

БИСМИЛЛАҲИР РОҲМАНИР РОҲИЙМ

МУҚАДДИМА

Бизни Ўзининг охириги пайғамбари Муҳаммад алайҳиссаломнинг умматларидан қилган ва **«Батаҳқиқ, сизлар учун – Аллоҳдан ва охират кунидан умидвор бўлганлар учун ва Аллоҳни кўп зикр қилганлар учун Расулуллоҳда гўзал ўрнат бор»**, деган Аллоҳ таолога чексиз ҳамду санолар бўлсин.

Ҳаётларининг ҳар бир лаҳзаси биз учун ибрат манбаи бўлган ҳабибимиз ва шафоатчимиз Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламга батамому мукаммал саловоту дурудлар бўлсин.

Пайғамбаримизнинг улкан ва ибратли ҳаётларининг ҳар бир лаҳзасини диққат билан ўрганиб, келажак авлодларга ўта аниқлик ила ривоят қилиб қолдириб кетган саҳобаи киромларга Аллоҳ таолонинг розилиги бўлсин.

Тунларни кунларга улаб, омонат ила Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳаёт йўллари–сийратлари ҳақида тайёр китоблар қолдириб кетган сийрат илми уламоларига Аллоҳ таолонинг раҳмати бўлсин.

Аллоҳ таоло яратган бандалари ичида энг афзали, пайғамбарларнинг охиргиси ва мукаммали бўлмиш Муҳаммад алайҳиссаломнинг муборак ҳаётлари барча инсоният учун ўрнат эканлигига заррача шубҳа йўқ. Шунингдек, ушбу Аллоҳ таолонинг инояти ила қуршалган муборак ҳаётнинг бирор лаҳзаси ўта аниқлик ва диққат билан ўрганилганига ҳам заррача шубҳа йўқ.

Ҳа, бу улуғ ҳаётни қанчалик эҳтимом билан ўрганилса, шунча яхши.

Чунки бу ҳаёт Одам Атонинг сулбидагилигидан то охириги лаҳзасигача Аллоҳ таолонинг алоҳида иноятига сазовор бўлган бир ҳаётдир!

Чунки у энг афзал банданинг, энг сўнгги ва энг маҳбуб Пайғамбарнинг муборак ҳаётидир.

Чунки бу ҳаётнинг йигирма уч йили осмон билан ернинг, яъни, Роббил оламийн билан оламларнинг бевосита боғланишига сабаб бўлган ҳаётдир.

Чунки бу ҳаёт унинг соҳиби илоҳий дастур асосида тўлақонли ва ер юзида жонли Қуръон бўлиб яшаган ҳаётдир.

Чунки бу ҳаёт барча учун гўзал ўрناق манбаи бўлиб, мўмин-мусулмонлар учун илҳом чашмаси бўлган ҳаётдир.

Чунки бу ҳаёт уни диққат билан ўрганиб, ундан ўрناق олиб, эргашиб яшаган кишилар учун жаннат йўлига етакловчи ҳаётдир.

Чунки бу ҳаёт осмонлар малакутига кўтарилган, ҳар лаҳзаси Аллоҳ таолонинг ваҳийи ила йўлга солинган ва фаришталар ҳам ҳавас қилган ҳаётдир.

Шу билан бирга, бу ҳаёт ер воқеълигидан ажраб қолмаган, оддий инсонлик табиатидан ҳеч четламаган, оддий ота-онадан туғилиб ўсган камтар бир банданинг ҳаётидир.

Қолаверса, бу ҳаёт дунёдаги барча эзгу фазилатларни ўзида мужассамлаштирган ва барча разолатлардан узоқда бўлган зотнинг ҳаёти экани диққатга моликдир.

Чунки бу ҳаёт Аллоҳ таолонинг Ўзи томонидан етарли даражада макталган ҳаётдир.

Чунки бу ҳаёт ошиқлари ишқида ёниб, уни диққат билан ўрганган ва ундан имкони борича ўрناق олган ҳаётдир.

Чунки бу ҳаёт унинг душманлари ундан камчилик топа олмай доғда қолган, унга тухмат қилиб шарманда бўлган ва охири унинг буюклигига тан берган ҳаётдир.

Ана шундоқ — васфига сўз ожиз ҳаётни ўрганишда, унга эргашишда бу муборак ҳаётнинг ҳамасрлари бўлмиш саҳобаи киромлар дунё халқларига намуна бўлганлар.

Улар Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳаётларининг ҳар бир лаҳзасини ўта синчковлик ва диққат билан ўрганиб борганлар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг муборак оғизларидан чиққан ҳар бир сўз, у зот томонларидан содир этилган ҳар бир ҳаракату сакинат саҳобаи киромларнинг диққат-эътиборида бўлган.

Саҳобаи киромлар Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳаётларининг ҳар бир лаҳзаси ҳақидаги ўзлари билган ишончли маълумотларни тобеъинларга омонат ила ўргатганлар. Ўз навбатида, тобеъинлар бу маълумотларни ўзларидан кейинги мусулмонлар авлоди табаъа тобеъинларга қолдирганлар.

Аста-секин Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳаётларини ўрганадиган илм ва бу илмнинг кўзга кўринган уламиси юзага чиқа бошлаган.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳаётларини ўрганишга бағишланган илмга «ас-Сийра ан-Набавийя», бу илмда мутахассис бўлган олимларга «Сийрат уламолари» номи берилди.

«Сийрат» сўзини арабчадан таржима қиладиган бўлсак, «таржимаи ҳол» иборасига тўғри келади. Бинобарин, истилоҳда, «Сийрат» – Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг таржимаи ҳоллари, дея оламиз.

Бу борада сўз юритар эканмиз, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг сийратлари бу дунёда ўтган барча пайғамбар алайҳиссаломларнинг сийратларига нисбатан энг тўғриси, энг мукаммали ва энг ишончлисидир. Инсоният тарихидаги ҳеч бир пайғамбарнинг ҳаёти илоҳий китобда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳаётларичалик ёритилмаган. Ҳеч бир пайғамбар ҳақида у зотнинг ҳаётлари ҳақида саҳобалар қилган ривоятларчалик узлуксиз ривоятлар келмаган. Бошқа пайғамбарларнинг сийратларида аниқланмаган, узилиб қолган ҳалқалар жуда

кўп.

Аллоҳ таолонинг инояти ва ёрдами билан мусулмон уммати Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг муборак ҳаётларининг ҳар бир лаҳзасини катта аниқлик ва эҳтимом билан ўрганиб, авлоддан-авлодга нақл қилиб келди. Муҳаддис уламоларимиз бу ривоятларни аниқ илмий йўл билан тадқиқ қилиб китобларга битдилар.

Сийрат илмида энг аввалгилардан бўлиб номлари чиққан зотлардан тўрт киши алоҳида зикр қилинади:

1. Урва ибн Зубайр (93-ҳижрий санада вафот этган). Зубайр ибн Аввом розияллоҳу анҳунинг ўғли.

Бу зот кўп илмларни чуқур эгаллаган, аксар ғазотларда иштирок этган. Урва ибн Зубайр розияллоҳу анҳунинг сийрат борасидаги китоблари бизгача етиб келмаган.

2. Абон ибн Усмон ибн Аффон (105-ҳижрий санада вафот этган). Ҳазрати Усмон розияллоҳу анҳунинг ўғли.

Бу киши ҳам кўзга кўринган олимлардан бўлган. Ўзига етиб келган хабарлардан сийрат китоби битган. Аммо Абон розияллоҳу анҳунинг китоблари ҳам бизгача етиб келмаган.

3. Ваҳб ибн Мунаббих (114-ҳижрий санада вафот этган).

Бу киши тарихчи ва ўтганларнинг хабарларини пухта биладиган зот эдилар. Тадқиқотчилар Ваҳб ибн Мунаббих исроилиёт қиссаларини кўп ривоят қилганини эслатадилар.

4. Шурҳабийл ибн Саъд ал-Хутоми ал-Маданий (123-ҳижрий санада вафот этган). Бу киши ғазовотларни яхши биладиган олимлардан ва бадрийлардан эдилар.

Мазкурлардан кейин умавий халифалар даврида сийрат уламоларининг иккинчи табақаси зоҳир бўлди. Бу даврда набавий сийрат бўйича китоб ёзганлар ичида қуйидагилар алоҳида эътиборга сазовор саналадилар:

1. Осим ибн Умар ибн Қатода (120-ҳижрий санада вафот этган).

Бу киши илмли, ғазовот ва сийратни ривоят қиладиган зот эди. Халифа Умар ибн Абдулазизнинг амрига биноан, Дамашқ масжидида одамларга ғазовот ва саҳобаларнинг манокібларидан дарс айтар эди. Ибн Исҳоқ ва ал-Воқидийлар Осим ибн Умар ибн Қатоданинг китобларидан фойдаланган.

2. Муҳаммад ибн Шиҳоб Зухрий (124-ҳижрий санада вафот этган).

Бу киши катта олим ва муҳаддис эди. Айниқса, ғазовот ва сийрат илмида ўткир бўлган. Биринчи бўлиб, ҳадис китоби тасниф қилган. Баъзи уламолар, сийрат борасида тўлақонли китобни биринчи бўлиб ёзган олим ҳам Ибн Шиҳоб Зухрийдир, дейдилар. У кишининг сийрат китоби энг афзал ва ишончли китоб ҳисобланади. Ибн Исҳоқ китобида асосан Ибн Шиҳобнинг китобидан фойдаланган.

3. Абдуллоҳ ибн Абу Бакр ибн Ҳазм Ансорий (125-ҳижрий санада вафот этган).

Бу киши олим ва муҳаддис эди. Ундан жуда кўп ривоятлар қилинган. Ибн Исҳоқ, Ибн Саъд ва Табарийлар унинг ривоятларидан кенг фойдаланганлар.

Сўнгра аббосий халифалар даврининг сийратчилари етишиб чиқди. Уларнинг ичида қуйидаги зотлар шуҳрат топдилар:

1. Мусо ибн Уқба (141-ҳижрий санада вафот этган).

Бу киши ғазовот китоби ёзган.

2. Муҳаммад ибн Исҳоқ ал-Матлабий (151-ҳижрий санада вафот этган).

Бу киши халифа Мансурнинг талабига биноан «ал-Мағозий» китобини ёзган. Унда Одам Атодан то ўзи яшаётган замонгача бўлган тарихни баён этган. Халифа уни мухтасар қилишни амр қилган. Ибн Исҳоқнинг китоби бизгача етиб келган биринчи сийрат китобидир.

3. Маъмар ибн Рошид (150-ҳижрий санада вафот этган).

Бу кишининг китоби бизгача етиб келмаган.

4. Муҳаммад ибн Умар ал-Воқидий (207-ҳижрий санада вафот этган).

Ал-Воқидийнинг «ал-Мағозий» китоби ўзидан кейинги кўплаб сийратчиларнинг китобларига асос бўлган.

Сўнгра сийрат уламоларининг янги бир авлоди зоҳир бўлди. Уларнинг ичида алоҳида шуҳрат топганларидан бири Абу Муҳаммад Абдулмалик ибн Ҳишомдир (218-ҳижрий санада вафот этган).

Ибн Ҳишом аслида Ибн Исҳоқнинг китобини тартибга солган ва устозидан ҳам кўп шуҳрат топган. Ҳозиргача ким сийрат илмига мурожаат қилса, албатта, Ибн Ҳишомга йўликади.

Ҳозирда энг машҳур сийрат уламолари ҳақида сўз кетар экан, Ибн Исҳоқ ва Ибн Ҳишом раҳматуллоҳи алайҳиларнинг номлари тилга олинади.

Кейин келган сийрат уламоларининг деярли барчалари ушбу икки зотнинг келтирган маълумотларидан фойдаланганлар десак, муболаға қилмаган бўламиз.

Сийрат уламолари ўз фаолиятларида муҳаддисларнинг услубларидан фойдаландилар. Улар Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг сийратларига тегишли маълумотларни уларни кўрган, эшитган саҳобалардан ривоят қилган ровийлар силсиласига суянган ҳолда тўплаганлар. Дастлабки сийрат китобларида ҳар бир маълумотнинг ровийлари санади ҳам келтирилган.

Авваллари сийрат бобидаги маълумотларни иложи борича тўлиқ тўплашга ҳаракат қилинган. Ҳаттоки, сийрат китобларига шарҳлар ҳам ёзилган.

Кейинчалик ривоятларнинг қуввати ва ҳоли маълум бўлгандан сўнг, ўқувчиларга осонликни кўзлаб, ровийлар силсиласини тўлиқ зикр қилишдан четланилди. Ровийлар силсиласидаги саҳобийни зикр қилиш билан кифояланилди.

Вақт ўтиши билан баъзи кишиларнинг машғулоти кўпайиб муфассал китобларни ўқиб-ўрганиш имконлари камайганини ҳисобга олиб, мухтасар сийратлар — мавлид деб аталган асарлар пайдо бўлди. Аксари ҳолда мавлидлар назм йўли ила ёзилар эди. Мақсад, қандоқ қилиб бўлса ҳам, мўмин-мусулмонларга уларнинг маҳбуб пайғамбарлари Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ибратли ҳаётлари ҳақида маълумот бериш эди.

Ҳар асрнинг, ҳар бир мусулмон ўлканинг ўзининг сийратчилари ва Набавий сийрат ҳақидаги асарлари бўлиб келди. Ҳозирда ҳам сийрат борасида янгидан-янги асарлар битилмоқда. Бир неча бор сийрат ҳақидаги энг яхши асарлар кўриги ҳам ўтказилди.

Бу борада қувонч билан таъкидлайдиган нарсалардан бири, ҳамаср уламоларимиз набавий сийрат бобида «Фикҳус сийра» номи остидаги янги йўналишга асос солдилар. Бундоқ асарларда сийратга тегишли маълумотларни чуқур таҳлил қилиб, улардан келиб чиқадиган ҳукмлар ва ҳикматларга алоҳида эътибор берилади.

Мусулмонларнинг сийрат илми борасидаги ихлосли ва соф илмий изланишлари билан бир қаторда, душманларнинг ғаразли ва нопок фаолиятлари ҳам мавжуд.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳаётлик давларида мушрик, кофир ва мунофиқлар у зотнинг гап-сўзлари, ишлари ва шахсларидан нуқсон топишга ҳаракат қилганлари ҳаммага маълум. У зотга нисбатан бўҳтон ва иғволар уюштирганлари ҳам, бу нопок тасарруфлари оқибатида шарманда бўлганлари ҳам очиқ ҳақиқат.

Кейинчалик ҳам турли тоифалар, шахслар, муассасалар томонидан Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг сийратларига футур етказиш учун қанчадан-қанча ғаразгўй

ҳаракатлар содир этилгани, уларнинг барчаси мағлуб бўлгани ҳам инкор этиб бўлмайдиган ҳақиқатдир.

Шунингдек, душманлар ичидан Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг сийратларини ўргана бориб, Исломга келган, у зотнинг сийратларини инсоф ила тўғри ёритган ва ниҳоят, у зотни инсоният тарихидаги энг кўп манфаат келтирган шахс, деб таъкидлаганлар ҳам борлиги аини ҳақиқат.

Исломий илмлар кони бўлмиш юртимиз Мовароуннаҳрнинг илмий тарихига назар соладиган бўлсак, негадир, сийрат бобида алоҳида салмоқли асарларни илғамаймиз.

Имом Термизий раҳматуллоҳи алайҳининг машҳур «Шамоиلى Набавия» асарлари сийратнинг бир бўлагига бағишланган. Мирхонд ва Хондамирларнинг «Равзатус Сафо» ва «Ҳабибус сияр» асарларида сийратга оид маълумотлар бўлса ҳам, улар умумий тарих китобларига киради. Шу билан бирга, бу китоблардан замоннинг зайли ила кишилар фойдаланишлари мумкин бўлмай келмоқда.

Каминанинг сийрат илмига бўлган алоқаси ҳақида икки оғиз сўз. Бошқа илмлар қатори сийрат илмининг дастлабки сабоқларини падари бузурукворимиздан олдим. У киши менга «Нурул яқийн» китобидан дарс бердилар. Бухорои шарифдаги «Мирараб» мадрасасида ҳам аини шу китобдан дарс олдим.

Чет элдаги дорилфунунда ўқиш даври сийрат ила яқиндан ва ҳақиқий танишиш, изланиш йиллари бўлди. Сийрат ҳақида кўплаб китоблар, жумладан, Ибн Ҳишомнинг «ас-Сийра ан-Набавия»лари, Шайх Муҳаммад Ғаззолий ва Доктор Муҳаммад Саъид Рамазон Бутийнинг «Фиқҳус сийра»лари, Ибн Қаййум ал-Жавзиянинг «Зодул маъод»лари, Қози Иёзнинг «Шифо»лари, имом Термизийнинг «Шамойл»ларига мулла Али Қори ёзган шарҳ ва бошқа кўпгина асарларни ўқиб чиқдим.

Агар ўша китобларнинг баҳс этган мавзулари, ҳаттоки, сарлавҳалари бир хил бўлса ҳам, ҳар ўқиганда кишида янгидан-янги маълумотлар, фикрлар ва хулосалар пайдо бўлар эди. Чунки бундоқ ўқишлар сийрати набавий уммонидан баъзи бир ҳўпламлар эди.

Кейинчалик ҳам, бу соҳага оид ҳар бир мақола ёки китобни ўқиб фойда олишга ҳаракат қилиб юрдим. Уламоларнинг «ас-Сийра ан-Набавия»га катта эътибор беришлари, барча жойларда мусулмонларга бу илмни етказиш ҳақидаги тавсиялари таъсирида бизда ҳам бу соҳада алоҳида китоб бўлиши лозим, деган фикр доимо эсда турар эди.

Худди шу фикр замонамизнинг кўзга кўринган алломаси Абул Ҳасан ан-Надавий раҳматуллоҳи алайҳи билан бўлган учрашувларимда яна бир бор янгиланар эди. У зот бу соҳада кўзга кўринган ва эътироф этилган аллома бўлиб, «Ас-Сийра ан-Набавия» номли китоблари учун халқаро мукофот олган эдилар. Устоз суҳбатларимизнинг бирида: «Менинг китобларимнинг барчаси сенга мулк, хоҳласанг таржима қил, хоҳласанг чоп қил», дедилар. Шогирдларим таржима қилган ва чоп этилган «Сийрати хотимин набиййин» номли китобларини ўзларига тақдим этганимда аллома Абул Ҳасан ан-Надавий раҳматуллоҳи алайҳи ўринларидан туриб: «Шу менинг китобимми? Имом Бухорийнинг юртдошларининг тилидами?» дедиларда, мухлис шогирдлари Аббос Надавийдан қалам олиб керакли маълумотларни китобга ёзиб қўйдилар. Ана ўшанда ҳам менинг сийрат бобида китоб ёзиш истагим яна бир карра янгиланди.

Ҳарами Шарифда истиқомат қилган пайтимда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг яшаган, юрган жойларини бориб кўрар, китоб ёзадиган бўлсам, бу ерларни қандай васф қилиш ҳақида ўйлар эдим.

Ҳар сафар Ҳарами Шарифнинг шарқий тарафидаги

«мавлидиннабий» номли минтақадан ўтар эканман, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг нур бўлиб дунёга келишлари, кейин боболари Абдулмуттолиб у зотни кучоғига олиб Каъбаи Муъаззама тарафга шошилиши кўз ўнгимдан ўтар эди.

Маккаи Мукарраманинг оз қолган тор кўчаларидан юрар эканман, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг болалик чоғлари ёдимга келар эди.

Маккаи Мукарраманинг ташқарисидаги кенг сайхонларни кўрганда у зотнинг қўй боқиб юрганлари кўз олдимдан ўтарди.

Хиро ғори.

Мана шу ғорда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам таҳаннус ибодатини қилганлар. Мана шу ғор оғзида Қуръони Каримнинг биринчи оятлари нозил бўлган.

Савр ғори.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Абу Бакр розияллоҳу анҳу ҳамроҳлигида Макка мушрикларидан беркиниб, шу ғорда жон сақлаганлар.

Ҳижрат йўли.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Абу Бакр розияллоҳу анҳу ва йўл бошловчи ила куннинг иссиғида шу йўлларни босиб ўтиб ҳижрат қилганлар.

Қубо.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Мадинаи Мунавварага киришдан олдин шу ерда тўхтаб, тақвога асосланган биринчи масжидга асос солдилар.

Мадина.

Бу шаҳар аҳли Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламни шодонлик ила кутиб олганлар.

Ухуд.

Мушриклар билан мусулмонлар орасида ҳаёт-мамот жанги ўтган.

Арафот.

Расули Акрам видолашув ҳажини қилмоқдалар. Ана, у зот туяларини миниб, Жабали Раҳмат томон бормоқдалар.

Ҳарами Набавий.

Саҳобалар кўзларида ёш, қалбларида чексиз дард ила Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламни дафн қилмоқдалар...

«Тафсири Ҳилол»ни ёзиш жараёнида ҳам сийратга оид оятларни тафсир қилиш пайтида «бу маълумотлар, иншааллоҳ, сийрат китобида керак бўлади» деган фикр ўтарди.

«Ҳадис ва ҳаёт»нинг олдинги йигирма жузини ёзиш, ҳадисларни шарҳ қилиш жараёнида ҳам шу каби фикрлар ўтарди.

«Ҳадис ва ҳаёт»нинг «Нубувват ва рисолат китоби» яқинлашганда ушбу китобдаги маълумотларга сийратни ҳам қўшиб яхлит бир китоб қилиш истаги туғилди. Бунда муҳаддислар билан сийратчилар услуби жамланган бўлинарди. Бу жамланишдан ўзига хос бир асар чиқар, деган фикр туғилди. Ниҳоят, Аллоҳ таолодан ёрдам сўраган ҳолда, ушбу фикрни юзага чиқаришга ҳаракат қилдим.

«Нубувват ва рисолат китоби»да келган оят ва ҳадисларни «Ҳадис ва Ҳаёт»нинг олдинги бобларига ўхшатиб, арабча матнidan сўнг таржима ва шарҳ қилиб бориш давом этди ва ўрни келганда сийрат ҳақидаги маълумотлар бериб борилди.

Иложи борича аниқ ва кўпчилик сийратчилар иттифок қилган маълумотларга суянилди. Одатдагидек, ўқувчининг эътиборини чалғитмаслик учун иктибосларга алоҳида белги билан ишора қилин-мади.

«Нубувват ва рисолат китоби»нинг севиқли Пайғамбаримиз Муҳаммад алайҳиссаломга тегишли қисмига сийрат ҳам қўшилганини эътиборга олиб, китобга «Оламларга раҳмат Пайғамбар» деган ном ихтиёр

қилинди.

Дарҳақиқат, Муҳаммад алайҳиссаломга тегишли маълумотларни озми-кўпми ўрганган ҳар бир инсофли ва ақлли инсон У зотнинг барча оламларга раҳмат этиб юборилганларини англайди.

Муҳтарам китобхон! Камина учун ушбу сатрларни қоғозга тушириш даври буюк саодат даври бўлди. Чунки ушбу маълумотлар Аллоҳнинг энг афзал халқи бўлмиш, бу дунёда ҳидоятчимиз, у дунёда шафоатчимиз бўлмиш зотга тегишлидир. Муҳаммад алайҳиссалом ҳақларидаги ҳар бир маълумот эса, бошқа маълумотлардан у зотнинг ўзлари бошқа кишилардан қанчалик устун турсалар, шунчалик устун туради.

Бинобарин, сиз муҳтарамлар ҳам ушбу сатрларни ўқир экансиз, нима қилаётганингизнинг қадрига етинг. Сиз одатдаги оддий ўқиш билан машғул эмассиз. Сиз Муҳаммад алайҳиссаломнинг сийратларини ўқимоқдасиз. Муҳаммад алайҳиссаломнинг сийратларининг ўқувчиси ўқиганини уқмоғи, уққанидан ибрат олмоғи ва унга амал қилмоғи лозимлигини зинҳор унутманг.

Аллоҳ таолонинг Ўзидан ушбу камтарона хизматни фойдали қилишини сўраб дуолар қиламан. Камчиликлари учун узр сўрайман.

*Муҳаммад Содиқ
Муҳаммад Юсуф*

كتاب النبوة والرسالة

НУБУВВАТ ВА РИСОЛАТ КИТОБИ

فيه ثمانية فصول وخاتمة

САККИЗ ФАСЛ ВА ХОТИМАДАН ИБОРАТ

الفصل الأول في فضائل النبي ρ

БИРИНЧИ ФАСЛ
ПАЙҒАМБАР СОЛЛАЛЛОҲУ АЛАЙҲИ
ВАСАЛЛАМНИНГ ФАЗИЛАТЛАРИ ҲАҚИДА

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصَّلَاةُ وَالزَّكَاةُ وَالْزَّكَاةُ مِمَّا رَزَقَكُمْ فَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ

Аллоҳ таоло:

«Аллоҳ Набийлардан: «Сизларга китоб ва ҳикмат берганим учун, кетингиздан сизлардаги нарсани тасдиқловчи Расул келганда, албатта, унга иймон келтирасиз ва ёрдам берасиз», деб аҳду паймонларини олиб туриб: «Иқрор бўлдингизми? Бу ҳақда ишончли аҳду паймонимни қабул қилдингизми?» деганини эсла. Улар: «Иқрор бўлдик», дейишди. У: «Бас, гувоҳ бўлинглар, мен ҳам гувоҳ бўлувчиларданман», деди», *(Оли Имрон, 81)* деган.

Шарҳ: Ушбу ояти каримада ажойиб бир кўриниш васф этилмоқда: ҳамма пайғамбарлар Аллоҳ таолонинг

хузурида тўпланишган. Бу улкан йиғилишда Аллоҳ субҳонаху ва таоло пайғамбарларнинг ўзларини гувоҳ қилиб туриб, Ўзи ҳам бу гувоҳликка қўшилиб туриб, улардан ишончли, таъкидланган аҳду паймон олмоқда. Бу ишончли, таъкидланган аҳду паймонга биноан, Аллоҳ таоло китоб ва ҳикмат берган ҳар бир Пайғамбар ўзидан кейин унинг пайғамбарлигини тасдиқлаб келган Пайғамбарга, албатта, иймон келтиради ва, албатта, унга ёрдам беради.

Шу ўринда ўзидан кейин келган Пайғамбарга олдин ўтган Пайғамбар қандай қилиб иймон келтириб, қандай қилиб ёрдам беради, деган бир савол туғилади. Жавоб шуки, Аллоҳ китоб ва ҳикмат берган ҳар бир Пайғамбар ўз умматини ўзидан кейин унинг пайғамбарлигини тасдиқловчи Пайғамбар келса, унга иймон келтириш ва ёрдам бериш руҳида тарбиялайди. Умнатларининг иймон келтиргани унинг иймон келтиргани, умнатларининг ёрдам бергани унинг ёрдам берганидир.

Бунга Аллоҳ Пайғамбарларнинг аҳду паймонини олди ва яна таъкидлаш учун:

«Иқрор бўлдингизми? Бу ҳақда ишончли аҳду паймонимни қабул қилдингизми?» деди.

«Улар: «Иқрор бўлдик», дейишди».

Демак, пайғамбар алайҳиссаломлар ўз умматларини ўзларидан кейин келадиган пайғамбарга иймон келтириш ва унга ёрдам бериш руҳида тарбиялаб келишган. Уларнинг барчалари бир силсиланинг ҳалқаларидир.

Шу билан бирга, тафсирчи олимларимиз **«сизлардаги нарсани тасдиқловчи Пайғамбар»**дан мурод Муҳаммад алайҳиссаломдир, деганлар. Яъни, ҳар бир пайғамбар, мабодо, мендан кейин Муҳаммад алайҳиссалом менинг пайғамбарлигимни тасдиқлаб келса, албатта, унга иймон келтирасизлар ва ёрдам берасизлар, деб кетгандир. Муфассирларимиз бу фикрларини Пайғамбаримиз

алайҳиссаломдан қилинган ривоятлар билан тасдиқлашади.

Али ибн Абу Толиб ва Ибн Аббос розияллоҳу анҳумодан ривоят қилинади:

«Аллоҳ Пайғамбарлардан ҳар бирини юборишдан олдин, албатта, ундан «Агар Аллоҳ Муҳаммад алайҳиссаломни Пайғамбар қилиб юборганда у тирик бўлса, албатта, унга иймон келтириш ва ёрдам бериш ҳақида аҳду паймон олди. Ҳамда уни ўз умматидан Муҳаммад алайҳиссалом пайғамбар этиб юборилганларида тирик бўлсалар, у кишига, албатта, иймон келтириш ва ёрдам бериш ҳақида аҳду паймон олишга буюрди».

Буларнинг ҳаммаси Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг фазилатлари қанчалик устун эканини кўрсатади. Аллоҳ таолонинг Ўзи бошқа Пайғамбар алайҳиссаломлардан у зотга иймон келтириш ва у зотга ёрдам бериш ҳақида аҳду паймон олганидан кейин, Муҳаммад алайҳиссаломнинг фазилатлари барчадан устун бўлмай, кимники устун бўлсин!

Пайғамбар алайҳиссаломлар одамларнинг энг афзаллари ҳисобланадилар. Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васаллам эса, афзалларнинг афзали ҳисобланадилар.

2652- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: بُعِثْتُ مِنْ خَيْرِ

قُرُونٍ بَنِي آدَمَ قَرْنًا فَقَرْنًا حَتَّى كُنْتُ مِنَ الْقَرْنِ الَّذِي كُنْتُ فِيهِ. رَوَاهُ
الْبُخَارِيُّ.

2652. Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Мен асрма-аср, токи ўзим бўлган асрга етиб

келгунимча, Бани Одамнинг энг яхши асрларидан юборилганман», дедилар».

Бухорий ривоят қилган.

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифни Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ота-боболарининг сулбларидан бирма-бир ўтиб, ўзлари туғилган асрга етиб келгунларича доимо дунёдаги энг яхши ҳисобланган одамлар сулбида бўлганлари хабари сифатида тушунмоқ керак. Дунё яралгандан бери то ўзлари пайғамбар қилиб юборилган вақт келгунча Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васаллам инсонларнинг энг яхши табақасидан бўлган оталарнинг сулбида бўлганлар. Бу ҳам у зот алайҳиссаломни Аллоҳ таоло аслида фазилатли қилиб кўйганининг аломатидир.

Албатта, Аллоҳ таоло Ўзи яратган халқ ичидаги энг афзал зот учун ана шундоқ силсилани танлаши бежиз эмас. Бу Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг фазлларига фазл қўшади. Шу билан бирга, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам азалдан Аллоҳ таолонинг инояти остида бўлганларини кўрсатади.

2653- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: أَنَا سَيِّدُ وَلَدِ آدَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ،

وَأَوَّلُ مَنْ يَنْشَقُّ عَنْهُ الْقَبْرُ، وَأَوَّلُ شَافِعٍ وَأَوَّلُ مُشَقِّعٍ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو

دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ وَلَفْظُهُ: أَنَا سَيِّدُ وَلَدِ آدَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَبِيَدِي لَوَاءُ

الْحَمْدِ وَلَا فَخْرَ وَمَا مِنْ نَبِيٍّ يَوْمَئِذٍ آدَمَ فَمَنْ سِوَاهُ إِلَّا تَحْتَ لَوَائِي وَأَنَا

أَوَّلُ مَنْ تَنْشَقُّ عَنْهُ الْأَرْضُ وَلَا فَخْرَ.

2653. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Қиёмат куни мен Одам фарзандининг

саййидидирман. Устидан қабр биринчи ёриладиган шахсдирман. Биринчи шафоат сўровчидирман. Биринчи шафоат қилинувчидирман», дедилар».

Муслим, Абу Довуд ва Термизий ривоят қилишган.

Термизийнинг лафзида:

«Қиёмат куни мен Одам фарзандининг саййидидирман ва фахрланиш эмас-ку, қўлимда ҳамд байроғи бўладир. Хеч бир набий йўқки, Одамми, ундан бошқасими, ҳаммаси менинг байроғим остида бўлмаса. Фахр эмас-ку, мен устидан қабр биринчи ёриладиган шахсдирман».

Шарҳ: Аввалги ҳадиси шарифда Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламнинг Аллоҳ таоло бу дунёни яратишидан бошлаб энг афзал табақадан бўлиб келганлари баён қилинган эди. Бу ҳадиси шарифда эса У зот алайҳиссаломнинг дунёнинг аввалидан энг афзал банда бўлишлари ҳақида сўз кетмоқда.

«Қиёмат куни мен Одам фарзандининг саййидидирман», дейдилар Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам.

Имом Термизийнинг ривоятлари эса у зотнинг ўша саййидликлари айнан қайси нарсада намоён бўлишини баён қилади:

«Қиёмат куни мен Одам фарзандининг саййидидирман ва фахрланиш эмас-ку, қўлимда ҳамд байроғи бўладир. Хеч бир набий йўқки, Одамми, ундан бошқасими, ҳаммаси менинг байроғим остида бўлмаса».

Ушбу жумладаги Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг «қўлимда ҳамд байроғи бўладир» деган гаплари «мен катта шафоатни қилганимда аввалгию охирги халойиқ менга мақтов айтади», деган маънодадир.

Албатта, бу гапни Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам мақтаниш учун айтган эмаслар, балки воқеълик

шу. Бу, ўз-ўзидан, Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламнинг охиратда ҳам энг афзал банда бўлишларини кўрсатади.

«Устидан қабр биринчи ёриладиган шахсдирман».

Қиёматдан олдин дунё пайдо бўлгандан бошлаб то ўша пайтгача бўлган барча халойиқ қабрда бўлиши маълум. Ўша қабрдагилар ичидан ким биринчи бўлиб тирилтирилса, ўша шахс уларнинг ичида энг афзали бўлиши ҳам маълум. Худди ана ўша шахс Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам эканлар. У зотнинг устиларидан қабрнинг ёрилиши Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қайта тирилиб, ўз қабрларидан чиқишларидир. У зотнинг биринчи бўлиб қабрдан қайта тирилиб чиқишлари барча халойиқнинг афзали эканликларига далолатдир.

«Биринчи шафоат сўровчидирман».

Бу ҳам Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламнинг Аллоҳ таолонинг ҳузурида энг афзал банда, энг афзал пайғамбар эканликларининг яна бир далилидир.

«Биринчи шафоат қилинувчидирман».

Аллоҳ таоло Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламни қиёмат куни биринчи шафоат қилиши ҳам Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг энг афзал банда ва энг афзал пайғамбар эканликларига далилдир.

Буларнинг ҳаммаси воқеъликдир, бор гапнинг ўзидир. Бунда заррача мактаниш, заррача фахрланиш йўқ. Шунинг учун ҳам, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Имом Термизийнинг ривоятларида:

«Фахр эмас-ку, мен устидан қабр биринчи ёриладиган шахсдирман», демоқдалар.

2654- وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ كُنْتُ إِمَامَ

النَّبِيِّينَ وَخَطِيبُهُمْ وَصَاحِبَ شَفَاعَتِهِمْ غَيْرَ فَخْرٍ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

2654. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Қачонки қиёмат куни бўлса, фахр эмас-ку, мен набийларнинг имоми, хатиби ва шафоатлари соҳиби бўлурман», дедилар».

Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифда ҳам фахр учун эмас, воқеъликдаги бор ҳақиқат айтилмоқда. Қиёмат куни Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламнинг барча пайғамбарларга имом бўлишлари, барча пайғамбарларга хатиб бўлиб уларга ваъз қилишлари ва барча пайғамбарларга шафоатчи бўлиб уларни шафоат қилишлари ҳақида сўз кетмоқда.

Ўзимиз ўйлаб кўрайлик, қиёмат кунида барча пайғамбарларга имом бўлишдан афзал мақом борми?!

Ўзимиз ўйлаб кўрайлик, қиёмат кунида барча пайғамбарларга хатиб бўлишдан афзал мақом борми?!

Ўзимиз ўйлаб кўрайлик, қиёмат кунида барча пайғамбарларга шафоатчи бўлишдан афзал мақом борми?!

2655- عَنْ وَائِلَةَ بْنِ الْأَسَّقَعِ ط عَنْ النَّبِيِّ ρ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ

اصْطَفَى كِنَانَةَ مِنْ وَلَدِ إِسْمَاعِيلَ وَاصْطَفَى قُرَيْشًا مِنْ كِنَانَةَ وَاصْطَفَى

مِنْ قُرَيْشٍ بَنِي هَاشِمٍ وَاصْطَفَانِي مِنْ بَنِي هَاشِمٍ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ

وَالْتِّرْمِذِيُّ.

2655. Восила ибн ал-Асқаъ розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Албатта, Аллоҳ валади Исмоилдан Кинонани танлаб олди. Кинонадан Қурайшни танлаб олди. Қурайшдан Бани Ҳошимни танлаб олди. Бани

Ҳошимдан мени танлаб олди», дедилар».

Муслим ва Термизий ривоят қилганлар.

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шарифда аввал ўтган ривоятда айтилган Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг энг яхши тоифалар сулбидан ўтиб-ўтиб, ўзлари юборилган авлодга етиб келганлари ҳақидаги маълумотнинг бошқача кўриниши бор. Аниқроғи, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг арабларнинг отаси бўлмиш Исмоил алайҳиссаломдан бошлаб, қандоқ тарзда сулбдан-сулбга ўтиб, энг яхши оиладан туғилганларига ишора бор.

Арабларнинг янги сулоласининг барчаси Исмоил алайҳиссаломдан тарқалганлиги маълум ва машҳур. Исмоил алайҳиссалом эса, Иброҳим алайҳиссаломнинг фарзандлари экани ҳам маълум. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг:

«Албатта, Аллоҳ валади Исмоилдан Кинонани танлаб олди», дейишларидан Кинона халқи Исмоил алайҳиссаломдан тарқалган авлодлар ичидан энг афзали экани чиқади. Чунки айти шу халқ сулоласидан кейинчалик Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам туғилганлар.

«Кинонадан Қурайшни танлаб олди».

Демак, Кинонадан тарқалган қабилалар ичида энг афзали Қурайш қабиласи экан.

«Қурайшдан Бани Ҳошимни танлаб олди».

Қурайш қабиласидан тарқалган уруғлар ичида Бани Ҳошим уруғи энг афзали экан.

«Бани Ҳошимдан мени танлаб олди».

Ана шундоқ тарзда Аллоҳ таоло Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламни халойиқни яратгандан бошлаб то дунёга келгунларича энг яхши тоифадан қилиб келди.

Имом Термизий ривоят қилган бошқа бир ҳадиси шарифда бу маъно яна ҳам ўзига хос равишда баён

қилинган:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам минбар устида туриб:

«Мен кимман?» дедилар.

«Сиз Аллоҳнинг Расулисиз, сизга салом бўлсин», дейишди. Шунда у зот:

«Мен Муҳаммад ибн Абдуллоҳ ибн Абдулмуттолибман. Албатта, Аллоҳ халойиқни халқ қилди. Сўнгра уларни икки гуруҳга бўлди. Мени улардан яхши гуруҳ ичида қилди. Сўнгра уларни қабилалар қилди. Мени уларнинг ичидаги энг яхши қабиладан қилди. Сўнгра уларни хонадонлар қилди. Мени уларнинг ичидаги энг яхши хонадондан, энг яхши жондан қилди», дедилар».

2656- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: إِنَّ مَثَلِي وَمَثَلَ الْأَنْبِيَاءِ مِنْ قَبْلِي كَمَثَلِ رَجُلٍ بَنَى بَيْتًا فَأَحْسَنَهُ وَأَجْمَلَهُ إِلَّا مَوْضِعَ لَبْنَةٍ مِنْ زَاوِيَةٍ فَحَعَلَ النَّاسُ يَطُوفُونَ بِهِ وَيَعْجَبُونَ لَهُ وَيَقُولُونَ : هَلَّا وُضِعَتْ هَذِهِ اللَّبْنَةُ قَالَ: فَأَنَا اللَّبْنَةُ وَأَنَا خَاتِمُ النَّبِيِّينَ. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2656. Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Албатта, менинг ва мендан олдинги анбиёларнинг мисоли, худди бир уйни яхшилаб, чиройли қилиб қуриб, бир бурчагидан бир ғиштнинг ўрнини қолдириб қўйган кишига ўхшайди. Одамлар уни айланиб кўриб қойил қолишади ва:

«Мана шу ғишт ҳам ўрнига қўйилганда эди!» дейишади. Мен ўша ғиштман. Мен набийларнинг

хотимиман», дедилар».

Икки шайх ва Термизий ривоят қилганлар.

Шарҳ: Аллоҳ таоло Одам Атони яратиб ер юзида яшайдиган Ўзининг халифаси қилгандан кейин унинг болаларига тўғри йўлни кўрсатиб туриш учун таълимотлар ҳам юборишни ирода қилди. Бу таълимотларни одамларга етказиш ва ҳаётга татбиқ қилиб кўрсатиш учун уларнинг ичидан пайғамбарлар танлаб олишни ҳам ирода қилди. Ана ўша пайғамбарларнинг биринчиси Аллоҳ таолонинг иродаси ила Одам Атонинг ўзлари бўлди. Кейин эса, бирин-кетин бошқа пайғамбарлар кела бошлади. Аста-секин вақт ўтиши билан пайғамбарларнинг силсиласи узайиб келиб, уларнинг охириги ҳалқаси Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васаллам бўлдилар.

Ушбу ҳадиси шарифда бу жараён худди бир кўркам чиройли бино қурилишига ўхшатилмоқда.

«Албатта, менинг ва мендан олдинги анбиёларнинг мисоли, худди бир уйни яхшилаб, чиройли қилиб қуриб, бир бурчагидан бир ғиштнинг ўрнини қолдириб қўйган кишига ўхшайди».

Бу дунёнинг тузилиши бир кўрган кўзни қувонтирадиган кўркам бино бўлса, Аллоҳ таоло Ўз бандаларига юборган ҳар бир пайғамбар ўша бинонинг бир ғиштидек гап. Мазкур бинонинг бир ғишти қўйилганда унинг камоли томон бир қадам ташлангандек, Аллоҳ таоло ҳар бир пайғамбарни юборганда рисолат ва нубувват биноси ҳам янги бир ғишт терилгандек камолот сари кўтарилиб бораверган. Бориб-бориб мазкур бино битай деб ҳам қолибди. Фақатгина бир ғишт терилса, битадиган ҳолига келибди.

«Одамлар уни айланиб кўриб, қойил қолишади ва: «Мана шу ғишт ҳам ўрнига қўйилганда эди!» дейишади».

У бинони томоша қилганлар қойил қолишар, аммо

урилмаган биргина ғиштнинг мулоҳазасини қилиб, қани энди шу ғишт ҳам ўз ўрнига қўйилсаю бино мукаммал ҳолига келса, деган орзуни қилар экан. Ўша бир ғиштсиз мазкур бино нуксонли бўлар экан. Мазкур бинонинг баркамоллиги охириги ғиштга қараб қолган экан. Агар ўша охириги ғишт қўйилмаса бино битган ҳисобланмас, уни кўрган одам битмай қолганига афсус қилар экан. Ана ўша пайтда Аллоҳ таоло Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламни охириги пайғамбар қилиб юбориб, нубувват ва рисолат биносининг охириги ва энг муҳим ва энг афзал ғиштини ҳам қўйди.

«Мен ўша ғиштман. Мен набийларнинг хотимиман».

Пайғамбаримиз алайҳиссалом ўзларининг ўша нубувват ва рисолат биносининг охириги ғишти эканларини, Аллоҳ таоло Ўз бандаларига юборган пайғамбарларининг тугатувчиси эканликларини таъкидламоқдалар. Бинога охириги ғишт терилгандан кейин қурилиш битади. Ундан кейин ғишт терилмайди. Аллоҳ таоло Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламни охириги пайғамбар қилиб юборгандан кейин пайғамбарлик сўнгига етди. Энди бошқа пайғамбар юборилмайди.

Ҳар бир нарсага алийму хобийр бўлган Аллоҳ таоло Ўзи яратган борликда Ўзи яратган инсониятни Ўзи юборган пайғамбарлар орқали тўғри йўлга солишни Ўзи ихтиёр қилди. Бунинг учун аввало нубувват ва рисолат биносини бир бутун ва мустаҳкам пойдеворлик қилди. Яъни, ҳар бир пайғамбарга юборган диннинг асоси бўлмиш ақийдани ҳаммалари учун бир хил қилди. Одам Атодан бошлаб Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламгача бўлган барча пайғамбарлар ўз умматларини бир хил ақийдага чақирдилар. Бу ақийда Аллоҳ таолонинг ягоналигига, барча айблардан холи эканига, қиёмат кунига, ҳисоб-китобга, дўзах ва жаннатга иймон келтиришдан

иборат эди.

Аммо динларнинг ақийда қисми бир хил ва ўзгармай туриши матлуб бўлгани билан, уларнинг амалий қисми— шариатлар ўзгармай туриши мумкин эмас эди. Аксинча шариатлар замон ва маконга, халқлар ва уларнинг савиясига қараб ривожланиб бориши керак эди. Шунинг учун Аллоҳ таоло дин пойдевори бўлмиш ақийда устига ҳар набийга берган шариатни худди пойдевор устига қўйилаётган ғишт мисоли қилиб бирин-кетин қўйиб турди.

Одам Атонинг даврида инсон жамияти содда бўлгани учун, уларга содда шариат жорий қилди. Мисол учун, шароитдан келиб чиқиб ўша шариатда ака-сингилнинг оила қуришига изн берилди. Кейин эса инсоният ўсиб бориши билан шариатлар ҳам ривожланиб борди. Аллоҳ таоло ана шу тарзда инсониятни аста-секин тарбиялаб келди.

Охири келиб, инсоният вояга етганда, унга энг мукамал ва боқий шариат, шариати муҳаммадияни берди. Нубувват ва рисолат биносининг энг гўзал ва энг сўнгги ғиштини қўйди.

Энди қиёматгача бу бинога ғишт қўйилмайди. Бошқа пайғамбар юборилмайди. Ислоом шариати барча замонлар, барча маконлар ва барча халқлар учун қиёмат қоим бўлгунча кифоя қилади.

Ана шунинг учун ҳам, Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васаллам энг афзал пайғамбар ҳисобланадилар. Пайғамбарларнинг хотими-туғатувчиси ҳисобланадилар. Бундан улуғ фазл бўлиши мумкин эмас.

2657- عَنْهُ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَتَى وَجَبَتْ لَكَ النَّبُوءَةُ قَالَ:

وَأَدُمُ بَيْنَ الرُّوحِ وَالْجَسَدِ.

2657. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Эй Аллоҳнинг Расули, сизга қачон нубувват вожиб бўлди?» дейишди. Шунда у зот:

«Одам руҳ билан жасад орасидалигида», дедилар».

Шарҳ: Бундан Аллоҳ таоло азалдан Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламни Ўзига пайғамбар қилиб танлаб олгани, инсониятнинг отаси Одам Атога руҳ киритилмай турган пайтда ҳам У зотнинг пайғамбар бўлишлари аниқ эканлиги келиб чиқади. Бу эса, ўз навбатида, Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламнинг фазллари Аллоҳ таолонинг ҳузурида қанчалик улуг эканини кўрсатади.

2658- وَقَالَ الْعَبَّاسُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ فُرَيْشًا جَلَسُوا
فَتَذَاكُرُوا أَحْسَابَهُمْ بَيْنَهُمْ فَجَعَلُوا مَثَلَكَ لَمَثَلِ نُحْلَةٍ فِي كَبْوَةٍ مِنْ
الْأَرْضِ فَقَالَ النَّبِيُّ : ρ إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ الْخَلْقَ فَجَعَلَنِي مِنْ خَيْرِهِمْ مِنْ
خَيْرٍ فَرَقَهُمْ وَخَيْرَ الْفَرِيقَيْنِ ثُمَّ تَخَيَّرَ الْقَبَائِلَ فَجَعَلَنِي مِنْ خَيْرِ قَبِيلَةٍ ثُمَّ
تَخَيَّرَ الْبُيُوتَ فَجَعَلَنِي مِنْ خَيْرِ بُيُوتِهِمْ فَأَنَا خَيْرُهُمْ نَفْسًا وَخَيْرُهُمْ بَيْتًا.

2658. Аббос розияллоҳу анху:

«Эй Аллоҳнинг Расули, курайшликлар ўтириб ўзаро насабларини эсладилар, сизни тепалик ердаги хурмога ўхшатишди», деди. Шунда Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Албатта, Аллоҳ халойикни халқ қилганда мени уларнинг энг яхшиларидан қилди. Энг яхши фирқаларидан қилди. Икки фирқанинг яхшисидан қилди. Сўнгра қабилаларни танлади ва мени энг яхши қабиладан қилди. Кейин хонадонларни танлади ва мени энг яхши хонадондан қилди. Бас, мен нафс жиҳатидан ҳам, хонадон жиҳатидан ҳам уларнинг энг

яхшисиман», дедилар».

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг энг яхши сулолалар сулбидан қандоқ тарзда дунёга келганлари васф қилинмоқда. Бунда у зотнинг одам зотининг энг афзали эканлари кўриниб турибди.

2659- عَنْ أَنَسٍ رَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: أَنَا أَوَّلُ النَّاسِ خُرُوجًا
إِذَا بُعِثُوا وَأَنَا خَطِيبُهُمْ إِذَا وَقَدُوا وَأَنَا مُبَشِّرُهُمْ إِذَا أَيِسُوا لِوَاءِ الْحَمْدِ
يَوْمَئِذٍ بِيَدِي وَأَنَا أَكْرَمُ وَلَدِ آدَمَ عَلَى رَبِّي وَلَا فَخْرَ.

2659. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Одамлар қайта тирилтирилганларида мен уларнинг аввалгисиман. Тўпланиб келганларида мен уларнинг хатибиман. Ноумид бўлганларида мен уларнинг хушхабарчисиман. Ул кунда ҳамд байроғи менинг қўлимдадир. Фахр эмас-ку, мен Роббим хузурида одам боласининг энг мукаррамиман», дедилар».

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шарифда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам фахр учун эмас, воқеъликдаги ҳақиқат бўлмиш ҳолатни васф қилароқ ўзларининг афзалликларидан бир нечасини зикр қилмоқдалар.

1. «Одамлар қайта тирилтирилганларида мен уларнинг аввалгисиман».

Яъни, вақти соати етиб, қиёмат қоим бўлиб, Аллоҳ таоло томонидан одамлар қайта тирилтирилганларида мен уларнинг ичидан биринчи бўлиб тирилтириламан. Бу, аввал ҳам ўрганиб ўтганимиздек, катта фазлдир.

2. «Тўпланиб келганларида мен уларнинг хатибиман».

Яъни, қиёмат куни қайта тирилтирилган одамлар Роббилари ҳузурига тўпланиб келганларида мен уларга қарата хутба қиламан. Албатта, ана шундоқ улуғ мақомда, маҳшарда, Аллоҳ таолонинг ҳузурида қиёмат аҳлига қарата хутба қилиш ҳуқуқининг берилиши ҳазилакам иш эмас. Бу ҳол Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламнинг Аллоҳ таолонинг ҳузурида мақомлари қанчалик улуғ эканини, У зот инсон зотининг афзали эканини яна бир бор кўрсатади.

3. «Ноумид бўлганларида мен уларнинг хушхабарчисиман».

Яъни, одамлар қиёмат даҳшатларини кўриб, ҳамма нарсадан умидларини узиб бўлганларида мен уларнинг жаннатиларига хушхабар берувчиман.

Албатта, бу мақом ҳам улуғ мақом. Ҳеч бир одам зотига насиб этмаган мақом. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳаммадан афзал эканларини шунинг ўзидан билиб олса ҳам бўлади.

4. «Ул кунда ҳамд байроғи менинг қўлимдадир».

Бу маъно ҳам олдин ўтган. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг «ҳамд байроғи менинг қўлимдадир» деган гаплари «мен катта шафоатни қилганимда аввалгию охирги халойиқ менга мақтов айтадир», деганларидир.

5. «Фаҳр эмас-ку, мен Роббим ҳузурида одам боласининг энг мукаррамиман», дедилар».

Ҳа, Роббил оламин ҳузурида Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламдан мукаррамроқ одам боласи йўқ. Албатта, бу гапни Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам мақтаниш учун айтган эмаслар, балки воқеълик шу. Бу, ўз-ўзидан Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламнинг энг афзал банда эканларини кўрсатади.

رَسُولُ اللَّهِ ρ الْمَدِينَةَ أَضَاءَ مِنْهَا كُلُّ شَيْءٍ فَلَمَّا كَانَ الْيَوْمُ الَّذِي مَاتَ فِيهِ أَظْلَمَ مِنْهَا كُلُّ شَيْءٍ.

2660. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Мадинага кирган кунда ундаги барча нарсдан зиё чикди. У зот вафот этган кунда ундаги барча нарсани зулмат босди».

Шарҳ: Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Маккаи Мукаррамадан хижрат қилиб Мадинаи Мунавварага етиб келиб унга кирганларида у зотнинг фазлларида шаҳардаги ҳамма нарсалардан зиё тарқаб, нур чиқиб кетгани Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг афзалликларининг яна бир далолати.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам, дорулбақога риҳлат қилганларида, У зотнинг фазлидан ажраб қолаётган Мадинаи Мунавварадаги ҳамма нарса зулматга кўмилган экан. Бу ҳол ҳам Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламнинг афзалликлари қай даражада улуғ эканига ишорадир.

2661- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ τ قَالَ: جَلَسَ نَاسٌ مِنْ أَصْحَابِ

رَسُولِ اللَّهِ ρ يَنْتَظِرُونَهُ فَخَرَجَ حَتَّى إِذَا دَنَا مِنْهُمْ سَمِعَهُمْ يَتَذَكَّرُونَ فَقَالَ بَعْضُهُمْ: عَجَبًا إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ اتَّخَذَ مِنْ خَلْقِهِ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا ، وَقَالَ آخَرُ: مَاذَا بَأْعَجَبَ مِنْ كَلَامِ مُوسَى كَلِمَةً رَبُّهُ تَكْلِيمًا ، وَقَالَ آخَرُ: فَعَيْسَى كَلِمَةً اللَّهِ وَرُوحُهُ ، وَقَالَ آخَرُ: آدَمُ اصْطَفَاهُ اللَّهُ . فَخَرَجَ عَلَيْهِمْ فَسَلَّمَ وَقَالَ: قَدْ سَمِعْتُ كَلَامَكُمْ وَعَجَبْتُكُمْ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلَ

اللَّهُ وَهُوَ كَذَلِكَ ، وَمُوسَىٰ نَجَّى اللَّهُ وَهُوَ كَذَلِكَ ، وَعِيسَىٰ رُوحَ اللَّهِ
 وَكَلِمَتُهُ وَهُوَ كَذَلِكَ ، وَآدَمُ اصْطَفَاهُ اللَّهُ وَهُوَ كَذَلِكَ ؛ أَلَا وَأَنَا حَبِيبُ
 اللَّهِ وَلَا فَخْرَ ، وَأَنَا حَامِلُ لَوَاءِ الْحَمْدِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا فَخْرَ وَأَنَا أَوَّلُ
 شَافِعٍ وَأَوَّلُ مُشَفِّعٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا فَخْرَ ، وَأَنَا أَوَّلُ مَنْ يُحْرَكُ خَلْقُ
 الْجَنَّةِ فَيَفْتَحُ اللَّهُ لِي قَيْدَ خَلْقِهَا وَمَعِيَ قُرَّاءُ الْمُؤْمِنِينَ وَلَا فَخْرَ ، وَأَنَا
 أَكْرَمُ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ وَلَا فَخْرَ .

2661. Аббос розияллоху анхудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васалламнинг саҳобаларидан баъзи кишилар у зотни кутиб ўтирар эдилар. У зот чиқиб, уларга яқинлашганларида ўзаро эслашиб, баъзилари: «Қаранг-а, Аллоҳ азза ва жалла Ўз халқидан Иброҳимни халил қилиб олган-а!» деганини; бошқаси: «Мусонинг гапидан ажойиброқ нарса борми? Унга Роббиси ўзига хос гапирган-а!» деяётганини; яна бири: «Йисо Аллоҳнинг калимаси ва руҳидир!» деганини; яна бошқа бири: «Одамни Аллоҳ саралаб олгандир!» деганини эшитдилар. Бас, у зот уларнинг олдига келиб салом бердилар ва:

«Батаҳқиқ, гапингизни ва қойил қолаётганингизни эшитдим.

Албатта, Иброҳим Халилуллоҳдир. Ҳа, у зот шундоқдир.

Мусо Нажиюллоҳдир. Ҳа, у зот шундоқдир.

Йисо Рухуллоҳдир ва Унинг калимасидир. Ҳа, у зот шундоқдир.

Одамни Аллоҳ саралаб олгандир. Ҳа, у зот шундоқдир.

Огоҳ бўлингким! Фахр эмас-ку, мен

Ҳабибуллоҳман!

Фаҳр эмас-ку, мен қиёмат куни ҳамд байроғини кўтарувчиман! Мен биринчи шафоат сўровчиман!

Фаҳр эмас-ку, мен қиёмат куни биринчи шафоат қилинувчиман!

Фаҳр эмас-ку, мен жаннатнинг ҳалқаларини биринчи ҳаракатга солувчиман. Бас, Аллоҳ менинг учун уни очур ҳамда мени ва мен билан умматимнинг фақирларини унга киритур.

Фаҳр эмас-ку, мен аввалгилару охиргиларнинг энг мукаррамиман!» дедилар».

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шарифда энг улуғ пайғамбарларнинг ва уларнинг афзали бўлмиш Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўзларига хос афзалликлари ҳақида сўз кетмоқда. Аллоҳ таоло Ўзи юборган пайғамбарларнинг баъзиларига ўзига хос афзалликлар ҳам ато қилган. Бу ҳақиқатни аввалги динларга эргашувчилар ҳам яхши билар эдилар. Шунингдек, бу маънода саҳобаи киромларда ҳам маълумот пайдо бўлган эди. Улардан бирлари— Аббос ибн Абдулмуттолиб розияллоҳу анҳу мазкур мавзудаги суҳбатлардан бирини ривоят қилиб бермоқдалар.

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг саҳобаларидан баъзи кишилар у зотни кутиб ўтирар эдилар».

Одатда, бундоқ кутиш Масжиди Набавийида бўлар эди. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам хужраи саодатда бўлганларида суҳбатларига муштоқ саҳобийлар масжидга тўпланишиб У зотнинг чиқишларини кутиб ўтиришар эдилар. Бу сафар ҳам худди ана ўшандай кутишлардан бири бўлаётган эди.

«У зот чиқиб, уларга яқинлашганларида ўзаро эслашиб, баъзилари: «Қаранг-а, Аллоҳ азза ва жалла Ўз ҳалқидан Иброҳимни халил қилиб олган-а!» деганини;

бошқаси: «Мусонинг гапидан ажойиброқ нарса борми, Унга Роббиси ўзига хос гапирган-а», деяётганини; яна бири: «Ийсо Аллоҳнинг калимаси ва рухидир», деганини; яна бошқа бири: «Одамни Аллоҳ саралаб олгандир», деганини эшитдилар».

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам хужраи саодатдан чиқиб саҳобаи киромлар ўтирган жойга келгунларича уларнинг суҳбатларига кулоқ осдилар. Уларнинг гаплари асосан ўтган пайғамбарлардан Иброҳим, Мусо, Ийсо ва Одам алайҳимуссаломга Аллоҳ таоло томонидан берилган ўзига хос фазилатлар ҳақида кетар эди. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам улар ўтирган жойга етиб келдилар.

«Бас, у зот уларнинг олдига келиб салом бердилар».

Демак, суҳбатлашиб ўтирган кишилар олдига келган шахс уларга салом бериши керак экан. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ўша одобга амал қилдилар. Кейин эса, саҳобаи киромларга қуйидагиларни айтдилар:

«Батаҳқиқ, гапингизни ва қойил қолаётган-нингизни эшитдим».

Яъни, олдингизга келаётиб йўлда сизлар гапираётган гапларни эшитдим, баъзи пайғамбарларга Аллоҳ таоло томонидан берилган фазлларга ҳавас қилиб, қойил қолиб гапирганингизни тингладим, дедилар.

«Албатта, Иброҳим Халилуллоҳдир. Ҳа, у зот шундоқдир».

«Халил» сўзини таржима қиладиган бўлсак, орасидан қил ҳам ўтмайдиган дўст, маъноси чиқади. Аллоҳ таоло Иброҳим алайҳиссаломни ўшандоқ дўст тутган. Аллоҳ таоло Қуръони каримда:

«Яхшилик қилувчи бўлган ҳолида юзини Аллоҳга таслим қилган ва Иброҳимнинг тўғри динига эргашган кимсанинг динидан ҳам яхшироқ дин борми? Ва Аллоҳ Иброҳимни дўст тутган эди», деган.

«Мусо Нажиюллоҳдир. Ҳа, у зот шундоқдир».

Нажий дегани, муножот қилувчи — сир гаплашувчи дегани. Аллоҳ таоло Мусо алайҳиссалом билан ўзига хос муножот қилгани маълум. У зотнинг Ўзи Қуръони каримда:

«Ва Биз сенга бундан олдин қиссаларини айтиб берган ва қиссаларини айтиб бермаган Пайгамбарларни юбордик. Ва Аллоҳ Мусо ила ўзига хос гаплашди», деган.

«Ийсо Рухуллоҳдир ва Унинг калимасидир. Ҳа, у зот шундоқдир».

Ийсо алайҳиссалом Аллоҳ таолонинг амри ила Жаброил алайҳиссалом Биби Марямнинг ёқаларидан руҳ пуфлаганларида халқ қилинганликлари учун «Рухуллоҳ» деган номни олганлар. Аллоҳ таолонинг, бўл, деган калимаси ила пайдо бўлганлари учун «Калиматуллоҳ» номини олганлар.

Аллоҳ таоло Қуръони каримда бу ҳақда:

«Фаржини пок сақлаган аёлни эсла. Биз унга Ўз руҳимиздан пуфладик. Уни ва унинг ўғлини оламларга оят-белги қилдик», деган.

Ушбу ояти каримадаги «фаржини пок сақлаган аёл» Биби Марям, «унинг ўғли» Марямнинг ўғли—Ийсо алайҳиссаломдир.

«Биз унга Ўз руҳимиздан пуфладик»дан мурод, Аллоҳ таолонинг амри ила Жаброил алайҳиссаломнинг Биби Марямнинг ёқаларидан пуфлаганлари ва у киши Ийсо алайҳиссаломга ҳомиладор бўлганларидир.

«Одамни Аллоҳ саралаб олгандир. Ҳа, у зот шундоқдир».

Одам алайҳиссалом «Сафиюллоҳ» деб аталади. Бу сўзнинг маъноси, Аллоҳнинг саралаб олгани деганидир.

Бу ҳақда ҳам Қуръони каримда оят бор. Аллоҳ таоло:

«Албатта, Аллоҳ Одамни, Нухни, Оли Иброҳимни,

Оли Имронни оламлар устидан танлаб олди», деган.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам мазкур улуғ пайғамбарларнинг фазилатларини тасдиқлаб бўлганларидан кейин саҳобаларига мурожаат қилиб, яна қуйидагиларни айтдилар:

«Огоҳ бўлингким! Фаҳр эмас-ку, мен Ҳабибуллоҳман!»

Яъни, Аллоҳнинг маҳбубиман. Албатта, бу сифат улуғ фазилатдир. Бундоқ мақомга пайғамбарлардан ҳеч кимлари сазовор бўлмаганлар.

«Фаҳр эмас-ку, мен қиёмат куни ҳамд байроғини кўтарувчиман!»

Бу мақом ҳам ҳеч бир кимсага насиб қилмаган мақом.

«Мен биринчи шафоат сўровчиман!»

Бу мақомдан ортиқ қандоқ фазилат бўлиши мумкин?!

«Фаҳр эмас-ку, Мен қиёмат куни биринчи шафоат қилинувчиман!»

Бу ҳам Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳаммадан афзал эканликларининг кўпгина далилларида бир далилдир.

«Фаҳр эмас-ку, мен жаннатнинг ҳалқаларини биринчи ҳаракатга солувчиман. Бас, Аллоҳ менинг учун уни очур ҳамда мени ва мен билан умматимнинг фақирларини унга киритур».

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам қиёмат куни жаннат дарвозасига келиб, жаннат эшикларини очишни талаб қилиб, унинг ҳалқасидан ушлаб тақиллатар эканлар. Ана шунда Аллоҳ таоло У зотга жаннат эшигини очар ва У зот биринчи бўлиб жаннатга кирар эканлар. Бу ҳол ҳам Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламнинг инсониятнинг энг афзали эканликларини кўрсатади. У зот билан умматларининг фақир-фуқаролари ҳам бирга жаннатга кириши Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг фазллари ва бу дунёда уммати муҳаммадия-

дан турли сабабларга кўра камбағал ҳолда ўтган мусулмонларга улкан хушxabардир.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ўзларининг сўзлари охирида:

«Фахр эмас-ку, мен аввалгилару охиргиларнинг энг мукаррамиман!» дедилар».

Бу гапда ҳеч қандай муболаға ёки фахрланиш ҳисси йўқ. Бори шу. Воқеълик шу. Аллоҳ таолонинг иродаси шу.

Фахр эмас-ку, мазкур фазилатга соҳиб бўлган Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг умматлари ҳам аввалгию охирги умматларнинг энг афзалидир.

2662- وَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَلَامٍ : مَكْتُوبٌ فِي التَّوْرَةِ صِفَةُ

مُحَمَّدٍ وَصِفَةُ عِيسَى بْنِ مَرْيَمَ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ يُدْفَنُ عِيسَى مَعَ مُحَمَّدٍ

ρ. رَوَى التِّرْمِذِيُّ هَذِهِ السَّنَةَ.

2662. Абдуллоҳ ибн Салом розияллоҳу анҳу айтадилар:

«Тавротда Муҳаммад ва Ийсо ибн Марям алайҳимуссаломнинг сифати ва Ийсонинг Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам билан дафн қилиниши ёзилгандир».

Олтовини Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Ушбу ривоятнинг ровийлари Абдуллоҳ ибн Салом розияллоҳу анҳу яҳудийларнинг олимларидан бўлганлар. Инсофли ва ҳақиқий олим бўлганларидан Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламни кўришлари билан, Тавротда васфи келган пайғамбар шу киши экан, деб у зотга иймон келтирганлар.

Абдуллоҳ ибн Салом розияллоҳу анҳунинг имони гўзал бўлди. У киши энг машҳур саҳобийлар сафидан ўрин олди. Мана, ушбу ривоятда Абдуллоҳ ибн Салом

розияллоху анху Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам ҳақларида Тавротда келган маълумот тўғрисида ахборот бермоқдалар:

«Тавротда Муҳаммад ва Ийсо ибн Марям алайҳиссаломларнинг сифати ҳамда Ийсонинг Муҳаммад соллаллоху алайҳи васаллам билан дафн қилиниши ёзилгандир», демоқдалар.

Бундан Муҳаммад мустафо соллаллоху алайҳи васалламнинг фазллари яна бир бор намоён бўлади. Ўтган илоҳий китобларда у зотнинг сифатлари келиши олий мақом фазилат бўлмаса, нима ҳам бўлар эди.

Шунингдек, бу ерда Ийсо алайҳиссаломнинг фазллари ҳам кўриниб турибди. У зотнинг сифатлари ҳам ўзларидан олдин Мусо алайҳиссаломга берилган илоҳий китоб Тавротда зикр қилинган экан. Бунинг устига яна бир қўшимча маълумот ҳам бор экан. Ийсо алайҳиссалом Муҳаммад мустафо соллаллоху алайҳи васаллам билан бир жойга дафн қилинишлари бор экан. Бу дафн охири замонда бўлиб, Ийсо алайҳиссалом ер юзига қайта тушганлари ва ўзларига юклатилган вазифаларни адо этиб қайтадан вафот этганларидан кейин Муҳаммад мустафо соллаллоху алайҳи васалламнинг ҳозирги равзаларида У зотнинг ёнларига дафн бўладилар.

Муҳаммад мустафо соллаллоху алайҳи васалламнинг сифатлари ўзларидан олдин келган илоҳий китобларда васф қилингани Қуръони каримда ҳам зикр қилинган. Мисол учун, Аллоҳ таоло Соф сурасида қуйидагиларни айтади:

«Ийсо ибн Марям: “Эй Бани Исроил, албатта, мен ўзимдан олдин келган Тавротни тасдиқлаш ва мендан кейин келувчи Аҳмад исмли Расулнинг башоратини бериш учун Аллоҳ сизларга юборган Пайғамбарман”, деганини эсла. Қачонки у(Аҳмад) уларга ҳақ билан келган вақтда эса, бу очик-ойдин сеҳрдир, дедилар».

Ушбу оятда Ийсо алайҳиссаломнинг умматларига айтган гаплари муҳим гаплар бўлиб, диний таълимотлардаги улкан масалаларни ўз ичига олади.

Биз учун ҳозирги мақомда керак масала: **«...ва мендан кейин келувчи Аҳмад исмли Расулнинг башоратини бериш учун...»** дейилган жумлададир.

«Аҳмад» Пайғамбаримиз Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламнинг исмлари. «Аҳмад», «Муҳаммад» ва «Маҳмуд» исмлари Пайғамбаримизнинг исмлари бўлиб, арабча шукр, мақтов маъносини англатувчи «ҳамд» сўздан олинган.

Ийсо алайҳиссаломнинг ушбу башоратлари Инжилда ҳам келган. Юҳанно Инжилида: «Агар менга муҳаббат қилсаларингиз, васиятларимни тутинглар: мен отадан сизлар билан абадий собит бўлиш учун Форқилатни талаб қиламан», дейилган. Лекин замон ўтиши билан роҳиблар кейинги нашрларда бу сўзнинг ўрнига бошқа сўз ишлатадиган бўлишган.

Замондошларимиздан устоз Аҳмад Нажжор ғарб олимларидан бири доктор Карлу Нилинудан: «Форқилат»нинг маъноси нима?» деб сўрасалар, у киши:

«Роҳиблар «мъази» деб айтишади», дебди.

Шунда устоз Нажжор:

«Мен роҳибдан эмас, балки юнон тили фан доктори Карлу Нилинудан сўраяпман», деб рад қилибдилар. Шу гапдан сўнг ажнабий доктор:

«Бу сўзнинг асл маъноси «ҳамд» — «кўп шукр», дебди. Сўнгра устоз Нажжор арабча «ҳамд» сўзининг «Аҳмад» шаклида ишлатилишига тўғри келадими, десалар, доктор Карлу: «Ҳа», деб жавоб қилибди.

Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламнинг башоратлари аввалги илоҳий китобларда келгани ҳақида алоҳида китоблар ҳам ёзилган.

2663- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ τ عَنْ النَّبِيِّ ρ قَالَ: وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ فِي يَدِهِ لَيَأْتِيَنَّ عَلَى أَحَدِكُمْ يَوْمٌ وَلَا يَرَانِي ثُمَّ لَأَنْ يَرَانِي أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ أَهْلِهِ وَمَالِهِ مَعَهُمْ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَاللَّهُ أَعْلَمُ.

2663. Абу Хурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Муҳаммаднинг жони қўлида бўлган зот билан қасамки, албатта, сиздан бирингизга бир кун келадики унда мени кўра олмас. Албатта, мени кўриши унинг учун аҳлидан ва улар ила бирга бўлган молидан ҳам маҳбуб бўлиб қоладир», дедилар».

Муслим ривоят қилган.

Шарҳ: Бу ҳадисда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам саҳобаи киромларига ўзларининг ғанимат эканларини баён қилмоқдалар, бир лаҳза бўлса ҳам суҳбатларини топиб қолишга тарғиб қилмоқдалар.

Дарҳақиқат, мўмин-мусулмон киши учун Муҳаммад мустафо алайҳиссаломнинг суҳбатларини топишдан ҳам каттароқ бахт бўлиши мумкинми? Саҳобаи киромлар бу бахтга сазовор бўлган улуғ инсонлардир. Улар одам боласи ичидаги энг афзал зот Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламни кўриб, иймон келтирган саодатманд инсонлардир.

Саҳобалик бахти ҳақида сўз кетар экан, ўтган азизлардан қилинган бир ривоят ёдимга келади. Катта кишиларнинг биридан одамлар Муовия афзалми, Умар ибн Абдулазиз афзалми, деб сўрашибди.

Бу саволнинг сўралиш сабаби бор. Муовия ибн Абу Суфён розияллоҳу анҳу саҳобий бўлсалар ҳам, халифаликлари ҳақидаги баъзи мулоҳазалар учун у кишининг ҳақларида одамлар ўртасида турли гаплар

бўлган. Умар ибн Абдулазиз раҳматуллоҳи алайҳи тобеъин бўлсалар ҳам адолатли халифа бўлганларидан кўпчилик у кишини бешинчи одил халифа деб атаган. Ҳалиги улуғ киши мазкур саволга, Умар ибн Абдулазиз Муовиянинг бурнидаги чангга арзимади, чунки Муовиянинг бурнига Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг оёқларидан чиққан чанг кирар эди, деб жавоб берган эканлар.

Ҳа, биродарлар, биз ана шундоқ афзал пайғамбарнинг умматларимиз. Бу билан қанчалар шодлансак арзийди. Фақат ўшандоқ зотга уммат бўлишдек улуғ бахтнинг тенги бўлсак бўлгани.

Биз юқорида ўрганган маълумотлар Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг фазллари ҳақидаги маълумотлар уммонидан бир томчи, холос. У зотнинг фазллари ҳақида оят ва ҳадислар жуда ҳам кўп. Уларнинг ҳаммаси ҳам Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламнинг шарафлари улуғлигини таъкидлайди.

Бас, шундоқ улуғ пайғамбарга уммат бўлган кишилар ўшал улуғ зотнинг ҳаётлари, сифатлари, қилган ишлари, ўз пайғамбарларига тегишли ҳар бир нарсани ўта аниқлик ва ихлос билан ўрганишлари лозим. Чунки у зотга тегишли ҳар бир нарса дину диёнатга, иймон-этиқодга, шариат аҳкомига тегишлидир.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳаётлари ҳар бир мусулмон учун ибрат ва ўрнақдир. Шунинг учун ҳам, мусулмон уммати саҳобаи киромлардан тортиб ҳозирги кунимизгача бу ишни шараф ила адо этиб келмоқда.

Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳаётларига, сифатларига, айтган сўзлари ва қилган амалларига тегишли ҳар бир нарса атрофлича ўрганилган. Ҳозирда ҳам янги илмий изланишлар олиб борилмоқда, янги қирралар очилмоқда.

Мусулмонларнинг ўз пайғамбарлари Муҳаммад

мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламнинг муборак ҳаётларини ўрганиш учун олиб борган илмий изланишлари ўзининг ўта аниқлиги, ҳар бир ҳодиса, ҳар бир ҳаракат ва саканотнинг эътибордан четда қолмаслиги ила тарих илми соҳасида энг пок, энг ишончли ва энг беғараз саҳифалар очди. Бу нарса тарихчилик соҳасида катта инқилоб юз беришига сабаб бўлди.

Мусулмонлар тарихий маълумотларга, бошқаларга ўхшаб, ўз фикр ва мулоҳазаларини қўшмадилар. Улар тарихий маълумотларни тўғри келган кишидан олмадилар. Улар фақатгина ҳадис ривоят қилиш шартига тўғри келган ишончли, тақводор, зеҳнли ва одил кишиларнинг ривоятларинигина қабул қилдилар.

Ана шундоқ йўл билан дунёдаги энг улуғ зотнинг энг соф сийратлари вужудга келди.

Келгуси сатрларда биз ҳам ўша маълумотлардан фойдаланиб қўлимиздан келганича бу муборак сийратни қисқа бўлса ҳам баён қилишга уриниб қўрамыз. Аллоҳ таолонинг Ўзи бу ишда ёрдамчимиз бўлсин.

Юқорида ўтган ҳадиси шарифлардан Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васаллам Аллоҳ таолонинг энг афзал бандаси ва пайғамбари эканликларини ўргандик. Бу улкан ҳақиқатда заррача ҳам шубҳа йўқ. Шундоқ бўлганидан кейин ана ўша энг афзал зотнинг дунёга келишларига Аллоҳ таоло энг муносиб жамият, энг афзал макон ва энг афзал замонни танлашида ҳам заррача шубҳа бўлмаслиги керак.

Аллоҳ таоло Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламнинг дунёга келишлари учун араб жамиятини энг муносиб деб топди. Бу жамият ўша вақтдаги энг жоҳил жамият эди. Чунки бу жамият ўз тарихида ёзиш-ўқиш, фан-маданият, илм-маърифат, дину диёнат, қонун-қоида, тартиб-интизом деган нарсаларни билган эмас.

Агар мазкур омилларни ўзида мужассам қилган халқ

ичидан охирги замон пайғамбари танлаб олинганида одамлар, бу халқ эскитдан ҳамма нарсани билиб келган, бу динни ҳам ўзлари ўйлаб жорий қилдилар, дейишлари мумкин эди. Бу нарсалардан холи бўлган араблардан ўзларига ўхшаган уммий шахснинг пайғамбар бўлиши ва У зотнинг раҳбарликларида қисқа муддатда бутун дунёни жаҳолат ботқоғидан Ислом нурига олиб чиқилиши эса илоҳий мўъжиза бўлар эди.

Арабларнинг сиртдан нуқсон бўлиб кўринган мазкур сифатлари Аллоҳ таолонинг иродаси билан Ислом хизмати йўлида фазилатга айланди. Чунки мазкур омиллар туфайли уларнинг фикрига бирор мафкура чуқур ўрнамаган эди. Бу эса арабларнинг бутун вужудига Ислом таълимотларининг таг-туби ила ўрнашиб кетишига ёрдам берар эди. Уларнинг ҳеч кимга бўйсунмаганлари Аллоҳдан ўзгага ибодат қилмаслик ишида ёрдам берар эди. Қолаверса, ана шундоқ жоҳил халқнинг қисқа муддат ичида инсониятга ҳидоят маёғи бўлиб қолишининг ўзи илоҳий мўъжиза бўлар эди.

Аллоҳ таоло Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламнинг дунёга келишлари учун дунёнинг энг муносиб ўлкаси Арабистон ярим оролини танлади. Бу ўлка қадимий пайғамбарлардан кўпларига ватан бўлган ўлка эди. Идрис, Нух, Ҳуд, Солиҳ алайҳиссалом шу ўлкада ўтган эдилар. Иброҳим алайҳиссалом шу ўлкага Байтуллоҳни қурган эдилар. Мусо алайҳиссаломга шу ўлканинг Мадян исмли жойида пайғамбарлик берилган эди. Бу ўлкадан Фиръавн ва унинг қавмининг тазйиқига учраган яҳудийлар паноҳ топган эдилар. Шунингдек, римликларнинг душманлигига дучор бўлган насронийлар ҳам бу ўлканинг Нажрон номли жойидан паноҳ топган эдилар. Аллоҳ таоло бу ўлкани табиий, жуғрофий ва сиёсий ҳолатларини ана шундоқ ишлар учун жуда ҳам қулай қилиб қўйган эди.

Аллоҳ таоло Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи

васалламнинг дунёга келишлари учун дунёнинг энг афзал нуқтаси Маккаи Мукаррамани ихтиёр қилди. Аввало, бу муқаддас шаҳар ернинг қоқ киндигида жойлашган эди. Дунёдаги энг охирги, энг мукаммал, ҳамма замонлар, ҳамма маконлар, ҳамма халқлар учун кўзланган шариатнинг маркази айнан ана шундоқ жойда бўлиши матлуб эди.

Энг муҳими, бу шаҳарда анбиёларнинг отаси бўлмиш Иброҳим алайҳиссалом ўғиллари Исмоил алайҳиссаломнинг ёрдамларида Аллоҳ таолонинг амри ила курган Каъбаи Муаззама бор эди. Ўз навбатида Байтуллоҳни ҳамма араблар муқаддас ҳисоблашар эди. Иброҳим алайҳиссаломнинг даврларидан буён одамлар бу ерга ҳаж қилишар эди. Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, Ислом динини жорий қилиш учун бундан кўра афзалроқ макон бўлиши мумкин эмас эди.

Замонга келадиган бўлсак, Аллоҳ таоло Ўзининг чексиз ҳикмати ила Ислом пайғамбари Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламнинг дунёга келишлари учун энг муносиб замонни ихтиёр қилди.

Ўша пайтда бутун дунёга, барча инсониятга аталган, барча замон ва маконларга салоҳияти бор, барчага қиёматгача икки дунёнинг бахтини таъмин эта оладиган динни жорий қилишининг айни замони эди.

Анчадан буён самовий дин юборилмаётган эди. Аллоҳ таоло Ўз тарафидан юборган самовий динларнинг барчаси одамлар томонидан бузилиб ўз кучини ва таъсирини мутлақо йўқотган эди.

Яҳудийлик яҳудийлар томонидан шу даражада бузилган эдики, унга яҳудий бўлиб туғилмаган одам кира олмас эди. Яҳудийлар ўзларини Аллоҳнинг танланган халқи, бошқа халқларни ўзларига эшак деб эълон қилган эдилар. Албатта, бундоқ дин дунё халқларига ҳеч қандай бахт ато этмас эди.

Масийхийлик бўлса турли фалсафаларга қоришиб, тушуниб бўлмайдиган бутпарастликка айланиб қолган эди. Бу дин одамларнинг бузгунчилик ҳаракати ила тарки дунё ва қолоқликнинг жарчисига айланиб қолган эди. Албатта, бундоқ ҳолат ҳам талабга жавоб бермас эди.

Ўша вақтда масиҳийликнинг маркази бўлмиш ўлкаларида истибдод ва зулм авжга чиққан эди. Кучли кучсизни ер эди. Адолат, инсонпарварлик, камбағал, бева-бечораларга раҳм-шафқат каби эзгуликлар ҳақида оғиз очишга ҳам ўрин йўқ эди.

Бутпарастликнинг ҳам шармандаси чиқиб, ҳеч ким унга эътибор бермай қўйган эди. Фақат ота-боболардан қолган нарса сифатида мутаассиблик учунгина қаралар эди унга. Турли бутпараст халқларнинг раҳбарлари ўз имтиёзларини сақлаш учун халқларни бутпарастликда мажбурлаб ушлаб туришар эди.

Мажусийлик ҳукм сурган Форс, Хуросон ва уларга яқин бўлган ўлкаларда ҳаётнинг барча соҳаларида бебошлик ҳукм сураб эди. Уларда подшоҳ ва ҳукмдорлар халқнинг қонини ичар эдилар. Мажусийликнинг зардуштийлик, монавийлик ва маздакийлик мазҳаблари инсоннинг инсонийлигини йўқотиш учун барча чораларни кўриб бўлган эди. Уларда эр киши ўз онасига, синглисига ёки қизига уйланиши мақтовга сазовор иш ҳисобланар эди. Шунинг учун, насл-насабнинг асари ҳам қолмаган эди. Бундоқ тузум ва таълимотлар инсониятга бирор эзгулик ато қилиши ҳақида гап ҳам бўлиши мумкин эмас эди.

Ўша пайтдаги кенг тарқалган таълимотлардан бири ҳиндукийликка келсак, аҳвол аввалгилардан ҳам бадтар эди. Бу таълимотга биноан, кишилар турли табақаларга бўлинар эди. Бир табақа шоҳ, бошқаси гадо бўлиб яшаши муқаррар эди. Ибодат соҳасида ақл бовар қилмайдиган нарсалар содир этилар эди. Ҳиндистондаги баъзи тоифалар орасида ҳаттоки эркак ва аёл кишиларнинг жинсий

аъзоларига ибодат қилиш йўлга қўйилган эди. Бундоқ нарсалар инсонга нима тақдим қила олиши мумкин?! Бундоқ нарсалар инсоният пешонасидаги ор эмасми?!

Арабистон ярим оролидаги ширк ва зулму бемазагарчиликлар ҳақида гапириб ўтирмаса ҳам бўлади. Бошқалар қатори бу ерда ҳам пасткашлик ва разолат ўзининг энг юқори нуктасига чиққан эди. Ҳаромхўрлик, зинокорлик, ароқхўрлик, зўравонлик, ўғрилик, қароқчилик ва бошқа разолатлар кенг тарқалган эди.

Одамлар нимани кўрсалар, нимани топсалар —ҳайвон сўйилганида оққан қонми, ҳаром ўлган ҳайвоннинг гўшtimi ёки ундан ҳам баттарроқ нарсами, зўр иштаҳа билан ер эдилар.

Зинокорлик қилмаган одам аҳмоқ ҳисобланар эди. Зинонинг турли-туман услублари кенг тарқалган эди. Эр ўз хотинини аслзода ҳисобланган бошқа бир эркакнинг олдига олиб бориб, сендан болали бўлиши учун хотиним билан зино қил, деб илтимос қилиши мардлик ҳисобланар эди.

Ароқхўрлик фахрга оид иш эди. Мардлик ва шижоати билан ном қозонган бирон киши ароқ ичиб ўтирганида отасининг ўлдирилганлиги ҳақида хабар келса, бугун хамр — эртага амр, деб ароғини ичишда давом этаверар эди.

Жоҳилий араблар оиласида туғилган қиз болани тириклай кўмиб юбориши, қабиласидаги кампирнинг хаста туясини ўлдириб қўйган бошқа қабила ила юз йил уруш қилиши, ўз худосини уйида унутиб қолдирганда тўрвасидаги хурмо мевасини бир-бирига ёпиштириб худо ясаб олиши ва унга ибодат қилиши, қорни очганда ўша худосини еб қўйиши оддий бир ҳолат эди.

Гапнинг қисқасини айтадиган бўлсак, олтинчи мелодий асрнинг иккинчи ярмига келиб дунё жаҳолат ботқоғига тўла ботган эди. У мазкур ботқоқдан чиқишга ўта ҳожатманд эди.

Дунё турли тузум ва динларнинг зулмати ичида қолган эди. У мазкур зулматдан нурга чиқишга муҳтож эди.

Дунё кенг тарқалган зулм ва истибдоддан инграб, адолат нашъасини суришга муҳтож эди.

Дунё бандаларнинг бандаларга ёки ўзлари қилиб олган сохта худоларга ибодати ила тўлган, у мазкур ҳолатдан қутулиб, барчалари Роббисига ибодат қилишга жуда-жуда муҳтож эди.

Ана шундоқ бир пайтда Аллоҳ таолонинг иродаси ила бир нур туғилди.

مولد النبي ρ ونسبه وأسماءه

ПАЙҒАМБАР АЛАЙҲИССАЛОМНИНГ ТУҒИЛИШЛАРИ, НАСАБЛАРИ ВА ИСМЛАРИ

2664- عَنْ قَيْسِ بْنِ مَخْرَمَةَ τ قَالَ: وُلِدْتُ أَنَا وَرَسُولُ اللَّهِ ρ

عَامَ الْفِيلِ.

2664. Қайс ибн Махрама розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Мен ҳам, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳам фил йили туғилганмиз».

2665- وَسَأَلَ عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ فُبَاتَ بْنِ أَشِيَمَ بْنِ لَيْثٍ τ:

أَأَنْتَ أَكْبَرُ أَمْ رَسُولُ اللَّهِ ρ فَقَالَ: رَسُولُ اللَّهِ ρ أَكْبَرُ مِنِّي وَأَنَا أَقْدَمُ

مِنْهُ فِي الْمِيلَادِ وَوُلِدَ رَسُولُ اللَّهِ ρ عَامَ الْفِيلِ وَرَفَعَتْ بِي أُمِّي عَلَى

المَوْضِعَ وَرَأَيْتُ خَرَّةَ الْفِيلِ أَخْضَرَ مُحْيِلًا. رَوَاهُمَا التِّرْمِذِيُّ
بِسَنَدٍ حَسَنٍ.

2665. Усмон ибн Аффон Қубоса ибн Ашям ибн Лайс розияллоху анхудан:

«Сен каттамисан, Расулуллоҳми?» деб сўради.

«Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам мендан катталар. Мен у кишидан туғилишда қадимгирокман. Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам фил йили туғилганлар. Онам мени маконига кўтариб борганида филнинг ўзгариб кетган яшил тезагини кўрганман», деди».

Иккисини Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Ушбу икки ривоятда ҳам Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламнинг фил йилида таваллуд топганлари таъкидланмоқда. Арабларда тарихни йилнинг машхур ҳодисаси билан белгилаш одати бор эди. Фил ҳодисаси энг машхур ҳодисалардан бири бўлган.

Ўша машхур қиссанинг мухтасари қуйидагича:

Ҳабашистон (Эфиопия) Яманни босиб олгандан сўнг, Ҳабашистон подшоши Яманга Абраҳа ал-Ашрамни ҳоким этиб тайинлади. Абраҳа барча ҳабашистонликлар қатори насроний динида эди. У Яман пойтахти Санъо шаҳрида жуда дабдабали, серҳашам черков қурдириб, унга «Қалийс» деб ном берди. Арабларни Каъбадан буриб черковига ҳаж қилдирмоқчи бўлди. Барча уринишлари пучга чиққандан сўнг ниятига куч ишлатиш йўли билан эришмоқчи бўлди.

Абраҳа Каъбани бузиб ташлаб ҳаммани черковига буришни қасд қилди. Шу мақсадда катта аскар тўплади, урушга керак бўладиган барча нарсаларни олди, арабларнинг қалбига даҳшат солиш учун кўплаб филларни ҳам олди ва Маккага қараб юрди. Йўлда ҳеч қандай

қаршиликка учрамай Тоиф шаҳри тарафидан Маккага яқинлашиб, Миғлас деган жойга аскари билан келиб тушди.

Сўнгра Маккага одам юбориб, у ернинг улуғини олиб келишга буюрди. У бориб Қурайш қабиласи раҳбари, улуғи Абдулмуттолибни етаклаб келди. Абдулмуттолиб гавдали, хушбичим, серсавлат, виқорли одам эди.

Абраҳа уни кўриб қойил қолди ва тахтидан тушиб, унга пешвоз чиқди. У билан бирга гилам устида ўтирди ва таржимонга:

«Ундан сўра, менда нима ҳожати бор экан?» деди.

«Аскарлар менинг икки юзта туямни ҳайдаб кетишибди, шуларни қайтариб берсанг», деди Абдулмуттолиб.

Абраҳа таржимонга:

«Унга айт! Келганингда сени кўриб қойил қолган эдим. Сўзингни эшитиб ҳафсалам пир бўлди, сенинг ва ота-боболарингнинг дини бўлган Каъбани бузгани келиб турибман-у, сен уни сўрамай, ўзингнинг икки юзта туянгни сўраяпсан», деди.

«Мен туянинг эгасиман, Каъбанинг ўз эгаси бор, ҳимоя қилиб олади», деди Абдулмуттолиб.

«Мендан ҳимоя қилолмас», деди Абраҳа.

«Ўз билганингни қилавер», деди Абдулмуттолиб.

Унга туяларини қайтариб беришди. Абдулмуттолиб Маккага қайтиб одамларни тоққа чиқиб кетишга буюрди. Ўзи бир неча киши билан Каъбага борди ва ҳалқасини ушлаб туриб, илтижо қилиб дуо қилди. Сўнгра улар ҳам тоққа чиқиб кетишди.

Абраҳа аскару филларини тўплаб Каъбани бузишга юрмоқчи бўлди. Лекин филлар ётиб олиб ҳеч ўринларидан турмади. Бошқа тарафга буришса фил тезлаб борди, лекин яна Макка тарафга буришса, ётиб олаверди.

Шу пайт Аллоҳнинг иродаси билан тўп-тўп қушлар

учиб келиб, душманлар устидан тош ташлай бошлади. У тошлар кимга тегса шу жойида ўлаверди. Аскар қирилди. Абраҳанинг жасади узилиб-узилиб туша бошлади. Уни кўтариб Санъогача олиб боришди ва ўша ерда вафот этди.

Худди ана шу йили Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васаллам оналарининг қорнида эдилар. Демак, Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламнинг оналарининг қорнида ҳомила ҳолида туришларининг ўзи Абраҳанинг аскари ҳалокатига сабаб бўлган. У зот баракали зотлигини шундан ҳам билиб олса бўлаверади.

Душманлар ҳалокатга учрагандан кейин Аллоҳ таоло ирода қилган нур порлаб дунёга келди. Ушбу нур куйидаги ривоятда зикри келадиган пок насабдан туғилди.

2666- أَمَّا نَسَبُ النَّبِيِّ ﷺ فَهُوَ مُحَمَّدٌ ﷺ ابْنُ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ بْنِ عَبْدِ

الْمُطَّلِبِ بْنِ هَاشِمٍ بْنِ عَبْدِ مَنَافٍ بْنِ قُصَيٍّ بْنِ كِلَابٍ بْنِ مُرَّةَ بْنِ
كَعْبٍ بْنِ لُؤَيٍّ بْنِ غَالِبٍ بْنِ فِهْرٍ بْنِ مَالِكٍ بْنِ النَّضْرِ بْنِ كِنَانَةَ بْنِ
خُزَيْمَةَ بْنِ مُدْرِكَةَ بْنِ إِلْيَاسَ بْنِ مُضَرَ بْنِ نِزَارٍ بْنِ مَعَدٍّ بْنِ عَدْنَانَ. رَوَاهُ
الْبُخَارِيُّ.

2666. Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг насаблари; У зот — Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васаллам ибн Абдуллоҳ ибн Абдулмуттолиб ибн Ҳошим ибн Абдуманоф ибн Қусай ибн Килоб ибн Мурра ибн Каъб ибн Луъай ибн Ғолиб ибн Феҳр ибн Малик ибн ан-Назр ибн Кинона ибн Хузайма ибн Мудрика ибн Илъяс ибн Музар ибн Низар ибн Маъдд ибн Аднан».

Бухорий ривоят қилган.

Шарҳ: Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг

насаблари бўйича барча тарихчилар ва насабчилар иттифоқ қилган боболар шулардир. Кейинги насаблари Исмоил алайҳиссаломга бориб тақалиши ҳам аниқ.

Ривоятларда келишича, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўзлари ҳам ушбу силсилани зикр қилиб, кейин бир оз сукут қилганлар ва: «Бундан кейин насабчилар агар ростни айтсалар ҳам ёлғондир», деганлар.

Ушбу ривоятда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг боболаридан йигирма кишининг номлари зикр қилинмоқда. Аввал ўрганганимиздек, у зотнинг насаблари олий насабдир. Аллоҳ таолонинг инояти ила пок сақланган насабдир. Энди ўша олий насаб силсилага аввал бошидан бир назар солиб чиқайлик.

1. Аднан.

Мазкур йигирма бобонинг биринчиси бўлган бу зот бошқалари каби Маккаи Мукарамада истиқомат қилганлар. Чунки у киши ҳам Каъбаи Муаззаманинг қурувчиси Исмоил алайҳиссаломнинг сулоласидандир.

Аднаннинг икки ўғли бўлган экан. Бири Маъдд, иккинчиси Акк. Иккинчи ўғил Яманнинг ашъарийлар қабиласидан уйланиб аёли билан унинг оталари юрти Яманга кетган экан.

2. Маъдд.

У эса отаси Аднан билан Маккаи Мукарамада истиқомат қилган. Маъдднинг ўғилларидан бирининг исми Қузоъа бўлган. Ўша ўғилдан машхур Қузоъа қабиласи тарқалган.

Маъдднинг отасининг ўрнини босиб Маккаи Мукарамада истиқомат қилиб қолган ўғли Низар эса Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг боболари силсиласига кириш бахтига муяссар бўлган.

3. Низар.

Низарнинг Робийъа, Анмар ва Ияд номли ўғиллари кейинчалик ўз номлари билан аталадиган қабилаларга ота

бўлганлар.

Унинг Маккаи Мукарамада истикомат қилиб, отасининг эшигини очиб қолган ўғли Музар ҳам ўз номи билан аталадиган қабилага ота бўлиш билан бирга, Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламнинг боболари силсиласига кириш бахтига ҳам муяссар бўлган.

4. Музар.

Бу кишининг икки ўғли бўлиб, бири Илъяс, иккинчиси Ғийлан бўлган.

Икковининг ичида Илъяс яхшиси бўлган. Шунинг учун ҳам, Илъяс Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламнинг насаб силсилаларидан ўрин олган.

5. Илъяс.

Илъяснинг вақтида одамларнинг Иброҳим ва Исмоил алайҳимуссаломнинг шариатларидан оғишлари пайдо бўлган экан. Шунда Илъяс уларни бу нотўғри йўлдан қайтариб қолган экан.

Илъяснинг учта ўғли бўлиб, улардан бирининг исми Омир экан. Бир куни Илъяснинг туялари қочиб кетибди. Уларни топа олмай жуда қийналибди. Охири ўғилларини туяларни топиб келишга юборибди. Икки ўғил ҳеч нарса топа олмай қайтиб келибдилар. Омир эса ҳамма туяларни топиб, отасининг олдига ҳайдаб келибди.

Шунда Омирга «Мудрика» «Топқир» деган лақаб беришибди. Кейинчалик унинг лақаби исмидан ғолиб бўлган. У ҳам Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг насаб силсилаларидаги боболари сафидан ўрин олиш бахтига муяссар бўлган.

6. Мудрика.

Мудриканинг Хузайма ва Хузайл номли ўғиллари бўлган. Улардан Хузайма Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга бобо бўлиш бахтига эришган.

7. Хузайма.

Хузайманинг тўрт ўғли бўлиб улар: Кинона, Ашудд,

Ашудда ва Хувн деб номланишган.

Уларнинг ичидан Кинона Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг боболари силсиласига қўшилиш бахтига муяссар бўлган.

8. Кинона.

Кинонанинг ҳам бир неча ўғиллари бўлган. Аммо Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васаллам сулбидан ўтиш бахтига сазовор бўлгани Назр деб номланган.

9. Назр.

Назрнинг ҳам ўғиллари кўп бўлган. Аммо уларнинг ичида энг яхшиси Феҳр эди. Ана ўша Феҳр Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламга бобо бўлди.

10. Феҳр.

Ушбу Феҳр Курайш қабиласининг асосчиси ҳисобланади. Унинг яна бир номи Курайш ҳам эди. У олий ахлокли, ҳикматли бир киши эди. У ўз вафоти олдидан ўрнига қабила бошлиғи бўлиб қоладиган ўғли Ғолибга ажойиб насиҳатлар қилган.

11. Ғолиб.

Ғолиб ҳам отасига ўхшаш ҳикмат соҳиби эди. У ўз қабиласига ҳикмат ила раҳбарлик қилди. Унинг ўғилларидан Луъай ҳам отаси ва бобосига ўхшаш фарзанд чиқди. У ёшлигиданоқ ҳикмат соҳиби эканини намойиш қилди. Ғолиб билан ўғли Луъайнинг ҳикмат бобида қурган суҳбатлари ривоятларда сақланиб қолган. Луъай Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламга бобо бўлиш бахтига ҳам сазовор бўлди.

12. Луъай.

У эр киши мақомига етганда ўз отасининг ўрнини эгаллади. Луъайга Аллоҳ таоло бир неча фарзандлар ато қилди. Уларнинг ичида Каъб ҳаммасидан ақлли ва афзали эди. У ҳам Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга бобо бўлди.

13. Каъб.

Каъб ҳам оталарига ўхшаб ҳикмат соҳиби бўлди. Унинг кишиларга сўзлаган ваъз-насиҳатларини ривоятчилар ҳозиргача етказиб келганлар.

Каъбнинг болалари ичидан Мурра исмли ўғли Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламга бобо бўлди.

14. Мурра.

Мурра Қурайш қабиласининг фаҳрига айланган кишилардан бири эди. Мурранинг ўғилларидан Килобнинг сулбига Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ўтдилар.

15. Килоб.

Килоб ҳам ўз вақтининг етук кишиларидан эди. У икки ўғилнинг отаси бўлди. Унинг ўғиллари ичида энг яхшиси, кўзга кўрингани, сўзга устаси ва уддабурони Қусай эди. Иккинчи ўғил эса Зухра эди. Буларнинг иккиси ҳам Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга бобо бўлдилар. Зухра она тарафдан бобо бўлгани боис, Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламнинг оналари Оминаи Зухрия деб номланадилар. Қусай ибн Килоб Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламга ота томондан бобо бўлди.

16. Қусай.

Қусай болалик пайтини онасининг ҳузурида –Қузоъа қабиласида ўтказди. У кучли, қарамли ва номусли йигит бўлиб етишди. Кунлардан бир куни ўз тенги бир йигит билан олишувда ғолиб келди. Енгилган аччиғига чидай олмай Қусайга: «Сен биздан эмассан, ўз қавминга кетсанг бўлмайдими?!» деди. Бу гап Қусайнинг жон-жонидан ўтиб кетди. Ўша пайтгача у ўзининг бегона эканини билмаган эди. У онаси ҳузурига бориб бу ҳақда шикоят қилди. Онаси унга: «Болам, Аллоҳга қасамки, сен ота жиҳатидан ҳам, насаб жиҳатидан ҳам, шарафу мартаба жиҳатидан ҳам ундан кўра яхшисан, сен Ибн Килоб ибн Мурра ибн Каъб ибн Луъай ибн Ғолиб ибн Феҳр ибн Малик ибн Назр ибн Кинона Қурайшийсан. Сенинг қавминг Маккада, Байтул

Ҳаромнинг ҳузури ва атрофида, у ерга барча араблар зиёратга боради», деди.

Шунда Қусай сафарга чиқишга қарор қилди. Онаси унга: «Болам, шошмай тур, шаҳрул ҳаром кирсин, ўшанда араб ҳожилар билан кетасан. Бўлмаса, йўлда сенга бир нарса бўлишидан қўрқаман», деди.

Шаҳрул ҳаромда Қусай ҳаж сафарига чиқди ва бориб отасининг қавмига қўшилди. У кучли ва келишган қоматли эди. Кўп ўтмай Байтул ҳаромнинг мутасаддилигини эгаллади. Ундан олдин бу шарафли иш қурайшликларга эмас, қузоъаликларга насиб этган эди. Қусай ўзининг ўткир идроки, тадбиркорлиги ва қувватини ишга солиб ҳаж ишларига ҳам бошлиқ бўлиб олди.

Шундоқ қилиб, Қусай ҳамма шарафли ишларни ўзиники қилиб олди. У Байтуллоҳга мутасадди бўлди. Бу улуг даргоҳ учун нима иш қилинадиган бўлса, фақат у билан битадиган бўлди. Қусай Макканинг амири ҳам эди. Каъбаи Муаззаманинг калитларига ҳам соҳиб бўлди. Каъбаи Муаззамани фақат угина очар эди. Шунингдек, ҳожиларга сув бериш шарафи ҳам Қусайга ўтди. Ҳожиларнинг муҳтожларини боқиш иши — рифода ҳам Қусайнинг ихтиёрига ўтди. Бунинг учун у ҳар йили қурайшликлардан хароҷ олар ва ҳожиларга таом тайёрлаб тутар эди. У бу ҳақда қурайшликларга қуйидаги хутбани қилган эди:

«Эй Қурайш жамоаси! Албатта, сизлар Аллоҳнинг қўшнисисизлар! Унинг аҳли байтисизлар! Аҳли ҳарамсизлар! Албатта, ҳожилар Аллоҳнинг меҳмонлари ва У зотнинг уйининг зиёратчиларидир. Улар муҳтарам меҳмон бўлиш учун энг ҳақли одамлардир. Бас, улар учун қайтиб кетгунларича таом ва шароб ажратинг!»

Шунингдек, Қурайш қабиласи бирор уруш учун байроқ тикмоқчи бўлса ҳам фақатгина Қусай тикиши мумкин эди. Яъни, ҳамма нарса унинг қарори билан бўлар эди.

Арабларнинг доруннадваси — маслаҳат кенгаши ҳам Қусайнинг уйида бўлар эди. Қусайнинг асл исми Зайд эди. Аммо у Қусай лақабини олган эди. Кейинчалик лақаби исмидан ғолиб бўлиб кетган. Қусай вафотидан олдин ҳамма ишларини ўз ўғли Абдуддорга топширди.

Шу ерда Қусай ота-боболаридан кўра бошқача иш тутди. Аввал танишиб ўтганимиздек, бу силсиладаги барча оталар раҳбарликни ўзининг энг қобилятли ўғлига топшириб келган эдилар. Аммо Қусай икки ўғлидан колокроғига бошлиқликни топшириб, нотавон ўғлининг шаънини бир оз кўтармоқчи бўлди. Чунки бошқа ўғли Абдуманоф отасининг тириклигидаёқ юқори даражаларга эришиб бўлган эди. Худди мана шу Абдуманоф Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга бобо бўлди.

17. Абдуманоф.

Аллоҳ таоло Абдуманофга тўрт ўғил берди. Улар: Абдушшамс, Ҳошим, Муттолиб ва Навфаллар эди. Бу тўрт ўғилнинг барчаси шарафли ва ўз кадрини билган кишилар эди. Улар боболари Қусайнинг амакилари Абдуддорга бошлиқликнинг ҳаммасини топшириб қўйишига индамай қараб туришмади. Бу ишларда бизнинг ҳам ҳақкимиз бор деб талаша бошладилар. Орада уруш чиқиш хавфи туғилди. Шунда баъзилар сулҳ орқали келишувга чақирдилар. Узоқ тортишувлардан кейин мансаблар орада тақсим қилинди. Абдуманофнинг болалари чекига ҳожиларга шароб ва таом бериш тушди. Каъбанинг калити, байроқ ва доруннадва Абдуддор болаларига тегди.

Ҳошим Абдуманофнинг ўғиллари ичида энг яхшиси эди. Унинг обрўси араблар ичида жуда ҳам юқори эди. У ҳам Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламга бобо бўлиш шарафига эришди.

18. Ҳошим.

Ушбу Ҳошимнинг ўрнига унинг ўғли Абдулмуттолиб қолди.

19. Абдулмуттолиб.

Абдулмуттолибнинг онаси ясриблик бўлиб, Бани Нажжор қабиласига мансуб аёл эди. Абдулмуттолиб ҳам ўша шаҳарда ўсди. У дорулғурбада тарбия топди. Кейинчалик уни амакиси Муттолиб Маккага олиб келиб ўз тарбиясига олди. У доимо амакиси ва тарбиячиси Муттолиб билан бирга юргани учун «Абдулмуттолиб» деб номланиб қолди.

Абдулмуттолиб ўз шахсининг кучлилиги, хусни хул-қи ва кечирувчанлиги билан Қурайш қабиласини ром этди. Аста-секин уларга раис бўлди. У қабиланинг ёшларига ота, қариларига биродар бўлди. Абдулмуттолибсиз Маккада бирор иш бўлмайдиган, бирор қарор қабул қилинмайдиган ҳолга келди.

Бир вақтлар Журҳум қабиласи Маккага хужум қилиб, Замзам қудуғини кўмиб ташлаган эди. Қудуқ узоқ йиллар кўмилган ҳолида қолиб кетган эди. Абдулмуттолиб ўша қудуқни қайта қовлаб сув чиқарди. Бу ишни қилишига эса Аллоҳ таолонинг Ўзи илҳом берган эди. Абдулмуттолиб бир куни Каъбаи Муаззаманинг ёнида ухлаб ётганида тушида биров келиб:

«Тийбани қовла», деди.

«Тийба нима?» деди Абдулмуттолиб.

Сўнгра ҳалиги овоз эгаси ғойиб бўлди. Эртасига яна ўша жойда ухлаб ётганида кечаги кимса тушига кириб:

«Баррани қовла», деди.

«Барра нима?» деди Абдулмуттолиб.

Сўнгра ҳалиги овоз эгаси ғойиб бўлди. Эртасига яна ўша жойда ухлаб ётганида кечаги кимса тушига кириб:

«Мазнунани қовла», деди.

«Мазнун нима?» деди Абдулмуттолиб. Сўнгра ҳалиги овоз эгаси ғойиб бўлди. Эртасига яна ўша жойда ухлаб ётганида кечаги кимса тушига кириб:

«Замзамни қовла», деди.

«Замзам нима?» деди Абдулмуттолиб.

«У ҳеч куримас ва ёмонланмас. Кўп ҳожиларни суғорур. У тезак ва қон бор жойда. Қарға ер чўқиётган жойда. Чумоли бор жойда», деди.

Абдулмуттолиб уйқусидан туриб бориб одамлар ҳайвонларини сўядиган жойни — ҳозирги Замзам қудуғи ўрнини топди. У ерда қарға ер чўқиб турар, чумоли физиллаб юрар эди.

Абдулмуттолиб ўша ерни қазий бошлади. Ўша пайтда фақат биргина ўғли — Ҳорисгина бор эди. Ўзи ёлғиз оғир ишни амалга оширишда жуда қийналди. Лекин бор кучини ишга солиб, жон-жаҳди билан ер қазиди. Унинг учун бу ишнинг охири кўриниши, сув чиқиши қийинга ўхшаб кетди.

Ўшанда ўзига ёрдам берадиган ўғиллари йўқлигидан ўксиди. Агар Аллоҳ таоло менга ўн дона ўғил берса, улардан бирини Унинг йўлида қурбонлик қиламан, деб назр атади.

Абдулмуттолиб азиматли инсон эди. У мақсади йўлида ҳар қандай ишни қилишга, ҳар қандай машаққатга дош беришга одатланган эди. Шунинг учун ҳам, унга ўзининг ёлғизлиги ҳам, ишнинг оғирлиги ҳам таъсир қилмади. Ҳеч бўшашмай ер ковлашда давом этди. Қурайшликлар эса, қани нима бўлар экан, деб узоқдан кузатиб турар эдилар.

Абдулмуттолиб сувни кўрганда «Аллоҳу акбар!» деб такбир айтди. Қурайшликлар унинг мақсадига эришганини англадилар. Абдулмуттолиб қазишда давом этиб қудуқ атрофидан Исмоил алайҳиссаломдан қолган табаррук нарсаларни ҳам бирин-кетин топа бошлади. У ҳар бир нарсани топганда такбир айтар эди. Қурайшликлар эса унинг яна бир нарсага эришганини билишар эди.

Абдулмуттолиб Замзамни қайта ковлаб битирганидан кейин қурайшликлар унга эгалик қилишда шерик бўлмоқчи бўлдилар. Улар Абдулмуттолибга: «Бу

Исмоилнинг қудуғи, шунинг учун, унга эгалик қилишда биз ҳам сенга шерик бўлишимиз керак», дедилар.

Абдулмуттолиб эса бўш келмади. Буни менинг ўзим казидим, менинг ўзим эгалик қиламан, деди.

Қурайшликлар Абдулмуттолибнинг яхшилигини билганларидан, ўзларига ҳам Замзамдан фойдаланишга ижозат беришига ишонганларидан гапларидан қайтдилар.

Дарҳақиқат, ҳаммалари Замзам сувидан ичиб, баракасидан баҳраманд бўлдилар. Ҳаммалари бу ишдан хурсанд бўлдилар. Ўзларига иззат ва каромат қайтиб келганидан мамнун бўлдилар. Чунки, Замзам Исмоил алайҳиссалом, у кишининг оталари Иброҳим алайҳиссалом ва оналари Ҳожарга тегишли нарса эди. У зотлар эса арабларнинг фахри эди.

Ана шундоқ тарзда Абдулмуттолибнинг обрў-эътибори кундан-кунга ортиб бораверди. Аллоҳ таоло унга кўп нарсаларни, жумладан, ўнта ўғил ато қилди. Ўғиллар кўзга кўриниб қолганда Абдулмуттолиб ўзи қилган назрга вафо қилишни, ўғилларидан бирини қурбонликка сўйишни ирода қилди.

Лекин ўн ўғилдан қайси бирини сўйишини билмай қийналди. Охири қуръа ташлаб кимга чек тушса ўшани қурбонлик қилишга қарор қилди. У ўғилларини бир жойга жамлади. Уларга ўзининг атаган назри ҳақида хабар берди. Қуръа улардан кимга чиқса ўшани қурбонликка сўйишини айтди. Болалари итоат ила рози бўлишди.

Абдулмуттолиб уларнинг ҳаммасини Каъбаи Муаззаманинг ичига олиб кирди. Ҳар бирига бир варақдан қоғоз бериб, ҳар ким ўз исмини ёзсин, деди. Ўғиллар оталарининг амрини бажардилар.

Сўнгра Абдулмуттолиб қуръа ташловчи мутахассисни чорлади. У келиб қуръа ташлаган эди Абдуллоҳнинг чеки чиқди.

Абдуллоҳ Абдулмуттолиб учун ўғиллари ичида энг

эркаси ва энг маҳбуби эди. Лекин шундоқ бўлса ҳам, куръа Абдуллоҳга чиққандан кейин отаси уни сўйишга тайёрлана бошлади.

Бу хабар зудлик билан атрофга тарқалди. Макка аҳли етиб келганларида Абдулмуттолиб ўғлини сўйиш учун астойдил пичоқ қайрамоқда эди. Қавм унга юзланиб:

«Нима қилмоқчисан! Эй Абдулмуттолиб!» деб кичкирди. «Уни сўймоқчиман», деди пичоқни қайрашда давом этиб Абдулмуттолиб. Одамларнинг эс-хуши учиб кетди. Абдулмуттолибнинг ўғиллари ҳам унга бўлган итоатларидан айниб, кўпчиликка қўшилдилар. Лекин бир сўзлиги билан ном қозонган қайсар чолнинг ўз ниятидан қайтгиси йўқ эди. Охири қурайшликлар ва улар билан бирга Абдулмуттолибнинг ўғиллари, уни сўймайсан, деб қасам ичдилар. Бу иш кўпгина ёмонликларга сабаб бўлишини айтиб, туриб олдилар. Улар:

«Уни зинҳор сўймайсан. Назрингга амал қилмасликка узр ахтар. Агар сен бу ишни қилсанг, бошқалар ҳам ўғлини қурбонликка сўйишга одатланади. Унда одам қолмайди, ахир!» дедилар.

Абдулмуттолибнинг синглисининг қизи ҳам унга:

«Аллоҳга қасамки, уни сўймайсан! Назрингга амал қилмасликка узр ахтар. Агар унинг ўрнига фидя бериш лозим бўлса молу мулкимизни унинг учун фидо қиламиз», деди.

Шундан кейингина Абдулмуттолиб бир оз юмшади. Ҳижоз аҳлидан бўлган бир фолбин аёлнинг олдига бориб маслаҳат сўрадилар. У ўнта туяни бир томонга, Абдуллоҳни бир томонга қўйиб куръа ташлашни, куръа туяларга чиқса уларни сўйишни, Абдуллоҳга чиқса, яна ўнта туя зиёда қилиб қайта куръа ташлашни, то куръа туяларга чиқмагунча уларнинг сонини ўнтадан ошириб қайтадан куръа ташлайверишни маслаҳат берди.

Бу маслаҳат қавмга ёқиб тушди. Абдуллоҳни бир

томонга ўн туяни бир томонга қўйиб қуръа ташладилар. Қуръа Абдуллоҳга чиқди. Туяларнинг сонини ўнтага ошириб қайта қуръа ташладилар. Қуръа Абдуллоҳга чиқди. Туяларнинг сонини яна ўнтага ошириб қайта қуръа ташладилар. Қуръа Абдуллоҳга чиқди. Шундоқ равишда давом этиб бориб туяларнинг сони юзтага етганда қуръа туяларга чиқди. Қурайшликлар хурсанд бўлиб: «Эй Абдулмуттолиб, Роббинг фидяга рози бўлди», дейишди.

Абдулмуттолиб эса ишонмай яна қайтадан қуръа ташлатди. Яна қуръа туяларга чиқди. Учинчи бор ҳам қуръа туяларга чиққандагина Абдулмуттолибнинг қўнгли ўрнига тушди. У юз туяни сўйиб элга тарқатди.

Пайғамбар алайҳиссаломга ота бўлажак Абдуллоҳнинг номи шу тариқа эл-юртга тарқалди.

20. Абдуллоҳ.

Макка аҳли барчаси ҳимоясига турган Абдуллоҳ номли йигит ким ўзи? Макка аҳли бор будини унинг учун фидо қилишга тайёрлигини эълон қилган Абдуллоҳ отли йигит ким ўзи?

Абдуллоҳ Қурайшнинг бошлиғи Абдулмуттолибнинг Ҳорис, Зубайр, Ҳамза, Зирор, Абу Толиб (Абдуманоф), Абу Лаҳаб (Абдулуззо), Абдулкаъба, Муғйра ва Навфал исмли ўғилларидан кейин туғилган энг кенжа, эрка ва маҳбуб ўғлидир.

У Қурайшнинг ёшлари ичида энг кўркем ва маҳбуби эди. Абдуллоҳ хушхулқли ва вазмин йигит бўлиб ўсди. У турли қийинчиликларга доим тайёр туришни отасидан ўрганди. Шунинг учун ҳам, назрга вафо қилиш учун отаси уни сўядиган бўлиб қолганда бу ишни бемалол қабул этди. Бу ишда у ўзининг катта бобоси Исмоил алайҳиссаломдан ўрнак олди. Ўзидаги олиймақом сифатлари туфайли Абдуллоҳ ҳамманинг муҳаббатини қозонган эди. Шунинг учун ҳам, отаси уни қурбонликка сўймоқчи бўлганда ҳамма бу ишга қарши чиқиб уни ҳимоя қилди.

Абдуллоҳнинг ишқида қавмининг қизлари куйиб-ёнар эдилар. Баъзи шошганлари унинг йўлини тўсишдан ҳам тоймас эдилар. Аммо Абдуллоҳ ҳаром ишга мутлақо яқинлашмас эди. У доимо пок яшашни хоҳлар эди. У келажакда сулбидан охири замон пайғамбари Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васаллам чиқиши лозим бўлган зот эди.

Абдуллоҳ вояга етганда отаси унга муносиб келин топиш пайига тушди. У ўғлига қаллиқ излаб Маккадаги оилаларнинг қизларини саралай бошлади. Охири ўз хотинларидан бири Ҳоланинг (Ҳамзанинг онаси) амакисининг қизи Оминани маъқул топди.

Абдуллоҳнинг отаси Абдулмуттолиб Бани Қусайнинг улуғи бўлганидек, Оминанинг отаси Ваҳб ҳам Бани Зухранинг улуғи эди.

Омина одобли, сабрли ва гўзал бир қиз эди. Унинг ҳақидаги хабарларга қараганда Омина худди Биби Марямнинг сифатларига эга эди. Қисқаси, Омина ўша вақтнинг ҳамма жиҳатдан устун бўлган қизи эди.

Аллоҳ таоло Ўзининг охирги пайғамбарини ана шундоқ ажойиб васфга эга бўлган икки улуғ ва пок наслнинг вакили ва вакиласи бўлган ота ва онадан дунёга келишини ирода қилди. Абдуллоҳ ва Оминанинг оила куришларини таъминлади.

Бу икки ёшнинг тўйларидан кўп ўтмай янги куёв ўз қавмига керакли хизмат юзасидан, хурмо олиб келиш учун отасининг тоғалари юрти Ясрибга жўнаб кетди. Абдуллоҳ кўп ўтмай ўша ерда вафот қилди.

Ўша пайтда Оминанинг ҳомиладор бўлганига кўп бўлгани йўқ эди. Ўн гулидан бир гули очилмаган ёш келин ҳомиладор ҳолида маҳбуб эридан ажраб бева қолди.

У ЗОТ СОЛЛАЛЛОҲУ АЛАЙҲИ ВАСАЛЛАМНИНГ ТУҒИЛИШЛАРИ

Оминанинг ҳомиласи оддий ҳомила эмас эди. Бу ҳомила хайр барака ҳомиласи эди. Аллоҳ таоло ўша ҳомиланинг баракасидан Каъбани бузиб ташлаш ниятида Маккага бостириб келган Абраҳа бошлиқ фил эгаларини ҳалок этди.

Омина эса ўзида ҳомиладор аёлларда бўладиган машаққатларни мутлақо сезмас эди. Аммо туш кўрар эди. Тушида ғойибдан келган овоз унга, албатта, сен ушбу умматнинг улуғига ҳомиладор бўлдинг, дер эди.

Аллоҳ таоло фил эгаларини ҳалок этганидан эллик кун ўтиб Оминани тўлғоқ тутди. Бу тўлғоқ оддий тўлғоқ эмас эди. Одатдаги ҳолатлардан тамоман ўзгача бир ҳолатда Оминанинг ҳомиласи ёруғ дунёга келди. Унинг қорнидан гўё бир нур — гўдак худди сажда қилаётгандек ҳолда ерга тушди.

Дунёни нурга тўлдирган, бутун мавжудотни бахтга чўмдирган бу улуғ кун робеъул аввал ойининг ўн иккинчи куни, душанба куни (мелодий 570, 20 апрел) эди.

У ЗОТ СОЛЛАЛЛОҲУ АЛАЙҲИ ВАСАЛЛАМНИНГ ТУҒИЛИШЛАРИГА БОҒЛИҚ АЖОЙИБОТЛАР

Ўша куни одамлар кўпгина одатдан ташқари ҳодисаларнинг шоҳиди бўлдилар:

1. Бутлар ларзага тушиб, қимирлаб кетди. Баъзилари юзтубан ерга йиқилди. Чунки уларни йўқ этгувчи зот дунёга келган эди.

2. Маккадан бир нур зоҳир бўлиб, Шомдаги қасрларни ёритиб юборди. Чунки бутун дунёга иймон нурини элтувчи зот дунёга келган эди.

3. Ҳишом ибн Урванинг таъкидлашича, ўша куни Маккада тожирлик қилувчи бир яҳудий қурайшликлар тўпланиб ўтирган жойга келиб:

«Эй курайшликлар жамоаси, бугун сизларда бирор бола туғилдими?», деган. Улар: «Билмадик», деганлар. Шунда ҳалиги яхудий:

«Аллоҳу Акбар! Аммо билмаган бўлсангиз, билинг! Сизга айтадиган гапимни яхшилаб ёдлаб олинг! Бугун ушбу охирги умматнинг набийи туғилди. Унинг икки кураги орасида аломат бор. Аломатнинг устида туклар бор», деди.

4. Ҳассон ибн Собит розияллоҳу анҳу куйидагиларни айтадилар:

«Етти-саккиз ёшдаги бола эдим. Кўрган-эшитган нарсамга ақлим етар эди. Бир куни эрталаб Ясрибда бир яхудий:

«Эй яхудийлар жамоаси!» деб бакириб қолди. Унинг олдига тўпланишди. Мен эшитиб турибман, улар:

«Шўринг қурғур, сенга нима бўлди?» дедилар.

«Батаҳқиқ, бу кеча туғиладиган Аҳмаднинг юлдузи чикди!» деди.

5. Махзум ибн Ҳоней ал-Махзумийнинг айтишича, ўша куни Форс подшоҳи Кисронинг айвони ларзага келиб, ўн иккита болаҳонаси қулаб тушган. Мажусийларнинг минг йилдан буён ўчмай турган оловлари ўчиб қолган.

Баъзи бир кишиларга бу гаплар ғалатиноқ туюлиши мумкин. Лекин бор ҳақиқат шу. Бу ҳодисалар турли тарихчилар томонидан, жумладан, мусулмон эмаслари томонидан ҳам ўрганиб чиқилган. Уларнинг барчаси мазкур ҳодисалар муҳолафа эмаслигини тасдиқлаганлар.

Буларнинг ҳаммаси Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламнинг келажакда ким бўлишларига ишорат эди.

Омина янги туғилган гўдакнинг суюнчилик хабарини бериш учун Абдулмуттолибга одам юбориб, сизга бир гулом туғилди, келиб унга бир назар солинг, деди.

Эҳтимол, бу билан янги куёвлик чоғида вафот этган

ўғлининг кўйида ўртаниб юрган кекса отанинг кўнглига бир оз қувонч киришини истагандир.

Абдулмуттолиб қувончга тўлган ҳолида шошиб етиб келди. Мурғак набирасини кўлга олиб ўпди. Уни авайлаб кўтариб Каъбаи Муаззаманинг ичига олиб кирди. Аллоҳ таолога ҳамд айтиб, дуои хайрлар қилди. Сўнгра набирасини «Муҳаммад» деб номлади. Араблар ичида бу ном тарқалмаган эди. Одамлар хайрон қолишди.

2667- عَنْ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: لِي خَمْسَةٌ
أَسْمَاءٍ أَنَا مُحَمَّدٌ وَأَنَا الْمَاحِي الَّذِي يَمْحُو اللَّهُ فِي الْكُفْرِ وَأَنَا
الْحَاشِرُ الَّذِي يُخَشِّرُ النَّاسَ عَلَى قَدَمِي وَأَنَا الْعَاقِبُ. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ
وَالْتِّرْمِذِيُّ.

2667. Жубайр ибн Мутъим розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам менга бешта исми айтдилар;

«Мен Муҳаммадман. Мен Аҳмадман. Мен Моҳийман, Аллоҳ мен ила куфрни маҳв этур. Мен Ҳоширман, Аллоҳ менинг икки қадамим олдида одамларни ҳашр этур. Мен Оқибман», дедилар».

Икки шайх ва Термизий ривоят қилишган.

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шарифда Пайғамбаримиз алайҳиссалом ўзларининг асосий исмларига қўшиб яна тўртта сифатларидан келиб чиқадиган исмларини ҳам тилга олмоқдалар:

1. Муҳаммад.

Бу муборақ исмнинг луғавий маъноси ҳамд-мақтов айтилгандир. Араб тилининг хусусиятларидан келиб чиқиб тилшунос уламолар, айти шу сийғадан, Муҳаммад

сийғасидан мақтови тинмай янгиланиб турувчи деган маъно чиқади, дейдилар.

Тарихчилар ривоят қилишларича, Омина онамиз Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламга ҳомиладорлик вақтларида туш кўрганларида болалари туғилганда «Муҳаммад» деб номлашлари кераклиги айтилган экан.

Шунингдек, Абдулмуттолиб ҳам тушида ўз сулбидан одатдагидан бошқа улуғ мақомга сазовор бўладиган фарзанд туғилишига ишорат қилувчи ҳолатни кўрган экан. Икки тушнинг таъсирида ва келиннинг гапига биноан, Абдулмуттолиб набирасини «Муҳаммад» деб номлаган.

Тарихчиларнинг таъкидлашларича, ўша вақтгача арабларнинг ичида фақат уч кишига Муҳаммад исми кўйилган экан.

Бир гуруҳ кишилар бир подшоҳнинг ҳузурида бўлишибди. У аввалги китоблардан хабардор экан. Подшоҳ суҳбат давомида Ҳижоз томондан Муҳаммад номли пайғамбар чиқишининг хабарини айтибди.

Меҳмонлар ичидан уч кишининг хотинлари ҳомиладор экан. Учовлари ҳам, хотиним ўғил туғса исмини Муҳаммад қўяман, деб ният қилибдилар. Уларнинг хотинлари ўғил туғибди. Фарзандларни яхши ният билан Муҳаммад деб номлабдилар.

Улар куйидаги кишилар эканлар: Муҳаммад ибн Сулаймон ибн Мужошъ, Муҳаммад ибн Аҳижжа ал-Жаллоҳ ва Муҳаммад ибн Ҳимрон ибн Робийъалар.

2. Аҳмад.

Бу муборак исмнинг маъноси кўп ҳамд айтувчидир. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг Аллоҳ таолога кўп ҳамд айтишларига ишорат. Аввалги самовий китоблардаги башоратларда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг фақат «Аҳмад» исмлари келган.

3. Моҳий.

Бу исмнинг маъносини Пайғамбаримиз алайҳиссаломнинг ўзлари **«Мен Моҳийман, Аллоҳ мен ила куфрни маҳв этур»** деб баён қилиб бермоқдалар.

Биз маҳв этишнинг ҳозирги пайтдаги кўпроқ ишлатиладиган маъносини оладиган бўлсак, ўчириб ташлаш маъноси тўғрироқ келса керак. Яъни, Аллоҳ таоло Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васаллам ила куфрни ўчириб ташлайди.

4. «Мен Ҳоширман, Аллоҳ менинг икки қадамим олдида одамларни ҳашр этур».

Яъни, Аллоҳ таоло қиёмат куни Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қадамлари олдида ҳашр майдонида халойикни тўплайди.

5. Оқиб.

Бу муборак исмнинг маъноси ортдан келувчи деганидир. Чунки Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳамма пайғамбарларнинг ортидан охириги пайғамбар бўлиб келганлар, у кишидан кейин ҳеч пайғамбар келмайди.

2668- وَقَالَ أَبُو مُوسَى الْأَشْعَرِيُّ ط: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ
يُسَمِّي لَنَا نَفْسَهُ أَسْمَاءً فَقَالَ: أَنَا مُحَمَّدٌ وَأَحْمَدُ وَالْمُقَفِّي وَالْحَاشِرُ وَنَبِيُّ
التَّوْبَةِ وَنَبِيُّ الرَّحْمَةِ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

2668. Абу Мусо ал-Ашъарий розияллоҳу анҳу айтади:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бизга ўзларини бир неча исмлар ила номлар эдилар: Мен Муҳаммадман, Аҳмадман, Муқаффийман, Ҳоширман, Набиййурроҳма, Набиййуттавбаман», дер эдилар».

Муслим ривоят қилган.

Шарҳ: Бу ривоятда аввалда зикр қилинмаган учта исм

зикр қилинмоқда:

1. Муқаффий.

Бу муборак исмнинг маъноси ҳам орқадан келувчи бўлиб, Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламнинг сўнгги пайғамбар эканликларини англатади.

2. Набиййурроҳма.

Бу муборак исмнинг маъноси раҳмат пайғамбари дегани.

3. Набиййуттавба.

Бу муборак исмнинг маъноси тавба пайғамбари деганидир.

У ЗОТ СОЛЛАЛЛОҲУ АЛАЙҲИ ВАСАЛЛАМНИНГ ЭМИЗИЛИШЛАРИ

Ўша вақтда арабларнинг одати бўйича болаларни сахролик аёлларга эмизилар эди. Уларнинг фикрича, сахронинг ҳавоси ҳам, одамларининг ахлоқи ҳам шаҳарникидан яхши бўлгани учун сахролик аёлларни эмиб ўсган болалар соғ-саломат, ўткир зехнли бўлиб ўсарди.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламни дастлаб бир неча кунга у зотнинг амакилари Абу Лаҳабнинг жорияси Сувайба эмизиб турди.

Ўша кунлари Маккага сахродан Бани Саъд қабиласидан эмизувчи аёллар янги туғилган гўдакларни олиб кетиш учун келиб қолдилар.

Ўша йили қурғоқчилик йили эди. Одамлар етишмовчиликдан қийналиб қолишган эди. Аёллар бойроқ оилаларнинг фарзандини эмизиб бир оз даромад топиш ниятида эдилар. Шунинг учун отасиз етим Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламни эмизишга қизиқувчи аёллар топилмади.

Минган улови оқсоқлиги учун ҳаммадан ортда қолган Ҳалима исмли аёл ҳам бойроқ оиланинг боласини олиш

ниятидан холи эмас эди. Лекин кеч қолгани халакит берди. Дугоналари бойларнинг болаларини эгаллаб олишибди.

Аввалига Ҳалима ҳам ҳалиги етим болани олишдан бош тортди. Бошқа бола топа олмаганидан ке-йин бир оз ўйлаб қолди. Нима эмизгани бола олмай кетадими? Хотинлар, Ҳалима қуруқ қайтди, деб ҳаммаёққа гап тарқатишиб юборишади-ку! Яхшиси етим бўлса ҳам Муҳаммад деган гўдакни олиб кетгани маъқул. Аллоҳ таолонинг Ўзи Ҳалиманинг қалбига ўша болага нисбатан меҳр солди. Ҳалима Муҳаммад алайҳиссаломни эмизгани олди.

Ҳаммадан охири келиб, ҳаммадан охири қайтган Ҳалима ўзининг оқсоқ улови тузалиб, тезлаб юраётганини пайқади. Ажабо, унинг ҳаммадан орқада қолган ночор улови бошқалардан ўтиб кета бошлади. Кетишда ҳаммадан ортда қолган Ҳалима қайтишда ҳаммадан олдин масканига етиб келди. У ўзи сезмаган ҳолда Аллоҳ таоло халқ қилган одамзодлар ичида энг афзалига кўкрак тута бошлади.

Албатта, Ҳалима ўзининг инсоният тарихига охири замон пайғамбари Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламни эмизукли онаси сифатида кириб қолишини ўша онларда билмас эди.

У кейинчалик, асрлар оша, қиёматгача милиёнлаб мусулмонлар ўзини Ҳалимаи Саъдия онамиз розияллоҳу анҳо деб юксак эҳтиром ила ёдга олишларини билмас эди.

Аммо у шу болани эмиза бошлаганидан буён ҳамма нарсаса барака кириб қолганини яхши билар эди. Ўзининг сути ҳам кўпайиб кетди. Хонадонига ҳам қут-барака кирди. Унинг болалари ҳайвонларини қаерда боқишларидан қатъи назар, уларнинг қорни ўтга, елини сутга тўлиб қайтадиган бўлиб қолди.

Шунинг учун ҳам, болани эмизиш муддати тугаганда ҳам ундан ажрагиси келмади. Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васаллам икки ёшга тўлганларида у

зотни оналари ҳузурига олиб бориб, мени олдимда яна бир оз тарбия топсин, деб илтимос қилди. Омина онамиз бу таклифга рози бўлдилар.

Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васаллам ўзларининг эмикдош ака ва опалари билан бирга саҳронинг соф ҳавосида ўйнар эдилар.

Бир куни ҳаво жуда ҳам исиб кетди. Ҳалимаи Саъдия болаларни олиб келиб бир оз ухлатмоқчи бўлди. Уларни ичкарига чақириб, ташқарида юрманглар офтоб уриб кетади, деди.

Шунда унинг қизи Муҳаммад билан ўйнасақ бизни офтоб урмайди. Чунки унинг устида булут доимо соя солиб туради, деди. Ҳалимаи Саъдия Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламнинг оддий бола эмаслигига яна бир бор ишонч ҳосил қилди.

Кунлардан бир кун у зот соллаллоҳу алайҳи васаллам саҳро қўйнида болалар билан ўйнаб юрганларида ғалати ҳодиса юз берди.

Бу ҳодиса тарихда «шаққуссодр»—кўксини ёриш номи билан машҳур. Бу ҳам Аллоҳ таоло томонидан Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламни пайғамбарликка тайёрлаш чораларидан бири эди.

شق صدر النبي ρ

ПАЙҒАМБАР СОЛЛАЛЛОҲУ АЛАЙҲИ ВАСАЛЛАМНИНГ КЎКСИЛАРИНИ ЁРИШ

2669- عَنْ أَنَسٍ ٢ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ρ أَتَاهُ جِبْرِيلُ وَهُوَ يَلْعَبُ

مَعَ الْعِلْمَانِ فَأَخَذَهُ جِبْرِيلُ فَصَرَعَهُ فَشَقَّ عَنْ قَلْبِهِ فَاسْتَخْرَجَهُ

فَاسْتَخْرَجَ مِنْهُ عَلَقَةً فَقَالَ: هَذَا حَظُّ الشَّيْطَانِ مِنْكَ ثُمَّ غَسَلَهُ فِي طَسْتٍ مِنْ ذَهَبٍ بِمَاءٍ زَمْزَمَ ثُمَّ لَأَمَهُ ثُمَّ أَعَادَهُ فِي مَكَانِهِ وَجَاءَ الْعِلْمَانُ يَسْعَوْنَ إِلَى أُمِّهِ يَعْنِي ظَنِّهِ فَقَالُوا: إِنَّ مُحَمَّدًا قَدْ قُتِلَ فَاسْتَقْبَلُوهُ وَهُوَ مُنْتَفِعُ اللَّوْنِ. قَالَ أَنَسٌ: وَقَدْ كُنْتُ أَرَى أَنَّ ذَلِكَ الْمَخِيطَ فِي صَدْرِهِ
 ρ . رَوَاهُ مُسْلِمٌ فِي الْمَعْرَاجِ.

2669. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам болалар билан ўйнаб юрганларида олдиларига Жаброил келган эди. Жаброил у зотни олиб, ерга ётқизиб кўксиларини ёрди. Сўнг қалбларини олиб ичидан зулукка ўхшаш бир нарсани чиқариб олди-да, бу шайтоннинг сендаги насибаси, деди.

Кейин уни тиллодан бўлган жомда Замзам билан ювиб, ўрнига қайтариб солди. Болалар онасининг, яъни, эмизикли онасининг олдига югуриб келиб:

«Муҳаммад қатл қилинди!» дедилар. Унинг олдига борсалар ранги оппоқ бўлган ҳолда турган экан.

Анас, ўшанинг тикилган изини у зот соллаллоҳу алайҳи васалламнинг кўкракларида кўрар эдим, деди».

Муслим ривоят қилган.

Шарҳ: Бу ҳодиса тарихда «шаккуссодр»—кўксини ёриш номи билан машҳур. Бу ҳам Аллоҳ таоло томонидан Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламни пайғамбарликка тайёрлаш чораларидан бири эди-ю, лекин бундан қўркиб кетган Ҳалимаи Саъдия Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламни оналари Оминага қайтариб олиб борди.

ОМИНАНИНГ ВАФОТЛАРИ

Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам олти ёшга кирганларида оналари у зотни Ясриб шахрига олиб бордилар. Она-бола бирини ёш бева, бирини туғилмасдан туриб етим ташлаб кетган маҳбублари Абдуллоҳ ибн Абдулмуттолибнинг қабрининг зиёратига борган эдилар. Уларнинг бири висолига тўймаган эрини, иккинчиси дийдорини кўрмаган падарини зиёрат қилганларидан сўнг яна Макка томон юзландилар.

Йўлда, ал-Авбаа номли жойга етганларида Омина ҳам вафот топдилар. Онасининг қорнидаги ҳолида отасидан ажраган Муҳаммад мустафо соллаллоху алайҳи васаллам олти ёшда оналаридан ҳам ажраб тўла етим бўлиб қолдилар.

Дунё тарихида ҳали йигирма ёшга етмаган эр-хотиндан бола етим қолиши ҳодисаси кўрилмаган бўлса керак. Бу ҳам Аллоҳ таолонинг келажак Пайғамбар камолоти учун кўрган ҳикматли чораси бўлса ажаб эрмас.

Гурбатда онадан ажраб қолган болани ходима Умму Айман ал-Ҳабашия Маккага олиб келиб бобоси Абдулмуттолибга топширди.

Қурайшнинг шайхи Абдулмуттолиб ўзининг етим қолган набирасига ўта меҳрибон эди. У Муҳаммад мустафо соллаллоху алайҳи васалламни доимо ўзи билан олиб юрар, Каъбанинг соясида ўз тўшагига ўтқазиб қўяр эди. Шу тариқа икки йил ўтди. Муҳаммад мустафо соллаллоху алайҳи васаллам саккиз ёшга тўлдилар. Энди эс таниб бирор нарсани ўрганиш пайти келганда Абдулмуттолиб ҳам вафот этиб қолди. Етимлик дарди яна янгиланди.

Аммо уламоларимиз Муҳаммад мустафо соллаллоху алайҳи васалламнинг етимликда ўсишларига Аллоҳ таолонинг ҳикмати деб қарайдилар. Агар у зот етим ҳолда ўсмаганларида, пайғамбарлик келганида душманлар, ота-

онасидан ёки бобосидан ўрганиб олган нарсаларни айтиб, мен пайғамбарман, демоқда дейишлари мумкин эди. Етим ўсган кишини олиймақом таълимотларни келтириши эса ўша таълимотлар Аллоҳ таолодан эканига далолат бўлади.

АМАКИЛАРИ АБУ ТОЛИБ ИЛА БЎЛИШЛАРИ

Абдулмуттолибнинг вафотидан кейин ҳеч кимсиз қолган ёш Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламни у кишининг амакилари Абу Толиб ўз қарамоғига олди.

Абу Толиб Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг оталари Абдуллоҳнинг ота бир, она бир акалари эди. У Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламни ўзига ўғиллари Али, Жаъфар ва Ақийллардан ҳам яқин тутар, доимо ўзи билан олиб юрар эди.

Аллоҳ таолонинг Ўзи Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламнинг турли камчиликлардан холи бўлиб ўсишларини таъминлади. У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам барча ёмонликлардан узоқда, ҳамма фазилатларга яқин бўлган ҳолда ўсиб бордилар.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ўн тўрт, ўн беш ёшларида Қурайш ва Қайс қабилалари орасида чиққан урушда қатнашдилар. Амакиларига камон ўқи олиб бериб турдилар. Шундоқ қилиб ёшликларида уруш нима, жасорату шижоат нима эканлигини синаб кўрдилар.

Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васаллам вояга етиб қолганларида қўй боқиш ила тирикчилик ўтказдилар. У зот алайҳиссалом арзимаган ҳақ учун одамларнинг қўйини боқдилар.

Бу ишда ҳам Аллоҳ таолонинг инояти ила У зотнинг келажакда пайғамбарлик қилишларига тайёргарлик бор эди. Хайвонлар ичида энг ювоши бўлган қўйни боқиш ҳамма пайғамбарлар қилган ишдир. Чунки бу иш уларнинг

кейинчалик ўз умматларига раҳбарлик қилишларига тайёргарликдир.

ХАДИЙЖА ОНАМИЗГА УЙЛАНИШЛАРИ

Маккада Хадийжа исмли аслзода, ақлли, ахлокли, фазилатли ва бой-бадавлат аёл бор эди. У эри Абу Ҳола вафот этиб бева қолганидан кейин тижорат учун бошқа эркакларни ишга ёллар эди.

Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳам Хадийжа бинти Хувайлид билан келишиб, унинг тижорати бўйича Шомга бориб савдо қилиб келдилар. Ўша тижорий сафарларда Хадийжанинг хизматкори Майсара ҳам у зотга ҳамроҳлик қилди. Бир-икки сафардан кейин ўтқир ақл эгаси Хадийжа Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васаллам оддий одам эмаслигини сезиб қолди. У кишидаги тўғрилиқ, садоқат, ҳалоллик, хайр-барака ва бошқа хислатлар Хадийжани ўзига ром этди.

Бунинг устига хизматчи Майсара сафар давомида Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламдан кўрган ақл бовар қилмайдиган ҳолатларни айтиб берди. Макканинг кўплаб аъёнларининг совчиларини қайтарган Хадийжа Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламга турмушга чиқишни ният қилди. У киши ўзининг бу ҳақдаги ниятларини дугоналари орқали Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламга етказди.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг амакилари Ҳамза совчи бўлдилар. Икки томон розилигидан сўнг Абу Толиб никоҳ хутбасини ўқиди. Ўшанда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ёшлари йигирма бешда, Хадийжа онамизники эса қирқда эди.

КАЪБАНИ ҚАЙТА ҚУРИШ

Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васаллам ўттиз беш ёшга кирганларида қурайшликлар Каъбани қайта қуришга киришдилар. Замон ўтиши, хусусан, сел келиши оқибатида қайта қуриш зарурати туғилиб қолган эди.

Қурилишни бошлаб ҳамжиҳатлик ила иш олиб бордилар. Аммо Ҳажарул асвадни жойига қўйиш вақти келганда ихтилоф чиқди. Ҳар бир қабила бу шарафли иш ўзига бўлишини хоҳлар эди. Хилоф кучайиб уруш чиқиш хавфи туғилди.

Баъзилар жангга ҳозирлана бошладилар. Бани Абдуддорликлар бир тоғорада қон олиб келдилар. Улар Бани Адийликлар билан келишиб қўлларини тоғарадаги қонга солиб туриб ўлимга тайёр эканликларини эълон қилдилар. Бу ҳол уруш бўлади дегани эди.

Шу ҳолатда бир неча кун туриб қолдилар. Узок баҳслашувлардан кейин ишни уларнинг олдига биринчи бўлиб кириб келган кишига ҳавола қилишга келишдилар.

Уларнинг олдига Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам биринчи бўлиб кириб келдилар. У зотни кўриш билан ҳаммалари хурсанд бўлиб: «Ана Муҳаммад келди! Ана Амин келди! Рози бўлдик! Ишни унга ҳавола қилишга розимиз!» дедилар.

Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам улардан бир ридо келтиришларини сўрадилар. Уни олиб келиб ерга ёздилар. Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васаллам Ҳажарул асвадни олиб ридонинг ўртасига қўйдилар ва ҳар қабиладан биттадан вакил келиб ридонинг турли жойларидан тутиб кўтаришини таклиф қилдилар. Вакиллар кўтариб олиб келганларида ўзлари Ҳажарул асвадни олиб жойига қўйдилар. Шундоқ қилиб у зот ўзларнинг бекиёс ҳикматлари ила урушнинг олдини олиб қолдилар.

Бу у зот алайҳиссаломнинг бутун дунё халқларини сулҳга ва тинчликка бошлашларининг муқаддимаси эди.

ФУЗУЛ ШАРТНОМАСИДА ИШТИРОК ЭТИШЛАРИ

Ўша пайтларда Зубайд қабиласидан бир киши Маккага сотгани нарса олиб келди. Унинг нарсасини Қурайшнинг зодагонларидан Осс ибн Воил сотиб олди. Аммо ҳақини бермади. Зубайдлик киши Қурайшнинг бошлиқларига бу ҳақда арз қилиб ёрдам сўради. Улар Осс ибн Воилдан ҳайиқиб мазлумга ёрдам беришдан бош тортдилар.

Шунда зубайдлик киши, Макка аҳлининг йигитлиги ва муруввати борларидан ёрдам сўрайман, деб дод солди.

Макка аҳлидан ўзини эр санаб, мурувватлиман деб юрганлари Абдуллоҳ ибн Жадъоннинг уйига тўпландилар. Уй эгаси улар учун таом тайёрлади. Таомдан кейин мажлис қуриб, аҳдлашиб Аллоҳнинг номи ила шартнома туздилар. Ҳаммамиз мазлумнинг ҳақини золимдан олиб бергунимизча, албатта, бир жон, бир тан бўламиз, дедилар.

Бу иш фазилатли иш бўлгани учун қурайшликлар уни «фузул шартномаси» деб атадилар. Сўнгра шартномачилар Осс ибн Воилнинг олдига бориб мазлумнинг ҳақини олиб бердилар.

Кейинчалик ҳам Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ушбу шартномада иштирок этганларидан қувониб юрар эдилар. У зот ҳадиси шарифларидан бирида қуйидагиларни айтганлар:

«Мен Абдуллоҳ ибн Жадъоннинг уйида бир шартномага қатнашганман. Агар Исломда ҳам ўшандок шартномага даъват қилинсам, албатта, жавоб берар эдим».

Ана шундоқ тарзда Аллоҳ таоло Ўзининг бўлажак пайғамбарининг ҳамма тарафдан етук бўлишини таъминлаб келди.

У зотнинг насаблари пок насаб бўлишини таъминлади.

У зотнинг жасадлари пок ва мукаммал жасад бўлишини таъминлади.

У зотнинг халқ қилинишлари бекаму кўст бўлишини таъминлади.

У зотнинг хулқлари бекаму кўст бўлишини таъминлади.

Шу жойга келганда Муҳаммад мустафо соллаллоху алайҳи васалламнинг ҳамма тарафдан етукликларига оид баъзи ривоятларни батафсил ўрганиб чиқишимиз мақсадга мувофиқдир.

الفصل الثاني

ИККИНЧИ ФАСЛ

في أوصاف جسمه الشريف ρ

У ЗОТ АЛАЙҲИССАЛОМНИНГ ЖИСМИ ШАРИФЛАРИНИНГ ВАСФИ

2670- عَنْ أَنَسٍ τ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ρ رُبْعَةً مِنَ الْقَوْمِ
لَيْسَ بِالطَّوِيلِ وَلَا بِالْقَصِيرِ أَزْهَرَ اللَّوْنِ لَيْسَ بِأَبْيَضَ أَمْهَقَ وَلَا آدَمَ
لَيْسَ بِجَعْدٍ قَطَطٍ وَلَا سَبْطٍ رَجُلٍ أُنْزِلَ عَلَيْهِ وَهُوَ ابْنُ أَرْبَعِينَ فَلَبِثَ
بِمَكَّةَ عَشَرَ سِنِينَ يُنْزَلُ عَلَيْهِ وَبِالْمَدِينَةِ عَشَرَ سِنِينَ وَقُبِضَ وَلَيْسَ فِي
رَأْسِهِ وَلَحْيَتِهِ عَشْرُونَ شَعْرَةً بَيْضَاءَ.

2670. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам қавм-нинг ичида ўрта бўйли: новча ҳам эмас, пакана ҳам эмас, тиниқ рангли: ўта оппоқ ҳам эмас, ўта буғдой ранг ҳам эмас, (сочлари) ўта жингалак ҳам эмас, ўта юмшоқ ҳам эмас эдилар. Қирқ ёшларида у зотга (ваҳий) нозил этилди. Бас, Маккада ўн йил (ваҳий) нозил бўлиб турдилар. Мадинада ўн йил. У зот қабз қилинганларида соч ва соқолларида йигирмата ҳам оқ тола йўқ эди».

Шарҳ: Анас розияллоҳу анҳунинг гапларига биноан, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга йигирма йил

вахий тушганга ўхшаб кўринади. Аслида эса йигирма уч йил. Бу ерда сўз пайғамбарликни одамларга етказиш ҳақида кетмоқда. Ана ўша таклиф Аллоҳ таоло томонидан Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга биринчи ваҳий тушган вақтдан уч йил сўнг У зот қирқ уч ёшга тўлганларида бўлган экан. Биринчи уч йилдаги даъват сирли равишда бўлган.

Демак, Ҳазрати Анас розияллоҳу анҳу Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга биринчи ваҳий тушган вақтидан вафотларигача бўлган муддатни эмас, балки пайғамбарлик таклифларини одамларга етказиш ҳақидаги амрдан вафотларигача бўлган муддатни қайд қилганлар.

2671- عَنْ الْبَرَاءِ τ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ρ رَجُلًا مَرْئُوعًا

بَعِيدَ مَا بَيْنَ الْمَنْكَبَيْنِ عَظِيمِ الْجُمَّةِ إِلَى شَحْمَةِ أُذُنَيْهِ عَلَيْهِ حُلَّةٌ حُمْرَاءُ مَا رَأَيْتُ شَيْئًا قَطُّ أَحْسَنَ مِنْهُ ρ. رَوَاهُمَا الشَّيْخَانِ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2671. Баро розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ўрта бўйли, елкалари кенг, сочлари кўп бўлиб елкаларига тушиб турадиган киши эдилар. Устиларида қизил рангли кийим бўларди. Ҳеч қачон у зот соллаллоҳу алайҳи васалламдан гўзалроқ ҳеч нарсани кўрмаганман».

Иккисини икки шайх ва Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Баро розияллоҳу анҳу васф қилаётган қизил рангли кийимни Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам доимий киймаганлар. Кўпроқ оқ рангли кийим кийганлари маълум. Бу ҳақда «Либос китоби»да батафсил сўз кетган.

2672- وَعَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ρ أَحْسَنَ النَّاسِ وَجْهًا

وَأَحْسَنَهُ خَلْقًا لَيْسَ بِالطَّوِيلِ الْبَائِنِ وَلَا بِالْقَصِيرِ . رَوَاهُ الشَّيْخَانِ .

2672. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам одамларнинг ичида юзи энг гўзали, хулқи энг гўзали, роса новча ҳам, пакана ҳам эмас эдилар».

Икки шайх ривоят қилган.

2673- وَسُئِلَ الْبَرَاءُ τ أَكَانَ وَجْهُ النَّبِيِّ ρ مِثْلَ السَّيْفِ ؟

قَالَ: لَا بَلْ مِثْلَ الْقَمَرِ . رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَالتِّرْمِذِيُّ .

2673. Баро розияллоҳу анҳудан:

«Набий соллalloҳу алайҳи васалламнинг юзлари қиличга ўхшармиди?» деб сўралди. У киши:

«Йўқ. Тўлин ойга ўхшар эди», деди».

Бухорий ва Термизий ривоят қилган.

2674- عَنْ أَبِي الطُّفَيْلِ τ قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ρ وَمَا عَلَى

وَجْهِهِ الْأَرْضُ رَجُلٌ رَأَاهُ غَيْرِي فَقِيلَ لَهُ: فَكَيْفَ رَأَيْتَهُ ؟ قَالَ: كَانَ

أَبْيَضَ مَلِيحًا مُقَصَّدًا . رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ وَفِي لَفْظٍ لَهُ: رَأَيْتُ

رَسُولَ اللَّهِ ρ أَبْيَضَ مَلِيحًا إِذَا مَشَى كَأَنَّمَا يَهْوِي فِي صَبُوبٍ .

2674. Абу Туфайл розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Мен Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламни кўрганман. Ер юзида мендан бошқа у зотни кўрган одам йўқ», деди. Унга:

«У зотни кўрганингда қандок эдилар?» дейилди.

«Хушрўй оқ, мўътадил қоматли эдилар», деди у».

Муслим ва Абу Довуд ривоят қилган. Унинг бир лафзида:

«Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламни кўрдим. У зот хушрўй оқ бўлиб, худди пастликка тушаётганга ўхшаб юрар эдилар», дейилган».

Шарҳ: Абу Туфайл розияллоҳу анхунинг: «Ер юзида мендан бошқа у зотни кўрган одам йўқ», деганларининг ўз маъноси бор. Мана шу гапни айтаётган пайтларида саҳобаи киромлардан тирик қолган киши фақат шу киши эди. Абу Туфайл розияллоҳу анху юзинчи ҳижрий санада вафот этганлар.

2675- وَقَالَ جَابِرُ بْنُ سَمُرَةَ ط: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ρ ضَلِيعَ الْقَمِ أَشْكَلَ الْعَيْنِ مَنْهُوسَ الْعَقَبَيْنِ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2675. Жобир ибн Самура розияллоҳу анху айтадилар:

«Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламнинг оғизлари кенг, кўзлари кенг ва товонлари гўшти оз эди».

Муслим ва Термизий ривоят қилган.

2676- عَنْ عَلِيٍّ ط قَالَ: لَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللَّهِ ρ بِالطَّوِيلِ وَلَا بِالْقَصِيرِ شَنَّ الْكَفَيْنِ وَالْقَدَمَيْنِ ضَخَمَ الرَّأْسِ ضَخَمَ الْكَرَادِيسِ طَوِيلِ الْمَسْرُتَةِ إِذَا مَشَى تَكَفَّأَ تَكَفُّوًا كَأَنَّمَا انْحَطَّ مِنْ صَبَبٍ لَمْ أَرْ قَبْلَهُ وَلَا بَعْدَهُ مِثْلَهُ.

2676. Али розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам новча

ҳам эмас, пакана ҳам эмас, қўл-оёқлари катта, бошлари катта бошлардек катта, қўкрак жунлари узун эдилар. Юрганларида салобат билан худди баландликдан тушаётгандек бўлиб юрар эдилар. У зотдан олдин ҳам, кейин ҳам у кишига ўхшабини кўрмадим».

2677- وَكَانَ عَلَيَّ τ إِذَا وَصَفَ النَّبِيُّ ρ قَالَ: لَمْ يَكُنْ
بِالطَّوِيلِ الْمُمَغِطِ وَلَا بِالْقَصِيرِ الْمُتَرَدِّدِ وَكَانَ رُبْعَةً مِنَ الْقَوْمِ وَلَمْ يَكُنْ
بِالْجَعْدِ الْقَطِطِ وَلَا بِالسَّيِّطِ ، وَلَمْ يَكُنْ بِالْمُطَهَّمِ وَلَا بِالْمُكَلَّمِ ، وَكَانَ
فِي الْوَجْهِ تَدْوِيرٌ . أَبْيَضَ مُشْرَبٌ إِذَا مَشَى تَقْلَعُ كَأَنَّمَا يَمْشِي فِي صَبَبٍ .
وَإِذَا التَّقَتِ التَّقَتَ مَعًا ، بَيْنَ كَتِفَيْهِ خَاتَمُ النُّبُوَّةِ وَهُوَ خَاتَمُ النَّبِيِّينَ .
أَجْوَدَ النَّاسِ كَفًّا . وَأَشْرَحَهُمْ صَدْرًا . وَأَصْدَقَ النَّاسِ لَهْجَةً . وَأَلْيَنَهُمْ
عَرِيكَةً . وَأَكْرَمَهُمْ عِشْرَةً . مَنْ رَأَاهُ بِدِيهَةٍ هَابَهُ . وَمَنْ خَالَطَهُ مَعْرِفَةً
أَحَبَّهُ . يَقُولُ نَاعِتُهُ: لَمْ أَرْ قَبْلَهُ وَلَا بَعْدَهُ مِثْلَهُ .

2677. Али розияллоху анху қачон Набий соллаллоху алайҳи васалламни васф қилса:

«Жуда новча ҳам, жуда пакана ҳам эмасдилар. Қавм ичида ўртача эдилар.

(Сочлари) ўта жингалак ҳам, ўта юмшоқ ҳам эмас эди.

Баданларида ҳам, юзларида ҳам гўштлари қўп эмас эди.

Думалоқ юзли эдилар. Ранглари қизғиш оқ эди.

Юрсалар пастликка тушиб кетаётгандек юрар эдилар. Бурилиб қарамоқчи бўлсалар, бутун жисмлари билан бурилар эдилар.

Икки кураклари орасида муҳри нубувват бор эди. У пайғамбарларнинг муҳридир.

Одамларнинг энг қўли очиги, энг қўнгли очиги эдилар.

Одамларнинг энг ростгўйи, энг ювоши, энг муомаласи осони эдилар.

Биринчи бор кўрган одам у зотдан хайиқар эди. У зотга аралашиб, танишган одам муҳаббат қилиб қолар эди. У зотни васф қилувчи: «У зотдан олдин ҳам, кейин ҳам у кишига ўхшашини кўрмадим», дер эди».

2678- وَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ ٧: مَا رَأَيْتُ شَيْئًا أَحْسَنَ مِنْ رَسُولِ
اللَّهِ ٨ فِي مِشْيَتِهِ كَأَنَّمَا الْأَرْضُ تُطَوَّى لَهُ وَإِنَّا لَنُجْهِدُ أَنْفُسَنَا وَإِنَّهُ لَغَيْرُ
مُكْتَرَبٍ. رَوَى هَذِهِ الثَّلَاثَةُ التِّرْمِذِيُّ.

2678. Абу Ҳурайра розияллоху анҳу айтадилар:

«Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламнинг юришларидан кўра гўзалроқ нарсани кўрмаганман. Худди ер у зотга ўралиб келаётганга ўхшар эди. Биз эса ўзимизни қийнаб юрамиз. У зот эса бемалол юардилар».

Ушбу уловини Термизий ривоят қилган.

شعر النبي ٨

**ПАЙҒАМБАР СОЛЛАЛЛОҲУ АЛАЙҲИ
ВАСАЛЛАМНИНГ СОЧЛАРИ**

2679- عَنْ قَتَادَةَ ٧ قُلْتُ لِأَنْسٍ: كَيْفَ كَانَ شَعْرُ النَّبِيِّ ٨

قَالَ: كَانَ شَعْرًا رَجُلًا لَيْسَ بِالْجُعْدِ وَلَا السَّيِّطِ بَيْنَ أُذُنَيْهِ وَعَاتِقِهِ. رَوَاهُ
الشَّيْخَانِ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2679. Катода розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Анасга:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг сочлари қандоқ эди?» дедим.

«Сочлари тўлқин сифат: жуда жингалак ҳам, жуда юмшоқ ҳам эмас эди. Икки қулоқлари билан елкалари ўртасида турарди», деди».

Икки шайх ва Термизий ривоят қилган.

2680- عَنْ أَنَسٍ ط أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ كَانَ يَضْرِبُ شَعْرُهُ مَنْكِبَيْهِ.

وَفِي رِوَايَةٍ: إِلَى أَنْصَافِ أُذُنَيْهِ. وَفِي أُخْرَى: إِلَى شَحْمَةِ أُذُنَيْهِ. رَوَاهُ
الْحَمْسَةُ إِلَّا التِّرْمِذِيُّ.

2680. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг сочлари елкаларига уриб турарди».

Бошқа бир ривоятда:

«Қулоқларининг ярмига»

Яна бошқа бир ривоятда:

«Икки қулоқларининг юмшоқ ерига», дейилган.

Бешовларидан фақат Термизий ривоят қилмаган.

Шарҳ: Бундан баъзи вақтларда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг муборак сочлари янги олдирган ва ўсган пайти эътиборидан қулоқларининг уст қисмида, баъзи вақтда қулоқларининг юмшоқ жойига баробар ва баъзида елкаларига тегиб турадиган ҳолатлар бўлгани келиб чиқади.

2681- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ τ قَالَ: كَانَ أَهْلُ الْكِتَابِ يَسْتَدِلُّونَ
 أَشْعَارَهُمْ وَكَانَ الْمُشْرِكُونَ يَفْرُقُونَ رُءُوسَهُمْ وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ρ يُحِبُّ
 مُوَافَقَةَ أَهْلِ الْكِتَابِ فِيمَا لَمْ يُؤْمَرْ بِهِ فَسَدَلَ نَاصِيَتَهُ ثُمَّ فَرَّقَ بَعْدُ.
 رَوَاهُ الثَّلَاثَةُ.

2681. Ибн Аббос розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«Аҳли китоблар сочларини тушириб юришар эдилар. Мушриклар эса бошларидан фарқ очар эдилар. Расулulloх соллалллоху алайҳи васаллам ўзларига амр қилинмаган нарсада аҳли китобларга мувофиқ иш қилишни яхши кўрар эдилар. Бас, Расулulloх соллалллоху алайҳи васаллам пешона сочларини тушириб юрдилар. Сўнгра, кейинроқ фарқ очдилар».

Учовлари ривоят қилган.

Шарҳ: Ўша пайтда Пайғамбар соллалллоху алайҳи васаллам бошлиқ мусулмонлар бутпараст мушриклар ва аввал самовий китобга эга бўлган яҳудий ҳамда насронийлар билан алоқада бўлар эдилар. Баъзи ишларда мазкур икки томондан бирини танлаш зарурати туғилиб қолар эди. Шунда мусулмонлар доимо аҳли китоблар томонини олар эдилар. Мисол учун, Рум ва Форс давлатлари уруш қилсалар аҳли китоб бўлгани учун мусулмонлар румликларнинг тарафини олар эдилар. Чунки Ислом ҳам ўша аҳли китоблар ишининг охириги ва мукамал нуктаси эди. Ўша вақтдаги аҳли китоблар динлари ва илоҳий китобларини бузган бўлсалар ҳам мусулмонларга мушриклардан кўра яқинроқ эдилар. Шунинг учун ҳам:

«Набий соллалллоху алайҳи васаллам ўзларига амр қилинмаган нарсада аҳли китобларга мувофиқ иш

қилишни яхши кўрар эдилар».

Албатта, Аллоҳдан амр келган ишларда бошқаларнинг қилмишига ҳеч қандай эътибор йўқ. Аммо баъзи ишларда Аллоҳнинг амри йўқ бўлса, худди ўша ишни мушриклар бир хил, аҳли китоблар бошқа хил қиладиган бўлсалар, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам аҳли китобларнинг услубини танлар эдилар. Жумладан, сочни тарашда:

«Аҳли китоблар сочларини тушириб юришар эдилар».

Яъни, аҳли китоблар пешоналаридан фарқ очмай сочларини олдинга тушириб юрар эдилар.

«Мушриклар эса бошларидан фарқ очар эдилар».

Яъни, пешонадан фарқ очиб, сочни икки ён томонга тараш мушрикларнинг иши эди.

Бу масалада Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга амр ҳам келмаган эди.

«Бас, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам пешона сочларини тушириб юрдилар».

Бу билан аҳли китобларга мувофиқ иш тутиб, мушрикларга хилоф қилдилар. Вақти-соати етиб у зотга Аллоҳ таолонинг амри келганда эса:

«Сўнгра, кейинроқ фарқ очдилар».

Оиша онамиз розияллоҳу анҳодан Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг сочларини ювиб, сўнг фарқ очиб тараб қўйишлари ҳақида бир неча ривоятлар келган.

2682- عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ ط قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَدْ

شَمِطَ مُقَدَّمُ رَأْسِهِ وَلِحْيَتِهِ وَكَانَ إِذَا اِدَّهَنَ لَمْ يَتَبَيَّنْ وَإِذَا شَعَثَ رَأْسُهُ

تَبَيَّنَ وَكَانَ كَثِيرَ شَعْرِ اللَّحْيَةِ ، فَقَالَ: رَجُلٌ وَجْهُهُ مِثْلُ السَّيْفِ ؟ قَالَ:

لَا بَلْ كَانَ مِثْلَ الشَّمْسِ وَالْقَمَرِ وَكَانَ مُسْتَدِيرًا.

2682. Жобир ибн Самура розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг бошларининг олд қисми ва соқоллари мошгуруч эди. Мойлаган пайтларида билинмай қолар эди. Бошлари тўзиб турганда билинар эди. У зотнинг соқоллари қалин эди».

Бир киши:

«Юзлари қилич мисоли эдими?» деди.

«Йўқ. Қуёш ва ой мисоли эди. Думалоқ эди», деди у».

Муслим ривоят қилган.

طيب رائحته النبي ﷺ

ПАЙҒАМБАР АЛАЙҲИССАЛОМ ҲИДЛАРИНИНГ ХУШБЎЙЛИГИ

2683- عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: مَا شَمَمْتُ غَنَبًا قَطُّ وَلَا مِسْكَ وَلَا

شَيْئًا أَطِيبَ مِنْ رِيحِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَلَا مَسِسْتُ شَيْئًا قَطُّ دِيْبًا جَا وَلَا
حَرِيرًا أَلَيَّنَ مَسًّا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. رَوَاهُ الْأَرْبَعَةُ.

2683. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳидларидан кўра хушбўйроқ нарсани: анбарни ҳам, мушкни ҳам ва бошқа нарсани ҳидлаган эмасман. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан кўра юмшоқроқ нарсани: дебожни ҳам, ипакни ҳам ва бошқа нарсани ҳам ушлаган эмасман».

Тўртовлари ривоят қилган.

Шарҳ: Демак, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳидлари дунёдаги барча нарсадан хушбўй бўлган. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг юмшоқликлари дунёдаги барча нарсадан юмшоқ бўлган.

2684- عَنْ أَبِي جُحَيْفَةَ τ قَالَ: خَرَجَ النَّبِيُّ ρ بِالْهَاجِرَةِ إِلَى الْبَطْحَاءِ فَتَوَضَّأَ وَصَلَّى فَقَامَ النَّاسُ فَجَعَلُوا يَأْخُذُونَ يَدَيْهِ فَيَمْسَحُونَ بِهَا وُجُوهَهُمْ فَأَخَذْتُ يَدَهُ فَوَضَعْتُهَا عَلَى وَجْهِهِ فَإِذَا هِيَ أَتْرَدُ مِنَ الثَّلَجِ وَأَطْيَبُ رَائِحَةً مِنَ الْمِسْكِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

2684. Абу Жухайфа розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳаво исиган пайтда Батҳога чикдилар ва таҳорат қилиб намоз ўқидилар. Сўнгра одамлар туриб у зотнинг қўлларини ушлаб юзларига сурта бошладилар. Мен ҳам у зотнинг қўлларини тутиб юзимга босдим. Қўллари муздан ҳам совуқ ва ҳидлари мискдан хушбўй эди».

Бухорий ривоят қилган.

2685- وَقَالَ جَابِرُ بْنُ سَمْرَةَ τ : صَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ ρ صَلَاةَ الْأُولَى ثُمَّ خَرَجَ إِلَى أَهْلِهِ فَخَرَجْتُ مَعَهُ فَاسْتَقْبَلَهُ وَلَدَانُ فَجَعَلَ يَمْسَحُ خَدَّيْ أَحَدِهِمْ وَاحِدًا وَاحِدًا وَأَمَّا أَنَا فَمَسَحَ خَدِّي قَالَ: فَوَجَدْتُ لِيَدِهِ بَرْدًا وَرِيحًا كَأَنَّمَا أَخْرَجَهَا مِنْ جُؤْنَةِ عَطَّارٍ.

2685. Жобир ибн Самура розияллоҳу анҳу айтадилар:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам билан пешин намозини ўқидим. Сўнгра у зот ўз аҳлларига чиқдилар. Мен ҳам бирга чиқдим. У зотни болачалар қаршилаб чиқдилар. Бас, у зот бирма-бир уларнинг юзларини силай бошладилар. Менинг ҳам юзимни силадилар. Қўлларида совуқликни ва атторнинг халтасидан чиққан қўлда бўладиган хушбўйликни топдим».

2686- عَنْ أَنَسٍ ۞ قَالَ: دَخَلَ عَلَيْنَا النَّبِيُّ ۞ فَقَالَ عِنْدَنَا

فَعَرِقَ وَجَاءَتْ أُمِّي بِقَارُورَةٍ فَجَعَلَتْ تَسْلُتُ الْعَرَقَ فِيهَا فَاسْتَيْقَظَ النَّبِيُّ ۞ فَقَالَ: يَا أُمَّ سُلَيْمٍ مَا هَذَا الَّذِي تَصْنَعِينَ؟ قَالَتْ: هَذَا عَرَقُكَ بَجَعَلُهُ فِي طِينِنَا وَهُوَ مِنْ أَطْيَبِ الطَّيِّبِ. رَوَاهُمَا مُسْلِمٌ.

2686. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам бизникига кириб кундузги уйкуга ётдилар. У зот терлай бошладилар. Шунда онам бир идиш олиб келиб терни қўли билан сидириб унга тўплай бошлади. Шунда Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам уйғониб:

«Эй Умму Сулайм, нима қилмоқдасан?» дедилар.

«Бу сизнинг терингиз. Биз уни ўз хушбўйимизга қўшамиз. У энг яхши хушбўйдир», деди».

Иккисини Муслим ривоят қилган.

كلام النبي ۞

**ПАЙҒАМБАР СОЛЛАЛЛОҲУ АЛАЙҲИ
ВАСАЛЛАМНИНГ КАЛОМЛАРИ**

2687- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَمْ يَكُنْ يَسْرُدُ الْحَدِيثَ كَسَرْدِكُمْ. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ التِّرْمِذِيُّ وَزَادَ: وَلَكِنَّهُ كَانَ يَتَكَلَّمُ بِكَلَامٍ بَيْنَهُ فَضْلٌ يَحْفَظُهُ مَنْ جَلَسَ إِلَيْهِ.

2687. Оиша розияллоҳу анҳодан ривоят. У киши:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам гапни сизларга ўхшаб шошилиб гапирмас эдилар», дедилар».

Икки шайх ва Термизий ривоят қилган.

Термизий:

«Лекин у зот гапни бўлиб-бўлиб гапирар эдилар. Олдиларида ўтирган одам илиб олар эди»ни зиёда қилган.

2688- وَعَنْهَا قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُحَدِّثُ حَدِيثًا لَوْ عَدَّهُ الْعَادُّ لَأَخْصَاهُ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ.

2688. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам гапни шундоқ гапирар эдиларки, агар сановчи санаса, санаб улгурарди».

Бухорий ва Абу Довуд ривоят қилган.

2689- عَنْهَا قَالَتْ: كَ أَنْ كَلَامُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ كَلَامًا فَضْلًا يَفْهَمُهُ كُلُّ مَنْ سَمِعَهُ.

2689. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг каломлари муфассал калом эди. Уни эшитган ҳар бир

киши фахмлар эди».

2690- عَنْ جَابِرٍ ٢ قَالَ: كَانَ فِي كَلَامِ رَسُولِ اللَّهِ ٢ تَرْتِيلٌ وَتَرْسِيلٌ. رَوَاهُمَا أَبُو دَاوُدَ فِي الْأَدَبِ.

2690. Жобир розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллалллоҳу алайҳи васалламнинг каломларида дона-доналик ва шошилмаслик бор эди».

Абу Довуд «Адаб»да ривоят қилган.

2691- عَنْ أَنَسٍ ٢ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ٢ يُعِيدُ الْكَلِمَةَ ثَلَاثًا لِتُعْقَلَ عَنْهُ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَالْبُخَارِيُّ وَأَحْمَدُ.

2691. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллалллоҳу алайҳи васаллам тушунарли бўлиши учун сўзни уч марта такрорлар эдилар».

Термизий, Бухорий ва Аҳмад ривоят қилишган.

Шарҳ: Албатта, бундоқ такрорлаш зарур бўлганида ва аҳамиятли нарсаларда бўлган.

ضحك النبي ٢

ПАЙҒАМБАР СОЛЛАЛЛОҲУ АЛАЙҲИ
ВАСАЛЛАМНИНГ КУЛГИЛАРИ

2692- قِيلَ لَجَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ ٢: أَكُنْتَ تُجَالِسُ النَّبِيَّ ٢ قَالَ:

نَعَمْ كَثِيرًا كَانَ لَا يَقُومُ مِنْ مُصَلَّاهُ الَّذِي صَلَّى فِيهِ الصُّبْحُ حَتَّى تَطْلُعَ
الشَّمْسُ فَإِذَا طَلَعَتْ قَامَ وَكَانُوا يَتَحَدَّثُونَ فَيَأْخُذُونَ فِي أَمْرِ الْجَاهِلِيَّةِ
فَيَضْحَكُونَ وَيَتَبَسَّمُونَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

2692. Жобир ибн Самура розияллоху анхуга:

«Набий соллаллоху алайҳи васалламнинг мажлисларида ўтирар эдингми?» дейилди.

«Ҳа. Кўпинча у зот бомдод намозини ўқиган жойларидан қуёш чиққунча турмас эдилар. Қачон у чиқса, турар эдилар. Гаплашиб ўтиришар эдилар. Жоҳилият ишлари ҳақидаги гапдан олишарди. Кулар эдилар. Расулulloх соллаллоху алайҳи васаллам эса табассум қилар эдилар», деди».

Муслим ривоят қилган.

2693- وَعَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ طَوِيلَ الصَّمْتِ قَلِيلَ الضَّحِكِ. رَوَاهُ الْإِمَامُ أَحْمَدُ.

2693. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Расулulloх соллаллоху алайҳи васаллам жимликлари узун, кулгилари оз зот эдилар».

Имом Аҳмад ривоят қилган.

2694- وَعَنْهُ قَالَ: كَانَ فِي سَاقِي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ حُمُوشَةٌ وَكَانَ لَا يَضْحَكُ إِلَّا تَبَسُّمًا وَكُنْتُ إِذَا نَظَرْتُ إِلَيْهِ قُلْتُ أَكْحَلُ الْعَيْنَيْنِ وَلَيْسَ بِأَكْحَلٍ.

2694. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламнинг икки болдирларида озғинлик бор эди. Кулгилари фақат табассумдан иборат эди. Агар у зотга назар солсанг, кўзларига сурма суртилганми, дер эдинг. Ҳолбуки, сурма бўлмасди».

Шарҳ: Яъни, киприкларининг қора ва қалинлигидан сурма суртиб олганга ўхшаб кўринар эди.

2695- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ ط قَالَ: مَا رَأَيْتُ أَحَدًا أَكْثَرَ تَبَسُّمًا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ρ. رَوَاهُمَا التِّرْمِذِيُّ.

2695. Абдуллоҳ ибн Ҳорис розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламдан кўра кўпроқ табассум қиладиган бирор кишини кўрмадим».

Иккисини Термизий ривоят қилган.

نوم النبي ρ

ПАЙҒАМБАР СОЛЛАЛЛОҲУ АЛАЙҲИ ВАСАЛЛАМНИНГ УЙҚУЛАРИ

2696- عَنْ أَنَسٍ ط يُحَدِّثُنَا عَنْ لَيْلَةِ أُسْرِيَ بِالنَّبِيِّ ρ مِنْ مَسْجِدِ الْكَعْبَةِ جَاءَهُ ثَلَاثَةُ نَفَرٍ قَبْلَ أَنْ يُوحَى إِلَيْهِ وَهُوَ نَائِمٌ فِي مَسْجِدِ الْحَرَامِ فَقَالَ: أَوَلَهُمْ أَيْهُمُ هُوَ فَقَالَ: أَوْسَطُهُمْ هُوَ خَيْرُهُمْ وَقَالَ: آخِرُهُمْ خُدُوا خَيْرُهُمْ فَكَانَتْ تِلْكَ فَلَمْ يَرَهُمْ حَتَّى جَاءُوا لَيْلَةً

أُخْرِى فِيمَا يَرَى قَلْبُهُ وَالنَّبِيَّ ρ نَائِمَةً عَيْنَاهُ وَلَا يَنَامُ قَلْبُهُ وَكَذَلِكَ
الْأَنْبِيَاءُ تَنَامُ أَعْيُنُهُمْ وَلَا تَنَامُ قُلُوبُهُمْ فَتَوَلَّاهُ جَبْرِيلُ ثُمَّ عَرَجَ بِهِ إِلَى
السَّمَاءِ.

2696. Анас розияллоху анху бизга Набий соллаллоху алайҳи васалламни Каъба масжидидан исро қилдирилганлари ҳақида гапириб:

«У зотга ваҳий қилинишидан олдин уч нафар келди. У зот Масжидул Ҳаромда ухлаб ётар эдилар. Бас, уларнинг аввалгиси:

«У буларнинг қайси бири?» деди. Ўрталари:

«У буларнинг энг яхшисидир», деди. Охиргилари:

«Буларнинг энг яхшисини олингиз», деди.

Ўшанда бир марта бўлган эди. Кейин у зот уларни то бошқа бир кечада, қалблари кўрадиган бўлгунларича кўрмадилар.

Набий соллаллоху алайҳи васалламнинг кўзлари ухлар эди. Қалблари ухламас эди. Шунингдек, барча пайғамбарларнинг кўзлари ухлайди-ю, қалблари ухламайди. Бас, У зотни Жаброил олиб, сўнгра осмонга бирга олиб чиқиб кетди», деди».

Шарҳ: Муҳаммад мустафо соллаллоху алайҳи васаллам пайғамбар бўлишларидан олдин Масжидул Ҳаромда амакилари Ҳамза ибн Абдулмуттолиб ва бошқа бир амакиларининг ўғли Жаъфар ибн Абу Толиб билан ухлаб ётар эдилар. Шунда уч нафар фаришта; Жаброил, Микоил ва Исрофил алайҳиссаломлар келдилар. Шунда Жаброил алайҳиссалом:

«У буларнинг қайси бири?» деди».

Яъни, Муҳаммад бу ухлаб ётганларнинг қайси бири? Бу саволга Микоил алайҳиссалом:

«У буларнинг энг яхшисидир», деб жавоб бердилар.

Жавобни эшитгандан кейин Исрофил алайҳиссалом:

«Буларнинг энг яхшисини олингиз», деди».

Бундан Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васаллам пайғамбар бўлишларидан аввал ухлаб ётганларида хузурларига фаришталар келганини билмаганлари тушунилади.

Аммо у зотга ваҳий тушганидан кейин Исро кечасида Жибрил алайҳиссалом келганларида билганлар. Чунки

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг кўзлари ухлар эди. Қалблари ухламас эди. Шунингдек, барча пайғамбарларнинг кўзлари ухлайди-ю қалблари ухламайди».

Улар ўзларига ҳар лаҳзада келиб қолиши мумкин бўлган ваҳийни қабул қилиб олишга доим тайёр туришлари керак.

2697- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ

تَنَامُ قَبْلَ أَنْ تُؤْتَرَ قَالَ: تَنَامُ عَيْنِي وَلَا يَنَامُ قَلْبِي. رَوَاهُمَا الشَّيْخَانِ.

2697. Оиша розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади:

«Эй Аллоҳнинг Расули, витр ўқишдан олдин ухлайсизми?» дедим.

«Кўзим ухлайди. Қалбим ухламайди», дедилар у зот».

Иккисини икки шайх ривоят қилган.

الفصل الثالث

УЧИНЧИ ФАСЛ

ρ في أخلاق النبي

ПАЙҒАМБАР СОЛЛАЛЛОҲУ АЛАЙҲИ ВАСАЛЛАМНИНГ АҲЛОҚЛАРИ ҲАҚИДА

2698- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ τ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ρ أَشَدَّ حَيَاءً مِنَ الْعَذْرَاءِ فِي حَدَرِهَا وَكَانَ إِذَا كَرِهَ شَيْئًا عَرَفْنَاهُ فِي وَجْهِهِ. وَفِي رِوَايَةٍ: لَمْ يَكُنِ النَّبِيُّ ρ فَاحِشًا وَلَا مُتَفَحِّشًا وَقَالَ: إِنَّ خِيَارَكُمْ أَحَاسِنُكُمْ أَخْلَاقًا. رَوَاهُمَا الشَّيْخَانِ. وَفِي رِوَايَةٍ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ρ أَحْسَنَ النَّاسِ خُلُقًا.

2698. Абу Саъийд розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам мастура қиздан ҳам ҳаёлироқ эдилар. Қачон бир нарсани ёқтирмасалар юзларидан билар эдик».

Бошқа бир ривоятда:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам фаҳшчи эмас ва фаҳшни қилмас ҳам эдилар. У зот сизларнинг яхшиларингиз, ахлоқи яхшиларингиздир», деганлар».

Иккисини икки шайх ривоят қилган.

Бошқа бир ривоятда:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам хулқ жиҳатидан одамларнинг энг яхшиси эдилар», дейилган.

Шарҳ: «Фаҳш» сўзи қабих гапни айтишга ишлатилади. «Фаҳшчи» деганда табиатида қабих гапларни айтиш бор киши кўзда тутилади. Фаҳш қилиш деганда эса табиатида бўлмаса ўзини мажбур қилиб қабих сўзларни айтиш кўзда тутилади. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг табиатларида аслида қабих сўз айтиш бўлмаган, шу билан бирга, У зот ўзларини мажбур қилиб ҳам қабих сўзлар айтмаганлар.

2699- وَلِلْبَحَارِيِّ وَالتَّرْمِذِيِّ: مَا عَابَ النَّبِيُّ ρ طَعَامًا قَطُّ إِنَّ اشْتَهَاهُ أَكَلَهُ وَإِلَّا تَرَكَهُ.

2699. Бухорий ва Термизийнинг ривоятида:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳеч қачон бирор таомни айбламаганлар. Агар иштаҳалари тортса, ер эдилар, бўлмаса, тарк қилар эдилар», дейилган.

2700- عَنْ عَطَاءٍ τ قَالَ: قُلْتُ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو : أَخْبِرْنِي عَنْ صِفَةِ رَسُولِ اللَّهِ ρ فِي التَّوْرَةِ قَالَ: أَجَلَ وَاللَّهِ إِنَّهُ لَمَوْصُوفٌ فِي التَّوْرَةِ بِبَعْضِ صِفَتِهِ فِي الْقُرْآنِ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا وَحِرْزًا لِلْأُمِّيِّينَ أَنْتَ عَبْدِي وَرَسُولِي سَمِّتَكَ الْمَتَوَكَّلَ لَيْسَ بِقَطُّ وَلَا غَلِيظٌ وَلَا سَخَابٌ فِي الْأَسْوَاقِ وَلَا يَدْفَعُ بِالسَّيِّئَةِ السَّيِّئَةَ وَلَكِنْ يَغْفُو وَيَغْفِرُ وَلَنْ يَقْبِضَهُ اللَّهُ حَتَّى يَقِيمَ بِهِ الْمِلَّةَ الْعَوْجَاءَ بَأَنْ يَقُولُوا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَيَفْتَحَ بِهَا أَعْيُنًا عُمًيًا وَآذَانًا صُمًّا وَقُلُوبًا غُلْفًا. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

2700. Атоъ розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Мен Абдуллоҳ ибн Амрга:

«Менга Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг Тавротдаги сифатларининг хабарини бер», дедим.

«Хўп! Аллоҳга қасамки, у зот Тавротда ўзларининг Қуръондаги баъзи сифатлари ила васф қилингандирлар.

Эй Набий, албатта, Биз сени гувоҳ, хушхабар берувчи, огоҳлантирувчи ва уммийларга ҳимоя қўргони қилиб юбордик. Сен бандам ва Расулимдирсан. Сени Мутаваккил деб номладим. Бадхулқ ҳам, қўпол ҳам, бозорларда шовқин солувчи ҳам эмассан. У ёмонликни ёмонлик ила қайтармас, лекин афв қилур, кечирур. Аллоҳ у ила қинғир миллатни, лаа илаҳа иллаллаҳу, дейишлари, у ила кўр кўзларни, кар қулоқларни ва берк қалбларни очиши ила тўғриламагунча Уни қабз қилмас».

Бухорий ривоят қилган.

2701- عَنْ جَابِرٍ τ قَالَ: مَا سُئِلَ النَّبِيُّ ρ شَيْئًا قَطُّ فَقَالَ:

لَا.

2701. Жобир розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан бирор нарсани сўралганда ҳеч қачон йўқ деган эмаслар».

2702- عَنْ أَنَسٍ τ أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ النَّبِيَّ ρ عَنْمَا بَيْنَ جَبَلَيْنِ

فَأَعْطَاهُ إِيَّاهُ فَأَتَى قَوْمَهُ فَقَالَ: أَيُّ قَوْمٍ أَسْلِمُوا فَوَاللَّهِ إِنَّ مُحَمَّدًا لَيُعْطَى

عَطَاءٍ مَا يَخَافُ الْفَقْرَ، فَقَالَ أَنَسٌ: إِنْ كَانَ الرَّجُلُ لَيْسَ لَهُ مَا يُرِيدُ إِلَّا الدُّنْيَا فَمَا يُسَلِّمُ حَتَّى يَكُونَ الْإِسْلَامُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا.

2702. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Бир одам Набий соллаллоҳу алайҳи васалламдан икки тоғ ораси тўлган қўйларни сўради. Бас, унга ўшаларни бердилар. У қавми ҳузурига бориб:

«Эй қавмим, мусулмон бўлинглар! Аллоҳга қасамки, Муҳаммад кўп ато берар экан. Фақирликдан қўрқмас экан», деди».

Анас: «Киши фақат дунё учун мусулмон бўлмайди. Балки дунё ва ундаги барча нарсалардан кўра Ислом унга маҳбуброқ бўлгандагина мусулмон бўлади», деди».

Шарҳ: Бу ривоятда ўз қавмини мусулмон бўлишга чорлаётган одам Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламдан қўй олгани учун эмас, у зотнинг камбағалликдан қўрқмай шунча қўйни бир одамга бериб юборганликларини пайғамбарлик мўъжизаси билиб мусулмон бўлган эди.

2703- وَقَالَ صَفْوَانُ بْنُ أُمَيَّةَ: وَاللَّهِ لَقَدْ أَعْطَانِي رَسُولُ اللَّهِ

ر فِي خُنَيْنٍ مَا أَعْطَانِي وَإِنَّهُ لَأَبْعَضُ النَّاسِ إِلَيَّ فَمَا بَرِحَ يُعْطِينِي حَتَّى إِنَّهُ لَأَحَبُّ النَّاسِ إِلَيَّ. رَوَى مُسْلِمٌ هَذِهِ الثَّلَاثَةَ.

2703. Сафвон ибн Умайя розияллоҳу анҳу айтади:

«Аллоҳга қасамки, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Ҳунайнда менга атони берганларича бердилар. Олдин у зот мен учун одамларнинг энг ёмони эдилар. Ато беравериб, мен учун одамларнинг энг маҳбуби бўлиб қолдилар».

Ушбу уловини Муслим ривоят қилган.

2704- عَنْ أَنَسٍ ِ τ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ρ أَحْسَنَ النَّاسِ وَكَانَ أَجْوَدَ النَّاسِ وَكَانَ أَشْجَعَ النَّاسِ وَلَقَدْ فَزَعَ أَهْلَ الْمَدِينَةِ ذَاتَ لَيْلَةٍ فَانْطَلَقَ نَاسٌ قَبْلَ الصَّوْتِ فَتَلَقَّاهُمُ النَّبِيُّ ρ رَاجِعًا وَكَانَ سَبَقَهُمْ إِلَى الصَّوْتِ وَهُوَ عَلَى فَرَسٍ عُزِّيٍّ لِأَبِي طَلْحَةَ فِي عُنُقِهِ السَّيْفُ وَهُوَ يَقُولُ: لَمْ تُرَاعُوا لَمْ تُرَاعُوا. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ.

2704. Анас розияллоху анхудан ривоят қилинади:

«Расулulloх соллаллоху алайхи васаллам одамларнинг энг гўзали, одамларнинг энг сахийи, одамларнинг энг шижоатлиси эдилар. Бир кеча ахли Мадина қаттиқ даҳшатга тушдилар. Одамлар овоз чиққан томон юра бошладилар. Набий соллаллоху алайхи васаллам уларнинг олдидан чиқдилар. Ўша томондан қайтиб келаётган эканлар. У зот улардан олдин овоз чиққан томонга борган эканлар. У зот Абу Толҳанинг эгарсиз отини миниб, бўйниларига қилич осиб олган эканлар. У зот «Қўркманглар! Қўркманглар!» дедилар».

Икки шайх ривоят қилган.

2705- وَعَنْهُ قَالَ: لَمَّا قَدِمَ النَّبِيُّ ρ الْمَدِينَةَ أَخَذَ أَبُو طَلْحَةَ بِيَدِي فَانْطَلَقَ بِي إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ρ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ أَنَسًا غُلَامٌ كَيِّسٌ فَلْيَخْذُمَكَ، قَالَ: فَخَدَمْتُهُ فِي السَّفَرِ وَالْحَضَرِ عَشَرَ سِنِينَ وَاللَّهِ مَا قَالَ لِي لَشَيْءٍ صَنَعْتُهُ لَمْ صَنَعْتَ هَذَا هَكَذَا وَلَا لَشَيْءٍ لَمْ أَصْنَعُهُ

لَمْ تَصْنَعْ هَذَا هَكَذَا. رَوَاهُ الْأَرْبَعَةُ.

2705. Яна ўша кишидан ривоят қилинади.:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам Мадинага келганларида Абу Толҳа менинг қўлимдан ушлаб Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг хузурларига олиб борди ва:

«Эй Аллоҳнинг Расули, албатта, Анас жуда хушёр бола, сизга хизмат қилсин», деди.

Бас, у зотга сафарда ҳам, ҳозирда ҳам ўн йил хизмат қилдим. Аллоҳга қасамки, қилган нарсамни, нима учун буни қилдинг, демадилар. Қилмаган нарсамни, нима учун буни қилмадинг, демадилар».

Тўртовлари ривоят қилишган.

2706- وَعَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ أَحْسَنِ النَّاسِ خُلُقًا فَأَرْسَلَنِي يَوْمًا لِحَاجَةٍ فَقُلْتُ لَهُ: وَاللَّهِ لَا أَذْهَبُ وَفِي نَفْسِي أَنْ أَذْهَبَ لِمَا أَمَرَنِي بِهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَخَرَجْتُ حَتَّى أُمَرَ عَلَى صَبِيَّانٍ وَهُمْ يَلْعَبُونَ فِي السُّوقِ فَإِذَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَدْ قَبِضَ بِقَفَايَ مِنْ وَرَائِي فَنَظَرْتُ إِلَيْهِ وَهُوَ يَضْحَكُ فَقَالَ: يَا أُتَيْسُ أَذْهَبْتَ حَيْثُ أَمَرْتُكَ ؟ قُلْتُ: نَعَمْ أَنَا أَذْهَبُ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَذَهَبْتُ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ.

2706. Яна ўша кишидан ривоят қилинади.:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам одамларнинг энг яхши хулқлиси эдилар. Бир куни мени бир хожат учун юбордилар. Мен:

«Аллоҳга қасамки, бормаيمان», дедим. Ичимда, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам амр қилган

наrsa учун бораман, дедим-да чикдим. Бозорда ўйнаётган болалар олдидан ўтаётиб туриб қолибман. Бир вақт Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам орқамдан бўйнимни тутиб турибдилар. Мен У зотга назар солдим. У зот:

«Эй Унайс, мен амр қилган жойга бордингми?» дедилар. Мен:

«Ҳа! Мен бораман. Эй Аллоҳнинг Расули», дедим ва юриб кетдим».

Муслим ва Абу Довуд ривоят қилишган.

2707- وَعَنْهُ قَالَ: مَا رَأَيْتُ أَحَدًا أَرْحَمَ بِالْعِيَالِ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ قَالَ: كَانَ إِبْرَاهِيمَ مُسْتَرْضَعًا لَهُ فِي عَوَالِي الْمَدِينَةِ فَكَانَ يَنْطَلِقُ وَنَحْنُ مَعَهُ فَيَدْخُلُ الْبَيْتَ وَإِنَّهُ لَيَدْخُنْ وَكَانَ ظُهُرُهُ قَيْنًا فَيَأْخُذُهُ فَيَقْبَلُهُ ثُمَّ يَرْجِعُ، فَلَمَّا تَوَفَّيَ إِبْرَاهِيمَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِنَّ إِبْرَاهِيمَ ابْنِي وَإِنَّهُ مَاتَ فِي النَّدْيِ وَإِنَّ لَهُ لَظْفَرَيْنِ تُكْمَلَانِ رِضَاعَهُ فِي الْجَنَّةِ.

2707. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан кўра аҳли аёлига меҳрибонроқ бирортани кўрмадим. Иброҳим Мадинанинг четида эмизилар эди. У зот ўша томон борардилар. Биз ҳам у зот билан борардик. У зот уйга кирганларида тутунга тўлган бўларди. Чунки унинг эмизикли отаси темирчи эди. Бас, у зот уни олиб, ўпиб яна қайтариб берар эдилар. Иброҳим вафот этганида Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Албатта, Иброҳим ўғлимдир. У кўкракдалигида ўлди. Албатта, жаннатда икки эмизувчи унга эмизишни камолига етказурлар», дедилар».

2708- وَعَنْهُ قَالَ: لَقَدْ رَأَيْتُ إِبْرَاهِيمَ وَهُوَ يَكِيدُ بِنَفْسِهِ بَيْنَ يَدَيْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَدَمَعَتْ عَيْنَاهُ فَقَالَ: تَدْمَعُ الْعَيْنُ وَيَحْزَنُ الْقَلْبُ وَلَا نَقُولُ إِلَّا مَا يَرْضَى رَبُّنَا وَاللَّهِ يَا إِبْرَاهِيمُ إِنَّا بِكَ لَمَحْزُونُونَ. رَوَاهُمَا الْأَرْبَعَةُ.

2708. Яна ўша кишидан ривоят қилинади.:

«Батаҳқиқ, Иброҳимни Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларида жон таслим қилаётганида кўрдим. У зотнинг икки кўзларидан ёш оқди ва:

«Кўз ёш тўкур. Қалб маҳзун бўлур. Роббимиз рози бўладиган нарсадан бошқани айтмасмиз. Аллоҳга қасамки, Эй Иброҳим, биз сенинг учун маҳзунмиз», дедилар».

Иккисини тўртовлари ривоят қилган.

2709- وَعَنْهُ قَالَ: كَانَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ حَادٍ حَسَنُ الصَّوْتِ اسْمُهُ أَجْحَشَةُ فَمَرَّ عَلَيْهِ النَّبِيُّ ﷺ وَهُوَ يَسُوقُ الْإِبِلَ بِالزَّوْجَاتِ الطَّاهِرَاتِ فَقَالَ لَهُ: رُوَيْدًا يَا أَجْحَشَةُ لَا تَكْسِرِ الْقَوَارِيرَ. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ.

2709. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг Анжаша исмли хушовоз сарбонлари бор эди. У завжаи мутоҳҳаралар бор туяларни етаклаб кетмокда эди. Бас, у зот унга:

«Эй Анжаша, оҳиста юр. Биллурларни синдириб қўйма», дедилар».

Икки шайх ривоят қилган.

2710- وَعَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا صَلَّى الْعَدَاةَ جَاءَ خَدْمُ الْمَدِينَةِ بِأَنْبِئِهِمْ فِيهَا الْمَاءُ فَمَا يُؤْتَى بِإِنَاءٍ إِلَّا غَمَسَ يَدَهُ فَرَمَّهَا جَاءُوا فِي الْعَدَاةِ الْبَارِدَةِ فَيَغْمِسُ يَدَهُ فِيهَا.

2710. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бомдод намозини ўқиганларидан кейин, Мадинанинг хизматкорлари сувли идишларини олиб келар эдилар. Қайси идиш келтирилса, у зот унга қўлларини солар эдилар. Баъзида совуқ тонгда ҳам келишарди. У зот қўлларини солардилар».

Шарҳ: Одамлар табаррук учун ўз идишларидаги сувга Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қўлларини солиб беришларини сўраб эдилар.

2711- وَعَنْهُ قَالَ: لَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَالْحَلَّاقُ يَحْلِقُهُ وَأَطَافَ بِهِ أَصْحَابُهُ فَمَا يُرِيدُونَ أَنْ تَقَعَ شَعْرَةٌ إِلَّا فِي يَدِ رَجُلٍ.

2711. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Батаҳқиқ, сартарош Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг сочларини олаётганини кўрдим. Саҳобалари у зотни ўраб олишган эди. Бирор соч толаси тушса ҳам бир кишининг қўлига тушишини хоҳлар эдилар».

Шарҳ: Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг фазллари улуғлигидан саҳобаи киромлар табарруклиги учун сочларини ҳам ерга туширмай бўлиб олишар эдилар.

2712- وَعَنْهُ أَنَّ امْرَأَةً كَانَتْ فِي عَقْلِهَا شَيْءٌ فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ لِي إِلَيْكَ حَاجَةً فَقَالَ: يَا أُمَّ فُلَانٍ انْظُرِي أَيَّ السَّكَّكِ شِئْتَ حَتَّى أَقْضِيَ لَكَ حَاجَتَكَ فَخَلَا مَعَهَا فِي بَعْضِ الطَّرِيقِ حَتَّى فَرَعَتْ مِنْ حَاجَتِهَا. رَوَى مُسْلِمٌ هَذِهِ الثَّلَاثَةَ.

2712. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Ақли бир оз бундокрок аёл:

«Эй Аллохнинг Расули, сизда хожатим бор», деди.

«Эй Умму Фулон, қайси кўчадан юрасан? Сенинг хожатингни равон қилай», дедилар у зот. Сўнгра у билан хожати чикқунча йўлда юриб кетдилар».

Ушбу учовини Муслим ривоят қилган.

2713- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: مَا خَيْرَ رَسُولٍ اللَّهُ ρ بَيْنَ أَمْرَيْنِ أَحَدُهُمَا أَيْسَرُ مِنَ الْآخَرِ إِلَّا اخْتَارَ أَيْسَرَهُمَا مَا لَمْ يَكُنْ إِثْمًا فَإِنْ كَانَ إِثْمًا كَانَ أَبْعَدَ النَّاسِ مِنْهُ وَمَا انْتَقَمَ رَسُولُ اللَّهِ ρ لِنَفْسِهِ إِلَّا أَنْ تُنْتَهَكَ حُرْمَةُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ. رَوَاهُ الثَّلَاثَةُ.

2713. Оиша розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади:

«Расулulloх соллalloху алайҳи васаллам икки ишдан бирини ихтиёр қиладиган бўлсалару улардан бири бошқасидан енгилроқ бўлса, агар гуноҳ бўлмаса, албатта, енгилини ихтиёр қилар эдилар. Агар гуноҳ бўлса, ундан энг узоқдаги одам бўлар эдилар.

Расулulloх соллalloху алайҳи васаллам ўзлари учун интиқом олган эмаслар. Илло Аллоҳ азза ва жалланинг ҳурмати поймол қилинсагина олардилар».

Учовлари ривоят қилишган.

2714- وَعَنْهَا قَالَتْ: مَا ضَرَبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ شَيْئًا قَطُّ يَدِهِ وَلَا امْرَأَةً وَلَا خَادِمًا إِلَّا أَنْ يُجَاهِدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَمَا نِيلَ مِنْهُ شَيْءٌ قَطُّ فَيَنْتَقِمَ مِنْ صَاحِبِهِ إِلَّا أَنْ يُنْتَهَكَ شَيْءٌ مِنْ مَحَارِمِ اللَّهِ فَيَنْتَقِمَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ.

2714. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам қўллари билан ҳеч нарсани: аёлни ҳам, ходимни ҳам урмаганлар. Илло Аллоҳнинг йўлида жиход қилганларидагина урганлар. У зотга бирор нарсга етган бўлса, унинг соҳибидан интиқом олмаганлар. Илло Аллоҳ ҳаром қилган нарсалар поймол қилинсагина Аллоҳ азза ва жалла учунгина интиқом олганлар».

Муслим ва Абу Довуд ривоят қилган.

2715- وَعَنْهَا قَالَتْ: صَنَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَمْرًا فَتَرَخَّصَ فِيهِ فَبَلَغَ ذَلِكَ نَاسًا مِنْ أَصْحَابِهِ كَرِهُوا وَتَنَزَّهُوا عَنْهُ فَبَلَغَهُ ذَلِكَ فَقَامَ خَطِيبًا فَقَالَ: مَا بَالُ رِجَالٍ بَلَغَهُمْ عَيِّي أَمْرٌ تَرَخَّصْتُ فِيهِ فَكَرِهُوا وَتَنَزَّهُوا عَنْهُ فَوَاللَّهِ لَأَنَا أَعْلَمُهُمْ بِاللَّهِ وَأَشَدُّهُمْ لَهُ خَشْيَةً. رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

2715. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бир ишни қилиб, унда енгилликка руҳсат бердилар. Бу у зотнинг саҳобаларидан баъзи кишиларга етганда, уларга ёқмади ва ундан ўзларини олиб қочдилар. Ўша

شَيْئًا. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2716. Абу Хурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ҳар бир Набийнинг қабулида шак йўқ дуоси бўлади. Барча Набийлар ўз дуосини қилиб бўлди. Мен ўз дуоимни қиёмат куни умматимга шафоат бўлиши учун беркитиб қўйганман. У менинг умматимдан Аллоҳга ҳеч нарсани ширк қилмай ўлганларга, албатта, етгувчидир», дедилар».

Икки шайх ва Термизий ривоят қилган.

2717- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو ط أَنَّ النَّبِيَّ ρ تَلَا قَوْلَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فِي إِبْرَاهِيمَ { رَبِّ إِنَّهُمْ أَضَلُّنَ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ فَمَنْ تَبِعَنِي فَإِنَّهُ مِنِّي فَمَنْ عَصَانِي فَإِنَّكَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ } وَقَالَ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ : { إِنَّ تُعَذِّبُهُمْ فَإِنَّهُمْ عَبَادُكَ وَإِنْ تَغْفِرَ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ } فَرَفَعَ يَدَيْهِ وَقَالَ: اللَّهُمَّ أُمَّتِي أُمَّتِي وَبَكَى فَقَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: يَا جِبْرِيلُ اذْهَبْ إِلَى مُحَمَّدٍ وَرَبُّكَ أَعْلَمُ فَسَلِّهِ مَا يُبْكِيكَ فَأَتَاهُ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَسَأَلَهُ فَأَخْبَرَهُ رَسُولُ اللَّهِ ρ بِمَا قَالَ وَهُوَ أَعْلَمُ فَقَالَ اللَّهُ: يَا جِبْرِيلُ اذْهَبْ إِلَى مُحَمَّدٍ فَقُلْ إِنَّا سَنَرْضِيكَ فِي أُمَّتِكَ وَلَا نَسْؤُوكَ.

2717. Абдуллоҳ ибн Амр розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам Аллоҳ азза ва жалланинг Иброҳим ҳақидаги «Эй Роббим, албатта,

у(санам)лар одамлардан кўпини адаштирдилар. Бас, ким менга эргашса, у мендандир. Ким менга осий бўлса, албатта, Ўзинг мағфират қилгувчи ва раҳмлисан», деган қавлини тиловат қилдилар.

Ийсо алайҳиссалом: «Агар уларни азоблайдиган бўлсанг, бас, албатта, улар Сенинг бандаларинг. Агар уларни мағфират қиладиган бўлсанг, бас, албатта, Сенинг Ўзинг азиз-ғолиб ва ҳикматли зотсан», деган эдилар.

Бас, у зот икки қўлларини кўтариб туриб:

«Эй бор Худоё! Умматим! Умматим!» дедилар ва йиғладилар. Шунда Аллоҳ азза ва жалла:

«Эй Жаброил, Муҳаммаднинг хузурига бор. Роббинг билади-ку, ундан сени нима йиғлатур, деб сўра», деди.

Жаброил алайҳиссалом келиб у ҳақда сўради. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам у кишига айтган нарсаларининг хабарини бердилар. Ҳолбуки, унинг ўзи ҳам билар эди. Шунда Аллоҳ:

«Эй Жаброил, Муҳаммаднинг хузурига бор ва:

«Албатта, Биз сени умматинг ҳақида рози қилурмиз, сенга ёмонлик қилмасмиз», деб айт», деди».

2718- عَنْ أَبِي مُوسَى ط عَنْ النَّبِيِّ ρ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى إِذَا أَرَادَ رَحْمَةً أُمَّةٍ مِنْ عِبَادِهِ قَبَضَ نَبِيَّهَا قَبْلَهَا فَجَعَلَهُ لَهَا فَرَطًا وَسَلَفًا بَيْنَ يَدَيْهَا وَإِذَا أَرَادَ هَلَكَةً أُمَّةٍ عَذَّبَهَا وَنَبِيَّهَا حَيًّا فَأَهْلَكَهَا وَهُوَ يَنْظُرُ فَأَقْرَعَ عَيْنَهُ بِهَلَكَتِهَا حِينَ كَذَبُوهُ وَعَصَوْا أَمْرَهُ. رَوَاهُمَا مُسْلِمٌ فِي كِتَابِ الْإِيمَانِ.

2718. Абу Мусо розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Аллоҳ таоло Ўз бандаларидан бир умматнинг раҳматини ирода қилса, ўшанинг набийсини ўзидан аввал қабз қилур. Бас, уни (умматига) фарат ва ундан олдинги қарз қилур. Қачон бир умматнинг азобини ирода қилса, ўшани набийси тирик турганда азоблар, ҳалок қилур. У назар солиб туриб, (умматнинг) ҳалокатига кўзи қувонур. Чунки улар уни ёлғончига чиқарган ва ишига исён қилган эдилар», дедилар».

Иккисини Муслим «Китобул иймон»да ривоят қилган.

Шарҳ: Аллоҳ таоло Ўзи мана шундоқ баркамол сифатларга соҳиб қилган бандаси Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламни Ўзининг охирги пайғамбари қилиб танлаб олди. Ўша пайтдаги жаҳолат ботқоғига ботган, ғафлат уйқусида қотган инсониятни тўғри йўлга бошлаш учун, уларга охирги ва мукамал шариатнинг амалларини аввал ўзи қилиб кўрсатиши учун, барчага шахсий ўрнак бўлиш учун худди шу баркамол сифатлар ила сифатланган инсони комил керак эди. Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васаллам ана ўша талабларнинг барчасига тўлақонли жавоб берадиган зот эдилар.

Шу билан бирга, у зотнинг охир замон пайғамбари эканликларининг далили сифатида бошқа аломатлар ҳам бор эди.

الفصل الرابع

ТҶҮРТИНЧИ ФАСЛ

في أعلام نبوته ρ

У ЗОТ АЛАЙҲИССАЛОМНИНГ ПАЙҒАМБАРЛИКЛАРИ АЛОМАТЛАРИ

منها خاتم النبوة

НУБУВВАТ МУҲРИ

2719- عَنْ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ τ قَالَ: ذَهَبَتْ بِي خَالَتِي إِلَى النَّبِيِّ ρ فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ ابْنَ أُخْتِي وَجِعَ فَمَسَحَ رَأْسِي وَدَعَا لِي بِالْبَرَكَةِ ثُمَّ تَوَضَّأَ فَشَرِبْتُ مِنْ وَضْؤِهِ ثُمَّ قُمْتُ خَلْفَ ظَهْرِهِ فَنَظَرْتُ إِلَى خَاتَمِهِ بَيْنَ كَتِفَيْهِ مِثْلَ زُرِّ الْحَجَلَةِ. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2719. Соиб ибн Язид розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Холам мени Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига олиб бориб:

«Эй Аллоҳнинг Расули, менинг синглимнинг ўғлининг дарди бор», деди. Бас, у зот менинг бошимни силадилар ва менга барака тилаб дуо қилдилар. Сўнгра у зот таҳорат қилдилар. Мен у зотнинг таҳорат сувларидан ичдим. Кейин орқа томонларига ўтиб икки

кураклари орасидаги, худди қора уйнинг тугмаларига ўхшаш муҳрларига назар солдим».

Икки шайх ва Термизий ривоят қилган.

2720- عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ τ قَالَ: رَأَيْتُ خَاتَمًا فِي ظَهْرِ رَسُولِ

اللَّهِ ρ كَأَنَّهُ بَيْضَةُ حَمَامٍ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَالتِّرْمِذِيُّ. وَلَفْظُهُ: كَانَ خَاتَمَ

رَسُولِ اللَّهِ ρ الَّذِي بَيْنَ كَتِفَيْهِ غُدَّةٌ حَمْرَاءُ مِثْلَ بَيْضَةِ الْحَمَامَةِ.

2720. Жобир ибн Самура розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг орқа томонларида кабутарнинг тухумидек муҳрни кўрдим».

Муслим ва Термизий ривоят қилган.

Термизийнинг лафзида:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг икки кураклари орасидаги муҳр—кабутар тухумига ўхшаш қизил ўсимта эди», дейилган.

2721- عَنْ عَاصِمٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَرْجَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ

قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ ρ وَأَكَلْتُ مَعَهُ خُبْزًا وَلَحْمًا أَوْ قَالَ ثَرِيدًا ، قَالَ

عَاصِمٌ: فَقُلْتُ لَهُ أَسْتَغْفِرُ لَكَ النَّبِيُّ ρ قَالَ: نَعَمْ وَلَكَ ، ثُمَّ تَلَا هَذِهِ

الْآيَةَ {وَاسْتَغْفِرْ لِدُنْيَاكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ } ، قَالَ ثُمَّ دُرْتُ خَلْفَهُ

فَنَظَرْتُ إِلَى خَاتَمِ النُّبُوَّةِ بَيْنَ كَتِفَيْهِ عِنْدَ نَاحِضِ كَتِفِهِ الْيُسْرَى جُمُعًا

عَلَيْهِ خِيَلَانٌ كَأَمْثَالِ الثَّالِيلِ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

2721. Осимдан, у Абдуллоҳ ибн Саржисдан ривоят

қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламни кўрдим ва у зот билан бирга нон ва гўшт ёки сарийд едим». Осим:

«Мен унга, Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам сенга истиғфор айтдиларми?» дедим.

«Ҳа. Сенга ҳам», деди ва «Гуноҳинг учун ва мўминлару мўминалар учун истиғфор айт» оятини тиловат қилди-да, сўнгра айланиб ортларига ўтдим. Кейин чап кураклари юқорисидаги муштдек нубувват муҳриларига назар солдим. Унинг устида қизил тошмалар бор эди», деди.

Муслим ривоят қилган.

Шарҳ: Ушбу ривоятларда Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламнинг аввалги самовий китобларда зикри келган пайғамбарлик аломатларидан бири— нубувват муҳрилари ҳақида ҳар ким ўз кўрганини ривоят қилмоқда.

Арабчада «хотимин нубуввати» дейиладиган бу аломат Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг чап куракларининг устки қисмидаги кабутар тухумидек келадиган ўсимта эди. Унинг устида баданга тошадиган қизил рангдаги тошма бор эди. Кўпчилик, хусусан, аввалги самовий китоблардаги охир замон пайғамбари ҳақидаги маълумотлардан хабардор кишилар у зотнинг нубувват муҳриларини кўриб иймонга келишган.

ومنها إخبار الراهب برسالة ر

РОҲИБНИНГ У ЗОТНИНГ ПАЙҒАМБАРЛИКЛАРИ ҲАҚИДА ОЛДИНДАН ХАБАР БЕРИШИ.

Шу ўринда тарихчиларимиз, муҳаддислар ва сийратчиларимиз Бухайро исмли роҳиб билан Абу Толиб

бошлиқ тижорат карвони аъзолари орасидаги учрашув ҳақидаги қиссасини келтирадилар.

Бу қиссанинг Имом Термизий келтирган матнини бошқа кучли ривоятлар қувватлаб келган. Шунинг учун, Имом Термизий ривоятини мухтасар ҳолда келтирамиз.

2722- عَنْ أَبِي مُوسَى ط قَالَ: خَرَجَ أَبُو طَالِبٍ إِلَى الشَّامِ وَمَعَهُ النَّبِيُّ ρ فِي أَشْيَاخٍ مِنْ قُرَيْشٍ فَلَمَّا أَشْرَفُوا عَلَى الرَّاهِبِ هَبَطُوا فَحَلُّوا رِحَالَهُمْ فَخَرَجَ إِلَيْهِمُ الرَّاهِبُ ، وَكَانُوا قَبْلَ ذَلِكَ يَمُرُّونَ بِهِ فَلَا يَخْرُجُ وَلَا يَلْتَفِتُ إِلَيْهِمْ فَجَاءَ الرَّاهِبُ وَهُمْ يَحُلُّونَ رِحَالَهُمْ فَصَارَ يَتَخَلَّلُهُمْ حَتَّى جَاءَ فَأَخَذَ بِيَدِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: هَذَا سَيِّدُ الْعَالَمِينَ هَذَا رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ يَبْعُهُ اللَّهُ رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ ، فَقَالَ لَهُ أَشْيَاخٌ مِنْ قُرَيْشٍ مَا عَلِمْنَا بِهَذَا؟ فَقَالَ إِنَّكُمْ حِينَ أَشْرَفْتُمْ مِنَ الْعَقَبَةِ لَمْ يَبَقَ شَجَرٌ وَلَا حَجَرٌ إِلَّا خَرَّ سَاجِدًا وَلَا يَسْجُدَانِ إِلَّا لِنَبِيِّ وَإِنِّي أَعْرِفُهُ بِحَاتِمِ النَّبُوَّةِ أَسْفَلَ مِنْ غُضْرُوفٍ كَتِفِهِ مِثْلَ الثُّفَاحَةِ ثُمَّ رَجَعَ فَصَنَعَ لَهُمْ طَعَامًا فَلَمَّا أَتَاهُمْ بِهِ وَكَانَ النَّبِيُّ ρ فِي رِعْيَةِ الْإِبِلِ قَالَ : أَرْسِلُوا إِلَيْهِ ، فَأَقْبَلَ وَعَلَيْهِ عِمَامَةٌ تُظِلُّهُ فَلَمَّا دَنَا مِنَ الْقَوْمِ وَجَدَهُمْ قَدْ سَبَقُوهُ إِلَى فِيءِ الشَّجَرَةِ فَلَمَّا جَلَسَ ρ مَالَ فِيءُ الشَّجَرَةِ عَلَيْهِ ، فَقَالَ الرَّاهِبُ: انْظُرُوا إِلَى فِيءِ الشَّجَرَةِ مَالَ عَلَيْهِ . قَالَ: فَبَيْنَمَا هُوَ قَائِمٌ عَلَيْهِمْ وَهُوَ يُنَاشِدُهُمْ أَلَّا يَذْهَبُوا بِهِ إِلَى الرُّومِ فَإِنَّ هُمْ إِذَا رَأَوْهُ عَرَفُوهُ بِالصِّفَةِ

فَيَقْتُلُونَهُ فَالْتَفَتَ فَإِذَا بِسَبْعَةٍ قَدْ أَقْبَلُوا مِنَ الرُّومِ فَاسْتَقْبَلَهُمْ فَقَالَ :
 مَا جَاءَ بِكُمْ؟ قَالُوا: جِئْنَا إِنَّ هَذَا النَّبِيَّ خَارِجٌ فِي هَذَا الشَّهْرِ فَلَمْ يَبْقَ
 طَرِيقٌ إِلَّا بُعِثَ إِلَيْهِ بِأُنَاسٍ وَإِنَّا قَدْ أَخْبَرْنَا خَبْرَهُ بُعِثْنَا إِلَى طَرِيقِكَ هَذَا
 فَقَالَ: هَلْ خَلَفَكُمْ أَحَدٌ هُوَ خَيْرٌ مِنْكُمْ ؟ قَالُوا: إِنَّمَا اخْتَرْنَا خَيْرَ
 بِطَرِيقِكَ هَذَا قَالَ: أَفَرَأَيْتُمْ أَمْرًا أَرَادَ اللَّهُ أَنْ يَفْضِيَهُ هَلْ يَسْتَطِيعُ أَحَدٌ
 مِنَ النَّاسِ رَدُّهُ قَالُوا: لَا، قَالَ: فَبَايَعُوهُ وَأَقَامُوا مَعَهُ قَالَ: أَنْشُدْكُمْ اللَّهَ
 أَيُّكُمْ وَلِيُّهُ قَالُوا: أَبُو طَالِبٍ فَلَمْ يَزَلْ يُنَاشِدُهُ حَتَّى رَدَّهُ أَبُو طَالِبٍ
 وَبَعَثَ مَعَهُ أَبُو بَكْرٍ بِأَلَا وَرَوَدَهُ الرَّاهِبُ مِنَ الْكَعْكِ وَالزَّيْتِ . رَوَاهُ
 التِّرْمِذِيُّ بِسَنَدٍ حَسَنِ.

2722. *Абу Мусо розияллоху анхудан ривоят қилинади:*

«Абу Толиб Шом томон чикди. У билан қурайш шайхлари ичида Набий соллаллоху алайҳи васаллам ҳам бор эдилар. Роҳиб масканига яқинлашганларида тўхтадилар. Юкларини туширдилар. Роҳиб уларнинг хузурига чикди. Бундан олдин ҳам унинг олдидан ўтар эдилар. Аммо у уларнинг хузурига чикмас ҳам, илтифот қилмас ҳам эди. Улар юкларини тушираётганларида роҳиб келиб ораларида айланиб юра бошлади. Охири келиб, Набий алайҳиссаломнинг қўлларидан тутди ва:

«Бу оламларнинг саййидидир! Бу Роббул олабийнинг Расулидир! Уни Аллоҳ оламларга раҳмат қилиб юборадир!» деди.

Қурайш шайхлари унга қараб:

«Буни сен қаердан биласан?» дедилар.

«Сизлар довондан ўтиб кела бошлаганларингизда бирорта ҳам дарахту тош қолмай барчаси унга таъзим қилди. Улар набийдан бошқага таъзим қилмаслар. Мен уни курак суяги пастидаги олмага ўхшаш нубуввати мухридан биламан», деди у.

Сўнгра қайтиб бориб уларга таом тайёрлаб келтирди. У келганда Набий соллаллоху алайҳи васаллам туялар томон кетган эдилар.

«Уни чақириб келинглар», деди у.

У зот келаётганларида устларидан бир булут соя солиб келди. У зот қавм олдига яқинлашганларида улар соя жойларни эгаллаб олишган эдилар. У зот соллаллоху алайҳи васаллам ўтирганларида дарахт устиларига мойил бўлди.

«Назар солинглар! Дарахт унинг устига мойил бўлди!» деди роҳиб.

У ўша ерда туриб, уни Рум тарафга олиб борманглар. Агар улар уни кўрсалар, сифатидан таниб қолиб ўлдиришади, деб ёлборар эди.

Қараса, Рум томондан етти киши келмоқда. У уларни кутиб олди ва:

«Йўл бўлсин?» деб сўради.

«Анави набий шу ойда бу томон чиқар эмиш, деб келдик. Хеч бир йўл қолмай ҳаммасига одам юборилди. Бизга унинг хабари келди. Бизни сенинг йўлингга юбордилар», дейишди.

«Ортингиздан сиздан кўра яхшироқлар борми?» деб сўради у.

«Яхшилигимиз учун сенинг йўлингга танлашди бизларни», дейишди.

«Айтинглар-чи, Аллоҳ қилишни ирода қилган ишни биров қайтара оладими?» деди.

«Йўк», дедилар. Бас, байъат қилдилар ва бирга турдилар. Сўнгра роҳиб қурайшликларга:

«Илтимос, кимингиз унинг валийсисиз?» деди.
Улар:

«Абу Толиб», дейишди. Унинг тинмай қилган ёлборишларидан кейин Абу Толиб у зотни қайтариб юборди».

Термизий ривоят қилган.

Бу ҳодиса у зот ўн икки ёшга тўлганларида бўлиб ўтди.

Бошқа бир ривоятда қуйидагилар айтилади:

«Карвондагилар Бусро номли жойга етганларида Бухайро исмли роҳибнинг олдидан ўтдилар. У Инжилни жуда яхши билар ва насронийликдан хабардор эди. Шунда Бухайро Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламни кўриб қолиб, синчиклаб қаради ва сўзлашиб кўрди. Сўнгра Абу Толибга:

«Бу бола киминг бўлади?» деди.

«Ўғлим», деди у. Бухайро унга:

«Бу ўғлинг эмас. Бу боланинг отаси тирик бўлиши мумкин эмас», деди.

«У укамнинг ўғли», деди.

«Отасига нима бўлган?» деди Бухайро.

«Онаси бунга ҳомиладорлигида ўлган», деди.

«Тўғри айтдинг. Буни юртига қайтариб олиб кет. Буни яхудийлардан эҳтиёт қил. Аллоҳга қасамки, улар буни бу ерда кўрсалар, албатта, ёмонлик етказадилар. Шубҳасиз, бу жиянингни шаъни улуғ бўлур», деди Бухайро. Абу Толиб у кишини олиб, тезда Маккага қайтди».

Худди шунга ўхшаш маълумотлар жуда ҳам кўп. Бунга Салмони Форсий розияллоҳу анҳунинг қиссалари ҳам мисол бўла олади. Лекин биз юқоридаги ривоят ила кифояланамиз.

منها تسليم الحجر والشجر عليه ρ

**У ЗОТ СОЛЛАЛЛОҲУ АЛАЙҲИ ВАСАЛЛАМГА
ТОШУ ДАРАХТНИНГ САЛОМ БЕРИШИ**

2723- عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ ط قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ρ: إِنِّي لَأَعْرِفُ حَجْرًا بِمَكَّةَ كَانَ يُسَلَّمُ عَلَيَّ قَبْلَ أَنْ أُبْعَثَ إِنِّي لَأَعْرِفُهُ الْآنَ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَالتِّرْمِذِيُّ وَلَفْظُهُ: إِنَّ مَكَّةَ حَجْرًا كَانَ يُسَلَّمُ عَلَيَّ لَيَالِي بُعِثْتُ إِنِّي لَأَعْرِفُهُ الْآنَ.

2723. Жобир ибн Самура розияллоху анхудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам:

«Албатта, мен Маккада бир тошни билурман. У менга (пайғамбар этиб) юборилишимдан олдин салом берар эди. Албатта, уни ҳозир ҳам танийман», дедилар».

Муслим ва Термизий ривоят қилган.

Термизийнинг лафзи:

«Маккада бир тош бор. У менга (пайғамбар этиб) юборилган кечаларимда салом берар эди. Албатта, уни ҳозир ҳам танийман», дедилар».

2724- وَقَالَ عَلِيٌّ ط: كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ ρ بِمَكَّةَ فَخَرَجْنَا فِي بَعْضِ نَوَاحِيهَا فَمَا اسْتَقْبَلَهُ جَبَلٌ وَلَا شَجَرٌ إِلَّا وَهُوَ يَقُولُ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

2724. Али розияллоху анху:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам билан Маккада эдим. Унинг баъзи четларига чикдик. У зотга

дуч келган тоғ ҳам, дарахт ҳам, албатта, «ас-салому алайка, йа, Расулаллох» дер эди», деди».

Термизий ривоят қилган.

ومنها إخبار الجن والهواتف بالنبى ρ

ЖИН ВА ҒОЙИБ ОВОЗЛАРНИНГ ПАЙҒАМБАР СОЛЛАЛЛОҲУ АЛАЙҲИ ВАСАЛЛАМ ҲАҚИДА ХАБАР БЕРИШИ

2725- عَنْ ابْنِ عُمَرَ ρ قَالَ: مَا سَمِعْتُ عُمَرَ يَقُولُ لَشَيْءٍ قَطُّ إِنِّي لِأَظُنُّهُ كَذَا إِلَّا كَانَ كَمَا قَالَ بَيْنَمَا عُمَرُ جَالِسٌ أ إِذْ مَرَّ بِهِ رَجُلٌ جَمِيلٌ فَقَالَ: لَقَدْ أَخْطَأَ ظَنِّي أَوْ إِنَّ هَذَا عَلَى دِينِهِ فِي الْجَاهِلِيَّةِ أَوْ لَقَدْ كَانَ كَاهِنَهُمْ ، عَلَى الرَّجُلِ فِدْعِي لَهُ فَحَاءَ فَقَالَ لَهُ مَا تَقْدَمُ فَقَالَ: مَا رَأَيْتُ كَالْيَوْمِ اسْتَقْبَلَ بِهِ رَجُلٌ مُسْلِمٌ ، قَالَ عُمَرُ: فَإِنِّي أَعِزُّمُ عَلَيْكَ إِلَّا مَا أَخْبَرْتَنِي ، قَالَ: كُنْتُ كَاهِنَهُمْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ ، قَالَ: فَمَا أَعْجَبُ مَا جَاءَتْكَ بِهِ حَنِيتُكَ ؟ قَالَ: بَيْنَمَا أَنَا يَوْمًا فِي السُّوقِ جَاءَتْنِي أَعْرِفُ فِيهَا الْفَزَعَ فَقَالَتْ: أَلَمْ تَرَ الْجِنَّ وَإِبِلَاسَهَا وَيَأْسَهَا مِنْ بَعْدِ إِنْكَاسِهَا وَلُحُوقِهَا بِالْقِلَاصِ وَأَخْلَاسِهَا ، قَالَ عُمَرُ: صَدَقَتْ بَيْنَمَا أَنَا عِنْدَ آلِهَتِهِمْ إِذْ جَاءَ رَجُلٌ بِعَجَلٍ فَذَبَحَهُ فَصَرَخَ بِهِ صَارِخٌ لَمْ أَسْمَعْ صَارِخًا قَطُّ أَشَدَّ صَوْتًا مِنْهُ يَقُولُ: يَا جَلِيخُ أَمْرٌ نَجِيخُ رَجُلٌ فَصِيخُ يَقُولُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ فَوَثَبَ الْقَوْمُ قُلْتُ لَا أَبْرُحُ حَتَّى أَعْلَمَ مَا

وَرَاءَ هَذَا الصَّارِخِ ثُمَّ نَادَى: يَا جَلِيلِخَ أَمْرٌ بَجِيحٍ رَجُلٌ فَصِيحٌ يَقُولُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ فَقُمْتُ فَمَا نَشَبْنَا أَنْ قِيلَ هَذَا نَبِيٌّ ظَهَرَ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

2725. Ибн Умар розияллоху анхудан ривоят қилинади:

«Мен қачон Умарнинг «мен буни шундоқ деб ўйлайман» деганини эшитсам, албатта, ўша нарсанинг айтганидек бўлмай қолмасди.

Умар ўтирган эди. Олдида хушсурат бир киши ўтиб қолди. У:

«Ёки менинг ўйлаганим нотўғри, ёки манави жоҳилиятдаги динида турибди, ёхуд уларнинг қоҳини бўлган. У одамни олиб келинглари», деди.

Уни чақирилди. У келди. Бас, (Умар) унга:

«Яқинроқ кел», деди.

«Мусулмон одамни бугунгидек кутиб олишни кўрганим йўқ», деди у.

«Менга хабарни айтмагунингча, сени барибир тек қўймайман», деди Умар.

«Жоҳилиятда уларнинг қоҳини эдим», деди у.

«Жинниданг сенга олиб келган энг ажойиб нарсанима?» деди Умар.

«Бир куни бозорда турсам, у олдимга келди. Унда қўрқинчи кўрдим. Бас, у: «Жинларни ва уларнинг хавфини, уларнинг қувватини ва боши осмондан бўлганини, уларнинг туя эгаларига қўшилганини кўрмадингми?» деди», деб айтди у.

«Тўғри айтдинг. Мен уларнинг олиҳалари олдида турган эдим. Бирдан бир одам бир бузоқни олиб келиб сўйди. Унга бир қичкирувчи қичқирди. Унинг овозидек шиддатли овозни ҳеч қачон эшитмаганман. У:

«Эй Худонинг душмани! Нажотли иш! Фасоҳатли одам! Ла илаҳа иллаллоҳ, дейдир!» деб қичқирар эди.

Одамлар сапчиб ўринларидан турдилар. Мен, ушбу қичқирувчи ортида нима борлигини билмагунимча қўймайман, дедим. У яна нидо қилди:

«Эй Худонинг душмани! Нажотли иш! Фасоҳатли одам! Ла илаҳа иллаллоҳ, дейдир!»

Шунда мен ҳам ўрнимдан турдим. Кўп ўтмай, мана, пайғамбар зоҳир бўлди, дейилди», деди Умар».

Бухорий ривоят қилган

Шарҳ: Бир куни ҳазрати Умар одамлар билан ўтирсалар олдиларидан бир одам ўтиб қолибди. Шунда у киши ўша одамга ишора қилиб:

«Ёки менинг ўйлаганим нотўғри, ёки манави жоҳилиятдаги динида турибди, ёхуд уларнинг коҳини бўлган. У одамни олиб келинглар», деди».

Яъни, менинг ўйлаганим тўғри бўладиган бўлса, мана шу одам ёки ўзининг эски динида турибди, ёки мусулмон бўлишидан олдин коҳин бўлган, деганлар.

Одамлар ҳалиги кишини ҳазрати Умарнинг олдиларига олиб келишди. У аввалги гапни эшитган экан:

«Мусулмон одамни бугунгидек кутиб олишни кўрганим йўқ», деди у».

Яъни: «Мен эски динимда турганим йўқ, мусулмон бўлганман. Мусулмон одам ҳақида ҳам шундоқ гаплар айтиладими?!» — дейди. У киши шу гап билан ўзини оқлаб ҳазрати Умарнинг гапидан четлаб қолмоқчи эди. Лекин ҳазрати Умар бўш келмадилар:

«Менга хабарни айтмагунингча, сени барибир тек қўймайман», деди».

Ана ўшандагина ҳалиги одам сирни ошкор қилди.

«Жоҳилиятда уларнинг коҳини эдим», деди у.

Унинг кимлигини ўзига тасдиқлатиб олганларидан кейин асосий мақсадга ўтиб:

«Жиннийнг сенга олиб келган энг ажойиб нарса нима?» деди Умар.

Жинния — аёл жин.

Ўша аёл жинсли жин ўзининг одами бўлган коҳин — бутхона хизматчисига:

«Жинларни ва уларнинг хавфини, уларнинг қувватини ва оёқлари осмондан бўлганини, уларнинг туя эгаларига қўшилганини кўрмадингми?» дегани ўзига хос маънога эга.

Жинлар Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васаллам пайғамбар бўлишларидан олдин осмон хабарларини ўғрилиқча эшитиш имконига эга бўлишган. Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васаллам пайғамбар бўлганларидан кейин эса улар хабар эшитгани осмонга чиқсалар, учкун отилиб қувлай бошланган.

Жинларнинг хавфга тушганлари, оёқлари осмондан бўлиб, ишлари чаппасига айлангани шундан.

Жинларнинг туя эгаларига қўшилиши эса, арабларга қўшилиб пайғамбар алайҳиссаломга уммат бўлишларидир.

Демак, аёл жин коҳинга дунёда катта ўзгариш бўлаётгани, жинлар олдинги имтиёзларидан маҳрум бўлиб, туянинг кетидан юрган саҳровий араблар қатори ўша пайғамбарга уммат бўлишлари ҳақида гапирган.

Ўша собиқ коҳиннинг ва унинг жинниясининг гапларини тасдиқлаш учун ҳазрати Умар розияллоҳу анҳу ўз тажрибаларидан ўтган шунга ўхшаш бир ҳодисани айтиб берганлар.

Ҳазрати Умарнинг айтиб берган ҳодисаларидан Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламга пайғамбарлик келишидан олдин ғойибдан келган овозлар ҳам У зотнинг пайғамбар бўлишлари ҳақида хабар берган.

Ана шундоқ бўлиб, охири замон пайғамбари юборилишлари учун ҳамма шароитлар Аллоҳ таолонинг иродаси ила муҳайё бўлган.

ҲИРО ҒОРИДА

Ўша пайтда Муҳаммад мустафо соллаллоху алайҳи васаллам ўзларининг муборак умрларидан қиркинчи йилини ўтказар эдилар. Дунё жар ёқасига келиб қолган эди. Турли разолатлар ботқоғига ботган инсоният ўзини ўзи ўлдиришга уринмоқда эди. Бутун атрофни жоҳилият зулмати қоплаган эди. Қаёққа қарасанг, ҳаром-хариш, зулм-истибдод, ёлғон-туҳмат, душманлик ва жаҳолат ҳукм сураб эди.

Ўша пайтда бутун дунё жоҳилий ҳаёт кечирар эди. Инсоният бошдан-оёқ жаҳолат ботқоғига ботган эди. Кишиларнинг барчаси ҳозиргига ўхшаб бўлган-бўлмаган, бузуқ ва аслсиз ақийдаларга эътиқод қилар эди. Уларнинг оилавий, ижтимоий, иқтисодий, маданий ва сиёсий ҳаётларида жабр-ситам, зулму ноҳақлик ҳукм сураб эди. Қўйингки, инсон ҳаётининг ҳар бир соҳасида разолат, ҳақсизлик, жаҳолат ҳукмрон эди. Инсоният жоҳилиятнинг қуюқ зулматида, қаттиқ ғафлат уйқусида ётар эди.

Ана шундоқ қуюқ зулмат, моғор босган қалблар ухлаган бир пайтда фақатгина бир инсоннинг моғор босмаган пок қалби уйғоқ эди. Ўша ягона уйғоқ қалб мавжуд вазиятдан норози бўлиб, мазкур қоронғуликдан нурга чиқиш йўлини ахтарар эди.

Мазкур муборак қалб, Макка номли шаҳарда Абдуллоҳ исмли отадан, Омина исмли онадан туғилган, Аллоҳнинг инояти билан жоҳилиятнинг барча қиркинликларидан сақланиб қолган Муҳаммад исмли муборак инсоннинг қалби эди.

Мазкур ягона пок қалб эгаси жоҳилият зулматидаги ноҳақлик, фисқу фужур ва бошқа номаъқулчиликлардан четланиб, Макка шаҳри четидаги тоғдаги «Ҳиро» номли ғорга кириб ўтирар ва инсоният қандоқ қилиб жоҳилият зулматидан нурга чиқиши мумкин, деб фикр юритар эдилар. У зот шу тариқа бўлажак улкан ҳодисаларга ўзлари

билмаган ҳолда тайёрланар эдилар.

Айни ўша пайтда инсониятни Ўз қўли билан яратиб, уни гўдаклигидан турли саркашликларига, инжиқликларига ва хатою адашишларига қарамай Пайғамбарлар юбориб, китоблар нозил қилиб тарбиялаб олиб келаётган Аллоҳ таоло, инсониятнинг навбатдаги ва энг катта адашуvidан кейин унга энг охирги Пайғамбарни юборишни, энг сўнгги китобини нозил қилишни ва энг сўнгги, мукамал ва доимий шариатини жорий қилишни ирода қилган пайт келган эди.

Ҳа, пайғамбарлик келишидан уч йил аввал Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламда Маккаи Мукаррама яқинидаги Ҳиро ғорида бир йилда бир ой (Рамазон ойида) «таханнус» ибодати, яъни, ғорда ўтириб руҳий покланиш одати пайдо бўлган эди.

У зот ўша ерга келган мискинларга таом берардилар. Вақтни кўпроқ ибодатда ўтказиб, борлиқ ва ундаги ажойиботлар ҳақида тафаккур қилардилар. Қавмлари эътиқод қилаётган диёнатдан кўнгиллари тўлмасди. У киши очиқ-ойдин ҳаётий йўлни излардилар.

Бундоқ танҳоликни хоҳлаб қолишлари ҳам келажак ишларни ўйлаб қилинган Аллоҳнинг тадбири бўлиб, бу зотни келажакда улкан ишлар кутарди.

Ва, ниҳоят, кутилган ўшал улуғ иш содир бўлди. Кунлардан бирида Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам ғори Ҳиронинг оғзига чиқишлари билан:

«Иқроъ!» (Ўқи!) деган гулдурос овозни эшитдилар. Ана ўша овоз жоҳилият зулматини парчалаш учун Аллоҳ таоло томонидан туширилган сўнмас ёғдунинг биринчи шуъласи — Қуръони каримнинг биринчи ояти эди. Бу шуъла дунёдаги ягона пок қалбни ёритди.

Ўшанда Рамазон ойининг охири бўлиб қолган эди. Баъзи уламоларнинг таъкидлашларича, Қадр кечаси эди.

Ана шу тариқа Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи

васалламга ваҳий нозил бўла бошлади.

Аввал ўтган барча пайғамбарларга Аллоҳ таолодан ваҳий келтирган, ваҳийнинг амийни, Парвардигори оламнинг пайғамбарлар билан воситачиси бўлган фаришта Жаброил алайҳиссалом Муҳаммад алайҳиссаломга Аллоҳнинг охирги нозил этаётган ваҳийлар туркумини олиб келишни бошлаган эди.

الفصل الخامس

БЕШИНЧИ ФАСЛ

في الوحي والنبوة والرسالة

ВАҲИЙ, НУБУВВАТ ВА РИСОЛАТ ҲАҚИДА

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى : اَبْ بَبِبْبِ پ پِپِپِ ن نِنِنِ نَنِنَتِ ت تَتِتِ ط طَطَطَطَط
ف فَفُفُفُ ق قَقُقُقُقُ ج جَجَجَج ج جِجِجِ چ چِچِچِچ

Аллоҳ таоло:

«Ана шунга ўхшаш, Биз сенга Ўз амримиздан бир руҳни ваҳий қилдик. Сен китоб нималигини ҳам, иймон нималигини ҳам идрок қилмас эдинг. Лекин, Биз уни бир нур қилдикки, у билан бандаларимиздан кимни хоҳласак ҳидоят қилурмиз. Албатта, сен тўғри йўлга ҳидоят қилурсан.

Осмонлардаги нарсалар ва ердаги нарсалар Уники бўлган Аллоҳнинг йўлига (Ҳидоят қилурсан). Огоҳ бўлингким, барча ишлар Аллоҳгагина қайтур», деган.

Шарх: «Ат-тожул жомеъ» китоби муаллифлари шайх Мансур Али Носиф раҳматуллоҳи алайҳи ваҳий, нубувват ва рисолат ҳақида куръоний маълумот бермоқ ниятида Шуро сурасидаги ушбу икки оятни келтирадилар. Аслида улардан олдинги бир оятни ҳам олганларида яна ҳам мақсадга мувофиқ бўлар эди. Шунинг учун, биз ўша қолган аввалги оятдан бошлаб ўрганишга киришамиз. Шояд, ушбу масала бўйича батафсилроқ маълумот олсак.

«Аллоҳ башар билан гаплашмоғи бўлмаган, магар вахий орқали, ёки парда ортидан, ёхуд элчи юборади-ю,

у (Аллоҳ)нинг изни ила хоҳлаган нарсасини ваҳий қилур. Албатта, У зот ўта олий ва ўта ҳикматлидир».

Инсон зоти учун Аллоҳ таоло билан бевосита гаплашиш муяссар бўладиган нарса эмас. Аллоҳ таоло билан башар орасидаги алоқа бавосита бўлур. Воситанинг бир тарафида инсонлар орасидан танлаб олинган энг етук зотлар, пайғамбар алайҳиссаломлар турур. Яъни, ўша воситали гаплашишга ҳам ҳар бир инсон қодир эмас. Шунингдек, одамлар орасидан танлаб олинган пайғамбарлар ҳам баробар эмаслар, худди осмондаги нур сочиб турган юлдузлар ҳажм ва нур жиҳатидан хилма-хил бўлганларидек, улар ҳам хилма-хилдирлар.

«Аллоҳ башар билан гаплашмоғи бўлмаган».

Аллоҳ таоло инсон зоти билан бевосита гаплашиши бўлмаган ва бўлиши мумкин ҳам эмас. Чунки ожиз инсон бу мақомга чидай олмайди.

Демак, Аллоҳнинг каломини ваҳий орқали қабул қилиб олишга ҳар бир одам ҳам қодир эмас. Фақат танланган, етук ва маълум сифатларга эга кишиларгина бунга лойиқдирлар. Уларни ҳамма нарсани Аллоҳ таолонинг Ўзи танлаб олади. Аллоҳ таоло Ўзи танлаб пайғамбар қилган бандаларига Ўз Каломини қуйидаги уч воситанинг бири ила етказди:

1. «Магар ваҳий орқали».

Ваҳий Аллоҳ томонидан бандага бирор хабарнинг махфий ва тез етказилишидир. Аллоҳ таоло пайғамбар алайҳиссаломнинг қалбига бирор хабарни етказди, пайғамбар эса, унинг Аллоҳ таолодан эканлигини дарҳол билади.

2. «ёки парда ортидан».

Аллоҳ таоло Мусо алайҳиссаломга Ўзи кўринмай туриб гапиргани каби.

3. «ёхуд элчи юборади-ю, Унинг изни ила хоҳлаган нарсасини ваҳий қилур».

Бунда Аллоҳ таоло Ўзи билан пайғамбари орасида воситачи-элчи қилиб фариштани юборади. Фаришта келиб Аллоҳ таоло хоҳлаган нарсани пайғамбарга етказади.

Пайғамбаримиз Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламнинг тажрибаларида ушбу фаришта воситасида бўладиган учинчи тур ваҳий тўрт хил келган:

Биринчи хили:

Фаришта келиб ўзи кўринмаган ҳолда керакли хабарни пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қалбларига етказар эди. Бунга мисол қилиб, уламоларимиз куйидаги ҳадиси шарифни келтирадилар:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Мукаддас руҳ (фаришта) менинг қалбимга етказдики, албатта, ҳеч бир жон ўз ризқини мукамал олмай туриб ўлмас. Бас, Аллоҳга тақво қилинглар ва талаби ризқни гўзал қилинглар», дедилар.

Иккинчи хили:

Фаришта Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга эркак киши шаклида кўриниб гаплашар, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам унинг гапларини ўзларига сингдириб олганларидан кейин қайтиб кетар эди. Фариштанing Дихятул Калбий исмли саҳобийга ўхшаб келгани ҳақида ривоятлар кўп.

Учинчи хили:

Кўнғироқ чалинганидек овоз билан келарди. Худди мана шу хили Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам учун қийин кечар эди. Ана ўшанда қаттиқ совуқ кунларида ҳам у зот терлаб кетар эдилар, улов минган бўлсалар, улов чўккалаб қолар эди.

Бир марта у зотнинг тиззалари Зайд ибн Собит розияллоҳу анҳунинг тиззаларига тегиб турганда ваҳий келиб қолиб, Зайд розияллоҳу анҳунинг тиззалари ёрилиб кетай деган.

Тўртинчи хили:

Фаришта пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам хузурларига ўзининг асл яратилган суратида келар эди. Бу ҳолат икки марта такрор бўлган. Ўша марталарда Жаброил алайҳиссалом қанотлари билан осмони фалакни тўсган ҳолларида кўриниб пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга хабарни етказганлар.

Кўриниб турибдики, бу ҳаммага ҳам муяссар бўлаверадиган нарса эмас. Бунинг учун Аллоҳнинг ихтиёри ва иноятига, фазлу карамига сазовор бўлган инсон керак. Бунинг учун Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васаллам керак. Бунинг учун у зот соллаллоҳу алайҳи васалламнинг буюк қалби керак!

Аллоҳ таоло Ўз каломини ким орқали, кимга юборишини жуда яхши билади. Аллоҳ таоло Ўзининг охирги ва мукамал пайғамбарлиги учун Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламни танлади. Аллоҳнинг танлови тўғридир.

«У зот ўта Олий ва ўта ҳикматлидир».

Шунинг учун ҳам, У зотнинг бу танлови олий мақом ва пурҳикмат бўлди.

Аллоҳ таоло кейинги оятларда Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўзларига хитоб қилиб, у зот соллаллоҳу алайҳи васалламга ваҳий қандоқ ва нима учун юборилганини яна бир бор баён қилади.

«Ана шунга ўхшаш, Биз сенга Ўз амримиздан бир руҳни ваҳий қилдик. Сен китоб нималигини ҳам, иймон нималигини ҳам идрок қилмас эдинг. Лекин, Биз уни бир нур қилдикки, у билан бандаларимиздан кимни хоҳласак ҳидоят қилурмиз. Албатта, сен тўғри йўлга ҳидоят қилурсан».

Яъни, Эй Муҳаммад, Биз сендан олдин ҳам пайғамбарларга юқорида баён қилганимиздек услублар ила ваҳий қилиб келганмиз.

«Ана шунга ўхшаш, Биз сенга ўз амримиздан бир

руҳни ваҳий қилдик».

Яъни, аввалги пайғамбарларга ваҳий қилганимиздек, Биз сенга Ўз ихтиёримиз ва амримиз ила инсониятга маънавий руҳ қилиб, Қуръонни туширдик.

Аллоҳ таоло бу ояти каримада Қуръони каримни, Муҳаммад алайҳиссаломга ваҳий орқали юборган сўнгги китобини руҳ-жон, деб атамоқда.

Дарҳақиқат, Қуръони карим инсоният учун маънавий руҳдир. Фақат Қуръони каримгина инсоният учун маънавий руҳдир. Фақат у билангина инсоният маънавий жиҳатдан тирик бўла олади. Қуръон Аллоҳнинг каломидир. Уни Аллоҳ таолонинг Ўзи Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламга ваҳий орқали нозил қилгандир. Кофир ва мушриклар даъво қилаётгандек, Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам Қуръонни ўзлари тўқиб олган эмаслар. Бунинг бўлиши мумкин ҳам эмас эди. Чунки ваҳий келмасдан олдин:

«Сен китоб нималигини ҳам, иймон нималигини ҳам идрок қилмас эдинг».

Ўқиш, ёзишни ўрганмаган уммий эдинг. Дин нима, диёнат нима, ваҳий нима, илоҳий китоб нима билмас ҳам эдинг. Агар буларни билганингда ўқиб-ўрганганларидан таъсирланиб, ўзига дин тўқиб олди, энди китоб нозил бўлди, деб даъво қилмоқда десалар бўлар эди.

«Лекин, Биз уни бир нур қилдикки, у билан бандаларимиздан кимни хоҳласак ҳидоят қилурмиз».

Қуръонни сен тўқиганинг йўқ. Уни Биз Ўзимиз бир нур қилиб қўйдик. Ўша нур ила бандаларимиздан кимни хоҳласак жоҳилият зулумотларидан иймон ёруғлигига чиқарамиз. Ушбу китобга амал қилиб,

«Албатта, сен тўғри йўлга ҳидоят қилурсан».

«Осмонлардаги нарсалар ва ердаги нарсалар Уники бўлган Аллоҳнинг йўлига (ҳидоят қилурсан). Огоҳ бўлингким, барча ишлар Аллоҳагина қайтур».

Яъни, Эй Муҳаммад, сен одамларни ҳидоят қиладиган тўғри йўл осмонлару ердаги барча нарсаларнинг молики бўлмиш Аллоҳ таолонинг йўлидир. Сен Аллоҳнинг китоби ваҳийлари ила Аллоҳнинг бандаларини, Аллоҳнинг тўғри йўлига ҳидоят қилурсан.

«Огоҳ бўлингким, барча ишлар Аллоҳгагина қайтур».

Шунингдек, Аллоҳ Нисо сурасида куйидагиларни айтади:

«Биз сенга худди Нух ва ундан кейинги Пайғамбарларга ваҳий юборганимиздек ваҳий юбордик. Биз Иброҳим, Исмоил, Исҳок, Яъқуб, Асбот, Ийсо, Айюб, Юнус, Ҳорун ва Сулаймонларга ваҳий юбордик. Довудга эса Забурни бердик».

Демак, ҳамма пайғамбарларга ваҳий юбораётган, уларни бандалар ичидан танлаб олаётган зот битта.

Мазкур пайғамбарларга ваҳий юборган ўша зот Муҳаммад алайҳиссаломга ҳам ваҳий юборган. Мазкур кишиларни пайғамбар қилиб танлаб олган зот Муҳаммад алайҳиссаломни ҳам пайғамбар қилиб танлаб олган. Довуд алайҳиссаломга Забурни берган бўлса, Муҳаммад алайҳиссаломга Қуръонни берган.

كيف كان ينزل الوحي على النبي ρ

НАБИЙ СОЛЛАЛЛОҲУ АЛАЙҲИ ВАСАЛЛАМГА ВАҲИЙ ҚАНДОҚ НОЗИЛ БЎЛАР ЭДИ?

2726- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ الْحَارِثَ بْنَ هِشَامٍ سَأَلَ النَّبِيَّ ρ: كَيْفَ يَأْتِيكَ الْوَحْيُ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ρ: أَحْيَانًا يَأْتِينِي مِثْلَ صَلَصَلَةِ الْجَرَسِ وَهُوَ أَشَدُّ عَلَيَّ فَيَقْصِمُ عَنِّي وَقَدْ وَعَيْتُ عَنْهُ مَا قَالَ، وَأَحْيَانًا يَتِمَثَّلُ لِي الْمَلَكُ رَجُلًا فَيُكَلِّمُنِي فَأَعْيِي مَا يَقُولُ قَالَتْ عَائِشَةُ: وَلَقَدْ رَأَيْتُهُ يَنْزِلُ عَلَيْهِ الْوَحْيُ فِي الْيَوْمِ الشَّدِيدِ الْبَرْدِ فَيَقْصِمُ عَنْهُ وَإِنَّ جَبِينَهُ لَيَتَفَصَّدُ عَرَقًا. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2726. Оиша розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади:

«Хорис ибн Ҳишом Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан:

«Сизга ваҳий қандай келади?» деб сўради.

Шунда Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Аҳёнда худди кўнғирокдек жаранглаб келади, шуниси менга қийин. У кетгандан кейин ҳамма нарсани мен ўзимда сингдириб олган бўламан. Гоҳида эса фаришта менга одам шаклида келиб сўзлаб кетади ва унинг айтганларини англаб оламан», дедилар. Оиша:

«Батаҳқиқ, совуғи шиддатли кунда у зотга ваҳий тушганини, у кишидан ажралганда эса пешоналаридан тер оқаётганини кўрганман», деди».

Икки шайх ва Термизий ривоят қилган.

2727- عَنْ عَبْدِ بْنِ الصَّامِتِ τ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ρ إِذَا
أُنْزِلَ عَلَيْهِ الْوَحْيُ كُرِبَ لِدَلِكِ وَتَرَبَّدَ وَجْهُهُ.

2727. Убода ибн Сомит розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«Қачон Набий соллаллоху алайҳи васалламга ваҳий тушса оғирлашиб, юзлари оқариб кетар эди».

2728- وَعَنْهُ قَالَ: كَانَ نَبِيُّ اللَّهِ ρ إِذَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ الْوَحْيُ
نَكَسَ رَأْسَهُ وَنَكَسَ أَصْحَابُهُ رُءُوسَهُمْ فَلَمَّا انْجَلَى عَنْهُ رَفَعَ رَأْسَهُ.
رَوَاهُمَا مُسْلِمٌ.

2728. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васалламга ваҳий тушган пайтда бошларини қуйи солиб олар эдилар. Саҳобалари ҳам бошларини қуйи солиб олар эдилар. У зотдан очилганда бошларини кўтарар эдилар».

Иккисини Муслим ривоят қилган.

أول نزول الوحي بالنبوة والرسالة

РИСОЛАТ ВА НУБУВВАТ ИЛА ВАҲҲҲ ТУШИШИНИНГ БОШЛАНИШИ

2729- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: أَوَّلُ مَا بُدِيَ بِهِ
رَسُولُ اللَّهِ ρ مِنَ الْوَحْيِ الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ فِي النَّوْمِ فَكَانَ لَا يَرَى رُؤْيَا

إِلَّا جَاءَتْ مِثْلَ فَلَقِ الصُّبْحِ ثُمَّ حُبِّ إِلَيْهِ الْخَلَاءِ وَكَانَ يَخْلُو بِعَارِ
حِرَاءٍ فَيَتَحَنَّتْ - أَيْ يَتَعَبَّدُ - فِيهِ اللَّيَالِي ذَوَاتِ الْعَدَدِ قَبْلَ أَنْ يَنْزِعَ
إِلَى أَهْلِهِ وَيَتَزَوَّدَ لِذَلِكَ ، ثُمَّ يَرْجِعُ إِلَى خَدِيجَةَ فَيَتَزَوَّدُ لِمِثْلِهَا حَتَّى
جَاءَهُ الْحَقُّ وَهُوَ فِي غَارِ حِرَاءٍ فَجَاءَهُ الْمَلَكُ فَقَالَ اقْرَأْ قُلْتُ مَا أَنَا
بِقَارِي قَالَ فَأَخَذَنِي فَعَطَّنِي حَتَّى بَلَغَ مِنِّي الْجُهِدَ ثُمَّ أَرْسَلَنِي فَقَالَ اقْرَأْ
قُلْتُ مَا أَنَا بِقَارِي فَأَخَذَنِي فَعَطَّنِي الثَّانِيَةَ حَتَّى بَلَغَ مِنِّي الْجُهِدَ ثُمَّ
أَرْسَلَنِي فَقَالَ اقْرَأْ قُلْتُ مَا أَنَا بِقَارِي فَأَخَذَنِي فَعَطَّنِي الثَّالِثَةَ ثُمَّ
أَرْسَلَنِي فَقَالَ { اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ .
اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ } فَرَجَعَ بِهَا النَّبِيُّ ﷺ يَرْجُفُ فُؤَادُهُ فَدَخَلَ عَلَى
خَدِيجَةَ بِنْتِ خُوَيْلِدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا فَقَالَ : زَمِّلُونِي زَمِّلُونِي فَرَمَلُوهُ حَتَّى
ذَهَبَ عَنْهُ الرُّوعُ فَقَالَ لِحَدِيجَةَ وَأَخْبَرَهَا الْخَبَرَ لَقَدْ خَشِيتُ عَلَى
نَفْسِي فَقَالَتْ خَدِيجَةُ: كَلَّا وَاللَّهِ مَا يُخْزِيكَ اللَّهُ أَبَدًا إِنَّكَ لَتَصِلُ الرَّحِمَ
وَتَحْمِلُ الْكَلَّ وَتَكْسِبُ الْمَعْدُومَ وَتَقْرِي الضَّيْفَ وَتُعِينُ عَلَى نَوَائِبِ
الْحَقِّ. فَانْطَلَقَتْ بِهِ خَدِيجَةُ حَتَّى أَتَتْ وَرَقَةَ بْنَ نَوْفَلٍ بْنِ أَسَدِ بْنِ عَبْدِ
الْعُزَّى ابْنَ عَمِّ خَدِيجَةَ وَكَانَ امْرَأً قَدْ تَنَصَّرَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ وَكَانَ يَكْتُبُ
الْكِتَابَ الْعِبْرَانِيَّ فَيَكْتُبُ مِنَ الْإِنْجِيلِ بِالْعِبْرَانِيَّةِ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَكْتُبَ
وَكَانَ شَيْخًا كَبِيرًا قَدْ عَمِيَ فَقَالَتْ لَهُ خَدِيجَةُ: يَا ابْنَ عَمِّ اسْمَعْ مِنِّي

ابْنِ أَخِيكَ فَقَالَ لَهُ وَرَقَةُ: يَا ابْنَ أَخِي مَاذَا تَرَى فَأَخْبَرَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ
 بِحَجَرٍ مَا رَأَى فَقَالَ لَهُ وَرَقَةُ: هَذَا النَّامُوسُ الَّذِي نَزَلَ اللَّهُ عَلَى مُوسَى
 يَا لَيْتَنِي فِيهَا جَذَعًا لَيْتَنِي أَكُونُ حَيًّا إِذْ يُخْرِجُكَ قَوْمُكَ فَقَالَ رَسُولُ
 اللَّهِ ﷺ أَوْخْرِجِي هُمْ؟ قَالَ: نَعَمْ لَمْ يَأْتِ رَجُلٌ قَطُّ بِمِثْلِ مَا جِئْتَ بِهِ
 إِلَّا عُودِي وَإِنْ يُدْرِكُنِي يَوْمُكَ أَنْصُرَكَ نَصْرًا مُؤَزَّرًا ثُمَّ لَمْ يَنْشَبْ وَرَقَةُ
 أَنْ تُؤَيِّيَ وَفَتَرَ الْوَحْيَ.

2729. Оиша розияллоху анҳодан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламга биринчи бошланган нарса уйқудаги ҳақ туш бўлди. У зот қандок туш кўрсалар, албатта, худди тонг ёруғидек аниқ ўнгидан келар эди.

Сўнгра у зотга холи қолиш махбуб бўлиб қолди. Ҳиро ғорида холи қолиб аҳллари олдига тушишдан олдин бир неча кеча «таханнус» ибодати қилар эдилар. Яъни, ўз аҳлига қайтишдан олдин бир неча кечани ибодат ила ўтказар эдилар. Бунинг учун зоди роҳила оловлар эдилар.

Сўнгра Хадийжанинг олдига қайтиб яна ўшанчага етарли зоди роҳила олар эдилар. У зотга ҳақ келгунича шундок бўлди. У зот Ҳиро ғорида эканликларида фаришта келиб:

«Ўқи!» деди.

«Мен ўқувчи эмасман», дедим.

У мени тутиб ўзига тортди. Хаттоки менга қийинлик етказди. Сўнгра мени қўйиб юборди ва:

«Ўқи!» деди.

«Мен ўқувчи эмасман», дедим.

У мени иккинчи марта тутиб ўзига тортди. Сўнгра

мени қўйиб юборди ва:

«Ўқи! Яратган Роббинг номи билан. У инсонни алақдан яратди. Ўқи! Ва Роббинг энг карамлидир!» деди.

Бас, Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам ўша(оят)лар ила қалблари титраб-қақшаб қайтди ва Хадийжа бинти Хувайлид розияллоҳу анҳонинг олдига кирди ва:

«Мени ўраб қўйинглар! «Мени ўраб қўйинг-лар!» деди.

Бас, у зотдан қўрқинч кетгунча ўраб қўйдилар. Кейин у зот Хадийжага хабарни айта туриб:

«Ўзимга бир нарса бўлмаса эди деб қўрқдим», деди.

Шунда Хадийжа:

«Ундоқ эмас! Аллоҳга қасамки, Аллоҳ сизни ҳеч қачон шарманда қилмайди. Албатта, сиз силаи раҳм қилурсиз. Заифга ёрдам берурсиз. Одамлар қилмаган яхшиликларни қиласиз. Меҳмонга зиёфат берасиз. Фалокатга учраганларга ёрдам берасиз», деди.

Сўнгра у зотни олиб, Варақа ибн Навфал ибн Асад ибн Абдулуззо (Хадийжанинг амакисининг ўғли)нинг олдига борди. У жоҳилият даврида насронийликка кирган одам эди. Иброний китоб ёзар эди. Инжилдан ибронийчасига Аллоҳ ёзишини хоҳлаганини ёзар эди. У кўзи ожиз бўлиб қолган қари чол эди. Бас, Хадийжа:

«Эй амакимнинг ўғли! Биродарингизнинг ўғлини бир тингланг!» деди. Варақа у зотга:

«Эй биродаримнинг ўғли, нима кўрмоқдасан?» деди.

Шунда Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ўзлари кўрган нарсанинг хабарини айтиб бердилар.

Варақа у зотга:

«Бу Аллоҳ Мусога нозил қилган «Номус»дир. Эҳ! Қани энди, сени қавминг ҳайдаб чиқарганда бақувват

бўлсам эди! Қани энди, тирик бўлсам эди!» деди.

Шунда Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Мени улар ҳайдаб чиқарурларми!?» дедилар.

«Ҳа! Қайси бир киши сен келтирган нарсани келтирса душманликка учрайдир. Сенинг ўша кунингга етсам, албатта, сенга қўлимдан келган ёрдамни берурман», деди.

Кўп ўтмай Варақа вафот этди. Ваҳий узилиб қолди».

ВАҲИЙНИНГ УЗИЛИБ ҚОЛИШИ

Қуръони каримнинг биринчи оятлари нозил бўлгандан кейин бир муддат ваҳий келмай қолди. Сўнг Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўзлари ҳам кутмаган ҳолда ваҳий келди. У зот бу ҳодисадан қўрқиб кетдилар.

Кейинчалик, Варақа ибн Навфалнинг баёнидан кейин, ўзларига Аллоҳ таолодан ваҳий келганини англаб етдилар. Ана шундоқ бир пайтда ваҳий келмай қолди. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам оғир ҳолатга тушдилар. Ўзларини қўйгани жой топа олмай қолдилар. Бундоқ ҳолат муҳаққиқ уламоларимиз таъкидлашларича, беш-олти ой давом этди. Кейин яна ваҳий кела бошлади. Бу ҳолат қандоқ кечганини қуйидаги ривоят орқали ўрганамиз.

2730- وَقَالَ جَابِرٌ رَ وَهُوَ يُحَدِّثُ عَنْ فَتْرَةِ الْوَحْيِ فَقَالَ فِي

حَدِيثِهِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: ρ: بَيْنَا أَنَا أَمْشِي إِذْ سَعَيْتُ صَوْتًا مِنَ السَّمَاءِ

فَرَفَعْتُ بَصْرِي فَإِذَا الْمَلِكُ الَّذِي جَاءَنِي بِحِزَاءٍ جَالِسٌ عَلَى كُرْسِيِّ

بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ فَرَعَبْتُ مِنْهُ فَرَجَعْتُ فَقُلْتُ زَمِّلُونِي زَمِّلُونِي فَأَنْزَلَ

اللَّهُ تَعَالَى: { يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ قُمْ فَأَنْذِرْ وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ

وَالرَّجَزَ فَأَهْجُرْ { فَحَمِيَ الْوَحْيَ وَتَتَابَعَ. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2730. Ваҳий узилиб қолгани ҳақида Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг гапларини сўзлай туриб, Жобир розияллоҳу анҳу қуйидагиларни айтади:

«Мен юриб кетаётган эдим. Бирдан осмондан овоз эшитиб қолдим. Кўзимни кўтариб қарасам, Хирода олдимга келган фаришта осмон билан ернинг ўртасида, курсида ўтирибди. Ундан кўрқиб кетдим. Қайтиб бориб, мени ўраб қўйинглар, мени ўраб қўйинглар, дедим. Шунда Аллоҳ таоло:

«Эй бурканиб ётган! Тур ва огоҳлантир! Ва Роббингни улуғла! Ва кийимингни покла! Ва азоб(сабабчиси)дан четлан!»ни нозил қилди».

Икки шайх ва Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Уламоларимиз ваҳийнинг бир муддат узилиб қолиши ҳикматли иш бўлганини таъкидлайдилар. Чунки ваҳийни қабул қилиб олиш оғир иш эканини ҳамма билади. Ушбу оғир иш бирданига кетма-кет бўлса, оғирлик яна ҳам зиёда бўлади. Аммо бир муддат узилганда эса, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга енгиллик бор. Бунинг устига, у кишида ваҳийга шавқу завқнинг ортиши ҳам ваҳийнинг узилиб қолгани сабабли бўлган.

2731- عَنْ يَحْيَى ط قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا سَلَمَةَ أَيُّ الْقُرْآنِ أُنْزِلَ

قَبْلُ؟ قَالَ: { يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ } فَقُلْتُ: أَوْ اقْرَأْ، فَقَالَ: سَأَلْتُ جَابِرَ بَنَ عَبْدِ اللَّهِ أَيُّ الْقُرْآنِ أُنْزِلَ قَبْلُ؟ قَالَ: { يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ } فَقُلْتُ: أَوْ اقْرَأْ، قَالَ جَابِرٌ: أَحَدْتُكُمْ مَا حَدَّثَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالَ: جَاوَرْتُ بِحِرَاءِ شَهْرًا فَلَمَّا فَضَيْتُ جَوَارِي نَزَلْتُ فَاسْتَبَطَنْتُ الْوَادِي فَنُودِيتُ فَنَظَرْتُ

أَمَامِي وَخَلْفِي وَعَنْ يَمِينِي وَعَنْ شِمَالِي فَلَمْ أَر أَحَدًا ، ثُمَّ نُودِيَ ،
 فَنَظَرْتُ فَلَمْ أَر أَحَدًا ، ثُمَّ نُودِيَ فَرَفَعْتُ رَأْسِي فَإِذَا جَبْرِيلُ عَلَى
 الْعَرْشِ فِي الْهَوَاءِ فَأَخَذَتْنِي رَجْفَةً شَدِيدَةً فَأَتَيْتُ خَدِيجَةَ فَقُلْتُ دَثِّرُونِي
 فَدَثَّرُونِي فَصَبُّوا عَلَيَّ مَاءً فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ { يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ قُمْ
 فَأَنْذِرْ وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ } . رَوَاهُ مُسْلِمٌ .

2731. Яхъя розияллоху анхудан ривоят қилинади:

«Абу Саламадан:

«Қуръоннинг нимаси олдин нозил бўлган?» деб сўрадим.

«Яа айюҳал муддассир!» деди.

«Икраъ!» эмасми?» дедим.

«Жобир ибн Абдуллоҳдан, «Қуръоннинг нимаси олдин нозил бўлган?» деб сўрадим.

«Яа айюҳал муддассир!» деди у.

«Икраъ!» эмасми?» дедим. Жобир:

«Бизга Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам нимани айтиб берган бўлсалар, ўшани айтиб бераман. У зот:

«Хирони бир ой живор тутдим. Живоримни тугатганимдан кейин пастга тушдим. Водийнинг ўртасига етганимда менга нидо қилинди. Олдимга, ортимга, ўнгимга, сўлимга назар солдим. Бировни кўрмадим.

Сўнгра менга яна нидо қилинди. Назар солиб, яна бировни кўрмадим.

Сўнгра менга яна нидо қилинди. Бошимни кўтариб қарасам,... ҳавода Жибрил аршда ўтирибди. Мени қаттиқ титроқ тутди. Хадийжанинг олдида бориб:

«Мени буркаб қўйинглар! Мени буркаб қўйинг-

лар!» дедим. Шунда Аллоҳ азза ва жалла»

«Эй бурканиб ётган! Тур ва огоҳлантир! Ва Роббингни улуғла! Ва кийимингни покла!»ни нозил қилди».

Муслим ривоят қилган.

Шарҳ: Бу келтирилган маълумотлар орасида ихтилоф бўлиши мумкин эмас. Ровийлардан ҳар бири ўзи эшитган нарсани омонат ила етказган. Ўзи эшитмаган ёки билмаган нарсага аралашмаган. Ушбу мавзуни яхшилаб ўрганган уламоларимиз, «Иқро» нубувват бўйича биринчи нозил бўлган, «Яа айюҳал муддассир!» рисолат бўйича биринчи нозил бўлган, дейдилар.

Улумул Куръон мутахассислари, «Иқро» умуман биринчи нозил бўлган, «Яа айюҳал муддассир!» ваҳий узилиб қолгандан кейин биринчи нозил бўлган, дейдилар.

Муддассир сурасининг аввали нозил бўлиши билан кишиларни Исломга даъват қилиш ҳам бошланди. Шундан Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламнинг рисолатлари — Аллоҳ таолонинг динини умматларига етказиш иши бошланди. Чунки Аллоҳ таоло Ўзининг охирги пайғамбарига:

«Эй бурканиб ётган! Тур ва огоҳлантир!» деган нидони қилган эди.

Бу илоҳий нидо, жуда ҳам таъсирчан нидо эди. Ётиш, дам олиш вақти ўтганлиги, туриш, ҳаракат қилиш, кишиларни тўғри йўлга бошлаш, бу ишда дуч келадиган кўплаб қийинчиликларни енгиш они келганидан хабар эди.

«Огоҳлантир!» деганда ғофилларни яқинлашиб келаётган хавфу хатардан воқиф қилиш айтилган эди. Бу эса бандаларга бўлган Аллоҳнинг раҳматидир. Чунки агар барча халойиқ йўлдан адашиб кетса ҳам ёки ҳамма тўғри йўлдан юрса ҳам, Аллоҳнинг мулки камайиб ёки зиёда бўлиб қолмайди. Лекин Аллоҳнинг Ўз бандаларига раҳмати кенглигидан уларга огоҳлантирувчи

Пайғамбарлар юбориб турди.

Албатта, бу оят нихоятда улкан маъно касб этади.

Бу Аллоҳнинг йўлида кишиларни тўғри йўлга бошлаш учун қилинган амр эди.

Ўраниб ётадиган вақт ўтди, тур энди, деган Аллоҳнинг нидоси эди.

Шунинг учун ҳам, Хадийжа онамиз Пайғамбар алайҳиссаломга, бир оз ухлаб олсангиз-чи, десалар, Русулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Эй Хадийжа, уйқунинг вақти ўтди», дер эдилар.

БИРИНЧИ МУСУЛМОНЛАР

Биринчи бўлиб Хадийжа онамиз Исломга кирдилар. У киши Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг жуфти ҳалоллари бўлиш билан бирга, Аллоҳ таолога ва Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга биринчи иймон келтириш шарафига ҳам муяссар бўлдилар. Шу билан бирга, иймон йўлида улкан хизматлар ҳам қилдилар.

Ёшлардан биринчи бўлиб Али ибн Абу Толиб розияллоҳу анҳу иймонга келдилар. У киши ўша пайтда ўн ёшда эдилар. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам уни, отаси Абу Толиб қийналиб қолгани учун, ўз қарамоғларига олган эдилар.

Кейин Зайд ибн Ҳориса розияллоҳу анҳу иймонга келдилар. У киши Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қуллари бўлган эди. Аммо у зот уни озод қилиб ўғил тутган эдилар.

Катта кишилардан биринчи бўлиб Абу Бакр Сиддик розияллоҳу анҳу иймонга келдилар. У киши Қурайш қабиласида катта обрўга эга эдилар. Ўткир ақллари, мурувватлари, адолатликлари ва бошқа олий сифатлари учун кўпчилик ҳазрати Абу Бакр розияллоҳу анҳуни яхши кўрар ва ҳурмат қилар эди.

Абу Бакр розияллоху анху ўзлари иймонга келганларидан кейин Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламдан нима иш қилиш кераклигини сўрадилар. У зот соллаллоху алайҳи васаллам одамларни Исломга даъват қил, дедилар.

Ҳазрати Абу Бакр розияллоху анхунинг дастлабки даъвати самараси ўлароқ ўша пайтда Қурайшнинг ашрофларидан бўлган, кейинчалик саҳобаларнинг улуғларига айланган ва жаннатга киришларига башорат берилган ўн кишининг бешталари — Усмон ибн Аффон, Зубайр ибн Аввом, Абдуррахмон ибн Авф, Саъд ибн Абу Ваққос ва Талҳа ибн Убайдуллоҳ розияллоху анхум иймонга келдилар.

Яширин равишда олиб борилаётган даъват таъсирида бошқалар ҳам аста-секин Исломга кира бошладилар.

Дастлабки мусулмонлар ичида Абу Убайда ибн Жарроҳ, Арқам ибн Абу Арқам, Усмон ибн Мазъун, Убайда ибн Ҳорис, Саъид ибн Зайд, Хаббоб ибн Арт, Абдуллоҳ ибн Масъуд, Аммор ибн Ясир, Суҳайб Румий каби эркаклар ва бир неча аёллар бор эди.

Дастлабки мусулмонлар Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам билан яширин равишда учрашар эдилар. Улардан бирор киши ибодат қилмоқчи бўлса ҳам, ҳеч ким кўрмайдиган пана жойга беркиниб олиб, ибодат қилар эди.

Мусулмонларнинг сони секинлик билан кўпайиб борди. Уларнинг адади ўттизтача эркак ва аёлдан иборат бўлганда Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам Арқам ибн Абу Арқам розияллоху анхунинг уйларида тўпланишлар ўтказишга амр қилдилар. У зот мусулмонлар билан ўша ерда сирли равишда учрашар, керакли таълим-тарбиялар берар эдилар. Кейинчалик мусулмонларнинг сони қирқтачага етди.

Биринчи мусулмонлар ичида турли тоифадаги эркак ва аёллар бор эди. Кўплари, асосан, ёшлардан иборат бўлган

бу мусулмонлар ичида обрўли бойлар ҳам, камбағаллар ҳам, араблар ҳам, арабмаслар ҳам, аслзода қурайшликлар ҳам, бировнинг қули бўлганлар ҳам, осийликлар ҳам, овруполиклар ҳам, африқоликлар ҳам бор эди. Бундан Ислом барчанинг дини, тенглик дини, биродарлик дини, адолат дини, инсонпарвар дин экани кўриниб турарди.

Ўша пайтларда мусулмонларга икки маҳал, икки ракъатдан намоз ўқиш фарз бўлганини муҳаккик уламоларимиз таъкидлайдилар.

Бунга Ғофир сурасидаги «Ва Роббинг ҳамди ила кечда ва эрталаб тасбиҳ айт» оятини далил қиладилар.

Шунингдек, Оиша онамиз розияллоху анҳодан қилинган ривоятда, аввалда намоз икки ракъат, икки ракъат фарз қилинган эди. Кейинчалик сафарда шу бўйича қолдирилиб, ҳозир бўлганда яна икки ракъат зиёда қилинди, деган маънода ривоят ҳам бор.

Ҳар бир мусулмон қуёш чиқишидан олдин икки ракъат, қуёш ботишидан олдин икки ракъат фарз намоз ўқир эди. Нафл намозни эса хоҳлаган вақтида хоҳлаганича ўқийверар эди.

Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам одамларни Исломга уч йил давомида яширинча даъват қилдилар. Мусулмонлар бу муддат ичида кофирлардан ўз иймонларини беркитиш учун барча чораларни кўрар эдилар. Уч йилдан сўнг, янги мусулмонларнинг иймони сайқал топиб бўлганидан кейин Исломга ошкора даъват қилиш фурсати етди.

ОШКОРА ДАЪВАТГА ЎТИШ

Яширин даъватдан ошкорага ўтиш ҳам Аллоҳ таолонинг Ўзининг амри ила бўлди. У зот Муҳаммад мустафо соллаллоху алайҳи васалламга қуйидаги икки оятни нозил қилди:

«Ва яқин қариндошларингни огоҳлантир. Ва сенга эргашган мўминларга қанотингни пастлат».

Ушбу икки ояти карима нозил бўлганидан кейин Расули акрам соллаллоҳу алайҳи васаллам Сафо тепалигига чиқиб: «Ў сабоҳоҳ!»—деб қичқирдилар. Одамлар у кишининг хузурларига тўпланди. Кимдир ўзи келди. Кимдир одамани юборди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам уларга қараб:

«Эй Бани Абдулмуттолиб! Эй Бани Феҳр! Эй Бани Луаъй! Айтинглар-чи, агар мен сизга тоғнинг ортида отлиқлар сизларга ғорат қилишга шай бўлиб турибди, десам, ишонасизларми?!» дедилар. Улар:

«Ҳа, ишонамиз!» дедилар.

У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Албатта, мен сизларга шиддатли азобдан олдин келган огоҳлантиргувчиман», дедилар.

Шундай қилиб, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ўзларига нозил бўлган оятга мувофиқ яқин қариндошларини огоҳлантира бошладилар. У зот фақат бу билан кифояланиб қолмай, энг яқин кишиларини ҳам огоҳлантирдилар.

Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинган ҳадисда бундай дейилади:

«Ушбу оят нозил бўлганидан кейин Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам курайшликларни ҳам умумий, ҳам хусусий равишда даъват қилдилар.

У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Эй курайшликлар, ўзингизни дўзах ўтидан кутқаринглар!

Эй Бани Каъб жамоаси, ўзингизни дўзах ўтидан кутказинг!

Эй Фотима Муҳаммад қизи, ўзингни дўзах ўтидан кутқар! Аллоҳга қасамки, мен сизлардан Аллоҳнинг бирор нарсасини қайтаришга молик эмасман», дедилар».

Ана шундоқ тарзда Исломга очикчасига даъват қилиш бошланди. Аввалига мушриклар индамай туришди. Исломнинг иши ривожланиб кетаётганини кўрганларида Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга қарши адоват қила бошладилар.

Мушрикларнинг бу душманлигига Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг амакилари Абу Толиб тўсиқ бўлди. У ҳамма жойда Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ёнларини олиб, у зотни ҳимоя қила бошлади.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳар қандай қийинчиликларга ҳам қарамай, одамларни Исломга даъват қилишда давом этавердилар. Амакилари Абу Толиб ҳам У зотни ҳимоя қилишда бардавом бўлди.

Иш жиддийлашиб кетгач эса, Қурайш бошлиқларидан бир гуруҳи Абу Толибнинг олдига келдилар ва:

«Эй Абу Толиб, укангнинг ўғли олиҳаларимизни сўқмоқда. Динимизни айбламоқда, ақлимизни паст демоқда ва оталаримизни залолатга кетган демоқда. Сен уни тийиб олгин. Ёки бўлмаса, уни ўзимизга қўйиб бер. Ахир сен ҳам бизнинг динимиз ва ақийдамыздасан», дедилар.

Абу Толиб уларга мулойим гапириб қайтариб юборди. Лекин мушриклар Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга маҳкам ёпишиб олдилар. У зотни ҳеч тинч қўймадилар. Бир-бирларини у зотга қарши қайрай бошладилар.

Бир муддат ўтиб яна бир гуруҳ қурайшликлар Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламнинг устларидан шикоят қилиб Абу Толибнинг олдига келдилар. Улар:

«Эй Абу Толиб! Сен ичимизда ёши улуғимиз, шарафлимиз ва мартабалимизсан. Укангнинг ўғлини тийиб олишингни илтимос қилган эдик, қилмадинг. Аллоҳга

қасамки, биз оталаримизнинг сўкилишига, ақлимизнинг паст дейилишига ва солиҳаларимизнинг айбланишига бундан ортиқ сабр қила олмаймиз. Уни тийиб олмасанг, у билан ҳам, сен билан ҳам охиригача олишамиз. Икки томондан бири ҳалок бўлмагунича тек қўймаймиз», дедилар.

Абу Толибга бу гаплар қаттиқ таъсир қилди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга одам юбориб чақиртириб келди ва:

«Эй жияним! Қавминг олдимга келиб, бундоқ, бундоқ, дедилар. Ўзингга ҳам, менга ҳам раҳм қил. Менга тоқатимдан ташқари ишни юклама», деди. Шунда Расул алайҳиссалом:

«Эй амаки! Аллоҳга қасамки, агар шу ишни тарк қилишим учун куёшни ўнг томонимга, ойни чап томонимга олиб келиб қўйсалар ҳам, Аллоҳ уни зоҳир қилмагунича ёки унинг йўлида ҳалок бўлгунича уни тарк қилмайман», дедилар.

Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васаллам шу гапларни айтиб туриб, йиғлаб юбордилар ва ўринларидан туриб чиқиб кета бошладилар. У зот кетаётганларида Абу Толиб:

«Жияним, бу ёққа кел!» деб қолди.

У зот қайтиб келганларида Абу Толиб:

«Эй жияним! Нимани хоҳласанг гапиравер. Сени ҳеч қачон бировга топшириб қўймайман», деди.

У Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўз ҳимоясида бўлишларига қатъий қарор қилди. Арабларнинг одатлари бўйича улардан бири бировни ўз ҳимоясида эканини эълон қилса, бошқалари ўша ҳимоядаги одамга тега олмас эдилар. Шу одатга биноан, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам учун Абу Толибнинг ҳимояси жуда қўл келди. У ўзи Исломни қабул қилмаган бўлса ҳам Ислом пайғамбарини ҳимоя қилар эди.

МУСУЛМОНЛАРНИНГ АЗОБЛАНИШИ

Аммо ҳамма мусулмонлар ҳам ҳимоя остида эмас эдилар. Айниқса, заифҳол мусулмонлар ўта ҳимоясиз эдилар. Ислоннинг ривожланиб бораётганидан жазавога тушган мушриклар ўшандоқ ҳимоясиз, заифҳол мусулмонларни диндан қайтариш мақсадида турли азобларга дучор қила бошладилар.

Макка кофирлари оз сонли мусулмонларни мисли кўрилмаган қийноқларга, азоб-укубатларга солдилар. Кофирларнинг бу ишлардан кўзлаган бирдан-бир мақсадлари мўминларни иймондан қайтариб яна кофир қилиш эди.

Аммо мусулмонлар бу азобларга сабр қилиш билан инсоният тарихи саҳифаларига олтин ҳарфлар билан ёзиладиган намуналар кўрсатдилар.

Мушриклар Ҳазрати Билол розияллоҳу анҳуни турли йўللار билан азобладилар. Улар у кишини шиддатли иссиқ пайтида чалқанча ётқизиб, кўксиларига кун иссиғида қизиб турган оғир харсанг тошлар қўйиб, ё диндан қайтишни, ёки шу ҳолатда ўлиб кетишни таклиф этдилар. Ҳазрати Билол эса: «Аҳад, Аҳад» деган сўзларни такрорлардилар, холос.

Шунингдек, бошқа мусулмонлар ҳам қаттиқ қийноқларга чидадилар.

Мушриклар саҳобалардан Аммор ибн Ясир розияллоҳу анҳу ва у кишининг оталари Ясир розияллоҳу анҳу ҳамда оналари Сумайя розияллоҳу анҳони ҳам тутиб келиб, диндан қайтариш учун қаттиқ азобладилар. Улар азобларга чидам билан сабр қилиб, иймонларидан қайтишга кўнмадилар. Сумайя розияллоҳу анҳонинг икки оёқларини қозикқа боғлаб, аврат жойларига найза санчдилар. Сўнгра Амморнинг отаси Ясир розияллоҳу анҳуни ҳам ўлдирдилар.

Бу икки улуғ инсон — эру хотин Ислом йўлида, иймон учун биринчи шаҳидлар бўлиш шарафига эришдилар. Амморнинг кўз ўнгида ҳам онасини, ҳам отасини ўлдирган мушриклар уни ҳам ўлдиришга қасд қилганларида унинг оғзидан кофирларни рози этадиган гап чиқди. Шунда мушриклар уни ўлдирмадилар. Одамлар Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига келиб:

«Эй Аллоҳнинг Расули, Аммор муртад бўлди», дедилар. Бунга жавобан Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Йўқ! Аммор бошидан товонигача иймонга тўлиқдир. Иймон унинг этига ҳам, қонига ҳам сингиб кетгандир», дедилар.

Аммор ибн Ясир розияллоҳу анҳунинг ўзлари ҳам йиғлаган ҳолда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига келиб, бўлиб ўтган ишларни айтиб:

«Энди нима бўлади?» деб сўрадилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам у кишига:

«Қалбингни қандоқ сезмоқдасан?» дедилар.

Аммор розияллоҳу анҳу:

«Иймонга оромли», деди.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Агар улар такрорласалар, сен ҳам такрорлагин», дедилар.

Мусъаб ибн Умайр Макканинг энг гўзал ва энг эрка йигити эди. Ота-онаси уни яхши кўрар ва у билан фахрланар эдилар. Унинг онаси жуда ҳам бой аёл эди. У ўғли Мусъабга энг яхши кийимларни сотиб олиб берар эди. Мусъаб юрган жойдан атр ҳиди келиб турар эди. Қисқасини айтадиган бўлсак, Маккада Мусъаб ибн Умайрга ўхшаш эрка ва нозу неъматга кўмилган эркатой йигит йўқ эди.

Ана ўша йигит Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи

васалламнинг Аркам ибн Абу Аркамнинг уйида Исломга даъват қилаётганлари ҳақида эшитиб қолди. Ҳеч кимга билдирмай ўша ерга кириб борди ва Исломга кирди. Аммо кавмидан, хусусан, онасидан кўриб иймонини беркитди.

Кунлардан бир кун Мусъабнинг намоз ўқиётганини Усмон ибн Толҳа кўриб қолди. У дарҳол хабарни Мусъабнинг кавмига ва онасига етказди. Мусъабнинг онаси забардаст хотин бўлиб, ундан эркаклар ҳам ҳайиқар эдилар. Ўша забардаст аёл ўзининг эркатой ўғли мусулмон бўлганига чидай олмади. Уни қамаб қўйди ва ҳамма нарсадан маҳрум қилди. Қамоқ қийноқлари ва маҳрумлик азобларини бошидан ўтказган Мусъабни кўрган одам йиғлаб юборар эди. Лекин у ҳамма қийноқларга бардош берди ва Исломнинг мўъжизаларидан бирига айланди.

Усмон ибн Мазъун, Усмон ибн Аффон, Хаббоб ибн Арт каби бошқа мусулмонларга нисбатан ҳам мушриклар турли азоб чораларини қўлладилар. Мусулмонлар эса бу азобларни мардонаворлик ила енгар эдилар.

РАСУЛУЛЛОҲ СОЛЛАЛЛОҲУ АЛАЙҲИ ВАСАЛЛАМГА ЕТГАН ОЗОРЛАР

Оддий мусулмонларга турли азоблар бериб ўз мақсадларига эриша олмаган кофирлар уларнинг сардори Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга озор беришга ўтдилар.

Дастлаб улар ўзларининг эсипастларини Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламни ёлғончи, сеҳргар, шоир, коҳин ва мажнун, деб озор беришга гиж-гижладилар.

Улар Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламга озор бериш учун ҳар қандай пасткашликдан кайтмадилар.

Бир куни мушрикларнинг бошлиқлари Каъбаи муаззаманинг ёнида гаплашиб ўтирар эдилар. Пайғамбар

соллаллоху алайҳи васаллам келиб Байтуллоҳни тавоф қила бошладилар. Кофирлар эса У зотни масҳара қилиб устиларидан кула бошладилар. Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам тўхтаб қаттиқроқ гап айтган эдилар, улар бемазагарчиликларини йиғиштирдилар.

Эртасига яна ўша ерда ўтирган эдилар, Муҳаммад мустафо соллаллоху алайҳи васаллам келиб қолдилар. Шунда кофирлар бирдан ёпирилиб туриб у зотни ўраб олдилар. Улардан бири Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг ёқаларидан тутиб судрай бошлади. Шунда Абу Бакр розияллоху анху ўртага тушдилар ва йиғлаб туриб:

«Аллоҳ Роббим, дегани учун бир одамни ўлдириб юборасизларми?» деб ажратиб олдилар.

Аммо кофирлар Абу Бакрнинг ўзининг бошини ёрдилар ва соқолидан ушлаб тортдилар.

Бу дегани Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламдан бошқа мусулмонларга кофирлар тегмай қўйди, дегани эмасди. Бошқа мусулмонларга нисбатан ҳам улар ашаддийлашиб борар эдилар.

Бир куни Абу Бакр одамларни Аллоҳ таолонинг динига даъват қилаётган эди. Мушриклар бирдан унинг устига ёпирилдилар. Улар Абу Бакр розияллоху анхуни оёқлари остига олиб тепкилай кетдилар. Аёвсиз калтаклардилар. Утба ибн Робийъа бўлса икки кавуши билан у кишининг юзига тушира бошлади. Оқибатда Абу Бакр розияллоху анхунинг юзи таниб бўлмайдиган ҳолга келди.

Қариндошлари келиб у кишини кўтариб кетишаётганда ўлганига шубҳалари йўқ эди. Аммо кечга бориб Абу Бакр розияллоху анху ҳушларига келдилар. У киши ҳушларига келишлари билан:

«Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламга нима бўлди?» деб сўрадилар. Қариндошлар бу гап учун Абу Бакрни маломат қилдилар ва сўкдилар. Шунда мусулмон

аёллардан Умму Жамил у кишига яқинроқ келди. Абу Бакр ундан Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳақларида сўради. У бўлса:

«Мана, онанг, сенинг гапларингни эшитиб турибди», деди.

«У билан ишинг бўлмасин», деди Абу Бакр.

«Саломатлар, тинчлар», деди Умму Жамил Абу Бакрнинг ўзи эшитадиган қилиб. У орадаги сирни кофир қариндошлар билиб қолмаслиги учун тиришар эди.

Абу Бакр бўлса:

«Аллоҳ учун Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг олдиларига бормагунимча таом ҳам емайман, шароб ҳам ичмайман», деди.

Икки аёл қулай пайт пойлаб турдилар. Одамлар тарқалиб, атрофга сукунат ҳоким бўлганда икки томонидан суяшиб Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига олиб боришди. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Абу Бакрнинг ҳолини кўриб кўп ачиндилар ва унинг ҳаққига, онасининг ҳаққига дуо қилдилар. Онасини динга даъват қилган эдилар, у аёл иймонга келди.

Бунга ўхшаш ҳолатлар борган сари кофирларнинг ҳайратини ошириб борар эди. Улар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга қарши ташвиқот ишлари олиб бориш ҳақида маслаҳатлар қилишар эдилар.

КОФИРЛАРНИНГ ПАЙҒАМБАР АЛАЙҲИССАЛОМГА ҚАРШИ ТАШВИҚОТ ҲАҚИДА МАСЛАҲАТЛАРИ

Бу масалага мушриклар қандоқ қараганларини уларнинг Валид ибн Муғйира билан қилган маслаҳатларидан билиб олинади.

У Қурайш қабиласининг бошлиқларидан ва бойлардан бўлиб, Пайғамбар алайҳиссаломга озор беришда, Қуръони

каримга қарши ҳужум уюштиришда етакчилардан бўлган.

Пайғамбаримиз Муҳаммад алайҳиссалом «Ҳаа мийм танзийлул китаби» оятини масжидда ўқиётганларида, Валид ибн Муғйиранинг кўнгли эриб, ўз қавми Бани махзум қабиласи олдига борди ва:

«Аллоҳга қасамки, мен ҳозиргина Муҳаммаддан бир калом эшитдим, у башарнинг каломи эмас, у жиннинг каломи ҳам эмас, бу каломнинг ўзгача ҳаловати бор, бу каломнинг ўзгача таъсири бор, албатта, унинг усти самарали, ости баракали, албатта, у устун келади ва ҳеч нарса ундан устун бўла олмайди», деб айтди. Сўнгра уйига қараб кетди.

Қурайш қабиласи аъзолари:

«Аллоҳга қасамки, Валид диндан чиқибди, Қурайшнинг барчаси ҳам диндан чиқади энди» дедилар.

Шунда Абу Жаҳл ўрнидан турди ва:

«Уни менга қўйиб қўйинглар, ўзим эплайман», деди. У Валиднинг олдига бориб хафа ҳолда ўтирди. Валид уни кўриб:

«Нега хафа кўринасан?» деди.

«Мен хафа бўлмай ким хафа бўлсин, деди Абу Жаҳл муғамбирлик билан, Қурайш қабиласи сенга ёрдамга нафақа йиғяпти, уларнинг фикрича, сен Муҳаммаднинг каломига тан берибсан ва Муҳаммад ва Абу Бакрнинг ортидан қолган таомларини сўрамоқчи бўлаётган экансан».

Валиднинг аччиғи чиқди ва:

«Менинг молим ва фарзандим ҳаммадан кўп эканини билмайсанми, нима, Муҳаммад ва унинг шерикларининг қорни тўйиб қолибдимики, улардан овқат ортиб қолса», деди.

Сўнг ўридан туриб Абу Жаҳл билан бирга қабиласи аъзолари ўтирган жойга келди ва:

«Муҳаммадни жинни деяписизлар, уни жиннилик қилганини ҳеч кўрганмисизлар?» деди.

«Худо ҳақки, кўрганимиз йўқ», деди қабила аъзолари.

«Уни шоир демокчисизлар, бирор марта шеър айтганини биласизларми ўзи?» деди.

«Худо ҳақки, билмаймиз», дедилар.

«Уни ёлғончи демокчисизлар, бирор марта ёлғон гапирганини биласизларми ўзи?» деди.

«Худо ҳақки, билмаймиз», дедилар.

Муҳаммад алайҳиссалом Пайғамбар бўлишларидан аввал ростгўйликлари учун «амин» деган ном олган эдилар. Қурайш қабиласи аъзолари Валид ибн Муғийрага:

«Нима дейлик, бўлмаса?» дедилар.

Валид ўйланиб қолди, ўзича ўлчаб-бичди-да:

«Қуръон таъсирчан сеҳрдан ўзга ҳеч нарса эмас», деди.

Шундоқ қилиб, ҳаммалари Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳақларида одамларга бир хил гап, у сеҳргардир, деб айтишга келишиб олдилар.

Улар ҳаж мавсумида ҳожиларнинг йўлига одам қўйиб шу маънода тескари ташвиқот олиб боришга режа туздилар.

ҲАМЗА ИБН АБДУЛМУТТОЛИБНИНГ ИСЛОМГА КИРИШИ

Бир куни Исломга қарши ўз адовати ила машҳур бўлган Абу Жаҳл Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Сафо тепалиги яқинида ўтирганларида олдиларидан ўтиб кетаётиб У зотга қаттиқ озор бериб, сўқди. Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васаллам унга бир нарса демадилар.

Абдуллоҳ ибн Жудъон исмли кишининг озод қилган чўриси бу хабарни Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг амакилари Ҳамзага бориб айтди.

Ҳамза ўша пайтнинг энг довурак, баҳодир кишиси эди. Хабарни эшитиб Ҳамзанинг ғазаби жумбушга келди.

Ўрнидан сапчиб туриб қуролини қўлга олди. У Абу Жаҳлни излаб топди. У Байтуллоҳ яқинида одамлар билан гаплашиб ўтирар эди. Ҳамза Абу Жаҳлнинг олдига етиб бориши билан бошига камон билан бир тушириб қонини оқизди ва:

«Мен унинг динида бўлсам ҳам, унинг айтганини мен айтадиган бўлсам ҳам сен уни сўкадиган бўлиб қолдингми!?» деди. Абу Жаҳл жим қолди. Ҳамза мусулмон бўлди. Қурайш кофирлари бундан жуда ҳам паришон бўлдилар. Чунки ўша пайтдаги жамиятда Ҳамза тутган ўрин жуда ҳам муҳим эди.

ПАЙҒАМБАР СОЛЛАЛЛОҲУ АЛАЙҲИ ВАСАЛЛАМГА КОФИРЛАР ТОМОНИДАН ВАЪДАЛАР ҚИЛИНГАНИ

Кофирлар Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламни даъватларидан қайтариш учун яна бошқа бир уриниш қилиб кўрдилар. Улар У зотни молу дунё, мансаб ва бошқа нарсалар билан ўз ишларидан қайтармоқчи бўлдилар.

Ибн Исҳоқ Муҳаммад ибн Каъаб ал-Қаразийдан куйидагиларни ривоят қилади:

«Утба ибн Рабиъа Қурайш бошлиқларидан бири эди. Бир куни у Қурайшнинг мажлисхонасида ўтирарди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам эса, масжидда ёлғиз ўзлари ўтирар эдилар. Утба:

«Эй Қурайш жамоаси, бориб Муҳаммад билан бир гаплашайми? Унга бир неча ишларни таклиф қилиб кўраман, шояд баъзисини қабул қилиб қолса, нимани хоҳласа, берар эдик, сўнгра биздан четланарди», деди.

Ўша пайт Ҳамза розияллоҳу анҳу Исломга кирган ва Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг саҳобалари кўпайиб бораётгани кўриниб турган пайт эди. Қурайшликлар:

«Тўғри, Эй Абул Валид, унинг олдига бор. У билан гаплашиб кўр», дедилар. Утба туриб Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг олдиларига борди ва гап бошлади:

«Эй биродаримнинг ўғли, сен ичимизда ўзингдек кучли қабиладансан, насабинг ҳам маълум ва машҳур. Сен қавмингга улуғ бир ишни олиб келдинг, у билан ораларига тафриқа солдинг. Ақлларини паст дединг. Худоларини ва динларини айбладинг. Уларнинг ўтган боболарини кофир дединг. Менга кулоқ ос, сенга бир неча ишларни таклиф қиламан, уларга назар солиб кўр. Шояд улардан баъзисини қабул қилсанг», деди.

«Эй Абул Валид, айт, эшитаман», дедилар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам.

«Эй биродаримнинг ўғли, — деди Утба, — агар ўзинг келтирган ушбу иш билан молу дунёни хоҳлаётган бўлсанг, сенга молу дунёмиздан жамлаб берайлик, токи ичимизда энг кўп молу мулкли бўлгин. Агар у билан шону шарафни хоҳлаётган бўлсанг, сени ўзимизга бошлиқ қилиб олайлик, сенинг изнингсиз бирор иш қилмайлик. Агар у билан подшоҳликни хоҳлаётган бўлсанг, сени ўзимизга подшоҳ қилиб олайлик. Агар сенга келаётган бу нарса бирор жин ёки шарпа бўлса, уни қайтара олмаётган бўлсанг, табибларни олиб келайлик. Токи, тузалиб кетгунингча молу дунёмизни сарф қилайлик. Кўпинча одамга шундай нарса келса, даволанса, тузалиб кетади», деди.

Утба гапини тамом қилгунча кулоқ солиб турган Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Эй Абул Валид, гапириб бўлдингми?» дедилар.

«Ҳа», деди Утба.

«Энди, мендан эшитгин», дедилар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам.

«Қулоғим сенда», деди Утба.

Шунда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Бисмиллаҳир роҳманир роҳийм. Ҳа-а. Мийм», деб Фуссилат сурасини тиловат қилиб кетдилар. Сажда оятини ўқиб, сажда қилдилар. Сўнгра:

«Эй Абул Валид, эшитган нарсангни эшитдинг. Энди ўзинг биласан», дедилар.

Утба ўрнидан туриб шериклари томон юрди. Улар бир-бирларига:

«Аллоҳга қасамки, Абул Валид олдимиздан кетгандаги юзидан бошқа юз билан келмоқда», дедилар.

У олдиларига келиб ўтиргач:

«Эй Абул Валид, нима гап олиб келдинг?» дедилар.

«Аллоҳга қасамки, мен ундан ҳеч эшитмаган гапни эшитдим. Аллоҳга қасамки, у сеҳр эмас, шеър ҳам эмас, фолбинлик ҳам эмас. Эй Қурайш жамоаси, менга итоат қилинглار. У одамни ўз иши билан қўйиб қўйинглар. Ундан четланинглар. Аллоҳга қасамки, унинг мен эшитган сўзга қараганда улуғ хабари бўлади. Агар бошқа араблар уни даф қилсалар, бошқалар сизни қутқарган бўлади. Агар у араблардан устун келса, унинг мулки сизнинг мулкингиз бўлади. Унинг иззати сизнинг иззатингиз бўлади. Энг саодатли одамлар бўласиз», деди. Улар:

«Эй Абул Валид, сени у ўз тили билан сеҳрлаб қўйибди», дедилар. Утба:

«Бу менинг фикрим, ўзингиз билганингизни қилинг», деди.

Кофирлар яна мусулмонларга қарши ўз душманликларини авж олдиришга ружу қўйдилар.

ҚАМАЛ

Сийрат илми олимлари таъкидлашларича Қурайш кофирлари Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламни қатл қилишга келишганлар. Бу ёвуз ниятларини амалга ошириш учун У зотнинг уруғлари: Бани Ҳошим ва Бани

Муттолибдан Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламни рози бўлиб, ўзларига топширишни талаб қилганлар. Бани Ҳошим ва Бани Муттолиб бу талабга рад жавоб берганлар.

Ана шундан кейин мушриклар Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламга ва мусулмонларга ҳамда Бани Ҳошим ва Бани Муттолибга тазйиқни яна ҳам кучайтиришга иттифоқ қилганлар. Улар билан олди-сотди қилмаслик, сулҳ тузмаслик, қиз олиб, қиз бермаслик, улар билан бирор алоқа қилмасликка аҳдлашганлар. Бу аҳдноманинг кучини ошириш ва қаттиқ таъкидлаш учун уни ёзма равишда қилишган ва ёзувни Каъбаи Муаззаманинг ичига осиб қўйишган.

Бу ишнинг бошланиши пайғамбарликнинг еттинчи йили Муҳаррам ойида бўлган. Қурайш қамал ва алоқа узишни шу тариқа эълон қилганидан кейин, Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васаллам, мусулмонлар ҳамда Бани Ҳошим ва Бани Муттолиб уруғлари аъзолари Бани Муттолиб дарасида қамалда қолганлар.

Қамалда қолганлар мисли кўрилмаган кийинчиликларга дучор бўлдилар. Маккага савдо қарвони келганда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг саҳобаларидан бирор киши болалари учун қути лаа ямут олмоқчи бўлиб борса, ҳеч ким унга бирор нарса сотмас эди. Абу Жаҳл ва унга ўхшашлар савдогарларга, баҳони оширинглар, мусулмонлар бирор нарса сотиб олмасинлар, дер ҳам эдилар. Қамалдагилар дарахтларнинг илдизи ва баргини ейишга мажбур бўлар эдилар.

Шу тариқа кунлар, ҳафталар ва ойлар ўтиб бораверди. Қамалдагиларнинг аҳволи борган сари оғирлашарди. Қурайшликларнинг эса тазйиқи ортиб борарди. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бўлсалар Исломга даъватни кучайтирар эдилар.

Мана, қамал ўзининг учинчи йилига кирди. Аҳвол ўша-ўша. Ҳеч бир енгилликнинг дараги йўқ. Бир куни

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам амакилари Абу Толибга Қурайшнинг аҳдномаси зулм ва жабрдан иборат бўлгани учун Аллоҳ таоло уни қуртга егизиб юборгани хабарини бердилар.

Шунда Абу Толиб У зотга қараб:

«Бунинг хабарини сенга Роббинг бердими?» деди.

«Ҳа», дедилар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам. Бу гапни эшитгандан сўнг Абу Толиб қавмидан бир гуруҳ одамларни олиб қурайшликлар олдига борди. Уларга ўзини худди шартларга рози бўлгандек қилиб кўрсатиб аҳдномани олиб келишларини сўради. Улар аҳдномани Каъбаи муаззаманинг ичидан олиб келишди. Аҳднома ўроғлик ҳолида турар эди. Абу Толиб тўпланганларга қараб:

«Менинг жияним хабар бердики, у менга ҳеч ёлғон гапирган эмас, Аллоҳ таоло сизларнинг саҳифангизга қуртни мусаллат қилибди. У аҳдномадаги жавр ва қариндошлик алоқаларини узиш ҳақидаги барча нарсани еб битирибди. Агар гап у айтаётгандек бўлса, кўзингизни очинглар ва ёмон ниятингиздан қайтинглар. Аллоҳга қасамки, биз ҳаммамиз ўлиб кетсак ҳам уни сизларга топширмаймиз. Агар айтаётгани ботил бўлса, биз ўз соҳибимизни сизга топширамиз, уни нима қилсангиз ўзингизнинг ишингиз», деди.

«Сен айтган гапга розимиз», дедилар улар.

Аҳдномани очдилар. Унда «Бисмикаллоҳумма» дегандан бошқа нарса қолмай қурт еб қўйган эди. Содикул масдуқ бўлган Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламнинг айтганларидек чиқди.

Аммо қурайшликлар Абу Толибга бу жиянингнинг сеҳри, дедилар-да, душманликларини яна ҳам зиёда қилдилар.

Кофирларнинг ичида ҳам баъзи инсофлилар ўзларича бу ноҳақликни ёмон кўра бошладилар. Биринчи бўлиб

Ҳишом ибн Амр ибн Робийъа қамални қоралаб гапира бошлади. У ўз кавмида обрўга эга одам эди. Аста-секин баъзи бир мурувватли, инсофли кишиларга бўлаётган ишнинг адолатсиз эканини, одамгарчиликка тўғри келмаслигини тушунтира бошлади. Унинг фикрига Зухайр ибн Умайя, ал-Матъам ибн Адий, Абул Бухтирий ибн Ҳишом ва Замъа ибн ал-Асвадлар бирин-кетин кўшилдилар. Улар беш киши бўлганларидан кейин ўзаро келишиб шартномани бузишга ахдлашдилар.

Бу ишни биринчи бўлиб очиқ эълон қилган одам Зухайр ибн Умайя бўлди. У ўзаро ахдномани бузишга келишилган куннинг эртасига одамлар тўпланиб турган жойга борди-да:

«Эй Макка аҳли! Бани Ҳошимлар ҳалокатга учраб турсалар ҳам ўзимиз еб-ичиб, кийим кийиб юраверамизми!? Уларга бир нарса сотилмай, улардан бир нарса сотиб олинмай турилаверадими!? Аллоҳга қасамки, ушбу золимона ахднома йиртиб ташланмагунча ўтирмайман!» деди. Абу Жаҳл гапга аралашган эди, фойда бермади. Шунда Матъам ибн Адий ўрнидан туриб бориб ахдномани олди ва йиртиб ташлади. Шу билан уч йил давом этган золим қамал охирига етди.

Уламоларимиз қамал ҳодисаси, Ҳабашистон ҳижрати, ҳазрати Умарнинг Исломга киришлари каби ишларнинг қайси бири олдин бўлгани ҳақида кўпгина баҳслар юритганлар.

ҲАБАШИСТОН ҲИЖРАТИ

Мусулмонлар қанчалик сабр қилсалар, мушриклар уларга бўлган тазйиқни шунчалик орттириб боравердилар. Бора-бора ҳимоячиси бўлмаган, заифҳол мусулмонларнинг дину диёнатлари, соғлигу ҳаётлари аниқ таҳдид остида қолди.

Ана шундоқ оғир бир ҳолатда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам мазкур саҳобаларига:

«Агар Ҳабашистон ерига чиқсангиз яхши бўларди. У ерда бир подшоҳ борки, унинг олдида бировга зулм қилинмас. У ер садоқат еридир. Аллоҳ ҳозирги ҳолатни енгиллаштириб қолса ажаб эмас», дедилар.

Шунда бир гуруҳ мусулмонлар Ҳабашистон ерига ҳижратга отландилар. Ушбу ҳижрат Исломдаги биринчи ҳижрат эди. Биринчи муҳожирлар ўн тўрт киши бўлиб, уларнинг ўнтаси эркаклар, тўрттаси аёллар эдилар.

Уларнинг ичида Усмон ибн Аффон ва у кишининг аёллари, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг кизлари Руқайя розияллоҳу анҳо ҳам бор эди.

Мазкур муҳожирларга Усмон ибн Мазъун розияллоҳу анҳу амир эдилар.

Кейинчалик Жаъфар ибн Абу Толиб розияллоҳу анҳу раҳбарлигида яна бир гуруҳ саҳобалар Ҳабашистонга ҳижрат қилдилар. Шундоқ қилиб, у ердаги муҳожир мусулмонларнинг адади саксон уч кишига етди.

Муҳожирлар ҳижратлари туфайли Аллоҳ таолонинг марҳаматларига эришдилар. Улар хавф-хатардан кейин тинчлик-омонликка, тазйикдан кейин хурриятга, машаққатдан кейин енгилликка, очлик, ночорликдан кейин тўқлик, фаровонликка эришдилар. Ҳижратнинг бундан бошқа фойдалари ҳам кўп эди. Жумладан, муҳожирлар жўнаб кетганларидан кейин Пайғамбар алайҳиссалом уларга боғлиқ ғам-ташвишлардан холи бўлдилар. Шунингдек, аввал ҳамма нарсадан маҳрум бўлган муҳожирлар ўзлари ҳижрат қилиб борган ўлкада Исломга даъват қила бошладилар.

Мусулмонлар эришган бу ҳолат уларнинг ашаддий душманлари бўлмиш Қурайш кофирларини бефарқ қолдириши мумкин эмас эди. Қурайшликларга муҳожирларнинг хабари етиб бориши билан қарши чора

кўра бошладилар. Улар муҳожирларнинг ўзларига топширилишини талаб қилиб Ҳабашистонга ўз элчиларини юборишга қарор қилдилар.

ҚУРАЙШНИНГ ҲАБАШИСТОНГА ЭЛЧИ ЮБОРИШИ

Албатта, кўзда тутилаётган элчилик осон эмас эди. Шунинг учун ҳам, қурайшликлар бу ишга яхши тайёргарлик кўрдилар ва элчилик вазифасига ораларидан энг етук кишиларни танладилар.

Элчилар икки кишидан иборат бўлиб уларнинг бири Абдуллоҳ ибн Абу Робийъа, иккинчиси Амр ибн Осс эди.

Қурайшликлар ўз элчиларига Маккадаги энг яхши, нодир нарсаларидан Ҳабашистон подшоҳи ва унинг аъёнларига бериш учун ҳадялар тақдим қилишда сахийлик кўрсатишди.

Икки элчи Ҳабашистонга етиб борганларидан сўнг, аввало, подшоҳнинг атрофидаги аъёнларни кўлга олдилар. Уларни ўзлари билан олиб келган ҳадялар ила рози қилдилар. Кейин эса, Ҳабашистон подшоҳи Нажошийнинг қабулига кирдилар.

Салом-алиқдан сўнг, элчилар Нажошийга таъзим бажо келтириб:

«Подшоҳнинг юртига биздан баъзи бир эси паст ёшлар қочиб келдилар. Улар ўз қавмининг динини тарк қилганлар. Сизларнинг динингизга ҳам кирмаганлар. Улар ўзлари янги дин ихтиро қилганлар. Уни бизлар ҳам билмаймиз, сизлар ҳам билмайсизлар. Бизларни ҳузурингизга уларнинг улуғлари: оталари, амакилари ва қабиладошлари сиздан бизга қайтариб берилишларини тилаб юбордилар», дейишди.

Подшоҳнинг аъёнлари ҳам дарҳол:

«Подшоҳимиз, булар тўғри сўзлайдурлар. Уларни

кайтариб беринг», дедилар.

Нажошийнинг ғазаби чиқди. Уларнинг гапини қабул қилмади. Аввал мусулмонлар билан ҳам гаплашиб кўришга қарор қилди. Уларни олиб келиш учун одам юборди.

Шунингдек, ўзининг диний олимларини ҳам чақиришга амр берди. Ҳаммалари ҳозир бўлганларидан кейин, Нажоший мусулмонларга қараб:

«Қавмингиздан ажраб, менинг динимга ҳам, бошқа миллатларнинг динига ҳам қирмай ўзингиз кирган дин қандоқ дин?» деди.

Мусулмонларнинг бошлиғи Жаъфар ибн Абу Толиб Нажошийнинг бу саволига жавоб берди:

«Эй подшоҳ! Биз жаҳолат аҳли бўлган қавм эдик. Бутларга ибодат қилар эдик. Ўлимтикларни ер эдик. Фаҳш ишларни қилар эдик. Қариндошлик алоқаларини узар эдик. Қўшничиликни ёмон қилар эдик. Кучлиларимиз кучсизларимизни ер эдик. Ана шундоқ бир ҳолатда эдик. Аллоҳ бизга ўз ичимиздан пайғамбар юборди. Биз унинг насабини, ростгўйлигини, омонатли ва ифбатли эканини билар эдик. У бизни Аллоҳга, У зотнинг ёлғизлигига иймон келтиришимизга, У зотга ибодат қилишимизга, У зотдан бошқа ўзимиз ва ота-боболаримиз ибодат қилган тошларни ва бутларни тарк қилишга даъват қилди. У бизни ростгўй бўлишга, омонатни адо қилишга, қариндошлик алоқаларини мустаҳкамлашга, яхши қўшничилик қилишга, ҳаром ишлардан ва қон тўкишдан ҳазар қилишга буюрди. У бизларни фаҳш ишлардан, ёлғон сўзлашдан, етимнинг молини ейишдан, покиза аёлларга туҳмат қилишдан қайтарди», деб яна бир қанча нарсаларни айтиб ўтди ва сўзида давом этиб:

«Биз уни тасдиқладик ва унга иймон келтирдик. Биз у Аллоҳдан келтирган нарсаларга эргашдик. Аллоҳнинг ёлғиз Ўзига ибодат қилдик. У зотга ҳеч бир нарсани шерик

қилмадик. У зот бизга нимани ҳаром қилса, ўшани ҳаром билдик. У зот бизга нимани ҳалол қилса ўшани ҳалол билдик. Шунда қавмимиз бизга адоват қилди. Улар бизни азобладилар. Улар бизни динимизда синовга учратдилар. Улар бизни Аллоҳ таолонинг ибодатидан бутларга ибодат қилишга қайтармоқчи бўлдилар. Авваллари ҳалол ҳисоблаб юрган ифлос нарсаларни яна ҳалол санашга қайтишимизни хоҳладилар. Улар бизга қаҳр, зулм ва тазйиқ ўтказиб динимиздан тўсмоқчи бўлганларида сизнинг юртингизга чиқдик.

Эй подшоҳ! Бошқаларни қўйиб сизни ихтиёр қилдик, сизга қўшни бўлишга рағбат қилдик. Сизнинг ҳузурингизда зулмга учрамасак керак, деб умид қилдик» дейишади.

Заррача ақли бор, заррача тафаккури бор, заррача инсофи ва заррача одамгарчилиги бор ҳар қандай одам боласини ларзага соладиган бу гапларни Нажоший диққат билан тинглади ва Жаъфар ибн Абу Толибга:

«Сенда соҳибингиз Аллоҳдан келтирган нарсадан бирор намуна борми?» деди.

Жаъфар ибн Абу Толиб Марям сурасининг аввалидан тиловат қилиб берди. Тиловатни эшитиб, Нажошийнинг кўзларидан ёш дув-дув тўкилиб соқолини ҳўл қилди. Унинг диний олимлари ҳам роса йиғладилар. Уларга Жаъфар ибн Абу Толибнинг пурмаъно сўзларидан кейин тиловат қилган оятлар каттиқ таъсир қилган эди. Зотан, бу нарсалар таъсир қилмаган одамнинг одамийлиги шубҳали бўлиб қолиши турган гап.

Орага тушган сукунатни биринчи бўлиб Нажошийнинг ўзи бузди:

«Албатта, ушбу нарса ва Ийсо келтирган нарса бир чирокдондан чиққандир», деди-да, Қурайш элчиларига:

«Сизлар бораверинглар! Аллоҳга қасамки, буларни сизга топширмайман!» деди.

Элчилар ҳам бўш келишмади. Уларнинг бири, Амр ибн Осс фитна қўзишга уриниб:

«Эй подшоҳ! Улар Ийсо ибн Марям ҳақида катта бўҳтон айтурлар!» деди.

Нажоший мусулмонларга қараб:

«Ийсо ибн Марям ҳақида нима дейсизлар?» деди.

Бу саволга мусулмонларнинг раҳбари Жаъфар ибн Абу Толиб розияллоҳу анҳу жавоб қайтариб:

«Биз унинг ҳақида Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам нима десалар шуни айтамыз: у Аллоҳнинг бандаси, расули, руҳи ва калимасидир. У зот уни пок ва тақводор Марямга илқо қилгандир», деди.

Бу гапни эшитиб Нажоший ерга энгашиб бир чўпни олди-да, уни кўрсатиб туриб:

«Аллоҳга қасамки, Ийсо ибн Марям сен айтган нарсаса мана шу миқдорича ҳам зиёда қилган эмас», деди.

Сўнгра мусулмонларга ширин сўзлар айтди ва улар омонликда эканликларини эълон қилди. Қурайш элчилари ноумид бўлиб ортларига қайтдилар.

Муҳожир мусулмонлар Ҳабашистон ерида тинч-омон истиқомат қилдилар. Ерлик аҳоли билан алоқалари яхши бўлди. Душман ҳужум қилганда мусулмонлар Нажоший аскарлари билан елкама-елка туриб Ҳабашистон ерини босқинчилардан ҳимоя қилдилар.

Тарихчиларимизнинг таъкидлашларича, Ҳабашистонга биринчи мусулмонларнинг ҳижрат қилиб етиб бориши пайғамбарлик келганидан кейинги бешинчи санада бўлган.

Жаъфар ибн Абу Толиб ва баъзи шериклари еттинчи ҳижрий санагача Ҳабашистонда бўлганлар. Ўша санада Хайбар урушидан кейин Мадинаи Мунавварага қайтиб келганлар.

Бундан улар Ҳабашистонда ўн беш йил истиқомат қилганлари билинади. Албатта, улар мазкур муддатда ерли аҳолини Исломга чақирган бўлишлари керак. Эҳтимол, ана

ўша даъват таъсиридадир, ўша пайтда ҳабашистонлик насоролар гуруҳи Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг хузурларига келганлар.

ҲАБАШИСТОНЛИК ГУРУҲНИНГ ПАЙҒАМБАР АЛАЙҲИССАЛОМ ҲУЗУРЛАРИГА КЕЛИШИ

Муҳаммад ибн Исҳоқнинг Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам сийратлари ҳақидаги китобида куйидагилар келтирилади:

«Сўнгра Маккада турганларида Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг хузурларига йигирматача насоролар келишди. У кишининг хабарларини Ҳабашистондан эшитишган эди. Улар Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламни масжидда топишди. У киши билан ўтириб гаплашишди. Савол беришди.

Қурайш одамлари эса, Каъба атрофида ўз суҳбатхоналарида эдилар. У насоролар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан хоҳлаган нарсаларини сўраб бўлганларидан кейин, у зот уларни Аллоҳга даъват қилдилар, уларга Қуръон тиловат қилиб бердилар. Улар Қуръон тинглаганларида кўзларидан дув-дув ёш тўкдилар. Сўнгра Аллоҳнинг даъватига истижобат этиб, унга иймон келтириб, тасдиқ қилдилар. Улар Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламда ўз китобларида васф қилинган сифатларни кўрдилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг хузурларидан қайтиб кетаётганларида бир гуруҳ қурайшликлар билан Абу Жаҳл ибн Ҳишом уларнинг йўлларини тўсиб чикиб:

«Аллоҳ додингларни берсин! Ўз динингиз аҳли сизни бу томон юборса, энди уларга бу одамнинг хабарини олиб борасизларми?! Унинг олдида озгина ўтириб динингизни тарк этиб, уни тасдиқладингизми?! Сиздан кўра аҳмоқроқ

гуруҳ кўрмаган эдик!» дедилар.

Шунда улар курайшликларга:

«Сизга саломлар бўлсин. Биз сизларга ўхшаб жоҳиллик қилмаймиз. Бизга ўзимиз, сизга ўзингиз ихтиёр қилган нарса бўлсин. Биз ўзимизга яхшилик топа олмай қилганимиз йўқ», дедилар».

Илгари китоб берилганларнинг бу шаклда иймон келтирганлари Қуръоннинг ҳақ китоб эканига яна бир далилдир. Улар Қуръон ўқилса, ўзларини мушрикларга ўхшаб тутмайдилар, балки тамоман бошқача тутадилар.

Ўша ҳодисадан кейин Аллоҳ таоло қуйидаги оятларини нозил қилди:

«У(Қуръон)дан олдин китоб берилганлар унга иймон келтирурлар.

Уларга тиловат қилинган чокда: «Биз унга иймон келтирдик. Албатта, у Роббимиздан келган ҳақдир. Албатта, биз бундан олдин ҳам мусулмон эдик», дедилар.

Ана ўшаларга сабр қилганлари учун ажрлари икки марта берилган. Улар яхшилик ила ёмонликни дафъ қилурлар ва уларга ризқ қилиб берган нарсаларимиздан нафақа қилурлар.

Қачонки беҳуда нарса эшитсалар, ундан юз ўгириб: «Бизга ўз амалларимиз, сизга ўз амалларингиз, омон бўлинглар, биз жоҳилларни истамасмиз», дерлар».

Кейинчалик Нажошийнинг ўзи ҳам иймон келтириб мусулмон бўлди. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг номларидан муҳожирлик ҳолидаги муслималардан бирларига совчилик қилди. У вафот этганида Жибрил алайҳиссалом хабар келтириб, Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васаллам унга ғойибона жаноза намози ўқидилар.

ҲАЗРАТИ УМАРНИНГ ИСЛОМГА КИРИШИ

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг пайгамбар қилиб юборилишларининг олтинчи йили эди.

Мусулмонларга қарши кофирларнинг зулми авжига чикиб борар эди. Мушриклар мусулмонларга озор беришда, Исломга душманлик қилишда бир-бирлари билан мусобақалашар эдилар. Янги динга ва унга кирган одамларга қилинган душманлик савиясига қараб кофир кишининг обрўси ўлчанар эди.

Шунинг учун ҳам, кофирлар мусулмонларга қарши бировнинг етти ухлаб тушига кирмаган анвойи азоблар ва озорларни ўйлаб топишар эдилар. Кофирларнинг ичида бу ишда ўзига яраша ном чиқариб, шуҳрат топганлари ҳам бор эди.

Ана ўша «қаҳрамонлар»нинг энг кўзга кўринганларидан бири Умар ибн Хаттоб номли мушрик эди. У ўзининг турли шаддодликлари, мусулмонларга ва Исломга қарши қилган душманликлари билан эл ичида танилди. У ўзининг ҳар бир нобакорлигидан кейин кофирларнинг олқишига сазовор бўлар ва уларнинг ичидаги обрўси янада ошар эди. Бу ҳол унинг Исломга ва мусулмонларга қарши душманлик ишида кучига куч, ғайратига ғайрат кўшар эди. Умар бундоқ ҳолатлардан кейин ҳовлиқиб янада ашаддийлашиб кетар эди.

Охир-оқибат келиб, у Расулуллоҳни ўлдиришга ҳам қасд қилди. Бир куни Умар ибн Хаттоб қиличини яланғочлаб, Расулуллоҳни ўлдирмоқни қасд қилиб, у зотни излаб топиш учун отланди.

Ибн Саъд, Абу Яъло, ал-Ҳоким ва Байҳақийлар Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«Бир куни Умар қиличини яланғочлаб чиқди. Унга йўлда Бани Зухралик бир киши учраб қолди. У:

«Қаерга кетаяпсан, Эй Умар?» деб сўради.

«Муҳаммадни ўлдиргани кетяпман», деди Умар.

«Муҳаммадни ўлдирсанг, Бани Ҳошим ва Бани Зухрадан қандоқ эмин бўласан?» деди ҳалиги одам.

«Сен ҳам диндан чиққанга ўхшайсан!»—деди Умар.

«Сенга ажиб бир гап айтайми? Куёвинг билан синглинг диндан чиқдилар! Ҳа, сенинг динингдан чиқдилар!»

Умар йўлидан қайтиб, иккисининг олдига борди. Уларнинг ҳузурида Хаббоб ибн Арт бор эди. У Умарнинг шарпасини сезиб, уй ичига беркиниб олди. Умар кирди ва:

«Бу висир-висир нима?!» деди.

Улар, «Тоҳо»ни қироат қилаётган эдилар. Иккиси:

«Ўзаро гапимиздан бошқа нарса йўқ», дедилар.

«Эҳтимол, икковинг диндан чиққандирсанлар?!» деди у.

Шунда куёви унга, «Эй Умар, агар ҳақ сенинг динингдан бошқада бўлса», дейиши билан Умар унинг устига ўзини ташлаб, босиб олиб ура бошлади. Синглиси уни ўз эридан нари қилиш учун келди. У синглисини уриб юзини қонга беллади. Ғазабланган сингил:

«Агар ҳақ сенинг динингдан бошқада бўлса, мен: «Ашҳаду аллаа илаҳа иллаллоҳу ва ашҳаду анна Муҳаммадан абдуҳу ва Расулуҳу!» дейман», деди. Шунда Умар:

«Ўзингиздаги ёзилган нарсани менга беринглар. Ўқиб кўрай-чи», деди. У ўқишни билар эди. Синглиси:

«Сен нажассан. Буни фақат покланганларгина ушлайдилар. Тур, ғусл ёки таҳорат қилиб кел», деди.

У туриб таҳорат қилиб келди. Сўнгра ёзилган нарсани олди. У Тоҳо сурасини:

«Албатта, Мен Ўзим Аллоҳдирман. Мендан ўзга илоҳ йўқ. Бас, Менга ибодат қил ва мени зикр этиш учун намозни тўқис адо эт»гача ўқиди ва:

«Мени Муҳаммаднинг олдига олиб боринглар», деди.

Умарнинг гапини эшитиб Хаббоб беркинган жойидан чиқиб:

«Эй Умар, хурсанд бўл, мен Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан пайшанба кечаси «Эй бор Худоё! Исломни Умар ибн Хаттоб ёки Амр ибн Ҳишом билан азиз қилгин» деб қилган дуолари сенинг ҳақингда бўлишини орзу қиламан», деди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Сафонинг пастидаги ҳовлида эдилар. Умар ўша ҳовлига юриб борди. Унинг эшиги олдида Ҳамза, Толҳа ва бошқалар туришган эди. Ҳамза:

«Ана Умар. Агар Аллоҳ унга яхшилиқни ирода қилган бўлса, мусулмон бўлади. Агар ундан бошқани ирода қилган бўлса, биз учун уни қатл қилиш осон бўлади», деди.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ичкарида эдилар. У зотга ваҳий нозил бўлаётган эди. У зот чиқиб Умарнинг олдига келдилар. Унинг ёқаси ва қиличбоғидан тортиб туриб:

«Эй Умар! Аллоҳ сенга Валид ибн Муғийрага туширган ор ва азобни туширмагунча қайтмайсанми?!» дедилар. Умар:

«Ашҳаду аллаа илаҳа иллаллоҳу ва ашҳаду аннака Абдуллоҳи ва Расулуҳу!» деди».

Ана шу ҳаяжонли лаҳзада ҳовлида турганлар овозларининг борица «Аллоҳу акбар!» деб бутун Маккани бошларига кўтариб такбир айтдилар. Умар:

«Эй Аллоҳнинг Расули, биз ҳақда эмасмизми?» деди.

У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ҳақдаммиз», дедилар.

«Ундок бўлса, нимага беркинаммиз?!» деди Умар.

Мусулмонлар биринчи марта икки саф бўлиб очикчасига Байтуллоҳ томон йўл олдилар. Бир сафни Ҳамза, иккинчисини Умар бошлаб борар эди. Улар масжидга кирдилар. Қурайшликлар бир Ҳамзага, бир Умарга қараб ичларидан зил кетар эдилар.

Ўша куни Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам

Умар ибн Хаттоб розияллоху анҳуга «Форук» лақабини бердилар.

Ўшанда Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламга пайғамбарлик келганига олтинчи йили, Зулҳижжа ойи эди. Умар ибн Хаттоб розияллоху анҳунинг ёшлари эса йигирма олтида эди. Бундан уч кун аввал Ҳамза розияллоху анҳу Исломга келган эдилар.

Ибн Исҳоқ Абдуллоҳ ибн Умар розияллоху анҳудан ривоят қилади:

«Умар розияллоху анҳу Исломга келганида:

«Қурайшда ким энг кўп гап ташувчи?» деди. Унга:

«Жамил ибн Муъаммар ал-Жаҳмий», дейилди. У эрталаб унинг олдига борди. Мен ҳам, нима қилар экан, кўраман, деб изидан эргашиб бордим. Кўрганимни эслаб қоладиган болача эдим. Умар унинг олдига бориб:

«Эй Жамил, билдингми, мен мусулмон бўлдим! Муҳаммаднинг динига кирдим!» деди. Аллоҳга қасамки, у индамасдан туриб кийимини судраб юриб кетди. Умар унинг ортидан эргашди. Мен унинг ортидан эргашдим. У масжиднинг эшигида туриб баланд овоз ила:

«Эй Қурайш жамоаси! (Улар Каъба атрофидаги мажлисларида ўтиришган эди) Огоҳ бўлинглар! Ибн Хаттоб диндан чиқибди!» деди. Умар унинг ортидан:

«Ёлғон айтди! Мен мусулмон бўлдим! Лаа илаҳа илаллоху Муҳаммадун Расулуллоҳи, деб шаҳодат келтирдим!» деди.

Шу кундан бошлаб, мусулмонларга бўлаётган азоб, укубатлар сезиларли даражада камайди.

Толҳа ибн Убайдуллоҳ айтадилар:

«Умар Исломга кирганидан кейин, мушрикларнинг зулмидан анча холос бўлдик».

Абдуллоҳ ибн Масъуд айтадилар:

«Умар ибн Хаттобнинг Исломга киришлари ғалаба бўлса, ҳижрат қилишлари ёрдам, халифа бўлишлари эса,

рахмат эди».

ҚУРЪОНИ КАРИМНИНГ ОДАМЛАРГА ТАЪСИРИ

Мазкур ишлар бўлиб турганда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Маккада ўз даъватларини давом эттирар эдилар. У кишининг Қуръон тиловат қилишларининг ўзи кучли даъват эди. Чунки тиловатни эшитган одам ўзи билмаган ҳолда мафтун бўлиб қолар эди.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам Қуръони каримни тиловат қилганларида Қурайшнинг бошлиқлари ҳам тинглашарди.

Аммо ундан таъсирланиб қолмаслик учун турли чораларни кўриш, сунъий тўсиқлар пайдо қилишга уринишар эди.

Бу ҳақда энг машҳур Ислом тарихчиларидан бири, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам сийратлари ҳақидаги дастлабки китоблардан бирининг соҳиби Ибн Исҳоқ аз-Зухрийдан қуйидагиларни ривоят қилади:

«Иттифоқо, бир кечада Абу Суфён ибн Ҳарб, Абу Жаҳл ибн Ҳишом ва Бани Заҳро қабиласининг шартномадоши Ахнас ибн Шурайқлар Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ўз уйларида намоз ўқиётганларида кулоқ солиш учун чиқибдилар. Улардан ҳар бири алоҳида-алоҳида ўтириб тинглабди. Бир-биридан хабари йўқ экан.

Кечаси билан У зот соллаллоҳу алайҳи васалламга кулоқ солиб, тонг отганда тарқалишибди. Йўлда учрашиб қолиб бир-бирини маломат қилишибди. Бир-бирларига энди қайта келмайлик, эси паст одамларимиз кўриб қолсалар, кўнгилларига баъзи шубҳалар тушишига сабаб бўламиз, дейишибди-да, тарқалиб кетишибди.

Иккинчи кечаси эса, улардан ҳар бири яна ўз жойига

келиб, яна кечаси билан (Қуръон) эшитиб чиқибди. Тонг отганда қайтиб кетаётиб йўлда учрашиб қолишибди ва яна бир-бирларига аввалги гапларни айтишибди.

Учинчи кечаси ҳам келиб, туни билан (Қуръон) эшитиб чиқишибди. Тонг отганда қайтиб кетаётиб, яна аввалги ҳол такрорланибди. Бир-бирларига: «Қайтиб келмасликка аҳд қилмагунимизча тарқамаймиз», дейишибди. Сўнгра аҳдлашиб тарқалишиб кетибди.

Кундузи Ахнас ҳассасини қўлига олиб Абу Суфён ибн Ҳарбнинг уйига борибди ва унга:

«Эй Абул Ҳакам, Муҳаммаддан эшитганларинг ҳақида фикринг нима?» дебди. Абу Суфён:

«Нима эшитдим? Биз Бани Абдуманоф билан шараф талашганмиз. Улар ҳам кишиларга таом берганлар. Биз ҳам берганмиз. Улар улов бердилар. Биз ҳам улов бердик. Улар хайр-эҳсон бердилар. Биз ҳам бердик. Ҳамма тиз тушиб, пойгага қўйилган икки отдай бўлиб қолди. Шунда улар: «Биздан Пайғамбар бор, унга осмондан ваҳий келади», дедилар. Биз буни қачон идрок қиламиз? Аллоҳга қасамки, биз ҳеч қачон унга иймон ҳам келтирмаймиз, уни тасдиқ ҳам қилмаймиз», деди. Ахнас унинг олдидан туриб кетди».

Таассуб ва мансабпарастлики уларни иймонга келишдан тўсиб турарди. Лекин аста-секинлик билан бўлса ҳам баъзи бир кишилар ҳақиқатни англаб ета бошладилар.

ТУФАЙЛ АД-ДАВСИЙ ҚИССАСИ

Ўз қабиласида катта обрўга эга бўлган, шоирлиги ва уддабуронлиги билан шухрат қозонган Туфайл ибн Амр ад-Давсий Маккага келди. Қурайшликлар дарҳол унинг йўлини тўсиб Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга учрашмаслик, гапига қулоқ солмаслик ҳақида қаттиқ огоҳлантирдилар. Улар унга:

«Биз сенга ва сенинг қавмингга ўзимизга етган мусибат етиб қолишидан қўрқамиз. Сен зинҳор ва зинҳор унга гапирмагин ҳам, гапини эштирагин ҳам», дедилар.

Гапнинг қолганини Туфайлнинг ўзидан эшитинг:

«Қасам Аллоҳгаки, улар ҳадеб гапираверганларидан У зотдан бирор нарса эшитмасликка ва ўзим ҳам бирор нарса демасликка азму қарор қилдим. Ҳаттоки, қулоғимга пахта ҳам тикиб олдим. Кейин ибодатхона томон бордим. Қарасам, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Каъбанинг ёнида намоз ўқиётган эканлар. У кишига яқинроқ бордим. Аллоҳ У кишининг баъзи овозларини эшитишимни ирода қилди. Гўзал бир калом эшитдим. Сўнгра ўзимга ўзим, онам кўкимни кийсин! Аллоҳга қасамки, мен бир ўткир ақлли ва шоир одам бўлсам. Яхши-ёмон менга махфий бўлмаса. Кел, мана шу одамнинг нима деяётганини бир эштай. Агар у келтирган нарса яхши бўлса қабул қиларман, ёмон бўлса тарк этарман, дедим».

Шундоқ қилиб, Туфайл Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ортларидан У зотнинг уйларига кирди ва бўлиб ўтган қиссани айтиб берди. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам унга Исломни арз қилдилар ва Қуръон тиловат қилиб бердилар. Туфайл Исломга кирди ва ўз қавмига бориб уларни ҳам динга даъват қилди. У ўз аҳлига, агар Исломга кирмасангиз сиз билан яшамайман, деди. Улар ҳаммалари Исломни қабул қилдилар. Кейин Давс қабиласининг барча аъзолари иймонга келдилар.

Аммо бунга ўхшаш ҳодисалар ўша вақтда нодир бўлса ҳам кофирларни жуда қаттиқ ташвишга солар эди. Улар Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламга ва мусулмонларга қарши ўз фаолиятларини яна ҳам шиддатлатишар эдилар. Ўз яқинларини, бола-чақаларини ва бошқа томондан келган кишиларни мусулмонлар билан, хусусан, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам билан учрашиш, гаплашишдан қатъиян ман қилишар эди.

Кундан-кунга мусулмонлар, уларнинг сардорлари Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васаллам учун вазият оғирлашиб борар эди. Шундоқ бир пайтда кетма-кет икки оғир мусибат ҳам юз берди.

МАҲЗУНЛИК ЙИЛИ

Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламга пайғамбарлик келганига ўн йил тўлган эди. Ислом учун ўта нозик бир пайт. Ҳар қандай кишининг бир оз мойиллиги ҳам мусулмонларнинг катта хурсандчилигига сабаб бўладиган бир пайт эди. Ўшандоқ бир пайтда мусулмонларга, хусусан, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга Исломнинг биринчи кунидан буён асосий ёрдамчи бўлиб келаётган киши вафот этди.

Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламнинг жуфти ҳалоллари, мўминларнинг оналари Ҳадийжа бинти Хувайлид розияллоҳу анҳо бу дунёни тарк этдилар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг кўнгилларини доимий равишда кўтариб турувчи, у кишига бош маслаҳатчи бўлган, биринчи бўлиб иймон келтирган ва фазилатларини санаб адоғига етиб бўлмайдиган бир улкан маконатли зот у дунёга рихлат қилдилар. Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васаллам ўз уйларида етим болалари билан қолдилар. Бу Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бошлиқ Ислом жамияти учун оғир жудолик эди.

Ҳадийжа онамизнинг вафотларидан бир ойу беш кун ўтиши билан иккинчи мусибат содир бўлди. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг амакилари Абу Толиб вафот этди. Ўзи мусулмон бўлмаса ҳам, Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламни кофирларнинг доимий ҳужумларидан ҳимоя қилиб келаётган одам бу дунёдан кўз юмди. Бу ҳам ғоятда катта йўқотиш эди.

Ушбу икки улкан мусийбатни ва кейин зикри келадиган бошқа мусийбатларни ҳисобга олиб ўша йилни Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам «махзунлик йили» деб атадилар.

Абу Толиб вафот этганидан кейин қурайшликлар Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга унинг тириклигида етказа олмаган озорларини етказа бошладилар.

Бир куни Қурайшнинг эсипастларидан бири Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламнинг бошларидан тупроқ тўкиб юборди. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам уйларига бошлари тупроққа қорилган ҳолда кириб бордилар. У зотнинг қизларидан бирлари йиғлаб бошларидаги тупроқни ювдилар. У зот бўлса: «Қизгинам, йиғлама. Албатта, Аллоҳнинг Ўзи отангни сақлайдир», дер эдилар.

Бир куни Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам намоз ўкиб саждага борганларида Уқба ибн Абу Муъайт туянинг қорнини олиб келиб у зотнинг бошлари аралаш елкаларига ташлади. Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васаллам муборак бошларини кўтара олмай қолдилар. Кофирлар эса бир-бирларига қараб кулар эдилар. Ҳеч ким бирор ёрдам қилишга ботина олмас эди. Охири бир одам бориб Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қизлари Фотимани чақириб келди. Фотима келиб ўша нарсани У зотнинг устиларидан олиб ташлади ва мушрикларни қарғади.

Ана шундоқ оғир бир пайтда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Ислом даъватини Маккадан бошқа ерда ҳам қилиб кўриш ҳақида тафаккур қила бошладилар. Бу жой ўша пайтларда ҳамма жиҳатдан Маккадан кейинги иккинчи ўринда турадиган Тоиф шаҳри бўлиб кўринди. У зот Тоифга боришга қарор қилдилар.

ТОИФ САФАРИ

Пайғамбарликнинг ўнинчи йили.

Маҳзунлик йили.

Шаввол ойи.

Сарвари олам Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васаллам мавлолари Зайд ибн Ҳориса розияллоҳу анхунинг хамроҳликларида эмизикли оналарининг юрти –Бани Саъд қабиласи ерлари орқали Тоиф томон кетмоқдалар. Улар шояд Тоифдан бирор ёруғлик чикса, маҳзунлик ариса, даъват ишлари юришиб кетса деган умидда эдилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Тоифга етиб борганларидан кейин диёр аҳолиси асосини ташкил қилувчи Сақиф қабиласи аъёнлари билан учрашдилар. Улар билан мажлис қуриб, Исломга даъват қилдилар.

Аммо уларнинг жавоби энг ёмон жавоб бўлди. Улар У зот алайҳиссаломни масхара қилдилар. Бу ҳам етмаганидек, ўзларининг эси пастлари, қуллари ва бевош болаларини Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламни сўқишга, ортларидан қичқиришга ва тош отишга чорладилар. Тоифликлар йўлнинг икки четига туриб олиб У зот олдиларидан ўтаётганда аёвсиз тошбўрон қилдилар. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг оёқлари қонга, қалблари эса дарду аламга тўлди. Тиллари Аллоҳ таолога илтижога — дуога тўлди:

«Эй бор Худоё! Ўзингга қувватим заифлигидан, хийлам озлигидан, одамлар олдида ожизлигимдан шикоят қилурман! Эй раҳмликларнинг раҳмлиси! Сен заифҳолларнинг Роббисан! Сен Роббимсан! Мени кимга қўурсан?! Мени ёқтирмайдиган нотанишгами?! Ёки ишимни душманга топширдингми?! Агар менга ғазаб қилмаган бўлсанг, буларга эътибор бермайман! Фақат Сенинг офиятинг мен учун кенгдир. Зулматларни ёритган, бу дунё ва охираг ишини салоҳиятли қилган юзинг нури

ила, менга ғазабинг нозил бўлишидан, қаҳринг тушишидан паноҳ тиларман. Токи рози бўлгунингча узр. Фақат Аллоҳдагина имкон ва қувват бордир».

Аллоҳ таоло Ўз пайғамбарининг бу дуоларини дарҳол қабул қилди. Шу ондан ишлар аста-секин юришга бошлади.

ДУОНИНГ ҚАБУЛИ ВА КУШОЙИШНИНГ БОШЛАНИШИ

Шунда Аллоҳ таоло У зотнинг ҳузурларига тоғ фариштасини юборди. У келиб икки тоғни бир-бирига қўшиб юбориш ила аҳли Тоифни ҳалок қилишга изн сўради. Лекин Аллоҳ таоло томонидан оламларга раҳмат этиб юборилган зот бу ишга изн бермадилар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам тоғ фариштасига:

«Уларнинг сулбидан Аллоҳнинг ёлғиз Ўзига ибодат қиладиган, Унга ҳеч нарсани ширк келтирмайдиган кишилар чиқишини умид қилурман», дедилар.

Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламни бундоқ ҳолда кўрган Утба ибн Робийа ва Шайба ибн Робийаларнинг раҳмлари келди. Ўзларининг Аддос номли насроний ғуломларини чақириб:

«Узилган узумдан олиб, манави табаққа солгинда, анави одамга олиб боргин. Ундан есин», дедилар.

Аддос узумни олиб келиб Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг олдиларига қўйди ва У зотга:

«Егин», деди.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам қўлларини узатиб, бисмиллаҳ, дедилар-да, узумдан олиб едилар. Аддос ажабланиб:

«Валлоҳи, бу гапни ушбу диёр аҳли айтмайдилар», деди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам унга:

«Сен қайси юртдансан? Қайси диндасан?» дедилар.

«Насронийман. Найнаводанман», деди у.

«Солиҳ киши Юнус ибн Муттонинг кишлоғиданмисан?» дедилар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам.

«Юнус ибн Муттони сенга нима билдирди?» деди Аддос.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«У биродарим. У набий эди. Мен ҳам Набийман», дедилар.

Шунда Аддос ўзини отиб Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг бошлари, оёқ-қўлларида ўпа бошлади. У мусулмон бўлди.

МАККАГА ҚАЙТИШ

Сўнг Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Зайд ибн Ҳориса розияллоҳу анҳу ҳамроҳлигида Макка томон йўл олдилар.

Йўлда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам кечаси намоз ўқиётганларидаги қироатни эшитиб бир гуруҳ жинлар У зотга иймон келтирдилар ва ўз қавмларини Исломга даъват қилиш учун шошилиб кетдилар. Бу ҳақда Аллоҳ таоло Аҳқоф ва Жин сураларида хабар берган.

Бу ҳодисанинг оғир пайтда юз бериши алоҳида ҳикматга молик эди. Одамлар Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламни инкор қилиб турганларида жинлар ўзларидан ўзлари иймон келтиришлари катта гап эди.

Икковлари Маккага яқинлашганларида Зайд ибн Ҳориса розияллоҳу анҳу:

«Эй Аллоҳнинг Расули уларнинг олдига кандок кирасиз? Ахир улар сизни чиқардилар-ку?!» деди.

«Эй Зайд! Албатта, Аллоҳ сен кўриб турган нарсага кушойиш берур. Албатта, Аллоҳ Ўз динига нусрат берур. Ўз набийсини зоҳир қилур», дедилар у зот.

Сўнгра Хузоъа қабиласидан бир одамни Мутъам ибн Адийга юбориб, Маккага унинг химоясида кираётганликларини хабар қилдилар. Мутъам ибн Адий рози бўлди. У зот алайҳиссалом Маккага кирдилар.

ОЙНИНГ БЎЛИНИШИ

Ана шундоқ оғир пайтда кушойиш томон яна бир қадам босилди. Аллоҳ таоло Ўз пайғамбарини улкан мўъжиза ила қўллади. Ойнинг ёрилишини у зотга мўъжиза этиб берди.

Имом Бухорий ривоят қилишларича, Макка аҳли Муҳаммад алайҳиссаломдан ҳақиқий Пайғамбар эканликларига далил сифатида ҳужжат-мўъжиза кўрсатишни сўрадилар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам дуо қилдилар. Аллоҳ таоло у кишининг дуоларини қабул қилди ва ой иккига бўлинди. Икки бўлакнинг орасида Ҳиро ғори кўриниб турарди.

Имом Аҳмад Жубайр ибн Мутъамдан бундай ривоят қиладилар:

«Набий алайҳиссаломнинг вақтларида ой ёрилиб, иккига бўлинди. Бир бўлаги манави тоғ устида, иккинчи бўлаги анави тоғнинг устида кўринди. Мушриклар, Муҳаммад бизни сеҳрлаб қўйди, дейишди. Сўнг улар, агар бизни сеҳрласа ҳам, барчани сеҳрлай олмайди, мусофирлар келишини кутиб туринглар, дейишди.

Мусофирлар келишганда, улардан сўраб кўришувди, мусофирлар ҳам ойнинг ёрилганини кўришганини айтдилар. Шунда мушриклар, Муҳаммад ҳаммани сеҳрлаб қўйди, дейишди. Аллоҳ таоло «Қамар» сураси аввалини туширди».

Бу машхур ҳодиса бўлиб, ўша кечада ким унга назар солган бўлса, ойнинг ёрилганини кўрган, мулоҳаза қилган.

Яқинда Ҳиндистонда тарихий ёдгорликларни ўрганиш

жараёнида бир ибодатхонанинг қурилиш тарихига оид ҳужжатлар кўриб чиқилди. Буни қарангки, мазкур ҳужжатда «бу ибодатхона ой ёрилган кечанинг эртаси кунни қурила бошланган», деб ёзилган экан.

Энг кучли далил — оят тушгандан сўнг мушриклар бу хабарни сон-саноксиз марта эшитганлар, ўзлари ҳам ўқиганлар, лекин бирортаси, қачон ой ёрилган эди, нимага ёлғон айтяпсизлар, деган эмас.

Шунингдек, ўзларининг «бу сеҳр» деб айтган гапларини ҳам тан олиб жим туришган. Ҳолбуки, ўша пайтда душманлар Қуръондан, Пайғамбар алайҳиссаломдан, мусулмонлардан сал бўлса ҳам айб топиш учун барча имкониятларни ишга солган эдилар.

Ойнинг ёрилиши масаласига келсак, бу иш Аллоҳ учун ҳеч нарса эмас. Кофирлар доимо ўз номаъкулчиликларини ҳаспўшлаш мақсадида турли баҳона, таклифлар қилиб туришади. Аввалги ўтган барча Пайғамбарларга ҳам шундай қилганлар. Аллоҳ Ўз Пайғамбарларининг ҳақлигини тасдиқлаш, кофирларни ожиз қолдириш, мўминларнинг иймонини мустаҳкамлаш учун у Пайғамбарларга ўз замонаси ва қавмига мос мўъжизаларни берган. Ўтган Пайғамбарлар мазкур мўъжизаларни ўз ўрнида ишлатганлар. Лекин уларнинг вафотлари билан барча мўъжизалар ҳам амалдан қолган. Муҳаммад алайҳиссаломга эса абадий ва улкан мўъжиза қилиб Қуръон берилган.

У зоти бобарокат ўтганларидан сўнг ҳам мўъжизалари бўлмиш Қуръон то қиёмат тургунча барҳаётдир. Шунинг учун ҳам, қачон мушрик ва кофирлар у кишидан Пайғамбарликларини тасдиқловчи мўъжиза талаб қилишса, доимо Қуръони каримни рўқач қилганлар.

Бошқа Пайғамбарларга улкан мўъжиза бўлиб хизмат қилган ҳодисалар Муҳаммад алайҳиссалом учун оддий бир иш эди. Деярли ҳамма Пайғамбарларга берилган

мўъжизаларга ўхшаш ишлар Муҳаммад алайҳиссалом ҳаётларида ҳам бўлиб ўтган. Бу ҳақдаги хабарлар ҳадис китобларида бор. Лекин бу нарсалар такрорланавериб оддий бир ҳолатга айланиб қолганидан, катта шов-шув қилинмасди.

Ойнинг ёрилиши ҳам худди шундай оддий иш. Ҳатто баъзи тафсирчилар, бу сурадаги ойнинг ёрилиши ҳақидаги маъно қиёмат куни бўлади, дейишган ҳам. Лекин кўпчилик суранинг умумий маъносини ва қилинган сонсиз ривоятларни эътиборга олиб, оятда айнан ўша ҳодиса устида сўз кетаётганини таъкидлаганлар. Икки маъно бир-бирига қўшилса, тўлиқроқ ҳам бўлади.

Аслини олганда ақли расо, ўзини таниган инсон учун ойнинг ёрилиши Аллоҳнинг борлигига, Пайғамбарнинг ҳақлигига далил бўлиши шарт эмас. Балки ойнинг ҳозирги ҳолатининг ўзи, унинг жойлашуви, ҳажми, нур таратиши, янгиланиши, чиқиши ва ҳоказолар улкан мўъжизадир. Аллоҳ таоло ушбу ҳодисани оятда зикр қилиб, собит қилишни ихтиёр этган экан шундоқ бўлди. Ҳақиқатда ҳиссий мўъжизалар инсонга ўзига хос таъсир ўтказади. Ҳар бир инсон ҳам ушбу оятни ўқиганида, эшитганида, ўрганганида яна шундай таъсирланиб турмоғи лозим.

Шундоқ қилиб, Аллоҳ таоло бирин-кетин Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламни қўлловчи ва маҳзунликларини кетказувчи омилларни рўёбга чиқара бошлади.

Ана ўша омилларнинг гултожи Аллоҳ таолонинг Ўз ҳабиби Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламни Ўз ҳузурига чорлаши, шахсий қабулга даъват қилиши, Исро ва Меърож ҳодисаси бўлди.

ИСПРОВА МЕЪРОЖ

الفصل السادس

ОЛТИНЧИ ФАСЛ

في الإسراء

ИСРО ҲАҚИДА

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى : أَبِيبِيبِيبِيبِنَنْتَتْتَتَط

Аллоҳ таоло:

«Ўз бандасини кечаси Масжидул Харомдан атрофини баракали қилганимиз Масжидул Аксога оят-мўъжизаларимизни кўрсатиш учун сайр қилдирган зот пок бўлди. Албатта, У эшитгувчи ва кўргувчи зотдир», деган.

Шарх: Араб тилида «исро» сўзи — кечаси юргизиш маъносини англатади.

Бу ояти каримада Аллоҳ таоло Пайғамбаримиз Муҳаммад алайҳиссаломни Маккаи Мукаррамадан Қуддуси шарифга кечанинг бир қисмида олиб боргани ҳақида сўз юритилган.

Исро ҳодисаси Ислом даъвати тарихидаги энг машаққатли ва оғир дамларда содир бўлди. Бу давр-га келиб Мухаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам бошчиликларидаги оз сонли мусулмонларга нисбатан мушрикларнинг озорлари, қийноқлари кучайган, уларнинг мусулмонларни Аллоҳнинг динидан қайтариш йўлидаги чиранишлари ҳаддан ошган эди. Мусулмонлар учун ғоятда

кийин бир ҳолат пайдо бўлди. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламни мушрикларнинг ҳужумларидан ҳимоя қиладиган шахслар Абу Толиб ва Ҳадийжа онамиз ҳам вафот этганлар ва қийинчилик ҳаддан ошган эди. Ана шундай мудҳиш бир пайтда Исро ва Меърож ҳодисаси бўлиб ўтди.

Аллоҳ таоло Пайғамбари Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламни кечаси Маккаи Мукаррамадан бир зумда Байтул Макдисга олиб борди ва у ердан меърожга олиб чиқди. Бу эса, ана шундай оғир бир пайтда у зот соллаллоҳу алайҳи васаллам ва мусулмонлар учун катта тасалли эди. Ноумидлик кайфиятини сўндириб, умид учкунларини аланга олдириш эди.

Айни чоғда, Исро воқеаси кишилар иймонини синаш омили ҳам эди. Ҳар бир нарсга моддий мўъжиза талаб қилиб турган мушрикларга бу воқеа ортикча гап-сўзлар учун яна бир қулай фурсат бўлса, мўмин-мусулмонман деб юрганларнинг иймони қанчалик мустаҳкамлигини синаш омили эди.

«Ўз бандасини кечаси Масжидул Ҳаромдан атрофини баракали қилганимиз Масжидул Аксога оят-мўъжизаларимизни кўрсатиш учун сайр қилдирган зот пок бўлди. Албатта, У эшитгувчи ва кўргувчи зотдир».

Ояти каримада Аллоҳ таоло Ўзини-Ўзи поклаб ёд қилмоқда ва бандаси Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламни исро қилдиргани, яъни, кечанинг бир қисмида сайр қилдиргани ҳақида хабар бермоқда.

Оятдаги **«Ўз бандаси»**дан мурод, Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламдирлар. Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам доимо Аллоҳнинг бандаси эканликлари билан фахрланиб юрар эдилар. Ушбу оятда у зотнинг номлари айтилмай,

«Ўз бандаси» ибораси ишлатилиши ҳам Пайғамбаримиз Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам

учун фахр ҳамда энг оғир пайтда у киши учун тасаллидир.

Қуръони каримда

«**Масжидул Ҳаром**» ибораси уч нарсага ишлатилади.

Биринчиси — Каъбаи Муаззама атрофидаги масжид.

Иккинчиси — Маккаи Мукаррама шаҳри.

Учинчиси — Маккаи Мукаррама атрофида ҳарам учун белгиланган чегара: кофирлар кириб бўлмайдиган, ов овланиб, ўсимликлари кесилиб ёки юлиниб бўлмайдиган, кўпгина маълум ишлар ҳаром этилган минтақага нисбатан ҳам ишлатилади.

Ушбу ояти каримадаги «**Масжидул Ҳаром**» ибораси Маккаи Мукаррама шаҳри маъносида келган.

Исро кечасида Пайғамбаримиз Каъбаи Муаззама атрофидаги масжидда эмас, шаҳарнинг бир тарафида жойлашган аммалари Умму Ҳониънинг уйида ухлаб ётган эдилар.

«**Масжидул Ақсо**»дан мурод Шомдаги Байтул Макдисдир. «Ақсо» сўзи узоқ, чет маъноларини билдиради. Масжид эса, ибодатхона, саждагоҳ маъносини билдириши ҳаммага маълум.

Ўша пайтда Байтул Макдис Маккаи Мукаррамага нисбатан узоқ ва энг четдаги ибодатхона ҳисобланар эди. Шунинг учун ҳам уни «Масжидул Ақсо» деб номлади.

Аллоҳ таоло Масжидул Ақсонинг атрофини баракали қилиб қўйганини ҳам айтмоқда.

«Ўз бандасини кечаси Масжидул Ҳаромдан атрофини баракали қилганимиз Масжидул Ақсога»

Чунки Байтул Макдис ҳақиқатда ҳам Аллоҳ томонидан баракотли қилиб қўйилган бир жойдир. Қадимдан бу ер Пайғамбарлар маскани, ибодатгоҳи бўлган.

Мусо алайҳиссалом, Ийсо алайҳиссалом ва уларнинг ораларидаги Пайғамбарлар ҳам шу ерда ўтишган. Уларга Аллоҳнинг ваҳийси шу ерда тушган. Шунинг ўзи ҳам ҳар қандай баракотдан устун. Шу билан бирга, Аллоҳ таоло бу

жойни моддий томондан ҳам баракотли қилиб қўйган. Об-хавоси, зилол сувлари, серунум тупроқлари туфайли бу жойни серҳосил қилиб қўйган.

«...оят-мўъжизаларимизни кўрсатиш учун».

Исродан-Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламни кечаси Масжидул Ҳаромдан Масжидул Ақсога сайр қилдиришдан мурод у зотга оят-мўъжизаларни кўрсатиш экан.

Дарҳақиқат, бу ҳодиса асносида, хусусан, Меърожда Аллоҳ таоло Ўз бандаси ва Пайғамбари Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламга кўпдан-кўп мўъжизаларни кўрсатди. Бу ҳақда Ван-Нажми сурасида:

«Батаҳқиқ, у Роббининг улкан оятларидан кўрди», дейилади.

«Албатта, У эшитгувчи ва кўргувчи зотдир».

Аллоҳ таоло ким нима деганини эшитиб, ким нима қилганини кўриб билгувчи зотдир.

Ушбу ояти каримада келган маълумотлар муносабати ила икки нарса – Исро ва Меърож нима эканини ҳам тўла тушуниб олмағимиз лозим.

Исро, аввал айтилганидек, луғатда кечанинг бир қисмида сайр қилиш, юришни англатади.

Шариатда эса, Аллоҳ таолонинг Ҳазрати Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламни кечалардан бирида Масжидул Ҳаромдан Масжидул Ақсога сайр қилдиришига айтилади.

Яна шуни ҳам таъкидлаб айтиш лозимки, Исро ҳодисаси туш эмас, руҳий сафар ҳам эмас, балки Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳам жасадлари, ҳам руҳлари ила қилган сафарларидир. Агар туш ёки руҳий сафар бўладиган бўлса, бу воқеанинг мўъжизалиги қолмас эди. Ояти каримада «бандасини» деб таъкидланиши ҳам Исро ҳодисаси ҳам жасад, ҳам руҳ билан бўлганини кўрсатади. Агар фақат руҳ билан бўлганида, бандасининг

руҳини, деган бўлар эди.

«Меърож» луғатда юқорига кўтарилиш маъносини англатади.

Шариатда эса, Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламнинг Байтул Макдисдан Сидратул Мунтаҳога, Аллоҳнинг ҳузурига кўтарилишларига айтилади.

Муҳаддислар ривоят қилишларича, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳуфтон намозидан сўнг Умми Ҳониъ бинти Абу Толибнинг уйида ухлаб ётганларида Исро ҳодисаси бошланди. Ўша кечаси Байтул Макдисга Буроқ номли ҳайвонга миниб бордилар. Сўнгра у ердаги катта харсангтош устида турганларида Меърожга кўтарилдилар. Ҳозирда ўша тош устига кубба-гумбаз қурилган, суратлари думалоқ бино шаклида бутун дунёга тарқатилган. Кўпчилик билмасдан уни Масжидул Аксо деб тушунадилар.

Меърожда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам билан Жибрил алайҳиссалом ҳам бирга бўлдилар. Ҳар осмонга етганда у киши эшикни очишни сўрадилар. Қўриқчи фаришталар:

«Ким?» деб сўрашарди. У киши:

«Жибрил», деб жавоб берардилар. Улар:

«Ёнингдаги ким?» деб сўрашарди. Жибрил алайҳиссалом:

«Муҳаммад», десалар, улар:

«Шундайми? У Пайғамбар этиб юборилдими?» дея эшикни очиб сўрашишарди.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳар осмонда бир Пайғамбар ва кўплаб фаришталар ила кўришдилар. Шунингдек, жаннат ва жаҳаннамнинг ҳолини кўрдилар. Сидратул Мунтаҳога ўтиб, Аллоҳнинг малакут оламида кўпгина ажойиботларни кўрдилар. Ўшанда беш вақт намоз фарз қилинди. Сўнгра ортга қайтдилар. Қиссани бориचा У зотнинг ўзлари Умму Ҳонига айтиб

бердилар:

«Пайғамбарлар тўпландилар, уларга намоз ўкиб бердим», дедилар. Сўнгра масжидга чиқмоқчи бўлиб ўринларидан турдилар. Умму Ҳониъ у кишининг кийимларига ёпишиб олди. У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Сенга нима бўлди?» дедилар. Умму Ҳониъ:

«Агар бу хабарни айтсанг, қавминг сени ёлғончига чиқаришидан қўрқаман», деди.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ёлғончига чиқарса ҳам майли», дедилар.

Чиқиб бориб Абу Жаҳлнинг олдига ўтирдилар ва Исро хабарини унга етказдилар. Шунда Абу Жаҳл:

«Эй Бани Каъб ибн Луай жамоаси, келинглари!» деб бақирди. Сўнгра уларга бўлган гапни айтиб берди. Улар хайрон бўлиб таажжубга тушдилар. Бири қарсак чалса, бошқаси бошини ушлаб хайронлигини билдирди.

Иймон келтирганлардан баъзилари муртад бўлиб, диндан қайтди.

Бир гуруҳ одамлар Ҳазрати Абу Бакр розияллоҳу анхунинг олдиларига югуриб боришди. У киши хабарни эшитгандан сўнг:

«У зот шу гапларни айтдимми?» деб сўрадилар. Улар:

«Ҳа», дедилар. У киши:

«Агар у зот айтган бўлсалар, тўғри айтибдилар, мен бунга шохидлик бераман», деди. Улар:

«Шомга бир кечада бориб, яна Маккага тонг отмай туриб қайтиб келишига ишонасанми?!» дейишди. Абу Бакр:

«Мен у кишининг бундан ғариброқ нарсасини ҳам тасдиқлайман. Осмондан хабар айтишини ҳам тасдиқлайман», деди.

Шундан сўнг Абу Бакр «Сиддик» — ўта тасдиқловчи, деб атала бошладилар.

Одамларнинг ичида Байтул Макдисга борганлари бор эди. Улар Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламдан ўша ердаги масжидни сифатлаб беришни талаб қилдилар. Масжид Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга кўрсатилди. У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам уларга масжидни васф қила бошладилар. Улар:

«Аммо васфини тўғри қилди», дедилар-да, сўнгра:

«Сен бизнинг карвонимиздан хабар бер», дейишди. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам уларнинг карвонидаги туялар сони, аҳволи ҳақида тўлиқ хабар бериб, ниҳоясида:

«Карвон фалон куни, куёш чиқиш пайтида етиб келади. Олдинда кулранг туя бўлади», дедилар.

Ўша куни ҳаммалари шаҳар четига чиқиб карвон келишини кута бошладилар. Улардан бири:

«Мана, куёш ҳам чиқди», деди. Бошқаси эса:

«Мана, Аллоҳга қасамки, карвон ҳам кўринди. Олдинда, Муҳаммад айтганидек, кулранг туя келмоқда», деди.

Аммо шундоқ бўлса ҳам иймон келтирганлари йўқ. Исро ҳодисаси буюк мўъжиза эди. Буни билгандан кейин иймон келтирмоқлари лозим эди. Аммо иймон келтирмадилар.

Келинг, бу ажойиб қиссани Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўзларидан қилинган ривоятлар асосида батафсил ўрганайлик.

2732- عَنْ مَالِكِ بْنِ صَعَصَعَةَ ط عَنْ النَّبِيِّ ρ قَالَ: بَيْنَا أَنَا

عِنْدَ الْبَيْتِ بَيْنَ النَّائِمِ وَالْيَقْظَانِ وَذَكَرَ بَيْنَ الرَّجُلَيْنِ فَأُتِيَتْ بِطَسْتٍ
مِنْ ذَهَبٍ مَلَأَى حِكْمَةً وَإِيمَانًا فَشُقَّ مِنَ النَّحْرِ إِلَى مَرَاقِّ الْبَطْنِ ثُمَّ
غُسِلَ الْبَطْنُ بِمَاءٍ زَمَزَمَ ثُمَّ مُلِئَ حِكْمَةً وَإِيمَانًا وَأُتِيَتْ بِدَابَّةٍ أَبْيَضَ دُونَ

الْبُعْلُ وَفَوْقَ الْحِمَارِ الْبُرَاقُ فَأَنْطَلَقْتُ مَعَ جِبْرِيلَ حَتَّى أَتَيْنَا السَّمَاءَ
الدُّنْيَا قِيلَ : مَنْ هَذَا ؟ قَالَ : جِبْرِيلُ ، قِيلَ : مَنْ مَعَكَ ؟ قَالَ : مُحَمَّدٌ ،
قِيلَ : وَقَدْ أُرْسِلَ إِلَيْهِ ؟ قَالَ : نَعَمْ ، قِيلَ : مَرْحَبًا بِهِ وَلِنَعْمَ الْمَجِيءُ جَاءَ
فَأَتَيْتُ عَلَى آدَمَ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَقَالَ : مَرْحَبًا بِكَ مِنْ ابْنِ وَنِيِّ . وَفِي
رَوَايَةٍ : فَلَمَّا عَلَوْنَا السَّمَاءَ الدُّنْيَا فَلِذَا رَجُلٌ عَنْ يَمِينِهِ أُسُودَةٌ وَعَنْ
يَسَارِهِ أُسُودَةٌ فَإِذَا نَظَرُ قَبْلَ يَمِينِهِ ضَحِكٌ وَإِذَا نَظَرُ قَبْلَ شِمَالِهِ بَكى
فَقَالَ : مَرْحَبًا بِالنَّبِيِّ الصَّالِحِ وَالْإِبْنِ الصَّالِحِ قُلْتُ : مَنْ هَذَا يَا جِبْرِيلُ ؟
قَالَ : هَذَا آدَمُ وَهَذِهِ الْأُسُودَةُ عَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ شِمَالِهِ نَسَمُ بَنِيهِ فَأَهْلُ
الْيَمِينِ مِنْهُمْ أَهْلُ الْجَنَّةِ وَالَّتِي عَنْ شِمَالِهِ أَهْلُ النَّارِ فَإِذَا نَظَرُ قَبْلَ يَمِينِهِ
ضَحِكٌ وَإِذَا نَظَرُ قَبْلَ شِمَالِهِ بَكى . فَأَتَيْنَا السَّمَاءَ الثَّانِيَةَ قِيلَ : مَنْ
هَذَا ؟ قَالَ : جِبْرِيلُ ، قِيلَ : مَنْ مَعَكَ ؟ قَالَ مُحَمَّدٌ ، قِيلَ : أُرْسِلَ إِلَيْهِ ؟
قَالَ : نَعَمْ ، قِيلَ : مَرْحَبًا بِهِ وَلِنَعْمَ الْمَجِيءُ جَاءَ فَأَتَيْتُ عَلَى عِيسَى
وَيَحْيَى فَقَالَا : مَرْحَبًا بِكَ مِنْ أَخٍ وَنَبِيِّ . فَأَتَيْنَا السَّمَاءَ الثَّالِثَةَ قِيلَ : مَنْ
هَذَا ؟ قِيلَ : جِبْرِيلُ ، قِيلَ : مَنْ مَعَكَ ، قِيلَ : مُحَمَّدٌ ، قِيلَ : وَقَدْ أُرْسِلَ
إِلَيْهِ ؟ قَالَ : نَعَمْ ، قِيلَ : مَرْحَبًا بِهِ وَلِنَعْمَ الْمَجِيءُ جَاءَ فَأَتَيْتُ عَلَى
يُوسُفَ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَقَالَ : مَرْحَبًا بِكَ مِنْ أَخٍ وَنَبِيِّ فَأَتَيْنَا السَّمَاءَ
الرَّابِعَةَ قِيلَ : مَنْ هَذَا ؟ قِيلَ : جِبْرِيلُ ، قِيلَ : مَنْ مَعَكَ ؟ قِيلَ : مُحَمَّدٌ ،

قِيلَ: وَقَدْ أُرْسِلَ إِلَيْهِ؟ قِيلَ: نَعَمْ، قِيلَ: مَرْحَبًا بِهِ وَلِنَعْمَ الْمَجِيءُ جَاءَ
فَأَتَيْتُ عَلَى إِدْرِيسَ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَقَالَ: مَرْحَبًا بِكَ مِنْ أَخٍ وَنَبِيٍّ .
فَأَتَيْنَا السَّمَاءَ الْخَامِسَةَ قِيلَ: مَنْ هَذَا؟ قِيلَ: جِبْرِيلُ، قِيلَ: وَمَنْ
مَعَكَ؟ قِيلَ: مُحَمَّدٌ، قِيلَ: وَقَدْ أُرْسِلَ إِلَيْهِ؟ قَالَ: نَعَمْ، قِيلَ: مَرْحَبًا بِهِ
وَلِنَعْمَ الْمَجِيءُ جَاءَ، فَأَتَيْنَا عَلَى هَارُونَ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَقَالَ: مَرْحَبًا
بِكَ مِنْ أَخٍ وَنَبِيٍّ . فَأَتَيْنَا السَّمَاءَ السَّادِسَةَ قِيلَ: مَنْ هَذَا؟ قِيلَ:
جِبْرِيلُ، قِيلَ: مَنْ مَعَكَ؟ قِيلَ: مُحَمَّدٌ، قِيلَ: وَقَدْ أُرْسِلَ إِلَيْهِ؟ مَرْحَبًا بِهِ
وَلِنَعْمَ الْمَجِيءُ جَاءَ فَأَتَيْتُ عَلَى مُوسَى فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَقَالَ: مَرْحَبًا
بِكَ مِنْ أَخٍ وَنَبِيٍّ فَلَمَّا جَاوَزْتُهُ بَكَى فَقِيلَ: مَا أَبْكَاك؟ قَالَ: يَا رَبِّ
هَذَا الْعُلَامُ الَّذِي بُعِثَ بَعْدِي يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مِنْ أُمَّتِهِ أَفْضَلُ مِمَّا يَدْخُلُ
مِنْ أُمَّتِي . فَأَتَيْنَا السَّمَاءَ السَّابِعَةَ قِيلَ: مَنْ هَذَا؟ قِيلَ: جِبْرِيلُ، قِيلَ:
مَنْ مَعَكَ؟ قِيلَ: مُحَمَّدٌ، قِيلَ: وَقَدْ أُرْسِلَ إِلَيْهِ؟ مَرْحَبًا بِهِ وَلِنَعْمَ
الْمَجِيءُ جَاءَ فَأَتَيْتُ عَلَى إِبْرَاهِيمَ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَقَالَ: مَرْحَبًا بِكَ
مِنْ ابْنِ وَنَبِيٍّ فَرَفَعَ لِي الْبَيْتَ الْمَعْمُورَ فَسَأَلْتُ جِبْرِيلَ فَقَالَ: هَذَا
الْبَيْتَ الْمَعْمُورَ يُصَلِّي فِيهِ كُلَّ يَوْمٍ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ إِذَا خَرَجُوا لَمْ
يَعُودُوا إِلَيْهِ آخِرَ مَا عَلَيْهِمْ وَرَفَعَتْ لِي سِدْرَةُ الْمُنتَهَى فَإِذَا نَبُفْهَا كَأَنَّهُ
قِلَالٌ هَجَرَ وَوَرَقُهَا كَأَنَّهُ آذَانُ الْفُيُولِ فِي أَصْلِهَا أَرْبَعَةٌ أَنَّهُارٍ نَهْرَانِ

بَاطِنَانِ وَنَهْرَانِ ظَاهِرَانِ فَسَأَلْتُ جَبْرِيلَ فَقَالَ : أَمَّا الْبَاطِنَانِ فَفِي الْجَنَّةِ
 وَأَمَّا الظَّاهِرَانِ فَلِلَّيْلِ وَالنُّجُومِ. وَفِي رِوَايَةٍ : ثُمَّ عُرِجَ بِي حَتَّى ظَهَرْتُ
 لِمُسْتَوَى أَسْمَعَ فِيهِ صَرِيفَ الْأَقْلَامِ ثُمَّ فُرِضَتْ عَلَيَّ خَمْسُونَ صَلَاةً
 فَأَقْبَلْتُ حَتَّى جِئْتُ مُوسَى فَقَالَ : مَا صَنَعْتَ ؟ قُلْتُ : فُرِضَتْ عَلَيَّ
 خَمْسُونَ صَلَاةً قَالَ : أَنَا أَعْلَمُ بِالنَّاسِ مِنْكَ عَاجَلْتُ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَشَدَّ
 الْمُعَاجَلَةِ وَإِنَّ أَمَّتَكَ لَا تُطِيقُ فَارْجِعْ إِلَى رَبِّكَ فَسَلِّهِ التَّخْفِيفَ
 فَرَجَعْتُ فَسَأَلْتُهُ فَجَعَلَهَا أَرْبَعِينَ ثُمَّ مِثْلَهُ ثُمَّ ثَلَاثِينَ ثُمَّ مِثْلَهُ فَجَعَلَ
 عِشْرِينَ ثُمَّ مِثْلَهُ فَجَعَلَ عَشْرًا فَأَتَيْتُ مُوسَى فَقَالَ مِثْلَهُ فَجَعَلَهَا خَمْسًا
 فَأَتَيْتُ مُوسَى فَقَالَ : مَا صَنَعْتَ ؟ قُلْتُ : جَعَلَهَا خَمْسًا فَقَالَ مِثْلَهُ
 قُلْتُ : سَلَّمْتُ بِخَيْرٍ فَنُودِيَ إِلَيَّ قَدْ أَمْضَيْتُ فَرِضَتِي وَخَفَّفْتُ عَنْ
 عِبَادِي وَأَجَزِي الْحَسَنَةَ عَشْرًا. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ فِي بَدِئِ الْخَلْقِ وَمُسْلِمٌ فِي
 الْإِيمَانِ وَعِبَارَتُهُ : فَلَمْ أَزَلْ أَرْجِعْ بَيْنَ رَبِّي تَبَارَكَ وَتَعَالَى وَبَيْنَ مُوسَى
 عَلَيْهِ السَّلَامُ حَتَّى قَالَ : يَا مُحَمَّدُ إِنَّهُنَّ خَمْسُ صَلَوَاتٍ كُلَّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ
 لِكُلِّ صَلَاةٍ عَشْرٌ فَذَلِكَ خَمْسُونَ صَلَاةً.

2732. Молик ибн Соъсоъа розяллоху анхӯдан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайхи васаллам дедилар:

«Мен байтнинг олдида уйқу билан уйғоқлик орасида, икки кишининг ўртасида эдим. Менга бир жом келтирилди. У ҳикмат ва иймонга тўла эди.

Сўнгра томоқнинг пастидан қориннинг пастигача ёрилди. Кейин қорин Замзам суви ила ювилди ва хикмату иймонга тўлдирилди. Менга хачирдан кичикроқ, эшакдан каттароқ оқ улов—Буроқ келтирилди. Жаброил ила жўнаб кетдим. Дунё осмонига етиб бордик.

«Ким?» дейилди.

«Жаброил», деди.

«Сен билан ким бор?» дейилди.

«Муҳаммад», деди.

«У Пайғамбар этиб юборилдими?» дейилди.

«Ха», деди.

«У хуш келибди. Қандоқ ҳам яхши келувчи келди!» дейилди.

Кейин Одамнинг олдига бориб, салом бердим. У:

«Хуш келибсан, ўғлим, пайғамбарим», деди.

Бошқа ривоятда айтилади:

«Дунё осмонига кўтарилсак, бир киши турибди. Унинг ўнг томонида одамлар қораси, чап томонида одамлар қораси кўринмокда. У қачон ўнг томонига назар солса, кулади, чап томонига назар солса йиғлайди.

«Солиҳ набий, солиҳ ўғил хуш келибди!» деди у.

«Эй Жаброил, бу ким?» дедим.

«Бу Одамдир. Унинг ўнг ва чап томонидаги коралар унинг болаларининг рухларидир. Ўнг томондагилар аҳли жаннатдирлар. Чап томондагилар аҳли дўзахдирлар. У қачон ўнг томонига назар солса, куладир, қачон чап томонига назар солса, йиғлайдир», деди у.

Кейин иккинчи осмонга келдик.

«Ким?» дейилди.

«Жаброил», деди.

«Сен билан ким бор?» дейилди.

«Муҳаммад», деди.

«У Пайғамбар этиб юборилдими?» дейилди.

«Ҳа», деди.

«У хуш келибди. Қандоқ ҳам яхши келувчи келди!» дейилди.

Кейин Ийсо ва Яҳъянинг олдига бориб, салом бердим. Улар:

«Хуш келибсан, биродаримиз, пайғамбаримиз», дедилар.

Сўнгра учинчи осмонга келдик.

«Ким?» дейилди.

«Жаброил», деди.

«Сен билан ким бор?» дейилди.

«Муҳаммад», деди.

«У Пайғамбар этиб юборилдими?» дейилди.

«Ҳа», деди.

«У хуш келибди. Қандоқ ҳам яхши келувчи келди!» дейилди.

Кейин Юсуфнинг олдига бориб, салом бердим. У:

«Хуш келибсан, биродарим, пайғамбарим», деди.

Сўнгра тўртинчи осмонга келдик.

«Ким?» дейилди.

«Жаброил», деди.

«Сен билан ким бор?» дейилди.

«Муҳаммад», деди.

«У Пайғамбар этиб юборилдими?» дейилди.

«Ҳа», деди.

«У хуш келибди. Қандоқ ҳам яхши келувчи келди!» дейилди.

Кейин Идриснинг олдига бориб, салом бердим. У:

«Хуш келибсан, биродарим, пайғамбарим», деди.

Кейин бешинчи осмонга келдик.

«Ким?» дейилди.

«Жаброил», деди.

«Сен билан ким бор?» дейилди.

«Муҳаммад», деди.

«У Пайғамбар этиб юборилдими?» дейилди.

«Ҳа», деди.

«У хуш келибди. Қандоқ ҳам яхши келувчи келди!» дейилди.

Кейин Ҳоруннинг олдига бориб, салом бердим. У:

«Хуш келибсан, биродарим, пайғамбарим», деди.

Кейин олтинчи осмонга келдик.

«Ким?» дейилди.

«Жаброил», деди.

«Сен билан ким бор?» дейилди.

«Муҳаммад», деди.

«У Пайғамбар этиб юборилдими?» дейилди.

«Ҳа», деди.

«У хуш келибди. Қандоқ ҳам яхши келувчи келди!» дейилди.

Кейин Мусонинг олдига бориб, салом бердим. У:

«Хуш келибсан, биродарим, пайғамбарим», деди.

Унинг олдидан ўтиб кетаётсам, йиғлади. Бас, унга:

«Нега йиғламоқдасан?» дейилди.

«Эй, Роббим! Мана бу йигит мендан кейин юборилган бўлса ҳам унинг умматидан жаннатга кирадигани менинг умматимдан жаннатга кирадиганидан афзалдир», деди у.

Кейин еттинчи осмонга келдик.

«Ким?» дейилди.

«Жаброил», деди.

«Сен билан ким бор?» дейилди.

«Муҳаммад», деди.

«У Пайғамбар этиб юборилдими?» дейилди.

«Ҳа», деди.

«У хуш келибди. Қандоқ ҳам яхши келувчи келди!» дейилди.

Кейин Иброҳимнинг олдига бориб, салом бердим.
У:

«Хуш келибсан, ўғлим, пайғамбарим», деди.

Шунда менга Байтул Маъмур кўтарилди.
Жибрилдан сўрадим. У:

«Бу Байтул Маъмурдир. Ҳар куни унда етмиш минг фаришта намоз ўқийди. Қачон чиқсалар унга қайтиб келмаслар. Уларнинг охири кўринмас», деди.

Менга Сидратул Мунтаҳа кўтарилди. Қарасам, унинг меваси худди Ҳажарнинг мешидек келади. Унинг барглари эса филларнинг кулоғидек. Унинг остида тўрт дарё бор. Икки дарё ботин. Икки дарё зоҳир. Жаброилдан сўрадим. Бас, у:

«Икки ботини жаннатдадир. Икки зоҳири Нил билан Фуротдир», деди.

Бошқа бир ривоятда қуйидагилар айтилади:

«Сўнгра мени юқорига, қаламларнинг шитирлашини эшитсам бўладиган жойга олиб чиқилди. Кейин менга эллик намоз фарз қилинди. Юриб Мусога етишдим. Бас, у:

«Нима қилдинг?» деди.

«Менга эллик намоз фарз қилинди», дедим.

«Мен сендан кўра одамларни яхшироқ биламан. Бани Исроилни жуда кўп муолажа қилганман. Умматинг тоқат қила олмайди. Роббингга қайтиб, Ундан енгилликни сўра», деди.

Мен Унга қайтиб бориб сўрадим. Қирқта қилди. Кейин яна шунга ўхшаш бўлди. Сўнгра ўттизта бўлди. Кейин яна шунга ўхшаш бўлди. Сўнгра йигирмата бўлди. Кейин яна шунга ўхшаш бўлди. Сўнгра ўнта бўлди. Кейин Мусога келдим. Бас, у яна аввалгига ўхшаш гап айтди. У зот бешта қилди. Кейин Мусога келдим. Бас, у:

«Нима қилдинг?» деди.

«Уни бешта қилди», дедим. У яна аввалгига ўхшаш гап айтди. Мен:

«Хайрли нарасага таслим бўлдим», дедим. Шунда:

«Мен, батаҳқиқ фарзимни жорий қилдим. Бандаларимга енгил қилдим. Бир яхшиликнинг мукофотини ўн қилиб берурман», деб нидо қилинди.

Бухорий ва Муслим «Иймон»да ривоят қилган.

Унинг ибораси қуйидагича:

«Токи, Эй Муҳаммад, булар беш намоздир. Бир кечаю бир кундузда. Ҳар бир намозга ўнта. Ҳаммаси элликта» дегунича Роббим таборака ва таоло билан Мусо алайҳиссаломнинг ораларида бориб келавердим».

Шарҳ: «Байтул маъмур» — «Обод уй»нинг нима эканини билмоқ учун Пайғамбар алайҳиссаломнинг суннатларига мурожаат қилиб кўрамиз.

Суддий айтадиларки, бизга зикр қилинишича, Пайғамбар алайҳиссалом бир куни саҳобаларига:

«Обод уй» нима, биласизларми?» дебдилар. Улар:

«Аллоҳ ва Унинг Расули билувчидир», дейишибди. Шунда У зоти бобаракот:

«У осмонда, Каъбанинг қоқ тепасидаги масжиддир. Агар куласа, Каъбанинг устига тушадир. Унда ҳар куни етмиш минг фаришта намоз ўқийдир. Улар бир кириб чиққанларидан сўнг яна қайтиб кира олмайдилар», дебдилар.

«Байтул маъмур» зикри, аввал ўрганиб ўтганимиздек, Пайғамбар алайҳиссаломнинг Исро кечасидаги ҳадисларида ҳам келади. У зот мазкур кечада ўша уйни кўрадилар, фаришталарнинг тавофи «Байтул маъмур» эканини айтадилар. Яна, у уйга Иброҳим алайҳиссалом суяниб ўтирганларини кўрганликларини ҳам айтганлар.

Бу ҳақдаги барча ривоятларни тўплаб ўрганилгандан сўнг хулоса қилиб айтиш мумкинки, «Байтул маъмур» еттинчи осмонда, Каъбаи Муаззаманинг тепасидаги бир

уйдир (масжиддир). Уни ҳар куни етмиш минг фаришта тавоф қилади ва уларнинг кўплигидан бир тавоф қилгани яна қайтиб кира олмайди. Ерда Каъбатуллоҳ қандай улуғланса, осмонда «Байтул маъмур» ҳам шундай улуғланади.

Сидратул мунтаҳа ва меърождаги бошқа нарсалар ҳақида Куръони каримда ҳам маълумотлар бор. Келинг, улар билан қисқача танишиб чиқайлик.

Келгуси оятларда зикр этиладиган нарсалар Пайғамбаримиз алайҳиссалом учун меърож кечасида содир бўлган эди.

«Ва дарҳақиқат, уни бошқа сафар кўрди.

Яъни, Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васаллам Жибрилни яна бир марта,

Сидратул мунтаҳо (тугаш дарахти) олдида», кўрдилар.

Сидра дарахт, мунтаҳа интиҳо, тугаш демакдир.

Бу дарахтнинг «Сидратул мунтаҳа» — «тугаш дарахти» деб номланишининг сабаби бор. Осмонда фаришталар ўша дарахт олдигача бора олар эканлар, холос, ундан нарига ўта олмас эканлар. Ундан нариги томонда нима борлигини Аллоҳ таолодан ўзга ҳеч ким билмас экан.

«Унинг ҳузурида маъво жаннати бор».

Яъни, тугаш дарахтининг олдида жаннати маъво исми, тақводорларга ваъда қилинган жаннат бор.

«Ўшанда, у(дарахт)ни ўрайдиган нарса ўраб турибди».

«Ўрайдиган нарса»нинг нима экани оятда очиқ айтилмаган, шунинг учун, тафсирчилар бу ҳақда турли фикрларни айтганлар. Жумладан, Аллоҳнинг нури ёки фаришталар ҳам дейилган.

Лекин оятда муайян бир нарса айтилмаганлигининг ўзи «ўрайдиган нарса» васфдан ташқари улкан эканлигига

далолат қилади.

Имом Аҳмад Ибн Масъуддан қилган ривоятларида Исро кечаси Пайғамбар алайҳиссалом тугаш дарахтига бориб етдилар, у еттинчи осмонда эди. Ердан чиққан нарсалар ҳам, юқоридан тушган нарсалар ҳам унга етиб тўхтайди. Ўшанда Пайғамбар алайҳиссаломга беш вақт намоз, Бақара сурасининг охири, умматларидан ширк келтирмаганларининг мағфират қилинишининг хабарлари берилган, дейилган.

«Нигоҳ бурилмади ҳам, ҳаддидан ошмади ҳам».

Яъни, Муҳаммад алайҳиссаломнинг нигоҳлари бурилиб, меърожда ортиқча нарсаларни кўрганлари йўқ. Шунингдек, ҳаддиларидан ошиб, амр бўлмаган нарсаларни ҳам кўрганлари йўқ.

«Дарҳақиқат, ўз Роббисининг улкан белгиларидан кўрди».

Муҳаммад алайҳиссалом меърож кечасида Аллоҳнинг қудратига далил бўлувчи улкан белгиларни, жумладан, жаннатни, дўзахни, Обод уйни (Байтул маъмурни), ўтган пайғамбарларни, Жаброил алайҳиссаломнинг асл ҳолатларини ва бошқаларни кўрдилар.

Ғайбга тааллуқли мазкур нарсалар Пайғамбар алайҳиссаломга кўрсатилишининг ҳикмати кўп. Жумладан, у зот кишиларни даъват қиладиган нарсаларини ўз кўзлари билан кўриб, қалбларидан тасдиқлаб олсалар, даъват осон кечади. Халойиққа ҳужжат келтириш осон бўлади, мўминларнинг қалблари таскин топади ва ҳоказо.

Кишиларни Муҳаммад алайҳиссалом ўз кўзлари билан очик-ойдин кўрган, қалблари ишонч ила тасдиқлаган ҳужжатли ва далилли нарсага чақирганлар.

2733- عَنْ جَابِرٍ τ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ρ قَالَ: لَمَّا كَذَّبْتَنِي

قُرَيْشٌ فِي الْإِسْرَاءِ قُتِمْتُ فِي الْحَجْرِ فَجَلَّ ى اللَّهُ لِي بَيْتَ الْمَقْدِسِ

فَطَفِقْتُ أَخْبِرُهُمْ عَنْ آيَاتِهِ وَأَنَا أَنْظُرُ إِلَيْهِ.

2733. Жобир розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Қурайш мени Исро ҳақида ёлғончи қилганида хижрада (Каъбанинг ёнидаги бўшлиқ) турдим. Аллоҳ менга Байтул Макдисни кўрсатди. Мен унга назар солиб туриб уларга унинг белгиларини айтиб бердим», дедилар».

Шарҳ: Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам умрларида ҳеч Байтул Макдисни кўрмаган эдилар. Исрода кўрганлари учун эртасига кофирлар У зотни ёлғончи қилиб, Исрога борганларига ишонмаганларида, бундоқ шаклда васф қилиб беришлари Исро ҳақидаги даъволарига далил бўлган.

2734- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: لَقَدْ رَأَيْتُنِي فِي

الْحِجْرِ وَفُرَيْشُ تَسْأَلُنِي عَنْ مَسْرَايَ فَسَأَلْتَنِي عَنْ أَشْيَاءَ لَمْ أُتْبِهَا
فَكُرِبْتُ كُرْبَةً مَا كُرِبْتُ مِثْلَهُ قَطُّ فَرَفَعَهُ اللَّهُ لِي أَنْظُرَ إِلَيْهِ مَا يَسْأَلُونِي
عَنْ شَيْءٍ إِلَّا أَنْبَأْتُهُمْ بِهِ وَقَدْ رَأَيْتُنِي فِي جَمَاعَةٍ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ فَإِذَا مُوسَى
قَائِمٌ يُصَلِّي فَإِذَا رَجُلٌ ضَرْبُ جَعْدٍ كَأَنَّهُ مِنْ رِجَالِ شَنْوَةَ وَإِذَا عِيسَى
بُنُ مَرْيَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَائِمٌ يُصَلِّي أَقْرَبُ النَّاسِ بِهِ شَبْهًا عُرُوهُ بُنُ
مَسْعُودِ الثَّقَفِيِّ وَإِذَا إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَائِمٌ يُصَلِّي أَشَبَّهُ النَّاسِ بِهِ
صَاحِبُكُمْ يَعْني نَفْسُهُ ر فَحَانَتْ الصَّلَاةُ فَأَمَّمْتُهُمْ فَلَمَّا فَرَغْتُ مِنْ
الصَّلَاةِ قَالَ قَائِلٌ: يَا مُحَمَّدُ هَذَا مَالِكُ صَاحِبِ النَّارِ فَسَلَّمَ عَلَيْهِ

فَالْتَفْتُ إِلَيْهِ فَبَدَأَنِي بِالسَّلَامِ. رَوَاهُمَا مُسْلِمٌ.

2734. *Абу Хурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ўзимни ҳижрнинг ёнида Қурайш Исро қилган жойим ҳақида сўраётганини кўрдим. Бас, улар мен яхшироқ тасаббут қилмаган нарсалар ҳақида сўраб қолдилар. Қийин ҳолга тушиб қолдим. Ҳеч бундоқ қийин ҳолга тушмаган эдим. Шунда Аллоҳ мен назар солишим учун уни кўтарди. Нима ҳақида сўрасалар, ўша ҳақида жавоб беравердим.

Батаҳқиқ, ўзимни анбиёлар жамоасида кўрдим. Қарасам, Мусо тик туриб намоз ўқимокда. Жисми енгил, жингалаксоч киши экан. Худди Шануъанинг эркакларига ўхшайди. Қарасам, Ийсо ибн Марям алайҳиссалом тик туриб намоз ўқимокда. Одамларнинг ичида унга энг ўхшаши Урва ибн Масъуд ас-Сақафийдир. Қарасам, Иброҳим алайҳиссалом тик туриб намоз ўқимокда. Одамларнинг ичида унга энг ўхшаши соҳибингиздир. (Яъни, ўзлари алайҳиссалом) Шунда намоз вақти бўлиб қолди. Мен уларга имом бўлдим. Намоздан фориғ бўлганимда биров:

«Эй Муҳаммад, мана бу Моликдир. Дўзахнинг соҳиби. Унга салом бер», деди. Бурилиб унга қараган эдим, у аввал менга салом берди», дедилар».

Иккисини Муслим ривоят қилган.

Шарҳ: Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, Исро ва Меърож орқали Аллоҳ таоло Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васаллам оддий йўлбошчи эмас, анбиёлар жамоасининг аъзоси эканларини эълон қилди. У киши баъзи давлат ёки баъзи халқ учун курашадиган бошлиқ эмас, самовий таълимот орқали бутун дунёни икки

олам саодатига бошловчи хотимул анбиё эканликларини эълон қилди.

Исро ва Меърож Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг маҳзунликдан чиқишлари учун туртки бўлди. У зот энди ўзларини тамоман бошқача тута бошладилар.

ПАЙҒАМБАР АЛАЙҲИССАЛОМНИНГ ЎЗЛАРИНИ ҚАБИЛАЛАРГА ТАНИШТИРИШЛАРИ

Исро ва Меърождан кейин Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ўзларини очиқ равишда турли қабилаларга таништиришни бошладилар.

Бунинг учун энг қулай фурсат ҳаж мавсуми эди. Атроф жавонибдаги қабилалар ҳар йили ҳажга гуруҳ-гуруҳ бўлиб келар эдилар. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам одам кўп тўпланадиган жойларга бориб уларни Исломга чақирар, Қуръони каримдан тиловат қилиб берар эдилар. У зот:

«Эй Бани фулон! Мен сизларга Аллоҳнинг Расулиман. Сизларни Аллоҳга ибодат қилишга, У зотга бирор нарсани шерик қилмасликка амр қилинганман. У зотдан бошқа ибодат қилаётган нарсаларингизни тарк қилишга чақираман. У зотга иймон келтиринг! Мени душманлардан ҳимоя қилинг. Токи У зот юборган нарсани баён қилиб берай», дер эдилар.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ваъзларини тугатишлари билан Абу Лаҳаб ўрнидан туриб:

«Эй Бани фулон! Албатта, манави сизларни Лот ва Уззони ва сизларга ошно бўлган жинларни бўйинларингиздан отиб ташлашга даъват қилмоқда. Ўзи келтирган бидъат ва залолатга чақирмоқда. Унга итоат қилманглар. Унга қулоқ османглар», дер эди.

Ана шундоқ ҳолда биров қабул қилмаса ҳам,

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам даъватларини давом эттирар эдилар.

Пайғамбарлик келганига ўн бир йил тўлди. Яна ҳаж мавсуми келди. Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васаллам яна ўзларини қабилаларга таништира бошладилар.

ЯСРИБЛИКЛАР БИЛАН УЧРАШУВ

У зот ҳожилар шайтонга тош отадиган «Ақаба» номли жойда Ясрибда истиқомат қилувчи Хазраж қабиласига мансуб бир гуруҳ кишиларга дуч келдилар. Улар олти кишидан: Асъад ибн Зарора, Авф ибн Ҳорис, Рофеъ ибн Молик, Қутба ибн Омир, Уқба ибн Омир ва Жобир ибн Абдуллоҳлардан иборат эдилар.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам улардан:

«Сизлар ким бўласизлар?» деб сўрадилар.

«Хазражликлармиз», дейишди.

«Яҳудийларнинг дўстлариданми?» дедилар.

«Ҳа», дейишди.

«Ўтирсаларингиз, бир гапим бор эди», дедилар.

«Хўп», деб ўтиришди.

У зот уларни Аллоҳга даъват қилдилар. Қуръони каримдан тиловат қилиб бердилар ва Исломга чақирдилар.

Мазкур хазражликларнинг қалбларида Исломга кириш тайёргарлиги бор эди. Уларнинг юртида яҳудийлар ҳам яшар эдилар. Яҳудийлар аҳли китоб бўлганлари учун кўп нарсаларни билар эдилар. Агар араблар билан яҳудийлар ўртасида жанжал чиқиб қолса, яҳудийлар уларга:

«Бизнинг пайғамбаримиз чиқиш вақти яқинлашиб қолди. Биз унга эргашамиз ва сизларни Од ва Ирамга ўхшатиб қатл қиламиз», дер эдилар.

Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васаллам мазкур хазражликларга гапириб бўлишлари билан улар

бир-бирларига қарашиб:

«Билдингизми?! Бу яхудийлар васф қиладиган пайғамбарнинг худди ўзи-ку! Улардан олдин иймон келтириб қолиш керак!» дедилар.

Уларнинг барчалари иймонга келдилар. Сўнгра Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга:

«Биз ўз қавмимизни қолдириб келганмиз. У қавмга ўхшаш адоватли ва ёмон қавм бўлмаса керак. Шояд, Аллоҳ уларни сизнинг сабабингиздан жам қилса. Биз бориб уларни ҳам сизнинг ишингизга даъват қиламиз. Уларга сиздан қабул қилган динни арз қиламиз. Агар Аллоҳ уларни сизнинг атрофингизда жамласа сиздан иззатли одам бўлмайди», дедилар.

Сўнгра келаси йили яна учрашишга ваъдалашиб қайтиб кетишди. Ўша йили мазкур гуруҳ ҳаракати билан Ясрибда Ислом дини тарқалди.

БИРИНЧИ АҚАБА БАЙЪАТИ

Келаси йили, ҳаж мавсумида ваъдалашилган жойга ясрибликлардан ўн икки киши келишди. Яна Ақабада Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам билан учрашишди. Шунда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам улардан байъат олдилар. Ўша байъатнинг иштирокчиси Убода ибн Сомит розияллоҳу анҳу бу ҳақда қуйидагиларни айтадилар:

«Ўн икки киши эдик. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бизларга:

«Келинглар! Менга Аллоҳга бирор нарсани ширк келтирмаслигингиз, ўғрилиқ, зино қилмаслигингиз, болаларингизни ўлдирмаслигингиз, қўлларингиз ва оёқларингиз орасидан бўҳтон тўқиб келтирмаслигингиз, менга маъруф ишда исён қилмаслигингиз ҳақида байъат қилинглар. Сиздан ким бунга вафо қилса, унинг ажри

Аллоҳнинг зиммасида. Ким ундан бирор нарсани бузиб бу дунёда жазосини олса, ўша унинг учун каффоратдир. Ким ундан бирор нарсани бузсаю Аллоҳ уни сатр қилса, унинг иши Аллоҳга ҳаволадир. Хоҳласа, иқоб қилади. Хоҳласа, афв қилади», дедилар».

Мазкур мусулмонлар ўз юртларига қайтаётганларида Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам уларга Мусъаб ибн Умайр розияллоҳу анҳуни қўшиб, у кишига одамларга Қуръон ўқитиш, Ислом таълими бериш ва дин аҳкомларини ўргатишни топширдилар.

Мусъаб ибн Умайр розияллоҳу анҳу ва ясриблик мусулмонлар аҳолини Исломга даъват қилишда жонбозлик кўрсатдилар. Мусъаб ибн Умайр розияллоҳу анҳу Пайғамбар алайҳиссаломнинг тавсиялари бўйича иш олиб борар эдилар. У киши одамларга Қуръон ўқитиш, Ислом таълими бериш ва дин аҳкомларини ўргатишни ажойиб услуб билан йўлга қўяр эдилар. Гоҳида баъзи одамлар у кишининг олдига ўлдирмоқчи бўлиб қурол кўтариб кирар эди. Аммо Мусъаб ибн Умайр розияллоҳу анҳунинг ширин муомаласи, қироати ва Ислом ҳақидаги сўзларидан кейин кўнгли эриб, мусулмон бўлиб, у киши нима топширик берса ўшани сўзсиз бажарадиган бўлиб чиқар эди.

Ясриб бўйлаб Ислом мисли кўрилмаган тезликда тарқалиб борар эди. У ердаги бош қабилалар: Авс ва Хазражнинг кўплаб одамлари, жумладан, Саъд ибн Муоз ва Усайд ибн Хузайр каби ўз қавмининг улуғлари ҳам Исломга кирдилар. Бани Ашҳалнинг ҳаммаси битта ҳам қолмай мусулмон бўдилар. Хуллас, Ясрибда Ислом кирмаган оила қолмади.

ИККИНЧИ АҚАБА БАЙЪАТИ

Яна ҳаж мавсуми қайтиб келди. Мусъаб ибн Умайр розияллоҳу анҳу бошлиқ ясриблик мусулмонлар киши

билмас тариқа ўз қавмларининг мушрикларига қўшилиб ҳажга келдилар. Одамлар билан бирга ҳаж қилдилар. Арафотдан кейин шайтонга тош отиш вақти келганда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам билан Ақабада учрашишга келишдилар. Учрашув кечаси бўлганда ҳаммалари ўз қавмлари ила ухлагани ётдилар. Кечанинг учдан бири ўтгандан кейин битта-битта бўлиб ҳеч кимга билдирмасдан учрашув жойига кела бошладилар.

Тўпланиб бўлгач қарасалар, етмиш уч эркак ва икки аёл: Насийба бинти Каъб ва Асма бинти Амр ибн Адий эканлар.

Ҳаммалари тўпланиб, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламни кутадилар. Бир вақт у зот келаётганларини пайкадилар. Ёнларида бир киши ҳам бор эди. Яқин келганда у киши Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг амакилари Аббос эканлиги маълум бўлди.

Орада сўзлашув бўлиб ўтди. Мусулмонлар Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам улардан нимани талаб қилсалар, ўша нарсага тайёр эканларини билдирдилар.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам улардан ораларидан ўн иккита нақиб сайлашни сўрадилар. Улар ўн икки кишини танладилар. У зот нақибларга:

«Сизлар ўз қавмингизга худди Йисо ибн Марямнинг ҳаворийлари кафил бўлгандек кафилсизлар. Мен ўз қавмимга кафилман», дедилар.

Кейин Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам уларга Қуръон тиловат қилдилар, Аллоҳга даъват, Исломга тарғиб қилдилар ва:

«Аёлларингиз ва болаларингизни нимадан ҳимоя қиладиган бўлсангиз мени ҳам ўшандан ҳимоя қилишингиз шарти ила сизларнинг байъатингизни қабул қиламан», дедилар.

Баро ибн Маърур Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қўлларини олиб биринчи бўлиб байъат

қилди. Кейин ҳамма бирма-бир байъат қилиб чиқди. Сўнгра Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам уларга:

«Энди жойларингизга бораверинглар», дедилар.

Эртасига Макка кофирлари бўлиб ўтган ишдан хабардор бўлиб қолдилар. Ясрибликлар турган жойга бориб суриштира бошладилар. Ясриб мушриклари биз бундоқ иш қилганимиз йўқ, деб қасам ичиб туриб олдилар. Мусулмонлар ҳеч нарсани билмагандек туравердилар.

Ҳожилар жўнаб кетганларидан кейин мушриклар ишнинг тафсилотини билдилар. Улар Ясриблик мусулмонларни ортларидан қувиб бордилар. Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳуни тутиб ҳам олдилар. У кишини калтаклаб Маккага олиб келдилар. Аммо Саъд розияллоҳу анҳунинг иттифокдошлари у кишини мушриклар қўлидан ажратиб олдилар.

Бу ишдан аччиғи чиққан кофирлар мусулмонларга бўлган адоватни яна ҳам авж олдирдилар. Улар мусулмонларга аввалгидан ҳам қаттиқроқ азоб бера бошладилар.

ҲИЖРАТГА ИЗН БЕРИЛИШИ

Мушрикларнинг шиддатли тазйиқи остида қолган мусулмонлар Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламдан ҳижратга изн сўрай бошладилар. Чунки улар Ясрибда ўз диндошлари уларга ёрдам беришларини яхши билар эдилар. Ана шу пайтда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Менга ҳижрат диёрингиз ҳақида хабар берилди. У Ясрибдир. Ким чиқмоқчи бўлса, ўша ёққа чиқсин», дедилар. Баъзи мусулмонлар махфий равишда ҳижратга тайёрлана бошладилар.

Ясрибга биринчи бўлиб ҳижрат қилиб келган мусулмон Абу Салама ибн Абдуласад бўлди. Ундан кейин

Омир ибн Робийъа аёли билан келди. Унинг хотини Лайло бинти Аби Ҳашама биринчи аёл муҳожир бўлди. Сўнгра бошқа саҳобалар ҳам бирин-кетин ўта махфий равишда Маккани тарк этиб Ясрибга ҳижрат қила бошладилар.

Ҳижрат осон иш эмас эди. Кофирлар мусулмонларни ҳижратдан тўсиш учун барча ишларни қилар эдилар.

Имом Фахриддин Розий ривоят қиладиларки, Суҳайб Румий Мадинаи Мунавварага ҳижрат қилиб жўнаганида, Қурайш мушрикларидан бир гуруҳи у кишини қайтармоқчи бўлиб ортидан борибди. Шунда у киши уловидан тушиб, ўқдонидаги ўқларни тизиб қўйиб, камонни қўлларига олибди-да:

«Эй қурайш аҳли, менинг ичингизда энг мерганлардан бири эканимни яхши биласизлар-а?! Аллоҳга қасамки, ўқдондаги ўқ тугамагунча, биттангиз ҳам менга яқинлаша олмайсиз! Сўнгра қиличим билан, қўлимда қанчаси қолса, шунчаси билан чопаман. Кейин нимани истасангиз, қилаверасиз!» деди. Улар:

«Сен бизнинг юртимизга келганингда ҳеч нарсанг йўқ гадо эдинг, ҳозир эса кўплаб мол-дунёга эга бўлдинг», дедилар.

«Молимнинг қаердалигини айтиб берсам, йўлимда кетавераманми?» деди Суҳайб. Улар, ҳа, деган эдилар, у моли Макканинг қаерида эканини айтиб берди.

Бу хабар Пайғамбар алайҳиссаломга етганда:

«Савдо фойда келтирди, эй Суҳайб! Савдо фойда келтирди, эй Суҳайб!» дедилар.

Бир оз туриб Аллоҳ таоло томонидан: «Ва одамлардан Аллоҳнинг розилигини тилаб жонини сотадиганлари бор», деган ояти карима нозил бўлди.

Мусулмонларнинг аввалги авлодида шу оят васф қилган сифатга эга инсонлар жуда ҳам кўп чиқди. Шу боисдан улар қисқа муддат ичида дунёни адолатга тўлдирдилар. Кейин ҳам мусулмонлар ичида ушбу сифат

эгалари доим бўлиб келган. Фақат уларнинг кўплиги ёки озлигига қараб Аллоҳ таоло Ислом умматига ғалаба ёки мағлубиятни битган. Ҳозирги пайтда мусулмонлар Сухайб Румий каби фидойиларга жуда-жуда муҳтож.

Ҳамма мушриклардан қўрқиб яширин равишда ҳижрат қилди. Фақат бир киши, Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анхугина ошкора ҳижрат қилди. У киши ҳижрат қилишга қарор қилганидан сўнг кийимларини кийиб, қуролларини тақиб бемалол Байтуллоҳни тавоф қилди. Мақоми Иброҳимда икки ракъат намоз ўқиди. Сўнгра:

«Ким онасини азадор, хотинини тул, боласини етим қолдирмоқчи бўлса, менга манави водийнинг ортида учрашсин. Мен ҳижрат қилмоқчиман!» деди. Ҳеч ким чурқ эта олмади.

الفصل السابع

ЕТТИНЧИ ФАСЛ

في الهجرة

ҲИЖРАТ ҲАҚИДА

[illegible]

Аллоҳ таоло:

«Куфр келтирганлар сени ушлаш, ўлдириш ёки чиқариб юбориш учун макр қилганларини эсла. Улар макр қилдилар ва Аллоҳ ҳам «макр» қилди. Аллоҳ «макр» қилгувчиларнинг устасидир», (*Анфол, 30*) деган.

Шарҳ: Қуръон ёки ҳадисда Аллоҳ таолога нисбатан «макр» лафзи ишлатилса, уни бандаларга нисбатан қўлланилгани каби тушунмаслик керак. Кофирлар ўзларича макр қилишга уринадилар, аммо Аллоҳ таоло уларнинг макрини йўққа чиқаради, макрларининг жазосини беради.

Ушбу ояти каримадаги хитоб Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга қаратилган:

«Куфр келтирганлар сени ушлаш, ўлдириш ёки чиқариб юбориш учун макр қилганларини эсла», деб ёдга солинаётган ҳодиса, Маккада бўлиб ўтган.

Бу ҳақда имом Аҳмад ибн Ҳанбал Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоҳу анҳудан қўйидаги ривоятни келтирадилар:

«Қурайш бир кеча Маккада машварат қилди. Кимдир эрталаб Муҳаммадни ушлаб, боғлаб қўйинглар, деди. Бошқалари эса, йўқ, уни ўлдириш керак, дейишди.

Баъзилари, Маккадан чиқариб юборинглар, деди.

Аллоҳ таоло Пайғамбари соллаллоҳу алайҳи васалламга буни билдирди. Ҳазрати Али Расулуллоҳнинг тўшакларига кириб ётди, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам эса, Маккадан чиқиб ғоргача етиб олдилар. Мушриклар Али розияллоҳу анҳуни Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам деб ўйлаб, кечаси билан пойлаб чиқдилар. Эрталаб ёпирилиб кириб, Алини кўрганларида, Аллоҳ уларнинг макрларини ўзларига қайтарди. Улар:

«Оғайнинг қани?» деб сўрадилар. Ҳазрати Али:

«Билмайман», деди.

Улар Расулulloхнинг изларидан ахтариб кетдилар. Токқа етганларида, адаштириб юбордилар. Тоғ тепасига чикиб, ғор ёнидан ўтдилар. Ёрнинг оғзида ўргимчак уясини кўриб:

«Агар у бу ерга кирганида, ўргимчак уяси бўлмас эди»,
деб ўтиб кетдилар.

Ўша жойда Расулуллоҳ уч кун қолдилар».

[illegible]

Аллоҳ таоло яна:

«Агар сиз унга ёрдам бермасангиз, батаҳқиқ, Аллоҳ унга, куфр келтирганлар уни икки кишининг бири бўлган ҳолида чиқарганларида, нусрат берди. Улар икковлон ғорда турганларида, у шеригига, хафа бўлма, Аллоҳ, албатта, биз билан, деди. Бас, Аллоҳ унинг устидан Ўз сокинлигини нозил қилди ва сиз кўрмаган лашкарлар билан қўллади. Куфр келтирганлар калимасини паст қилди. Аллоҳнинг калимаси эса, ўзи юқори. Аллоҳ ғолиб ва ҳикматли зотдир», деган.

Шарҳ: Эй мўминман деб юрганлар, агар сиз бу сафар Пайғамбарга ёрдам бермасангиз, ҳечқиси йўқ, Аллоҳ Ўз Пайғамбарига ёрдам бериши турган гап. Уни Маккада кофирлар ўлдирмоқчи бўлиб, гапни бир жойга қўйганларида ҳам Аллоҳ унга нусрат берган. Аллоҳ кофирларнинг ёмон ниятларини унга билдирган ва унга чиқиб кетишни амр қилган.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Абу Бакр Сиддиқ билан бирга ҳижратга чиққанлар. Мушриклар кўп эдилар, Аллоҳ Пайғамбарига ёрдам берган.

«Агар сиз унга ёрдам бермасангиз, батаҳқиқ, Аллоҳ унга, куфр келтирганлар уни икки кишининг бири бўлган ҳолида чиқарганларида, нусрат берди».

Ўшанда Аллоҳ унга ёрдам бермаса, ҳеч ким ёрдам бера олмас эди. Мушриклар орқаларидан етиб келиб қолган эди. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг шериклари Абу Бакр Сиддиқ у зот соллаллоҳу алайҳи васалламга ёмонлик етишидан қўрқиб, агар мушриклардан бирортаси оёғи остига қараса, бизни кўриб қолади, деб титраб турардилар. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам эса, хотиржам эдилар.

«...икковлон ғорда турганларида, у шеригига, хафа бўлма, Аллоҳ, албатта, биз билан, деди».

Пайғамбаргагина хос бўлган хотиржамликдир бу. Чунки у Аллоҳнинг доимо ўзи билан бирга эканини сезиб туради.

«Бас, Аллоҳ унинг устидан Ўз сокинлигини нозил қилди ва сиз қўрмаган лашкарлар билан қўллади».

Қуръони каримда ҳижратга тарғиб қилувчи бир қанча оятлар бор. Ана ўша оятлардан бирини ўрганайлик.

«Ким Аллоҳнинг йўлида ҳижрат қилса, ер юзида қўпгина паноҳгоҳлар ва кенгчилик топадир. Ким уйдан Аллоҳ ва Расулга ҳижрат қилиб чиқса-ю, сўнгра унга ўлим етса, албатта, унинг ажри Аллоҳ

зиммасига тушадир. Ва Аллоҳ мағфират қилувчи ва раҳмли зотдир».

Ушбу оятда ҳижрат қилишга тарғиб бор. Бу улуғ ишга кишиларни маънавий жиҳатдан тайёрлаш, кўнгилларига келиши мумкин бўлган баъзи ҳаёлларни кўтариш бор.

Ҳижрат дину диёнатни деб, ватанни тарк этишдир. Кишилар ўзларича, ватандан узоқда бўлган киши хавф-хатарда қолади, ризқ-рўзи қийилади, деган фикрда бўладилар. Демак, улар тинчлик-омонлик ва ризқ-рўзни яшаш жойга боғлиқ деб тушунадилар. Бу эса, мусулмонликка ҳеч тўғри келмайдиган нотўғри фикрдир. Ана шу нотўғри фикрни кишилар ҳаёлидан кўтариш учун бу оятда:

«Ким Аллоҳнинг йўлида ҳижрат қилса, ер юзида кўпгина паноҳгоҳлар ва кенглик топадир», дейилмоқда.

Аллоҳ таоло ҳеч қачон Ўзининг йўлида ҳижрат қилган бандасини чорасиз ҳолда ташлаб қўймайди. Унга хавф-хатарлардан асрайдиган паноҳгоҳлар ато қилади ва ризқини кенг қилиб қўяди. Кўпгина кишилар ҳижратдан кейин олий даражаларга, кенг ризқларга эришгани тажрибадан маълум. Одамларни ҳижратдан тўсиб турадиган нарсалардан бири ўлимдан қўрқишдир. Аслида эса, аввал ўтган оятларда таъкидланганидек, ўлим жой танламайди. Вақти-соати етганда, муҳожир ҳам, муқим ҳам ўлаверади. Аммо у ўлим билан бу ўлимнинг фарқи бор. Муҳожирликда ўлишнинг бахтига нима етсин!

«Ким уйидан Аллоҳ ва Расулга ҳижрат қилиб чиқса-ю, сўнгра унга ўлим етса, албатта, унинг ажри Аллоҳ зиммасига тушадир. Ва Аллоҳ мағфират қилувчи ва раҳмли зотдир».

Бундан ортиқ яна нима керак? Соф ният билан йўлга чиқса бўлди. Муҳожирлар сафидан ўрин олади. Мабодо, йўлда ажали етиб ўлиб қолса, муҳожир сифатида ўлади. Шунинг учун, фақат Аллоҳнинг йўлида ва Пайғамбарнинг

йўлида ҳижратни ният қилиб чиқиш керак.

Имом Бухорий ва Имом Муслимлар ҳазрати Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анҳудан ривоят қилган ҳадисда Пайғамбаримиз алайҳиссалом:

«Ишлар ниятга боғлиқдир. Ҳар бир одамга ният қилгани берилади. Кимнинг ҳижратдан нияти Аллоҳга ва Унинг Расулига бўлса, унинг ҳижрати Аллоҳга ва Расулига бўлади. Кимнинг ҳижратдан нияти дунё учун бўлса, унга эришади ёки аёл учун бўлса, унга уйланади. Нима учун ҳижрат қилса, ўшанга етишади», деганлар.

2735- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: لَمْ أَعْقِلْ أَبَوَيَّ قَطُّ

إِلَّا وَهُمَا يَدِينَانِ الدِّينَ الْإِسْلَامِيَّ وَلَمْ يَمُرَّ عَلَيْنَا يَوْمٌ إِلَّا يَأْتِينَا فِيهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ طَرَفِي النَّهَارِ بُكْرَةً وَعَشِيَّةً، فَلَمَّا ابْتُلِيَ الْمُسْلِمُونَ خَرَجَ أَبُو بَكْرٍ مُهَاجِرًا نَحْوَ أَرْضِ الْحَبَشَةِ حَتَّى بَلَغَ بَرَكَ الْعِمَادِ لَقِيَهُ ابْنُ الدُّعْنَةِ وَهُوَ سَيِّدُ الْقَارَةِ فَقَالَ أَيْنَ تُرِيدُ يَا أَبَا بَكْرٍ؟ فَقَالَ أَخْرَجَنِي قَوْمِي فَأُرِيدُ أَنْ أَسِيحَ فِي الْأَرْضِ فَأَعْبُدَ رَبِّي. قَالَ ابْنُ الدُّعْنَةِ: فَلَكَ مِثْلَكَ يَا أَبَا بَكْرٍ لَا يُخْرَجُ وَلَا يُخْرَجُ إِلَّا تَكْسِبُ الْمَعْدُومَ وَيَصِلُ الرَّحِمَ وَيَحْمِلُ الْكَلَّ وَيَقْرِي الضَّيْفَ وَيُعِينُ عَلَى نَوَائِبِ الْحَقِّ وَأَنَا لَكَ جَارٌ فَارْجِعْ فَأَعْبُدْ رَبَّكَ بِلَدِّكَ، فَارْجِعْ وَارْتَحِلْ ابْنُ الدُّعْنَةِ فَطَافَ ابْنُ الدُّعْنَةِ عَشِيَّةً فِي أَشْرَافِ قُرَيْشٍ فَقَالَ لَهُمْ: إِنَّ أَبَا بَكْرٍ لَا يُخْرَجُ مِثْلُهُ وَلَا يُخْرَجُ أَتُخْرِجُونَ رَجُلًا يَكْسِبُ الْمَعْدُومَ وَيَصِلُ الرَّحِمَ وَيَحْمِلُ الْكَلَّ وَيَقْرِي الضَّيْفَ وَيُعِينُ عَلَى نَوَائِبِ الْحَقِّ، فَلَمْ تُكَذِّبْ قُرَيْشٌ بِجَوَارِ

ابن الدُّعْنَةِ وَقَالُوا لَهُ : مُرْ أَبَا بَكْرٍ فَلْيَعْبُدْ رَبَّهُ فِي دَارِهِ فَلْيُصَلِّ فِيهَا وَلْيَقْرَأْ مَا شَاءَ وَلَا يُؤْذِينَا بِذَلِكَ وَلَا يَسْتَعْلِنَ بِهِ فَإِنَّا نَحْشَى أَنْ يَفْتِنَ نِسَاءَنَا وَأَبْنَاءَنَا، فَقَالَ ذَلِكَ ابْنُ الدُّعْنَةِ لِأَبِي بَكْرٍ فَ لَبِثَ أَبُو بَكْرٍ بِذَلِكَ يَعْبُدُ رَبَّهُ فِي دَارِهِ وَلَا يَسْتَعْلِنُ بِصَلَاتِهِ وَلَا يَخْفِرُ فِي غَيْرِ دَارِهِ، ثُمَّ بَدَأَ لِأَبِي بَكْرٍ فَابْتَنَى مَسْجِدًا بِفَنَاءِ دَارِهِ وَكَانَ يُصَلِّي فِيهِ وَيَقْرَأُ الْقُرْآنَ فِي نَقْدَفٍ عَلَيْهِ نِسَاءُ الْمُشْرِكِينَ وَأَبْنَاؤُهُمْ وَهُمْ يَنْظُرُونَ إِلَيْهِ وَيَعْجَبُونَ مِنْهُ وَكَانَ أَبُو بَكْرٍ رَجُلًا بَكَاءً لَا يَمْلِكُ عَيْنِيهِ إِذَا قَرَأَ الْقُرْآنَ فَأَفْزَعَ ذَلِكَ أَشْرَافَ قُرَيْشٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ فَأَرْسَلُوا إِلَى ابْنِ الدُّعْنَةِ فَقَدِمَ عَلَيْهِمْ فَقَالُوا: إِنَّا كُنَّا أَجْرْنَا أَبَا بَكْرٍ بِجَوَارِكَ عَلَى أَنْ يَعْبُدَ رَبَّهُ فِي دَارِهِ فَقَدْ جَاوَزَ ذَلِكَ فَابْتَنَى مَسْجِدًا بِفَنَاءِ دَارِهِ وَأَعْلَنَ لِلصَّلَاةِ وَالْقِرَاءَةِ فِيهِ وَإِنَّا قَدْ خَشِينَا أَنْ يَفْتِنَ نِسَاءَنَا وَأَبْنَاءَنَا فَلَنَّهُ هُوَ فَإِنْ أَحَبَّ أَنْ يَفْتَصِرَ عَلَى أَنْ يَعْبُدَ رَبَّهُ فِي دَارِهِ فَعَلْ وَإِنْ أَبِي فَسَلِّهِ أَنْ يَرُدَّ إِلَيْكَ ذِمَّتَكَ فَإِنَّا قَدْ كَرِهْنَا أَنْ نُخْفِرَكَ وَلَسْنَا مُقَرَّبِينَ لِأَبِي بَكْرٍ إِلَّا سَتِغْلَانِ ، فَأَتَى ابْنُ الدُّعْنَةِ إِلَى أَبِي بَكْرٍ فَقَالَ: قَدْ عَلِمْتُ مَا عَقَدْتُ لَكَ عَلَيْهِ فَإِنَّمَا أَنْ تَقْتَصِرَ عَلَى ذَلِكَ وَإِنَّمَا أَنْ تَوَجَّعَ إِلَيَّ ذِمَّتِي فَإِنِّي لَا أَحِبُّ أَنْ تَسْمَعَ الْعَرَبُ أَنِّي أَخْفَرْتُ فِي رَجُلٍ عَقَدْتُ لَهُ ، فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ : فَإِنِّي أَرُدُّ لَكَ جَوَارِكَ وَأَرْضَى بِجَوَارِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَالنَّبِيِّ ﷺ يَوْمَئِذٍ بِمَكَّةَ فَقَالَ

النَّبِيُّ ﷺ : إِنِّي أُرِيتُ دَارَ هِجْرَتِكُمْ ذَاتَ نَخْلٍ بَيْنَ لَابَتَيْنِ
وَهُمَا الْحَرَّتَانِ فَهَاجَرَ مَنْ هَاجَرَ قَبْلَ الْمَدِينَةِ وَرَجَعَ عَامَّةٌ مَنْ كَانَ
هَاجَرَ لِبَلْوِصِ الْحَبْشَةِ إِلَى الْمَدِينَةِ وَتَجَهَّزَ أَبُو بَكْرٍ قَبْلَ الْمَدِينَةِ فَقَالَ لَهُ
رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : عَلَى رِسْلِكَ فَإِنِّي أَرْجُو أَنَّ يُؤْذَنَ لِي قَالَ أَبُو بَكْرٍ : هَلَنْ
تَرْجُو ذَلِكَ بَأْيٍ أَنْتَ وَأُمِّي ؟ قَالَ : نَعَمْ فَحَبَسَ أَبُو بَكْرٍ نَفْسَهُ عَلَى
رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لِيَصْحَبَهُ وَعَلَفَ رَاِحِلَتَيْنِ كَانَتَا عِنْدَهُ وَرَقَ السَّمَرِ وَهُوَ
الْحَبِطُ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ.

2735. Оиша розияллоху анҳо айтадилар:

«Эсимни таниб, ота-онамни билибманки, икковларини Ислом динини дин тутганларини биламан. Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам бизникига ҳар куни эртаю кеч келар эдилар. Мусулмонлар балога учраганларида Абу Бакр Ҳабашистон ерига ҳижрат қилмоқчи бўлиб чикди. У Баркул Ғимодга етганда йўлида Ибн ад-Дуғанна учради. У Қорра қабиласининг улуғи эди. У:

«Қаёққа бормоқчисан, эй Абу Бакр?» деди.

«Мени қавмим қувиб чиқарди. Ер юзида кезиб юриб Роббимга ибодат қилмоқчиман», деди у. Ибн ад-Дуғанна:

«Эй Абу Бакр, сен кабилар чикмаслар ва чиқарилмаслар. Албатта, сен йўқсилга ато берасан. Силаи раҳм қилурсан. Заифга ёрдам берурсан. Одамлар қилмаган яхшиликларни қиласан. Меҳмонга зиёфат берасан. Фалокатга учраганларга ёрдам берасан. Мен сенинг кафилингман. Ортингга қайтиб, ўз юртингда Роббингга ибодат қилавер», деди. Бас, у

қайтди. Ибн ад-Дуғанна ҳам у билан бирга борди. Кечқурун Ибн ад-Дуғанна айланиб Қурайш ашрофлари билан учрашди ва:

«Албатта, Абу Бакр кабилар чиқмаслар ва чиқарилмаслар. Йўқсилга ато берадиган, силаи раҳм қиладиган, заифга ёрдам берадиган, одамлар қилмаган яхшиликларни қиладиган, меҳмонга зиёфат берадиган, фалокатга учраганларга ёрдам берадиган бир одамни чиқарасизларми?!» деди. Қурайш Ибн ад-Дуғаннанинг кафиллигини ёлғонга чиқармади. Улар унга:

«Абу Бакрга айт, Роббисига ўз уйида ибодат қилсин. У ерда хоҳлаганича намоз ўқиб, қироат қилсин. Ўшаниси билан бизга озор бермасин. Ўшанисини ошкор қилмасин. Биз аёлларимиз ва болаларимизни фитнага солишидан хавфсираймиз», дедилар.

Ибн ад-Дуғанна у гапларни Абу Бакрга етказди.

Абу Бакр шунга биноан, Роббисига ўз уйида ибодат қилиб турди. Намозини ошкора қилмади. Уйидан бошқа жойда қироат қилмади.

Кейин Абу Бакрга ўз ховлисида масжид бино қилиш ёқиб қолди. У ўша ерда намоз ўқиб қироат қиладиган бўлди. Мушрикларнинг аёллари ва болалари унинг олдида тўпланадиган бўлдилар. Улар унга назар солишар ва ажабланишар эдилар. Абу Бакр йиғлоқи одам бўлиб, Қуръон ўқиса кўзларини тута олмас эди. Бу нарсa мушриклардан Қурайш ашрофларини ташвишга солди. Улар Ибн ад-Дуғаннага одам юбордилар. У етиб келди. Улар унга:

«Биз Абу Бакрга кафил бўлишингга унинг Роббисига ўз уйида ибодат қилиши шарти ила рози бўлган эдик. У ҳаддидан ошиб ховлиси саҳнига масжид қуриб олди. Намоз ўқишни ва қироат қилишни ошкора қилди. Батаҳқиқ, биз хотинларимиз ва болаларимизни

фитнага солишидан кўрқиб қолдик. Сен уни қайтар. Агар Роббисига ўз уйидагина ибодат қиладиган бўлса, қилаверсин. Агар бош тортадиган бўлса, кафиллигингни қайтариб беришини сўра. Албатта, биз сенга берилган аҳдни бузишни ёқтирмадик. Абу Бакрнинг ошкоралигига икром эмасмиз», дедилар.

Ибн ад-Дуғанна Абу Бакрнинг олдига бориб:

«Сен учун келишган аҳдимни ўзинг биласан. Ёки ўшанга амал қил, ёки аҳдимни ўзимга қайтар. Араблар менинг бир одамга аҳд бериб туриб аҳдим бузилгани ҳақида эшитишини истамайман», деди.

«Мен сенинг кафиллигингни ўзингга қайтариб бераман ва Аллоҳ азза ва жалланинг кафиллигига рози бўламан», деди Абу Бакр унга.

Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам ўша кунлари Маккада эдилар. Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам мусулмонларга:

«Менга хижрат диёрингиз кўрсатилди. У хурмозор экан. Икки ҳарра (қора тошли майдон) орасида экан», дедилар. Бас, ким хоҳласа Мадина томон хижрат қилди. Ҳабашистонга хижрат қилганлардан кўплари Мадинага қайтиб келдилар. Абу Бакр ҳам Мадина томон тайёргарлик кўрди. Шунда Расулulloх соллаллоху алайҳи васаллам унга:

«Сен шошилма. Мен ўзимга ҳам изн берилишининг умидидаман», дедилар. Абу Бакр:

«Ота-онам сизга фидо бўлсин. Шундоқ умид қилурмисиз?!» деди.

«Ҳа», дедилар у зот.

Бас, Абу Бакр Расулulloх соллаллоху алайҳи васалламга ҳамроҳ бўлиш учун ўзини тутиб турди. Тўрт ойгача ўз ҳузуридаги икки уловни Самарнинг тўкилган барги ила парвариш қилди».

Шарҳ: «Баркул Ғимод»—Яман томонга денгиз бўйлаб

юрганда беш кунлик йўлда жойлашган диёр.

2736- عَنْ أَبِي مُوسَى ط عَنْ النَّبِيِّ ρ قَالَ: رَأَيْتُ فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَهَاجِرُ مِنْ مَكَّةَ إِلَى أَرْضٍ بِهَا نَخْلٌ فَذَهَبَ وَهَلِي إِلَى أَنَّهَا الْيَمَامَةُ أَوْ هَجَرُ فَإِذَا هِيَ الْمَدِينَةُ يَثْرِبُ. رَوَاهُا الْبُخَارِيُّ.

2736. Абу Мусо розияллоху анхудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам:

«Тушимда Маккадан хурмоли ерга хижрат қилганимни кўрдим. Хаёлим Ямома ёки Ҳажарга кетди. Қарасам, у Ясриб шаҳри экан», дедилар»,

Иккисини Бухорий ривоят қилган.

2737- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ : بَيْنَمَا نَحْنُ جُلُوسٌ يَوْمًا فِي بَيْتِ أَبِي بَكْرٍ فِي خَجْرِ الظَّهِيْرَةِ قَالَ قَائِلٌ لِأَبِي بَكْرٍ هَذَا رَسُولُ اللَّهِ ρ مُتَقَنَّعًا، فِي سَاعَةٍ لَمْ يَكُنْ يَأْتِينَا فِيهَا فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: فِدَاءٌ لَهُ أَبِي وَأُمِّي وَاللَّهِ مَا جَاءَ بِهِ فِي هَذِهِ السَّاعَةِ إِلَّا أَمْرٌ فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ρ فَاسْتَأْذَنَ فَأُذِنَ لَهُ فَدَخَلَ فَقَالَ لِأَبِي بَكْرٍ : أَخْرِجْ مَنْ عِنْدَكَ فَقَالَ: إِنَّمَا هُمْ أَهْلُكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ : فَإِنِّي قَدْ أُذِنَ لِي فِي الْخُرُوجِ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: الصَّحَابَةُ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ρ: نَعَمْ ، قَالَ أَبُو بَكْرٍ : فَخُذْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِحْدَى رَاحِلَتَيَّ هَاتَيْنِ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ρ: بِالْتَّمَنِ. قَالَتْ عَائِشَةُ : فَجَهَّزْنَاهُمَا أَحَبَّ

الْجَهَّازِ وَصَنَعْنَا لَهُمَا سُفْرَةً فِي جِرَابٍ فَقَطَعْتَ أَسْمَاءُ أُخْتِي قِطْعَةً مِنْ
 نِطَاقِهَا فَنِطَطَتْ بِهِ عَلَى فَمِ الْجِرَابِ فَبِذَلِكَ سُهِتْ ذَاتَ النَّطَاقِ ،
 قَالَتْ: ثُمَّ لَحِقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَبُو بَكْرٍ بَعَارٍ فِي جَبَلٍ ثَوْرٍ فَكَمْنَا فِيهِ
 ثَلَاثَ لَيَالٍ بَيْتٌ عِنْدَهُمَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ وَهُوَ شَابٌّ ثَقِفٌ لَقِنٌ
 فِي ذُلُجٍ مِنْ عِنْدِهِمَا سِحْرٌ فَيُصْبِحُ مَعَ قُرَيْشٍ بِمَكَّةَ كَبَائِتٍ بِهَا فَلَا
 يَسْمَعُ لِنَهْرِ يُكَادَانِ بِهِ إِلَّا وَعَاهُ حَتَّى يَأْتِيَهُمَا بِخَبَرٍ ذَلِكَ حِينَ يَخْتَلِطُ
 الظَّلَامُ وَيَزْعَى عَلَيْهِمَا عَامِرُ بْنُ نُفَيْرَةَ مَوْلَى أَبِي بَكْرٍ مِنْحَةً مِنْ غَنَمٍ
 فَيُرِيحُهَا عَلَيْهِمَا حِينَ تَذْهَبُ سَاعَةٌ مِنَ الْعِشَاءِ فَيَسْتَانِ فِي رِسْلٍ وَهُوَ
 لَبَنٌ مِنْحَتُهُمَا وَرَضِيفُهُمَا حَتَّى يَنْعَقَ بِهَا عَامِرٌ بَغْلَسٍ يَفْعَلُ ذَلِكَ فِي
 كُلِّ لَيْلَةٍ مِنْ تِلْكَ اللَّيَالِي الثَّلَاثِ . وَاسْتَأْجَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَبُو بَكْرٍ
 رَجُلًا مِنْ بَنِي الدَّبِيلِ هَادِيَا خَرِيَّتًا قَدْ غَمَسَ حَلْفًا فِي آلِ الْعَاصِ بْنِ
 وَائِلٍ السَّهْمِيِّ وَهُوَ عَلَى دِينِ كُفَّارٍ قُرَيْشٍ فَأَمِنَاهُ فَدَفَعَا إِلَيْهِ
 رَاحِلَتَيْهِمَا وَوَاعَدَاهُ غَارَ ثَوْرٍ بَعْدَ ثَلَاثِ لَيَالٍ فَأَتَاهُمَا بِرَاحِلَتَيْهِمَا صُبْحَ
 ثَلَاثٍ وَانْطَلَقَ مَعَهُمَا عَامِرُ بْنُ نُفَيْرَةَ وَالدَّبِيلُ فَأَخَذَ بِهِمْ طَرِيقَ
 السَّوَا حِلْ .

2737. Оиша розияллоху анҳо айтадилар:

«Бир куни ҳаво роса қизиган пайтда Абу Бакрнинг
 уйида ўтирган эдик. Биров Абу Бакрга:

«Расулulloх соллалллоху алайхи васаллам

юзларини тўсган ҳолларида келмоқдалар», деб қолди.

Одатда бундоқ вақтда У зот бизникига келмас эдилар. Абу Бакр:

«Ота-онам у зотга фидо бўлсин. Аллоҳга қасамки, У зотни бу соатда муҳим иш олиб келган бўлса керак», деди.

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам келиб изн сўрадилар. У зотга изн берилди. У зот кирдилар ва Абу Бакрга:

«Олдингдагиларни ташқарига чиқар», дедилар.

«Отам сизга фидо бўлсин, эй Аллоҳнинг Расули. Булар ўз аҳлингиз, холос», деди.

«Менга чиқиш учун изн берилди», дедилар.

«Ҳамроҳликми? Отам сизга фидо бўлсин, эй Аллоҳнинг Расули», деди Абу Бакр.

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ҳа», дедилар. Абу Бакр:

«Эй Аллоҳнинг Расули, анави икки уловимдан бирини олинг», деди. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ўз баҳосига», дедилар.

Оиша айтади:

«Икковларини чиройли қилиб жиҳозладик. Бир қўйни қовуриб мешга жойладик. Опам Асма белбоғидан йиртиб мешнинг оғзини боғлади. Шунинг учун у «Зотунниток» — «белбоғ эгаси» деб номланган. Сўнгра Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ва Абу Бакр Савр тоғидаги бир ғорга етиб бордилар. Унинг ичида уч кеча беркиниб ётдилар. Икковларининг олдиларида Абдуллоҳ ибн Абу Бакр ҳам тунни бирга ўтказар эди. У ёш, сезгир ва ўтқир зехли эди. У икковларининг олдиларидан тонг қоронғусида чиқиб, тонгни Қурайшнинг ҳузурида, Маккада худди ўша ерда тунагандек отдирар эди. У икковлари ҳақида қилинган

хар бир гапни яхшилаб эшитиб олиб, зулмат тушиши билан олдиларига келиб унинг хабарини етказар эди.

Абу Бакрнинг мавлоси Омир ибн Фухайра бўлса, уларнинг устида қўй боқар эди. Хуфтон вақтидан бир оз ўтганидан кейин у қўйларни икковлари устида роҳатлантирарди. Икковлари тузуккина таом: офтобда иситилган идишдаги қўйларининг сутига, Омир тонг қоронғусида у(қўй)ларни қичқириб хайдагунча эга бўлар эдилар. У бу ишни мазкур уч кечанинг ҳар бирида қилар эди.

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ва Абу Бакр Бани Дайдан бир моҳир кишини ижарага йўл бошловчи қилиб олдилар. У Осс ибн Воил ас-Саҳмийнинг аҳли ила аҳднома учун қўл ботирган эди. У Қурайш кофирлари динида эди. Икковлари унга ишонишди. Уловларини унга бериб, уч кечадан сўнг ғор оғзида учрашишга келишишди. У учинчи кечанинг тонгида уловларни олиб икковлари олдиларига келди. Икковлари билан Омир ибн Фухайра ҳам юриб кетди. Йўл бошловчи пасткам йўлларни танлади».

Шарҳ: Йўл бошловчининг исми Абдуллоҳ ибн Урайқит эди. Ўша вақтда аҳдлашганда қўлини қонгами ёки бошқа бир рангли нарсалар ботириб туриб аҳдлашиллар эди. Матндаги «аҳднома учун қўл ботирган эди», дейилган жумлада ўша маъно кўзда тутилган.

2738- قَالَ سُرَاقَةُ بْنُ مَالِكٍ بْنِ جُعْشَمٍ الْمُدَلِّجِيُّ: جَاءَنَا

رُسُلُ كُفَّارٍ فَرِيشٍ يَجْعَلُونَ فِي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَأَيُّ بَكْرٍ دِيَّةٌ كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا لِمَنْ قَتَلَهُ أَوْ أَسْرَهُ ، فَبَيْنَمَا أَنَا جَالِسٌ فِي مَجْلِسٍ مَعَ قَوْمِي بَنِي مُدَلِّجٍ أَقْبَلَ رَجُلٌ مِنْهُمْ حَتَّى قَامَ عَلَيْنَا وَنَحْنُ جُلُوسٌ فَقَالَ : يَا سُرَاقَةُ

إِنِّي قَدْ رَأَيْتُ آتِيًا أَسْوَدَهُ بِالسَّاحِلِ أَرَاهَا مُحَمَّدًا وَأَصْحَابَهُ . قَالَ
سُرَاقَةُ: فَعَرَفْتُ أَنَّهُمْ هُمْ فَقُلْتُ إِنَّهُمْ لَيْسُوا بِهِمْ وَلَكِنَّكَ رَأَيْتَ فُلَانًا
وَفُلَانًا انْطَلَقُوا بِأَعْيُنِنَا ثُمَّ لَبِثْتُ فِي الْمَجْلِسِ سَاعَةً ثُمَّ قُمْتُ فَدَخَلْتُ
فَأَمَرْتُ جَارِيَتِي أَنْ تَخْرُجَ بِفَرَسِي وَهِيَ مِنْ وَرَاءِ أَكْمَةٍ فَتَحْبِسَهَا عَلَيَّ
وَأَخَذْتُ رُحْمِي فَخَرَجْتُ مِنْ ظَهْرِ الْبَيْتِ فَحَطَطْتُ بِرُجْحِهِ الْأَرْضَ
وَحَفَضْتُ عَلَيْهِ حَتَّى أَتَيْتُ فَرَسِي فَرَكَبْتُهَا فَرَفَعْتُهَا تُقَرِّبُ بِي حَتَّى
دَنَوْتُ مِنْهُمْ فَعَثَرْتُ بِي فَرَسِي فَخَرَزْتُ عَنْهَا فَقُمْتُ فَأَخَذْتُ مِنْ
كِنَانَتِي الْأَزْلَامَ فَاسْتَقْسَمْتُ بِهَا أَصْرُهُمْ أَمْ لَا فَخَرَجَ الَّذِي أَكْرَهُ
فَعَصَيْتُ الْأَزْلَامَ وَرَكَبْتُ فَرَسِي تُقَرِّبُ بِي حَتَّى إِذَا سَمِعْتُ قِرَاءَةَ رَسُولِ
اللَّهِ ﷺ وَهُوَ لَا يَلْتَفِتُ وَأَبُو بَكْرٍ يُكْثِرُ الْإِلْتِفَاتِ سَاحَتْ يَدَا فَرَسِي
فِي الْأَرْضِ حَتَّى بَلَغْنَا الرُّكْبَتَيْنِ فَخَرَزْتُ عَنْهَا ثُمَّ زَجَرْتُهَا فَنَهَضَتْ فَلَمْ
تَكُدْ تُخْرِجْ يَدَيْهَا فَلَمَّا اسْتَوَتْ قَائِمَةً إِذَا لِأَثَرِ يَدَيْهَا عَثَانٌ سَاطِعٌ فِي
السَّمَاءِ مِثْلُ الدُّخَانِ فَاسْتَقْسَمْتُ بِالْأَزْلَامِ فَخَرَجَ الَّذِي أَكْرَهُ
فَنَادَيْتُهُمْ بِالْأَمَانِ فَوْقَهُوا فَرَكَبْتُ فَرَسِي حَتَّى جِئْتُهُمْ وَوَقَعَ فِي نَفْسِي
حِينَ لَقِيتُ مَا لَقِيتُ مِنَ الْحَبْسِ عَنْهُمْ أَنْ سَيَظْهَرُ أَمْرُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ
فَقُلْتُ لَهُ: إِنَّ قَوْمَكَ قَدْ جَعَلُوا فِيكَ الدِّيَّةَ وَأَخْبَرْتُهُمْ أَخْبَارَ مَا يُرِيدُ
النَّاسُ بِهِمْ وَعَرَضْتُ عَلَيْهِمُ الرِّدَاءَ وَالْمَتَاعَ فَلَمْ يَزِرْأَنِي وَلَمْ يَسْأَلْأَنِي إِلَّا

أَنْ قَالَ أَخْفِ عَنَّا فَسَأَلْتُهُ أَنْ يَكْتُبَ لِي كِتَابَ أَمْنٍ فَأَمَرَ عَامِرَ بْنَ
فُهَيْرَةَ فَكَتَبَ فِي رُقْعَةٍ مِنْ أَدِيمٍ ثُمَّ مَضَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ .

2738. Суроқа ибн Молик ибн Жўъшам ал-Мудлажий айтади:

«Бизга Қурайш кофирларининг элчилари келиб, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ва Абу Бакрни ким ўлдирса ёки асирга олса, икковларининг диясича мукофот борлигини айтдилар. Мен ўз қавмим Бани Мудлиж билан бир мажлисда ўтирган эдим. Бирдан улардан бир киши илгарилаб келиб қолди. Бошимиз устига келиб тўхтади. Биз ўтирибмиз. Бас, у:

«Эй Суроқа, мен ҳозиргина соҳилда одамларнинг қорасини кўрдим. Менимча, Муҳаммад ва унинг хамроҳлари бўлса керак», деди. Суроқа айтади:

«Мен дарҳол ўшалар улар эканлигини англадим. Лекин улар бўлмаса керак, сен фалончи ва фалончиларни кўрган бўлсанг керак. Ҳозиргина кўз олдимизда ўтиб кетишувди», дедим.

Сўнгра мажлисда бир муддат ўтирдим. Кейин ўрнимдан турдим, уйга кирдим. Жориямга отни олиб чиқиб ушлаб туришни амр қилдим. У тепалик ортида эди. Найзамни олиб уни пастлатиб, ерга судраб уйнинг орқа томонидан чиқдим. Отимнинг олдига келиб, уни миниб, учуриб кетдим. У оёқларини тенг ташлаб чопиб мени уларга яқинлаштирди. Шунда отим қоқилиб, мен қулаб тушдим. Ўрнимдан туриб ўқдонимдан фол очиш чўпларини олдим. Уларга зарар етказаманми-йўқми, деб фол очдим. Менга ёкмаган нарсаси чиқди. Фол очиш чўпларига исён қилдим-да, отимни миндим. У мени уларга яқинлаштирди. Ҳаттоки Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қироатларини эшитдим. У зот атрофга қарамас эдилар. Абу Бакр тез-тез атрофга

қарар эди. Бирдан отимнинг олдинги оёқлари тиззасигача ерга ботиб кетди. Мен унинг устидан кулаб тушдим. Сўнгра отни қистадим. У ўрнидан турди. Олдинги оёғини чиқара олмай, чираниб зўрға чиқарди. У ўзини тиклаши билан олдинги оёқлари ўрнидан тутунга ўхшаш чанг отилиб чиқди.

Фол чўплари ила фол очдим. Менга ёқмаган нарса чиқди. Мен уларга омонлик сўраб нидо қилдим. Улар тўхтадилар. Отимни миниб олдиларига бордим. Мен улардан тўсилганимни ўйлаб кўнглимдан Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ишлари тезда зоҳир бўлиши ўтди. Бас, у зотга:

«Албатта, қавмингиз сиз учун дия миқдорида мукофот эълон қилдилар», дедим. Кейин одамлар уларга қарши нима қилмоқчи эканлари ҳақида хабар бердим. Уларга зод ва матоъ бермоқчи бўлдим. Улар мендан ҳеч нарса олмадилар. Улар мендан ҳеч нарса сўрамадилар ҳам. Фақат, биз ҳақимиздаги гап махфий қолсин, дедилар.

Мен у зотдан омонлик китоби ёзиб беришларини сўрадим. У зот Омир ибн Фухайрага амр қилдилар. У бир парча терига ёзди. Сўнгра Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам юриб кетдилар».

Шарҳ: Оддий инсоний ўлчов билан қаралганда ўзидан кўп марта кучли душмандан қочиб кетаётган киши бировга омонлик хати ёзиб, менинг ишим юришганда сенга омонлик бераман дейиши мумкин эмас. Аммо Аллоҳ таоло юборган ҳақ пайғамбар учун бу оддий иш. У зот ўзларининг иши, албатта, ғолиб келишини биладилар. Шунинг учун бемалол Суроқага омонлик хати бердилар.

Суроқа ўша хатни яхшилаб сақлаб юрди. Макка фатҳ қилиниб, Ҳунайн ва Тоиф ҳодисаларида Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам музаффар бўлганларида уни кўтариб келди. У Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи

васалламга яқинлашиб хатни боши устига кўтарди ва:

«Эй Аллоҳнинг Расули, мана бу менга берган хатингиз! Мен Суроқа ибн Моликман!» деди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Бу кун вафо кунидир!» дедилар.

Имом Ибн Абдул Барр «Ал-Истийъоб фии тамйизи ал-асҳоб» китобида қуйидаги қўшимчани ривоят қилган:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Суроқага Кисронинг кўйлақларини кийишингга нима дейсан?» дедилар. Шундоқ бўлди ҳам. Умар ибн Хаттобга Кисронинг кўйлақлари, камари ва тожи келтирилганда Суроқани чақирди ва уларни унга берди».

Суроқа ортда қолганидан кейин Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳамроҳлари билан ҳижрат сафарини давом эттирдилар.

Улар йўлда чодир атропофида уй ишлари билан машғул бўлиб юрган Умму Маъбад ал-Хузоъийяга йўлиқдилар. Унинг қарилиги ва касаллиги туфайли подадан ажраб қолган совлиғи бор эди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам изн сўраб ҳалиги совлиқнинг елинини ушлаб туриб «бисмиллаҳ»ни айтдилар ва дуо қилдилар. Бирдан елин сутга тўлди. У зот сутдан Умму Маъбадга ҳам, ўз ҳамроҳларига ҳам бердилар. Ҳамма сутга тўйди. Сўнгра ўзлари ҳам ичдилар. Кейин идишларни ҳам сутга тўлдирдилар. Сўнгра Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бошлиқ мусофирлар йўлларида давом этдилар.

Абу Маъбад келиб, Умму Маъбаддан қиссани сўради.

Умму Маъбад:

«Аллоҳга қасамки, ҳеч нарса бўлгани йўқ. Фақат бир муборак одам ўтди, холос», деб у зотни гўзал сифат ила васф қилди.

Абу Маъбад:

«Аллоҳга қасамки, менимча, бу Қурайш қидириб юрган одам бўлса керак», деди.

2739- قَالَ ابْنُ شَهَابٍ : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَقِيَ الزُّبَيْرَ فِي رَكْبٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ كَانُوا تَحَارًا قَافِلِينَ مِنَ الشَّامِ، فَكَسَا الزُّبَيْرُ النَّبِيَّ ﷺ وَأَبَا بَكْرٍ ثِيَابَ بَيَاضٍ وَسَمِعَ الْمُسْلِمُونَ بِالْمَدِينَةِ بِمُخْرَجِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنْ مَكَّةَ فَكَانُوا يَعْدُونَ كُلَّ غَدَاةٍ إِلَى الْحَرَّةِ فَيَنْتَظِرُونَهُ حَتَّى يَرُدَّهُمْ حُرَّ الظَّهِيرَةِ فَانْقَلَبُوا يَوْمًا بَعْدَ مَا أَطَالُوا انْتِظَارَهُمْ فَلَمَّا أَوْوَأَ إِلَى بُيُوتِهِمْ أَوْفَى رَجُلٌ مِنَ يَهُودَ عَلَى أُطْمٍ مِنْ آطَامِهِمْ لِأَمْرِ يَنْظُرُ إِلَيْهِ فَبَصُرَ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَأَصْحَابِهِ مُبَيِّضِينَ يَزُولُ بِهِمُ السَّرَابُ فَلَمْ يَمْلِكِ الْيَهُودِيُّ أَنْ قَالَ بِأَعْلَى صَوْتِهِ : يَا مَعْشَرَ الْعَرَبِ هَذَا جَدُّكُمْ الَّذِي تَنْتَظِرُونَهُ فَنَارَ الْمُسْلِمُونَ إِلَى السَّلَاحِ فَتَلَقَّوْا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بِظَهْرِ الْحَرَّةِ فَعَدَلَ بِهِمْ ذَاتَ الْيَمِينِ حَتَّى نَزَلَ بِهِمْ فِي بَنِي عَمْرِو بْنِ عَوْفٍ وَكَانَ ذَلِكَ يَوْمَ الْاِثْنَيْنِ مِنْ شَهْرِ رَجَبِ الْأَوَّلِ فَقَامَ أَبُو بَكْرٍ لِلنَّاسِ وَجَلَسَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ صَامِتًا فَطَفِقَ مَنْ جَاءَ مِنَ الْأَنْصَارِ مِمَّنْ لَمْ يَرَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يُحْيِي أَبَا بَكْرٍ حَتَّى أَصَابَتْ الشَّمْسُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَأَقْبَلَ أَبُو بَكْرٍ حَتَّى ظَلَّلَ عَلَيْهِ بِرِدَائِهِ فَعَرَفَ النَّاسُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عِنْدَ ذَلِكَ فَلَبِثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي بَنِي عَمْرِو بْنِ عَوْفٍ بِضْعَ عَشْرَةِ لَيْلَةً وَأُسِّسَ الْمَسْجِدُ الَّذِي أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَى وَصَلَّى فِيهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ثُمَّ رَكِبَ رَاحِلَتَهُ فَسَارَ يَمْشِي مَعَهُ النَّاسُ حَتَّى بَرَكْتَ عِنْدَ مَسْجِدِ الرَّسُولِ

بِالْمَدِينَةِ وَهُوَ يُصَلِّي فِيهِ يَوْمَئِذٍ رِجَالٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ وَكَانَ مِرْبَدًا
لِلتَّمْرِ لِسُهَيْلٍ وَسَهْلٍ غُلَامَيْنِ يَتِيمَيْنِ فِي حَجَرٍ أَسْعَدَ بْنِ زُرَّارَةَ فَقَالَ
رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حِينَ بَرَكْتَ بِهِ رَاحِلَتُهُ : هَذَا إِنْ شَاءَ اللَّهُ الْمَنْزِلُ ثُمَّ دَعَا
رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْعُلَامَيْنِ فَسَاوَمَهُمَا بِالْمِرْبَدِ لِيَتَّخِذَهُ مَسْجِدًا فَقَالَا : لَا
بَلْ نَهَبُهُ لَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَأَبَى رَسُولُ اللَّهِ أَنْ يَقْبَلَهُ مِنْهُمَا هِبَةً حَتَّى
ابْتَاعَهُ مِنْهُمَا ثُمَّ بَنَاهُ مَسْجِدًا وَطَفِقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَنْقُلُ مَعَهُمُ اللَّبَنَ
فِي بُنْيَانِهِ وَيَقُولُ وَهُوَ يَنْقُلُ اللَّبَنَ : هَذَا الْحِمَالُ لَا حِمَالَ خَيْرَ هَذَا
أَبْرُ رَبَّنَا وَأَطْهَرُ وَيَقُولُ : اللَّهُمَّ إِنَّ الْأَجْرَ أَجْرُ الْآخِرِ فَارْحَمِ الْأَنْصَارَ
وَالْمُهَاجِرَ فَتَمَثَّلَ بِشَعْرِ رَجُلٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ لَمْ يُسَمَّ لِي . قَالَ ابْنُ
شِهَابٍ : وَلَمْ يَبْلُغْنَا فِي الْأَحَادِيثِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ تَمَثَّلَ بِبَيْتِ شَعْرِ
تَامَ غَيْرَ هَذِهِ الْأَبْيَاتِ .

2739. Ибн Шихоб айтади:

«Расулulloх соллаллоху алайхи васаллам бир гурух мусулмон отликлар билан келаётган Зубайрга йўликдилар. Улар Шомдан келаётган тожирлар эдилар. Бас, Зубайр Пайғамбар соллаллоху алайхи васалламга ва Абу Бакрга оқ кийим кийгазди.

Мадинадаги мусулмонлар Расулulloх соллаллоху алайхи васалламнинг Маккадан чиққанларини эшитдилар. Улар ҳар куни эрталаб ҳаррага чиқиб У зотни интизор бўлиб кутар эдилар. Токи пешиннинг иссиғи уларни қайтаргунча турар эдилар.

Бир куни интизорлари чўзилиб кетгандан сўнг

ортга қайтдилар. Улар уйларига кирганларидан кейин яхудийлардан бир киши кўрғонларидан бирининг устига ўз иши билан чиқди. Бас, унинг кўзи оппоқ бўлиб саробда кўриниб-йўқолиб келаётган Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ва У зотнинг ҳамроҳларига тушди. Яхудий ўзини тута олмай баланд овоз билан:

«Эй араблар жамоаси! Сизлар интизор бўлиб кутаётган бобонгиз ана!» деб қичқирди. Мусулмонлар силоҳларига отилдилар. Улар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламни ҳарранинг юқорисида кутиб олдилар. У зот уларнинг ўнг томонларида юриб келиб Бани Амр ибн Авфникига тушдилар. Ўшанда Робиъул аввал ойи, душанба куни эди.

Абу Бакр одамларни кутиб олди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам жим ўтирар эдилар. Ансорлардан Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламни кўрмаганлари Абу Бакрга салом беришар эди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга қуёш тушиб қолганида Абу Бакр у зотни ридоси билан соя қилиб тўсди. Ана шунда одамлар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламни танидилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Бани Амр ибн Авфникида ўн кеча турдилар. Тақвога асосланган масжидга асос солдилар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам унда намоз ўқидилар. Сўнгра уловларини миндилар. Одамлар у зотнинг атрофларида пиёда юриб кетдилар. Охири уловлари Мадинадаги масжидур расулнинг ўрнига чўкди. Ўша кунларда у ерда баъзи мусулмонлар намоз ўқир эдилар. Аслида бу жой Аъяд ибн Зуроранинг тарбиясидаги Суҳайл ва Саҳл исмли икки етимнинг хурмо хирмони эди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам уловлари

У зот билан чўкканида:

«Иншааллоҳ, мана шу манзилдир», дедилар.

Сўнгра Расулуллоҳ солаллоҳу алайҳи васаллам иккала ғуломни чақирдилар ва хирмонни масжид қилиб олиш ниятида савдолашдилар. Икковлари:

«Йўғ-е! Биз сизга уни ҳадя қиламиз», дедилар.

Расулуллоҳ солаллоҳу алайҳи васаллам улардан уни ҳадя ўлароқ қабул қилишдан бош тортдилар. Охири сотиб олдилар. Кейин у ерга масжид бино қилдилар. Расулуллоҳ солаллоҳу алайҳи васаллам уни бино қилишда одамлар билан ғишт кўтаришдилар. У зот ғиштни кўтариб кетаётиб қуйидаги байтни айтардилар:

«Бу юклар Хайбар юкларидек эмасдир.

Эй Роббимиз, бу яхшироқ ва покроқдир».

У зот яна:

«Эй бор Худоё! Ажр охират ажридир.

Ансору муҳожирларни раҳм қил!» дердилар.

У зот мусулмонлардан бир кишининг шеърини мисол қилдилар. Унинг кимлиги менга айтилмади. Ибн Шихоб:

«Бизга Расулуллоҳ солаллоҳу алайҳи васаллам ушбу байтлардан бошқа шеърнинг тўлиқ байтини мисол қилганлари ҳадисларда етмади», деди».

Шарҳ: Тақвога асосланган масжидга асос солдилар, деганидан мурод Қубо масжидидир.

2740- قَالَ أَنَسٌ ٧: أَقْبَلَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ إِلَى الْمَدِينَةِ وَهُوَ مُرْدَفٌ

أَبَا بَكْرٍ وَالنَّبِيُّ ﷺ شَابٌّ لَا يُعْرَفُ وَأَبُو بَكْرٍ شَيْخٌ يُعْرَفُ فَيَلْقَاهُ الرَّجُلُ

فَيَقُولُ: يَا أَبَا بَكْرٍ مَنْ هَذَا الرَّجُلُ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْكَ فَيَقُولُ: هَذَا

الَّذِي يَهْدِينِي السَّبِيلَ فَيَحْسِبُ الْحَاسِبُ أَنَّهُ يَغْنِي الطَّرِيقَ وَإِنَّمَا يَغْنِي

سَبِيلِ الْخَيْرِ ، فَالْتَفَتَ أَبُو بَكْرٍ فَإِذَا هُوَ بِفَارِسٍ قَدْ لَحِقَهُمْ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذَا فَارِسٌ قَدْ لَحِقَ بِنَا فَالْتَفَتَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: اللَّهُمَّ اصْرَعْهُ فَصَرَعَهُ فَرَسُ هُتَمٍ قَامَتْ تُحْمِحُهُمْ فَقَالَ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ مُرْنِي بِمَا شِئْتَ قَالَ: فَقِفْ مَكَانَكَ لَا تَتَرَكَنَّ أَحَدًا يَلْحَقُ بِنَا قَالَ : فَكَانَ أَوَّلَ النَّهَارِ جَاهِدًا عَلَى نَبِيِّ اللَّهِ ﷺ وَكَانَ آخِرَ النَّهَارِ مَسْلَحَةً لَهُ فَنَزَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ جَانِبَ الْحَرَّةِ فَبَعَثَ إِلَى الْأَنْصَارِ فَجَاءُوا فَسَلَّمُوا عَلَيْهِمَا وَقَالُوا: ارْكَبَا آمِنَيْنِ مُطَاعَيْنِ . فَارْكَبَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ وَأَبُو بَكْرٍ وَحَقُّوا دُونَهُمَا بِالسَّلَاحِ فَقِيلَ فِي الْمَدِينَةِ جَاءَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ جَاءَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ فَأَشْرَفُوا يَنْظُرُونَ وَيَقُولُونَ جَاءَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ جَاءَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ ، فَأَقْبَلَ يَسِيرٌ حَتَّى نَزَلَ جَانِبَ دَارِ أَبِي أَيُّوبَ فَقَالَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ: أَيُّ بُيُوتِ أَهْلِنَا أَقْرَبُ؟ فَقَالَ أَبُو أَيُّوبَ: أَنَا يَا نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ هَذِهِ دَارِي وَهَذَا بَابِي قَالَ: فَأَنْطَلِقُ فَهَيِّئْ لَنَا مَقِيلًا قَالَ: فَوَمَا عَلَى بَرَكَةِ اللَّهِ تَعَالَى. رَوَى الْبُخَارِيُّ هَذِهِ الثَّلَاثَةَ.

2740. Анас розияллоху анху айтадилар:

«Набийюллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам Мадинага Абу Бакрни мингаштирган ҳолларида кириб келдилар. Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам ёш кўринар ва танилган эмасдилар. Абу Бакр шайх ва танилган эди. Унга учраган киши:

«Эй Абу Бакр, олдингдаги одам ким?» деб сўрарди. Абу Бакр бўлса:

«Бу мени йўлга хидоят қиладиган», дер эди. Эшитган йўлни тушунар эди. У эса яхшилик йўлини

қасд қилар эди. Абу Бакр қайрилиб қараб, бирдан уларга етай деб қолган отликни кўрди ва:

«Эй Аллоҳни Расули! Ана отлик! Бизга етиб қолди!» деди. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам қайрилиб қарадилар ва:

«Эй бор Худоё, уни йикитгин!» дедилар. Бас, уни оти йикитди ва туриб кишнай бошлади. У:

«Эй Аллоҳнинг набийи! Мени хоҳлаган нарсангизга амр қилинг!» деди. У зот:

«Жойингда туриб бизга бировнинг етиб олишига йўл қўйма», дедилар. У наҳорнинг аввалида Набийюллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга душман эди. Наҳорнинг охирига келиб У зотга ёрдамчи бўлиб қолди.

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳарранинг бир томонига тушдилар. Бас, у зот ансорийларга одам юбордилар. Улар келиб у зотга салом бердилар ва:

«Икковингиз омонлик-ла ва итоат қилинган ҳолда маркабга мининглар», дедилар.

Набийюллоҳ ва Абу Бакр миндилар. Улар силоҳлар билан иккиларини ўраб олдилар. Мадинада, Набийюллоҳ келдилар, Набийюллоҳ келдилар, дейилди. Улар интилиб назар солишар ва:

«Набийюллоҳ келдилар! Набийюллоҳ келдилар!» дейишарди. У зот юриб бориб, Абу Айюбнинг ҳовлиси ёнига тушдилар. Кейин Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Аҳлимизнинг уйларида қай бири энг яқин?» дедилар. Абу Айюб:

«Меники, эй Набийюллоҳ! Манави ҳовлим, манави эшигим», деди. У зот:

«Сен бориб биз учун кундузги уйқуга жой ҳозирла», дедилар. У:

«Икковингиз Аллоҳнинг баракаси ила ўрнингиздан

туринглар», деди».

Ушбу учовини Бухорий ривоят қилган.

2741- عَنْ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ τ قَالَ: اشْتَرَى أَبُو بَكْرٍ مِنْ أَبِي رَحْلًا بِثَلَاثَةِ عَشَرَ دِرْهَمًا وَسَاقَ عَنْ أَبِي بَكْرٍ حَدِيثًا فِي الْهِجْرَةِ إِلَى أَنْ قَالَ: فَلَمَّا دَنَا أَيُّ مِنَّا سُرَاقَةً دَعَا عَلَيْهِ النَّبِيُّ ρ فَسَاحَ فَرَسُهُ فِي الْأَرْضِ إِلَى بَطْنِهِ فَوَثَبَ عَنْهُ وَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ قَدْ عَلِمْتُ أَنَّ هَذَا عَمَلُكَ فَادْعُ اللَّهَ أَنْ يُخَلِّصَنِي مِمَّا أَنَا فِيهِ وَلَكَ عَلَيَّ لِأَعْمِيَّتٍ عَلَى مَنْ وَرَائِي وَهَذِهِ كِنَانَتِي فَخُذْ سَهْمًا مِنْهَا فَإِنَّكَ سَتَمُرُّ عَلَى إِبِلِي وَغِلْمَانِي بِمَكَانٍ كَذَا وَكَذَا فَخُذْ مِنْهَا حَاجَتَكَ فَقَالَ: لَا حَاجَةَ لَنَا فِي إِبِلِكَ، فَقَدِمْنَا الْمَدِينَةَ لَيْلًا فَتَنَازَعُوا أَيُّهُمْ يَنْزِلُ عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ρ فَقَالَ: أَنْزِلْ عَلَى بَنِي النَّجَّارِ أَخْوَالَ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ أَكْرَمُهُمْ بِذَلِكَ فَصَعِدَ الرَّجَالُ وَالنِّسَاءُ فَوْقَ الْبُيُوتِ وَتَفَرَّقَ الْغِلْمَانُ وَالْحَدَمُ فِي الطُّرُقِ يُنَادُونَ يَا مُحَمَّدُ يَا رَسُولَ اللَّهِ يَا مُحَمَّدُ يَا رَسُولَ اللَّهِ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَابْنُ خَارِشٍ.

2741. Баро ибн Озиб розияллоху анхудан ривоят:

«Абу Бакр отамдан ўн уч дирҳамга бир эгар сотиб олди», деди. Сўнгра Абу Бакрдан хижрат ҳақидаги хадисни ривоят қилиб келиб қуйидагиларни айтди:

«Суроқа бизга яқинлашиб келганда Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам унинг зиддига дуо қилдилар. Бас, унинг оти қорнигача ерга кириб кетди. Унинг ўзи отилиб тушди ва:

«Эй Муҳаммад! Мен билдим. Бу сенинг ишинг.

Аллоҳга дуо қил. Мени гирифтор бўлган нарсамдан халос қилсин. Сен учун ортимдагиларнинг кўзини кўр қилиш менинг зиммамда. Манави ўқдоним. Ундан битта ўқни олвол. Фалон жойда менинг туяларим ва гуломларим олдидан ўтасан. Улардан керагича ол», деди.

«Бизга сенинг туянгнинг кераги йўқ», дедилар У зот.

Бас, икковлари Мадинага кечаси келдилар. Одамлар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам қай бирлариникига тушишлари ҳақида талашиб кетдилар. У зот:

«Бани Нажжорникига, Абдулмуттолибнинг тоғалариникига тушаман. Бу билан уларни эҳтиром қиламан», дедилар.

Эркак-аёллар уйларнинг устига чиқиб олган, гуломлар ва ходимлар кўчаларни тўлдириб юборган эди. Улар:

«Эй Муҳаммад! Эй Расулуллоҳ! Эй Муҳаммад! Эй Расулуллоҳ!» деб қичқиришар эди».

Муслим ва Бухорий ривоят қилган.

2742- عَنْ الْبَرَاءِ τ قَالَ: أَوَّلُ مَنْ قَدِمَ الْمَدِينَةَ عَلَيْنَا مُصْعَبُ بْنُ عُمَيْرٍ وَابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ وَكَانَا يُقَرِّبَانِ النَّاسَ فَقَدِمَ بِأَلٍّ وَسَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ وَعَمَّارُ بْنُ يَاسِرٍ ثُمَّ قَدِمَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ فِي عَشْرِينَ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ρ ثُمَّ قَدِمَ النَّبِيُّ ρ فَمَا رَأَيْتُ أَهْلَ الْمَدِينَةِ فَرِحُوا بِشَيْءٍ فَرَحَهُمْ بِرَسُولِ اللَّهِ ρ حَتَّى جَعَلَ الْإِمَاءُ يَقْلَنُ قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ρ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

2742. Баро розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Мадинага, бизнинг олдимизга биринчи келган киши Мусъаб ибн Умайр ва Ибн Умму Мактум бўлдилар. Икковлари одамларга Қуръон ўқитишар эди. Кейин Билол келди, Саъд ибн Аби Ваққос, Амор ибн Ясир.

Сўнгра Умар ибн Хаттоб Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг йигирмата саҳобалари билан келди. Кейин Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам келдилар. Мадина аҳлининг Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга хурсанд бўлганларидек хурсанд бўлганларини кўрмаганман. Хаттоки, чўрилар ҳам: «Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам келдилар» дейишарди».

Бухорий ривоят қилган.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг хижратларидан кейин бошқа мусулмонлар ҳам Мадинага хижрат қилиша бошладилар. Бунга қуйидаги ривоят ҳам далилдир.

هجرة أصحاب السفينة

КЕМА СОҲИБЛАРИНИНГ ҲИЖРАТИ

2743- عَنْ أَبِي مُوسَى ط قَالَ: بَلَعْنَا مَخْرَجَ رَسُولِ اللَّهِ ρ وَنَحْنُ

بِالْيَمَنِ فَخَرَجْنَا مُهَاجِرِينَ إِلَيْهِ أَنَا وَأَخَوَانِي أَنَا أَصْغَرُهُمَا أَحَدُهُمَا أَبُو

بُرْدَةَ وَالْآخَرُ أَبُو رَهْمٍ فِي بَضْعٍ وَخَمْسِينَ رَجُلًا مِنْ قَوْمِي فَرَكَبْنَا سَفِينَةً

فَأَلْقَيْنَا إِلَى النَّجَاشِيِّ بِالْحَبَشَةِ فَوَجَدْنَا جَعْفَرَ بْنَ أَبِي طَالِبٍ وَأَصْحَابَهُ

عِنْدَهُ فَقَالَ جَعْفَرُ: إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ بَعَثَنَا هَاهُنَا وَأَمَرَنَا بِالْإِقَامَةِ فَأَقِيمُوا
مَعَنَا فَأَقَمْنَا مَعَهُ حَتَّى قَدِمْنَا جَمِيعًا فَوَافَقَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حِينَ افْتَتَحَ
خَيْبَرَ فَأَسْهَمَ لَنَا أَوْ قَالَ أَعْطَانَا مِنْهَا وَمَا قَسَمَ لِأَحَدٍ غَابَ عَنْ فَتْحِ
خَيْبَرَ مِنْهَا شَيْئًا إِلَّا لِأَصْحَابِ سَفِينَتِنَا مَعَ جَعْفَرٍ وَأَصْحَابِهِ فَقَسَمَ
لَهُمْ مَعَهُمْ، فَقَالَ بَعْضُ النَّاسِ لَنَا: نَحْنُ سَبَقْنَاكُمْ بِالْهَجْرَةِ، فَدَخَلْتُ
أَسْمَاءُ بِنْتُ عُمَيْسٍ عَلَى حَفْصَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا تَزُورُهَا فَدَخَلَ عُمَرُ
عَلَيْهِمَا فَقَالَ: مَنْ هَذِهِ؟ فَقَالَتْ: أَسْمَاءُ بِنْتُ عُمَيْسٍ فَقَالَ عُمَرُ:
الْحَبَشِيَّةُ هَذِهِ الْبَحْرِيَّةُ هَذِهِ فَقَالَتْ أَسْمَاءُ: نَعَمْ فَقَالَ عُمَرُ سَبَقْنَاكُمْ
بِالْهَجْرَةِ فَنَحْنُ أَحَقُّ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنْكُمْ فَغَضِبَتْ وَقَالَتْ: كَذَبْتَ يَا
عُمَرُ كَلَّا وَاللَّهِ كُنْتُمْ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يُطْعِمُ جَائِعَكُمْ وَيَعْطِي جَاهِلَكُمْ
وَكُنَّا فِي أَرْضِ الْبُعْدَاءِ الْبُعْضَاءِ فِي الْحَبَشَةِ وَذَلِكَ فِي اللَّهِ وَفِي رَسُولِهِ
وَأَيْمُ اللَّهِ لَا أَطْعِمُ طَعَامًا وَلَا أَشْرَبُ شَرَابًا حَتَّى أَذْكُرَ مَا قُلْتَ لِرَسُولِ
اللَّهِ ﷺ وَنَحْنُ كُنَّا نُؤْذَى وَنَخَافُ وَسَاءَ ذِكْرُ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَأَسْأَلُهُ
وَاللَّهِ لَا أَكْذِبُ وَلَا أَزِيغُ وَلَا أَزِيدُ عَلَى ذَلِكَ . فَلَمَّا جَاءَ النَّبِيُّ ﷺ
قُلْتُ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ إِنَّ عُمَرَ قَالَ كَذَا وَكَذَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: لَيْسَ
بِأَحَقَّ بِي مِنْكُمْ وَلَهُ وَأَصْحَابِهِ هَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ وَلَكُمْ أَنْتُمْ أَهْلُ السَّفِينَةِ
هَجْرَتَانِ قَالَتْ: فَلَقَدْ رَأَيْتُ أَبَا مُوسَى وَأَصْحَابَ السَّفِينَةِ يَأْتُونِي

أَرْسَالًا يَسْأَلُونِي عَنْ هَذَا الْحَدِيثِ مَا مِنَ الدُّنْيَا شَيْءٌ هُمْ بِهِ أَفْرَحُ وَلَا
أَعْظَمُ فِي أَنْفُسِهِمْ مِمَّا قَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ. قَالَتْ أَسْمَاءُ: فَكَانَ أَبُو
مُوسَى يَسْتَعِيدُ هَذَا الْحَدِيثَ مِنِّي. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَابْنُ خَارِيزٍ.

2743. Абу Мусо розияллоху анҳудан ривоят:

«Набий соллаллоху алайҳи васалламнинг чиққанлари хабари бизга Ямандалигимизда етди. Бас, биз – мен ва икки акам, мен иккисидан ҳам кичик эдим, уларнинг бири Абу Бурда, бошқаси Абу Рухм, ўз қавмимиздан эллиқдан ортиқ киши билан У зот томон хижрат қилиб чиқдик. Кемага миндик. Бас, у бизни Нажошийга, Ҳабашистонга олиб бориб ташлади. Унинг хузурида Жаъфар ибн Абу Толиб ва унинг шерикларини кўрдик. Жаъфар:

«Расулulloх соллаллоху алайҳи васалламнинг ўзлари бизни шу ерга юборганлар ва шу ерда туришга амр қилганлар. Сизлар ҳам биз билан туринглар», деди.

Кейин ҳаммамиз биргаликда келдик. Расулulloх соллаллоху алайҳи васалламнинг Хайбарни фатҳ қилганларига тўғри келдик. Бас, У зот бизга ҳам ўлжа бердилар ёки бизга ҳам ундан бердилар. У зот Хайбар фатҳидан ғойиб бўлган бирор кишига ҳам (ўлжа) тақсим қилмадилар. Илло бизнинг Жаъфар ва унинг асхоблари билан бўлган кемамиз одамларигагина улар билан бирга (ўлжа) тақсим қилдилар. Баъзи одамлар бизга:

«Биз хижрат ила сиздан ўзиб кетдик», дедилар.

Асма бинти Умайс Ҳафса розияллоху анҳонинг зиёратига кирди. Шунда Умар икковларининг олдиларига келиб қолди ва:

«Бу аёл ким?» деди.

«Асма бинти Умайс», деди. Умар:

«Ҳабашистонлик аёлми? Денгизчи аёлми?» деди.

«Ҳа», деди Асма. Умар:

«Биз сизлардан ҳижрат ила ўзиб кетдик. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга биз сизлардан кўра ҳақлироқмиз», деди.

Шунда (Асманинг) ғазаби чиқди ва:

«Ёлғон айтасан! Эй Умар! Ундок эмас! Аллоҳга қасамки, сизлар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам билан бирга бўлдингизлар. У зот сизларнинг очингизга таом бердилар, жоҳилингизга ваъз қилдилар. Биз эса узоқлик ва ёмон кўриш ерида, Ҳабашистонда бўлдик. Бу Аллоҳ учун ва Унинг Расули учун бўлди. Аллоҳга қасамки, сен айтган нарсани Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга зикр қилмагунимча таом ҳам емайман, шароб ҳам ичмайман! Биз озор чекиб, хавфда қолган эдик. Буни, албатта, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга айтаман ва У зотдан сўрайман. Аллоҳга қасамки, ёлғон гапирмайман, бурилмайман ва ўшанга зиёда ҳам қилмайман», деди.

Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам келганларида:

«Эй Аллоҳнинг Набийи, Умар бундок, бундок, деди», деб айтди. Шунда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«У менга сизлардан ҳақлироқ эмас. Унга ва унинг шерикларига бир ҳижрат бор. Сизларга ва сизларнинг кемангиз аҳлига икки ҳижрат бор», дедилар.

Асма айтади:

«Абу Мусо ва кема соҳиблари жамоат, жамоат бўлиб келиб мендан ушбу ҳадис ҳақида сўрар эдилар. Улар учун Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам улар ҳақида айтганларидан кўра дунёда каттароқ ва қувончлироқ нарса йўқ эди. Абу Мусо мендан бу

ҳадисни қайта-қайта сўрар эди».

Муслим ва Бухорий ривоят қилган.

ИСЛОМ ЖАМИЯТИ ҚУРИШНИНГ БОШЛАНИШИ

Ўтган сатрларда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳали Мадинаи Мунавварага етиб келмай туриб Қубо масжидини қурганлари, етиб келгандан кейин эса Масжиди Набавийни қуришни бошлаганлари зикр қилинди. Бу ҳар бир Ислom жамиятида масжид қанчалик муҳим ўрин тутишига далолат қилади.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Абу Айюб ал-Ансорийнинг уйида етти-саккиз ой истиқомат қилдилар. Масжидлари ва унинг ёнидаги хужралари битгандан кейин ўша ёққа кўчиб ўтдилар.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам хижрат қилиб келгунларича Мадина шаҳри «Ясриб» деб аталар эди. «Ясриб» арабчада «ёмонлик» маъносини англатади.

Шунинг учун Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам шаҳарнинг номини «Мадина» деб атадилар.

МУҲОЖИРЛАР ВА АНСОРИЙЛАРНИ БИРОДАРЛАШТИРИШ

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам муҳожирлар билан ансорийларни биродарлаштирдилар. Ҳаттоки улар бир-бирларининг меросини олишгача ҳақли бўлдилар.

Ансорлар муҳожир биродарларини устун қўйиб, ўзларига жуда керак бўлиб турган нарсаларини ҳам уларга бердилар. Масалан, уйларининг ярмини, асбоб-анжомларини, мол-мулкларини ва бошқа ҳамма керакли нарсаларини. Ҳатто муҳожирлар Расулуллоҳга:

«Эй Расулуллоҳ, буларга ўхшаганларни ҳеч

кўрмаганмиз, оз бўлса бизга берадилар, кўп бўлса сероб қиладилар. Етарли маишатнинг кифоясини қилишяпти, фароғатга бизни шерик қилишяпти. Ҳатто ажрнинг ҳаммасини булар эгаллаб олмасалар», дея арз қилишган.

Шунда Пайғамбар алайҳиссалом:

«Йўғ-э, уларга ташаккур айтиб, ҳақларига дуо қилиб турсангиз, ундай бўлмайди, иншааллоҳ», деганлар.

Ансорийлар ҳақида Имом Бухорий ривоят қилган ҳадисда бундай дейилади:

«Набий алайҳиссалом ансорларни чақириб, уларга Баҳраинни (шу номдаги ҳозирги диёрни) бермоқчи эканликларини айтганларида, ансорлар, муҳожир биродарларимизга ҳам худди шунга ўхшаш жойни бермасангиз, бизга бунинг кераги йўқ, дедилар».

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам уларни диндош биродарлар, деб эълон қилганларидан кейин, муҳожирлардан бир кишини олиб, ансорийларнинг биттаси билан ака-ука қилиб қўйганлар. Бу диний биродарлик (ёки алоқа) қариндошлик, туғишганлик алоқаларидан устун саналган. Улар ҳамма масалаларда, ҳатто мерос масаласида ҳам мана шу алоқага таяниб иш кўрганлар. Уларнинг бир-бирларига валийликлари бир-бирларига ёрдам беришда, мерос тақсимлашда, хун тўлашда, қарзларини ўташ ва туғишганлар орасида бўладиган бошқа ҳомийлик ва жавобгарлик масалаларида ўз аксини топган.

Бу иш бутун дунёга пешқадамлик қилиши зарур бўлган жамият учун ғоят керакли эди. Ҳамжиҳат бўлган жамиятгина муваффақиятга эришади.

ЯХУДИЙЛАР БИЛАН АҲДНОМА ТУЗИШ

Аввал ҳам айтиб ўтилганидек, Мадинаи Мунавварада яҳудийлар ҳам яшар эдилар. Улар ҳам янги Ислом

жамияти билан ўзаро алоқада бўлишлари турган гап эди. Шунинг учун, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам улар билан ахднома туздилар.

Икки тарафнинг келишуви билан ёзилган бу ахдномада кўпгина масалалар батафсил баён қилинди. Жумладан, яҳудийларга ўз динларида туришлари кафолати, молу мулклари кафолати, уларнинг ҳақ-ҳуқуқлари ва масъулиятлари батафсил зикр этилди.

АЗОННИНГ БОШЛАНИШИ

Масжидда жамоат намози ўқиш учун одамларни чақириш эҳтиёжи пайдо бўлди. Баъзи кишилар насороларга ўхшаб занг чалишни таклиф қилдилар. Бошқалари яҳудийларга ўхшаб дуд чалишни таклиф қилдилар. Бу таклифлар Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга хуш келмади. Шунда баъзи мусулмонлар тушида азонни кўрганларини айтдилар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ўша азонни айтишни Билол ибн Рабоҳ розияллоҳу анҳуга амр қилдилар. Шундоқ қилиб, азон айтиш бошланди.

МУНОФИҚЛИКНИНГ ЗОҲИР БЎЛИШИ

Аввал нифоқ ва мунофиқлар ҳақида тўлиқроқ тушунчага эга бўлиб олишимиз керак.

Араб тилида «нифоқ» сўзи ичи бўш, ташқи кўриниши ўзгача нарсага ишлатилади. Мисол учун, юмронқозиқ ёки тулкининг уясига ҳам нифоқ сўзи ишлатилади. Чунки улар устидан оддий ерга ўхшайди, бир тарафдан кирса, иккинчи тарафдан чиқиб кетаверади.

Ҳозирги кунда ажнабий тилларда «тонел» деб номланаётган иншоотлар ҳам арабчада «нафақ» дейилади.

Агар бу маънони диний-ақидавий истилоҳда

ишлатмоқчи бўлсак, сиртдан мусулмонликни эълон қилиб, ичидан унга лойиқ бўлмасликка мунофиқлик, деб айтилади.

Одамлар кўз ўнгида Ислом динига мансублигини эълон қилиб, ҳатто баъзи амалларни ҳам қилиб юрадиган, аслида эътиқоди бузук бўлган кишиларни «мунофиқ» дейилади.

Мунофиқларнинг очик-ойдин кофирлардан ҳам катта хатарли эканликларига боис, кофирлар билан бўладиган алоқа ва муомалаларда биз уларнинг кимлигини эътиборга олиб, ўзларига яраша иш тутамиз.

Мунофиқлар эса, сиртдан мусулмон бўлиб кўринадилар, одамнинг ичидагини билиб бўлмайди, натижада, уларга ҳам мусулмонча муомала қилишга мажбур бўлинади. Бу билан мунофиқларга динга катта зарарлар етказишга имкон яратилади.

Ислом динининг аввалги пайтларида Маккаи Мукараммада мунофиқлик йўқ эди.

Ҳижратдан кейин, мусулмонлар Мадинаи Мунавварада алоҳида жамият бўлиб, «кўкракларига шамол тегиб» яшай бошлаганларидан сўнггина бу дард пайдо бўлди.

Маккада мусулмонлар оз сонли, заиф бўлиб, хоҳлаган киши уларга бемалол зулм ўтказар ва азоб берар эди.

Одатда, бундай пайтда фақат ҳақиқий мўминларгина сабр-чидам билан динларини маҳкам ушлайдилар.

Мадинада эса, мусулмонлар куч-қувватга, ўз давлатларига эга бўлдилар, улар билан ҳисоблашмасликнинг иложи қолмади.

Шундай бир пайтда дилларини моғор босган, қалбларидида марази бор баъзи кимсалар мунофиқлик йўлига ўтдилар. Аллоҳдан эмас, Аллоҳнинг бандаларидан кўрқиб, Исломга юзаки кирдилар.

Мунофиқлар кўпгина кирдикорларини қилдилар. Жумладан, улар турли ёлғон миш-мишлар тарқатдилар,

мусулмонларни маънавий-руҳий тарафдан заифлаштиришга, уларнинг қалбларида иймонни сусайтиришга ва умидсизликни кўчайтиришга ҳаракат қилдилар.

Мунофиқлик турли ахлоқий разолатнинг уясидир. Риёкорлик, алдамчилик, хиёнат, ёлғончилик, иккиюзлик, ваъдага хилоф қилишлар шулар жумласидандир. Мунофиқлик ҳар бир умматнинг жисмини титиб юборадиган ижтимоий касалликдир.

Янги Ислом жамияти пайдо бўла бошлаши яхудийларнинг ҳам тинчини бузди. Улар мусулмонларга қарши, Ислом динига қарши турли душманликларни қила бошладилар.

ҚИБЛАНИНГ ЎЗГАРТИРИЛИШИ

Маълумки, Пайғамбар алайҳиссалом Меърожга чиққанларида, намоз фарз бўлди. Шундан буён мусулмонлар Каъбаи Муаззамага қараб намоз ўқиб юрган эдилар.

Пайғамбаримиз ҳижрат қилиб, Мадинаи Мунавварага келганларидан сўнг, Байтул Макдисга қараб намоз ўқиш бошланди.

Бу ҳолат ўн олти ёки ўн етти ой давом этди. Байтул Макдисга қараб намоз ўқиш Аллоҳнинг Қуръонда келмаган амри ила бўлган. Сўнгра Аллоҳ субҳонаҳу ва таоло махсус оят тушириб, яна Каъбаи Муаззамани қибла этди.

Пайғамбаримизнинг ҳижратларидан сўнг Аллоҳ таолонинг хусусий амри ила қибла Байтул Макдисга томон бурилди. Ушбу бурилишда катта ҳикмат борлигини уламоларимиз мулоҳаза қилишган. Исломда ҳар бир нарса холис, Аллоҳ учун бўлиши керак. Қалба фақат Аллоҳга ихлос бўлиши, Исломдан бошқа ҳеч бир нарсага на

киблага, на миллатга, на ерга, на тарихга ихлос ва тобелик қолмаслиги керак.

Араблар эса, жоҳилият даврларида кўпгина нарсаларга ихлос қўйиб, ўша нарсалар билан фахрланиб юрар эдилар. Уларда фахр уйғотадиган нарсаларнинг гултожи Байтуллоҳ эди. Араблар Байтуллоҳ уларнинг ватанида жойлашганлиги, Иброҳим алайҳиссаломнинг даврларидан бери атрофдан одамлар шу Байтуллоҳни ҳаж қилишга келишлари билан керилишар эди. Каъбаи Муаззама бизнинг мулкимиз, шунинг учун, биз бошқалардан юқори турамиз, деб билишарди. Бошқа халқлар ҳам шу қабилда ўйлашар эди. Натижада Байтуллоҳ байтуларабга — арабларнинг уйига айланиб қолган эди. Уни ақийда асосида эмас, балки таассуб, тарафкашлик асосида ҳурматлашадиган бўлиб кетган эдилар. Ана шу тарафкашлик асосида бу Пайғамбар бизнинг Каъбага қараб намоз ўқишда, уни ҳурмат қилишда, шунинг учун, унга эргашамиз, дейдиганлар ҳам бўлиши мумкин эди. Бундай ғалат тафаккурлардан, тарафкашликлардан ва бошқа нарсалардан кутулиб, жоҳилият нопокликларидан пок бўлган ҳолда, фақат ақийда асосида Байтуллоҳни эъзозлашга кишиларни тайёрлаш учун қибла вақтинча Байтул Макдисга бурилди.

Шунда миллатчилик, тарафкашлик асосида Пайғамбарга эргашганлар ҳақиқий ақийда асосида, Аллоҳга таслим бўлиб эргашганлардан ажраб қолади. Ҳамда мусулмонларнинг қалблари, тафаккурлари, тасаввурлари нолайиқ нарсалардан покланади. Исломига бирор қизиққан нарсаси туфайли эмас, балки Аллоҳ учун кирган бўлади.

Аллоҳ таоло маълум муддат қиблани Каъбадан Байтул Макдисга кўчирганининг бир ҳикмати шудир. Бу амрга итоат этган Пайғамбаримиз бошлиқ мусулмонлар сўзсиз ўша томон юзланиб намоз ўқидилар.

Одатдагидек, яҳудийлар иғволарни тарқата бошладилар. «Муҳаммаднинг дини ҳақ бўлса, ота-боболарининг муқаддас уйи — Каъбага қараб намоз ўқийвермасдан, нима учун бизнинг қибламиз Байтул Макдисга қараб намоз ўқийди, бу ҳам унинг динидан бизнинг динимиз афзал эканининг далили», дейишди.

Пайғамбар алайҳиссалом Аллоҳнинг буйруғини бажарадилар, яҳудийларнинг гапларига эътибор бермайдилар. Шу ҳолда ўн олти ой ёки ўн етти ой Байтул Макдисга қараб намоз ўқилди.

Сўнгра қуйидаги оят нозил бўлиб, қибла Каъбаи Муаззамага қаратилди.

«Гоҳо юзингнинг осмонга тез-тез бурилганини кўрурмиз. Бас, албатта, сени ўзинг рози бўлган қиблага қаратурмиз. Юзингни Масжидул Ҳаром томон бур. Қаерда бўлсангиз ҳам, юзингизни у томон бурингиз. Албатта, китоб берилганлар уни Роббиларидан бўлган ҳақ эканини билурлар. Ва Аллоҳ уларнинг қилаётган амалларидан ғофил эмасдир».

Ояти кариманинг аввалидаги жумла васфига кўра, Пайғамбар алайҳиссалоту вассалом Каъбаи Муаззаманинг қибла қилиб берилишини кутиб юрганлар. Каъбага нисбатан чексиз муҳаббат, бунинг устига яҳудийларнинг ортиқча гап-сўзлари ва бошқа омиллар таъсирида у кишининг осмонга тез-тез қараб, шояд ваҳий келиб қибланинг ўзгарганидан хабар берса, дея кутишларини Аллоҳнинг Ўзи кўриб турганлиги баён этилмоқда.

«Гоҳо юзингнинг осмонга тез-тез бурилганини кўрурмиз».

Албатта, Аллоҳ таоло бу ишни кўриб-билиб турганидан, вақти-соати келганда Каъбанинг қибла бўлганини эълон этди.

«Бас, албатта, сени ўзинг рози бўлган қиблага қаратурмиз. Юзингни Масжидул Ҳаром томон бур.

Қаерда бўлсангиз ҳам, юзингизни у томон бурингиз».

Мақсад Каъба бўлса ҳам, Масжидул Ҳаромнинг, яъни, Каъбаи Муаззама атрофидаги масжиднинг зикр қилинганидан уламолар, намоз ўқувчи киши айнан Каъбага қараши шарт эмас, балки ўша томонга қараса ҳам жоиз, дейишган.

Ер юзининг турли бурчакларида истиқомат этувчи мусулмон умматни ягона қибла жамлайди. Ватанлари, турган жойлари, ранглари, тиллари, шакллари, жинслари, ёшлари, ижтимоий ҳолатлари турли-туман бўлишига қарамай, намоз пайтида ягона қиблага юз ўгирадилар. Бир қиблага қараш уларнинг бир тан, бир жон эканининг, мақсадлари, тутган йўллари бир эканининг, Роббилари, китоблари ва Пайғамбарлари бир эканининг рамзидир.

Ушбу рамз Исломнинг бошқа рамзлари каби, мусулмонларни бошқалардан ажратиб туради. Мусулмон миллати ўзига мустақил, афзал, Аллоҳнинг йўлидан юрган миллат.

Шунинг учун, ҳар бир нарасада мустақил экани билиниб туриши керак. Залолатда юрганларга тобе бўлиб қолмаслик зарур.

Шунинг учун ҳам, Аллоҳ таоло мусулмонларни бошқаларга тақлид қилишдан, уларнинг одатлари, шиорлари ва рамзларини олишдан қайтарган.

Инсон руҳ ва жасаддан иборат бўлгани учун, унда рухий-маънавий нарсаларга зоҳирий шакллари рамаз қилиб олиш майли бор. Инсондаги ҳис-туйғу ўзининг моддий рамазга эришгандагина таскин топади. Ана шунда кўнгил тўлади. Худди ичи билан таши бирлашгандек бўлади.

Исломда мана шу асосда ибодатга тааллуқли барча ҳолатлар йўлга қўйилган. Фақат ният билан ёки ичда баъзи ояту дуоларни ўқиш билан кифояланиб қолмасдан, балки ҳар бир ибодатнинг ўзига яраша шакли, ҳаракати, рамази

борки, ўшаларга амал қилиш керак. Намозда киём, рукуъ, сажда, салом; ҳажда ихром, талбия, тавоф, саъйи, вуқуф, тош отиш, қурбонлик сўйиш ва бошқалар ана ўшандай рамзларга киради.

УРУШГА ИЗН БЕРИЛИШИ

Авваллари мусулмонларга ҳатто ҳимоя учун кофирларга қарши жанг қилишга рухсат йўқ эди. Мушриклар Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга ва у кишининг саҳобаи киромларига истаганларича азоб беришар, зулм қилишар эди. Саҳобаи киромлардан баъзилари калтакланган, ярадор бўлган ҳолларида келиб, бошларидан ўтган ноҳақлик ва зулмдан шикоят қилсалар, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам: «Сабр қилинглар, менга уруш қилиш учун изн берилгани йўқ», дер эдилар.

Мусулмонлар «Роббимиз Аллоҳ» деганлари учун мушриклар уларни азоб-уқубатларга мубтало этдилар. Баъзиларини ўлдирдилар, бошқаларини калтакладилар, ярадор қилдилар, турли қийинчиликларга солдилар.

Охири келиб, мушриклар уларни бутунлай йўқ қилиб юбориш пайида бўлиб қолдилар. Ана шунда, мусулмонлар ўз маҳбуб диёрларини, аҳли аёл, қариндош-уруғ, молу мулкларини ташлаб чиқишга мажбур бўлдилар.

Лекин мушриклар уларни ҳижрат қилиб борган жойларида ҳам тинч қўймадилар. Ана шундагина мусулмонларга уруш қилишга изн берилди. Изн берилмаса ҳам, бўлмас эди. Ҳаддидан ошган кофирлар ҳар нарса қилишлари мумкин эди. Аллоҳ таоло қуйидаги оятни нозил қилди:

«Ўзларига қарши уруш очганларга уларга зулм қилингани учун (урушга) изн берилди. Албатта, Аллоҳ уларга нусрат беришга қодирдир».

Ушбу ояти карима мусулмонларга кофирларга қарши

уруш қилишга изн берувчи биринчи оятдир.

Бу оятда мусулмонларга уруш қилишга рухсат мазлум бўлганлари, азоб-уқубатга қолганлари учун берилгани очик-ойдин айтилмоқда.

«Ўзларига қарши уруш очганларга уларга зулм қилингани учун (урушга) изн берилди».

Демак, кофирлар аввал мусулмонларга қарши уруш очган. Мусулмонлар ҳужумга ва зулмга учраганлар. Энди улар ўзларини ҳимоя қилмасалар бўлмайди. Кофирлар уларни йўқ қилиб юборишлари мумкин.

ЖАНГЧИ ГУРУҲЛАРНИ ЮБОРИШНИНГ БОШЛАНИШИ

Ана шундоқ нозик бир пайтда уруш қилишга изн бўлганидан фойдаланиб Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам душманларга мусулмонлар кучини кўрсатиш мақсадида атрофларга жангчи гуруҳларни юбора бошладилар. Жанг маъносида бирор гап бўлмаса ҳам Ислом жамиятининг кучи пайдо бўлганини бошқаларга билдириш маъносида шундоқ қилинди.

Шу билан бирга, бундоқ юришлар мусулмон жангчилар учун машқ вазифасини ўтар, Маккадан келган муҳожир жангчилар учун янги ерлар билан танишиш ва ансорийлар билан биргаликда ўзаро тушунган ҳолда ҳаракат қилишни ўрганиш машқлари ҳам эди.

Ана шундоқ жангчи гуруҳларни юборишни «сарийя» дейилади. Бошқача қилиб айтганда, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ўзлари шахсан иштирок этмаган жангчи гуруҳнинг юришига «сарийя» дейилади.

Биринчи сарийя Убайда ибн Ҳорис розияллоҳу анхунинг сарийяси бўлиб, уни Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Ҳижоздаги баъзи сув марказларидан бирига юборганлар.

Ундан кейин Ҳамза ибн Абдулмуттолиб розияллоху анху бошчилигидаги сарийяни денгиз соҳилининг Ийсс томонига юборилди.

Учинчи сарийяни Саъд ибн Абу Ваққос розияллоху анху раҳбарликларида Ҳижознинг Хироз номли ерига юборилган.

Тарихчиларимиз Абдуллоҳ ибн Жаҳш розияллоху анхунинг жангчи гуруҳи ҳодисасига алоҳида эътибор берадилар. Чунки ўша гуруҳ ҳодисаси ҳақида Қуръони каримнинг оятлари нозил бўлган.

«Сендан ҳаром ойда уруш қилиш ҳақида сўрарлар. «Унда уруш қилиш катта гуноҳ. Аллоҳнинг йўлидан тўсиш, Унга куфр келтириш, Масжидул Ҳаромдан тўсиш, унинг аҳлини ундан чиқариш Аллоҳнинг ҳузурида энг катта гуноҳдир. Фитна ўлдиришдан каттароқдир», деб айт. Улар агар қодир бўлсалар, сизларни динингиздан қайтаргунларича сизга қарши уруш қилаверадилар. Сиздан кимки диндан қайтиб, кофир ҳолида ўлиб кетса, ана ўшалар бу дунёю охирада амали ҳабата бўлганлардир. Ана ўшалар дўзах эгаларидир. Улар унда абадий қолгувчилардир» (Бақара, 217).

Ушбу ояти кариманинг нозил бўлиши ҳақида бир неча ривоятлар келган бўлиб, қиссанинг мухтасари куйидагича:

Пайғамбаримиз алайҳиссолату вассалом иккинчи хижрий йилнинг ражаб ойида Абдуллоҳ ибн Жаҳш розияллоху анхуни саккиз нафар муҳожир саҳобийлардан иборат жангчи гуруҳга бошлиқ қилиб муҳим топшириқ билан юборганлар.

Шу билан бирга, Абдуллоҳ ибн Жаҳшга хат бериб, уни икки кун юргандан сўнг очишга буюрганлар.

Вақти келиб хатни очса, унда:

«Ушбу мактубни ўқиганингдан сўнг Макка билан Тоиф орасидаги Ботни нахла деган жойгача юриб бор. Ўша

ерда Қурайш қабиласини кузатасан ва бизга хабарини берасан. Шерикларингдан бирортасини ўзинг билан боришга мажбур қилма», деган гаплар ёзилган экан.

Бу Бадр урушидан аввал эди. Абдуллоҳ ибн Жаҳш розияллоҳу анху мактубни ўқиб кўриб:

«Эшитдик ва итоат қиламиз», дедилар. Кейин шерикларига қараб:

«Мени Расулуллоҳ солаллоҳу алайҳи васаллам Ботни нахлага бориб, Қурайшни кузатиб, у кишига хабарини олиб боришимни буюрдилар. Сиздан бирортангизни ҳам мажбур қилишимдан қайтардилар. Сиздан ким шаҳид бўлишни хоҳласа, мен билан юрсин, ким ёқтирмаса, ортига қайтсин. Мен Расулуллоҳ солаллоҳу алайҳи васалламнинг амрларини бажариш учун бораман», дедилар.

Шерикларининг ҳаммаси ҳам битта қолмай бордилар. Ҳижознинг йўлига юриб кетдилар, бир ерга етганларида Саъд ибн Абу Ваққос ва Утба ибн Ғазвоннинг туялари йўқолиб қолди. Уларни излаймиз, деб Абдуллоҳ ибн Жаҳш розияллоҳу анхунинг гуруҳидан ажраб қолдилар.

Қолган олти киши юриб кетдилар. Жангчи гуруҳ Ботни нахлага етганда Қурайшнинг тижорат ортилган карвони ўтиб қолди. Карвонда Амр ибн ал-Ҳазрабий ва яна уч киши бор эди.

Жангчи гуруҳ Амр ибн ал-Ҳазрабийни ўлдириб, икки кишини асир олди, бир киши қочиб кетди. Карвон ўлжа қилиб олинди.

Улар ўша куни жумадул охир ойининг охири куни деб ҳисоблашган эдилар.

Кейин маълум бўлишича, Ражаб ойининг биринчи куни экан. Жангчи гуруҳ ўлжани ва икки асирни олиб Пайғамбар алайҳиссаломнинг ҳузурларига келишди. У зот:

«Мен сизларни уруш ҳаром қилинган ойда уруш қилишга амр қилмаган эдим», дедилар ва ўлжа ҳамда икки асирни олишдан бош тортдилар.

Шундан сўнг, бу гуруҳ одамларнинг назаридан қолди. Мусулмон биродарлари уларга кўпол муомала қила бошладилар. Кўпчилик, булар ҳалокатга учради, деб ўйлади.

Қурайш эса, «Муҳаммад ва унинг саҳобалари уруш ҳаром қилинган ойнинг ҳурмати оёқости қилдилар, у ойда қон тўқдилар, мол-дунёни тортиб олдилар, одамларни асир қилдилар», деб гап тарқатдилар.

Пайтни пойлаб турган яҳудийлар дарҳол турли-туман иғво-бўхтонлар чиқара бошладилар.

Ноқулай ҳолат вужудга келди. Қадимдан бу ойларида ҳеч ким уруш қилмасди. Бировни асир олмасди. Ўлжа ҳам олмасди. Ислонда ҳам бу қоида амалда эди. Бирдан бундай иш бўлди. Ҳамма ҳайрон.

Шунда Аллоҳ таоло ушбу ояти каримани тушириб Ўзининг ҳақ ҳукмини чиқарди. Аллоҳ таоло Ўз Пайғамбарига хитоб қилиб деди:

«Сендан ҳаром ойда уруш қилиш ҳақида сўрарлар. «Унда уруш қилиш катта гуноҳ. Аллоҳнинг йўлидан тўсиш, Унга куфр келтириш, Масжидул Ҳаромдан тўсиш, унинг аҳлини ундан чиқариш Аллоҳнинг ҳузурида энг катта гуноҳдир. Фитна ўлдиришдан каттарокдир», деб айт. Улар агар қодир бўлсалар, сизларни динингиздан қайтаргунларича сизга қарши уруш қилаверадилар. Сиздан кимки диндан қайтиб, кофир ҳолида ўлиб кетса, ана ўшалар бу дунёю охиратда амали ҳабата бўлганлардир. Ана ўшалар дўзах эгаларидир. Улар унда абадий қолгувчилардир».

Бу ояти карима ҳам ҳаром ойда уруш қилишнинг ҳаром эканини таъкидламоқда. Тўғри, бу ойда уруш қилиш катта гуноҳ, лекин:

«Аллоҳнинг йўлидан тўсиш, Унга куфр келтириш, Масжидул Ҳаромдан тўсиш, унинг аҳлини ундан чиқариш Аллоҳнинг ҳузурида энг катта гуноҳдир.

Фитна ўлдиришдан каттарокдир».

Ўйлаб қаралса, зикр этилган бу бузғунчилик ишлар айна Қурайшнинг ишларидир. Уларнинг мусулмонларга қарши қилган бу ишлари одам ўлдиришдан кўра каттарок гуноҳдир.

Қурайшнинг ўзи ҳеч қонун-қоидага риоя этмасди, муқаддас тушунчаларни бемалол оёқости қиларди. Аллоҳ таоло Ислом динини юборганида ҳам одамларни Аллоҳнинг йўлидан тўсдилар ва Аллоҳга куфр келтирдилар. Энг катта гуноҳ шу эмасми? Энди бўлса, мусулмонларни ҳаром ойни беҳурмат қилишда айблашмоқда.

Ҳеч қандай муқаддасликнинг ҳурматини қилмайдиган Қурайш Масжидул Ҳаром аҳли бўлган мусулмонларни ўлдириб, қийноқ-азобга олиб, охири ҳаммаларини ҳайдаб чиқардилар.

Мусулмонлар ҳижрат қилишга мажбур бўлдилар. Энди бировни уруш ҳаром қилинган ойни ҳурмат қилмасликда айблайдиган бўлиб қолишибдими?! Ўзларининг ишлари одам ўлдиришдан кўра каттарок гуноҳ-ку!

Кофирларнинг иши кишиларни иймондан қайтариш, Аллоҳнинг йўлидан қайтариш ва куфрга юрғизишдир, бу фитна деб аталади.

«Фитна ўлдиришдан каттарокдир».

Сўнгра ояти карима кофирларнинг Ислом умматига бўлган доимий адоватини баён қилиб, айтади:

«Улар агар қодир бўлсалар, сизларни динингиздан қайтаргунларича сизга қарши уруш қилаверади».

Яъни, кофирлар мусулмонларга қарши ҳар бир фурсатдан фойдаланишга уринадилар. Мақсадлари—нима қилиб бўлса ҳам, мусулмонларни Исломдан қайтариш. Кофир ким бўлишидан, қаерда яшашидан ва қачон бўлишидан қатъи назар, ушбу ишини қилаверади. Уларнинг мусулмонларга қарши олиб борадиган урушлари

хар хил, турли-туман, лекин мақсад битта – мусулмонларни диндан қайтариш.

Лекин мусулмонлар сабр қилишлари, чидашлари, таслим бўлиш ҳақида ўйламасликлари керак. Аллоҳ кўрсатмасин, мабодо диндан қайтиб қолсалар, икки дунёнинг ҳасратига учрайдилар.

Ушбу ояти карима тушгандан кейин Пайғамбаримиз алайҳиссалату васаллам мазкур икки асирни ва ўлжани қабул қилдилар.

Ҳамманинг кўнгли ўрнига тушди. Мусулмонлар, айниқса, Абдуллоҳ ибн Жаҳш розияллоҳу анҳу ва у кишининг жангчи гуруҳи аъзолари хурсанд бўлдилар. Чунки улар ҳодиса бўлиб ўтгандан кейин, гуноҳ иш қилиб қўйибмиз, деб хижолатда эдилар. Ушбу ояти карима тушгач, уларда умид учкунлари чарақлади.

РАМАЗОН РЎЗАСИ ФАРЗ БЎЛИШИ

Иккинчи ҳижрий санада Аллоҳ таоло мусулмонларга Рамазон ойи рўзасини тутишни фарз қилди. Бунгача ўтган фурсатда мусулмонлар қалбида иймон мустаҳкам ўрнашиб бўлган эди. Намоз фарз бўлиб мусулмонлар уни ўз ҳаётларига яхшилаб татбиқ қилиб бўлган эдилар. Шунингдек, бошқа илоҳий амрларни ҳам қабул қилиб олишган эди. Ана шундоқ бир пайтда Аллоҳ таоло куйидаги оятларни нозил қилди:

«Эй иймон келтирганлар! Сизлардан аввалгиларга фарз қилинганидек, сизларга ҳам рўза фарз қилинди. Шоядки, тақводор бўлсаларингиз.

Саноқли кунлар. Сизлардан ким бемор ёки мусофир бўлса, бас, саноғини бошқа кунларда тутадир. Уни қийналиб тутадиганлар зиммасида бир мискин таоми мислича фидя бордир. Ким яхшилиқни ўз ихтиёри ила қилса, ўзи учун яхшидир. Агар билсангиз,

рўза тутмоғингиз сиз учун яхшидир.

Рамазон ойики, унда одамларга хидоят ҳамда хидояту фурқондан иборат очик баёнотлар бўлиб, Қуръон туширилгандир. Сиздан ким у ойда ҳозир бўлса, рўзасини тутсин. Ким бемор ёки сафарда бўлса, бас, саноғини бошқа кунлардан тутадир. Аллоҳ сизларга енгилликни хоҳлайди ва сизларга қийинликни хоҳламас. Саноғини мукаммал қилишингиз ва сизни хидоятга бошлаган Аллоҳни улуғлашингиз учун. Шоядки, шукр қилсаларингиз»
(Бақара, 183—185-оятлар).

БАДР УРУШИ

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг Мадинаи Мунавварага ҳижратларининг иккинчи йили, аниқроғи, ҳижратдан ўн тўққиз ой ўтиб, Рамазон ойида Бадр уруши бўлди.

Нафақат Ислом тарихида, балки бутун инсоният тарихида Бадр урушининг аҳамияти ниҳоятда каттадир. Бу уруш бўлиб ўтган кунни Аллоҳ таоло «Фурқон куни» – ҳақ билан ботилни фарқ қиладиган кун, деб номлаган.

Шу куни Аллоҳ таоло мўмин-мусулмонларга Ислом дини тарихидаги биринчи улкан ғалабани берди. Бу ғалаба уларнинг узок йиллик сабр-бардошлари эвазига берилган илоҳий мукофот эди.

Аслида, воқеа бундай бўлган. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга Абу Суфён ибн Ҳарб бошлиқ Макка мушрикларининг ўттиз ёки қирқ кишилик карвони Шомдан келаётгани ҳақида хабар етди.

Бу катта карвонда қурайшликларнинг молу мулклари, тижоратлари бор эди. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам мусулмонларни қизиқтириб:

«Мана, Қурайшнинг карвони, мол-мулки. Унинг

йўлига чиқинглар, шоядки, Аллоҳ таоло бу мол-мулкни сизларга ўлжа қилиб берса», дедилар.

Баъзи кишилар кўнгилли бўлиб чиқишга қарор қилдилар. Айримлар боргиси келмади. Чунки улар ўртада уруш чиқади деб ўйламаган эдилар.

БАДРГА ОТЛАНИШ

Бадрга отланган мусулмонлар уч юз ўн етти нафар эдилар. Шулардан саксон олтитаси муҳожирлардан, олтмиш биттаси ансорийларнинг Авс ва бир юз етмиштаси Хазраж қабиласидан эди.

Авсликлар ҳазражийларга қараганда шижоатли, урушга сабрли эдилар. Аммо сафар масаласи тўсатдан пайдо бўлгани ҳамда яшаш жойлари ҳам Мадинанинг тепароқ қисмида эканлиги сабабидан авсликлар бу гал Бадрга ҳазражликларга нисбатан озчилик бўлиб чиқдилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Кимнинг улови тайёр бўлса, биз билан юрсин», дедилар. Улови Мадинадан узоқроқда бўлганлар, бориб уловларини олиб келгунча кутиб туришни сўрашган эди, кўнмадилар. Мусулмонлар, юқорида айтилгандек, урушни кутмаган, унга тайёргарлик ҳам кўрмаган эдилар. Лекин Аллоҳ таоло уларни душман билан тўсатдан тўқнаштирди.

КАРВОН ЯҚИНЛАШМОҚДА

Абу Суфён Ҳижозга яқинлашган сари сергакланиб, ҳар бир хабарга аҳамият билан қулоқ солиб келаётган эди. Карвон бирор қутилмаган ҳолга дуч келмасин, деб ўтган-кетганлардан маълумотлар тўпларди.

Баъзи йўловчилар унга:

«Муҳаммад саҳобаларини сенга ва сенинг карвонингга қарши оёққа тургазмоқда», деган хабарни етказди.

Абу Суфён ҳушёр тортди. Замзам ибн Амр Ғифорий исми одамни ёллаб, Маккага жўнатди. У:

«Муҳаммад саҳобалари билан йўлимизни тўсиб чиқди, ким Қурайшнинг молу мулкани ҳимоя қилмоқчи бўлса, зудлик билан етиб келсин!» деган хабар йўллади.

Замзам ибн Амр шошилишч Маккага томон йўл олди.

МАККАДАН ЁРДАМ СЎРАШ

Замзам ибн Амр Маккага дод-вой солиб кириб борди.

«Эй Қурайш жамоаси! Ибн Ғолиб фарзандлари, Муҳаммад саҳобалари билан карвонларингизнинг йўлини тўсди. Ёрдам!!! Ёрдам!!! Аллоҳга қасамки, борсангиз, туяларнинг қулоғи кесилган, одамларнинг кўйлаги йиртилган, юклари таланган ҳолда кўрасиз!» дер эди.

ҚУРАЙШ УРУШГА ТАЙЁРЛАНМОҚДА

Қурайшнинг тинчи бузилди, улар тезда ҳаракатга тушиб қолдилар. Икки кун ичида урушга тайёр бўлдилар. Кучлилари кучсизларига ёрдам берди. Сухайл ибн Амр, Заъма ибн Асвад, Туъайма ибн Адий, Ҳанзала ибн Абу Суфён, Амр ибн Абу Суфёнлар маккаликларни урушга тарғиб қилишди.

Сухайл одамларга:

«Эй Оли Ғолиб! Муҳаммад ва ясриблик муртадлар карвонингизни, молу мулкнингизни тортиб олишларига йўл кўясизми?! Кимга мол керак бўлса, мана, олсин, кимга куч керак бўлса, мана куч», деди.

Умайя ибн Абу Салт унинг мадҳига байт айтди.

Навфал ибн Муовия ад-Дайлий курайшлик бойларнинг ҳузурига бориб, уларни кўшин жиҳози учун нафақа беришга даъват қилди. Абдуллоҳ ибн Робиъа унга:

«Мана, беш юз динор, хоҳлаган ерингга ишлат», деди.

Хувайтиб ибн Абдул Уззо икки юз динар берди. Қурол ва улов учун яна уч юз динар қўшди.

Туъайма ибн Адий йигирмата туя ажратди. Қурайшликлардан сафарбарликка бормай қолганлар ўзлари ўрнига бирорта одам ёллаб юборар эди.

Замзам ибн Амр тушида Макка водийсидан қон оқаётганини кўрди. Отика бинти Абдулмуттолиб ҳам шундай бир туш кўрдик, унда ҳар уйдан одам ўлишига ишоралар бор эди.

Фикр-мулоҳазали кишилар урушга боришни хохламадилар. Айниқса, Ҳорис ибн Омир, Умаййа ибн Халаф, Утба ибн Робиъа, Шайба ибн Робиъа, Ҳаким ибн Ҳизом, Абул Бухтарий ибн Ҳишом, Али ибн Умаййа ибн Халаф, Осс ибн Муннабиҳлар умуман сафардан бош тортдилар. Абу Жаҳл уларни айблади. Уқба ибн Абу Муъайт ва Назр ибн Ҳорис Абу Жаҳл тараф бўлишди.

ҚУРАЙШ ЮРИШНИ БОШЛАДИ

Нихоят юришга қарор қилдилар. Сафарларига чирманда билан қўшиқ айтадиган чўри қизларни ҳам олдилар.

Қаерда тўхтасалар, туя сўяр эдилар. Қўшинлари тўққиз юз эллик нафар жангчидан иборат эди. Пиёдалар эғнидаги совутлардан ташқари, яна юзта отга биттадан совут ортиб олган эдилар. Улар етти юзта туяни ҳам Бадрга томон ҳайдаб борардилар. Юришлари жуда кибрли ва дабдабали эди.

КАРВОН ЎТИБ КЕТДИ

Абу Суфён ҳам одамлари билан келаверди. Буларнинг карвонида мингта туя бор эди. Мадинага яқинлашган сари кўркувлари ортиб бораверди ва юришни секинлатиб,

Замзам ибн Амрнинг ёрдам олиб келишига кўз тика бошладилар.

Бадрга етганларида Абу Суфён карвоннинг олдига ўтди. Миясига пойлаб туришган бўлса-я, деган қўрқинчли фикр келди. Тезда йўналишни ўзгартириб, карвонни соҳил томон бурди-да, илдам кета бошлади. Бадр чап тарафда қолди.

ҚУРАЙШ УРУШГА ЎЧ

Қурайшликлар ҳар қулай жойда бир тўхтаб, туя сўйиб, кўрингани меҳмон қилиб келишар эди.

Уларнинг ҳузурига Абу Суфённинг чопари Қайс ибн Имруил Қайс келиб, карвонлари қутулиб кетганини билдирди ва:

«Энди қайтаверар экансизлар. Ўзингизни Ясриб (Мадина) аҳлига қатл эттирмангиз. Энди сизларга эҳтиёж йўқ. Карвон ва мол-мулкингизни ҳимоя қилиш учун чиққан эдингиз, Аллоҳ уларни қутқарди», деди.

У ҳар қанча уринмасин, қурайшликларни ортга қайтишга кўндира олмади. Абу Жаҳл:

«Аллоҳга қасамки, Бадрга бориб, уч кун туриб, туяларни сўйиб, таомларни еб, ароқларни ичиб, чўрилардан қўшиқ эшитиб маишат қилмагунча қайтмаймиз. Токи, араблар доимо биздан қўрқиб турсинлар!» деди.

Қайс Абу Суфённинг олдига бориб, қурайшликлар йўлларида қайтмаганини хабар қилди.

Шунда Абу Суфён: «Ҳолингга вой қавмим! Абу Жаҳлнинг иши бу! У одамларга бошлиқ бўлиб, туғёнга кетди. Қайтишни хоҳламабди. Ҳаддан ошиш хато ва бадбахтликка олиб боради. Агар Муҳаммадга йўлиқсак, хор бўламиз», деди.

МУСУЛМОНЛАР БАДР ЯҚИНИДА

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам саҳобалари билан йўлга чиққанларида Рамазон эндигина кирган эди. Мусулмонларда бор-йўғи етмишта туя бўлиб, навбат билан миниб келишар эди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам, Али ибн Абу Толиб ва Марсад ибн Абу Марсадлар бир туяни, Ҳамза ибн Абдулмуттолиб, Зайд ибн Ҳориса, Абу Кабша ва Онисалар биргаликда бошқа биттасини, Ҳазрати Абу Бакр, Ҳазрати Умар ва Абдурроҳман ибн Авф уحوвлон яна бир туяни навбат ила минишар эди.

ШҶРО МАЖЛИСИ

Бадрга яқинлашганларида, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга курайшликларнинг ҳам шу ёққа келаётганликлари ҳақида хабар етди. У зот асҳоби киромлар билан маслаҳат қилдилар.

Дастлаб Абу Бакр розияллоҳу анҳу туриб чиройли гаплар айтдилар. Сўнгра Ҳазрати Умар туриб, у киши ҳам чиройли гаплар айтдилар. Жумладан:

«Эй Аллоҳнинг Расули! Курайш иззатли бўлиб ўрганиб қолган. У азизликка эришганидан бери ҳеч хор бўлгани йўқ. Аллоҳга қасамки, у ўз иззатини ҳеч қачон бериб қўймайди. Сизга қарши, албатта, уруш қилади. Бунинг учун қиладиганини қилиб, тайёргарлигини кўриб қўйган», дедилар.

Сўнгра Микдод ибн Амр туриб:

«Эй Аллоҳнинг Расули! Аллоҳнинг амрига юраверинг, биз сиз биланмиз. Биз Бани Исроилга ўхшаб: «Сен ва Роббинг икковларинг улар билан урушаверинглар, биз эса бу ерда ўтириб турамиз», демаймиз. Сиз ва Роббингиз икковингиз уларга қарши уруш қилинглари, биз ҳам сизлар

билан бирга жанг қиламиз. Сизни ҳақ ила юборган Аллоҳга қасамки, бизни Баркул Гимодга (Яманнинг чеккасидаги бир жойга) бошласангиз ҳам кетаверамиз», деди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам хурсанд бўлиб, унинг ҳаққига яхши дуолар қилдилар. Шу билан бирга, Расулуллоҳ ансорийларнинг ҳам фикрини эшитишни хоҳладилар.

Пайғамбар алайҳиссалом улар фақат шаҳар ичидагина менга ёрдам берсалар керак, деб ўйлар эдилар. Чунки улар хижратдан аввалги иккинчи Ақаба байъатида Расулуллоҳни ўзлари ва болаларини ҳимоя қилгандек ҳимоя этишга ваъда беришган эди. Шунинг учун ҳам, Расулуллоҳ:

«Эй одамлар, менга маслаҳат беринглар!» дея нидо қилдилар.

Шунда Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳу туриб:

«Эй Аллоҳнинг Расули! Сиз бизни назарда тутяпсиз шекилли?» деб сўрадилар. Пайғамбаримиз шундай, деб жавоб қилдилар. Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳу:

«Ўзингизга ваҳий қилинган ишдан бошқасига дучор бўлиб қолганга ўхшайсиз. Биз сизга иймон келтирганмиз. Тасдиқ этганмиз. Сиз келтирган нарсани ҳақ деб шаҳодат берганмиз. Сизга қулоқ осиб, итоат қилишга аҳду паймон берганмиз. Эй Аллоҳнинг Пайғамбари, нимани хоҳласангиз, шуни қилаверинг. Сизни ҳақ ила юборган Аллоҳга қасамки, агар бир денгизни кўрсатиб, унга шўнғисангиз, биз ҳам орқангиздан битта қолмай шўнғиймиз. Кимни хоҳласангиз, ёнингизга олинг, хоҳламаганингиздан узоқроқ бўлинг. Молу мулкимиздан ҳам истаганингизча олаверинг. Сиз олган молимиз ўзимизда қолганидан кўра суюклироқдир. Жоним кўлида бўлган зотга қасамки, бу йўлдан ҳеч юрганим йўқ, нима бўлишини ҳам билмайман. Аммо эртага душманга

йўликишдан кўркмаймиз. Уруш вақтида сабр қиламиз. Тўқнашув пайтида сизга содиқмиз. Шоядки, Аллоҳ бизга кўзингизни қувонтирадиган ишларни насиб этса. Тўғри, баъзи қавмларимиз ортда қолди. Уларнинг сизга бўлган муҳаббати бизникидан кам эмас. Бизнинг сизга бўлган итоатимиз уларникидан кучли эмас. Аммо улар карвон учун кетилмоқда, деган ўй билан чиқмай қолдилар, холос. Сизга бир соябон куриб, уловларингизни ўша ерга тўплайлик. Сўнгра душманга рўпара бўлайлик. Агар Аллоҳ бизни азиз қилиб, душманимиз устидан ғолиб қилса, хўп яхши. Агар иш бошқача бўлса, унда туяларга минасиз-да, оптимизда қолганларга етиб оласиз», дедилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам севинганларини билдириб:

«Эй Саъд! Аллоҳ бундан ҳам яхши ҳукм қиладими?!», деб марҳамат қилдилар.

ҚАТЪИЙ ҚАРОР

Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳунинг нутқлари тамом бўлгандан кейин Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Қани, Аллоҳнинг барокати билан, юринглар! Аллоҳ менга икки тоифадан бирини ваъда қилди. Аллоҳга қасамки, мен у қавмнинг йиқиладиган жойларини кўраётгандекман», дея мужда бердилар.

Одамлар жангга дуч бўлишларини, улар қасд қилган карвон аллақачон ўтиб кетганини англадилар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг гаплари қалбларда нусрат келишига ишонч туғдирди.

Ўша куни Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам байроқ тикишга амр этдилар. Байроқлар учта эди. Бирини Мусъаб ибн Умайр розияллоҳу анҳу кўтариб юрди. Қолган иккитасининг ранги қора бўлиб, уларни Али ибн Абу Толиб ва Саъд ибн Муозлар кўтаришди.

Шунингдек, курол ҳам ошкор қилинди. Ҳолбуки, Мадинадан чиққанларида байроқ тикилмаган эди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам рамазоннинг ўн еттинчи куни, жума кечаси ҳуфтон пайтида Бадрнинг қуйи томонига келиб тушдилар. Али, Зубайр, Саъд ибн Абү Ваққос ва Басбас ибн Амр розияллоҳу анҳумни сув олиб келишга буюрдилар. Майда тошли кичик тепаликни кўрсатиб:

«Менимча, ана шу тепалик олдидаги қудукдан сув топасиз», дедилар. Улар қудук олдида Қурайшнинг сув ташийдиган туялари ва мешкобчиларига дуч келдилар. Баъзилари мусулмонларни кўриб қочиб қолишди. Ажир (мардикор) Қурайш ҳузурига бориб:

«Эй Бани Ғолиб, анави Абү Кабшанинг ўғли (Расулуллоҳни назарда тутмоқда) ва унинг саҳобалари мешкобчиларингизни тутиб олиб кетдилар», деди. Қурайш лашкаргоҳида ҳаяжон кўтарилди. Улар ғазабга миндилар.

БИРИНЧИ АСИРЛАР

Осмондан ёмғир ёғиб турар эди. Ўша кечаси Абү Ясар Убайда ибн Саъид ибн Осснинг қулини олиб келди. Мунаббих ибн Ҳажжож қули билан Умаййа ибн Халафнинг қули мусулмон бўлдилар.

Асирларни Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига келтиришганида, у зот намоз ўқиётган эдилар. Улар:

«Биз Қурайшнинг мешкобчиларимиз, бизни сув олиб келишга юборишган эди», дедилар.

Сўроқ қилаётганлар бу гапга ишонмай, ура кетишди.

«Биз Абү Суфённинг одамларимиз, унинг қарвонида эдик», деган эдилар, урушдан тўхташди.

Расулуллоҳ намозни тугатиб салом бердилар-да:

«Агар сизга тўғриси айтишса, урасизлар, ёлғон

гапиришса, тўхтайсизлар-а?!» деб асирларга қарата савол бера бошладилар.

Мешкобчилар у зот соллаллоҳу алайҳи васалламга Қурайш ушбу тепаликнинг ортида эканини, ҳар куни тўққиз-ўнта туя сўяётганларини, Маккадан кимлар чиққанини айтиб беришди.

Шунда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Уларнинг сони минг билан тўққиз юз орасида экан. Мана, Макка ўзининг жигаргўшаларини сизга қарши юборибди», дея вазиятга баҳо бердилар.

ЖОЙ ТАНЛАШ

Сўнгра саҳобаларига қаерга жойлашиш ҳақида маслаҳат солдилар. Машваратда Хаббоб ибн Мунзир Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламдан:

«Эй Аллоҳнинг Расули, бу жойга сизни Аллоҳ туширдими? Ундан силжишнинг иложи борми? Ёки уруш ва ҳийла учун тушдингизми?» деб сўради.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Уруш ва ҳийла учун тушган эдим», дедилар.

Хаббоб ибн Мунзир:

«Эй Аллоҳнинг Расули, ундай бўлса, мушрикларга энг якин қудуққа олиб боринг бизларни. Бу ер жанг қилишга ноқулай, ўша томонда эски бир қудуқ бор. Унинг суви ширин, ҳам тугамайди. Ундан идишларимизни сувга тўлдириб оламиз-да, жанг қилаверамиз», деди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Хаббобнинг фикрини маъқуладилар. Ислому лашкари Бадрдаги эски қудуқ ёнига бориб ўрнашди.

Расули акрам кечаси билан намоз ўқиб чиқдилар. Бу оқшом жума кечаси бўлиб, Рамазон ойининг ўн еттинчиси эди. Хаббоб айтган ишлар амалга оширилди.

Аллоҳ таоло осмондан ёмғир ёғдирди. Мусулмонлар

турган жойга ерни ҳўл қиладиган, аммо юришга халакит қилмайдиган даражада ёмғир ёғди. Қурайшликлар эса, ёмғир кўп ёққанидан юра олмай қолдилар. Улар қумлик жойга тушган эдилар. Ёмғир мўмин-мусулмонлар учун неъмат ва раҳмат, мушрикларга бало ва офат бўлди.

Ўша кеча мусулмонларни қаттиқ мудроқ босди. Ҳаммалари ухлаб қолдилар. Баъзиларининг боши эгилиб, кўксига тушиб қолса ҳам сезмас эди. Ёнбошига йиқилганларидагина ўзларига келардилар.

ДУШМАНДАН ХАБАР ОЛИШ

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Аммор ибн Ясир ва Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоҳу анҳумони душман томонга вазиятни ўрганиб келиш учун юбордилар.

Икковлари яширинча Қурайш лашкарини айланиб чикиб, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга мушриклар қаттиқ кўрқинчда эканини, осмон ҳам уларни тинч қўймаётгани хабарини етказишди.

Қудуқ бўйига жойлашганларидан сўнг Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга хурмо шохлари ва пўстлоғидан бир қапа қурилди. Унинг эшиги олдида Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳу қиличини яланғочлаб, қоровуллиқда турди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам уруш бўладиган манзилни айланиб чикдилар. Саҳобаларига қурайшлик кофирларнинг бошлиқлари ўлдириладиган ўринларини кўрсатдилар. Мана бу фалончининг ўладиган жойи, мана бу пистончиниқи, деб бирма-бир айтиб чикдилар. (Уларнинг ҳаммаси Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам кўрсатган жойларда ҳалок бўлдилар.)

Сўнгра Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам сафларни тўғриладилар. Кейин қароргоҳга қайтдилар. Абу Бакр розияллоҳу анҳу ҳам у киши билан бирга қапага

кирдилар.

ИЛТИЖО

Тонг отганда Қурайш оёққа турди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам уларнинг тепалик томонидан келаётганини кўргач:

«Эй бор Худоё, мана бу Қурайш ўз кибриёси ва фахри ила Сенга қарши келмоқда. Сенинг Пайғамбарингни ёлғончи қилмоқда. Эй бор Худоё, менга ваъда қилган нусратингни бер. Эй бор Худоё, уларни...», деб Роббиларига илтижо қилдилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Утба ибн Робиъанинг қизил туя миниб келаётганини кўриб, дедилар:

«Агар қавмдан бирортасида яхшилик бўлса, шу қизил туя эгасида бўлади. Агар унга итоат қилсалар, тўғри йўл топадилар».

Улардан бир тўпи Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳовузларига келиб тўхтадилар. Мушриклар орасида Ҳаким ибн Ҳизом ҳам бор эди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Уларга тегманглар», дедилар.

Ўша куни ким ҳовуздан сув ичган бўлса, ҳаммаси ҳалок бўлди. Фақат Ҳаким ибн Ҳизомгина тирик қолди. Кейинчалик Исломга кириб, яхши мусулмон бўлди.

ҚУРАЙШДА ИККИЛАНИШ

Қурайшликлар бир оз нафасларини ростлаганларидан сўнг Умар ибн Ваҳб ал-Жамҳийни мусулмонларнинг сонини билиб келиш учун юбордилар. У қайтиб бориб:

«Улар уч юз киши атрофида, лекин менга яна бир оз муҳлат беринглар, пистирмаси ёки мадад кучлари бор-йўқлигини билиб келаман», деди.

Водийни роса айланди, анча ичкарига кириб кўрди.
Қайтиб келиб қавмига бундай деди:

«Ҳеч нарса кўрмадим. Аммо, эй Қурайш жамоаси, балолар ўлимларни кўтариб келаётганга ўхшайди... У қавмнинг қиличидан бошқа қуроли йўқ, мавке жиҳатдан устунликка ҳам эга эмас, беркинадиган жойи ҳам йўқ. Аллоҳга қасамки, уларнинг ҳар бири сиздан бир одамни катл этмасдан туриб ўлмайди. Агар улар сиздан ўз сонларича одамни ўлдирсалар ҳам, бу дунёда юришингизда яхшилик қолмайди. Бир ўйлаб кўринглар».

Ҳаким ибн Ҳизом бу сўзларни эшитгандан сўнг одамлар ичида айланиб юриб, охири Утба ибн Робиъанинг олдига борди ва унга:

«Эй Абу Валид, сен Қурайшнинг каттасисан, улуғисан, сенга итоат қилишади. Дунё турғунича номинг яхшилик билан ёд этилишини хоҳлайсанми?» деди.

«Хўш, нима демоқчисан?» деди Утба.

«Одамларни бу йўлдан қайтар. Иттифокдошинг Омир ибн Ҳазражийни ҳам қайтишга кўндир».

«Хўп, мен шундай қиламан. Сен менга ёрдам бер. У менинг иттифокдошим, у талаб қилаётган хунни бераман, молининг зарарини ҳам тўлайман. Сен ибн Ҳанзалага (Абу Жаҳлга) бор. Одамларни бузса ўша бузади, деб ўйлайман».

Сўнгра Утба ибн Робиъа баланд овозда сўзлай бошлади:

«Эй Қурайш жамоаси! Аллоҳга қасамки, сизлар Муҳаммад ва унинг саҳобалари билан тўқнашиб, бирор яхшиликка эриша олмайсизлар. Аллоҳга қасамки, уни мағлуб этган тақдирингизда ҳам, одамларнинг юзига қарашга уяласиз. Биров амакиваччасини ўлдирса, бошқа биттаси тоғаваччасини, яна бири қариндошини ўлдирган бўлади. Қайтинглар, Муҳаммадни бошқа арабларга қўйиб беринглар. Агар уни енгсалар, сиз хоҳлаган иш бўлади, енголмасалар, ўзингизни хоҳламаган нарсангизнинг устида

кўрасизлар».

Ҳаким ибн Ҳизом Абу Жаҳлнинг олдига борганида у совутини олиб, кийишга тайёрлаётган эди. У:

«Эй Абул Ҳаком, Утба мени сенинг олдинга юборди», деб ўтган гаплардан Абу Жаҳлни хабардор этди.

Шунда Абу Жаҳл:

«Аллоҳга қасамки, Утба Муҳаммад ва унинг саҳобаларини кўриб кўрқиб кетибди. Аллоҳга қасамки, Худо биз билан Муҳаммаднинг ўртасида Ўз ҳукмини чиқармагунча, йўлимиздан қайтмаймиз. Утбанинг ҳукми бизга керак эмас. Мусулмонларнинг орасида унинг ўғли ҳам бор, шунинг учун сизларни кўрқитяпти», деб Ҳакимнинг таклифини кескин рад этди.

Сўнгра Омир ибн Ҳазражийга одам юбориб:

«Анави иттифоқдошинг одамларни қайтариб олиб кетмоқчи. Сен ўч олиш лозимлигини яхши биласан, чунки уларнинг босқинчилигини ўз кўзинг билан кўргансан. Тур, одамларга аҳд қилганингни билдир, укангни ўлдирганларини сўзла!» деб тайинлади.

Омир ибн Ҳазражий Абу Жаҳлнинг ташвиқи билан ўртага чикди-да, «Вой Умарим!» деб қичқира бошлади. Одамларни урушга қизқирди. Уларни Утба ибн Робиъа айтган гаплардан қайтарди.

Мушриклардан Асвад ибн Абдул Асад Махзумий олдинга чиқиб, у бадхулқ, жаҳлдор одам эди, кибр билан бундай деди:

«Аллоҳга сўз бераманки, уларнинг ховуздан сув ичаман ё уни бузиб ташлайман ёки шу йўлда ўлиб кетаман!»

Бироқ Асвад ниятига етолмади. Унинг йўлини Ҳамза ибн Абдулмуттолиб розияллоҳу анҳу тўсиб чикди. Илк тўқнашувдаёқ Ҳамза розияллоҳу анҳу унинг оёғини кесиб ташлади. Асвад чалқанчасига ағдарилиб тушди ва оёғидан шерикларига қараб қон отила бошлади. У сўзининг

устидан чиқиш учун ҳовуз томон эмаклаб кетди. Ҳамза розияллоҳу анҳу орқасидан бориб, бир йўла ўлдириб қўяқолди.

ЯККАМА-ЯККА ОЛИШУВЛАР

Шундан кейин Утба ибн Робиъа укаси Шайба ва ўғли Валид билан олдинга чиқиб, мусулмонларни яккама-якка олишувга чақирди.

Уларнинг қаршисига ансорийлардан уч йигит – Ҳориснинг ўғиллари Авф ва Муавваз ҳамда Абудуллоҳ ибн Равоҳа чиқишди. Мушриклар:

«Сизлар кимсизлар?» деб сўрашди.

«Биз ансорийлармиз», деб жавоб беришди улар.

«Бизнинг сизлар билан ишимиз йўқ!» деди мушриклар.

Сўнгра улардан бири:

«Эй Муҳаммад! Бизга ўз қавмимиздан бизга тенг келадиган тузукроқ одамни чиқар!» деб бақирди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Эй Убайда ибн Ҳорис, тур! Эй Ҳамза, тур! Али, сен ҳам тур!» дедилар.

Улар душманга рўбарў бўлишди. Мушриклар:

«Сизлар кимларсиз?» деб сўрашди яна.

«Мен Убайдаман!» деди Убайда.

«Мен Ҳамзаман!» деди Ҳамза.

«Мен Алиман!» деди Али:

«Яхши, бизга тенг келадиган аслзодалардан экансизлар», деб рақиблари уларга ташландилар.

Ёши ўтиб қолган Убайда Утба ибн Робиъа билан жанг бошлади. Ҳамза Шайбага, Али эса Утбанинг ўғли Валидга ҳамла қилди. Ҳамза бирпасда Шайба ибн Робиъани ер тишлатди. Али ҳам Валидни ўлдирди. Убайда билан Утба зарба бериб, бир-бирларини ярадор қилдилар. Ҳамза ва Али ёрдамга отилишди. Қиличлари билан Утбани чопиб

ташлаб, шерикларини даст олдилар-да, орқаларига қайтдилар.

ТЎҚНАШУВ

Сўнгра икки тараф бир-бирига яқинлаша бошлади. Расулуллоҳ саҳобаларига буйруқ бўлмагунча жилмасликни амр қилдилар.

«Агар улар яқинлашиб келсалар, камондан ўққа тутинглар», деб тайинладилар.

Сўнгра Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам сафларни яна бир бор тўғрилаб, қапага қайтдилар. У киши билан бирга фақат Абу Бакр розияллоҳу анҳу кирдилар.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Аллоҳдан нусрат юборишини, ваъдасининг устидан чиқишини сўраб дуо қилдилар:

«Эй бор Худоё! Агар бугун ушбу жамоа ҳалок бўлса, ер юзида Сенга ибодат қиладиган одам қолмайди», деб Роббиларидан мадад сўрар эдилар.

У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам қапа ичида турганларида бир мудроқ босгандай бўлди. Сўнг кўзларини очиб:

«Суюнавер, Абу Бакр! Аллоҳнинг нусрати етди. Ана, Жаброил отининг жиловидан тутиб келмоқда», дея марҳамат қилдилар.

БИРИНЧИ ШАҲИД

Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анҳунинг озод қилган кули Маҳжобга камон ўқи тегиб жон берди. Шундай қилиб, у биринчи шаҳидлик мақомига эришди. Кейин ховуздан сув ичаётганида томоғига ўқ санчилиб Ҳорис ибн Суроқа ҳам шаҳид бўлди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам чиқиб,

одамларни шижоатлантириб:

«Муҳаммаднинг жони қўлида бўлган зотга қасамки, кимда-ким сабр билан, савоб умидида олдинга интилиб, ортга қочмай уруш қилса ва ўлса, Аллоҳ уни жаннатга киритади!» дедилар.

Жаннатнинг нақд хабарини эшитган Умайр ибн Ҳамом розияллоҳу анҳу:

«Оҳ, оҳ! Менинг жаннатга киришимга анавилар томонидан ўлдирилишим кифоями?!», деди-да, қўлида еб турган хурмоларини ерга улоқтириб, қиличини суғурганича урушга кириб кетди ва шаҳид бўлди.

Икки томон бир-бирига тўқнашган пайтда Абу Жаҳл ҳам:

«Эй бор Худоё! У қариндошлар орасини бузадиган, бунинг устига, бизга бутунлай нотаниш бўлган нарсани олиб келди. Бугун уни синдиргин!» деб илтижо қиларди.

«ШАҲАТИЛ ВУЖУҲ!»

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳовучларини тўлдириб майда тош олдилар ва юзлари тескари бўлсин, деган маънодаги «Шаҳатил вужуҳ!» калимани айтиб, Қурайшга томон отдилар. Саҳобаларга, маҳкам туринглар, деб далда бердилар.

Мушриклар енгилди. Аллоҳ хоҳлаганича Қурайш бошлиқлари ўлдирилди, бир қисми асир олинди.

ЖАНГДАН КЕЙИН

Одамлар асирларни ҳайдаб келаётганда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам қапада ўтирган эдилар. Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳу бир гуруҳ ансорийлар билан қиличларини яланғочлаганча қапа эшиги олдида у зотни кўриқлаб туришарди.

Ўша куни Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам саҳобаларга хитоб қилиб:

«Мен билдимки, хошимийлар ва яна баъзи одамлар, урушга мажбуран олиб келинганлар. Бирортангиз хошимийни ўлдирмасин. Ким Абул Бухтирий ибн Ҳишом ибн Асадни кўрса ўлдирмасин. Ким Аббос ибн Абдулмуттолибни кўрса тегмасин. Уни мажбур қилиб олиб келишган», дедилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Абул Бухтирийни ўлдирмасликка амр этганларига сабаб, у Пайғамбаримизга Маккада ёмонлик қилмаган эди. Ундан озор ҳам, бирон ёмонлик ҳам етмаган эди. Бани Ҳошим ва Бани Муттолибга қарши қурайшликларнинг фитналарини амалдан қолдирганлардан бири у эди.

Асирларга оид ишлардан фориг бўлгач, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ўликлар ичидан Абу Жаҳлнинг жасадини топишни буюрдилар. Уни Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоҳу анҳу жон берай деб турганда топди ва ўлдирди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ўликларни эски қудукқа ташлашга амр қилдилар. Умаййа ибн Халаф совути ичида шишиб кетган эди, уни кўтариб бўлмади. Устидан тош ва тупроқлар билан кўмиб қўяқолишди.

Сўнг Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам эски қудук олдига келдилар-да, мушрикларнинг жасадларига қарата:

«Эй қудукда ётганлар, Роббингиз ваъда қилган нарсанинг ҳақ эканини билдингизми?! Мен Роббим ваъда қилган нарсанинг ҳақ эканини билдим», дедилар.

Саҳобалар:

«Эй Аллоҳнинг Расули, ўлик одамларга ҳам гапирасизми?» деб ҳайратларини баён қилдилар.

У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Батаҳқиқ, Роббиларининг ваъдаси ҳақ эканини

билдилар», деб жавоб қайтардилар.

ЎЛЖАЛАР

Сўнгра Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам жангоҳда қолган ашёларни тўплашга амр қилдилар. Ҳамма нарса тўпланди. Мусулмонлар ўша тўпланган нарсалар устида тортиша бошладилар. Уларни тўплаганлар, бу бизники, дедилар. Душман билан уруш қилиб, унинг ортидан қувиб кетганлар:

«Аллоҳга қасамки, биз бўлмаганимизда, ҳеч нимага эгалик қилолмасдингиз. Душман билан биз урушдик, сиз эса бу нарсаларга эга чикмоқдасиз», деб эътироз билдирдилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга қўриқчилик қилганлар:

«Аллоҳга қасамки, ўлжаларга биздан кўра ҳақлироқ эмассиз. Буларнинг ҳаммаси кўз олдимизда турди. Агар олсак, ким бизга монъелик қиларди. Лекин Расулуллоҳга душман ҳужум қилиб қолмасин деб қўриқлаб турганимиз учунгина олмадик, сиз биздан кўра ҳақлироқ эмассиз», дедилар.

Шунда Аллоҳ ўлжалар ҳақида оятларни нозил қилди.

Барча ўлжалар Расулуллоҳнинг қўлларига топширилди. Уларни қандай тақсим қилишни ҳам Аллоҳ таолонинг Ўзи таълим берди.

АСИРЛАР МУОМАЛАСИ

Расулуллоҳ алайҳиссалом асирларни саҳобаларга тарқатдилар ва уларга яхши муомалада бўлишни тайинладилар.

Мусъаб ибн Умайр розияллоҳу анҳу ўтиб кетаётса, туғишган укасини бир ансорий асир қилиб олиб кетаётган

экан. Унга қараб:

«Буни маҳкам ушла, онасининг молу дунёси кўп. Сендан сотиб олиши мумкин», деди.

Ўша асир –Абу Азиз ибн Умайр айтади:

«Мени Бадрдан ушлаб, ансорийлар яшайдиган жойга олиб келишди. Агар уларга бирон егулик келтирилса, нонини менга бериб, ўзлари хурмо ер эдилар. Кимнинг кўлига нон тушса, менга келтириб берарди. Мен нонни қайтарсам, улар кўл ҳам текизишмас эди».

Имом Аҳмад ибн Ҳанбал раҳматуллоҳи алайҳи Ҳазрати Умар розияллоҳу анҳудан қуйидаги ривоятни келтирганлар:

«Тўқнашув бўлган куни Аллоҳ мушрикларни мағлуб этди. Улардан етмиш киши ўлдирилди ва етмиштаси асир олинди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Абу Бакр, Умар ва Али розияллоҳу анҳумга асирлар тўғрисида маслаҳат қилдилар.

Абу Бакр:

«Эй Аллоҳнинг Расули, улар амакивачча, қабиладош ва ёки биродар одамлар, менимча, улардан тўлов олсангиз, яхши бўларди. Улардан олинган маблағ биз учун кофирларга қарши қувват бўлади. Ажаб эмаски, Аллоҳ уларни ҳам ҳидоятга солиб, бизга елкадош бўлсалар», деди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Сен нима маслаҳат берасан, эй Ибн Хаттоб?» дедилар.

«Аллоҳга қасамки, мен бу Абу Бакрнинг гапларига қўшилмайман. Фикрим шуки, менга агар изн берсангиз, фалончининг (Умарнинг қариндошларидан бири) бўйинини узсам, Алига изн берсангиз, акасини бўйинини узса, токи Аллоҳга қалбимизда мушрикларга нисбатан юмшоқлик йўқлигини кўрсатайлик. Булар мушрикларнинг бошлиқлари ва йўлбошчиларидир», деди.

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Абу Бакрнинг айтганларига мойил бўлдилар, менинг гапларимни ёқтирмадилар. Улардан тўлов олдилар. Эртасига Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам билан Абу Бакрнинг олдларига борсам, икковлари йиғлаб ўтирибдилар.

«Сизни ва соҳибингизни нима йиғлатди? Агар йиғлайдиган нарса бўлса, мен ҳам йиғлай. Йиғланмайдиган нарса деб билсам, сизлар учун мен ҳам ўзимни йиғлаганга солай», дедим.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Соҳибларинг тўлов олиши сабабидан менга сизнинг азобланишингиз анави дарахтдан ҳам яқинроқ қилиб кўрсатилди ва Аллоҳ таоло:

«Набий учун ер юзида забардаст бўлмагунича асирлари бўлиши яхши эмас эди...» дан то **«Бас, ўлжага олган нарсаларингиздан ҳалоли-пок бўлгани ҳолда энглар»**гача нозил қилди, дедилар».

Кўриниб турибдики, Аллоҳ таоло дастлабки даврларда то Исом собитқадам бўлиб, у билан ҳамма ҳисоблашадиган бўлгунича бошқача иш тутишни – асирларга тўлов олмай, қилмишига яраша ўлдиришни ирода қилган эди. Аммо ҳали Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламни бунга амр этмай турарди.

Шунинг учун ҳам, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам саҳобалари билан маслаҳатлашиб, асирлар учун тўлов олишга қарор қилдилар. Шундан кейингина Аллоҳ таоло оятларини нозил қилиб, хатони тузатди.

Имом Ибн Шихоб Зухрий қуйидагиларни ривоят қилади:

«Қурайшликлар Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга асирларнинг тўловини бериб, озод қилиш учун одам юбордилар. Ҳар бир қавм қариндошини ўзи рози бўлган тўловни бериб қутқариб олди. Шунда Аббос:

«Эй Аллоҳнинг Расули, мен мусулмон эдим», деди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Мусулмонлигингни Аллоҳ билади. Агар айтганинг рост бўлса, сенга Аллоҳнинг Ўзи мукофот беради. Аммо сен сиртдан бизга қарши бўлдинг. Ўзинг учун, акаларингнинг ўғиллари Навфал ибн Ҳорис ибн Абдумуттолиб ва Акийл ибн Абу Толиб ибн Абдумуттолиб учун ҳамда иттифоқдошинг Бани Ҳорис ибн Феҳрнинг укаси Утба ибн Амр учун тўлов бер», дедилар.

«Эй Аллоҳнинг Расули, менда унча мол йўқ», деди Аббос.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Умму Фазл икковингиз кўмган моллар қани?» дедилар.

«Аллоҳга қасамки, эй Муҳаммад, сиз Аллоҳнинг Расули эканингизни яхши биламан, бу молларни мен ва Умму Фазлдан бошқа ҳеч ким билмас эди. Мендаги молнинг йигирма увқияси ўзингизга ўтди деб хисоблайверинг», деди Аббос.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Йўқ, у бойлик Аллоҳ сендан бизга олиб берган нарсадир», деб унинг сўзини тўғриладилар. Аббос ўзига, икки акасининг икки ўғлига ва иттифоқдошига тўлов берди.

Шунда Аллоҳ таоло:

«Эй Набий, қўлингиздаги асирларга: «Агар Аллоҳ қалбларингизда яхшилик борлигини билса, сизга ўзингиздан олинган нарсадан кўра яхшироқ нарса берур ва сизни мағфират қилур. Аллоҳ мағфират қилувчи ва раҳмли зотдир», деб айт!» оятини нозил қилди.

Аббос айтди:

«Аллоҳ менга Исломда йигирма увқия ўрнига қўлида

молу мулки бўлган йигирмата кул берди. Энди Аллоҳнинг мағфиратидан умидворман».

Кўриниб турибдики, Аббос розияллоҳу анҳу қалбидаги яхшилик, иймонни Расулуллоҳга айтган. Яъни, мен сизларга қарши мушрикларга қўшилиб урушга келишга мажбур бўлдим, аммо аслида мусулмонман, қалбим пок, унда иймон бор, деган.

ТАЪЛИМ БЕРИШ — АСИРЛИКДАН ОЗОД БЎЛИШ

Бадр урушида мусулмонлар қўлига асир тушган мушриклардан тўлов беришга имкони йўқлари ҳам бор эди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам улар учун ҳам озодликка чиқиш йўлини очиб бердилар. Бу йўл дунё тарихи мислини кўрмаган йўл эди. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам мазкур асирлар, мусулмонларнинг болаларидан ўн кишига ўқиш-ёзишни ўргатиб қўйса, озод бўлишларини эълон қилдилар. Асирлар озодликка чиқиш йўлида мусулмон ёшларга ўқиш ва ёзишни таълим бера бошладилар. Кейинчалик, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга нозил бўлган вахийни ёзишга мутахассис бўлган, Ҳазрати Абу Бакр ва Ҳазрати Умар розияллоҳу анҳулар пайтида Қуръони каримни жамлашда асосий ўрин тутган саҳобий Зайд ибн Собит розияллоҳу анҳу худди ўша асирлардан ўқиш-ёзишни ўрганган мусулмон ёшлардан бири эдилар.

ФАРИШТАЛАР ЁРДАМГА ТУШГАНЛАР

Имом Аҳмад ибн Ҳанбал Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анҳудан қуйидагиларни ривоят қилади-лар:

«Бадр уруши куни Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам саҳобаларига назар солдилар. Улар уч юздан

зиёдроқ эдилар. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам қиблага қарадилар, эғниларида ридо ва иштон бор эди. Сўнгра:

«Эй бор Худоё, менга берган ваъдангни юзага чиқар. Эй бор Худоё, бугун мана шу Ислом жамоаси ҳалок бўлса, Сенга ер юзида бошқа ибодат қилинмайди», дедилар.

У зот Роббиларидан мадад сўраб дуо қилар эдилар. Ҳатто елкаларидан ридолари тушиб кетди. Абу Бакр келиб ридони олиб, эғниларига ташлаб қўйди-да, орқаларида турди. Сўнгра:

«Эй Аллоҳнинг Пайғамбари Роббингизга ёлборганингиз етар. У сизга берган ваъдасини, албатта, амалга оширади», деди. Шунда Аллоҳ таоло қуйидаги оятни нозил қилди.

«Ўшанда Роббингиздан мадад сўраганингизда, сизни (сўровингизни) ижобат қилиб: «Албатта, Мен сизларга кетма-кет келадиган мингта фаришта ила мадад берувчиман», деди».

Албатта, Пайғамбарларига қўшилиб, мусулмонлар ҳам Парвардигори Оламдан ёрдам сўраганлар. Шунинг учун ҳам, оятда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўзларигагина эмас, балки мусулмонларга мурожаат қилинмоқда.

Аллоҳ таоло мўмин бандаларига мадад учун фаришталарни юборганлиги ҳақида турли ривоятлар мавжуд. Аммо бу каби мавзуларда энг ишончли манба Қуръони карим ва ҳадиси шариф бўлади. Мазкур ояти карима ва яна бошқа оятларни ўз жойида ўрганамиз. Шунингдек, Имом Бухорий ҳам китобларида бу ҳақда Пайғамбаримиздан ривоят қилинган ҳадисни келтирганлар.

Имом Бухорий «Саҳиҳ»ларидаги «Китоб ал-Мағозий»да фаришталарнинг Бадрда ҳозир бўлишлари бобини келтирганлар. Ушбу бобдаги биринчи ҳадис Муъоз

ибн Рифоъата ибн Рафиъ аз-Зуракийдан, у отасидан ривоят қилади. Унинг отаси Бадр аҳлидан бўлган экан: Жаброил фаришта Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг хузурларига келиб: «Ичингизда Бадр аҳлиларни қандок санайсизлар?» деди.

У зот:

«Мусулмонларнинг афзалидан», дедилар ёки шунга ўхшаш калима айтдилар. У:

«Фаришталардан Бадрда ҳозир бўлганлар ҳам шундоқдир», деди.

Имом Бухорий яна шу бобда Икрима ва Ибн Аббос розияллоҳу анҳулардан ривоят қилган ҳадисда куйидагилар айтилади: «Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам Бадр куни:

«Мана бу Жаброил отининг бошидан тутиб устида уруш анжомлари билан келмокда», дедилар.

БАНИ ҚАЙНИҚОЪ ҒАЗОТИ

Бани Қайниқоъ воқеаси Бадр урушидан кейин бўлиб ўтган. Расулulloҳ алайҳиссалом яҳудийлардан бўлган бу қабила билан аҳднома тузган эдилар. Мусулмонларнинг Бадр урушида мушриклардан ғолиб келиши яҳудийларга ёкмади. Бу улкан ғалабага ҳасад қилдилар ва Мадинада мусулмонларнинг обрўйи ортиб, ўзларининг обрўйлари пасайишидан кўрқдилар.

Бани Қайниқоъ қабиласи Пайғамбар алайҳиссаломга қарши уюштираётган фитна ҳақида хабар келди. У зот яҳудийларга аҳдномани эслатдилар ва оқибати ёмон бўлишини таъкидладилар.

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам уларни Қайниқоъ бозорига тўплаб туриб:

«Эй яҳудийлар жамоаси, ўзингизга худди қурайшликларга тушган мусибатга ўхшаш мусибат тушиб

қолишидан ҳазир бўлинглар. Мусулмон бўлинглар. Батаҳқиқ, сизлар менинг юборилган набий эканимни билдингиз. Буни сиз ўз китобингиздан ва Аллоҳнинг сизга жорий қилган аҳдномасидан биласиз», дедилар.

Улар қўполлик билан танқид аралаш жавоб бердилар:

«Эй Муҳаммад! Бизни ўз қавминг деб ўйлаяпсанми?! Урушни билмайдиган қавм устидан қозонган ғалабангдан кеккайма! Аллоҳга қасамки, биз сенга қарши урушсак, кимлигимизни кўрсатиб қўямиз!» дейишди.

Бани Қайниқоъ қабиласи турли фитналарни кўзий бошлади. Бозорда бир муслима аёлни ҳақорат қилишгандан сўнг, улар билан мусулмонлар орасида уруш бўлди.

Ҳодисанинг тафсилоти қуйидагича:

Бир араб аёл ўзининг сотадиган нарсасини олиб келди. Уни Қайниқоъ бозорида сотмоқчи бўлди. У ердаги бир заргарнинг олдига ўтирди. Улар аёлнинг юзини очишга ҳаракат қила бошладилар. Аёл бунга йўл бермади. Заргар билдирмасдан аёлнинг кийимининг бир томонини қайириб орқасига боғлаб қўйди. Аёл ишини битириб ўрнидан турганда аврати очилиб кетди. Улар кулдилар. Аёл дод солди. Мусулмонлардан бир киши ўрнидан сапчиб туриб заргарни ўлдирди. Заргар яҳудий эди. Яҳудийлар ҳалиги мусулмонга хужум қилиб уни ўлдирдилар. Қатл этилган мусулмоннинг қариндошлари мусулмонлардан яҳудийларга қарши ёрдам сўрадилар.

Бу, яҳудийлар томонидан Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам билан тузилган шартноманинг биринчи бор бузилиши эди. Орада қарама-қаршилик вужудга келди. Ўшанда иккинчи ҳижрий сананинг шаввол ойи ярми эди.

Пайғамбар алайҳиссалом уларни бир муддат камал қилиб турдилар. Ўн беш кун ўтгандан кейин яҳудийлар Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳукмларига рози бўлишларини эълон қилдилар. Шунда

мунофиқларнинг бошлиғи Абдуллоҳ ибн Убай:

«Эй Муҳаммад, менинг дўстларимга яхшилик қил», деди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам унга илтифот қилмадилар. У ўз сўзини иккинчи бор такрорлади. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ундан юз ўгирдилар. У қўлини у зотнинг ёқаларига узатди. У зот унга:

«Қўйиб юбор мени!» дедилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ғазабланганлари юзларидан билиниб турарди. У зот яна:

«Қуриб кетгур! Қўйиб юбор мени!» дедилар. У бўлса:

«Йўқ! Аллоҳга қасамки, менинг дўстларимга яхшилик қилмагунингча сени қўйиб юбормайман! Улар тўрт юз бошланг ва уч юз қалқонли. Мени қизилдан ҳам, қорадан ҳам ҳимоя қилганлар. Уларни бир кунда кириб юборасанми? Мен замоннинг айланишидан кўрқадиган одамман. Шунинг учун ўз валийларимдан воз кечмайман», деди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Абдуллоҳ ибн Убайга:

«Эй Абул Хаббоб, Убода ибн Сомитга қарши яҳудийларнинг валийлигига бахиллик қилганинг сенга бўлсин», дедилар.

«Қабул қилдим», деди у.

«Улар сенга бўлсин», дедилар у зот.

Охирида Қайникоъ аҳли Мадинаи Мунавварадан кўчиб, ўзлари билан молу мулкларини олиб, қурол-аслаҳани қолдириб, Шомга кетадиган бўлишди.

Убода ибн Сомит Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига келиб:

«Эй Аллоҳнинг Расули, менинг яҳудийлардан валийларим бор. Уларнинг сони кўп. Мен Аллоҳ ва Унинг Расули учун яҳудийларнинг валийлигидан воз кечаман. Ҳамда мен энди фақат Аллоҳни ва Унинг Расулини ўзимга

валий деб биламан», деди.

Шунда Аллоҳ таоло Моида сурасидаги қуйидаги оятларни нозил қилди:

«Эй иймон келтирганлар! Яхудий ва насороларни ўзингизга дўст тутманг. Улар бир-бирлари билан дўстдирлар. Сиздан ким уларни дўст тутса, албатта, у улардандир. Албатта, Аллоҳ золим қавмларни ҳидоят этмас.

Қалбларида касаллик борларнинг, замон айланиб бизга мусибат етишидан қўрқамиз, деб улар томон шошилганини кўрасан. Шоядки, Аллоҳ фатҳу нусрат берса ёки Ўз томонидан бирон иш ато қилсаю ўзларича сирлашган нарсаларига надомат қилсалар» (51-52-оятлар).

УҲУД УРУШИ

Маълумки, мушриклар билан бўлиб ўтган Бадр урушида мусулмонлар оз сонли бўлишларига қарамай, тўла ғалаба қозонган эдилар.

Бу уруш худди мўъжизадек бўлган эди. Унда мусулмонлар Қурайш қабиласининг куфрнинг бошида турган аъзоларини ўз қўллари билан ўлдирган эдилар.

Бадр урушида раҳбарларидан ажраб қолган Қурайш қабиласига Абу Суфён ибн Ҳарб бошлиқ бўлиб қолди.

У одамларини мусулмонлардан ўч олишга чакира бошлади. Бу орада Қурайшнинг бутун бошли бир қарвони мусулмонлар қўлига тушиш арафасида базўр қутулиб қолди.

Шунда мушриклар ўша қарвондаги ҳамма молу мулкларини мусулмонларга қарши урушга сарфлашга аҳд қилишди.

АБУ СУФЁН УРУШ ИСТАЙДИ

Абу Суфён Қурайшдан ва Қурайш билан шартнома тузганлардан ҳамда Аҳбош деган жойда аҳдлашилгани учун «Аҳобийш» номи билан машҳур бўлган араблардан жами уч мингтача одам тўплади.

Ҳижратнинг учинчи йили Шаввол ойида мушриклар лашкари йўлга чиқди. Қочиб кетишларнинг олдини олиш ва шижоатлантириб туриш учун хотинларини ҳам ўзлари билан бирга олиб чиқдилар.

Улар Мадинаи Мунавварага қараб юриб келиб, Уҳуд тоғи яқинига тушдилар.

ШҶРО МАЖЛИСИ

Пайғамбаримиз Муҳаммад алайҳиссалату васаллам саҳобалар билан душманга қарши чиқиш керакми ёки Мадинадан чиқмай туриш яхшими, масаласида маслаҳат қилдилар.

У зотнинг ўзларининг фикрларича, Мадинадан чиқмасдан, тўсиқлар ҳосил қилиб туриш, агар душман бостириб кирса, тор кўчаларга кираверишда уруш қилиш, аёллар эса, уйларнинг устидан ёрдам беришлари керак эди.

Бу фикрга мунофиқларнинг бошлиғи Абдуллоҳ ибн Убай ҳам қўшилди. Лекин Бадр урушида қатнаша олмай қолган кўпчилик саҳобалар, айниқса, ёшлар қарши чиқишни сўраб маҳкам туриб олдилар.

Кўпчиликнинг фикри шу бўлиб кўринди.

ПАЙҒАМБАР СОВУТ КИЙДИЛАР

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ўринларидан туриб, Оиша онамизнинг ҳужраларига кириб, совутларини кийиб чиқдилар.

Бу пайт ҳалиги одамлар ҳам шаштларидан тушиб

қолган эдилар. Улар, биз Аллоҳнинг Расулини Мадинадан чиқишга мажбур қилибмиз-ку, дедилар-да:

«Эй Аллоҳнинг Расули, агар Мадинада қолмоқчи бўлсангиз, қолаверинг», дейишди.

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Набий совутини кийганидан кейин у билан душман орасида Аллоҳнинг ҳукми чиқмагунча ечмайди», дедилар.

Шу билан уларга улкан бир дарс бердилар. Маслаҳатнинг вақти ўтди, энди азму қарордан қайтмаслик керак. Аллоҳга таваккал қилиб, олға қадам босиш лозим. Иккиланишга ўрин йўқ.

Бунгача Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам туш кўрган эдилар. Тушларида, қиличларининг лабида бир оз кемтик пайдо бўлибди. Бир сигир сўйилаётган эмиш ва қўлларини бир мустаҳкам қалқонга тикаётган эмишлар. Қиличларидаги кемтикни аҳли байтларидан бировининг ўлими, деб йўйдилар. Сигирни эса, саҳобаларидан бир нечаларининг ўлдирилиши, деб билдилар. Қалқонни Мадинаи Мунавварага йўйдилар. У зоти бобаракотга бўладиган ишларнинг ишораси етган эди.

Лекин шўро қилиб, ҳукм чиқаргандан кейин, унга амал этиш лозимлигини бошқаларга кўрсатмоқчи бўлдилар.

УРУШГА ОТЛАНИЛДИ

Пайғамбаримиз Муҳаммад алайҳиссалом минг нафар саҳоба билан чиқдилар. Абдуллоҳ ибн Умму Мактум розияллоҳу анҳуга Мадинада қолганларга жамоат намозини ўқиб бериб туришни буюрдилар.

Мадинадан чиқиб, Уҳудга қараб кетаётганларида, мунофиқларнинг бошлиғи Абдуллоҳ ибн Убай:

«Менинг гапимни қўйиб, ёш болаларнинг гапини қияпти», деб аскарларнинг учдан бирини олиб қайтиб кетди. Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анҳунинг оталари

Абдуллоҳ ибн Ҳаром розияллоҳу анҳу уларнинг ортидан бориб, қайтаришга уриндилар:

«Келинлар, Аллоҳнинг йўлида уруш қилинлар!» деб кистадилар. Улар бўлса:

«Сизлар уруш қилишингизни билганимизда, қайтмас эдик», дейишди.

Абдуллоҳ ибн Ҳаром уларни сўкиб орқасига қайтди.

Ансорийлардан бирлари шартнома тузган яҳудийлардан ёрдам сўрашни таклиф этди. Расулуллоҳ алайҳиссалом кўнмадилар. Иймон билан куфр орасида уруш бўлиб турганда, яҳудийлардан ёрдам сўраб бўлармиди?!

Йўлда Пайғамбар алайҳиссалом:

«Ким бизни уларга яқин жойдан бошлаб чиқа олади?» дедилар. Ансорийлардан бир киши водийнинг бир тарафидан бошлаб, Уҳуд тоғига яқин жойдан олиб чиқди.

Уҳуд тоғига орқаларини қилиб жойлашдилар. Пайғамбар алайҳиссалом, амр бермагунларича, ҳеч ким уруш қилмаслигини тайинладилар. Бу ишлар жума куни кечки пайт бўлди.

Шанба куни эрталабдан Пайғамбар алайҳиссалом етти юз кишини урушга тайёрлай бошладилар. Элликта отлиқ, элликта камончи бор эди. Уларга Абдуллоҳ ибн Жубайр розияллоҳу анҳуни бошлиқ этиб тайинладилар. У кишига ва аскарларига эгаллаб турган жойларидан жилмасликни амр қилдилар:

«Агар қушлар келиб аскарни олиб қочаётганини кўрсангиз ҳам, жойингизни тарк этманг», деб таъкидладилар.

Улар мусулмонлар аскарининг орқа томонини кўриқлашлари керак эди. Камончиларга мушрикларни мусулмонлар ортидан келтирмай камондан ўққа тутиб туришни топширдилар.

Расулуллоҳ алайҳиссаломату васаллам иккита совутда

чикдилар. Байрокни Мусъаб ибн Умайр розияллоху анҳуга бердилар. Бир қанотга Зубайр ибн Аввомни, иккинчи қанотга Мунзир ибн Амрни бошлиқ қилдилар.

ЁШЛАР УРУШДА ҚАТНАШМОҚЧИ

Шу пайт ёш болалар, биз ҳам урушда қатнашамиз, деб келиб қолдилар. Улардан Усома ибн Зайд, Баро ибн Озиб, Зайд ибн Арқам, Зайд ибн Собит каби кичкиналарини, ҳали урушга ёшлик қиласизлар, деб қайтардилар. Самура ибн Жундаб ва Рофеъ ибн Худайж каби каттароқларини қабул қилдилар. Уларнинг ёши ўн бешда эди.

ҚУРАЙШ ТАЙЁРЛАНМОҚДА

Қурайшликлар ҳам урушга тайёрланиша бошлашди. Уларнинг сони уч мингта бўлиб, отлиқлари икки юзта эди. Улар ўнг қанотга Холид ибн Валидни ва чап қанотга Икрима ибн Абу Жаҳлни қўйдилар.

Пайғамбаримиз алайҳиссалату васаллам ўз қиличларини Абу Дужона Саммон ибн Ҳориса розияллоху анҳуга бердилар. У киши шижоатли қаҳрамон одам бўлиб, урушда ўзини кўрсатишга ҳаракат қилар эди.

Мушриклардан биринчи бўлиб Абу Омир Фосик майдонга чиқди. Унинг лақаби «Роҳиб» эди. Расулуллоҳ алайҳиссалату васаллам уни «Фосик» деб номлаган эдилар. Жоҳилият пайтида Авс қабиласининг бошлиғи эди. Ислом келганда ёқтирмади ва Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламга очиқ душманлик қилди: Мадинадан чикиб кетди. Қурайшликларнинг ҳузурига бориб, уларни Расулуллоҳга қарши урушга ундай бошлади:

«Агар мени қавмим кўрса, менга итоат қилади, мен тарафга ўтиб кетади», деб айтди.

Ана шу одам биринчи бўлиб мусулмонларга қарши

майдонга чиқиб, ўз қавмига нидо қилди, ўзини танитди.

Қавми эса унга:

«Аллоҳ сени кўзимизга кўрсатмасин, эй Фосиқ», дедилар. Фосиқ шунда:

«Мендан кейин қавмимга ёмонлик етибди», деди. Шундан сўнг қаттиқ жанг бошланиб кетди.

ЖАНГ

Мусулмонлар шиддатли жанг қилдилар. Айниқса, Абу Дужона Ансорий, Толҳа ибн Убайдуллоҳ, Ҳамза ибн Абдулмуттолиб, Али ибн Абу Толиб, Назр ибн Анас, Саъд ибн Робеълар катта жасорат кўрсатдилар.

Куннинг биринчи ярмида мусулмонлар кофирларга ғолиб келишди. Мушрикларнинг бошлиқларидан етмиш киши қатл этилди. Улар енгилиб, ортга қараб қоча бошладилар. Қочиб-қочиб аёллари турган жойгача бордилар. Аёллар ҳам қочишга тайёrlаниб, кийимларини йиғиштира бошладилар.

КАМОНЧИЛАР

Мушрикларнинг енгилиб қочаётганини кўрган камончилар, Пайғамбар алайҳиссалом қимирламай туришни тайинлаб қўйган жойларини ташлаб кетдилар.

Улар бир-бирларига:

«Қаранглар, ўлжа, ўлжа!» деб қичқиришди.

Амирлари Пайғамбар алайҳиссаломнинг шартларини эсларига солса ҳам, кўнмадилар. Мушриклар батамом енгилиб бўлди, деб гумон қилиб, ўлжа йиғишга киришиб кетдилар ва Уҳуд томонни очиқ қолдирдилар.

ОРТДАН ҲУЖУМ

Шу пайт Холид ибн Валид фурсатни ғанимат билиб, мушрикларнинг отликларини худди ўша ерга бошлади. У ердан ўтиб мусулмонларнинг орқа томонларидан бостириб кирди. Холид ибн Валид бошлиқ отликлар мусулмонлар устига бостириб келганини кўрган қочиб кетаётган мушриклар ҳам ўзларини ўнглаб, яна уруш майдонига юзландилар. Натижада мусулмонлар қуршовда қолдилар.

Ҳамма нарса тескарисига айланиб, мусулмонлар енгилар бошладилар. Уларнинг сафида саросима бошланди. Қўрқув ҳукм суриб, тартибсизлик бошланди. Бундай бўлишини ҳеч ким кутмаган эди.

Мусулмонлар ичида шаҳидлар кўпайди. Мушриклар Пайғамбаримиз алайҳиссалом томонга ҳужум бошладилар. У зот оз сонли кишилар ҳимоясида эдилар. Уларнинг ҳам кўпи ўз Пайғамбарларининг ҳимоясида мардонавор жанг қилиб, шаҳид бўлдилар.

ПАЙҒАМБАР ЖАРОҲАТЛАНДИЛАР

Пайғамбаримиз алайҳиссолату васалламнинг муборак юзларига жароҳат етди, пастки жағларидаги бир тишлари синди. Бошлари ёрилди.

Мушриклар у кишини тошбўрон қилишди. У зот Абу Омир Фосиқ мусулмонларни алдаш учун қазиб, устини ёпиб қўйган чуқурлардан бирига тушиб кетдилар. Бошларига кийган дубулғанинг иккита ҳалқаси ёноқларига кирди.

Мусулмонлар саросимага тушиб турган шундай нозик пайтда кимдир: «Муҳаммад қатл этилди!» деб кичкирди.

Бу катта ва қаттиқ зарба бўлиб, мусулмонларнинг қолган куч-қувватларига ҳам футур етказди. Улар урушни йиғиштириб, енгилиб, ортларига қоча бошладилар.

Ҳамма енгилса ҳам, Анас ибн Назр розияллоху анху енгилмади. Қўлидаги куролини ташлаб, бир гуруҳ

муҳожир ва ансорийлар билан бирга турган Умар ибн Хаттоб ва Толҳа ибн Убайдуллоҳларнинг олдиларига борди:

«Нима қилиб ўтирибсизлар?!» деди.

«Расулуллоҳ алайҳиссалату вассалом қатл этилибдилар», дейишди улар:.

Анас ибн Назр розияллоҳу анҳу:

«У кишидан кейин дунёда яшаб нима қиласизлар! Туринглар! Расулуллоҳ алайҳиссалом ўлган нарса йўлида сизлар ҳам ўлинглар!» деди.

Сўнгра мушриклар томон юриб кетди. Йўлда Саъд ибн Муъозни кўриб:

«Эй Саъд! Мен Уҳуд томонидан жаннатнинг ҳидини сезяпман», деди-да, урушга кириб, мисли кўрилмаган мардлик ила жанг қилиб, шаҳид бўлди. Унинг танасидан кейинчалик етмишдан ортиқ жароҳат топдилар. Жасаднинг кимлигини ҳеч ким танимади. Фақат синглиси бош бармоғидан таниб қолди.

«ЭЙ МУСУЛМОНЛАР, СУЮНЧИЛИК!»

Шу пайт Расулуллоҳ алайҳиссалату васаллам мусулмонлар томон юриб кела бошладилар. Дубулға кийган Пайғамбар алайҳиссаломни биринчи бўлиб Каъб ибн Молик таниб қолди ва баланд овоз билан:

«Эй мусулмонлар, суюнчилик! Расулуллоҳ тириклар!!!» деб қичқирди.

Расулуллоҳ алайҳиссалом унга, жим, деб ишора қилдилар. Мусулмонлар у кишининг атрофида тўпландилар. Биргалашиб, тоғ томонга кўтарилдилар. Абу Бакр, Умар, Ҳорис ибн Сумма ва бошқалар шу тўпда эдилар.

Тоққа кўтарилиб келаётиб, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Убай ибн Халафнинг Авад лақабли отини

миниб кетаётганини кўриб қолдилар. У мазкур отини Маккада махсус боқар ва шунинг устида туриб Муҳаммадни ўлдираман, дер эди. Расулуллоҳ алай-хиссалом бу гапни эшитганларида:

«Балки, иншааллоҳ, мен уни ўлдирарман», деган эдилар.

Ҳозир уни кўрдилар-у, дарров Ҳориснинг найзасини олиб, Убай ибн Халаф томоғининг пастки қисмига урдилар. У ҳўкиздек бўкириб, йиқилди. Кейинроқ ўлди.

ЖАНГДАН СЎНГ

Шу пайт Абу Суфён тоғнинг устига чиқиб:

«Ичингизда Муҳаммад борми?!» деб бақирди.

Расулуллоҳ алайҳиссалом:

«Унга жавоб берманглар», дедилар.

«Ичингизда ибн Абу Қўхофа (Абу Бакр) борми?!» деб бақирди Абу Суфён. Жавоб бермади-лар.

«Ичингизда Умар ибн Хаттоб борми?!» деб бақирди у.

Жавоб бермадилар. Шу уч кишидан бошқани сўрамади ва ўз шерикларига:

«Уларни йўқ қилибсизлар, шекилли», деди.

Шунда Умар розияллоҳу анҳу ўзларини тута олмай:

«Эй Аллоҳнинг душмани! Сен зикр қилганларнинг ҳаммалари тирик. Аллоҳ сенга ёмонликни боқий қолдирди», деб қичқирдилар.

«Қавмнинг ичида «мусла» (ўликни қиймалаш) бўлибди. Мен амр қилганим йўқ, хафа ҳам эмасман», деди Абу Суфён.

Бу билан у ўзининг хотини Ҳинднинг қилган ишига, яъни, Ваҳший ҳазрати Ҳамза ибн Абдулмуттолибни ўлдиргандан кейин, қорнини ёриб, жигарини олиб, чайнаб ташлаганига ишора қилди.

«Ҳубал олий бўлди», деб бақирди Абу Суфён.

Расулуллоҳ:

«Унга жавоб бермайсизларми?» дедилар.

«Нима деб жавоб берайлик?» дедилар саҳобалар.

Расулуллоҳ алайҳиссалом:

«Аллоҳу аъла ва ажалл (яъни, Аллоҳ олийроқ ва улуғроқ) денглар», дедилар.

«Бизнинг Уззомиз бор, сизнинг Уззонгиз йўқ!» деб бақирди Абу Суфён.

Расулуллоҳ алайҳиссалом:

«Унга жавоб бермайсизларми?» дедилар.

«Нима деб жавоб берайлик?» дедилар саҳобалар.

Расулуллоҳ:

«Аллоҳ бизнинг мавломиз сизнинг мавлонгиз йўқ», деб айтинглар», дедилар.

«Бу кун Бадр кунидагининг ўрнига. Урушда гоҳ ундоқ, гоҳ бундоқ бўлади», деди Абу Суфён.

Ҳазрати Умар розияллоҳу анҳу:

«Баробар эмас, бизнинг ўликларимиз жаннатда, сизники дўзахда», дедилар.

ДУШМАН ИЗИДАН

Жанг тугагандан кейин мушриклар қайтиб бориб тўплана бошладилар. Мусулмонлар, улар Мадинага бориб аёл-қизларни асир олиб, молу мулкни талашса керак, деб ўйлаб хафа бўлдилар. Пайғамбар алайҳиссалом Али ибн Абу Толибга:

«Уларнинг изидан бор. Нима қилишаётганига назар сол. Нима қилмоқчи эканларини бил. Агар отларни четга қўйиб, туяларни минсалар, Маккага кетишади. Агар отни миниб, туяларни ҳайдаб олсалар, Мадинага юришади. Менинг нафсим кўлида бўлган зот билан қасамки, агар Мадинага боришса, мен ҳам бориб уларни ўша ерда йўқ қиламан!»—дедилар.

Ҳазрати Али бориб қарасалар, отларни четга қўйиб, туяларни миниб, Маккага қараб юрдилар. Аммо бир жойга етганларида бир-бирларини маломат қила бошлашди. Баъзилари:

«Ҳеч нарса қилганингиз йўқ, уларга бир оз мусибат етказдингиз, холос. Уларни шундай қолдириб келяпсиз, ичларида бошлиқлари бор. Ҳали сизга қарши одам тўплашади. Орқага қайтиб, уларни охиригача йўқ қилиб тугатиш керак», дейишди.

Бу хабар Пайғамбаримиз алайҳиссаломга етиб бориши билан одамларни тўплаб, душманга қарши чиқишга ундадилар:

«Биз билан урушда қатнашганлардан бошқалар чикмасин», дедилар. Мунофиқларнинг бошлиғи Убай ибн Салул:

«Мен ҳам борай», деган эди:

«Йўқ!» дедилар.

Мусулмонлар чарчаган, ярадор бўлган ва қўрққан бўлишларига қарамай, эшитдик ва итоат қиламиз, деб тўпланиб чиқдилар. Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анҳу келиб:

«Эй Аллоҳнинг Расули, мен сиз қатнашган ҳамма урушларда қатнашишни ният қилган эдим. Отам қизларга қараб тур, деб қолдириб кетган эди. Изн беринг, сиз билан борай», деди. Унга изн бердилар. Расулуллоҳ мусулмонлар билан юра-юра, Ҳамроул Асад деган жойга етдилар.

Бу ерда Маъбад ибн Абу Маъбад Расулуллоҳнинг хузурларига келди. Унга Абу Суфённинг олдига бориб, уни қўрқитишни буюрдилар. У Равоҳа деган жойда Абу Суфёнга етиб борди. У Маъбаднинг мусулмон бўлганини билмас эди.

«Ортингда нима гап бор, эй Маъбад?» деди Абу Суфён.

«Муҳаммад ва унинг саҳобалари сизларга қарши мисли

кўрилмаган кўп одам тўпладилар. Аввал чиқмаганлари ҳам пушаймон бўлиб чиқдилар», деди Маъбад.

«Нима маслаҳат берасан?» деди Абу Суфён.

«Менимча, анави тепаликлар ортидан аскар чиқиб қолмасдан бурун жўнаб қолганинг маъқул», деди Маъбад.

«Аллоҳга қасамки, тўпланиб бир ҳужум қилиб, уларни таг-томири билан йўқ қилиб юбормоқчи эдик», деди Абу Суфён.

«Менинг сенга насиҳатим — ундоқ қилма», деди Маъбад.

Мушриклар Маккага қайтиб кетдилар. Йўлда Абу Суфён Мадинага кетаётган бир одамни учратди. Унга Абу Суфён:

«Муҳаммадга гапимни етказиб қўясанми? Маккага қайтганингда уловинг кўтарганча майиз бераман», деди. У ҳа, деди.

«Муҳаммадга айтиб қўй: биз уни ва шерикларини таг-томири билан йўқ қилиб юбориш учун одам тўплаб қўйдик», деди Абу Суфён. Унинг бу гапи мусулмонларга етганда:

«Аллоҳ бизга етарли ҳомий, у қандай ҳам яхши вакил», дейишди. Ҳалиги хабар уларни чўчитмади. Уч кун кутдилар. Мушриклар Макка сари узоқлаб кетганларига ишонч ҳосил қилгач, Мадинага қайтдилар.

Аллоҳ таоло ушбу ҳодиса ҳақида Қуръони карим оятларини нозил қилди. Бу аҳамиятли бўлганидан, ўша оятларни бир бошдан ўрганиб чиққанимиз афзалдир. Аллоҳ таоло мусулмонларнинг ўша пайтдаги ҳолларини васф қилиб куйидагиларни Оли Имрон сурасида айтади:

«Улар жароҳат етгандан кейин ҳам Аллоҳ ва Пайғамбар чақирғига жавоб берадиганлардир. Улардан яхшилиқ ва тақво қилганларига улуғ ажрлар бордир».

Демак, Аллоҳ ажрини зое қилмайдиган мўминларнинг

мақтовга арзигулик сифатларидан бири:

«Улар жароҳат етгандан кейин ҳам Аллоҳ ва Пайғамбар чақириғига жавоб берадиганлардир».

Яъни, улар ўзларига жароҳат етиб, чарчаб, ярадор бўлиб, қийналиб туришларига қарамасдан, Аллоҳ йўлида яна жиҳодга даъват этилса, малол олмай, лаббай, деб яна қайтадан чиқаверадилар.

Бу ҳодиса, аввал ҳам таъкидлаб ўтганимиздек, Уҳуд урушининг эртасига содир бўлган эди. Уҳуд уруши тамом бўлгач, мушриклар ўз юртларига қайтиб кетаётиб, Ҳамроул Асад деган жойда дам олишди. Урушда мусулмонларни тамом енга олмаганларидан афсус чекиб, орқаларига қайтиб, уларни батамом йўқ қилиб ташлашга қарор қилишди.

Бу хабар Пайғамбар алайҳиссалату васалламга етганда, мусулмонларни душманнинг ортидан боришга, уларга кучкуват ва шону шавкатни кўрсатишга чақирдилар. Бу чақирикқа мусулмонлар, лаббай, деб жавоб бердилар. Ҳатто биринчи кунда чиқмаган кишилар ҳам бормоқчи бўлдилар. Расулulloҳ алайҳиссалату васаллам уларга рухсат бермадилар. Фақат биринчи куни чиққанларнинг боришини айтдилар. Мусулмонлар кечаги оғир мусибат, чарчоқ ва олган жароҳатларига қарамай, чин дилдан жангга отланганлари ушбу оятда зикр қилиниб, илоҳий китоб Қуръони карим саҳифаларига ёзилиб, қиёматгача ибодатларда ўқиладиган бўлиб қолди. Дарҳақиқат, шу иш таҳсинга ва ҳавасга сазовор ишдир.

«Улардан яхшилик ва тақво қилганларига улуғ ажрлар бордир».

Мухаммад ибн Исҳоқ Уҳуд урушида иштирок этган Бани Ашҳам қабиласидан бўлган бир биродаридан ривоят қиладилар. У бундай ҳикоя қилган:

«Мен ва акам Расулulloҳ алайҳиссалом билан бирга Уҳуд урушида қатнашдик. Икковимиз ҳам ярадор бўлдик.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг жарчилари одамларни душман ортидан чиқишга чақирганда, бир-биримизга, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам иштирокларидаги ғазот бизсиз ўтадимиз, дедик. Ҳолбуки, мингани уловимиз ҳам йўқ эди. Оғир-оғир ярадорларимиз бор эди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам билан бирга чиқдик. Менинг жароҳатим енгилроқ эди. Шеригим чарчаб қолса, кўтариб олар эдим. Шундай қилиб, мусулмонлар билан бирга бордик».

Юқоридаги оят шу каби кишилар ҳақида тушган.

Мушрикларнинг қалбига Аллоҳ таоло кўрқинчли солиб, улар юртларига қайтиб кетдилар. Мусулмонлар Ҳамроул Асадда уч кун тургандан кейин, хурсанд ҳолда Мадинаи Мунавварага қайтдилар.

Уҳуд урушидан кейин мусулмонлар жуда ҳам ноқулай аҳволга тушиб қолган эдилар. Аввало, Бадр урушидан кейин ҳарбий ҳайбатлари йўқолди. Мушрикларнинг Мадинаи Мунавварага қайта ҳужум қилиш хавфи кучайди. Шунингдек, бошқа араб қабилалари, мунофиқлар ва яҳудийлар ҳам уларга нисбатан журъат қиладиган бўлиб қолди. Мусулмонлар руҳий тушкунликка тушдилар.

Расулуллоҳнинг мусулмонлар билан мушриклар ортидан Ҳамроул Асадга чиқишлари, у ерда уч кун туришлари, Абу Суфён бошлиқ мушриклар буни эшитиб, худди қочгандек Маккага қайтиб кетишлари, Уҳуддан кейин пайдо бўлган ноқулайликларнинг барчасини кетказди.

Келаси ояти каримада мазкур мўминларнинг васфи давом этади.

«Уларга кишилар: «Албатта, одамлар сизга қарши куч тўпладилар, улардан кўрқинглар», деганда, иймонлари зиёда бўлди ва: «Бизга Аллоҳнинг Ўзи етарли ва У қандай ҳам яхши вакил», дедилар».

Яъни, ўша мўминларга баъзи кишилар келиб,

курайшликларнинг уларга қарши кўп куч тўплаганларини айтиб, улардан кўрқинглар, деганида, мўминлар кўрқиш ўрнига, иймонлари зиёда бўлди. Шу билан бирга,

«Бизга Аллоҳнинг ўзи етарли ва У қандай ҳам яхши вакил», дедилар.

Ушбу оятдаги: «Ҳасбуна Аллоҳу ва неъмал вакийл» жумласини ҳар бир инсон бошига оғир ҳолат келганда айтиши тавсия қилинади.

Имом Бухорий раҳматуллоҳи алайҳи Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоҳу анҳудан ривоят қиладиларки: «Ҳасбуна Аллоҳу ва неъмал вакийл»ни Иброҳим алайҳиссалом ўтга ташланганда айтганлар, Муҳаммад алайҳиссалом: «Уларга кишилар: «Албатта, одамлар сизга қарши куч тўпладилар, улардан кўрқинглар», деганда, иймонлари зиёда бўлди ва: «Бизга Аллоҳнинг ўзи етарли ва У қандай ҳам яхши вакил», дедилар.

Имом Аҳмад ибн Ҳанбал ва бошқа муҳаддислар ривоят қилган ҳадисда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ўз саҳобаларидан бирига: «Бошингга оғир иш тушганда «Ҳасбияллоҳу ва неъмал вакийл» дегин», деганлар.

Энди Аллоҳга таваккал қилиш ва ўзини ихлос ила тутишнинг натижаси зикр этилади:

«Бас, Аллоҳнинг неъматини ва фазлини ила, уларга ёмонлик етмасдан қайтдилар ва Аллоҳнинг розилигига эришдилар. Аллоҳ улуғ фазл эгасидир».

Улар Аллоҳга таваккал қилиб, Уни ўзларига кофий вакил билиб чиққан эдилар. Бас, бу урушдан зиён кўрмасдан, Аллоҳнинг неъматини, фазли ва розилигига сазовор бўлган ҳолда қайтдилар. Улуғ фазл эгаси бўлган Аллоҳ ўз йўлида жиҳод қилган бандаларига фазлидан, албатта, беради.

Кейин кўрқинч ва кўрқоқликнинг сабаби фош этилади:

«Албатта, бундай бўлишингиз шайтондандир, у ўз яқинларидан кўрқитур. Бас, агар мўмин бўлсангиз,

улардан кўркманглар, мендан кўркинглар».

Яъни, одамлар сизга қарши куч тўпладилар, улардан кўркинглар, деган хабардан кўркинча тушсангиз, бу холингиз шайтондандир. У сизларни ўз яқинларидан кўркитади. Шайтон ўзига эргашганларнинг сизнинг кўзингизга кучли бўлиб кўринишини истайди. Худди улардан фойда ёки зарар етадигандек, улардан кўркишингизни хоҳлайди. Агар ҳақиқий мўмин бўлсангиз, улардан кўркманглар, уларнинг қўлидан ҳеч нарса келмайди, улар фойда ҳам, зарар ҳам етказа олмайдилар, мендан кўркинглар, дейди Аллоҳ таоло. Чунки ҳақиқий фойда ва зарар етказувчи фақат Ўзидир.

МИСЛСИЗ ҚАҲРАМОНЛИКЛАР

Уҳуд урушида мусулмонлар мисли кўрилмаган жасорат ва фидокорлик намуналарини кўрсатдилар.

Камончилар ўз жойларини тарк этиб, кофирлар мусулмонларни ўраб олиб, Муҳаммад қатл этилди, деган овоза тарқаб, ҳамма тумтарақай бўлган пайтда, Пайғамбаримиз алайҳиссалом душман ичида ёлғиз қолдилар.

Шу пайт Умму Аммона Насиба бинти Каъб ал-Мозания исмли саҳобия аёл Расули акрам алайҳиссалоту васалламни ҳимоя қилиб, душман билан қаттиқ жанг қилди. Пайғамбаримиз алайҳиссаломга яқинлашиб қолган мушрик Умар ибн Қумаунга бир неча марта қилич урди. Аммо у иккита совут кийиб олган экан, ўтмади ва Умму Аммонанинг сийнасига қилич солиб, қаттиқ ярадор қилди.

Сўнгра Абу Дужона розияллоҳу анҳу келиб, Расули акрам алайҳиссалоту васалламни танаси билан тўсиб турди. Ўқ келиб унга тегар, у бўлса, қимирлаб ҳам қўймас эди. Пайғамбар алайҳиссаломни жонфидолик билан ҳимоя қилар эди.

Уҳуд урушининг иштирокчиларидан ҳазрати Абу Бакр Сиддиқ бундай ҳикоя қиладилар:

«Уҳуд уруши куни Расулуллоҳ одамлардан ажраб ёлғиз қолганларида, мен биринчилардан бўлиб, у киши томон юрдим. Қарасам, бир одам у кишининг олдиларида ҳимоя қилиб уруш қилмоқда:

«Толҳа бўлса эди. Отам ҳам, онам ҳам унга фидо бўлсин! Толҳа бўлса эди. Отам ҳам, онам ҳам унга фидо бўлсин!» деб бориб турсам, орқамдан Абу Убайда худди кушдек учиб келиб қолди. Биргалашиб етиб борсак, Расулуллоҳнинг олдиларида Толҳа йиқилиб ётган экан.

Расули акрам алайҳиссолату васаллам:

«Биродарингизга қаранг, у ҳақлидир», дедилар.

Шу пайт Пайғамбар алайҳиссаломнинг ёноқларига бир нарса келиб тегиб, дубулғанинг ҳалқасини киритиб юборди. Уни Пайғамбар алайҳиссаломдан чиқариб олиш учун борган эдим, Абу Убайда:

«Аллоҳ хайрингни берсин, Абу Бакр, менга қўйиб бер», деди ва оғзи билан у кирган нарсани чиқара бошлади. Пайғамбар алайҳиссаломга озор бермаслик учун тиши билан чиқаришга ҳаракат қилди ва чиқариб олди. Абу Убайданинг олд тиши тушди. Сўнгра мен кейингисини олишга уринган эдим, Абу Убайда яна:

«Абу Бакр, Аллоҳ хайрингни берсин, менга қўйиб бер», деди. Яна тиши билан чиқариб олди. Абу Убайданинг яна бир тиши тушди. Кейин Расулуллоҳ алайҳиссалом:

«Биродарингизга қаранглар, у ҳақлидир», дедилар.

Биз Толҳанинг жароҳатларига қарай бошладик. Унга ўндан ортиқ ўқ, қилич, найза теккан экан.

Шу пайт Али каррамаллоҳу важҳаҳу Пайғамбар алайҳиссаломнинг яраларини ювгани сув топиб келди. У қуйиб турди, Фотимаи Заҳро розияллоҳу анҳо ювди. Қоннинг тўхтамаётганини кўрган Фотима бўйрадан бир

бўлак олиб, куйдириб, ярага босди, қон тўхтади.

Бундан аввалроқ Абу Саид ал-Худрийнинг отаси Молик Расулуллохнинг яраларини сўриб тозалаган эди. Унга Пайғамбар алайҳиссалом, тупур, девдилар, ҳеч-ҳеч тупурмайман, деб йўлида равона бўлди. Шунда Расули акрам алайҳиссолату васаллам:

«Ким аҳли жаннат одамни кўрмоқчи бўлса, анавинга карасин», дедилар.

Ўша куни Расулуллох алайҳиссолату васалламни ҳимоя қилиб, етти киши шаҳид бўлди. Мусийбат енгиллашганда, Пайғамбар алайҳиссалом қаттиқ чарчаган эдилар. Тоққа чиқиб кетаётганларида, мушриклар ортларидан кувиб келишарди. Бир тошга чиқа олмай қолдилар. Саҳобалардан бири тош тагига ўтириб турди, у киши чиқиб олдилар. Намоз вақти бўлувди, ўтириб намозга ўтдилар».

Ўша куни муслима аёллар ҳам мисли кўрилмаган қахрамонликлар кўрсатдилар. Оиша онамиз билан Умму Сулайм розияллоху анҳумо орқаларида кўзада сув кўтариб келиб тинмай мужоҳидларга тутар эдилар. Умму Сулайм розияллоху анҳо эса уларга кўзани тўлғизиб бериб турар эдилар.

Мусулмонлар жангдан сўнг қайтаётганларида Бани нажжорлик бир аёлнинг олдидан ўтдилар. Унга эри, акаси ва отаси шаҳид бўлганлари хабарини бердилар. У бўлса тинмай:

«Расулуллох соллаллоху алайҳи васалламга нима бўлди?» деб сўрар эди. Одамлар:

«Аллохга ҳамд бўлсин, У зот яхшилар, сен хоҳлагандеклар», дедилар. Аёл: «У зотни менга кўрсатинглар», деди. Одамлар у зотга ишора қилдилар. Аёл у зотни соғ-саломат кўрганидан кейин:

«Сиздан кейин барча мусибат арзимас нарсадир», деди.

ШАҲИДЛАР САЙИДИ

Жубайр ибн Матъамнинг кули Ваҳший ҳикоя қилади:

«Жубайр менга: «Муҳаммаднинг амакиси Ҳамзани ўлдирсанг, озодсан», деди.

Одамлар билан урушга чиқдим. Ҳабашистонлик бўлганим учун найза отишни яхши билар эдим. Отган найзам нишонга камдан-кам тегмай қолар эди. Уруш бошланиб, одамлар жангга кирганда, Ҳамзани пойлаб юриб, ахтариб топдим. Ҳамза паҳлавон туядек одамларни қилич билан шиларди. Унинг олдида ҳеч нарса туриш бера олмас эди. Мен уни ўлдиришга тайёрланиб, пойлаб, дарахт ва тошлар ортига беркиниб, унга яқинлаша бордим. Мендан олдин унга Сибоъ ибн Абдул Уззо яқинлашган эди. Ҳамза уни кўриши билан уриб, бошини учуриб юборди. Мен найзамни силтаб-силкитиб, мўлжални аниқ олганимдан сўнг унга қараб отдим. Найза қорнидан кириб, оёғининг орасидан чиқди. Менга қараб интилган эди, кучи етмай йиқилди. Шу ҳолда ташлаб кетдим, аста жони чиқди. Сўнгра келиб найзамни чиқариб олиб, аскар жойига қайтдим. Бориб ўтирдим. Менга бошқа ишнинг ҳожати йўқ эди. Уни озод бўлиш учун ўлдирдим».

Кейин Абу Суфённинг хотини Ҳинд бинти Утба келиб Ҳамзанинг қорнини ёриб, жигарини олиб, чайнади, чайнаб бўлмаганидан, туфлаб ташлади.

Урушдан кейин Пайғамбаримиз алайҳиссалом Ҳамзанинг жасади устида туриб, қаттиқ таъсирландилар ва:

«Сенинг мусибатингдек мусибатга учрамасам керак», дедилар.

Акасининг шаҳид бўлганини эшитган Софийя бинти Абулмуттолиб розияллоҳу анҳо уни кўриш учун келаётгани ҳақида хабар тарқалди. Шунда Расулуллоҳ алайҳиссалом Софийя розияллоҳу анҳонинг ўғли Зубайр

ибн Авом розияллоху анхуга:

«Йўлини тўсиб бориб уни қайтар. Акасига етган нарсани кўрмасин», дедилар. Зубайр бориб:

«Эй онажон, Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам сизни ортга қайтишга амр қилдилар», деди.

«Нима учун? Менга акамнинг қиймалангани ҳақида хабар келди. Бу Аллоҳнинг йўлида бўлган. Мен савоб умидидаман. Сабр қиламан, иншааллоҳ!» деди Софийя розияллоху анҳо ва жасад ётган ерга борди. Унга назар солди. Жаноза ўқиди. Истиржоъ айтди. Истиғфор айтди.

ШАҲИДЛАРНИ ДАФН ЭТИШ

Пайғамбар алайҳиссалату васаллам Уҳудда шаҳид бўлганларни жон таслим этган ерларида дафн этишга амр қилдилар:

«Мақбараларга олиб борилмасинлар», дедилар.

Жарчилар бу амрни ҳамма ерга етказдилар. Мақбараларга олиб кетилган шаҳидларни ҳам қайтариб келдилар.

Пайғамбаримиз алайҳиссалату васаллам ўзлари бошида туриб икки-уч кишини бир қабрга қўйдилар. Абдуллоҳ ибн Амр ибн Ҳамро ва Амр ибн Жамҳларни ўзаро муҳаббатлари эътиборидан бир қабрга дафн этдилар. Пайғамбар алайҳиссалату васаллам:

«Бу дунёда бир-бирларини яхши кўрган бу икки кишини бир қабрга қўйинглар», дедилар.

Уҳуд урушида мусулмонларнинг байроқдори бўлган улкан саҳобий Мусъаб ибн Умайр розияллоху анҳу ҳам шаҳид бўлдилар. У киши мусулмон бўлишларидан олдин Қурайшнинг энг эркатой ва нозу неъматга кўмилган, егани олдида емагани ортида, зару кимхобларга бурканган йигитларидан бири эдилар. Шаҳид бўлганларида эса у зотга ўзлари кийиб юрган чопондан бошқа кафанлик

топилмади. Чопонни бош томонига тортсалар, икки оёклари очилиб қолди. Оёкларига тортсалар, бошлари очилиб қолди. Шунда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«У билан бошини ёпинглар, оёғига изхир ўсимлигидан кўйинглар», деб амр қилдилар.

Умуман олганда, Ухуд уруши мусулмонлар учун катта дарс бўлди. Сал бўлмаса қакшатқич зарбага айланиши мумкин бўлган бу уруш Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг тадбиркорликлари туфайли мушрикларнинг муродларига ета олмай юртларига қайтиб кетишлари билан тугади.

РОЖИЙЪ ҲОДИСАСИ

Ухуд урушидан кейин Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига Узал ва Қора уруғларидан баъзи кишилар келиб:

«Эй Аллоҳнинг Расули, бизнинг ичимизга саҳобаларингиздан баъзи кишиларни юборинг, бизга динни ўргатишсин», дедилар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам улар билан саҳобаларидан олти кишини юбордилар.

Макка билан Асафон ўртасида жойлашган «Рожийъ» номли жойга етганларида Узал ва Қора уруғлари хиёнаткор экани зоҳир бўлди. Улардан бир қанча қуролли кишилар мусулмонларни ўраб олдилар. Олти кишилик мусулмонлар гуруҳи қуролларини қўлга олиб ўзларини химоя қилишга шайланди. Шунда мушриклар:

«Биз сизларга аҳду паймон берганмиз, сизларни ўлдирмаймиз», дедилар.

Мусулмонлар иккига бўлиндилар. Марсад ибн Абу Марсад, Осим ибн Собит ва Холид ибн Букайр розияллоҳу анҳум:

«Биз ҳеч қачон мушрикдан аҳд ҳам, паймон ҳам қабул қилмаймиз», дедилар ва жанг қилиб ҳалок бўлдилар.

Ушбу уч шахиднинг бири Осим ибн Собит розияллоҳу анҳу Уҳуд урушида қурайшлик бир аёлнинг икки ўғлини қатл қилган эди. Ўша аёл агар имконини топса Осим ибн Собитнинг бош чағаноғида ҳамр ичишни назр қилган эди. Осим розияллоҳу анҳу қатл қилинганда ўша аёл унинг бошини беришларини сўраб келди. Одамлар Абу Суфёнга, ўз амакиваччанг бошини бундоқ қилинишига йўл қўйма, деб илтимос қилдилар. Аммо Абу Суфён ҳалиги хотинга Осимнинг бошини кесиб беришга амр қилди. Аллоҳ таоло эса Осим розияллоҳу анҳунинг бошини Ўзи ҳимоя қилди. Бошни кесиб олмоқчи бўлганларида арилар бу ишни қилишга йўл қўймадилар.

Мушриклар қолган уч киши — Абдуллоҳ ибн Ториқ, Хубайб ибн Адий ва Зайд ибн Дасаналарни асир қилиб олдилар ва уларни сотиш учун Макка томон олиб кетдилар.

Макка яқинидаги Заҳрон деган жойга етганларида Абдуллоҳ ибн Ториқ розияллоҳу анҳу қўлини бўшатиб қиличини олишга муваффақ бўлди. Аммо мушриклар билиб қолиб у кишини тошбўрон қилиб ўлдиришди.

Хубайб ибн Адийни Ҳорис ибн Аммор ибн Навфалнинг ўғиллари отасининг ўчини олиш учун сотиб олдилар. Хубайб уларнинг отасини Бадр урушида қатл қилган эди. Улар Хубайб розияллоҳу анҳуни турли азобларга гирифтор қилдилар. У киши бўлса ҳамма азоб-укубатларни сабр билан қарши олдилар. Кўнгиллари тўқ равишда сабр-бардош намуналарини кўрсатдилар. Охири уни осиб ўлдиришга тайёргарлик кўра бошладилар. Шунда Хубайб розияллоҳу анҳу уларга:

«Агар маъкул кўрсангиз, менга икки рақъат намоз ўқиб олишга ижозат беринглар», деди. Улар:

«Майли, ўқиб ол», дейишди.

У киши яхшилаб икки ракаът намоз ўқидилар ва жаллодларга қараб кулимсираб туриб:

«Аллоҳга қасамки, агар ўлимдан кўрқаяпти де-йишларингни мулоҳаза қилмаганимда кўпроқ намоз ўқиган бўлар эдим», дедилар.

Мушриклар Хубайб розияллоҳу анҳуни осиш учун бўйинларидан боғлашганда у киши:

«Эй бор Худоё, биз Расулингнинг рисолатини етказдик, бу куни бизни нима қилишаётганини у зотга Сен Ўзинг етказгин. Эй бор Худоё, уларнинг ададини санаб олгин. Ҳаммасини парчалаб ҳалок қилгин. Улардан биттасини ҳам қўймагин», деди ва қуйидаги байтни айтди:

«Муслим ҳолда қатл этилсам парво қилмасман Аллоҳ йўлида қай ёнбош ила йиқилганимга».

Худди ўша куни Хубайб розияллоҳу анҳунинг шериклари Зайд ибн Дасана розияллоҳу анҳуни ҳам бошқа бир мушриклар гуруҳи Умайя ибн Халафнинг ўчини олиш учун осиб ўлдирдилар. Дор тагига мушриклар томонидан томоша учун бир қанча одам тўпланган эди. Зайд розияллоҳу анҳу сабрли, хотиржам ва хушвақт эди. Мушрикларнинг бошлиғи Абу Суфён у кишига қараб:

«Эй Зайд, Худо ҳаққи ростини айт! Ҳозир Муҳаммад бизнинг қўлимизда бўлиб, сен ўз аҳлинг билан бўлишни хоҳлармидинг?» деди.

Зайд розияллоҳу анҳу бунга жавобан:

«Аллоҳга қасамки, Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламга ҳозирги жойларида тикон киришини ҳам ўзимнинг аҳлим ичида ўтиришимга алмаштирмайман», дедилар.

Шунда Абу Суфён:

«Мен бировнинг асҳоблари Муҳаммаднинг асҳоблари Муҳаммадни севганларича севганини кўрмаганман», деди.

БАНИ АСАД ҲОДИСАСИ

Мушриклар томонидан Уҳуд уруши ҳақида тарқатилган миш-мишлар баъзи араб қабилаларини мусулмонларга таҳдид солишга ундади. Биринчи бўлиб бу иш Бани Асад қабиласи томонидан содир бўлди.

Тулайҳа ал-Асодий билан унинг укаси Салама ал-Асодийлар Макка аъёнларининг эътиборини қозониш мақсадида Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга қарши уруш очиш учун одам тўплай бошлаганлари хабари тарқалди.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам уларга қарши Абу Салама розияллоҳу анҳу бошчиликларида муҳожир ва ансорийлардан ташкил топган юз эллик кишилик гуруҳни юбордилар. Бу гуруҳ тезликда шиддат билан Бани Асад қабиласи ерларига етиб борди. Бани асадликлар бундоқ бўлишини кутмаган эдилар. Улар мусулмонларнинг етиб келганларини кўриб саросимага тушиб, молу мулклари, туя-қўйларини ташлаб, тум-тарақай бўлиб қочиб кетдилар.

Абу Салама розияллоҳу анҳу мазкур нарсаларни ўлжа қилиб олдилар. Уларнинг учта қулини асир қилиб олдилар ва Мадинаи Мунавварага қайтдилар.

Бу ҳодиса тўртинчи ҳижрий сананинг Муҳаррам ойида, ҳижратдан ўттиз беш ой сўнгра бўлиб ўтди.

Абу Салама розияллоҳу анҳу Уҳуд урушида жароҳат олган эдилар. Сўнгра бир ой даволаниб тузалган эдилар. Бани Асаддан Мадинага қайтиб келганларида эски яра яна кўзиб кетди. У киши жумадул ула ойдан уч кун қолганда вафот этдилар.

БЕЪРИ МАЪУНА

Тўртинчи ҳижрий сананинг Сафар ойида мушриклар томонидан мусулмонларга қарши яна бир хиёнат уюштирилди. Ҳодисанинг баъзи тафсилотлари қуйидагича.

Мадинага Омир ибн Молик номли киши келди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам унга Исломни арз қилдилар. У Исломни қабул ҳам қилмади, рад ҳам қилмади. Балки Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга:

«Агар саҳобаларингдан баъзи кишиларни Наждга юбориб уларни ўз ишингга даъват қилсанг, қабул қилишармикан деб умид қиламан», деди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Мен уларга Нажд аҳлидан хавфсирайман», дедилар.

«Уларни мен ўз ҳимоямга оламан. Сен уларни ўз ишингга даъват қилиш учун юборавер», деди Омир ибн Молик.

Шунда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам унинг гапига ишониб, саҳобаларининг энг яхшиларида етмиш кишини танлаб, уларга Мунзир ибн Амр розияллоҳу анҳуни бошлиқ қилиб юбордилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам мазкур етмиш кишилик саҳобалар гуруҳи бошлиғи Мунзир ибн Амр розияллоҳу анҳуга ўша томоннинг бошлиғи Омир ибн Туфайлга мактуб ҳам ёзиб бердилар. Мактубда мазкур гуруҳ уруш учун эмас, даъват ва таълим учун юборилгани баён қилинган эди.

Омир ибн Туфайл эса Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга турли шартлар қўйди ва бошқа қабиаларни ҳам мазкур саҳобалар гуруҳини қириб ташлашда иштирок этишга чақирди. Қабиаларнинг баъзилари Омир ибн Молик мусулмонларни ўз ҳимоясига олганини эътиборга олиб уларга қарши хиёнатда иштирок этишга кўнмадилар.

Омир ибн Туфайл бошқа баъзи ўзига ўхшаш хиёнаткор қабиалар ёрдамида саҳобалар гуруҳини «Беъри Маъуна» қудуғи ёнида ўраб олиб ҳаммаларини қириб ташлашга эришди. Саҳобалардан фақат бир киши –чалажон бўлиб ётганида мушриклар ўлик деб ўйлаб қолдириб кетган Каъб ибн Зайдгина ўлмай қолди.

БАНИ НАЗИР ҒАЗОТИ

Ислом дин сифатида жорий этила бошлаган дастлабки пайтда яхудийлар Ясриб шаҳрида, шунингдек, Хайбар, Фидик ва бошқа шаҳарларда истиқомат қилардилар.

Пайғамбаримиз Муҳаммад алайҳиссалом Маккадан хижрат қилиб, Ясрибга келганларидан сўнг улар билан қўшни бўлиб яшай бошладилар.

БАНИ НАЗИР АҲД ТУЗДИ

Ўша пайтда яхудийлар уч тоифа эдилар: Бани Қайниқоъ, Бани Назир ва Бани Қурайза.

Бани Назир қабиласи Пайғамбар алайҳиссалом билан урушмаслик, бир-бирига озор бермаслик ва Пайғамбаримизнинг душманларига ёрдам бермасликка келишиб, у зот билан шартнома тузди.

Расулуллоҳ Бадр урушида ғолиб келгач, улар:

«Тавротда сифати келган Пайғамбар шу бўлади, унинг байроғи ҳеч қачон паст бўлмайди», деб юрдилар.

ХИЁНАТ

Аммо мусулмонлар Ухуд урушида мағлуб бўлганларидан сўнг Бани Назир қабиласи Расулуллоҳ билан қилинган аҳдномани буздилар. Уларнинг йўлбошчиси Каъб ибн Ашраф қирқта отлиқ билан Маккага борди ва Қурайш қабиласини Муҳаммад алайҳиссаломга қарши курашга кўндирди.

Фаришта Жибрил алайҳиссалом тезда бу хабарни Муҳаммад алайҳиссаломга етказди. Бунинг устига, Каъб ибн Ашраф Пайғамбар алайҳиссаломни қаттиқ ҳажв қилди. Шунда у зотнинг изнлари билан Муҳаммад ибн

Салама Каъбни ўлдирди.

Бу воқеадан сўнг Бани Назир қабиласи янада жунбушга келди. Улар очиқ-ойдин Расулуллоҳга хиёнат қилиш йўлига ўтиб олдилар.

Воқеа қуйидагича содир бўлган:

Пайғамбар алайҳиссаломнинг саҳобаларидан бирлари Амр ибн Умайя Сохрий янглишиб, Бани Омир қабиласидан икки кишини ўлдириб қўйди. Расулуллоҳ, келишилган аҳдномага биноан, ўлдирилган кишиларнинг хунини тўлашда ёрдам сўраб, Бани Назир қабиласига бордилар. Улар яшайдиган уйлардан бирининг девори тагида ўтирдилар.

Яҳудийлар томдан келиб, Пайғамбар алайҳиссаломнинг устларига катта бир харсанг тошни ташлаб ўлдирмоқчи бўлдилар. Шунда Жаброил алайҳиссалом Расулуллоҳга бу фитнанинг хабарини етказди ва у киши бирдан ўринларидан туриб, Мадинага қараб жўнадилар. Саҳобалар эса у зотдан бир оз кейин қайтдилар.

БАНИ НАЗИР ҚАМАЛДА

Расулуллоҳ яҳудийларнинг жинояткорона бу ҳаракатидан сўнг уларга қарши уруш очишга қарор қилдилар. Урушга тайёргарлик кўришга буюрдилар.

Мусулмонлар етиб келишганда, Бани Назир ўз кўрғонлари ичига беркиниб олган эди. Пайғамбар алайҳиссалом улардан кўрғонларини ташлаб, Ясрибдан ўн кун муддат ичида чиқиб кетишни талаб қилдилар. Яҳудийлар кучсизликларини сезиб, Пайғамбар алайҳиссалом ҳукмларига бўйсунитдан ўзга чора тополмадилар.

Лекин Бани Авф қабиласига мансуб бир гуруҳ мунофиқлар уларга:

«Собит туринглар, биз сизни ёлғиз қўймаймиз. Агар сизга қарши уруш бўладиган бўлса, биз сизлар билан биргамиз. Агар сизлар Ясрибдан қувиб чиқариладиган бўлсангиз, бирга чиқамиз», деб хабар бердилар.

Бани Назир қабиласи жойлашган қўрғонлар жуда ҳам мустаҳкам бўлиб, уни қисқа муддатда ишғол қилиш амри маҳол эди.

Шунинг учун ҳам, Пайғамбар алайҳиссалом уларнинг хурмоларини кесиб, қўрғон атрофига йиғишга ва ўт қўйишга буюрадилар. Яхудийлар ўт орасида қолдилар. Энди улар учун фақат икки йўл бор эди. Ёки Пайғамбар алайҳиссаломнинг талабларига кўниш, ёки қўрғондан чиқиб урушиш.

Улар биринчи йўлни танладилар. Ўн кунлик камалдан сўнг Бани назирликлар Пайғамбар алайҳиссаломдан кўчиб кетишга ва гуноҳларини кечишга изн сўрадилар. Ҳар бир киши қурол-яроғдан ташқари мол-мулкидан бир туядан юк оладиган бўлди. Сўнг Ясрибни тарк этиб, Хайбарга, баъзилари Шомга жўнаб кетдилар.

Аллоҳ таоло Ҳашр сурасида Бани Назир қабиласининг хиёнатини баён этган. Шунинг учун ҳам, саҳобалардан Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоҳу анҳу бу сурани «Бани Назир сураси» деб ҳам атаганлар.

ЗОТИРРИҚОЪ ҒАЗОТИ

Бу ғазотнинг «Зотирриқоъ» деб номланиши нима учун бўлгани ҳақида уламолар икки хил фикр айтганлар.

Аввало, «Зотирриқоъ» дегани луғатда «ямоқ эгаси», деган маънони билдиришини айтиб ўтмоғимиз лозим. Ғазотнинг бу ном ила номланиши ҳам худди шу омилдан келиб чиқади. Ўша ғазотда ишлатилган байроқларда ямоқ борлигидан шу ном машҳур бўлган, дейди баъзи тарихчиларимиз.

Бошқалари эса, бу ғазотда иштирокчилар оёқларига йиртиқ латталарни боғлаб олганлари учун шундоқ аталган, дейди.

Бу ғазот учинчи ҳижрий сананинг жумадул охира ойида бўлган. Ғатафонлик Бани Михроб ва Бани Саълабаларга қарши қаратилган бу ғазотда мусулмонлардан тўрт юз жангчи иштирок этган.

Ушбу юришни уюштиришдан асосий мақсад, Беъри Маъунада қатл қилинган етмишта саҳобийнинг ўчини олиш, душманга мусулмонлар кучи борлигини кўрсатиб қўйиш эди.

Ғатафонликлар ҳам жуда кўп одам тўплаган эдилар. Икки томон бир-бирини кўрқитиш учун баъзи бир ҳаракатлар қилдилар-у, аммо, уруш бўлмади. Мусулмонлар душман билан юзма-юз турган ушбу ғазотда Аллоҳ таоло Қуръони каримдан оятлар нозил этиб хавф намози қандоқ ўқилишини баён қилди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бошлиқ мусулмонлар ушбу ғазотдан қайтиб кетаётиб бир сердарахт водийда дам олгани тушдилар. Одамлар турли дарахтлар соясига тарқалиб кетдилар. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳам бир дарахт соясига тушиб қиличларини дарахтга илиб қўйиб дам олдилар.

Жобир розияллоҳу анҳу бу ҳақда қуйидагиларни айтади:

«Бир оз ухлаб қолдик. Сўнгра бирданига Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бизни чакириб қолдилар. Шошилиб борсак, ҳузурларида бир аъробий ўтирибди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ухлаб ётганимда манави қиличимни оливолибди. Уйғонсам бошимда қилич ялонғочлаб турибди ва менга: «Сени мendan ким қутқаради?» дейди, Аллоҳ, дедим. Ана у ўтирибди», дедилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳалиги

одамни авф этдилар.

ЖАНГ БЎЛМАГАН ҒАЗОТЛАР

Ҳижратнинг олтинчи йилида Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Абу Суфённинг карвонини кўзлаб Бадрга чиқдилар. У ерда саккиз кун туриб қайтдилар. Уруш бўлмади.

Шунингдек, Давматул жандалга ҳам аскар тортиб бордилар. У ердан ҳам тўқнашув бўлмай ортга қайтилди.

Шу билан бирга, тинч ҳаёт ҳам давом этар эди. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бошлиқ саҳобалар Ислом давлатини Аллоҳ таолонинг бевосита аралашуви билан мукаммаллаштириб борар эдилар. Қуръони каримнинг оятлари нозил бўлиши билан уларни ҳаётга татбиқ қилишарди. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳам кўп нарсаларни баён қилиб берар эдилар. Ибодат, ахлоқ-одоб, муомала ва қонун-қоидалар исломийлашиб борар эди. Бу нарсалар энг муҳим нарсалар бўлиб, уларнинг қандай амалга ошганлиги тафсир, ҳадис, фикҳ ва бошқа китобларимизда батафсил баён қилинган.

ХАНДАҚ УРУШИ

Ўша пайтда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам тинчлик-омонликда Ислом даъватини инсонларга етказар эдилар. Мусулмонларга Ислом таълимотларини ўргатар, шариат аҳкомларини жамиятда татбиқ қилар, кишилар орасида бўлиши лозим муомалаларни йўлга қўяр, қисқаси, исломий шахсиятни тарбиялар ва мусулмон жамиятини куриб келар эдилар.

Бунинг хабари атрофга тарқалиб, кишиларда Исломга бўлган қизиқиш ортар ва якка-якка ҳолларида келиб, мусулмонлар сафига қўшилар эдилар.

Бу ҳолат Ислом душманларини ташвишга солди. Мусулмонлар тинч-омон қўйиб берилса, ҳамма улар томонга ўтиб кетишидан қўрқдилар. Шунинг учун, ҳаммамиз бирлашиб, мусулмонларни йўқ қилмасак бўлмас экан, деган фикрга келдилар.

АҲЗОБЛАР ИСЛОМГА ҚАРШИ

Турли аҳзобларнинг Исломга қарши ҳаракатларини машҳур тарихчиларимиздан Ибн Исҳоқ қуйидагича ривоят қилади:

«Хандақ урушида воқеа бундай бўлган эди: Бир гуруҳ яҳудийлар, жумладан, Салом ибн Абул Ҳақиқ ан-Назрий, Ҳайй ибн Ахтоб ан-Назрий, Кинона ибн Робиъа, Ибн Абул Ҳақиқ, Ҳаваза ибн Каас ал-Воилий, Абу Аммор ал-Воилий, бир тўп Бани назирлик ва Бани воилликлар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга қарши ҳизбларини тўплашган эди.

Улар тўпланиб, Маккага Қурайш кофирлари олдига бордилар ва уларни Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга қарши урушга даъват қилдилар:

«Биз уни таг-томири билан йўқ қилиб ташлагунимизча, сизлар билан бирга бўламиз», дедилар.

Қурайшликлар уларга:

«Эй, яҳудийлар жамоаси! Албатта, сизлар аввалги китоб аҳлидирсизлар. Биз Муҳаммад билан келишмаётган нарсанинг илмини ҳам биласизлар. Бизнинг динимиз ҳақми, уникими?» деб сўрадилар.

Ўзларини аҳли китоб, Тавротга эргашувчи деб даъво қиладиган яҳудийлар:

«Сизларнинг динингиз унинг динидан яхшидир. Сизлар ҳаққа яқинсизлар», деб жавоб қилишди.

Бу гапдан қурайшликлар хурсанд бўлиб, ҳаракатга тушдилар. Уларнинг Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи

васалламга қарши уруш қилиш ҳақидаги чақириқларига биноан жангга тайёргарлик кўрила бошланди.

Сўнгра мазкур яҳудийлар жамоаси Ғатафон қабиласига бориб, уларни ҳам Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга қарши уруш қилишга чақирдилар. Уларни ҳам, сизлар билан бирга бўламиз, деб ишонтирдилар. Бу таклифни қурайшликлар ҳам қабул қилганини билдирдилар. Улар ҳам тўпландилар.

Қурайшликлар Абу Суфён ибн Ҳарб бошчилигида урушга чиқдилар. Ғатафонликлар ҳам кўзғалдилар. Улардан Бани Физорага Уйайна ибн Ҳисн, Бани Муррага Ҳорис ибн Ҳарб ва Ашжаъ қабиласидагиларга Масъар ибн Раҳийла бош бўлиб чиқдилар.

ДУШМАНГА ҚАРШИ ТАЙЁРГАРЛИК

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам уларнинг тўпланиб келаётганларини эшитгач, саҳобаларини чақириб, маслаҳат солдилар. Уларнинг қаршиларига чиқайлик, десалар, имкон йўқ, душман ҳаддан ташқари кўп. Уларнинг Мадинаи Мунавварага киришларига ҳам йўл қўйиб бўлмайди. Хоин яҳудий қабиласи Бани Қурайза ичкарида туриб, душманга ёрдам бериши мумкин. Нима қилиш керак?

Шунда саҳобалардан Салмон Форсий розияллоҳу анҳу Мадинаи Мунаввара атрофида Хандақ қазишга маслаҳат бердилар. Чунки форслар урушларда шундай услуб қўллашар эди.

ХАНДАҚ ҚАЗИШ

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бу фикрни қабул қилдилар. У зот ҳаммани хандақ қазишга чорладилар. Бу ишда Расули акрам соллаллоҳу алайҳи

васалламнинг ўзлари шахсан иштирок этдилар. У зот ҳам, мусулмонлар ҳам астойдил ишлаб, ҳолдан тойдилар.

Баъзи бир мунофиқлар беркиниб қочиб қолди, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан изн ҳам сўрамай, уйларига кетди.

Мусулмонлар эса, бирор зарур юмушлари чиқиб қолса, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан рухсат сўрашар, ишлари битиши билан дарҳол жойларига қайтиб келишар эди.

Хандақ қазиш табиий шароитга ҳеч мос келмас эди. Шундай бўлса ҳам, мусулмонлар белни маҳкам боғлаб, иштиёқ билан ишладилар. Рухларини кўтариш учун кўпчилик бўлиб шеър ўқидилар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳам саҳобаларнинг кўнгилларини кўтариб ва уларни ғайратлантириб турдилар.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам Аҳзоб урушида ҳам, одатдагидек, энг гўзал намуналарни кўрсатдилар. Хавф-хатар тасвирлаб бўлмайдиган даражада катта эканига қарамай, заррача кўркмасдан, Мадинани ҳимоя қилишга чикдилар. Душманга қарши нима чора кўриш кераклиги ҳақида саҳобалар билан маслаҳат килдилар.

У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам шундай хатарли ва нозик бир пайтда мўмин-мусулмонлар учун ишонч, орзу-умид, хотиржамлик тимсолига айландилар. Ким тушкунликка тушса, кўркса, иккиланса, умидсизланса, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламни кўриши билан бу туйғуларидан фориг бўлар эди.

Хандақ қазиш ишларида у зот ҳаммага ўрнак бўлиб, тер тўкдилар. У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам ер қазир, тупроқ сураб ва замбил кўтарар эдилар. Оғир меҳнат енгиллашсин учун жўр бўлиб, шеър ўқиган саҳобаи киромларга ўзларининг муборак овозлари билан қўшилар эдилар.

Мусулмонлардан бирининг исми Жуъайл (кўнғиз) эди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам унинг исмини «Амр» деб ўзгартирдилар. Бундай хавфли пайтда хунук исмдан қутулиш кайфиятни кўтарар эди. Мусулмонлар бундан хурсанд бўлиб, исм ўзгарганини байтга солиб, баланд овоз билан айта бошладилар. Расули акрам соллаллоҳу алайҳи васаллам байтнинг охирида уларга жўр бўлиб турдилар.

Саҳобалардан Зайд ибн Собит розияллоҳу анҳу ёш бўлишига қарамай, тупроқ ташир эди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам уни кўриб:

«Қандоқ ҳам яхши бола экан-а?» деб эркалатдилар.

Иш давомида чарчаб, Зайд ибн Собит Хандакда ухлаб қолди. Шунда Аммора ибн Ҳазм унинг қуролини олиб кўйди. Уйғонгач, Зайд қуроли йўқлигини кўриб, кўрқиб кетди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ҳа, уйқучи, ухлаб ётганингда қурулинг кетиб қолибдими?» деб ҳазил қилдилар. Сўнгра:

«Бу боланинг қуролини ким билади?» деб сўрадилар.

«Эй Аллоҳнинг Расули, у менда», деди Аммора.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Унга қуролини қайтар», дедилар-да, кейин мусулмон кишининг ўзига билдирмай, бирор нарсасини олиб қўйиб кўрқитишдан қайтардилар.

Хандак қазиётганида Салмони Форсий розияллоҳу анҳунинг олдидан катта харсангтош чиқиб қолди. У харсангни синдира олмади. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам буни кўриб, чўқморни унинг қўлидан олдилар. Куч билан харсангни урган эдилар, ўт чақнаб кетди. Яна бир урган эдилар, яна ўт чақнади. Учинчи марта урган эдилар, учинчи марта ҳам ўт чақнади. Шунда Салмони Форсий розияллоҳу анҳу:

«Ота-онам сизга фидо бўлсин, эй Аллоҳнинг Расули,

мен кўрган нарсани нима ўзи? Зарба берганингизда ўт чиқди?» деди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Сен ўшани ростдан кўрдингми, эй Салмон?» деб сўрадилар.

«Ҳа», деб жавоб берди Салмон розияллоҳу анҳу.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Биринчиси билан Аллоҳ таоло менга Яманни фатҳ қилди. Иккинчиси билан Аллоҳ менга Шомни фатҳ қилди. Учинчиси билан Аллоҳ менга Мағрибни фатҳ қилди», дедилар.

Бу хабар яшин тезлигида мусулмонлар ичида тарқалди. Уларнинг руҳлари юксалди, ғалабага бўлган ишончлари мислсиз даражада ортди.

Шу билан бирга, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам тинмай Аллоҳ таолога ёлборар, намоз ўқиб, муножот қилар, Роббул олаимийннинг Ўзидан нусрат сўрар эдилар. Буларнинг ҳамма-ҳаммаси мусулмонлар учун гўзал ўрнақдир. Шунинг учун ҳам, ўзларидан кўра сон ва қурол жиҳатидан ғоятда устун бўлган аҳзобларни кўрган мўминлар заррача кўркмадилар.

Уларнинг бу ҳолатини Аллоҳ таоло Ўз китоби мубийнида қуйидагича васф қилди:

«Мўминлар аҳзобларни кўрганларида: «Бу бизга Аллоҳ ва Унинг Расули ваъда қилган нарсасидир. Аллоҳ ва Унинг Расули рост сўзларлар», дедилар. Бу уларга иймон ва таслимдан бошқа нарсани зиёда этмади».

Ўша Аҳзоб урушида мусулмонларнинг сони уч мингга эди. Уларга қўшимча мадад келиши мумкин ҳам эмас. Чунки ер юзида улардан бошқа мусулмон йўқ эди. Мушрик ва кофирлар аҳзобининг эса, сон-сановига етиб бўлмас эди. Биргина қурайшлиklar лашкари ўн минг кишидан иборат эди. Бунинг устига, турли қабилаларни жамлаган Ғатафонлиklar, Бани Қурайза яҳудийлари ва

бошқалар бўлиб, уларга яна кўшимча мадад кучлари келиши мумкин эди. Чунки ўша пайтда дунё кофир ва мушрикка тўлиб кетган эди. Биров аҳзобларга ёрдамга келса, йўлини тўсадиган одам ҳам йўқ эди.

Ана шундай пайтда кичик бир манзил атрофига хандак қазиб олиб қамалда қолган кишилар ким бўлишидан қатъи назар, устларига бостириб келган сонсиз-саноксиз фиркаларни кўрганларида даҳшатга тушиши турган гап эди.

Хусусан, камон, қилич, найза ва тош билан уруш олиб бориладиган ўша пайтда ҳар бир жангчи катта куч ҳисобланарди. Инсоний ўлчовга кўра, кимнинг сони кўп бўлса, ўша ғолиб келиши керак эди. Аммо Аллоҳ ва Унинг Расулига иймон келтирган мўмин-мусулмонлар бу ўлчовдан устун бўлдилар.

«Мўминлар аҳзобларни кўрганларида: «Бу бизга Аллоҳ ва Унинг Расули ваъда қилган нарсадир. Аллоҳ ва Унинг Расули рост сўзларлар», дедилар».

Мўминнинг иши ўз-ўзидан жўнлашиб кетавермаслигини, балки турли синов ва имтиҳонлар бўлишини, кофир ва мушриклар бизга қарши чиқишини, бизга душманлик қилишини ва улар билан курашда биз ютиб чиқишимизни бизга Аллоҳ таоло ҳам, Унинг Расули ҳам айтган эдилар. Улар рост айтган эдилар:

«Бу уларга иймон ва таслимдан бошқа нарсани зиёда этмади».

Яъни, кофирларнинг аҳзоб бўлиб, сонсиз-саноксиз ададда устларига бостириб келишлари мўминларга иймондан ва Аллоҳ таолога бутунлай ўзларини топширишдан бошқани зиёда қилмади. Уларнинг иймон-эътиқодлари ва мусулмончиликлари яна ҳам кучайди. Ҳа, иймон келтирган, мусулмон бўлган одамлар ана шундай одамлардир.

ДУШМАН ЕТИБ КЕЛДИ

Ҳижратнинг бешинчи йили, шаввол ойи эди. Хандак казиб бўлингач, душманлар ҳам кўрина бошлади. Қурайшликлар Румаҳ номли сел тўпланадиган жойга келиб тушдилар. Уларнинг лашкари ўн минг кишидан иборат эди. Улар ўзларига яқин Бани Кинона ва Туҳома аҳллари, хизматкор қулларини ҳам бирга олиб келган эдилар.

Ғатафонликлар ҳам ўзларига қарашли Нажд аҳллари билан бирга Уҳуд тарафидаги Занаби Нақмал деган жойга келиб тушдилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам уч минг кишилик мусулмон лашкари билан чикдилар. Салъ деган манзилдан ўтиб, ўша жойга қароргоҳ қуришди. Душман билан ўрталарида хандак бор эди.

Шунинг учун Аҳзоб уруши «Хандак» номи билан ҳам танилган. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг амри билан болалар ва аёллар кўрғонга жойлаштирилди.

Мадинага бостириб киришни кўзлаб келган душманлар хандакни кўриб, хайрон қолишди. Бу иш ҳеч кимнинг хаёлига келмаган иш эди. Араблар тарихида бирор жойда, бирор урушда хандак қазилгани номаълум эди. Шунда улар қандайдир бошқа чора кўриш зарурлигини ўйлаб қолишди.

ЯҲУДИЙЛАР ХИЁНАТИ

Ана шу пайтда Аллоҳнинг душмани яҳудий Ҳайй ибн Ахтоб ҳаракатга тушиб қолди. Мадинада мусулмонлар билан бирга яшаётган яҳудийларни ишга солиб, ичкаридан зарба беришни режа қилди. У Бани Қурайза қабиласи бошлиғи Каъб ибн Асад ал-Қаразийга бориб учрашди.

Каъб ибн Асад қабиласи номидан Расулуллоҳ

соллаллоҳу алайҳи васаллам билан тинчлик, ҳамкорлик аҳдномасини тузиб яшаётган эди. Каъб ибн Асад Ҳайй ибн Ахтобга:

«Сен шум одамсан, мен Муҳаммад билан аҳдлашганман, у билан орамиздаги аҳдномани бузмоқчи эмасман, мен унинг доимо аҳдига вафо қилганини кўрдим», деди.

«Шўринг қурисин, эй Каъб! Мен сенга бир умрлик обрў, улкан денгиз келтирдим. Қурайшнинг бошлиқларию улуғлари билан олиб келдим. Мен уларни Румаҳдаги сел тўпланадиган жойга туширдим. Ғатафонни ҳам оқсоқоллари билан қўшиб олиб келиб, Уҳуд томонга туширдим. Улар менга Муҳаммадни таг-томири билан йўкотмагунарича, қайтмасликка аҳду паймон бердилар», деди Ҳайй.

«Аллоҳга қасамки, сен менга бир умрлик хорлик келтирдинг. Суви тушиб бўлган булут келтирдинг. Мен Муҳаммаддан фақат вафо ва садоқат кўрдим, холос», деди Каъб унга.

Ҳайй бўлса, Каъбнинг бошини айлантириб, турли гаплар билан қизиқтириб, охири айтганига кўндирди.

Икковлари аҳду паймон қилишди. Агар Қурайш ва Ғатафон Муҳаммадни енга олмай, қайтиб кетсалар, Ҳайй ҳам Каъб билан бирга унинг қўрғонига кириб, мусибатига шерик бўладиган бўлди.

Каъб ибн Асад Расули акрам соллаллоҳу алайҳи васаллам билан тузган аҳдномани бузди ва Бани Қурайза ҳам душман ҳизбларга қўшилди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга бу хабар етиб борганида, одам юбориб, унинг ростлигини аниқлаб олдилар.

Шундан сўнг хавф-хатар яна ҳам кучайди. Мусулмонларнинг душманлари юқори тарафдан ҳам, қуйи тарафдан ҳам бостириб кела бошлади. Мўминлар турли

гумонларга бордилар. Мунофиқларнинг нифоқлари ошкор бўлди.

Бани Амр ибн Авф қабиласидан Мутъаб ибн Қушайр:

«Муҳаммад бизга Кисро ва Қайсарнинг хазиналарини ейишимизни ваъда қилар эди. Лекин бугун бирор кишининг таҳоратга эсон-омон бориб-келишига ҳам ишонмай қолдик-ку!» деди.

Бани Ҳориса ибн Ҳорис қабиласидан Авс ибн Қайзий бир тўп одам билан келиб:

«Эй Аллоҳнинг Расули, ҳақиқатдан ҳам уйларимиз очиқ қолган. Бизга ортга қайтишга изн бер, уй-жойимизга борайлик. Улар Мадинанинг ташқарисида», деди.

ҚАМАЛ

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам ва мушриклар йигирма кундан ортиқ, бир ойга яқин шу ҳолатда турдилар. Баъзи бир камон отишишларни айтмаганда, орада уруш бўлмади. Мусулмонлар камалда қолдилар.

Вазият оғирлашганда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Ғатафоннинг лашкарбошилари Уйайна ибн Ҳисн ва Ҳорис ибн Авфга элчи юбориб, агар одамлари билан қайтиб кетишса, Мадинадаги хурмозорнинг учдан бирини беришларини айтдилар.

Икки томон сулҳ устида шартлаша бошлади. Ахднома ёзилди, аммо гувоҳлар олдида тасдиқланмади. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бу сулҳни тасдиқлашдан олдин Авс қабиласи бошлиғи Саъд ибн Муоз ва Хазраж қабиласининг бошлиғи Саъд ибн Убода розияллоҳу анхумоларга одам юбориб, бўлаётган ишдан хабар бердилар ва маслаҳат сўрадилар.

«Эй Аллоҳнинг Расули, бу ишни ўзингиз ёктириб амалга оширмоқчисизми ёки Аллоҳнинг сизга буюрган

амри бўлиб, уни қилмоғимиз зарурми? Ёхуд биз учун қилаётган ишингизми?» деб сўрашди улар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Сизлар учун қилаётган ишимдир. Аллоҳга қасамки, бу ишни қилмас эдим. Илло, кўрдимки, араблар сизни худди бир камондан ўққа тутаётгандек тўпланиб турибдилар. Улар сизга қарши ҳар томондан ташланмоқдалар. Шунинг учун, уларнинг шавкати бир оз бўлса ҳам синдирмоқчи эдим», дедилар.

Саъд ибн Муоз розияллоҳу анху:

«Эй Аллоҳнинг Расули, биз ҳам, улар ҳам Аллоҳга ширк келтириб, бут-санамларга ибодат қилиб юрардик. Аллоҳга ибодат қилиш тугул, уни ҳатто танимас эдик. Ўшанда улар Мадинанинг мевасини меҳмондорчилик ёки савдо туфайли ейишдан бошқа умидлари йўқ эди. Энди Аллоҳ бизни Ислом ила азиз қилган, ҳидоятга бошлаган, сиз билан, Ислом билан эъзозлаган бир пайтда, уларга молу мулкимизни берамизми?! Аллоҳга қасамки, бизга бунинг зарурияти йўқ. Аллоҳга қасамки, Аллоҳнинг Ўзи биз билан улар орасида ҳукм чиқармагунича, уларга қиличдан бошқа нарсани бермаймиз», деди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Майли, сенинг айтганинг бўлсин», дедилар.

Саъд ибн Муоз розияллоҳу анху аҳднома ёзилган саҳифани олиб, ундаги ёзувларни ўчирди. Сўнгра:

«Бизга қарши уриниб кўрсинлар!» деди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ва у зотнинг саҳобалари шундай шиддатли ва хавфли вазиятда турдилар. Душман уларни ҳам юқори, ҳам қуйи томондан ўраб олган эди.

Мўминларнинг онаси Умму Салама розияллоҳу анху:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам билан барча урушлар ва хавф-хатарли воқеаларга шохид бўлдим. Мурайсиъда, Хайбарда, Ҳудайбияда бўлганмиз, Фатҳда ва

Ҳунайнда ҳам. Уларнинг ҳеч бири Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам учун Хандақчалик қийин ва хавfli бўлмаган. Мусулмонлар жуда ҳам оғир ҳолатда эдилар. Қурайшликлар бола-чақа ва аёлларга ҳужум қилиб қолиши мумкин эди. Мадинани то тонг отгунча қўриқлаб чиқишарди. Хавфнинг катталигидан мусулмонлар тонг отгунча такбир айтиб чиққанларини эшитар эдик», дейдилар.

ЯНГИ МУСУЛМОН ҚАҲРАМОН

Кейин ғатафонлик Наъим ибн Масъуд ибн Омир Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳузурларига келиб:

«Эй Аллоҳнинг Расули, мен мусулмон бўлдим. Аммо қавмим мусулмон бўлганимни билгани йўқ. Менга хоҳлаган ишингизни буюринг», деди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Албатта, сен бизнинг одамсан, агар қўлингдан келса, уларнинг орасини буз. Уруш доғда қолдиришдир», дедилар.

Наъим ибн Масъуд шундан кейин чиқиб, Бани Қурайзага борди. Жоҳилият даврида улар билан улфатчилик қилиб юрар эди. Ибн Масъуд уларга:

«Эй Бани Қурайза, мен сизни яхши кўришимни биласиз. Гап орамизда қолсин-у, қурайшликлар билан ғатафонликларнинг сиздан фарқи бор. Бу юрт, сизларнинг юртингиз. Унда молу мулкингиз, бола-чақангиз, аёлларингиз бор. Қурайшликлар ва ғатафонликлар Муҳаммад ва унинг шериклари билан урушгани келганлар. Сизлар эса, Муҳаммадга қарши уларга ёрдам бердингиз. Уларнинг молу мулки ҳам, юрти ҳам, аёллари ҳам бошқа жойда. Агар қўлларидан келса, бир иш қиладилар, бўлмаса, юртларига қайтиб кетиб, сизни анави одам билан

ёлғиз ташлаб кўядилар. Агар у билан якка ўзингиз қолсангиз, кучингиз етмайди. Сиз анави қавмнинг улуғларидан баъзиларини гаровга олмагунингизча, улар билан урушга кирманг. То Муҳаммадга қарши урушнинг охиригача гаровга олинганлар қўлингизда турсин», деди.

«Тўғри айтасан», деб жавоб қайтаришди улар.

Бу гап, гарчи Бани Қурайза қурайшликларга ёрдам бермасин, деган мақсадда айтилган бўлса ҳам, ёлғон эмас, Бани Қурайза учун керакли танбеҳ эди.

Сўнгра Наъим ибн Масъуд қурайшликлар бошлиғи Абу Суфён ҳузурига борди ва:

«Менинг сизга бўлган муҳаббатимни ҳам, Муҳаммад билан алоқам йўқлигини ҳам яхши биласизлар. Ўзимга етган нарсадан сизларни хабардор қилиб қўйишни бурчим деб билганимдан олдингизга келдим. Аммо бировга айтмайсизлар!» деди.

«Хўп бўлади», дедилар.

«Яхудийлар Муҳаммад билан ўрнатилган сулҳни бузишганига надомат қилиб, унга одам юборганини биласизми? Улар, қилган ишимизга пушаймонмиз, агар Қурайш ва Ғатафоннинг улуғларидан сенга асир олиб берсак, биздан рози бўласанми? Сен уларнинг калласини оласан, кейин биргалашиб, душманни кириб ташлаймиз, дейишган экан, Муҳаммад, хўп, дебди. Агар яхудийлар одам юбориб, сизлардан гаровга одам беришни сўрасалар, бирор кишини бера кўрманглар», деди у.

Кейин Ғатафон ҳузурига бориб, уларга ҳам Қурайшга айтганларини айтди.

Ушбу гаплардан кейин Абу Суфён Бани Қурайза ҳузурига Икрима ибн Абу Жаҳлни юбориб, уларни урушга чорлади. Икрима уларга:

«Биз ўз еримизда эмасмиз, ҳайвонларимиз ҳалок бўлмокда. Урушни бошлайлик-да, Муҳаммадни йўқ қилиб, ишни тугатайлик», деди.

Ўша кунни шанба эди. Яхудийлар узр айтдилар:

«Бу кунда ҳеч нарса қилмаймиз. Баъзи бирларимиз бу кунда бир хил ишларини қилиб, мусибатга учради. Ундан кейин яна, то Муҳаммадни йўқотгунимизча бизга гаровга одам бериб қўймасанглар, сиз билан унга қарши уруш қилмаймиз. Сизлар урушда қийналиб, юртингизга қайтиб кетиб, бизни ташлаб қочишингиздан қўрқамиз. Муҳаммад бизнинг юртда турибди. Биз якка ўзимиз унга қарши тура олмаймиз», дедилар.

Шундай қилиб, уларнинг ораси бузилди. Лекин Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга қарши душманликларини давом эттирдилар. Бани Қурайза яхудлари ичкарида қолган аёллар ва болаларга зарар етказишнинг пайида бўлдилар. Шундай ёмон мақсадда борган яхудийлардан бирини София бинти Абдулмуттолиб уриб ўлдирдилар.

ОЛИШУВ

Қурайшликларнинг баъзилари хандақдан ўтиб, мусулмонларга яқинлашдилар. Булар ичида Икрима ибн Абу Жаҳл, баъзи Бани махзумликлар ва Амр ибн Абди Вурд ал-Омирий бор эди. Амр яккама-якка олишувга чақирди. Ҳазрати Али икки марта у билан олишувга чиқмоқчи бўлди, аммо икки сафар ҳам Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам уни қайтардилар. Сўнгра Амр мусулмонларни айблай бошлади. Ана шунда Ҳазрати Али унга қарши чиқди.

Иккови тўқнашганда Ҳазрати Али Амрга:

«Эй Амр, қурайшлик бирор киши сени икки нарсага чақирса, яхшисини олишга Аллоҳга аҳд қилган эдинг-ку?» деди.

«Тўғри», деди Амр.

«Мен сени Аллоҳга, Унинг Расулига ва Исломга

чакираман», деди Ҳазрати Али.

«Уларнинг менга кераги йўқ», деди.

«Мен сени олишувга чакираман», деди Али.

«Нима учун, эй жиян? Аллоҳга қасамки, мен сени ўлдиришни хоҳламайман», деди у.

«Мен сени ўлдиришни истайман», деди Али.

Шунда Амр қизишиб кетди ва эгардан тушиб, отини сўйиб юборди. Али билан жангга ҳозирланди. У Алига томон юрди.

Олишув бошланди. Амр қилич солган эди, Али қалқони билан тўсди. Аммо қилич қалқонни ёриб ўтиб, Алининг бошини яралади. Али ўз навбатида кучли зарба бериб, Амрни қатл этди.

Мусулмонлар такбир айтдилар. Қолган мушриклар орқаларига қараб қочдилар.

Кейинчалик ҳам мушриклар бир неча бор хандақдан ўтишга уриниб кўрдилар, аммо ҳар сафар қаттиқ қаршиликка учраб, ортга қайтдилар. Икки томондан бири-бирига камон отишлар бўлди. Мусулмонлар беш кишини шаҳид ҳам бердилар.

АЛЛОҲНИНГ АСКАРЛАРИ КўП

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бошлиқ мусулмонлар Аллоҳдан астойдил нусрат тилаб, мустаҳкам турар эдилар. Расули ақрам соллаллоҳу алайҳи васаллам тинимсиз дуо қилдилар.

Аллоҳ таоло душманларга қишнинг совуқ кечасида совуқ шамол юборди. Шамол душманнинг чодирларини, қозонларини учириб кета бошлади.

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга душман орасида ихтилоф пайдо бўлгани, Аллоҳ уларнинг бирлигини бузгани ҳақида хабар етганидан сўнг, кечаси Ҳузайфа ибн Ямон розияллоҳу анҳуни нима бўлаётганини

билиб келиш учун уларнинг ичига юбордилар.

Бу ҳақда Ҳузайфа ибн Ямон розияллоҳу анҳу куйидагиларни айтадилар:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам менга:

«Эй Ҳузайфа, анави қавмнинг ичига бориб, нима қилаётганларига назар сол. Бизга қайтиб келгунингча, ҳеч нарса қилма», дедилар.

Топиб бордим ва қавмнинг ичига кирдим. Шамол ва Аллоҳнинг лашкарлари нима қилса, қилаётган эди. Шамол уларнинг қозонини ҳам, оловини ҳам, чодирини ҳам жойида қўймас эди. Абу Суфён ўрнидан туриб:

«Эй Қурайш жамоаси, ҳамма ёнидаги одамга қарасин», деди. Мен ёнимдаги одамни ушлаб:

«Сен кимсан?!» дедим.

«Мен Фалончи ибн Пистончиман», деди у. Сўнгра Абу Суфён:

«Эй Қурайш жамоаси! Туриб бўлмайдиган ҳолатда қолдингиз. Туя ва отлар ҳалокатга учради. Бани Қурайза сизга хиёнат қилди. Улардан бизга ўзимиз ёмон кўрган нарса етди. Шамолнинг зўридан нима бўлаётганини ҳам кўриб турибсиз. Қозонимиз жойида турмайди. Олов ёнмайди. Чодирларимиз тик турмайди. Қани, жўнанглар, мен жўнадим», деди.

Сўнгра бориб, туясига миниб, уни урган эди, уч оёклаб сакраб турди. Бир оёғи буклаб боғланган экан. Аллоҳга қасамки, у туянинг оёғини тик турғазиб ечди. Агар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг менга:

«Бизга қайтиб келгунингча бир нарса қилма», деган амрлари бўлмаганида, уни ўлдираар эдим».

Ғатафонга Қурайшнинг нима қилгани хабари етиб борганда улар ҳам ўз юртларига жўнаб қолдилар. Ўша пайтда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам намоз ўқиётган эдилар. Ҳузайфа ибн Ямон розияллоҳу анҳу келиб У зотга хабарни етказди. Тонг отгач, Пайғамбар

соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳам Мадинага қайтдилар.

Шундай қилиб, Аҳзоб уруши тугади. Исломни ва мусулмонларни тағ-томири билан суғуриб ташлаш ниятида тўпланган кофир ва мушрик гуруҳлар ёвуз мақсадларига ета олмади. Аллоҳ таоло мусулмонларга нусрат берди. Бу урушда мусулмонлардан етти киши шаҳид бўлди. Мушриклардан эса тўрт киши ўлди.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам мусулмонларга:

«Ушбу йилингиздан кейин Қурайш сизга ҳеч уруш қилмас. Лекин сиз улар устига ғазот қилурсизлар», дедилар.

Худди шундоқ бўлди ҳам.

БАНИ ҚУРАЙЗА ҒАЗОТИ

Кофирлар аҳзобига ёрдам берган аҳли китоблар яҳудийлар бўлди. Яна ҳам аниқроғи, яҳудийларнинг Бани Қурайза қабиласи бўлди.

Аҳзоб урушини кўзгаганлар Ҳайй ибн Ахтоб бошлиқ Бани Назир яҳудийлари эканлиги, улар бориб мушрикларни бошлаб келганлари олдин айтиб ўтилган эди. Шунингдек, улар Бани Қурайза қабиласининг хиёнатларига сабаб бўлганлари ҳам айтиб ўтилган эди.

Энг оғир вазиятда Бани Қурайза яҳудийлари Расули акрам соллаллоҳу алайҳи васаллам билан тузган аҳдларини бузиб, душман томонга ўтиб олишлари мушрикларнинг ҳужумидан ҳам хавфли эди.

Шунинг учун, бу совуқ хабарни эшитишлари билан Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам қаттиқ ташвишга тушдилар. Чунки яҳудийлар шаҳар ичида мусулмонлар билан бирга яшар эди.

ХИЁНАТ РОСТ ЭКАН

Хабарни эшитишлари билан Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам араблардан Авс қабиласининг бошлиғи Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳуни, Хазраж қабиласи бошлиғи Саъд ибн Убода розияллоҳу анҳуни, шунингдек, Абдуллоҳ ибн Равоҳа розияллоҳу анҳу ва Ҳавват ибн Зубайр розияллоҳу анҳуларни яҳудийлар томон юбордилар. Уларга:

«Бориб қаранглар-чи, анави қавм ҳақида бизга етган нарсa ростми ёки йўқми? Агар рост бўлса, менга бир ишора қилиб қўйинглар, одамларнинг ҳафсаласини пир қилманглар. Агар биз билан ўзлари орасидаги аҳдга вафо қилиб турган бўлсалар, одамларнинг ичида баралла айтинглар», дедилар.

Улар чиқиб, Бани Қурайза олдига бордилар ва ўзларига етган хабардан ҳам баттар ҳолга дуч келдилар.

Яҳудийлар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг шаънларига бўҳтон гаплар айтишарди:

«Расулуллоҳ ким бўлибди? Биз билан Муҳаммад ўртасида аҳд ҳам йўқ, паймон ҳам йўқ», дер эдилар.

Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳу тоқат қила олмай, улар билан сўкишиб кетди. Саъд ибн Убода розияллоҳу анҳу:

«Улар билан сўкишишни қўй. Орага сўкишишдан каттароқ нарсa тушди», деди.

Қайтиб бориб, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга ишора билан иш қандай эканини етказдилар.

Ана шунда вазият яна ҳам жиддийлашди. Хавф-хатар яна ҳам кучайди. Мусулмонлар икки ўт орасида қолдилар. Бундай нозик пайтда мунофиқлар ҳам бош кўтариб қолишди.

Аммо Аллоҳ таоло Пайғамбарини ва мўмин бандаларини қўллаб-қувватлади. Уларга зафарни ёр этди. Кофир ҳизблари ноумид бўлиб, келган томонларига қараб

кетдилар. Улар бор имкониятларини ишга солиб, ҳамма арабларни тўплаб келсалар ҳам, бирор нарса қила олмадилар. Улар Расулуллоҳга ва мусулмонларга зарар етказа олмасликларига ишондилар, умидлари узилиб, ортга қайтдилар.

«ЛЕКИН ФАРИШТАЛАР ҚУРОЛЛАРИНИ ҚЎЙГАНЛАРИ ЙЎҚ»

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам бошлиқ мусулмонлар эса, Мадинага музаффар бўлиб қайтдилар. Одамлар қуроолларини қўйиб, ҳордиқ чиқара бошладилар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳам Умму Салама онамизнинг хужраларида ғазотдаги чанг-кирлардан покланиш учун ғусл қилаётган эдилар, ҳузурларига Жаброил алайҳиссалом келиб:

«Қуроолни қўйдингми, эй Аллоҳнинг Расули?» деди.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ҳа», дедилар.

«Лекин фаришталар қуроолларини қўйганлари йўқ. Ҳозир душманни кувишдан қайтаётган пайтим. Аллоҳ таборака ва таоло Бани Қурайза томон юришингни буюради», деди Жибрил алайҳиссалом.

Бани Қурайза Мадинадан бир неча масофа четрокда яшар эди.

Пешин вақти эди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам чиқиб одамларга:

«Ҳамма асрни Бани Қурайзадан бошқа жойда ўқимасин», дедилар.

Одамлар йўлга тушдилар. Улар йўлда кетар эканлар, намоз вақти бўлди. Баъзилар, Пайғамбаримиз ҳалиги гапни тез юришни кўзлаб айтдилар, деб намозни ўқиб олдилар. Қолганлар эса, Бани Қурайзада ўқиймиз, деб ўқимадилар. Аммо биров бировни айбламади.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Мадинага Абдуллоҳ ибн Умму Мактумни ноиб қилиб қолдирдилар. Байроқни Али ибн Абу Толиб розияллоҳу анҳуга бериб, йўлга тушдилар. Бани Қурайзанинг қўрғонларига етиб борганларида улар:

«Эй маймунларнинг биродарлари! Аллоҳ сизларни хор қилиб, устингизга ғазабини туширдими?!».

«Эй Абул Қосим! Жоҳил бўлмаганмисан?», дейишди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам лашкарлари билан бориб, Бани Қурайзанинг қудуқларидан бирининг атрофига жойлашдилар.

БАНИ ҚУРАЙЗА ҚАМАЛДА

Бани қурайзаликлар қўрғонлари ичига беркиниб олиб, урушга чиқмадилар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам уларни қамал қилдилар. Қамал йигирма беш кун давом этди.

Бани қурайзаликлар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ишда жиддий турганларини, уларни ўз ҳолларига ташлаб кетмасликларини англаб етиб, ўзаро маслаҳат қила бошлашди. Улар ичида аҳдлашган бошқа қабила вакили Каъб ибн Асад исмли киши ҳам бор эди. Ўша Каъб ибн Асад уларга масалани ҳал қилишнинг уч йўлини таклиф этди:

Биринчиси, мусулмон бўлиш. Бани Қурайза бу таклифни қабул қилмади.

Иккинчиси, уруш қилиш. Бани Қурайза бу таклифни ҳам рад этди.

Учинчиси, шанба куни тўсатдан ҳужум қилиш. Эҳтимол, Муҳаммад ва унинг шериклари бунинг кутмаслар. Бани Қурайза бу таклифга ҳам қўнмади.

АБУ ЛУБОБА ЭЛЧИЛИГИ

Охири улар таслим бўлишга келишишди. Лекин бунинг натижаси нима бўлишини ҳеч ким билмас эди. Шунинг учун, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга одам йўллаб, Абу Лубоба бизнинг олдимизга келсин, дейишди. Абу Лубоба розияллоҳу анҳу уларнинг олдида борганида, эркак, аёл, болалар уни ўраб олиб, дод-вой қилиб, арз эта бошлашди. Абу Лубобанинг раҳми келди. Улар:

«Сенингча, Муҳаммаднинг ҳукмига ўзимизни топширсак, маъқулми?» дейишганида, у киши:

«Ҳа», деди-да, қўлини томоғи тагидан ўтказиб, ҳамманг сўйиласан, деган ишорани қилди. Лекин шу лаҳзада Расулуллоҳга хиёнат қилдим, деб афсусланди. Сўнг бирдан ўзини тутиб, тўғри масжидга кирди ва ўзини масжиднинг устунларидан бирига боғлаб, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам мени кечирмагунларича шу ҳолда туравераман, деди.

САЪД ИБН МУОЗ ҲАКАМ

Бани қурайзаликлар ўзларини Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳунинг ҳукмига топширишга қарор қилдилар. Саъд ибн Муоз ва у кишининг қабиласи Авс Бани қурайзаликлар билан аҳдлашишган эди.

Улар Абдуллоҳ ибн Убай Бани қайниқоъга яхшилик қилиб, уларни бўшаттириб юборганидек, Саъд ҳам бизга яхши муомалада бўлади, деб ўйладилар.

Аммо улар Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳунинг Аҳзоб урушида билагидаги ўқ томирига камон ўқи тегиб, ярадор ҳолда ётганини билишмасди.

Ярадор ҳолда ётган Саъд розияллоҳу анҳу:

«Эй бор Худоё! Агар яна Қурайш билан бирор урушни қолдирган бўлсанг, мени ҳам ўша уруш учун қолдиргин.

Агар биз билан уларнинг орасида урушни тўхтатган бўлсанг, ярамни ёриб юбор. Бани курайзадан кўзим қарор топмагунча мени ўлдирмагин», деб дуо қилган эдилар.

Аллоҳ таоло унинг дуоларини қабул этди. Бани курайзаликлар ўз ихтиёрлари билан унинг ҳукмига жонларини топширдилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳуни Мадинадан олиб келишни буюрдилар. Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳуни эшакка миндириб, олиб келишди. У киши яқинлашишлари билан Авс қабиласининг одамлари ўраб олиб:

«Эй Саъд! Улар дўстларинг. Уларга яхшилик қил», дея бошлашди. Улар Саъднинг Бани курайзаликларга раҳмини келтириш учун турли гапларни айтишарди. У бўлса, индамай келар эди. Охири келиб:

«Батаҳқиқ, Саъдга Аллоҳнинг йўлида маломатчининг маломати қор қилмайдиган вақт етди», дедилар. Одамлар, ҳа, энди уларни соғ қўймас экан, деган фикрга келишди.

Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳу Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг чодирларига яқинлашганларида, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам одамларга:

«Улуғларингизни туриб кутиб олинглар», дедилар.

Мусулмонлар ўринларидан туриб, Саъд розияллоҳу анҳуни уловдан туширдилар. У киши ўтирганларидан кейин Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Бани Курайзага ишора қилиб:

«Анавилар ўзларини сенинг ҳукмингга топширишди. Улар ҳақида хоҳлаган ҳукмингни қил», дедилар.

Саъд розияллоҳу анҳу:

«Менинг ҳукмим уларга ўтадимми?» деб сўради.

Расули акрам соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ҳа», дедилар.

Саъд розияллоҳу анҳу:

«Ушбу чодирдагиларга ҳамми?» деди.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ҳа», дедилар.

Сўнгра Саъд розияллоҳу анҳу Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан юзини бошқа томонга ўгириб туриб, У зотни улуғлаб, эъзозлаб туриб, У киши томон ишора қилиб:

«Анави томондаги зотга ҳамми?» деб сўради.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ҳа», дедилар.

Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳу:

«Мен ҳукм қиламанки, уларнинг уруш қиладиганлари катл этилсин! Зурриётлари асир олинсин! Моҳу мулклари ўлжа қилинсин!» деди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Батаҳқиқ, Аллоҳ таолонинг етти осмон устида туриб чиқарган ҳукмини қилдинг», дедилар.

Бу шиддатли, аммо адолатли ҳукм эди. Бани Қурайза ўзини ишониб ҳукмига топширган одамнинг ҳукми эди.

БАНИ МУСТАЛАҚ ҒАЗОТИ

Олтинчи ҳижрий сананинг шаъбон ойида Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга Бани Мусталақ қабиласи у зотга қарши одам тўплаётгани ҳақида хабар келди. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам душманни кутиб ўтирмасдан устига босиб боришга қарор қилдилар. Ўша сафар Исом лашкари ичида Убай ибн Салул бошлиқ кўплаб мунофиқлар ҳам чикдилар. Мусулмонларнинг Хандақ урушидаги ғалабасидан кейин улар тарозунинг оғир палласи томонига ўтиб олган эдилар.

Икки тараф Бани Мусталақнинг «Мурайсиъ» номли сувхонаси ҳудудида тўқнашди. Шунинг учун ушбу ғазот «Мурайсиъ» ғазоти ҳам дейилади. Урушда мусулмонлар

ғолиб келдилар. Кофирлар енгилдилар.

ҚАЙТИШДАГИ ЖАНЖАЛ

Ғазот Пайғамбар алайҳиссаломнинг ғалабалари билан тугаб, барча ортга қайтаётганда, йўлда Синан ва Жаҳжаҳ исмли кишилар кудуқ устида сув талашиб, уришиб қолдилар. Жаҳжаҳ Синанни уриб юзини қонатди. Синан:

«Эй хазражликлар, бормисан!» деди, улар югуриб келдилар.

«Эй қурайшликлар, бормисан!» деди ўз навбатида Жаҳжаҳ, улар ҳам югуриб келдилар.

Орада фитна чиқадиган ҳолат пайдо бўлди. Муҳожирлардан бир гуруҳи фитнанинг олдини олдилар. Бу хабар мунофиқларнинг бошлиғи Убай ибн Салулга етиб борганида:

«Аллоҳга қасамки, сизлар билан анави қурайшликлар худди эскиларнинг, итингни семиртирсанг, ўзингни копади, деган гапига ўхшайсизлар. Ўзингизга ўзингиз қилдингиз. Уларга уйларингизни бўшатиб бердингиз. Молу мулкингизни сарфладингиз. Улар кучли бўлдилар. Сиз заифлашдингиз. Аллоҳга қасамки, агар сиз ёрдам бермасангиз, анавининг (Пайғамбарнинг) атрофидагилар тарқаб кетишади. Мадинага етиб борганимизда азиз ундан хорни чиқаради», деди.

Хор деб Пайғамбарни кўзда тутди.

Ўша ерда Зайд ибн Арқам исмли балоғатга етмаган йигитча ҳам турган эди. Бўлиб ўтган гап-сўзни Пайғамбар алайҳиссаломга бориб айтди. У зот Убай ибн Салулни олдириб келдилар ва:

«Шу гапларни сен айтдингми?» дедилар.

«Сенга Қуръонни нозил қилган зот билан қасамки, бу гаплардан биттасини ҳам айтганим йўқ, Зайд ёлғончи экан», деди

Ўша ерда ҳозир бўлган мусулмонлар, кичкина боланинг гапига ишонавериш керак эмас, балки адашгандир, дейишди.

Расулуллоҳ уни кечирдилар. Ансорийлар Зайдни маломат қилишди, ёлғончига чиқаришди. Сўнгра Аллоҳ таоло Мунофиқлар сурасини тушириб, Зайднинг сўзини тасдиқлади ва Убай ибн Салулнинг ёлғонини фош қилди.

МУНОФИҚ ХОР БЎЛДИ

Мунофиқлар Мадинанинг туб аҳолиси бўлмиш ансорийларда турли йўл билан маҳаллийчилик руҳини кўзиб уларни ўз дин-қардошларига қарши қўйишга уриндилар. Улар бундай йўллар билан мўминларни хор қилмоқчи бўлдилар. Лекин Аллоҳ таоло уларнинг ўзларини хору зор қилиб қўйди. Улар ўйламаган тарафдан бошларига балоларни олиб келди.

Мазкур ходисада Убай ибн Салулни ва унинг нифокдаги шерикларининг ишлари фош бўлгандан сўнг одамлар ичида, Расулуллоҳ Убай ибн Салулни қатл этишга фармон берганмишлар, деган гаплар тарқалди. Баъзи шижоатли мусулмонлар у зотдан бу ишни амалга оширишга рухсат ҳам сўрадилар. Лекин Пайғамбар алайҳиссалом кўнмадилар.

Бу хабар мунофиқлар раҳбари Убай ибн Салулнинг ўғлига ҳам етиб боради. Шунда у йигит Пайғамбар алайҳиссаломнинг ҳузурларига шошилиб келиб:

«Эй Аллоҳнинг Расули, эшитишимча, отамни ўлдиришга амр бермоқчи экансиз, Аллоҳга қасамки, бизнинг қабиламызда мендан кўра отасини ҳурмат қиладиганроқ одам йўқлигини ҳамма билади. Сизнинг амрингизни бажариб отамни қатл этган кишини кўриб юриш менга оғир бўлади. Шунинг учун, изн берсангиз, мунофиқ отамнинг бошини ўзим танасидан жудо қилсам»,

деди.

Пайғамбар алайҳиссалом унга ҳам рухсат бермадилар.

Ҳа, иймон ҳақиқий бўлса бунга ўхшаш мўъжизалар содир бўлади. Мунофиқлар ўзларини азиз билиб, мўминларни хор қилишга уринсалар ҳам Аллоҳ уларнинг ўзини икки дунёда хору зор қилиб қўяди. Бунга Убай ибн Салулнинг бошига тушган кўргиликлар яққол мисол бўлади.

Имом Абу Довуд ривоят қилади:

«Одамлар (ўша ғазотдан сўнг) қайтиб Мадинага яқинлашиб келганларида Убай ибн Салулнинг ўғли шаҳарга кираверишда қиличини яланғочлаб турди.

Одамлар бир-бир унинг олдидан ўтиб кетавердилар. Қаршисига отаси Убай ибн Салул келганда:

«Аллоҳга қасамки, Расулуллоҳ изн бермагунларича бу ердан ўтмайсан, албатта, у зот азиз, сен хорсан», деди.

Убай ибн Салул ўғлидан Расулуллоҳга шикоят қилди. Ўғил эса:

«Аллоҳга қасамки, эй Расулуллоҳ, сиз изн бермагунингизча шаҳарга кирмайди», деди. Расулуллоҳ изн бердилар. Шундан кейингина ўғил отасига: «Расулуллоҳ изн берган бўлсалар, ўтавер», деди.

ИФК ҲОДИСАСИ

Худди шу ғазотдан қайтишда Убай ибн Салул бошлиқ мунофиқлар Оиша онамиз ҳақида «ифк» - бўҳтон тарқатдилар.

Гапни бошқа ёққа буриб, ҳақиқатдан четга чиқиш, ёлғондан уйдирма тўқиш, бўҳтон ва иғво қилиш араб тилида «ифк» дейилади.

Мунофиқлар Оиша онамизга нисбатан ифк уюштирдилар. Уларнинг ифкига баъзи содда мусулмонлар ҳам қўшилдилар. Орада катта фитна чиқди. Оиша

онамизни зино қилганликда айблай бошладилар. У кишига нисбатан ифк-иғво, бўҳтон, тухмат ва уйдирма уюштирилди.

Бу ҳодиса «Ифк ҳодисаси» номи билан машҳурдир. Бу ҳодисанинг тафсилоти барча ишончли масдарларда Оиша онамиз розияллоҳу анҳонинг ўзларидан ривоят қилинган. У киши бундай ҳикоя қиладилар:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам сафарга чиқишни ирода қилсалар, хотинлари орасида қуръа ташлар эдилар. Кимга қуръа чиқса, уни ўзлари билан бирга олиб кетар эдилар. Ғазотлардан бирида у зот орамизда қуръа ташладилар. Менга тушди. У киши билан сафарга чиқдим. У вақтда ҳижоб фарз бўлган эди. Мени ҳавдажда (ичига одам тушадиган қилиб тўқилган сават) кўтариб юришар эди. Мен унинг ичига тушиб олар эдим.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ўша ғазотларидан фориғ бўлгунларича юрдик, сўнгра ортга қайтдик. Мадинага яқинлашганимизда, кечаси жўнаш ҳақида жар чақирилди. Жўнаш ҳақидаги хабарни етказганларида ўрнимдан туриб, аскарлардан узоқлашдим. Қазои ҳожатдан қайтаётиб, кўксимни ушладим, қарасам, мунчоғим тушиб қолибди. Ортимга қайтиб, уни излай бошладим. Ўша ерда ушланиб қолдим. Мени олиб юрадиган кишилар келиб, ҳавдажимни туямга ортишибди. Улар мени ҳавдаж ичида деб ўйлашибди. Ўша вақтда аёллар енгил бўлишар эди, гўштлири оз эди. Жуда оз таом ер эдик. Одамлар ҳавдажни кўтаришганда, унинг енгиллигига эътибор беришмабди. У вақтда ёшим ҳам кичик эди. Улар туяни жойидан кўзғатиб жўнаб кетаверибдилар. Мунчокни топдим. Улар турган жойга келдим. Аскарлар кетиб бўлган экан. Улардан бирор киши қолмабди. Ўша ерда кимирламай туришга қарор қилдим. Улар менинг қолиб кетганимни билиб қайтиб келишади, деб ўйладим.

Ўтирган жойимда кўзим уйқуга илинибди. Сафвон ибн ал-Муъаттал ас-Силмий аскарлардан ортда қолган ва дам олиб, кечроқ жўнашни кўзлаган экан.

(Имом Бухорий ривоятларида, аскарларнинг ортидан унутиб қолдирилган нарсаларни йиғиштириб олиб кетишга вазифадор эди, дейилган.)

Бас, у мен турган жойга келибди. Ухлаётган одамнинг қорасини кўрибди. Олдимга келиб, мени танибди. Мени таниб, истиржоъ («Инна лиллаҳи ва инна илайҳи рожиъун!») айтганидан уйғониб кетдим. Дарров жилбобим ила юзимни тўсдим. Аллоҳга қасамки, у менга бирор сўз айтмади. Мен унинг истиржоъидан бошқа ҳеч бир сўзини эшитмадим. У пастга тушиб, туясини чўктирди. Туянинг олдинги оёқларини жуда пастлатди. Мен туяга миндим. У уловини етаклаб йўлга тушди. Шундай қилиб, аскарларга етиб олдик. Улар кеча охирида тўхтаб, манзилга тушган эканлар.

Менинг тўғримда ким ҳалокатга учраса, учради. Гуноҳнинг каттасини кўтарган Убай ибн Салул бўлди.

Мадинага етиб келдик. Мен у ерда бир ой касал бўлиб ётиб қолдим. Одамлар ифк аҳлининг гап-сўзларини авж олдиришар, мен эса, ҳеч нарсани сезмас эдим.

Касаллик пайтимда мени шубҳага солган нарса шу эдики, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам одатда касал бўлган чоғларимда бошқача лутф кўрсатар эдилар. Энди бўлса, «Анавунингизнинг ҳоли қандай?» дер эдиларда, қайтиб чиқиб кетардилар. Мана шу ҳолат мени шубҳага солар эди. Тузалгунимча ҳам ёмонликни сезмабман.

Бир куни Умму Мистох билан қазои ҳожат қиладиган жойга чиқдим. Ундай жойларга фақат кечаси чиқар эдик. У вақтларда таҳоратхоналар қилган эмасдик. Арабларнинг эски одатлари бўйича, деворларнинг остида қазои ҳожат қилар эдик.

Шундай қилиб, мен Умму Мистох билан (у Абу Раҳм

ибн Муттолиб ибн Абду Манофнинг қизи, онаси Саҳр ибн Омирнинг қизи, Абу Бакр Сиддикнинг холалари) чиқиб, хожатдан қайтиб келаётганимизда Умму Мистох кийимини босиб олиб, қоқилиб кетди ва:

«Мистох ҳалок бўлди!» деди.

«Жуда ёмон гап айтдинг! Бадрда иштирок этган одамни ҳам сўкасанми?!» дедим мен унга:

«Эй азизам, унинг нима деганини эшитганинг йўқми?!» деди у.

«У нима деди?» деб сўрадим.

У менга ифк аҳлининг гаплари ҳақида хабар берди. Касалимга касал қўшилди. Уйга қайтганимда олдимга Расулуллоҳ кириб:

«Анавунингизнинг ҳоли қандай?» дедилар.

«Изн берсангиз, ота-онамнинг олдига борсам», дедим.

Ўшанда улардан хабарнинг ҳақиқатини билмоқчи эдим. Менга у зот изн бердилар. Ота-онамнинг олдиларига бордим. Онамга:

«Эй онажон, одамлар нималар дейишмоқда?» дедим.

«Эй кизгинам, ўзингни ортиқча қийнама, Аллоҳга қасамки, ҳар бир кўзга яқин аёлни эри яхши кўрсаю кундошлари кўп бўлса, шунақа гапни кўпайтириб юборишади», деди у киши.

«Субҳаналлоҳ! Одамлар шу гапларни гапиришдими-я?!» дедим.

Кечаси билан йиғлаб чиқдим. Тонг отгунча кўз ёшим тўхтамади, кўзимга уйқу ҳам келмади. Кундузи ҳам йиғлай бердим. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ваҳий келавермаганидан кейин Али ибн Абу Толиб ва Усома ибн Зайдларни чақириб, аҳлидан ажраш ҳақида маслаҳат қилдилар. Усома Расулуллоҳга у зотнинг аҳлида ҳеч қандай айб кўрмагани ва уларга нисбатан ўзида муҳаббат борлиги ҳақида сўзлади.

«Эй Аллоҳнинг Расули, улар сизнинг аҳлингиз,

Аллоҳга қасамки, улар ҳақида фақат яхшиликни биламиз, холос», деди.

Али ибн Абу Толиб:

«Эй Аллоҳнинг Расули, Аллоҳ сизни сиқиб қўйгани йўқ. Ундан бошқа аёллар ҳам кўп. Жориядан сўранг, айтиб беради», деди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Барийрани чақириб, ундан:

«Эй Барийра, унда шубҳага соладиган бирор нарса пайқадингми?» деб сўрадилар.

«Йўқ! Сизни Пайғамбар қилиб юборган зот номи ила қасамки, мен унда кўрган битта айб бор, у ҳам бўлса, ёши кичиклигида хамирнинг олдида ухлаб қолиб, қўйга егизиб қўярди, холос», деди у.

Шундан кейин, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бориб, ўша куни Убай ибн Салулнинг узр сўрашини талаб қилдилар. У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам минбарда туриб:

«Менга аҳлим хусусида озор етказган одамдан ким узр олиб беради? Аллоҳга қасамки, мен ўз аҳлимдан яхшиликдан бошқа нарса кўрмадим. Батаҳқиқ, менга фақат яхшилик қилиб юрган одамни гап қилишди. У менинг аҳлим ҳузурига фақат мен билан кирар эди», дедилар.

Шунда Усайд ибн Ҳузайр розияллоҳу анху ўрнидан туриб:

«Эй Аллоҳнинг Расули, Аллоҳга қасамки, мен ундан узр олиб бераман. Агар у Авсдан бўлса, бўйнини узамиз. Агар у биродарларимиз хазражийлардан бўлса, нима амр қилсангиз, ўша амрингизни бажарамиз», деди. Хазражликларнинг бошлиғи Саъд ибн Убода розияллоҳу анху ўрнидан туриб:

«Ёлғон гапирдинг! Аллоҳга қасамки, уни ўлдирмайсан ва унга қодир ҳам эмассан», деди. Бу гапни эшитгандан кейин Усайд ибн Ҳузайр розияллоҳу анху Саъд ибн Убода

розияллоху анҳуга бундай жавоб қайтарди:

«Сен ёлғон гапирдинг! Аллоҳга қасамки, албатта, уни ўлдирамиз. Сен мунофиқсан! Мунофиқларни ҳимоя қилмоқдасан!»

Икки қабила — Авс ва Хазраж аччиқланиб, бир-бирлари билан уришиб кетдилар. Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам эса, минбарда туриб, уларни ҳовурларидан туширар эдилар. Ҳаммалари жим бўлгандан кейингина минбардан тушдилар.

Ўша кунни ҳам йиғлаб ўтказдим. Кўзимдан ёш тинмади, уйқум яна келмади. Сўнгра кечаси билан ҳам йиғлаб чиқдим. Кўзимдан ёш қуйилаверди, уйқум ҳам келмади. Ота-онам олдимда эдилар. Икки кечаю бир кундуз йиғладим. Йиғлайвериб, жигарим ёрилиб кетса керак, деб ўйлаган эдим.

Ота-онам олдида йиғлаб турган чоғимда ансорлардан бир аёл киришга изн сўради. Унга изн бердим. У ҳам ўтириб, менга қўшилиб йиғлай бошлади. Биз шу ҳолатда турганимиз устига Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам кириб келдилар, ўтирдилар. Менинг ҳақимда гап-сўзлар айтилгандан бери ёнимга ўтирмаган эдилар. У кишига бир ой менинг ишим ҳақида ваҳий келмай туриб қолди. Ўтирганларидан кейин ташаҳҳуд айтдилар ва ундан сўнг:

«Агар сен беайб бўлсанг, Аллоҳ таоло, албатта, сени оклайди. Агар гуноҳга яқинлашган бўлсанг, Аллоҳга истиғфор айт, унга тавба қил. Чунки банда гуноҳини эътироф этиб, тавба қилса, Аллоҳ таоло унинг тавбасини қабул этади», дедилар. Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам гапларини тамом қилишлари билан кўз ёшим таппа-тақ тўхтади. Отамга:

«Расулуллоҳга соллаллоху алайҳи васаллам айт-ган гаплари учун жавоб беринг», дедим. У киши:

«Аллоҳга қасамки, Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи

васалламга нима дейишимни ҳам билмайман», дедилар.

Кейин онамга:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг гапларига жавоб беринг», дедим.

«Аллоҳга қасамки, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга нима дейишимни ҳам билмайман», дедилар онам.

Мен ҳали ёш эдим, Қуръондан ҳам кўп ўқимасдим, ўзим гап бошладим:

«Аллоҳга қасамки, билишимча, менинг ҳақимда одамларнинг гапларини эшитдинглар. У гаплар кўксингизда жойлашиб қолди. Унга ишондингизлар ҳам. Агар мен сизларга, мен беайбман, десам, бунга ишонмайсизлар. Агар мен бир ишни эътироф қилсам, Аллоҳ билиб турибдики, мен беайбман, сиз буни тасдиқ этасиз. Аллоҳга қасамки, мен билан сиз ҳозир худди Юсуфнинг отасига ўхшаймиз, у айтган гапларни эсланг:

«(Менинг ишим) гўзал сабр қилишдир. Сизлар васф қилаётган нарсада эса, Аллоҳнинг Ўзи ёрдам сўралгувчидир», дедим.

Сўнгра бориб жойимга ётиб олдим. Ҳолбуки, ўша пайтда Аллоҳга қасамки, ўзимнинг беайб эканимни, албатта, Аллоҳ мени оклашини билар эдим. Лекин Аллоҳга қасамки, Аллоҳ таоло менинг ҳақимда тиловат этиладиган ваҳий туширишини гумон ҳам қилмаган эдим. Ўзимча, менинг ишим Аллоҳ таоло тиловат қиладиган нарсага арзимайдиган иш деб ўйлардим. Лекин, ўзимча, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бир туш кўрсалару ўшанда Аллоҳ мени окласа, дердим. Аллоҳга қасамки, у зот жойларидан қимирламай, аҳли байтдан бирортаси ташқарига чиқмай туриб, Аллоҳ Пайғамбарига ваҳий нозил қилди. У зот ваҳий келганда тушадиган ҳолатга тушдилар. Сўнгра кулиб, оддий ҳолатларига қайтдилар. У зотнинг биринчи айтган гаплари менга:

«Эй Оиша! Аллоҳга ҳамд айт! У сени оқлади!» дейишлик бўлди. Шунда онам менга:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга ўрнингдан тур!» дедилар.

«Аллоҳга қасамки, мен у кишига ўрнимдан турмайман. Аллоҳдан ўзгага ҳамд ҳам айтмайман. Менинг оқловимни нозил қилган зот Удир», дедим.

Аллоҳ таоло ушбу ўн оятни нозил қилди.

«Албатта, ифкни келтирганлар ўзингиздан бўлган бир усба (тўда)дир. Уни ўзингизга ёмонлик деб ҳисобламанг. Аксинча, у сиз учун яхшиликдир. Улардан ҳар бир киши учун ўзи қилган касбнинг гуноҳи бордир. Улардан (гуноҳнинг) каттасини кўтарган кимсага буюк азоб бордир.

У(ифк)ни эшитган вақтингизда мўминлар ва мўминалар ўзлари ҳақида яхши гумонга бориб: «Бу очик-ойдин ифк-ку!» десалар бўлмасмиди?!

У(ифкчи)лар ўша(ифк)га тўртта гувоҳ келтирсалар бўлмасмиди?! Бас, гувоҳларни келтира олмаган чоғда, ана ўшалар, ўзлари Аллоҳнинг ҳузурида ёлғончидирлар.

Агар дунёю охиратда сизларга Аллоҳнинг фазли, марҳамати бўлмаганида, ўзингиз ичига шўнғиган нарсаси учун сизни, албатта, буюк азоб тутар эди.

Ўшанда сиз у(ифк)ни тилларингиз ила илиб олар, оғзингиз ила ўзингиз билмаган нарсани гапирар эдингиз ва у (ифк)ни ўзингизга енгил санардингиз. Ҳолбуки, у Аллоҳнинг наздида буюкдир.

Уни эшитган чоғингизда: «Бизга буни гапирмоғимиз тўғри келмас. Ўзинг поксан! Бу катта бўҳтондир!» десангиз бўлмасмиди?!

Агар мўмин бўлсангиз, ҳаргиз у(ифк)га ўхшаш нарсага қайтмаслигингизни Аллоҳ сизга ваъз-насихат қилур.

Аллоҳ сизга оятларни баён қилур. Ва Аллоҳ ўта билгувчи, ўта ҳикматли зотдир.

Албатта, иймон келтирганлар ичида фоҳиша иш тарқалишини яхши кўрадиганларга бу дунёю охиратда аламли азоб бордир. Аллоҳ биладир, сизлар билмассизлар.

Агар сизларга Аллоҳнинг фазли, марҳамати бўлмаганида... Ва, албатта, Аллоҳ ўта шафқатли ва раҳимли бўлмаганида...

Эй иймон келтирганлар! Шайтоннинг изидан эргашманг. Ким шайтоннинг изидан эргашса, бас, албатта, у фоҳиша ва мункарга буюрадир. Агар сизларга Аллоҳнинг фазли ва марҳамати бўлмаганида абадул-абад ичингиздан бирор киши поклана олмас эди. Лекин Аллоҳ Ўзи хоҳлаган кишини поклар. Аллоҳ ўта эшитгувчи, ўта билгувчи зотдир».

Оиша онамиз гапларида давом этиб, яна куйидагиларни айтадилар:

«Аллоҳ таоло мени оқлаш учун ушбу оятларни нозил қилганида Абу Бакр (у киши қариндош бўлгани ва фақирлиги учун Мистох ибн Асосага нафақа бериб турардилар):

«Аллоҳга қасамки, Оиша ҳақида қилган гапи учун Мистохга абадий ҳеч нарса бермайман», дедилар.

Шунда Аллоҳ таоло куйидаги оятни нозил қилди:

«Сизлардан фазл ва бойлик эгаси бўлганлар қариндошларга, мискинларга ва Аллоҳнинг йўлида муҳожир бўлганларга (нафақа) бермасликка қасам ичмасинлар, бас, авф этсинлар, ўтиб юборсинлар. Аллоҳ сизларни мағфират қилишини хуш кўрмайсизларми?! Аллоҳ ўта мағфиратли, ўта раҳмли зотдир.

Абу Бакр розияллоху анху дарҳол: «Ҳа! Аллоҳга қасамки, албатта, Аллоҳ мени мағфират қилишини хуш

кўраман», дедилар ва Мистохга бериб юрган нафақаларини қайтадан жорий қилдилар. Сўнгра: «Аллоҳга қасамки, бу нафақани ундан ҳеч узмайман», дедилар».

Оиша розияллоҳу анҳу яна буларни айтадилар:

«Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам менинг ишим ҳақида Зайнаб бинти Жаҳшдан ҳам сўраган эканлар.

«Эй Зайнаб, нима билгансан, нима кўргансан?» деб сўрабдилар.

«Эй Аллоҳнинг Расули, унинг ҳақида фақат яхшиликни биламан», дебди Зайнаб.

Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламнинг аёллари ичида фақат угина мен билан шуҳрат талашар эди. Аммо тақводорлиги туфайли Аллоҳ таоло уни сақлади. Аммо синглиси Ҳамна ифк эгалари билан бирга ҳалок бўлди».

Тарихда «Ифк ҳодисаси» номи ила машҳур бўлган ҳодисанинг тафсилоти мана шулардан иборат. Бу ҳодисадан дунё ларзага тушган. Ифк — гапни бошқа томонга буриш, иғво, бўҳтон, тухмат уйдириш ана шундай ёмон нарсa. Мунофиқларнинг тўкиган ифки туфайли нималар бўлмайди дейсиз! Ифк ҳар қандай шахсни ҳам, ҳар қандай жамиятни ҳам катта ташвишга солади. Ифк катта-кичикни ажратиб ўтирмайди, кимга нисбатан уюштирилса, ўшани ташвишга солади. Хаёлини паришон қилади.

Дунёдаги энг пок аёллардан бири, энг вафоли ёстикдошлардан биттаси, мўминларнинг онаси, Сарвари Оламнинг суюкли жуфти ҳалоллари, Сиддиқнинг кизи сиддиқа Оиша онамиз ифкка учраб, гап-сўз бўлдилар, ўзларининг покликларини очиқ-равшан билиб турганларига карамай, бу бўҳтондан юраклари тилка-пора бўлди. Икки кечаю бир кундуз тинмай йиғладилар, агар Расули акрам келиб, гап бошламасалар, Аллоҳ билади, яна қанча йиғлар эдилар.

Бу ифк Абу Бакр Сиддиқдек саҳобийни, Пайғамбар

соллаллоху алайҳи васалламнинг энг яқин дўстларини ҳам паришон қилди. Жигаргўшалари Оиша онамиз йиғлаб келганларида нима қилишни билмай қолдилар. Ҳолбуки, у киши ҳаммага маслаҳат бериб, йўл-йўриқ кўрсатиб юрган одам эдилар. Оиша онамиз у кишига мурожаат қилиб, Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламнинг гапларига жавоб беришни сўраганларида, нима дейишимни билмайман, дедилар.

Ҳа, ифк-иғво, бўҳтон, тухмат ана шундай ёмон нарсa, ҳар қандай одамни нима дейишини билмайдиган ҳолга солиб қўяди.

Абу Бакр Сиддиқнинг жуфти ҳалоллари, Оиша онамизнинг волидаи меҳрибонлари Умму Руммоннинг ҳолатига қаранг! Дард, аламда ёнаётган жигаргўшасини овутиш учун нима дейишини билмай, кундоши кўп хотин шундай бўлади, дедилар. Ҳолбуки, кундошлар Оиша онамизнинг покликларига Аллоҳнинг номи билан қасам ичиб, гувоҳлик бермокдалар. Қизини ҳимоя қилишга шунчалик уринаётган одам қизлари, Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламнинг гапларига жавоб қайтаринг, десалар, нима дейишимни билмайман, деганини қаранг!

Ифк-иғво, тухмат, бўҳтонга учраган иккинчи тарафни — Сафвон ибн Муъаттални олайлик. Аллоҳнинг йўлида жиҳод билан умрини ўтказган, Расули акрамнинг энг ихлосли, фидойи саҳобаларидан бири. Ана ўшандай тоза, пок, тақводор одам ўзининг Пайғамбари, йўлбошчиси, устози, шафоатчиси Муҳаммад соллаллоху алайҳи васалламнинг суюкли хотинлари билан зино қилганликда тухматга учраб турса! Умрида аёл кишининг елкасига қўл теккизмаган одам шундай катта бўҳтонга дучор бўлса! Шунинг учун ҳам, чидай олмай, ифкка қўшилганлардан бири Ҳассон ибн Собит розияллоху анҳунинг бошига қилич билан уриб, ўлдириб қўйишига сал қолган.

Али ибн Абу Толибни, Усома ибн Зайдни, Умму Мистохни, Оиша онамизнинг ёнларига кириб қўшилиб йиғлаган ансорий аёлни, Барийрани, Зайнаб бинти Жаҳш онамизни ва бошқаларни қаранг. Қанчалик ташвиш, қанчалик куюниш. Ҳа, Оиша онамизга қарши уйдирилган ифк бутун бир умматни тенгсиз ташвишга солган эди.

Ташвиш чекаётган умматнинг бошида унинг Пайғамбари Муҳаммад Мустафо соллаллоҳу алайҳи васаллам турар эдилар. Чунки бу ифк аслида Оишаи Сиддиқага эмас, Сафвон розияллоҳу анҳуга ҳам эмас, Ҳазрати Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламга, Сарвари Оламга, Роҳматан Оламийнга, Саййидул Мурсалийнга, Хотамун набиййинга қарши қаратилган эди. Ислом душманлари у зот соллаллоҳу алайҳи васалламнинг оилалари орқали шахсларини ёмонотлиқ қилиб, Ислом динини қораламоқчи, унга футур етказмоқчи бўлдилар. У зоти бобаракот соллаллоҳу алайҳи васаллам ниҳоятда кийин бир ҳолга тушдилар. Гап ҳаммаёққа ёйилиб кетган. Уни рад қилиш учун жуда ҳам кучли далил керак. Лекин қани ўша далил? Бунинг устига, баъзи мусулмонлар, ҳатто Ҳассон ибн Собит, Мистох ибн Асоса каби кўзга кўринган одамлар ҳам ифкка қўшилиб боришмоқда. Аллоҳ таоло томонидан оламларга раҳмат қилиб юборилган зот бўҳтонга учраб, нима қилишларини билмай турибдилар. Ҳали Усома ибн Зайддан, ҳали Али ибн Абу Толибдан, ҳали Барийра исмли асли чўри бўлган аёлдан, ҳали хотинлари Зайнаб бинти Жаҳшдан маслаҳат сўрамоқдалар. Масжидда минбардан туриб, одамлардан ўз аҳлларига учраган мусибатда ёрдам сўрамоқдалар. Қайин оталари, қайин оналари ҳузурларида энг суюкли хотинлари Оиша онамизга, ростини айт, гуноҳинг бўлса, тавба қил, Аллоҳ тавба қилганни кечиради, деб турибдилар. Бошқа вақтда келиб турган ваҳий ҳам, мана, бир ой бўлибдики, тушмай кўйди.

Аммо бу нарсалар ҳаммаси инсоний ўлчовлар ичидаги ҳолатлардир. Бу ишларнинг ҳеч бири ҳикматдан холи эмас эди. Фақат, ҳодиса шу қадар кутилмаган ва шу қадар таҳликали ва шу қадар оламшумул эдики, ҳамма ўзини йўқотиб қўйибди.

Ниҳоят, барча ишни ҳикмат ила қиладиган Аллоҳ таолонинг Ўзи аралашиб, ҳаммасини ўз жойига келтирди. Юқорида зикр этилган ўн оятда Оиша онамизни оқлади. Ҳамма, ҳатто Оиша онамизнинг ўзлари ҳам, менга оқлов тушди, дедилар.

Лекин оятларда Оиша онамизнинг исмлари ҳам, сифатлари ҳам ёки бирорта белги ҳам зикр қилинмаган. Чунки шунга ўхшаш ҳолатларда қандай йўл тутиш кераклиги ҳақида умумий қоидалар баён қилинмоқда. Чунки гап, аввал айтилганидек, Оиша онамизнинг шахслари устида эмас, Ислом билан Ислом душманлари орасидаги кураш ҳақида кетмоқда эди.

ҲУДАЙБИЯ СУЛҲИ

Маълумки, Маккаи Мукаррама, Байтуллоҳ Исломдан аввал ҳам барча арабларнинг эътиборини ўзига тортган, эъзозига сазовор бўлган шаҳари ва ибодат даргоҳи эди. Иброҳим алайҳиссалом даврларидан буён ҳар йили у ерда ҳаж қилинар эди.

Ҳамма у ерни ҳурмат қилар, улуғлар эди. У ерга кирган ҳар бир инсон омонда бўлар, унга ҳеч ким тегмасди. Ҳаттоки, кишилар ўзининг энг катта душманини у ерда учратиб қолса ҳам, унга қарши қўл кўтармас эди. Ҳамма Байтуллоҳнинг ишқида яшар, уни бир бор тавоф қилишни умрининг гултожи деб биларди.

Аммо Пайғамбаримиз алайҳиссаломнинг хижратларидан сўнг мусулмонлар бундай бахтдан маҳрум бўлиб қолдилар.

Қурайш араблари мусулмонларнинг Байтуллоҳни зиёрат қилишларига тўсқинлик қилар, уларга тавоф учун рухсат беришмас эди.

Тарихда мисли кўрилмаган журъат эди бу. Чунки, ўша пайтгача ҳеч ким бировни Аллоҳнинг уйидан тўсмаганди. Фақат мусулмонларнинг йўли тўсилди. Ёлғиз улар бу улкан бахтдан маҳрум қилиндилар. Албатта, мусулмонлар бу адолатсизликдан қаттиқ изтиробга тушар, дарду алам чекар эдилар. Маккаи Мукаррамани соғиниб, Каъбатуллоҳга иштиёқлари ортиб, фироқ аламида яшардилар. Олти йил шу тарзда ўтди.

РАСУЛУЛЛОҲ ТУШ КЎРДИЛАР

Бир куни саҳобаи киромлар тўпланишиб ўтирган эдилар, ҳузурларига Расулуллоҳ алайҳиссалоту васаллам келдилар ва уларга тушларида ҳаммалари сочларини олдирган ҳолда, аминликда, кўрқинчсиз Масжидул Ҳаромга кириб бораётганларини кўрганларини айтдилар. Ҳамма бу башоратдан хурсанд бўлди.

УМРАГА ОТЛАНИЛДИ

Ҳижратнинг олтинчи йили зулкаъда ойининг бошида умрани ният қилиб сафарга чикдилар. Пайғамбар алайҳиссалом Мадина аҳлини ва атрофдаги аъробий қабилаларни ҳам бирга боришга ундадилар. Кўпчилик бўлиб боришни яхши деб топдилар, чунки Қурайшга ишониб бўлмас, Пайғамбар алайҳиссаломнинг йўлларини тўсишлари ёки қарши уруш очишлари ҳам мумкин эди.

Муҳаммад алайҳиссаломнинг сўровларига аҳли Мадина жавоб бериб, биргаликда Макка йўлини тутдилар. Аммо атрофдаги аъробий қабилалар, барибир мусулмонларни Қурайшийлар тор-мор қилиб, қириб

ташлайди, деган фикрга бориб, сафарга чикмадилар.

Шундай қилиб, Пайғамбар алайҳиссалом билан бирга муҳожир ва ансорий мусулмонлар, Мадиналик араблар, ҳаммаси бўлиб, бир минг тўрт юз киши умрага чикди.

Ният соф эканлигини, уруш эмас, умрага — ибодатга кетаётганларини элу юртга билдириш учун ихром боғлаб, қурбонликка сўядиган ҳайвонларини ҳам олдиларига солиб олдилар.

ҚУРИБ КЕТСИН ЎША ҚУРАЙШ!

Шу алфозда Асафан деб аталган жойга етганларида Бишр ибн Суфён ал-Каъбий исмли киши йўлиқди ва:

«Эй Аллоҳнинг Расули, Қурайш сизнинг йўлга отланганингизни эшитиб, ёшу қари ҳаммаси йўлбарс териларини кийиб, Зу Туво деган жойда сизни Маккага абадий киритмасликка Аллоҳга қасам ичмоқдалар. Холид ибн Валидни отлиқларга бош қилиб Қуроъул Ғамим деган жойга юборишди», деди.

Пайғамбар алайҳиссалом:

«Қуриб кетсин ўша Қурайш! Уларнинг бошини уруш ейди. Мен билан бошқа арабларни тек қўйишса бўлмасмиди?! Агар улар менга ғолиб келишса, Қурайшнинг орзуси рўёбга чикарди. Агар Аллоҳ мени ғолиб қилса, ҳаммаси Исломга киришарди. Бундай қилишмаса, кучлироқ бўлиб олишиб урушга киришарди. Қурайш нимани ўйлапти ўзи?! Аллоҳга қасамки, дин йўлида Аллоҳ уни устун қилгунча жиҳод қиламан ёки ҳалок бўларман», дедилар. Сўнгра:

«Менга уларга элтадиган бошқа йўлни кўрсатадиган одам борми?» деб сўрадилар.

ЙЎЛ ЎЗГАРТИРИЛДИ

Аслам қабиласига мансуб бир киши:

«Мен, эй Аллоҳнинг Расули», деди ва тепаликлар орасидаги нотекис, тошлари кўп йўлга бошлади. У йўлдан чиққанларидан сўнг, водийга туташ текис йўлга дуч келдилар. Аввалги йўлни ёқтирмай турган Пайғамбар алайҳиссалом одамларга:

«Настағфируллоҳ ва натуби илайҳи» (Аллоҳга истиғфор айтамиз ва Унга тавба қиламиз), деб айтинглари», дедилар.

Одамлар айтишди. Расулуллоҳ алайҳиссалом:

«Бу Бани Исроилга арз қилинган «хутти» эди, аммо, айтмадилар», дедилар.

Пайғамбар алайҳиссалом одамларга:

«Ўнг томондан Ҳамаз орқали Макканинг пастки тарафидаги Ҳудайбия пастлиги томонга юринглари», дедилар.

Одамлар ўша йўлдан юришди. Мусулмонлар изидан кўтарилган чангни кўрган Қурайш отликлари йўлларини ўзгартириб, ўз қабиладошлари ҳузурига от чоптириб қайтдилар.

Пайғамбар алайҳиссалом йўлни тўғрилаб, олға юришни бошлаган эдилар, туялари чўк тушиб, юрмай ётиб олди. Одамлар туя ётиб олди, деган гап тарқатишди. Расулуллоҳ алайҳиссалом:

«Ётиб олгани йўқ, бунинг бунақа одати йўқ эди, лекин уни Маккада филни тутган нарса тутиб қолди, Қурайш бугун мендан силаи раҳм ҳақида нимани сўраса, бераман», дедилар.

Сўнгра туяларини бошқа тарафга буриб ниқтаган эдилар, сакраб туриб, юриб кетди. Юриб бориб Ҳудайбиянинг четига тушдилар. Одамларга:

«Тушиб жойлашинглари», дедилар. Улар:

«Эй Аллоҳнинг Расули, ҳеч қаерда сув йўқ-ку, қандай қилиб жойлашамиз?» дедилар.

Шунда у зот саҳобаларидан бирларига ўқдонларидан бир камон ўқини чиқариб бердилар. У киши ўқни кўлмак сув тўпланадиган жойлардан бирига санчиб қўйган эди, сув отилиб чиқа бошлади.

ЭЛЧИЛАР

Расулуллоҳ алайҳиссалом ўрнашиб бўлганларидан сўнг Бадийъ ибн Варқо ал-Хузоъий ўзининг бир неча қабиладошлари ҳамроҳлигида келди. Пайғамбар алайҳиссалом ила сўзлашиб:

«Нима учун келдинглар?» деб сўради.

Расули акрам соллаллоҳу алайҳи васаллам уруш учун келмаганликларини, Байтуллоҳнинг зиёратига, уни улуғлаб келганликларини таъкидладилар. Элчилар Қурайш ҳузурига қайтиб бордилар. Ва:

«Эй Қурайшийлар, сизлар Муҳаммад хусусида шошиляпсизлар, у уруш учун келгани йўқ, Байтуллоҳнинг зиёратига келган», дедилар.

Қурайш эса, элчиларини тухмат қилиб ҳайдашди ҳамда:

«Агар урушни хоҳламай келган бўлса ҳам, Аллоҳга қасамки, у бизни босиб ўтиб кирмайди, араблардан гапга қолишни хоҳламаймиз», дейишди.

Кейин Макриз ибн Ҳафсни юборишди.

Пайғамбар алайҳиссалом уни кўришлари билан:

«Бу алдамчи одам», дедилар.

У Расулуллоҳ ҳузурларига келиб сўзлашди, унга ҳам Бадийъ ибн Варқога айтган гапларини айтдилар. Макриз Қурайш ҳузурига қайтиб бориб хабарни етказди.

Сўнгра Ҳулайс ибн Алқамани юборишди.

Пайғамбар алайҳиссалом уни кўришлари билан:

«Бу ибодат қиладиган қавмдан экан, қурбонликка келтирилган ҳайвонларни унга қараб ҳайданглар, кўриб

кўйсин», дедилар.

Хайвонлар кўп кутиб ётганидан жунлари тўкила бошлаган эди. Хулайс бўйнига белги осилган, курбонликка аталган хайвонларнинг водийни тўлдириб ўзи томон оқиб кела бошлаганини кўргач, Пайғамбар алайҳиссаломга етиб бормасданоқ орқасига қайтди ва кўрганларини уларга айтди. Қурайшликлар унга:

«Ўтир, сен сахроликсан, билиминг йўқ», дейишди. Шунда Хулайснинг жаҳли чиқди ва:

«Эй Қурайш одамлари, Аллоҳга қасамки, сизлар билан бунга иттифоқ тузмаган эдик, ахдлашмаган эдик. Байтуллоҳни улуғлаб келган одамнинг ҳам йўли тўсиладими? Аллоҳга қасамки, ёки Муҳаммаднинг йўлини очиб қўясизлар, ёки қавмим билан сизларга қарши уруш очаман!» деди. Улар:

«Жим бўл! Биздан нари тур, ўзимиз нима хоҳласак, шуни қиламиз», дейишди.

Сўнгра Расулуллоҳ алайҳиссоллоту васаллам хузурларига Урва ибн Маъсуд Сақафийни юборишди. У жўнашдан олдин:

«Эй Қурайш одамлари, мен кўриб турибманки, кимни Муҳаммаднинг олдига юборсангиз, қайтиб келгандан кейин унга ёмон сўзларни айтиб, қўпол муомала қиляпсизлар. Мени яхши биласизлар; Сизлар ота бўлсангизлар, мен болангизман. Ташвишингизни эшитиб, ўзимга эргашганларни тўплаб келдим», деди. Улар:

«Тўғри айтасан, сенга тўхмат қиладиган еримиз йўқ», дейишди. Кейин у ердан чиқиб Пайғамбар алайҳиссалом олдиларига келди ва:

«Эй Муҳаммад! Турли-туман одамларни тўплаб, ўзингнинг тухумингни синдиргани олиб келдингми?! Қурайш ҳам ёшу қарисига йўлбарс терисини кийдириб олиб чиқибди. Аллоҳга қасамки, анавилар эртага сени ташлаб қочиб қолишадими, деб турибман», деди.

Ҳазрати Абу Бакр Пайғамбар алайҳиссаломнинг орқаларида ўтирган эдилар. Урвани бўралаб сўкди ва:

«Биз уни ташлаб қочар эканмизми?!» деди. Урва:

«Бу ким, эй Муҳаммад?» деди. Расулуллоҳ:

«Абу Қуҳофанинг ўғли», дедилар.

Сўнгра унга ҳам аввалгиларга айтганларини айтиб, уруш учун келмаганликларини билдирдилар. Урва Расулуллоҳнинг ҳузурларида У зотга саҳобалар қандай муносабатда бўлаётганларини кўрди. Таҳорат қилсалар, сувни ерга туширмасдан илиб қолишарди. Сочларидан бирор тола тушса ҳам, талашиб кетишар эди. Бас, у Қурайш ҳузурига қайтиб бориб:

«Эй Қурайш одамлари, Кисрони ўз мулкида кўрдим, Қайсарни ҳам ўз мулкида кўрдим, Нажошийни ҳам ўз мулкида кўрдим. Лекин, қасамки, ҳеч бир подшоҳни ўз қавмида Муҳаммадни саҳобаларининг ичида кўрганимдек кўрмаганман. Менимча, улар уни ҳеч нарсага алмашмайдилар. Билганингизни қилинг», деди.

Пайғамбар алайҳиссалом ҳам ўз навбатларида Ҳаром ибн Умаййя ал-Хузоъийни Маккага Қурайш ҳузурига элчи қилиб, Саълаб номли туяга мингазиб юбордилар. Лекин Қурайшлар туяни сўйишди. Элчини ҳам ўлдирмоқчи бўлишган эди, Ҳабашистонликлар қутқариб қолишди. Сўнг уни Пайғамбар алайҳиссалом ҳузурларига қайтариб юборишди.

Қурайшликлар қирқ-эллик кишини Расулуллоҳнинг одамлари турган жойга юбориб, бирорта саҳобага ёмонлик қилишга буюрдилар. Ҳеч ким ифвога учмади. Уларни тутиб олиб келишган эди, Расулуллоҳ алайҳиссолату вассалом кўйиб юбордилар.

Сўнг Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анҳуни чақириб, келиш сабаблари хабарини Қурайш бошлиқларига етказишни топширмоқчи эдилар, у киши:

«Эй Аллоҳнинг Расули, мен Қурайшдан кўрқаман,

Маккада мени ҳимоя қиладиган ҳеч ким йўқ, Қурайшга бўлган адоватим, қаттиққўллим ҳаммага аён. Лекин мендан кўра Усмон ибн Аффон борса, яхши бўларди», дедилар.

МУСУЛМОНЛАР ЭЛЧИСИ

Пайғамбар алайҳиссалом ҳазрати Усмонни чақириб, Абу Суфён ва Қурайшнинг бошқа бошлиқларига бориб, уруш учун келмаганликларини, балки Байтуллоҳни ҳурматлаб, уни зиёрат қилиш учун келганликларининг хабарини етказишни топширдилар.

Маккага кираверишларида ҳазрати Усмонни Абон ибн Саид кутиб олди ва у кишига ҳомий эканлигини эълон қилди. Ҳазрати Усмон бориб Абу Суфён ва Қурайшнинг бошқа бошлиқларига Расулуллоҳ алайҳиссаломнинг гапларини етказдилар. У киши гапни тугатиб бўлганларидан сўнг:

«Агар Байтуллоҳни тавоф қилмоқчи бўлсанг, қилиб ол», дейишди. Ҳазрати Усмон:

«Расулуллоҳ тавоф қилмай туриб, мен ҳеч ҳам тавоф қилмайман», дедилар. Қурайшликлар у кишини тутиб қолишди. Пайғамбар алайҳиссаломга ва мусулмонларга «Усмон ўлдирилибди» деган гап етиб борди.

РИЗВОН БАЙЪАТИ

Бу хабар Расулуллоҳ алайҳиссаломга етганда: «Бу қавм ила охири тўқнашар эканмиз-да», дедилар ва кишиларни байъатга чақирдилар.

Дарахт остида туриб ҳамма кўлини Расули акрамнинг кўлларига қўйиб, ўлимга ҳам тайёр эканликлари ҳақида байъат қилдилар.

Бу байъат «Ризвон», яъни, «Розилик байъати» номи ила

машҳур бўлди. Чунки, Аллоҳ таоло ўша дарахт остида Пайғамбарга ким байъат қилган бўлса, ҳаммасидан рози эканлигини эълон қилди.

Фақат бир киши, Жадд ибн Қайсгина байъатда қатнашмади. Аммо кишиларнинг ғазабидан қўрқиб, туясининг ортида яшириниб турди. Пайғамбар алайҳиссаломнинг ўзлари Ҳазрати Усмон учун бир қўлларини иккинчисига қўйиб байъат қилдилар. Кейин эса Ҳазрати Усмоннинг ўлдирилгани бекор гап эканининг хабари келди.

«АЛЛОҲ ИШИМИЗНИ ЕНГИЛЛАШТИРАДИГАНГА ЎХШАЙДИ»

Сўнгра Қурайш Пайғамбар алайҳиссалом ҳузурларига Суҳайл ибн Амрни юборди, унга: «Сен бориб Муҳаммад билан сулҳ туз, сулҳда албатта бу йил бизнинг устимизга (Маккага) кирмай кетиши бўлсин, яна араблар бизнинг устимизга куч ишлатиб кирди, деб гапиришмасин», дедилар.

Пайғамбар алайҳиссалом Суҳайл ибн Амрнинг келаётганини кўрганларида:

«Аллоҳ ишимизни енгиллаштирадиганга ўхшайди», дедилар. («Суҳайл» сўзи луғавий жиҳатдан «осон», «енгил» деган маъноларни англатади.)

Яна: «Улар бу одамни юборишларидан сулҳ тузишмоқчи шекилли», дедилар.

Суҳайл Расули Акрам ҳузурларига келиб узоқ гаплашди, улар тортишдилар ва охири сулҳ тузилди.

СУЛҲ

Иш охирига етиб, фақат сулҳни ёзишгина қолганда, Умар ибн Хаттоб ўринларидан сакраб турдилар ва Абу

Бакрнинг олдига келиб:

«У киши Расулуллоҳ эмасмилар?!» деди. Абу Бакр:

«Албатта, Расулуллоҳлар!» деди. Умар:

«Биз мусулмонмизми?!» деди. Абу Бакр:

«Албатта», деди. Умар:

«Улар мушрик эмасмилар?!» деди. Абу Бакр:

«Албатта», деди. Умар:

«Унда нима учун динимизни пасткашликка алмаштирамиз?!» деди. Абу Бакр:

«Эй Умар, у киши, албатта, Аллоҳнинг Расулидирлар», деди. Умар:

«Мен ҳам шаҳодат келтираман, у киши, албатта, Аллоҳнинг Расулидирлар», деди. Сўнгра Ҳазрати Умар Расули Акрам алайҳиссолату васалламнинг олдиларига борди ва:

«Эй Аллоҳнинг Расули, сиз Аллоҳнинг Расулимисиз?!» деди. У киши:

«Албатта», дедилар. Умар:

«Биз мусулмонмизми?!» деди. У зот:

«Албатта», дедилар. Умар:

«Улар мушриклар эмасми?!» деди. У зот алайҳиссалом:

«Албатта», дедилар. Умар:

«Унда нима учун динимизни пасткашликка алмаштирамиз?!» деди. Расули Акрам алайҳиссалом:

«Мен Аллоҳнинг бандаси ва элчисиман, Унинг буйруғига ҳеч-ҳеч хилоф қилмайман ва У ҳам мени асло зое қилмайди», дедилар.

Кейинчалик Ҳазрати Умар: «Ўша пайтда, бу қилганим яхши бўлса керак, деб шундай қилувдим. Кейин айтган гапларимдан қўрқиб, тинмай садақа қилиб, рўза тутиб, намоз ўқиб, қул озод қилиб юрдим», дер эдилар.

Сулҳни ёзишга Пайғамбар алайҳиссалом ҳазрати Али ибн Абу Толибни чақирдилар ва:

«Бисмиллаҳир роҳманир роҳийм, деб ёз», дедилар.
Суҳайл:

«Мен бунақа гапни билмайман, «Бисмикааллоҳумма»
деб ёз», деди.

Расулulloҳ алайҳиссалом:

«Бисмикааллоҳумма» деб ёз», дедилар.

Ҳазрати Али ёздилар. Сўнгра у зот:

«Ёз: «Бу Аллоҳнинг Расули Муҳаммад ва Суҳайл ибн
Амр тузган сулҳ...» Шунда Суҳайл:

«Агар сени Аллоҳнинг Расули деб шаҳодат
берганимда, сен билан урушмас эдим. Шунинг учун
исмингни ва отангни исмини ёздир», деди.

Пайғамбаримиз алайҳиссалом:

«Ёз: Бу Муҳаммад ибн Абдуллоҳ ва Суҳайл ибн Амр
тузган сулҳ...», дедилар. Шу тариқа улар қуйидагиларга
келишдилар:

1. Ўн йилгача уруш бўлмайди. Одамлар омонда бўлиб,
бир-бирларига ёмонлик қилишдан тийиладилар.

2. Кимки Қурайшдан Муҳаммаднинг олдига келса, уни
қайтариб беради.

3. Кимки Муҳаммаднинг олдидан Қурайшга келса, уни
қайтариб бермайди.

4. Ким Муҳаммад билан ахднома тузиб шерик бўлса,
бўлаверади.

5. Ким Қурайш билан ахднома тузиб шерик бўлса,
бўлаверади.

6. Бу йил Муҳаммад ва саҳобалари Маккага кирмай
қайтиб кетадилар.

7. Келаси йили келишиб, қиличларини қинида сақлаган
ҳолида киришади, уч кун туришади, бу вақтда мушриклар
Маккадан чиқиб туришади.

ЭЙ АБУ ЖАНДАЛ, САБР ҚИЛ!

Ушбуларни ёзиб туришганида Сухайл ибн Амрнинг мусулмон бўлган ўғли Абу Жандал кишанларини судраб кочиб келиб қолди. Сухайл ўғли Абу Жандални кўриб, олдига борди-да, юзига тарсаки тушириб, ёқасидан судради. Сўнгра:

«Эй Муҳаммад, мана бу сулҳни тузиб бўлганимиздан кейин келди», деди.

Пайғамбар алайҳиссалом:

«Тўғри айтдинг», дедилар.

Сухайл Абу Жандални ёқасидан бўғиб, Қурайшга қайтариб судраб олиб кета бошлади. Шунда Абу Жандал бор овози билан:

«Хой мусулмонлар! Мушрикларга қайтариламанми?! Ўз динимда фитнага учрайманми?!» деб бакира бошлади. Бу эса саҳобаларнинг дардига дард, аламига алам қўшди.

Чунки, саҳобалар Пайғамбар алайҳиссаломнинг кўрган тушларидан башорат олишиб, албатта, Маккани фатҳ этишларига ҳеч шубҳа қилмай келган эдилар. Сулҳ тузилиб, қайтиб кетиш ҳақида гап чиққанда эса, уларни оғир қайғу босди, ўзларини гўёки, ҳалокатга учраган билан баробар ҳис қилишаётган эди. Шунда Расулуллоҳ алайҳиссалом:

«Эй Абу Жандал, сабр қил, савоб оласан. Албатта, Аллоҳ сенга ва сенга ўхшаш заифларга кенглик беради. Биз қавм билан сулҳ туздик. Уларга Аллоҳнинг номи ила аҳд бердик ва улар ҳам аҳд бердилар. Биз уларга берган аҳдимизга хиёнат қилмаймиз», дедилар.

Ҳазрати Умар ибн Хаттоб ўринларидан сакраб турдилар ва Абу Жандалнинг яқинига бориб, ёнида юриб туриб:

«Эй Абу Жандал, сабр қил, барибир улар мушриклар, уларнинг қони итнинг қони билан баробар», дер эдилар ва қиличларининг сопини унинг қўлига яқинлаштирар», эдилар.

Кейин Ҳазрати Умар: «Қилични олиб отасини солармикан, девдим», деганлар. Лекин Абу Жандал ундай қилмади. Сулҳга амал қилинди.

САҲОБАЛАР ҲАЙРОН

Сулҳ матнини ёзиб бўлингач, Пайғамбар алайҳиссалом саҳобаларга:

«Энди туриб қурбонликни сўйиб, сочларингизни олдингизга», дедилар.

Бирор киши қимир этмади. Расули акрам алайҳиссалом васаллам ҳалиги буйруқни уч марта такрорладилар. Ҳеч ким қимирлаб ҳам қўймади.

ДОНО МАСЛАҲАТ

Шунда Пайғамбар алайҳиссалом фиғонлари фалакка чиқиб, чодирларига, Умму Салама онамиз олдиларига кирдилар ва:

«Бу қавм ҳалок бўлади, булардан олдин ўтганлар ҳам ўз пайғамбарларига бўйсунмай ҳалок бўлишган эди», дедилар. Одамларнинг саркашликларини, адашаётганликларини гапириб бердилар. Умму Салама онамиз у зотни очиқ чехра, мулойимлик билан кутиб олган эдилар. Сўзларини хотиржамлик билан тингладилар ва:

«Эй Аллоҳнинг Расули, ўзингиз биласиз, саҳобаларингиз Маккаи Мукаррамани ниҳоятда севадилар, кўпдан буён зиёрат қила олишгани йўқ. Ҳозир ҳаммалари зиёрат эта олишларига тўла ишониб турган эдилар, Каъбани тавоф қилмасдан қайтиш улар учун жуда ҳам оғир. Агар сиз кўзлаган ишни қилишингиз зарур бўлса, чикинг-да, улардан бирортасига бир оғиз ҳам сўз айтмасдан атаган туянгизни сўйинг, сўнгра сартарошингизни чақиринг, сочингизни олсин, ҳаммаси

жойига тушади», дедилар.

Расули акрам алайҳиссолату васаллам атаган туяларини ўз қўллари билан сўйдилар. Сўнгра сартарошларини чақирдилар, сочларини олди.

Буни кўрган саҳобаи киромлар ҳам бирин-кетин туриб қурбонликларини сўйиб, бир-бирларининг сочларини ола бошладилар.

ҚАЙТИШ

Кейин Расулуллоҳ алайҳиссалом ортларига қайтиб юра бошладилар, ҳамма ҳам қайтди.

Қуроъул Ғамим номли жойга етганларида бир оз тўхтадилар, одамлар у зотнинг атрофларига шошиб кела бошладилар, кўпчилик тўпланиб бўлганидан сўнг уловлари устида ўтирган ҳолларида «Инна фатаҳна лака фатҳан мубийнан...» деб Фатҳ сурасининг аввалини ўқидилар. Шунда саҳобалардан бири:

«Эй Аллоҳнинг Расули, бу фатҳми?» деб сўради. Пайғамбаримиз Муҳаммад алайҳиссалом:

«Ҳа, менинг нафсим қўлида бўлган зот ила қасамки, албатта, бу фатҳдир», дедилар.

Имом Бухорий ва бошқа муҳаддисларимиз ривоят қилган ҳадислардан бирида Ҳазрати Умар розияллоҳу анҳу айтадилар:

«Сафарлардан бирида Пайғамбар алайҳиссаломдан бир нарсани уч марта сўрадим, у киши жавоб бермадилар, шунда мен ўзимча, онанг ўлсин Умар, сурбетлик қилдинг, бир нарсани Расулуллоҳдан уч марта сўрадинг, сенга жавоб бермадилар, дедим-да, уловимни миниб ниқтаб илгари юриб кетдим. Менинг ҳақимда оят тушиб қолмасайди, деб кўрқиб борар эдим. Бирдан бир киши:

«Эй Умар», деб чақириб қолди. Худди мен ҳақимда бирор оят нозил бўлганга ўхшайди деб орқамга қайтдим.

Борсам, Расули акрам соллалоҳу алайҳи васаллам:

«Бугун менга бир сура тушдики, у мен учун дунё ва ундаги барча нарсалардан кўра суюклирокдир», деб «Инна фатаҳна лака фатҳан мубийнан»ни ўқиб бердилар.

Авваллари мушриклар Пайғамбаримизга ва мусулмонларга қарши мурасасиз, шафқатсиз уруш олиб борар эдилар.

Аммо Ҳудайбия сулҳидан сўнг улар Ислом давлатини сўзсиз тан олдилар. Мусулмонлар эркинлик билан хоҳлаган тарафларига бориб, кишиларни ўз динларига даъват қилиш ҳукукига эга бўлдилар.

Аллоҳ таоло Ҳудайбия сулҳини «Фатҳ» деб ҳисоблади. Ҳақиқатдан ҳам, у улкан фатҳ эди. Бу сурада Аллоҳ таоло Ўзининг маҳбуб пайғамбари Муҳаммад алайҳиссаломнинг икки дунёда кўзларини қувончга тўлдирадиган нарсани берди. Аввали, охири ва қилган-қилмаган барча гуноҳларини кечирганини эълон қилди.

Ғалаба, нусратнинг ҳақиқийси Аллоҳ томонидан бўлди. Бу сурада Аллоҳ мўминларнинг қалбларига тинчликни солиб қўйганининг хабарини берди. Шу билан бирга, уларни ҳеч нарсадан кўркмасдан Аллоҳнинг йўлида жиҳод қилишга чақирди.

Кофирлар билан мўминлар орасида музабзаб бўлиб яшовчи мунофиқлар, агар мўминларга нусрат ёр бўлса, сизлар билан бирга эдик, дейишлари, кофирлар ғолиб келишса, аслида сиз билан эдик, мусулмонларнинг йўлини тўсишда бизнинг ҳам ҳиссамиз бор, дейишлари ҳам шу сурада келтирилган.

Мунофиқлар аслида кўрқоқ кишилар бўлиб, ҳар нарсадан чўчийверадилар. Улар Пайғамбар алайҳиссалом билан Маккага боришдан ҳам бош тортишди. Уларнинг ҳаммаси қирилиб кетади, деб гап тарқатишди. Аллоҳ уларнинг гумонларини ўзларига қайтарди. Пайғамбар алайҳиссалом ва саҳобалар Мадинага фатҳга эришган

ҳолларида Аллоҳнинг нусрати ила музаффар бўлиб қайтдилар. Шунда мунофиқлар бормаганликларига афсус-надомат эълон қилишган эди, Аллоҳ уларга яна бошқа урушга қатнашишнинг имкони борлигини билдириб, Фатҳ сурасида оятлар туширди.

Мўминлар Аллоҳга берган аҳду паймонларига содиқ қолишган эди, Аллоҳ таоло уларнинг бу садокатларини муносиб тақдирлади. Расули акрам алайҳиссалом билан Ҳудайбияга бир минг тўрт юз киши фақат қинга солинган қилич билан чиқишди. Лекин вақти келиб, душман хавф солиб, уруш эҳтимоли кучайганида, жангга отланишга даъват қилинганида, ҳаммалари, бегона юртда, ноқулай ҳолатда, қуроллари кам бўлишига қарамай, Аллоҳ йўлида жон фидо қилишга тайёр эканликларини билдириб, Расулуллоҳ алайҳиссаломга байъат қилдилар. Шунда Аллоҳ таоло уларни ёмонликдан сақлаб олди, Ўзининг улардан розилигини эълон қилди ҳамда мусулмонларга ғалабани ёр қилди.

Ҳудайбия сулҳи фатҳи мубийн, улкан зафар бўлди. Ушбу сулҳдан кейин Ислом гуркираб кетди. Тинчлик-омонликда бўлган мусулмонлар кишилар билан бемалол муомала асносида уларга ўз динлари таълимотларини баён қилиш имконига эга бўл-дилар.

АБУ ЖАНДАЛ ГУРУҲИ

Маккадаги заифҳол мусулмонлар ҳам бу сулҳдан бекиёс фойда олдилар. Ҳудайбиядан отаси Суҳайл томонидан қайтариб олиб кетилган Абу Жандал мушриклар қўлидан қочиб ўзи алоҳида гуруҳ тузиб яшай бошлади. Унинг гуруҳига кўплаб қурайшликлар мусулмон бўлиб кела бошладилар. Қурайш Абу Жандалнинг ҳаракатидан қаттиқ ташвишга тушди. Чунки у Маккада Исломнинг тез тарқалишига сабаб бўлаётган эди.

Абу Жандалнинг жамоати Абу Бусайрга жойлашиб олиб катта Ислом даъвати ва қуввати марказига асос солдилар. Охири қурайшликлар Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан уларни ҳам Мадинага чақириб олишларини ўзлари илтимос қилдилар. Шундоқ бўлди ҳам. Буларнинг ҳаммаси ушбу сулҳнинг яхшиликларидан эди.

Энг муҳими, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг тинчлик тарафдори, сулҳ тарафдори эканликлари, ҳилмлари, юмшоқликлари барчанинг Исломга ва мусулмонларга бўлган кўз қарашини яхши тарафга бурди. Ҳамма Исломга ва мусулмонларга ҳурмат назари билан қарай бошлади.

ҲУДАЙБИЯ НАТИЖАЛАРИ

Сиртдан қараганда Худайбия сулҳи мусулмонлар фойдасига бўлмаганга ўхшаб кўринади. Кўплаб машаққатлар тортиб, Маккага яқинлашиб қолганда орқага қайтиб кетишни, юзаки қаралса, ҳеч қачон ғалаба деб бўлмайди. Бунини саҳобаларнинг сулҳга бўлган муносабатларидан ҳам кўрса бўлади. Ҳатто ўша ҳодиса иштирокчилари ҳам «Худайбия сулҳи»ни фатҳ деб тушунмаганликлари ҳақида ривоятлар бор. Баъзи ривоятларда айтилишича, «Худайбия сулҳи»нинг фатҳ эканлиги Пайғамбар алайҳиссалом баён қилиб бергунларига қадар баъзи саҳобаларга тушунарсиз бўлган.

Байҳақий қилган ривоятда Урва айтадики, Пайғамбаримиз алайҳиссалом Худайбиядан қайтаётганларида саҳобалардан бири:

«Бу фатҳ эмас, Байтуллоҳдан йўлимиз тўсилди, қурбонликларимиз ҳам тўсилди, Пайғамбар алайҳиссалом ҳам Худайбияда тўхтаб қолдилар», деб айтди. Бу гап Пайғамбаримизга етиб борганида, у зот алайҳиссалом:

«Бу бўлмағур гап, шубҳасиз, бу энг улуғ фатҳдир.

Мушриклар сизни ўз юртларидан илтимос ила қайтаришди, сиздан сулҳ сўрашди, омонликда бўлишга рағбат билдиришди, сизларни қанчалик ёмон кўришлари маълум эди. Аллоҳ сизларни улар устидан зафарга эриштирди, сизларни соғ-саломат, ажр-савобга эга бўлиб қайтишга муваффақ қилди. Бу улкан фатҳдир. Мен чақириб турганимга қарамасдан, қочиб қолганингиз Ухуд кунини унутдингизми? Ҳам юқори тарафдан, ҳам паст тарафдан душман ўраб жонингиз халқумингизга келиб қолган Аҳзоб уруши кунини унутдингизми?» дедилар. Шунда мусулмонлар:

«Аллоҳ ва У зотнинг Расули ростгўйдирлар, у энг улуғ фатҳдир, Эй Аллоҳнинг Пайғамбари, биз сиз айтган нарсаларни ўйлаб кўрмабмиз», дейишди.

Ҳақиқатда, Худайбия сулҳи улкан фатҳ бўлгани, балки кўп қиррали фатҳ бўлгани кейинчалик маълум бўлди:

1. Худайбия Ислом даъвати учун фатҳ бўлди, Исломда бундан улуғроқ фатҳ бўлган эмас, дейдилар салаф уламоларимиз. Бунгача қаерда бўлсалар урушга йўлиқар эдилар. Сулҳ тузилиб, уруш тўхтагандан сўнг одамлар бир-бирларидан амин бўлдилар. Бир-бирлари билан учрашиб, ўтиришиб, гаплашиб-тортишадиган бўлдилар. Озгина ақли бор одам бўлса, бундай суҳбатлардан кейин Исломни қабул қилар эди. «Худайбия сулҳи» билан Макканинг амалий фатҳи орасида ўтган икки йил мобайнида ундан аввалги ўн тўққиз йилдагидан кўпроқ одам Исломга кирди, эсингизда бўлса, Худайбияда иштирок этганларнинг сони бир минг тўрт юз эди. Икки йилдан сўнг Макка амалий фатҳ қилинганида ўн минг киши қатнашди. Уларнинг ичида Холид ибн Валид ва Амр ибн Оссга ўхшаш улкан фотиҳ саҳобийлар ҳам бор эдилар.

2. Худайбия сулҳи Ислом ерларининг кенгайишига ҳам сабаб бўлди. Аввал ҳамма куч-эътибор мушрикларга қаратилган эди. Сулҳ тузилиб, уларнинг ёмонлигидан

омонда бўлинганидан сўнг, яҳудийлар билан ҳисоб-китобни жойига қўйишга имкон пайдо бўлди. Пайғамбар алайҳиссалом Шом йўлидаги Хайбар номли жойдан Ислом учун доимий хавф-хатар бўлиб турган яҳудийларни чиқаришга муяссар бўлдилар. У ерларни фатҳ қилиб, ўлжаларни фақат Ҳудайбияда иштирок этганларга бўлиб бердилар.

3. Бу сулҳ мусулмонлар билан мушриклар орасини «фатҳ қилди» — очди. Авваллари мушриклар Исломни ва мусулмонларни ҳеч тан олмас эдилар. Бундан бир йил илгари Макка мушриклари атрофдан одам тўплаш мақсадида Мадинага бостириб боришган, бу билан мусулмонларни ниҳоятда оғир аҳволга солиб қўйишган эди. Қурайш қабиласини йўлбошчи деб биладиган бошқа араб қабилалари ҳам бундан қаттиқ таъсирланган эдилар. Шунинг учун ҳам, Пайғамбар алайҳиссалом умрага бирга боришга чақирганларида, улардан ҳеч ким қўшилмаган. Аксинча, улар, мусулмонлар бу сафардан соғ қайтмайдилар, деб ўйлаган эдилар. Мунофиқлар эса, бундан ҳам ёмонроқ гумонларга боришган эди. Лекин Аллоҳ таоло Пайғамбаримиз бошлиқ мусулмонларга нусрат берди. Сулҳ тузилиб, қурайшликлар Пайғамбар алайҳиссаломни ва ҳақ дин бўлган Исломни тан олишди. Мусулмонларни ўзларига тенг деб эътироф этиб, уларга илтимос билан мурожаатда бўлишди. Ҳеч шубҳа йўқки, бу воқеа Ислом тарихидаги энг улкан фатҳ эди. Шу боисдан ҳам бу фатҳни Қуръони карим «Равшан фатҳ» деб номлади.

4. Ушбу улуғ ҳодисадан кейин бошқа қабилалар ва жамоалар ҳам мусулмонларга ҳурмат назари билан қарай бошладилар. Уларга аввал қўшилмаган аъробийлар узр айтиб кела бошлашди. Мадинаи Мунавварадаги мунофиқларнинг ҳам овозлари пасайиб қолди. Турли тарафлардан араб қабилалари ўз вакилларини

Пайғамбаримиз ҳузурларига юборадиган бўлдилар.

5. Шу билан бирга, Ҳудайбия қалбларни ва нафсларни ҳам фатҳ қилди. Кишилар Ислом учун барча фидокорликка тайёр ҳолга келдилар. Бунга дарахт остидаги Ризвон байъати мисол бўла олади. Буларнинг ҳаммаси улкан ютук ва буюк фатҳ эди.

АМР ИБН ОССНИНГ ИСЛОМГА КИРИШИ

Қурайш мушриклари Амр ибн Осси Ҳабашистонга хижрат қилган мусулмонларни қайтариб олиб келиш учун Нажоший ҳузурига вакил қилиб юборган эдилар. Нажоший мушрикларнинг талабини рад қилиш билан бирга, Пайғамбаримиз Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳақ пайғамбар эканликларини таъкидлаб, Амр ибн Осси ҳам мусулмон бўлишга даъват этган эди. Бу ҳолат Амрга жуда ҳам қаттиқ таъсир қилган эди.

Хайбар фатҳ этилган йилда Амр ибн Осс, Холид ибн Валид ва Усмон ибн Толҳа ушовлари Мадинага бориб, Исломни қабул қилганлар. Буларнинг Исломни қабул қилганларидан хурсанд бўлган Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Албатта, Макка сизларга ўз жигарпорасини юборибди» деб марҳамат қилганлар. Исломга келмасдан олдин, Амр ибн Осс Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг уч ашаддий душманларидан бири эдилар.

Кейинчалик, Аллоҳ таоло у зотга тавба ва раҳматни ихтиёр қилиб, Исломга ҳидоят қилди. Амр ибн Осс Ислом ҳимоячиси ва фидокорларидан бирига айланди.

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Амр ибн Осс ҳақида: «Маккаликлар кучимиз қаршисида таслим бўлдилар, Амр эса, қалб амри ила келиб мусулмон бўлди», деган эдилар.

ПОДШОҲ ВА АМИРЛАРНИ ИСЛОМГА ДАЪВАТ ҚИЛИШ

Ҳудайбия сулҳи тузилиб тинчлик ҳукм сура бошлагач, Ислом даъватини кенг миқёсда ёйиш учун қулай имконият туғилди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам дунёдаги подшоҳлар ва араб амирларига мактуб ёзиб уларни Аллоҳнинг динига чакиришга қарор қилдилар. Бу муҳим тадбир олтинчи ҳижрий сананинг охири, еттинчи сананинг бошларида амалга оширилди.

Бу ишнинг бошланиш даврига оид ҳолатлардан бирини муҳаддисларимиз келтирган ривоятлардан бири орқали билиб оламиз.

Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам Кисро, Қайсар ва Нажошийга мактуб ёзмоқчи бўлдилар. Бас, У зотга:

«Улар муҳри бор мактубдан бошқани қабул қилмайдилар», дейилди. Шунда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳалқаси кумушдан бўлган узук қилдирдилар. Кўзига «Муҳаммадун Расулуллоҳ»ни нақш қилдилар».

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг мазкур подшоҳ ва амирларга юборган мактублари Исломнинг оламшумул эканини, барча халқларнинг барча муаммоларини қиёматгача ҳал қилиши муқаррар эканини яна бир бор таъкидлади.

Мазкур мактублар Ислом дипломатиясининг тўнғич васиқалари эди. Уларни чет эл раҳбарларига етказиш, улар билан халқаро алоқалар қилиш ўша дипломатиянинг биринчи қадамлари эди. Шунинг учун ҳам, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг подшоҳ ва амирларга юборган мактубларини мутахассислари учун синчиклаб ўрганиш лозим бўлади.

РУМ ҚАЙСАРИГА ЮБОРИЛГАН МАКТУБ

Ўша вақтда Рум давлати — Византия империяси дунёни ларзага солиб турган икки давлатнинг бири эди. Бу давлат ўша вақтда оламнинг ярмига ўз ҳукмини юритиб турарди деган одам муболаға қилмаган бўлади.

Ўша вақтда бу давлатнинг императори Ҳеракл биринчи эди. У асли юнонлик оилада туғилган эди. Ҳераклнинг отаси Рум давлатининг Африқодаги бўлагининг ҳокими эди. Шунинг учун ҳам, Ҳеракл Африконинг Картонж шаҳрида ўсди. Кўп курашлардан сўнг 610 милодий санада ҳалокат ёқасига келиб қолган Византия давлатига бош бўлди.

Аввал айтарли бир иш қила олмади. Аммо милодий 616 санадан бошлаб унинг шахси ҳам, сиёсати ҳам кескин ўзгарди. Форс давлатига қарши урушларда бирин-кетин ғалабаларга эриша бошлади.

Тарихчиларимиз худди ўша йили Қуръони каримнинг Рум давлати Форс давлатини келажакда енгиши ҳақидаги оятлари нозил бўлганини таъкидлайдилар.

Ҳеракл милодий 625 санада Қустантинияни эгаллади. Милодий 629 санада Байтул Макдисга музаффар бўлиб кириб борди. Ана ўша ерда унга Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг мактублари етиб борди.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг мактубларини саҳобалардан Дихятул Калбий розияллоҳу анҳу Бусронинг ҳокимига олиб бориб берди. У эса ўз навбатида Ҳераклга етказди. Мактубда куйидагилар ёзилган эди:

«Бисмиллаҳир роҳманир роҳийм. Аллоҳнинг бандаси ва Расули Муҳаммаддан Румнинг улуғи Ҳераклга. Ҳидоятга эргашганларга саломлар бўлсин. Аммо баъд:

Мен сени Ислом чақириғига даъват қилурман.

Мусулмон бўл, саломат бўласан. Аллоҳ сенинг ажрингни икки марта берур. Агар юз ўгириб кетсанг Ерисийиннинг гуноҳи сенга бўлур.

«Эй аҳли китоблар! Бизга ҳам, сизга ҳам баробар сўзга келинг: Аллоҳдан ўзгага ибодат қилмайлик, Унга ҳеч нарсани шерик қилмайлик ва Аллоҳни қўйиб, баъзимиз баъзимизни Робб қилиб олмайлик», дегин. Бас, агар юз ўгирсалар: «Гувоҳ бўлинглар, биз, албатта, мусулмонлармиз», деб айтинглар».

Ушбу мактубдаги «ерисийин» сўзи бошқа мактубларда йўқ. Бу сўз ҳақида аввалги тарих ва луғат уламулари кўп тортишганлар. Аллома Абул Ҳасан ан-Надавий ҳазратлари баҳс этиб, бу сўз масиҳийларнинг ақидасида тавҳид масаласини олдинга сурган «Аринос» исмли машҳур дин пешвоси номи ила аталадиган мазҳаб эканини таъкидлайдилар. Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳақ пайғамбар бўлганлари учун ҳеч ким билмаган бу мазҳабни ўз мактубларида ёзган эканлар.

Ҳеракл Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг мактубларини олганидан кейин бу масалани яхшироқ ўрганишга қарор қилди. Ўз одамларига Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳақида маълумот биладиган одам топиб келишни амр қилди.

Иттифоқо, ўша пайтда Абу Суфён тижорат билан Ғазза шаҳрига борган эди. Ҳераклнинг одамлари уни топиб келишди. Ҳеракл Абу Суфёндан ўта оқилона саволлар сўради. Бу суҳбат жуда ҳам ибратлидир.

Икки киши Ислом даъватининг дастлабки босқичида Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳақларида суҳбат қиладилар. Савол берувчи умуман бегона, аммо, самовий динга эътиқод қилган шахс. Жавоб бергувчи Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламга ашаддий душман, мушрик.

Келинг, ўша суҳбатга қулоқ осайлик. Ҳеракл Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳақларида

сўрайди. Абу Суфён Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи
васаллам ҳақларида жавоб беради.

Ҳерақл: «Унинг насаби қандок?»

Абу Суфён: «У ичимизда насаблидир».

Ҳерақл: «Ушбу гапни ундан олдин сизлардан бирорта
айтганми?»

Абу Суфён: «Йўқ».

Ҳерақл: «Унинг ота-боболаридан подшоҳ ўтган
борми?»

Абу Суфён: «Йўқ».

Ҳерақл: «Унга одамларнинг ашрофлари эргашдими,
заифларими?»

Абу Суфён: «Заифлари».

Ҳерақл: «Улар кўпаймоқдамилар, озаймоқдамилар?»

Абу Суфён: «Кўпаймоқдалар».

Ҳерақл: «Унинг динига кирган бирорта аччиқ қилиб
диндан чиқадими?»

Абу Суфён: «Йўқ».

Ҳерақл: «У айтганини айтишидан олдин уни ёл-
ғончиликда айблар эдингларми?»

Абу Суфён: «Йўқ».

Ҳерақл: «Алдайдими?»

Абу Суфён: «Йўқ. Биз ҳозир уни кутиш муддатидамиз.
Нима қилишини билмаймиз». (Абу Суфён ушбу гапларни
одамларга айтаётиб: «Ҳерақл менга ушбу калимадан
бошқа гап кўшишга имкон бермади», деган.)

Ҳерақл: «У билан жанг қилдингларми?»

Абу Суфён: «Ҳа».

Ҳерақл: «Унга қарши жангингиз қандок бўлди?»

Абу Суфён: «Гоҳ ундоқ, гоҳ бундоқ. У бизни енгади.
Биз уни енгамиз».

Ҳерақл: «Сизларга нимани амр қилади?»

Абу Суфён: «Аллоҳнинг Ўзига ибодат қилинглар. Унга
ширк келтирманглар. Ота-боболарингиз айтадиган нарсани

тарк қилинг», дейди. Бизни намозга, ростгўйликка, иффатга ва силаи раҳмга амр қилади».

У таржимонга: «Бунга айтгин, мен сендан унинг насаби ҳақида сўраган эдим. Сен у ичингиздан насабдорлигини айтдинг. Пайғамбарлар доимо ўз қавми насаби ила юбориладилар. Мен сендан, сиздан биров ундан олдин бу гапни айтганмиди, деб сўрадим. Сен, йўқ, дединг. Агар биров ундан олдин бу гапни айтган бўлганида, ўзидан олдин айтилган гапни айтмоқда, дер эдим. Унинг ота-боболаридан подшоҳ ўтган борми, деб сўрадим. Сен, йўқ, дединг. Агар ота-боболаридан подшоҳ ўтгани бўлганида ота-боболарининг мулкини талаб қилмоқда, дер эдим. У айтганини айтишидан олдин уни ёлғончиликда айблар эдингларми, деб сўрадим. Сен, йўқ, дединг. Биламанки, одамларга ёлғон гапирмаган одам ҳеч қачон Аллоҳга ёлғон гапирмайди. Унга одамларнинг ашрофлари эргашдим, заифларими, деб сўрадим. Сен заифлари эргашдилар, дединг. Улар пайғамбарларнинг атбоъларидир. Улар кўпаймоқдамилар, озаймоқдамилар, деб сўрадим. Сен, улар кўпаймоқдалар, дединг. Иймоннинг иши то батамом бўлгунча шундоқ бўлур. Унинг динига кирган бирорта аччиқ қилиб диндан чиқадими, деб сўрадим. Сен, йўқ, дединг. Иймоннинг ҳаловати қалбларга кирганда шундоқ бўлади, алдайдими, деб сўрадим. Сен, йўқ, дединг. Ана шундоқ. Пайғамбарлар алдамайдилар. Сизларга нимани амр қилади, деб сўрадим. Сен, «Аллоҳнинг Ўзига ибодат қилинглар. Унга ширк келтирманглар. Ота-боболарингиз айтадиган нарсани тарк қилинг», дейди. Бизни намозга, ростгўйликка, иффатга ва силаи раҳмга амр қилади», дединг. Агар сен айтган гап ҳақ бўлса, албатта, у менинг ушбу қадамим остини эгаллайди. Мен унинг чиқишини билар эдим. Унинг сизлардан эканлигини ўйламаган эдим. Агар мен унга холис бўлишимни билганимда у билан учрашишга уринар эдим.

Агар унинг хузурида бўлганимда оёқларини ювар эдим», деди.

Сўнгра Румнинг улуғларига қасрга киришга изн берди. Қасрнинг эшикларини кулфлатиб қўйди. Кейин ўртага чиқиб:

«Эй Рум улуғлари! Агар сиз нажотни, рушди ҳидоятни ва мулкингиз собит бўлишини истасангиз ушбу пайғамбарга байъат қилинг», деди. Улар қочиб ўзларини эшикка урдилар. Эшиклар кулфлоглик эди. Ҳерақл уларнинг қочишини кўриб, иймондан ноумид бўлганидан сўнг, уларни олдимга қайтариб келинглар, деди ва:

«Мен ҳалиги гапларни сизларнинг динингизга мустаҳкамлигингизни синаб кўриш учун айтган эдим. Батаҳқиқ, уни кўрдим» деди. Уларнинг барчаси унинг оёғига йиқилдилар ва ундан рози бўлдилар.

Шундоқ қилиб, Ҳерақл подшоҳликни ҳидоятдан устун кўрди. Сўнгра Ҳерақл яна айшу ишратга берилиб кетди. Охири милодий 641 санада Қустантинияда вафот этди ва ўша ерга кўмилди. Унинг мулки мусулмонлар сабабидан заволга учради. Византия империясининг Осиё ва Африқодаги мулклари Ислом давлати ихтиёрига ўтди.

ФОРС КИСРОСИГА ЮБОРИЛГАН МАКТУБ

Ўша пайтда Форс империяси дунёни ларзага солган икки давлатнинг бири эди. Форслар доимий равишда румликлар билан дунё ҳукмронлигини таллашиб келар эди. Бу икки буюк империя орасида доимий равишда урушлар бўлиб турар эди.

Пайғамбар алайҳисаломнинг даврларида Форс империяси бошида Хисрав иккинчи Абрुвез турар эди. Унга милодий 590 санада отаси Хисрав биринчининг қатлидан кейин тож кийдирилган эди.

Янги Кисрога (Форс подшоҳи шундоқ аталар эди)

қарши Баҳром ва Анҳузумлар бош кўтардилар. Хисрав иккинчи Византия императори Морикосдан ёрдам сўради. Унинг ёрдамида тахтни қайта эгаллади.

Милодий 612 санада Хисрав Морикоснинг ўчини олиш учун Византияга ҳужум қилиб катта муваффақиятларга эришди.

Тарихчиларнинг таъкидлашларича, Хусрав иккинчининг даврида Форс империясининг энг кучга тўлган, равнаққа эришган, кенг тарқалган даври бўлди.

Шунинг учун ҳам, Хисрав иккинчи «Абрувез» — «Музаффар» лақабини олган эди. У энг бешафқат, ўзбилармон ва уддабурон подшоҳлардан эди.

Хисрав иккинчи ҳойи ҳавасга берилган, айш-ишратга, бойликка муккасидан кетган одам эди. Аршга ўтирганига ўн уч йил тўлганида унинг саккиз юз саксон милён тиллоси бор эди. Бошқа бойликлари ҳам шунга мос эди. У ўттиз етти йил подшоҳлик қилди.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг Кисрога Абдуллоҳ ибн Ҳузофа ас-Саҳмий розияллоҳу анҳу билан юборган мактублари матни қуйидагича эди:

«Бисмиллаҳир роҳманир роҳийм. Муҳаммад Расулуллоҳдан Кисро, Форснинг улуғига. Ҳидоятга эргашганга, Аллоҳга ва Унинг Расулига иймон келтирганга, ла илаҳа иллаллоҳ, деб, мени барча одамларга ҳаётда бўлганларни огоҳлантириш учун Расулуллоҳ, деб шаҳодат келтирганга саломлар бўлсин. Мусулмон бўл, саломат бўлурсан. Агар бош тортсанг, мажусийларнинг гуноҳи сенга».

Ушбу мактубнинг маъноси билан танишган Кисро уни парчалаб ташлади ва:

«У менинг кулим бўлиб туриб, менга мактуб ёзадими?!» деб бақирди.

Бу гап Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга етганда:

«Аллоҳ мулкини парчаласин», дедилар.

Кисро ўзининг Ямандаги ҳокими Бозонга у зотни олиб келишни амр қилди. Бозон Бобавайҳ деганни Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳузурларига юборди. У келиб у зотга:

«Подшоҳларнинг подшоҳи Кисро Бозон подшоҳга мактуб йўллаб сени олиб келгани одам юборишга амр қилди. У сени олиб кетиш учун мени юборди», деди.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Аллоҳ таоло Кисрога ўғли Шерувайҳни душман қилди. У отасини ўлдирди», дедилар.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг дуолари қабул бўлди, айтганлари ўнгидан келди. Хисрав иккинчини ўғлининг амрига биноан хору зор қилиб ўлдирилди. Шерувайҳ ҳам отасидан кейин олти ойгина яшади, холос. Тўрт юз йил даври давра сурган Сосонийлар империяси тез суръатларда парчалана бошлади. Шерувайҳдан кейин тўрт йил ичида ўнта подшоҳ бўлди. Охири келиб, Яздажирнинг даврида милодий 638 санада бу империя мусулмон фотиҳлар оёғига йиқилди.

НАЖОШИЙГА ЮБОРИЛГАН МАКТУБ

Ҳабашистоннинг подшоҳи «Нажоший» деб аталган. Ҳабашистонни ажнабий тилларда Эфиофия дейилади. Ҳабашистон дунёдаги энг қадимги давлатлардан ҳисобланади. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг давларида ҳам бу давлат ҳеч кимга бўйсунмаган мустақил давлат бўлган.

Ҳабашистонда масиҳийлик дини ҳукм сурган. Бу ҳақида авваллари ҳам айтиб ўтдик. Хусусан, Нажоший ҳақида муфассал гапирилган.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг асл исми Асҳама ибн Абхур бўлган Нажошийга Амр ибн Умайя аз-

Зоммарий розияллоху анху билан йўллаган мактублари матни куйидагича эди:

«Бисмиллаҳир роҳманир роҳийм. Муҳаммад Расулуллоҳдан Нажоший, Ҳабашистон улуғига. Ҳидоятга эргашганларга саломлар бўлсин. Аммо баъд:

Албатта, мен Ўзидан бошқа илоҳи маъбуд йўқ, Молик, Қуддус, Салом, Мўъмин ва Муҳаймин бўлган Аллоҳга ҳамд айтаман. Албатта, Ийсо ибн Марям Аллоҳнинг руҳи ва калимаси эканига, уни тақводор, пок ва ифбатли Марямга илқо қилганига, ул У зотнинг руҳи ва пуфлаши ила Одамни Ўз қўли ила халқ қилганидек Ийсога ҳомиладор бўлганига шаҳодат келтираман. Сени шериги йўқ ёлғиз Аллоҳга ва Унинг тоатига даъват қиламан. Менга эргашишингга, менга келган нарсага ва менинг Аллоҳнинг Расули эканимга иймон келтиришга даъват қиламан. Батаҳқиқ, етказдим ва насиҳат қилдим. Бас, насиҳатимни қабул қил. Ҳидоятга эргашганга саломлар бўлсин».

Нажоший мактубни катта эҳтиром билан кутиб олди. Мусулмон бўлди. У вафот этганида Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам унга ғойибдан жаноза намози ўқидилар.

МУҚАВҚИСГА ЮБОРИЛГАН МАКТУБ

Ўша пайтларда Мисрга подшоҳлик қилган киши «Муқавқис» деб аталган. Қадимдан Миср Византия империясига қарам бўлиб келган. Миср ҳокими Византия императорининг ноиби ҳисобланган. Ўша вақтдаги Муқавқис Мисрнинг ерли аҳолиси кибтийлардан чиққан бўлиб, асл исми Жорж бўлган. Шу билан бирга, Византиянинг Мисрга таъсир кучи қолмай, у деярли мустақил бўлиб қолган эди.

Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламнинг

Муқавқисга Ҳотиб ибн Абу Балтаъа билан юборган мактубларининг матни қуйидагича бўлган:

«Бисмиллаҳир роҳманир роҳийм. Аллоҳнинг бандаси ва Расули Муҳаммадан Қибтнинг улуғи Муқавқисга. Ҳидоятга эргашганга саломлар бўлсин. Аммо баъд:

Мен сени Ислом чақириғига даъват қилурман. Муслмон бўл, саломат бўласан. Аллоҳ сенинг ажрингни икки марта берур. Агар юз ўгириб кетсанг аҳли қибтнинг гуноҳи сенга бўлур.

«Эй аҳли китоблар! Бизга ҳам, сизга ҳам баробар сўзга келинг: Аллоҳдан ўзгага ибодат қилмайлик, Унга ҳеч нарсани шерик қилмайлик ва Аллоҳни қўйиб, баъзимиз баъзимизни Робб қилиб олмайлик», дегин. Бас, агар юз ўгирсалар: «Гувоҳ бўлинглар, биз, албатта, муслмонлармиз», деб айтинглар».

Муқавқис Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламнинг мактубларини катта эҳтиром билан кутиб олди. У зотга ҳадялар юборди. Иккита жория ҳам юборди. Улардан бири Мория Қибтия бўлиб, Пайғамбар соллalloҳу алайҳи васаллам у кишидан Иброҳим исмли ўғилларини кўрдилар.

АРАБ АМИРЛАРИГА ЙЎЛЛАНГАН МАКТУБЛАР

Пайғамбар соллalloҳу алайҳи васаллам араб амирларидан Баҳрайн амири Мунзир ибн Совийга, Уммон амирлари Жуйфар ибн Жаланда ва Абд ибн Жаландаларга, Ямома амири Ҳаваза ибн Алига ва Ҳорис ибн Шаммар Ғассонийларга ҳам мактуб йўлладилар. Улардан Ямома амири Ҳаваза ибн Алидан бошқаси Исломни қабул қилдилар.

БАНИ ЛЕҲЁН ВА БАНИ ҚИРД ҒАЗОТЛАРИ

Ушбу икки ғазот Ҳудайбия билан Хайбар ғазотлари орасида бўлиб ўтган. Уларда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Мадинага Абдуллоҳ ибн Умму Мактум розияллоҳу анҳуни ўз ўринларига қўйиб чиққанлар. Бу икки ғазот ҳам асосан жиноятчиларни қувишдан иборат бўлган.

ХАЙБАР ҒАЗОТИ

Хайбар Мадинаи Мунавварадан етмиш милча узоқликдаги жой бўлиб яҳудийлар у жойни босиб олишган эди. Ислом зоҳир бўлгандан кейин мусулмонларга хиёнат қилган яҳудийлар ҳам қочиб келиб шу ерга жойлашган эдилар. Хайбар яҳудийлар томонидан Ислом давлатига доимий таҳдид солиб турадиган ҳарбий истехкомга айлантирилган эди. Мадинаи Мунавварадан сургун қилинган Бани Назир яҳудийлари ҳам Хайбарга жойлашган эдилар. Улар атрофдаги қабилаларни, хусусан, Ғатафон қабиласини ўзлари билан Мадинаи Мунавварага ҳужум қилиб мусулмонларни йўқ қилиб ташлашга чорлаётган эдилар.

Ушбу режалардан хабар топганларидан кейин Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам еттинчи ҳижрий сананинг муҳаррам ойи охирларида Хайбарни фатҳ қилишга қарор қилдилар.

У зот бу ғазотга фақат Ҳудайбия иштирокчилари чиқишини қаттиқ таъкидладилар. Ҳудайбияга чикмай қолганларга изн бермадилар. Хайбарга бир минг тўрт юз саҳобий чикди. Беморларни даволаш, ярадорларга қараш, таом тайёрлаш учун саҳобия аёллардан ҳам йигирма киши чикди.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам лашкарларини

Мадина билан Ғатафон орасида жойлашган Рожийъ номли ерга туширдилар. Ана шунда ғатафонликларнинг яхудиylарга ёрдамга келиш йўли тўсилди. Лекин ғатафонликлар урушга аралашмадилар. Улар ўз жойларидан чиқмай томошабин бўлиб турдилар.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам таомларни жамлашга амр қилдилар. Фақат талқондан иборат таом жамланди. Ундан сарий номли таом тайёрланиб одамларга тарқатилди.

Хайбарга етиб келинганда Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Аллоҳ таолога илтижо ила дуо қилдилар. У зот Аллоҳ таолодан Хайбарнинг фатҳини сўрадилар, Хайбарнинг ва унинг аҳлининг шарридан паноҳ тиладилар.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам қай бир қавмга қарши ғазот қиладиган бўлсалар субҳ киришини кутар эдилар. Агар ўша жойда Бомдод азонини эшитсалар уруш қилмас эдилар. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ўша ерда ҳам шундоқ қилдилар. Тунда дам олдилар. Эрталаб азон эшитилмади. Шунда туриб уовларига миндилар. Аскарлар ҳам уовларини миниб жангга ҳозир бўлдилар ва Хайбар томон юриш бошладилар.

Хайбарликлар ҳам курул-аслаҳалари билан чиқиб туришган эди. Улар Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ва лашкарни кўришлари билан:

«Муҳаммад ўз лашкари билан!» дедилар-да, ортга қараб қочдилар. Шунда Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Аллоҳу акбар! Чиқибди Хайбар! Албатта, биз бир қавм майдонига тушсак огоҳлантирилганларнинг сабоҳи ёмон бўлибди!» дедилар.

Хайбар бир неча кўрғонлардан иборат эди. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бирин-кетин ўша кўрғонларни забт эта бошладилар. Биринчи бўлиб «Нобим» номли кўрғонни фатҳ қилдилар.

Кейин «Қамус» номли кўрғонга навбат келди. Қамусни фатҳ қилиш мусулмонлар учун оғир бўлди. Бир неча хужумлар фойда бермади. Навбатдаги хужумдан кейин Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Эртага байроқни, албатта, Аллоҳ ва Унинг Расули яхши кўрадиган киши оладир. Унга фатҳ насиб бўладир», дедилар. Катта саҳобаларнинг ҳар бири ўша одам ўзи бўлишини умид қила бошладилар.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳазрати Али розияллоҳу анҳуни чақирдилар. Ўша пайтда ҳазрати Али розияллоҳу анҳунинг кўзлари оғриб қолган эди. Ҳазрати Али келдилар. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам у кишининг кўзларига туфлаган эдилар, худди хаста бўлмагандек бўлиб қолдилар. У зот байроқни у кишига бердилар. Шунда ҳазрати Али:

«Улар ҳам биз каби бўлгунларича уларга қарши уруш қиламан», дедилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам у кишига қараб:

«Сен уларнинг қаршисига шошилмай бор. Сўнгра уларни Исломга даъват қил. Уларга вожиб бўлмиш Аллоҳнинг ҳақлари тўғрисида хабар бер. Аллоҳга қасамки, Аллоҳ сенинг сабабингдан бир кишини ҳидоятга солмоғи, сен учун энг афзал неъматлардан кўра яхшироқдир», дедилар.

Али розияллоҳу анҳу Қамус кўрғони томон юрдилар. У кишининг қаршисига яҳудийларнинг машҳур паҳлавони Михраб шеър айтиб чиқди. Икки паҳлавон орасида аёвсиз жанг бошланди. Икки лашкар икки томонда бу шиддатли жанг нима билан тугашини кутиб турар эди. Яккама-якка олишаётганлар эса бир-бирларига бераётган зарбаларни борган сари кучайтириб борар эдилар. Ҳазрати Али пайт пойлаб туриб Михрабнинг қоқ миясига шиддатли зарба урдилар. Яҳудийнинг бошига кийган дубулғаси ва унга

кўшилиб боши ҳам иккига бўлиниб кетди. Мусулмонлар «Аллоҳу акбар» садолари остида Қамусни фатҳ этдилар.

Ушбу жангларда Муҳаммад ибн Маслама розияллоҳу анҳу ва бошқа кўплаб мусулмонлар мислсиз жасорат кўрсатиб жанг қилдилар. Яҳудийларнинг кўплаб чавандоз ва паҳлавонлари ҳалок бўлди.

ҚОРА ҚУЛ ҲОДИСАСИ

Ўша ерда бир қора танли ҳабаший қул ўз хожасининг қўйларини боқиб юрар эди. Хайбар аҳли қурол-аслаҳаларини олиб урушга тайёргарлик кўра бошлаганларида улардан:

«Нима қилмоқчисизлар?» деб сўради.

«Анави пайғамбарликни даъво қилаётганга қарши жанг қилмоқчимиз», дедилар.

Унинг қалбига Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг зикрлари ўрнашиб қолди. У қўйларини ҳайдаб Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига келди ва:

«Нима дейсан? Нимага чақирасан?» деб сўради.

«Мен Исломга чақираман. Лаа илаҳа иллаллоҳ, деб шаҳодат беришга ва мени Расулуллоҳ деб шаҳодат беришга, Аллоҳдан бошқага ибодат қилмасликка чақираман», дедилар у зот.

«Шаҳодат бериб Аллоҳ азза ва жаллага иймон келтирсам менга нима берилади?» деб сўради қул.

«Сенга жаннат берилади», дедилар у зот.

У мусулмон бўлди ва:

«Эй Набийюллоҳ, манави қўйлар бировнинг омонати эди», деди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Уларни ҳузурингдан чиқариб, ортидан тош отиб, ҳайдаб юбор. Аллоҳ сенинг номингдан омонатни адо қиладир», дедилар.

У шундоқ қилди. Қўйлар ўз эгаси ҳузурига борди. Яхудий ўз ғуломи мусулмон бўлганини билди.

Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам туриб ваъз қилдилар. У зот кишиларни жиҳодга тарғиб қилдилар. Жанг бошланиб мусулмонлар билан яхудийлар тўқнашганда ҳалиги қора кул ҳам қатл этилганлар ичида қатл бўлди. Мусулмон биродарлари унинг жасадини кўтариб келиб чодир ичига қўйдилар. Пайғамбар соллalloҳу алайҳи васаллам чодирга назар солиб унинг жасадини кўрдилар ва саҳобаларига қараб туриб:

«Батаҳқиқ, Аллоҳ ушбу кулни мукаррам қилди. Уни Хайбар томон етаклаб келди. Мен унинг бошида икки хури ийнни кўрдим. У бўлса Аллоҳга бир марта ҳам сажда қилган эмасди», дедилар.

АЪРОБИЙ ҲОДИСАСИ

Бир аъробий Пайғамбар соллalloҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига келиб иймон келтирди ва У зотга эргашиди. Сўнгра:

«Сиз билан бирга ҳижрат қиламан», деди. У зот саҳобаларидан бирига ҳалиги аъробийга қараб юришни тавсия қилдилар. Хайбар урушида тушган ўлжаларни тақсим қилинганда Пайғамбар соллalloҳу алайҳи васаллам унга ҳам улуш ажратдилар. Аъробий лашкарнинг орқа томонини кўриқлашда иштирок этар эди. У лашкаргоҳга келганида одамлар унга ўлжадан бўлган улушини бердилар. У:

«Бу нима?» деди.

«Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам сенга тақсим қилган ўлжа», дейишди.

У ўлжани кўтариб Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига борди ва:

«Эй Аллоҳнинг Расули, бу нима?» деди.

«Мен сенга тақсим қилган ўлжа», дедилар у зот.

«Мен сизга бунинг учун эргаганим йўқ. Мен сизга манави еримдан ўқ еб ўлиб, жаннатга кириш учун эргаганман», деди томоғини кўрсатиб.

«Агар Аллоҳга садоқатли бўлсанг, у зот ҳам сенга садоқатли бўлур», дедилар у зот.

Сўнгра душманга қарши жанг қилиш учун турдилар. Жангдан сўнг унинг жасадини Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига кўтариб келдилар. У зот:

«Бу ўшами?» дедилар.

«Ҳа», дейишди.

«Аллоҳга садоқатли бўлган эди. У зот ҳам унга садоқатли бўлди», дедилар.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам уни ўз чопонлари ила кафанладилар ва олдиларга қўйиб жанозасини ўқидилар. Сўнгра:

«Эй бор Худоё! Мана бу Сенинг банданг, Сенинг йўлингда хижрат қилиб чиқди. Шаҳид бўлиб ўлди. Мен унга шохидман», деб дуо қилдилар.

ХАЙБАР УРУШИНИНГ НИҲОЯСИ

Мусулмонлар Хайбар қўрғонларини бир неча кунлаб давом этган кучли камал ва шиддатли урушлардан кейин бирин-кетин фатҳ қилдилар. Охири келиб яхудийлар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан сулҳ талаб қилдилар. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам уларни кўчириб юборишни ирода қилдилар. Улар бўлса:

«Эй Муҳаммад! Бизни шу ерда қолдир. Биз бу ерларни тузатиб, экин экайлик. Бу ишни сизлардан кўра биз яхши адо этамиз», дейишди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ва саҳобаларнинг деҳқончилик ёки боғдорчилик қилишга вақтлари ҳам, ўринларига ишлайдиган хизматчилари ҳам

йўқ эди. Шунинг учун, чиққан ҳосилни тенг бўлиб олиш шарти ила яҳудийлар Хайбарда қолишларига келишилди.

Ҳар йили Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳосил тўпланганда уларга Абдуллоҳ ибн Равоҳа розияллоҳу анҳуни юборар эдилар. У киши бориб ҳосилни тенг иккига бўлар ва яҳудийларга, хоҳлаган томонингизни олинглар, дер эди. Яҳудийлар бундоқ адолатдан қойил қолишиб, осмону ерларни қоим қилган нарса ҳам шу ўзи», дер эдилар.

ДИНИЙ БАҒРИКЕНГЛИК

Хайбар ғазотида мусулмонларга ўлжа тушган нарсалар ичида Тавротдан бир қанча саҳифалар ҳам бор эди. Яҳудийлар келиб Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан ўша саҳифаларни қайтариб беришни талаб қилдилар. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам уларни яҳудийларга қайтариб беришга амр қилдилар. Шундоқ қилиб, яҳудийлар учун муқаддас ҳисобланган саҳифаларга заррача зиён етказилмай ўзларига қайтарилди.

Бу Исломдаги диний бағрикенгликнинг ёрқин далилидир. Ўзларига душман бўлиб турганига қарамай бошқаларнинг қадриятларини эъзозлаш улуғ иш. Афсуски, бошқалар бу бағрикенгликни қила олмайдилар.

ЯҲУДИЙЛАР ЖИНОЯТИ

Аммо яҳудийлар бағрикенгликка яраша бўла олмадилар. Улар жиноят устига жиноят қилдилар.

Уруш тугаб одамлар бир оз тинчланганидан кейин яҳудийлардан Салом ибн Мишкамнинг хотини Зайнаб бинти Ҳорис Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга қовурилган кўйни заҳарланган ҳолда ҳадя қилди.

У аввал Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам

қўйнинг қайси қисмини яхши кўришларини одамлардан сўраб ўрганган эди. У зот қўйнинг қўлини яхши кўрар эдилар. Жиноятчи аёл ўша жойга кўпроқ заҳар солди ва бошқа жойларни ҳам заҳарлаб туриб Пайғамбар алайҳиссаломга ҳадя деб берди.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам билан бирга Бишр ибн Баро ибн Маърур розияллоҳу анҳу ҳам ўтирган эди. Аёл қўйни олиб келиб уларнинг олдиларга қўйди.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам қўлни олиб бир тишладилар, аммо ютмадилар, қайтариб туфладилар. Бишр ибн Баро ибн Маърур розияллоҳу анҳу бўлса олган гўштини ютиб юборди. Сўнгра Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Бу суяк менга ўзининг заҳарлангани ҳақида хабар бермоқда», дедилар.

Кейин ҳалиги аёлни чақиртириб келдилар. У эътироф этди. У зот ундан:

«Бу ишга сени нима етаклади?» деб сўрадилар. У:

«Қавмимдан менга сенинг ҳақингда ўзингга махфий бўлмаган нарса етди. Агар подшоҳ бўлса ундан қутуламан. Агар набий бўлса, унга хабар берилар, дедим», деди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам уни авф этдилар. Бишр ибн Баро ибн Маърур розияллоҳу анҳу ўша заҳарланиш таъсиридан вафот этди.

Кейин Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам тушган ўлжаларни тақсим қилдилар. Пиёда аскарга бир улуш, отга икки улуш, отлик аскарга уч улуш бердилар.

Хайбарда асирга тушган аёллар ичида яхудийлар бошлиғининг қизи София бинти Ҳайй ибн Ахтоб ҳам бўлиб, Исломга кирдилар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам озод қилиб, ўзлари уйландилар. София онамизнинг маҳрлари озод қилинишлари бўлди.

ЖАЪФАРНИНГ КЕЛИШИ

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Хайбарда турганларида Жаъфар ибн Абу Толиб розияллоҳу анҳу бошлиқ Ҳабашистонга ҳижрат қилган мусулмонлар қайтиб келдилар. Улар билан баъзи яманликлар ҳам бор эди.

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам мусулмонлардан изн сўраб уларга ҳам Хайбарда тушган ўлжалардан улуш бердилар. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Жаъфар ва у кишининг шерикларининг келганларидан жуда ҳам хурсанд бўлдилар. Жаъфар розияллоҳу анҳунинг пешоналаридан ўпиб, ўзлари билан бирга олиб юрдилар ва:

«Қай бири билан сујунишни ҳам билмайман; Хайбарнинг фатҳ бўлиши биланми ёки Жаъфарнинг келиши биланми?!» дедилар.

ХАЙБАР ҒАЗОТИ НАТИЖАСИ

Хайбар ғазоти шубҳасиз мусулмонлар учун катта зафар бўлди. Хайбардаги яҳудийлар ўзларининг ҳарбий қувватлари, бойликлари, фаровонликлари, серхосил зироатлари, ҳайвонот бойликлари, қурол-аслаҳалари, метин қўрғонлари билан машҳур эдилар. Шунингдек, уларнинг ичида машҳур доҳийлар ва Мижроб ҳамда Ҳорис ибн Зайнаб каби паҳлавонлар ҳам кўп эди. Биров, хусусан, ўша минтақадаги қабилалар уларни енгилади, деб ҳаёлларига ҳам келтирмас эдилар.

Мусулмонларнинг ана шундоқ кучга эга тарафни мағлуб этишлари мазкур устунликлар ҳаммаси улар томонга ўтганини, яқин орада мусулмонларга тенг келадиган куч қолмаганини билдирар эди. Атрофда тарозунинг палласи қайси томонга оғишини кутиб турган кўплаб қабилаларнинг мусулмонлар томонга мойил бўлишини таъминлар эди. Бошқаларнинг кўнглини эса

кўркинча тўлдирар эди.

Хайбар ғазотидаги зафар мусулмонларнинг ўзларига ҳам янги куч бахш этарди. Улар шунчалик катта қувватга эга душманни мағлуб этганларидан кейин бошқа душманларга қарши кураш осон бўлишини тушуниб етар эдилар. Кейинги ҳодисалар айти шу ҳолатни тасдиқлади. Хайбар фатҳидан кейин бирин-кетин фатҳлар мусулмонларга ёр бўла бошлади.

БОШҚА ФАТҲЛАР

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Хайбардаги ишларини тамом қилганларидан кейин Фидк томонга юриш қилдилар. У ерда ҳам яҳудийлар яшар эдилар. Улар ўзларича мустақил ҳисобланар эдилар. Аммо уларнинг Хайбарликларга ўхшаган кўрғонлари ҳам, куч-қувватлари ҳам йўқ эди.

Фидк яҳудийлари Хайбардаги ҳодисалардан кейин кўркиб ўзларини қўйгани жой топа олмай турар эдилар. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қўшин тортиб келаётганларини билишлари биланок таслим бўлишнинг пайига тушиб қолдилар. Улар ҳам ўзларига Хайбар аҳлига ўхшаш муомала қилинишини сўрадилар. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бу сўровга ижобий жавоб бердилар. Фидк-да уруш бўлмагани учун у ердан тушадиган ҳосил-даромадни Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ўз хоҳишлари ила тасарруф қилар эдилар.

Сўнгра Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Водил Қуро томон юрдилар. Бу водий кишлоқлари кўп бўлгани учун ҳам шу ном ила аталар эди. Унда араблар билан яҳудийлар ҳам яшар эдилар. Бу жой Арабистон ярим оролидаги энг ҳосилдор ерлардан бўлиб унда булоқлар ва кудуқлар кўп эди. У Хайбар билан Тийма номли жойнинг орасида эди.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам у ернинг аҳолисига Исломни арз қилдилар. Агар Исломга кирсалар молларини ҳам, қонларини ҳам сақлаб қолишлари мумкинлигини айтдилар. Аммо улар Исломни қабул қилмадилар.

Орада уруш бўлди. Бу урушларда саҳобалардан Зубайр ибн Аввом розияллоҳу анҳу шуҳрат қозондилар. Мусулмонлар нусратга эришдилар, кўплаб нарсаларни ўлжага олдилар. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ўлжаларни саҳобаларига тақсим қилиб бердилар. Ерни ва хурмоларни яҳудийларга ҳосилига тенг шериклик шарти ила қолдирдилар.

Хайбар, Фидк ва Водил Қурода бўлган ҳодисалардан хабардор бўлган Тийма яҳудийлари ўз ихтиёрлари билан сулҳ сўрадилар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам улар билан сулҳ туздилар.

ОЛИЖАНОБЛИК

Маккадан келган муҳожирларга мадиналик ансорий мусулмонлар ажойиб биродарлик намуналарини, олижанобликларни кўрсатишган эдилар. Улар дин қардошларига молу мулкларининг ярмини берган эдилар. Ана ўша нарсалар жумласида хурмолар ҳам бор эди.

Хайбардаги ўлжа бўлишда деярли ҳар бир муҳожир мусулмонга маълум адад хурмо тегди. Мусулмонлар Хайбардан қайтиб келишлари билан муҳожирлар ўз ансорий биродарларига хурмоларини қайтариб бердилар. Чунки энди улар ҳам хурмога эга бўлган эдилар.

Машҳур саҳобий Анас ибн Молик розияллоҳу анхунинг оналари Умму Сулайм розияллоҳу анҳо Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга бир неча адад Азқ номли хурмо берган эди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам уларни ўзларининг озод қилган чўрилари

Умму Айманга берган эдилар. У зот Умму Сулаймга хурмоларини қайтариб бериб, Умму Айманга хар бир хурмо учун ўнтадан бошқа хурмо бердилар.

Хайбар ғазотидан кейин Расулуллоҳ алайҳиссалом катта саҳобалар бошчилигида турли жойларга жангчи гуруҳлар юбордилар. Уларнинг баъзиларида уруш бўлди, баъзиларида бўлмади.

ҚАЗО УМРА

Пайғамбар алайҳиссалом Худайбиядан Мадинаи Мунавварага ҳижрий олтинчи йилнинг зулқаъда ойида қайтиб келдилар.

Зулҳижжа ва муҳаррам ойлари ўтиб, сафар ойида Хайбарни фатҳ қилдилар.

Еттинчи ҳижрий йилнинг зулқаъда ойида, яъни, роса бир йилдан сўнг Худайбияда иштирок этган саҳобалар билан умрага отландилар.

Зул Ҳулайфа деган жойдан ихром боғлаб, қурбонликларини ҳам ҳайдаб олдилар.

Ривоятларда келишича, ўшанда Расулуллоҳнинг ўзлари олтмишта туя олган эканлар. Ҳаммалари бир бўлиб, «лаббайка»ни айтиб, йўлга тушдилар.

Марриз-Заҳрон деган жойга яқинлашганларида Муҳаммад ибн Саламани от ва қуроллар билан олдинга жўнатдилар.

Бунни кўрган мушриклар Расулуллоҳ орадаги ўн йилгача уруш қилмаслик аҳдини бузиб, бизга ғазот қилиб келаётир, деб ўйлаб қўрқувга тушишди ва Макка аҳлига бу хабарни етказишди.

Пайғамбаримиз алайҳиссалоту вассалом Марриз-Заҳронга келиб, ҳарамнинг белгилари кўринадиган жойга тушдилар ва қурол-аслаҳаларини Ботни Яъжиж деган жойга юбориб, ўзлари аҳдномада шартлашилганидек,

киличларини кинида сақлаган ҳолда Маккага қараб юрдилар.

Улар йўлда юриб бораётганларида Қурайш томонидан юборилган Макраз ибн Ҳафс исмли киши келиб:

«Эй Муҳаммад! Биз сени аҳдни бузасан деб ўйламаган эдик», деди.

Расули акрам алайҳиссалом:

«Нега бундай деяпсан?» дедилар. У:

«Бизнинг устимизга силоҳ, найзалар билан келдинг», деди. Пайғамбар алайҳиссалом айтдилар:

«Ундай бўлгани йўқ, биз уларни Яъжигга юбордик».

Ибн Ҳафс:

«Биз сени яхшилик ва вафо билан таниган эдик», деди.

Пайғамбаримиз бошлиқ саҳобалар Маккаи Мукаррамага кириб борганларида мушрикларнинг раҳбарлари уларни кўришга тоқат қила олмай, шаҳардан ташқарига чиқиб кетдилар. Қолганлар эса, эркак-аёл, ёш-яланг, қариялар ва болалар йўл четиға, томларнинг устиға чиқиб томоша қилиб ўтирдилар.

Саҳобалар Пайғамбаримизнинг атрофларида «лаббайка»ни баралла айтиб кириб келишди. Расули акрам алайҳиссалом эса, Ҳудайбия куни минган туялари Қасвони минган ҳолларида она шаҳарлари Маккага дохил бўлдилар. Абдуллоҳ ибн Равоҳа ал-Ансорий розияллоҳу анху Расулуллоҳнинг туяларини юганидан тутиб:

«Муҳаммад Расули бўлган зот исми билан,

Динидан ўзга дин йўқ бўлган зот исми билан!» деб бошланувчи қасидани ўқиган ҳолда келар эди.

Имом Аҳмад Ибн Аббос розияллоҳу анхудан ривоят қилишларича, Пайғамбаримиз саҳобалар билан Марриз-Заҳронга келиб тушганларидаёқ Қурайшийлар, очликдан тинкалари куриб қолибди-ку, деб гап тарқатишган эди, шунда саҳобалар, миниб келган ҳайвонларимиздан сўйиб, гўштини еб шўрвасини ичиб олсак, эртага анавиларнинг

олдида тетикрок турармидик, деб қолишди.

Шунда Пайғамбар алайҳиссалом:

«Ундай қилманглар, қолган овқатларингизни менга тўплаб келинглар», дедилар. Жамлаб келдилар. Расули акрамнинг шарафлари ила Аллоҳ таоло у таомга барака берди. Тўйиб ейишди, ортиб қолганидан идишларини тўлдириб олишди. Сўнгра Расулуллоҳ юриб кетдилар. Каъбага яқинлашганларида, Қурайшликлар Ҳижри Исмоил тарафдан ўзларини кузатиб турганларини кўрдилар-да, саҳобаларга:

«Анави қавм сизда заифлик кўрмасин», деб ридоларини кўлтиқлари остига қисиб, Ҳажарул асвад рукнини истилом қилдилар ва паҳлавонларча катта-катта кадам ташлаб, айрича юриш қилиб кетдилар. Ямон рукнига келиб қурайшликлар кўзидан узоқлашганида оддий юриш қилдилар. Уч тавофни шундай тарзда, қолганини оддий юриш ила қилдилар. Ушбу амал шундай тартиби билан суннат бўлиб қолди.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Маккаи Мукаррамада уч кун туриб сўнгра Мадинаи Мунавварага қайтдилар.

ИСЛОМИЙ ЎЗГАРИШЛАРДАН БИРИ

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам қазо умрасидан қайтаётганларида Ислом дини одамлар дунё-қарашига киритган оламшумул инқилоблардан бири намоён бўлди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Маккаи Мукаррамадан чиқмоқчи бўлиб турганларида шаҳидларнинг саййиди Ҳамза розияллоҳу анхунинг қизлари У зотга эргашиб, амаки, амаки, деб келиб қолди. Уни ҳазрати Али югуриб бориб қўлидан тутиб Фотимаи Заҳронинг олдиларига олиб бориб, амакингнинг қизини ол,

дедилар. Ҳазрати Фотима қизчани кўтариб олдилар. Ўша ерда қизчани ўз қафолатига олиш ҳақида Али, Жаъфар ва Зайдлар талашиб кетишди;

Али розияллоҳу анҳу:

«Мен уни олдим. У амакимнинг қизи», деди.

Жаъфар розияллоҳу анҳу бўлса:

«У менинг амакимнинг қизи, холаси хотиним», деди.

Зайд розияллоҳу анҳу ўз навбатида:

«У менинг биродаримнинг қизи», деди.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Хола онанинг ўрнидадир», деб уни холасига бериш ҳақида ҳукм чиқардилар. Шу билан бирга қизчани қафолатига олиш учун талашган саҳобаларига илиқ сўзлар айтдилар; Ҳазрати Алига:

«Сен мендансан, мен сенданман», дедилар. Жаъфар ибн Абу Толибга:

«Менинг халқимга ва хулқимга ўхшадинг», дедилар. Зайд розияллоҳу анҳуга эса:

«Сен биродаримиз ва мавломизсан», дедилар.

Баъзилар, бир етим қизни қафолатга олиш учун талашсалар нима бўлибди, дейишлари мумкин. Лекин бу талашув бундан бир минг тўрт юз йилдан зиёдроқ вақтда бўлаётганига эътибор бериш керак. Бу талашув кечагина қиз болани ор билган, оиласида қиз туғилса хафа бўлиб юзи қорайиб кетадиган, уни олиб бориб тириклай кўмиб юборадиган жамиятнинг кечаги аъзолари орасида бўлаётганига эътибор бериш керак.

Ҳа, Ислом инсониятни тезда жаҳолат ботқоғидан, маърифат гулшанига олиб чиқаётган эди. Аммо атроф ҳали мазкур жаҳолатдан қутула олгани йўқ эди. Турли кучлар Исломни бўғиб ташлаш учун қўлидан келган ишни қилар эди

МУЪТА ҒАЗОТИ

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Бусродаги Рум томонидан тайинланган ҳоким Шурҳабийл ибн Амр ал-Ғассонийга Ҳорис ибн Умайр ал-Аздийни элчи қилиб юбордилар. У бўлса элчини ушлаб, боғлаб қўйди. Кейин бўйнидан чопиб ўлдирди.

Одатда элчига ўлим йўқ эди. Аммо насоролар ҳамма амал этадиган қоидага риоя қилмай, мусулмонларнинг элчисини ўлдирдилар. Бу ишни уруш чиқариш учун қилишган эди. Элчини ўлдириб қўйиб, яна аскар тўплашни давом эттирдилар.

Румликлар ўзлари юз минг аксар йиғдилар. Уларнинг Шомдаги иттифокдошлари ва насроний араб қабилалари ҳам юз минг аскар тўпладилар. Шу икки юз минг аскар билан мусулмонларни йўқ қилиб ташлаш қасдида эдилар.

Саккизинчи ҳижрий сананинг жумадул-ула ойи эди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам румликларга қарши аскар юборишга қарор қилдилар. Уч минг кишилик лашкарга Зайд ибн Ҳориса розияллоҳу анҳуни амир этиб тайинладилар. У киши Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг озод қилган қуллари эди. Лашкар ичида бўлса катта саҳобалар бор эди.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Зайд ибн Ҳориса розияллоҳу анҳуни амир этиб тайинлар эканлар:

«Агар Зайдга бир гап бўлса одамларга Жаъфар ибн Абу Толиб бош бўлар, агар Жаъфарга бир гап бўлса, Абдуллоҳ ибн Равоҳа», дедилар.

Лашкар ўз вазифасини адо этиш учун йўлга тушаётганда одамлар чиқиб, уларни кузатиб қолдилар. Бу лашкар олдида узоқ ва машаққатли сафар ҳамда оғир жанглар турар эди. Олдинда уларни ўша пайтдаги энг кучли империянинг мададига суянган аёвсиз душман кутарди.

Ислом лашкари машаққатли сафарни бошидан ўтказиб,

«Маъон» номли жойга етиб борди. Ўша ерда уларга Рум ўзларига қарши юз минг аскар тўплагани, уларга Лахм, Жузом, Балқийн, Бахро, Балий ва бошқа араб қабиаларидан яна шунча адад қўшилганининг хабари етди.

Мусулмонлар бу хабарни эшитганларидан кейин маслаҳат қилиб «Маъон»да икки кун туриб қолдилар. Улар «Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга мактуб ёзиб душманнинг адади ҳақида хабар берсак, У зот ёки бизга янги кучлардан мадад юборсалар, ёки бошқа бир амр берсалар, ўшани қилсак», деган фикрга бордилар.

Икки кундан кейин Абдуллоҳ ибн Равоҳа розияллоҳу анху кишиларни шижоатлантириб:

«Эй қавм! Аллоҳга қасамки, сиз қўрқаётган нарса, ўзингиз талаб қилиб чиққан нарса шаҳидликдир. Биз одамларга қарши сон билан ёки кучу кўплик билан урушмаймиз. Биз фақатгина Аллоҳ бизни мукаррам қилган ушбу дин билан урушамиз. Қани жўнанглар! Икки яхшиликдан бири: зафар ёки шаҳидликдан бошқа нарса бўлмайди!» деди.

Одамлар дадил туриб йўлга тушдилар. Улар юриб бориб Балқонинг Машориф деган қишлоғига етганларида румликлардан ва араблардан иборат душман аскарига йўлиқдилар. Душман яқинлашиб кела бошлади. Мусулмонлар ўзларини «Мўъта» деган қишлоқ томонга олдилар. Ўша ерда икки тараф тўқнашди ва шиддатли жанг бошланди.

Мусулмонларнинг амири Зайд ибн Ҳориса розияллоҳу анху Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам томонларидан берилган байроқни баланд кўтарган ҳолида душманга қарши баҳодирона жанг қилдилар. Жанг давомида у киши шаҳид бўлдилар.

Кейин байроқни Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам тавсия қилганларидек Жаъфар ибн Абу Толиб

розияллоху анху олдилар. У киши ҳам ҳаммага ўрнак бўлиб жанг қилдилар. Жаъфар розияллоху анхунинг отлари йиқилиб тушган эди, отни сўйиб юбориб пиёда юриб жанг қилдилар. Урушда у кишининг ўнг қўли кесилиб кетди. Шунда у киши байроқни чап қўли билан кўтардилар. Чап қўли ҳам кесилган эди, байроқни икки кесилган қўлнинг қолган қисми ила кўтардилар. Охири шаҳид бўлдилар. Ўшанда Жаъфар ибн Абу Толиб розияллоху анху ўттиз уч ёшда эдилар.

Мусулмонлар мазкур шаҳиди аълонинг танаси— кўксидан душман қиличи ва найзаларидан етган тўксонта жароҳатни топдилар. Ўйлаб кўринг-а, ўттиз уч ёшли йигитнинг кўкрагининг ўзида тўксонта жароҳат! Ҳа, жаннат иштиёқида ёнган йигитларнинг йигити, паҳлавонларнинг паҳлавони, баҳодирларнинг баҳодири ана шундоқ тарзда шаҳид бўлди. У душманнинг кўплигидан ҳам, кучлилигидан ҳам тап тортмай жанг қилиб ўзининг олий мақсади —шаҳидликка эришди. У дунёнинг нозу неъматларига ҳам, зебу зийнатларига ҳам заррача кизикмай, ўзининг олий мақсадига эришди.

Жаъфар ибн Абу Толиб розияллоху анху шаҳид бўлганларидан кейин Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам тавсия қилганларидек байроқни Абдуллоҳ ибн Равоҳа розияллоху анху олиб олға ташланди. У киши отидан тушиб байроқни кўтарган ҳолда жанг қила бошлади. Амакиваччаси унинг ёнига келиб бир- оз гўшти бор бир суякни узатиб:

«Бироз тамадди қилиб ол! Бу кунларда кўп чарчадинг» деди. У гўшtdан бир тишлади. Аммо уни дароҳол ташлаб юборди-да, туриб қиличини олиб яна жангга кирди. Душман томонга шердек ташланди. Вақти соати етиб Абдуллоҳ ибн Равоҳа розияллоху анху ҳам шаҳидлар сафига қўшилди.

ХОЛИД АСКАРБОШИ

Абдуллоҳ ибн Равоҳа розияллоҳу анҳу шаҳид бўлганларидан кейин мусулмонлар ўзларига Холид ибн Валид розияллоҳу анҳуни аскарбоши этиб сайладилар. Энди байроқ Холид ибн Валид розияллоҳу анҳунинг қўлига ўтди. У киши ўта шижоатли ва ҳикмат билан иш юритадиган тадбиркор шахс эди. Айниқса, уруш сирларини жуда яхши билар эди. Холид ибн Валид розияллоҳу анҳу жанг қила бориб, аста-секин Ислом лашкарининг жануб томон силжишини йўлга қўйди. Душман эса шимол томон силжий бошлади. Қоронғи тушди. Одамлар урушни тўхтатишди. Икки томон ҳам дам олишни афзал кўрди.

Качаси Холид ибн Валид розияллоҳу анҳу Ислом лашкари турган жойнинг орқа томонига кўпчилик жангчиларни турли жойларга ўрнаштирди. Кейин уларга худди орқадан мадад кучлари етиб келгандек овоз чиқаришни амр қилди. Жангчилар ўз амирларининг амрини аъло даражада бажардилар.

Шу билан бирга, Холид ибн Валид розияллоҳу анҳу яна бошқа бир ҳарбий хийла ҳам ишлатди. Аскарнинг ўнг томонини чап томонга, орт томонини олд томонга алмаштирди. Эрталаб румликлар тамоман бошқача аскарни кўрдилар.

Румликлар ичида мусулмонларга мадад кучлари етиб келибди деган шов-шув тарқалди. Уларнинг кўнглига кўрқув тушди. Буларнинг уч мингтасининг иши кечаги кўрганимиз бўлса, мадад кучи келганидан кейин кўрадиганимизни кўрар эканмиз-да, деб кўрқиб қолдилар. Бу кўрқув уларни мусулмонларга қарши ҳужум бошлашдан тўсди. Шундоқ қилиб Аллоҳ мусулмонларни сақлаб қолди.

ЖАНГ ХАБАРИ

Узоқ-узоқларда жанг олиб бораётган Ислом лашкарининг хабари ўша вақтнинг ўзида Мадинаи Мунавварада тарқаб турар эди. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Мадинаи Мунавварадаги саҳобаларига Мўътадаги жанг майдонида бораётган тўқнашув ҳақида бирма-бир хабар бериб турар эдилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам атрофларида турганларга:

«Байроқни Зайд олди. У мусибатга учради. Байроқни Жаъфар олди. Бас, у ҳам мусибатга учради. Энди байроқни Ибн Равоҳа олди. Бас, у ҳам мусибатга учради» дер ва кўзларидан дув-дув ёш тўкилар эди.

Токи байроқни Аллоҳнинг қиличларидан бир қилич олди ва нусрат келди.

У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам Жаъфар ибн Абу Толиб ҳақида:

«Аллоҳ унинг икки кўли бадалига икки қанот берди. Улар билан у жаннатда учиб юради», дедилар. Шунинг учун ҳам Жаъфар розияллоҳу анҳуни «Икки қанот соҳиби» деб аталади.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Жаъфарнинг хотинига:

«Менга Жаъфарнинг болаларини олиб кел», дедилар. Улар ҳозир бўлганларида қучиб ҳидладилар ва кўзларидан дув-дув ёш тўкиб туриб Жаъфар розияллоҳу анҳунинг шаҳид бўлганлари хабарини айтдилар.

У зот ўз аҳлларига:

«Жаъфар аҳли учун таом тайёрланглар, уларни машғул қиладиган нарсга келди», дедилар. Ҳазратнинг юзларини маҳзунлик қоплаб олган эди.

ЛАШКАРНИНГ ҚАЙТИШИ

Мўъта жангидан қайтиб келаётган лашкар Мадинаи Мунавварага яқинлашганда одамлар уларни кутиб олиш учун шаҳар ташқарисига чиқа бошладилар. Кутиб олувчиларнинг бошида Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўзлари бор эди. Биринчи бўлиб ёш болалар олдинга интилдилар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам улов миниб олган эдилар. У зот одамларга қараб:

«Ёш болаларни кўтариб олинглар! Менга Жаъфарнинг ўғлини беринглар!» дедилар. Одамлар Жаъфар розияллоҳу анхунинг ўғли Абдуллоҳни олиб келдилар. У зот уни олиб, олдиларга ўтқазиб олдилар.

Мусулмонлар Ислом лашкарининг шонли зафарларига ўрганиб қолишган эдилар. Шунинг учун ҳам, Мўътадаги уруш уларга Ислом лашкарининг мағлубияти бўлиб кўринди. Улар қайтиб келаётган жангчилар устидан тупроқ сочиб:

«Қочқоқлар! Аллоҳнинг йўлида қочдинглар!» деб бақира бошладилар. Шунда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Йўқ! Улар, иншааллоҳ, каррорлар –қайта ҳужум қилувчилар», дедилар.

Дарҳақиқат, Мўъта жангида иштирок этган саҳобалар қочқоқ эмас эдилар. Улар ўзлари уч минг киши бўлишларига қарамай, ўша замоннинг энг кучли икки юз мингли аскарига тенг келган эдилар. Ўша аёвсиз жангда саҳобалардан фақатгина ўн икки киши шаҳид бўлган эди, холос. Кофирлардан қанча ўлганини Аллоҳнинг Ўзи билади. Биргина Холид ибн Валид розияллоҳу анхунинг кофирлар бошини узиш билан машғул бўлган тўққиз қиличи синган эди ўша жангда.

Бунинг устига, шунча тўс-тўполоннинг ичида мусулмонлар анчагина ўлжаларни ҳам қўлга киритган эдилар.

Мўъта жанги мусулмонларнинг Арабистон ярим оролидан ташқарида араблардан бошқалар билан биринчи бор тўқнашуви эди.

Бу жангда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўзлари иштирок этмаган бўлсалар ҳам, унда нисбатан кўп одам бўлгани ва катта аҳамиятга эгалиги учун тарихчиларимиз уни ғазот деб номлаганлар. Аслида Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам иштирок этмаган урушнинг сарийя дейилиши ҳаммага маълум.

БАЪЗИ САРИЙЯЛАР

Мўъта жангидан кейин Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам турли жойларга катта саҳобалар қўмондонлигида сарийялар юбордилар. Тарихчиларимиз бу сарийялар ичида Зотис Салосил ва Хабат сарийясини алоҳида таъкидлашади.

МАККА ФАТҲИ

Шундоқ қилиб Аллоҳнинг дини ҳамма томонга тарала бошлади. Кишилар Ислom таълимоти остида ҳаёт кечиришни афзал кўра бошладилар. Мадинадаги Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бошлиқ Ислom давлати Қуръони карим таълимотларини ҳаётга татбиқ қилиб, ҳаммага икки дунё саодатига қандoқ қилиб эришиш мумкинлигини амалда кўрсата бошладилар. Кун сайин, соат сайин Ислomнинг тарафдорлари, мусулмонлар сони кўпайиб борар эди.

Бу ҳолат, албатта, Қурайшни тинч кўймас эди. Унинг жизғанаги чиқиб, нима қилиб бўлса ҳам, мусулмонларга зиён етказишга ҳаракат қилар эди.

ҚУРАЙШ ВА БАНИ БАКР ТОМОНИДАН

СУЛҲНИНГ БУЗИЛИШИ

Дардни яширсанг иситмаси ошкора қилади деганларидек, Қурайш ва унинг шартномадоши Бани Бакр ўз душманликларини тутиб тура олмай Ҳудайбия сулҳини бузишди.

Ҳудайбия сулҳида «ким Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг шартномасига қўшилмоқчи бўлса қўшилавериши, шунингдек, ким Қурайшнинг шартномасига қўшилмоқчи бўлса қўшилавериши» келишилган эди. Ана ўша бандга биноан, Бани Бакр Қурайшнинг, шартномасига, Ҳузоъа Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг шартномасига қўшилган эдилар.

Бани Бакр билан Ҳузоъанинг ўртасида эса, қадимги адоват бор эди. Исломдан олдин улар бир-бирлари билан урушиб юрар эдилар. Ислом келгандан кейин бу адоват тўхтаган эди. Ҳудайбия сулҳи тузилгандан кейин бу икки қабила бир-бирига қарши икки томонга шерик бўлиб, душманликлари яна янгиланди.

Бани Бакр қабиласи пайтдан фойдаланиб, Ҳузоъадаги эски ўчини олмоқчи бўлди. Ҳузоъаликлар ўз сувхоналарида машғул бўлиб турганларида Бани Бакр одамлари уларга тўсатдан ҳужум қилиб бир неча кишини ўлдирдилар. Тўс-тўполон бўлиб орада уруш чиқди. Қурайш ўз шартномадоши Бани Бакрга қурол етказиб берди. Қурайшнинг кўзга кўринган одамлари кечаси билдирмай бориб урушда шахсан иштирок этдилар. Ҳузоъаликлар Ҳарамга қараб қочдилар. Ҳарамга етиб борганларидан кейин Бани Бакрликларнинг баъзилари:

«Энди Ҳарамга кирдик. Худодан кўрқинглар! Худодан кўрқинглар!» дейишди. Бошқалари эса:

«Бугун Худо йўқ! Эй Бани Бакр ўчингизни олиб қолинг! Бундан кейин қулай фурсат келмайди!» деди.

ПАЙҒАМБАР СОЛЛАЛЛОҲУ АЛАЙҲИ ВАСАЛЛАМДАН ЁРДАМ СЎРАШ

Мазкур ҳодисалардан кейин Ҳузоъа қабиласининг одамларидан Амр ибн Солим ал-Ҳузоъий қабиласидан қирқ отлиқ билан Мадинаи Мунавварага қараб йўл олди. У тўғри Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг олдиларига бориб, тик турган ҳолда байт ўқиди. Унда у Пайғамбар алайҳиссаломга ўзлари билан Ҳузоъа ўртасида шериклик шартномаси борлигини эслатиб ёрдам сўради. Қурайш у зот билан тузган сулҳни бузганлигини, сувхонага келиб рукуъ ва саждада турган кишиларни қатл қилганларини айтди. У зот:

«Сенга нусрат берилур, эй Амр ибн Солим!» дедилар.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Амр ибн Солимга ёрдам берилиши ҳақида гапирган бўлсалар ҳам ҳақиқатни аниқлаш учун, гапнинг ростини текшириб кўрдилар. Шундан кейингина, у зот соллаллоҳу алайҳи васаллам Қурайшга одам юбориб, хабарни айтдилар ва уларни уч нарсадан бирини танлашга чақирдилар:

Ҳузоъалик ўлдирилган кишиларнинг хунини тўлаш.

Аҳдбузарларни — Ҳузоъага қарши ҳужум уюштирган Бани бакрликларни ўз шериклигидан чиқариш.

Аҳдни бузиб уруш ҳолига ўтиш.

Уларнинг бошлиқларидан бири аҳдни бузиб уруш ҳолига ўтишни ихтиёр қилганларини айтиб жавоб берди.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга бу хабар етиб келганда саҳобаларга:

«Худди сизларнинг ҳузурингизга Абу Суфён келиб, аҳдни мустаҳкамлаш ва унинг муддатини чўзишни сўрайдиганга ўхшайди», дедилар. Шундоқ бўлди ҳам. Қурайш ўз қилмишига надомат қилди. Ўзининг эсипастларидан баъзилари қилган аҳмоқликдан

афсусланди. Улар Абу Суфённи Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига аҳдни мустаҳкамлаш ва унинг муддатини чўзишни сўраш учун юбордилар.

АБУ СУФЁННИНГ УЗР СЎРАШИ

Ўша вақтда ширк жамоасининг бошлиғи бўлган Абу Суфён ибн Ҳарб Мадинаи Мунаввара томон йўлга чиқди. Шу билан бирга, у Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қайнотаси ҳам эди. Ҳа, унинг қизи Умму Ҳабиба розияллоҳу анҳо Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг завжаи мутоҳҳаралари, мўминларнинг оналаридан бири эди. Абу Суфён, шунинг учун ҳам, Мадинаи Мунавварага етиб боргандан сўнг қизлари Умму Ҳабибанинг олдига кириб борди. У жигаргўшасиникида ўзини эркин ҳис қилиб, кира солиб, индамай, тўшаб кўйилган кўрпачага ўтирмоқчи бўлди. Шунда кутилмаган иш содир бўлди. Умму Ҳабиба розияллоҳу анҳо узоқ муддатдан бери кўришмай юрган отасининг тагидан кўрпачани шошилиб тортиб олдилар. Абу Суфён ҳайрон бўлиб:

«Ҳа, қизгинам, нима бўлди? Бу кўрпачани менга раво кўрмаяпсанми? Ёки мени кўрпачага раво кўрмаяпсанми?» деб сўради. Умму Ҳабиба розияллоҳу анҳо:

«Бу Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг кўрпачалари! Сен мушриксан, нажассан! Сенинг Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг кўрпачаларига ўтиришингни истамадим», дедилар. У:

«Аллоҳга қасамки, сенга мендан кейин ёмонлик етибди», деди.

Бу муомаладан ҳайратда қолган Абу Суфён Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига бориб сўзламоқчи бўлган эди, у зот унинг сўзларини эшитишни ҳам истамадилар. Кейин у Абу Бакр розияллоҳу

анхунинг олдига бориб, Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламга унинг гапини етказишни сўради. У киши мен бу ишни қилмайман, деди. Абу Суфён Умар, Али ва Фотима розияллоху анхумларга ҳам илтимос қилди, бўлмади.

У ҳайрон бўлиб, нима қилишини билмай қолди. У Фотима розияллоху анҳога:

«Эй Муҳаммаднинг қизи! Сен ўзингнинг манави ўғилчангни одамларга омонлик беришга амр қилсанг-чи! Шунда у арабларнинг улуғи бўларди», деб тетапоя бўлиб юрган Ҳасанни кўрсатди. Фотима розияллоху анҳо бу гапга жавобан:

«Менинг ўғлим ҳали бировга омонлик берадиган бўлгани йўқ. Қолаверса, Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламга қарши биров ҳеч кимга омонлик бермас!» дедилар.

Паришонлиги янада зиёда бўлган Абу Суфён ҳазрати Алига мурожаат қилиб:

«Эй Абул Ҳасан! Қийин аҳволда қолдим, менга маслаҳат бер», деди.

«Сенга фойда берадиган бирор нарсани кўрмаяпман. Лекин сен Бани Канонанинг саййидисан. Туриб одамлардан омонлик сўрагин-да, ўз аҳлинг томон йўл ол», деди унга ҳазрати Али розияллоху анху.

Абу Суфён масжидга кириб:

«Эй одамлар! Мен одамлардан омонлик сўрайман», деди-да, туясига миниб жўнаб қолди.

МАККА ТОМОН ОТЛАНИШ

Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам одамларга тайёргарлик ҳақида амр бердилар. У зот бу ишни сир тутиш лозимлигини алоҳида таъкидладилар.

Ҳотиб ибн Абу Балтаъа исмли киши Маккадан

Мадинага хижрат қилиб келганди. Бу саҳобий Бадр уруши иштирокчиларидан эди. Маккада унинг бола-чақаси ва мол-дунёси қолганди. Ўзи Қурайш қабиласидан бўлмай, уларга дўст тутинганлардан эди.

Ўша пайтда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Эй бор Худоё, бизнинг хабаримизни улардан беркитгин», деб дуо ҳам қилдилар.

Ҳотиб ибн Абу Балтаъа эса Пайғамбар алайҳиссаломнинг ғазотга қасд қилганликлари ҳақида хат ёзиб, бир аёл киши орқали Қурайш қабиласига юборди. Аллоҳ таоло Пайғамбаримиз алайҳиссаломнинг дуоларини қабул айлаб, бунинг хабарини у зотга билдирди.

Пайғамбар алайҳиссалом Ҳазрати Али, Зубайр ибн Аввом ва Микдодларни чақириб, тезда йўлга отланинглар, сизларга бир боғ дуч келади, у ердан бир аёлни топасизлар, унда хат бор, ўша хатни олиб қайтинглар, дедилар.

Учовлон от чоптириб боққа етиб бориб, аёл кишини топишди ва хатни чиқар, дейишди. Аёл менда хат йўқ, деди. Шунда учовлон хатни қидириб бўлса ҳам топишларини ишора қилиб: «Ё хатни чиқарасан, ё кийимларингни ечасан!» дейишди.

Аёл, ночор, соч турмаклари орасидан хатни чиқариб берди. Учовлари хатни олиб, Пайғамбар алайҳиссалом хузурларига боришди. Қарашса, Ҳотибнинг мушрикларга ёзган хати экан.

Пайғамбар алайҳиссалом:

«Эй Ҳотиб, бу нима?» дедилар.

Шунда Ҳотиб:

«Илтимос, шошилманг, мен сизнинг ёлиб келишингизни яхши билардим. Мен Қурайш аъзоси эмасман, бошқа муҳожирларнинг Маккадаги қариндошларини ҳимоя қиладиган кишилари бор, мен ҳам насабдан бўлмаса-да, бирор йўл билан Маккадаги яқинларимни ҳимоя қилиш йўлини ўйлаган эдим. Буни

кофирлигим учун ёки диндан қайтиб, муртад бўлганим учун қилганим йўқ», деди.

Пайғамбар алайҳиссалом тўғри айтдинг, деб уни кечирдилар.

Ана ўшанда Аллоҳ Мумтаҳина сурасининг аввалга оятларини тушириб, бу масаладаги ўз ҳукмларини баён қилди:

«Эй иймон келтирганлар! Агар Менинг йўлимда жиҳод қилиб ва розилигимни сўраб чиққан бўлсангиз, Менинг душманларимни ва ўзингизнинг душманларингизни дўст тутманглар. Сизлар уларга дўстлик қиласизлар, улар бўлса сизларга келган ҳаққа куфр келтирурлар. Роббингиз бўлмиш Аллоҳга иймон келтирганингиз учун Пайғамбарни ва сизни ҳайдаб чиқарурлар. Сиз уларга дўстлик қилиб сир айтурсиз. Ҳолбуки, Мен нимани махфий тутганингизнию нимани ошкор қилганингизни жуда яхши билурман. Ораларингизда ким ўша ишни қилса, тўғри йўлдан адашган бўлур».

Саккизинчи ҳижрий сананинг рамазон ойида Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Мадинадан чиқиб Макка томон йўл олдилар. У зотнинг лашкарлари ўн минг кишидан иборат эди.

У зот юриб бориб «Марриз Заҳрон» номли жойга тушдилар. Қурайш бўлаётган ишлардан беҳабар эди. Аллоҳ таоло бу ҳақда унинг кўзини кўр, қулоғини қар қилиб қўйган эди.

Йўлда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга амакиваччаси Абу Суфён ибн Ҳорис ибн Абдулмуттолиб дуч келган эди, У зот ундан берган озорлари ва қилган ҳажвлари туфайли юзларини ўгириб олдилар. У бўлса бу ҳақда Ҳазрат Али розияллоҳу анҳуга шикоят қилди. Али унга Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг юз томонига ўтиб, у зотга Юсуфнинг акалари Юсуфга айтган:

«Аллоҳга қасамки, ҳақиқатда Аллоҳ сени биздан устун қилди. Биз эса, хатокорлардан бўлдик», деган гапларини айтишни ўргатди. У ўшандоқ қилди.

Шунда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам унга қараб:

«Бугунги кунда сизларни айблаш йўқ. Сизларни Аллоҳ мағфират қилгай. У раҳм қилгувчиларнинг раҳмлироғидир», оятини тиловат қилдилар.

Абу Суфён ибн Ҳорис ибн Абдулмуттолибнинг Исломи гўзал бўлди. У мусулмон бўлганидан кейин ҳаё килиб бирор марта ҳам Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга бошини кўтариб қарамади.

АБУ СУФЁН РАСУЛУЛЛОҲ СОЛЛАЛЛОҲУ АЛАЙҲИ ВАСАЛЛАМ ҲУЗУРЛАРИДА

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам лашкарларга олов ёқишни амр қилдилар. Катта олов ва кишилар ҳаракатини сезиб қурайшликлар сергакландилар. Абу Суфён ҳам гап нимадалигини билиш учун шаҳардан ташқарига чиқди. У ўзича:

«Бу кечадагига ўхшаш оловни ва аскарни ҳеч кўрганим йўқ эди», деди.

Аббос ибн Абдулмуттолиб мусулмон ҳолида аҳли аёли билан Маккадан чиқиб аскарга келиб қўшилган эди. У қоронғида Абу Суфённи излаб топди ва:

«Мана, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам одамлар билан келдилар. Қурайшнинг ҳолига вой!» деди. У мусулмонлардан бирортаси Абу Суфённи ўлдириб қўямасин деб шошилиб уни ҳаширига мингаштириб олиб Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига олиб келди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Абу Суфённи кўришлари билан:

«Шўринг қурисин, эй, Абу Суфён, Аллоҳдан ўзга ибодатга сазовор зот йўқлигини биладиган вақт келмадими?!» дедилар. Абу Суфён:

«Ота-онам сизга фидо бўлсин. У зот сизни қандоқ ҳам хилмли, қандоқ ҳам қарамли, қандоқ ҳам силаи раҳимлик қилди. Аллоҳга қасамки, батаҳқиқ билдимки, агар Аллоҳдан ўзга илоҳ бўлганида, менинг бирор ҳожатимни чиқарар эди», деди. У зот:

«Шўринг қурисин, эй Абу Суфён, менинг Аллоҳнинг Расули эканимни биладиган вақт келмадими?!» дедилар. Абу Суфён:

«Ота-онам сизга фидо бўлсин. У зот сизни қандоқ ҳам хилмли, қандоқ ҳам қарамли, қандоқ ҳам силаи раҳимлик қилди. Аллоҳга қасамки, бу ҳақда ҳалигача кўнгилда бир нарсас бор», деди.

Шунда Аббос гапга аралашиб:

«Шўринг қурисин! Мусулмон бўл! Бўйнингдан чопмасимиздан аввал «Ла илаҳа иллаллоҳ, Муҳаммадур Расулуллоҳ» деб шаҳодат келтир!» деди. У шаҳодат келтириб мусулмон бўлди.

Кейин Аббос розияллоҳу анҳу Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга мурожаат қилиб:

«Абу Суфён фахрни яхши кўрадиган одам, унга бирор илтифот қилиб қўйсангиз яхши бўларди», деди. Шунда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Хўп! Ким Абу Суфённинг ҳовлисига кириб олса, омонликдадир! Ким эшигини ёпиб олса, омонликдадир! Ким масжидга кириб олса, омонликдадир!» дедилар. Шундоқ қилиб афв ва омонлик ҳаммага баробар бўлгани эълон қилинди.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Макка томон Аллоҳнинг лашкарларини бошлаб юрмоқчи бўлганларида Аббосга:

«Абу Суфённи водийнинг тор жойида ушлаб тур. У

Аллоҳнинг аскарларини бир кўриб кўйсин!» дедилар.

Аббос розияллоҳу анҳу Абу Суфённи етаклаб бориб Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам айтган жойда тўхтатиб турди. Ўн минг кишилик музаффар Ислом лашкари Макка томон денгиздек мавжланиб кела бошлади. Ҳар бир қабила ўз байроғи остида ўта бошлади. Ҳар бир қабилани кўрганда Абу Суфён:

«Эй Аббос булар кимлар?» дер эди.

Аббос улар кимлигини айтар эди. Бирдан муҳожир ва ансорийлардандан иборат гуруҳ Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам билан ўтиб қолдилар. Дубулғалар ичидан уларнинг фақатгина ёноқлари кўриниб турарди. Абу Суфён:

«Субҳаналлоҳ! Аббос! Булар кимлар?!» деди.

«Расулуллоҳ муҳожир ва ансорлар ила келмоқдалар!» деди Аббос.

«Буларга бировнинг кучи ҳам, қуввати ҳам етмайди. Аллоҳга қасамки, эй Абул Фазл, бугун укангнинг ўғлининг мулки улуғ бўлди», деди Абу Суфён.

«Мулк эмас! Нубувват!» деди Аббос.

«Ҳа! Ҳа! Шундоқ! Шундоқ!» деди Абу Суфён.

Шу ерга келганда Аббос Абу Суфёнга:

«Қавминга нажотни ўйла», деди.

Абу Суфён ўқдай учиб Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан аввал Маккага кириб борди-да, баланд овоз билан:

«Эй Қурайш жамоаси! Мана, Муҳаммад сизнинг кучингиз етмайдиган нарса ила келди! Ким Абу Суфённинг ҳовлисига кирса, омонликдадир!» деб бақирди.

Унинг олдида хотини Ҳинд бинти Утба тезлаб келди-да, мўйловидан тутиб туриб, ҳақорат гапларни айтди. Аммо Абу Суфённинг бунга ўхшаш гапларни муҳокама қилишга ҳоли йўқ эди. У яна ўз қавмига бақира кетди:

«Шўринглар қурийди! Ўзинглардан кетманглар! У

олдингизга сизнинг кучингиз етмайдиган нарса ила келди! Ким Абу Суфённинг ҳовлисига кириб олса, омонликдадир!» деди. Улар бўлса:

«Аллоҳ сени ҳалок қилсин! Сенинг ҳовлинг бизга нима қилиб берар эди!» дедилар. У бўлса қичқиришда давом этди:

«Ким эшигини ёпиб олса, омонликдадир! Ким масжидга кириб олса, омонликдадир!»

Одамлар уй-уйларига тарқалиб кетдилар. Баъзилари Масжидул Ҳаромга кириб олишди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга Саъд ибн Убода розияллоҳу анҳу водийнинг тор жойида Абу Суфённинг олдидан ўтаётиб унга:

«Бугун қирғинбарот куни. Бугун Каъба ҳалол қилинур», дегани ҳақида хабар етди. Буни эшитгандан сўнг у зот рози бўлмадилар ва:

«Бугунги кун раҳм-шафқат кунидир. Бугунги кун Аллоҳ Каъбани улуғлайдиган кундир», дедилар ва ўз аскарбошиларига ўзларига қарши уруш қилмаганларга тегмасликка амр этдилар. Фақат олти эркак ва тўрт аёлни бундан мустасно қилдилар. Улар Исломга ҳаддан ташқари душманлик қилган ва Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламни ҳажв қилган кишилар эдилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Маккага унинг юқори тарафидан, Кадаадан кирдилар. Холид ибн Валидга ўз одамлари билан Макканинг паст тарафидан, Қудайдан киришни топширдилар. Мусулмонлар ҳеч қандай қаршиликсиз Маккага кириб бордилар.

Фақат Холид ибн Валидга ўз одамлари билан келаётган томонда қаршилиқ кўрсатилди. Бир гуруҳ мушриклар уруш қилгани чиқишди. Уларнинг ичида Икрима ибн Абу Жаҳл ва Сафвон ибн Умайя ҳам бор эди. Холид розияллоҳу анҳу ва унинг одамлари уларга қарши уруш қилдилар. Бу жангда қурайшликлардан йигирма тўрт,

Ҳузайлдан тўрт киши ҳалок бўлди.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам узокдан қиличларнинг ялтирашини кўриб аччиқлари чикди. Шунда у зотга Холидга қарши уруш очишувди, у ҳам жанг қилишга мажбур бўлди, дейилди. У зот, Аллоҳнинг қазоси хайрлидир, дедилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Зи Тувога етганларида Аллоҳ берган зафарга шукр қилиб, бошларини эгдилар. У зотнинг муборак пешоналари эгарнинг қошига тегай дер эди. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам туялари устида Фатҳ сурасини тиловат қилиб борар эдилар. У зотнинг ортларига ўзларининг озод қилган кулларининг ўғли Усома ибн Зайд мингашиб олган эди. Бу шараф аслзода арабларга эмас, асли қулбачча бўлган шахсга насиб бўлишида ҳам Исломнинг улуғворлиги акс этиб турар эди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам кетаётганларида бир одам йўлларини тўсиб чиқиб, гапирмоқчи бўлди. Лекин сир босиб қалтираб қолди. Шунда у зот соллаллоҳу алайҳи васаллам уни тинчлантириб:

«Шошилма. Мен подшоҳ эмасман. Мен қурайшлик қадид ейдиган бир аёлнинг боласиман, холос», дедилар.

Ўша куни хижратнинг саккизинчи йили Рамазон ойининг йигирманчи куни эди.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Маккага киришлари билан Байтуллоҳга қараб юрдилар. Ўша пайтда Байтуллоҳнинг атрофида уч юз олтмишта бут бор эди. У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам Каъбани тавоф қилиш жараёнларида «Ҳақ келди ва ботил йўқ бўлди» оятини ўқиб юриб, бирин-кетин ўша бутларни йиқитдилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам тавофларини битирганларидан кейин Каъбанинг калитига соҳиб бўлган Усмон ибн Толҳани чақириб, калитни олиб келишни

сўрадилар. У калитни олиб келиб берди. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Каъбага киришларидан олдин унинг ичидаги бут ва суратларни чиқариб ташлашга амр қилдилар. Одамлар Каъба ичидаги барча нарсаларни чиқариб ташладилар. Сўнгра у зот ичкарига бир неча саҳобалар билан кирдилар.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Мадинаи Мунавварага ҳижрат қилишларидан олдин ҳам бир марта Усмон ибн Толҳадан Байтуллоҳнинг калитини бериб туришни сўраганларида, у кўполлик билан жавоб берган эди. Энди эса у калитни бериб қўйиб, ҳаяжонда турар эди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Каъбанинг ичидан қайтиб чиққанларидан кейин яна Усмон ибн Толҳани чақириб калитни бердиларда:

«Уни абадийликка олинглар. Уни сизга мен берганим йўқ. Уни сизга Аллоҳ берди. Уни сиздан фақат золимгина тортиб олиши мумкин», дедилар.

Сўнгра Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Билол розияллоҳу анҳуга Каъбанинг устига чиқиб намозга азон айтишни амр қилдилар. Кечаги қора қул бугун Ислом шарофати ила Аллоҳнинг уйи устида туриб Аллоҳнинг мадҳияси бўлмиш азонни ўзининг жарангдор овози ила баралла айтган биринчи ва ягона одам бўлди. Билол Ҳабашийнинг ширали овози илоҳий нидо ила ернинг қоқ марказидан атрофга ажойиб бир ҳолда таралди. Кишилар Аллоҳнинг динига гуруҳ-гуруҳ бўлиб кира бошладилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Каъба эшигининг икки кесақисидан ушлаб туриб муборак бошларини кўтариб одамларга қарадилар. Ҳамма томондан одамлар саф-саф бўлиб турар эдилар. Ҳамма энди нима бўлар экан деб нафас ютмай қараб турар эди. Шунда у зот:

«Аллоҳдан ўзга ибодатга лойиқ зот йўқдир. Унинг Ўзи ёлғиздир. Унинг шериги йўқдир. У зот ваъдасига содиқ қолди. У зот бандасига нусрат берди. У зот гуруҳларни

ёлғиз Ўзи енгди. Билиб қўйинглар, барча ўч олиш, мол ёки қон менинг ушбу икки оёғим остидадир. Фақат Байтнинг мутасаддилиги ва ҳожиларни суғориш бундан мустаснодир.

Эй Қурайш жамоаси! Албатта, Аллоҳ сизлардан жоҳилият кибрлигини ва ота-боболар билан фахрланишни кетказди», деб туриб:

«Эй одамлар! Биз сизларни бир эркак ва аёлдан яратдик ва сизларни ўзаро танишишингиз учун халқлар ва қабилалар қилиб қўйдик. Албатта, Аллоҳнинг ҳузурида энг ҳурматлигингиз энг тақводорингиздир. Албатта, Аллоҳ билувчи ва хабардор зотдир», оятини тиловат қилдилар. Кейин сўзларида давом этиб:

«Эй Қурайш жамоаси! Нимани ўйлаяпсизлар? Мен сизларга нима қилмоқчиман?» дедилар.

«Яхшилик! Карамли биродар! Карамли биродарнинг ўғли!» дейишди улар. Шунда У зот:

«Мен сизларга Юсуф ўз акаларига айтган нарсани айтаман:

«Бугунги кунда гинахонлик йўқ». Кетаверинглар! Сизлар озодсизлар!» дедилар.

Кейин ўзлари Умму Ҳонё бинти Абу Толибнинг уйига кириб саккиз ракаъат намоз ўқидилар.

Шу ерда истисно тариқасида Маккада бўлса ҳам ўлдиришга амр қилинган олти эркак ва тўрт аёлдан баъзиларининг ҳам авф этилганини айтиб ўтмоғимиз лозим. Улардан кўпларининг имони яхши бўлди.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Маккада кишиларнинг байъатларини ҳам қабул қилдилар. У зот Сафо устида ўтирган ҳолларида эркаклардан Аллоҳга ва Унинг Расулига қўлларидан келганича итоат қилишга байъат олдилар.

Эркаклардан байъат олиб бўлганларидан кейин

аёллардан олдилар. Ўша куни Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга баъйат қилган аёллар ичида Абу Суфённинг хотини Ҳинд бинти Утба ҳам бор эди. У Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ўлдиришга амр қилган тўрт аёл ичида бор эди. Аммо у зот уни афв қилдилар.

Макка фатҳ қилиниб ҳамма Исломга кира бошлагач, Мадинаи Мунавваралик мусулмонларнинг ичида: «Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам Маккада қолар эмишлар, энди Мадинаи Мунавварага қайтиб бормас эканлар», деган гап тарқалди. Бу миш-мишни эшитганларидан сўнг у зот бу ҳақда сўрадилар. Улар олдин уялиб бир нарса дейишмади. Кейин эса айтганларига иқрор бўлишди. Шунда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Аллоҳ сақласин! Ҳаёт сизнинг ҳаётингиз! Мамот ҳам сизнинг мамотингиз!» дедилар. Ансорийлар бу гапни эшитиб беҳад хурсанд бўлдилар.

Ўша кунлари Фазола ибн Умайр исмли киши Байтуллоҳни тавоф қилиб юриб Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламни ўлдирмоқчи бўлди. У Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга яқинлашиб келганда у зот:

«Эй Фазола!» дедилар.

«Ҳа! Эй Аллоҳнинг Расули!» деди у.

«Нафсинг сенга нима демоқда?» дедилар у зот.

«Ҳеч нарса. Аллоҳни зикр қилаётган эдим», деди. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам кулдилар-да:

«Аллоҳга истиғфор айт» деб туриб унинг кўксига кўлларини қўйдилар. Унинг кўнгли тинчланди.

Кейинчалик Фазоланинг ўзи «Аллоҳга қасамки, У зот кўлларини кўксимдан кўтармай туриб Аллоҳ халқ қилган нарсалар ичида менга энг маҳбубига айландилар» деб юрар эди.

ЖОҲИЛИЯТ ВА БУТПАРАСТЛИК

БЕЛГИЛАРИНИНГ ЙЎҚОТИЛИШИ

Ўша кунлари Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Лот, Манот ва Уззо каби мушрикларнинг бутларига жангчи гуруҳларни юбориб уларнинг ҳаммасини буздириб юбордилар. Макка кўчаларида жарчи юриб:

«Ким Аллоҳга ва қиёмат кунига иймон келтирган бўлса, уйда ҳеч бир бутни қўймай синдирсин!» деб жар солди.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам турли қабилаларга ҳам одам юбориб бутларини буздириб ташладилар. Жумладан, у зот соллаллоҳу алайҳи васаллам Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анҳуни мушрикларнинг «Зул хасла» номли ибодатхонасини бузишга юбордилар. У киши аҳмаслик юз эллик отлик билан бориб уни бузиб ташладилар. Кейин Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига келиб хабарни етказдилар. У зот у кишининг ва аҳмасликларнинг ҳақига дуо қилдилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Маккада ўн тўққиз кун турдилар. Кейин Мадинаи Мунавварага қайтишга тайёргарликни бошладилар.

МАККА ФАТҲИ АҲАМИЯТИ

Макканинг фатҳ этилиши улкан аҳамиятга эга эди. Макка – ҳаммага машҳур муқаддас шаҳар. Унинг асосий аҳолиси Қурайш – арабларнинг бош ва энг обрўли қабиласи.

Тарихда ҳеч бир подшоҳ ёки ҳеч бир куч Маккани фатҳ қила олмаган. Ким бу ниятни қилса, Абраҳага ўхшаб ўз-ўзидан ҳалокатга учраган. Ўша пайтда машҳур фил ходисасини кўрган-билган одамлар ҳам кўп эди.

Бунинг устига Қурайшнинг бошқа қабилаларга таъсири кучли эди. Кўпгина қабилалар Қурайш билан

иттифоқчи эди. Шунинг учун, у иттифоқни бузиб Исломга кира олмай турган эдилар. Ундан ҳам кўпи эса иккиланиб Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам билан Қурайш орасидаги курашнинг натижасини кутиб турар эди. Улар ўзларича, агар Муҳаммад ҳақиқий пайғамбар бўлса Қурайш устидан ғалиб чиқади, ўшанда унга иймон келтирамиз, дер эдилар.

Аллоҳ таоло Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга Маккани фатҳ этгандан сўнг бу саволларнинг ҳаммасига жавоб топилди.

Аввало, ҳеч кимга фатҳ этилмаган Макканинг Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга фатҳ этилиши У зотнинг ҳақиқий пайғамбар эканликларининг исботи бўлди.

Иккинчидан, Қурайшнинг ҳаммаси мусулмон бўлиши бошқалар олдидаги барча иккиланишни йўққа чиқарди.

Энди ҳамма тўп-тўп бўлиб Исломга кира бошлади.

«Вақтики, Аллоҳнинг нусрати ва фатҳ келса...

Ва одамларнинг Аллоҳнинг динига тўп-тўп бўлиб кираётганини кўрсанг...

Бас, Роббингни поклаб ёд эт ва Унга истиғфор айт. Албатта, У тавбаларни кўплаб қабул этувчидир», деган Аллоҳга ҳамдлар бўлсин.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Маккани тарк этишларидан олдин, йигирма ёшлар атрофидаги Итоб ибн Усайд розияллоҳу анҳуни бу муқаддас шаҳарга амир қилиб тайинладилар.

ҲУНАЙН ҒАЗОТИ

Ҳунайн ғазоти Маккаи Мукаррама фатҳ қилингандан сўнг, саккизинчи ҳижрий йилнинг Шаввол ойида бўлган эди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Маккаи Мукаррама фатҳини тамомлаб, ишларни бир ёқлик қилиб,

шаҳар аҳолисининг кўпи мусулмон бўлиб турган пайтда нохуш хабарни эшитдилар. Хабарда айтилишича, Ҳавозин қабиласи Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга қарши уруш қилиш учун одам тўплабди. Уларнинг бошлиғи Молик ибн Авф ан-Назрий экан. Унга сакифликлар тўла қўшилибди. Яна Бани Жашм, Бани Саъд ибн Бакр, Ҳилол қабиласидан Авьоъ уруғи (улар оз экан) Бани Амир ибн Омир ва Авф ибн Омирлар қўшилишибди. Улар ўзлари билан аёллар, болалар, қўйлар ва бошқа нарсаларни ҳам олиб чиқибдилар.

Ҳавозин қабиласи Қурайшдан кейинги иккинчи куч ҳисобланар эди. Бу икки қабилла ўртасида доимо мансаб талашув бўлар эди. Ҳавозин қабиласи ҳар бир нарсада Қурайшдан қолишмасликка тиришар эди. Қурайш енгилгандан кейин ҳавазонликлар улар қила олмаган ишни қилиб шуҳрат қозонмоқчи бўлдилар. Улар Исломни йўқ қилиб ташлаб, одамлар ўртасида «Қурайшнинг қўлидан келмаган ишни Ҳавозин қилди-я», деган гап тарқалишини жуда ҳам истадилар. Ана ўша ножўя истак уларни Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга қарши аскар тўплашга чорлади.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Макка фатҳи учун олиб келган муҳожирлар, ансорийлар ва араб қабилаларидан тузилган ўн минг кишилик аскарлари билан душман томон йўл олдилар. Исломга янги кирган икки минг маккалик ҳам у киши билан бирга эди. Ҳаммалари бир бўлиб душман томон юриш қилдилар.

Икки томон Макка билан Тоиф орасидаги Ҳунайн деб номланадиган водийда тўқнашдилар. Жанг тонг ғира-шира ёришганда бошланди. Мусулмонлар водийга кириб боришганида, ҳавозинликлар қўйган пистирма уларга сездирмай бирдан хужум қилиб қолди. Улар тинмай камондан ўқ ёғдиришар, қиличларини ишга солишар ва подшоҳлари буюрганидек, ёппасига хужум қилишар эди.

Ана шу пайтда мусулмонлар орқага қараб қоча бошладилар.

Ўша куни Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам собит турдилар. У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам хачирларини душманнинг рўбарасига қараб солар эдилар. Хачирнинг юганини ўнг томондан Аббос, чап томондан Абу Суфён ибн Ҳорис ибн Абдулмуттолиб тутиб тортишар, унинг юришини секинлатишар эди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам эса, одамларни қайтаришга уриниб:

«Мен томонга, эй Аллоҳнинг бандалари, мен томонга! Мен Аллоҳнинг Расулиман! Менинг Пайғамбарлигим ёлғон эмас! Мен Абдулмуттолибнинг фарзандиман!» деб қичқирар эдилар.

У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам билан саҳобалардан юз кишича собит турдилар. Уларнинг ичида Абу Бакр, Умар, Али, Аббос, Фазл ибн Аббос, Абу Суфён ибн Ҳорис, Айман ибн Умму Айман, Усома ибн Зайд розияллоҳу анҳум бор эдилар. Сўнгра Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам амакилари Аббосга баланд овоз билан:

«Эй дарахт соҳиблари», деб чақиришни буюрдилар. (Худайбияда муҳожир ва ансорийлар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга дарахт остида байъат қилган эдилар. Ана ўша кишиларни чақиришни амр этдилар). Аббос баланд овоз билан чақиришга тушди. Улар эса:

«Лаббайка, лаббайка», деб жавоб бериб, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам томон қайта бошладилар. Баъзи кишиларнинг минган улови қайтмаса, совутини кийиб, уловидан тушиб, пиёда келди. Улардан бир гуруҳи Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳузурларида тўплангандан сўнг, уларга сидқидилдан кучли бир ҳамла қилишга буйруқ бердилар. Шунда мушриклар енгилиб, пала-партиш қочишга тушди. Асирларни тўплаб,

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қошларига олиб келишгандагина, бошқа мусулмонлар ҳам қайтиб келишди.

Бу урушда биринчи марта мусулмонлар томонида ўн икки минг кишилиқ аскар қатнашди. Аскарнинг кўплиги уларни ғурурлантириб, ғалабанинг асосий манбаини унутиб қўйдилар. Оқибатда жангнинг бошланишида мағлубиятга учрадилар. Сўнгра Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам билан бирга собит турган оз сонли мусулмонларга Аллоҳнинг Ўзи нусрат берди. Шу билан бирга, Аллоҳ мусулмонларга ёрдам учун фаришталарни ҳам туширди.

Энди ана ўша ишларни ушбу уч ояти карима қандоқ васф қилганини ўрганиб чиқайлик.

«Батаҳқиқ, Аллоҳ сизларга кўп жойларда нусрат берди. Ҳунайн кунида ҳам».

Дарҳақиқат, Аллоҳ таоло мусулмонларга жуда кўп жойларда ёрдам берди. Бадр урушидан бошлаб то Ҳунайнгача бўлган барча урушларда Аллоҳ таоло мусулмонларга Ўз ёрдамини бериб келди. Ҳунайн куни ҳам Аллоҳнинг ёрдами бўлмаганда мусулмонларнинг иши чатоқ бўлиб қолган эди.

«Ўшанда сизни кўплигингиз мағрур қилган эди. Бас, сизга ҳеч фойда бермади ва кенг ер сизга торлиқ қилиб қолди».

Ҳунайн уруши Маккаи Мукаррама фатҳидан кейин бевосита бошланганидан унга мазкур фатҳда иштирок этган фотиҳлардан ташқари фатҳ сабабли янги мусулмон бўлган аҳли Макка ва бошқа кўпгина томонлар ҳам чиқишган эди.

Ҳамма янги ғалаба, Исломнинг зоҳир бўлиши нашидасини сурар эди. Кўпчилик, энди иш битди, мусулмонларга ҳеч ким бас кела олмайди, деган фикрда эди. Биринчи марта мусулмон лашкари ўн икки минг

кишилик катта лашкарга айланган эди. Кишиларни бу улкан адад ғурурга кетказиб қўйганди. Уларда озлик чоғимизда қанчадан-қанча душманларнинг устидан ғолиб чиққанмиз-ку, шунча катта сонга эга бўлиб туриб ўзимиздан оз сонли мушрикларни енга олмасмидик, деган манманлик пайдо бўлган эди.

Аммо Ҳунайн уруши қизиган пайтда аскарнинг ададининг кўплиги ҳеч қандай фойда бермай қолди. Мушриклар қўйган пистирмадан тўсатдан қақшатқич зарбага учраган мусулмонлар ўзларини дарҳол ўнглай олмай қолдилар. Душманнинг кучли босқиси туфайли уларга ер юзи торлик қилиб қолди ва:

«Сўнгра ортга қараб қочдингиз».

Қочганда ҳам ҳеч нарсага қарамай қочдингиз. Ҳатто ўз Пайғамбарингизни ҳам ташлаб қочдингиз.

«Сўнгра Аллоҳ сокинлигини Пайғамбарига ва мўминларга туширди ҳамда сиз кўрмайдиган лашкарларни туширди ва куфр келтирганларни азоблади».

Аллоҳ таоло туширган сокинлик туфайли Унинг Пайғамбари ҳамма қочганда ҳам собит турди. У зот ҳеч нарсадан кўркмай ҳаҷирини душман томон илдамлатар эдилар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам, одамларни қайтаришга уриниб:

«Мен томонга, эй Аллоҳнинг бандалари, мен томонга! Мен Аллоҳнинг Расулиман! Менинг Пайғамбарлигим ёлғон эмас! Мен Абдулмуттолибнинг фарзандиман!» деб қичқирар эдилар.

Шунингдек, Пайғамбар билан бирга оз сонли Аллоҳ сокинлик ато қилган мўминлар ҳам собит турдилар.

Бу саботга, айниқса, Аллоҳ томонидан сизга кўринмайдиган лашкарлар-фаришталарнинг туширилиши катта мадад бўлди.

Шундоқ қилиб, охир-оқибат, Аллоҳ кофирларни

азоблади.

«Ана ўша кофирларнинг жазосидир».

Мусулмонлар томонидан зарба еган кофирлар жазоларини тортдилар.

«Сўнгра ўшандан кейин Аллоҳ Ўзи хоҳлаган кишиларнинг тавбасини қабул қилди. Аллоҳ мағфиратли ва раҳмли зотдир».

Уларнинг душман билан тўқнашганда ортга қараб қочиш ила содир этган оғир гуноҳларини афв этди.

Хунайн ғазотида баъзи бир саҳобалар катта фидокорлик намуналарини кўрсатдилар. Абу Толҳа розияллоҳу анҳунинг бир ўзи йигирмата мушрикни ўлдириди.

Бу ғазотда у кишининг жуфти ҳалоллари Умму Сулайм бинти Милҳон ҳам иштирок этди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам жанг давомида ёнларига қараб аёл кишини кўриб қолдилар-да:

«Умму Сулайммисан?» дедилар.

«Худди шундоқ, ота-онам сизга фидо бўлсин, эй Аллоҳнинг Расули. Сиз ўзингизга қарши урушаётганларни ўлдираётганингиздек, мен ҳам сиздан енгилаетганларни ўлдираман» деди. Унинг қўлида ханжар ялтираб турарди. Буни кўрган эри Абу Толҳа:

«Умму Сулайм, қўлингда ханжар нима қияпти?» деди. Бу саволга Умму Сулайм:

«Бу ханжарни ўзимга яқинлашган мушрикнинг қорнини ёраман деб олиб юрибман», деб жавоб берди.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам тўпланиб турган бир гуруҳ кишилар олдидан ўтаётиб қарасалар улар ўлдирилган аёл кишига назар солиб туришган эканлар. У зот бундан қаттиқ ҳаяжонга тушдилар-да:

«Бу қандоқ гап?!» дедилар.

«Бу аёлни Холид ибн Валид қатл қилибди», дейишди тўпланиб турганлар. Шунда Расулуллоҳ соллаллоҳу

алайҳи васаллам ўша ерда турган одамлардан бирига:

«Тезда бориб Холидни топ! Расулуллоҳ сени ёш болани, аёл кишини ва қулларни қатл қилишдан қайтардилар, деб айт!» дедилар.

Хавозин батамом мағлуб бўлганидан кейин уларнинг раҳбарлари, Молик ибн Авф бошлиқ бир гуруҳлари Тоиф томон қочдилар.

Бошқа бир тўпи эса Автосга бориб жойлашиб олдилар. Иккинчи гуруҳ ортидан Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Абу Омир ал-Ашъарий бошлиқ бир гуруҳ саҳобаларни юбордилар. Улар бориб душманни мағлуб этдилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Хунайн ғазотида тушган ўлжаларни Жаърона деган жойга тўплашга амр қилдилар. Бу ғазотда энг кўп ўлжа тушган эди. Ўлжалар ичида олти минг асир, йигирма тўрт минг туя, қирқ мингдан кўп қўй, тўрт минг увқия кумуш каби нарсалар бор эди.

ТОИФ ҒАЗОТИ

Саккизинчи ҳижрий сананинг шаввол ойида Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Тоиф ғазотини бошладилар. Тоифликлар шаҳар ичига бир йилга етадиган нарсаларни тўплаб олиб дарвозаларни маҳкам беркитиб, урушга тайёргарликни кўриб олган эдилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам шаҳарга яқин ерга келиб тушдилар. Мусулмонлар шаҳарга кира олмадилар. Улар шаҳар қалъасига яқинлашишлари билан, тоифликлар девор ортидан туриб уларга ўқ ёғдира бошладилар.

ҚАМАЛ

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам аскаргоҳни бошқа жойга кўчирдилар ва шаҳарни қамал қилиш бошланди. Қамал йигирма кундан зиёд давом этди. Қаттиқ жанглار бўлди. Икки томон бир-бирларига камондан ўқ отдилар. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ушбу урушда биринчи марта манжаниқ ишлатдилар. Қамал кучайиб борди. Бир неча мусулмонлар камон ўқидан шаҳид ҳам бўлдилар.

Уруш чўзилиб кетгандан кейин Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам узумларни кесишга амр бердилар. Тоифликлар асосан узумчилик билан шуғулланишар эди. Улар Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан Аллоҳ учун ва қариндошлик ҳаққи учун узумларни кесмасликни сўрадилар. У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Мен уларни Аллоҳ учун ва қариндошлик ҳаққи учун кесмай қолдираман», дедилар.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг жарчилари:

«Қайси бир қул кўрғондан чиқиб бизнинг олдимизга келса, хур бўлади!» деб жар чақирди. Ўндан ортиқ қулар бу чақирикка жавобан кўрғондан қочиб чиқиб мусулмон бўлдилар. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам уларнинг барчаларини қуликдан озод қилдилар ва мусулмонларга битта-биттадан бўлиб бериб қарамоғларига олишларини топширдилар. Бу иш тоифликларга жуда ҳам каттиқ таъсир қилди.

Аллоҳ таоло Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга Тоифни фатҳ қилишга изн бермади. У зот Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анҳуга одамларга ортга қайтиш ҳақида хабар беришни буюрдилар. Одамлар бу гапни эшитиб шов-шув кўтаришди:

«Тоифни фатҳ қилмай туриб қайтамизми?» дейишди. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам уларга:

«Жанг қилинглар бўлмаса», дедилар. Улар жангга

ташланишди. Аммо анча-мунча жароҳатлар олдилар. Шунда Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Биз, иншааллоҳ, эртага жўнаймиз», дедилар. Кишилар шошилиб жўнашга тайёргарлик кўра бошладилар. Бу ҳолни кўрган Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам кулиб қўйдилар.

Қайтаётганларида саҳобалардан бирлари:

«Эй Аллоҳнинг Расули, Сақифга бир дуои бад қилинг», деди. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Эй бор Худоё, Сақифни Ўзинг ҳидоят қилгин, уларни Ўзинг келтиргин!» дедилар.

Дарҳақиқат, Сақиф қабиласи вакиллари, кўп вақт ўтмай, келиб мусулмон бўлганларини эълон қилишди.

ЎЛЖА ТАҚСИМЛАШ

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Тоифдан Жаъронага қайтиб келдилар. У ерга Ҳунайн ғазотида ҳавозонликлардан мусулмонларга тушган ўлжалар йиғиб қўйилган эди. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Ҳавозон қабиласи аъзолари тавба қилиб келиб қолишармикан деб ўн кун ўлжаларни тақсимламай турдилар.

Сўнгра Ҳавозон қабиласи вакиллари мусулмон бўлиб келдилар ва у зотдан моллари ва асир тушган одамларини қайтариб беришни сўрашди. Шунда Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам уларга:

«Мен билан ўзингиз кўриб турган кишилар бор. Мен учун гапнинг энг яхшиси тўғрисида. Иккисидан бирини: ёки асирларни, ёки молларни танланглар. Мен сизларни кутиб ишни пайсалга солиб турган эдим», дедилар. Ҳавозонликлар:

«Эй Аллоҳнинг Расули, сиз бизни ҳасабимиз ва молу дунёмиздан бирини танлаш ихтиёрини бердингиз, ҳасаб

биз учун маҳбуброкдир», дедилар.

Шунда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам мусулмонлар ичига бориб хутба қилдилар. Аллоҳга Ўзига мос ҳамду сано айтдилар. Сўнгра куйидагиларни айтдилар:

«Аммо баъду. Албатта, биродарларингиз тавба қилган ҳолларида келдилар. Мен уларга асирларини қайтариб беришни раво кўрдим. Сизлардан ким шу ишни чин кўнгилдан чиқариб қилмоқчи бўлса, қилсин. Сизлардан ким ўз насибасини келажакда тушадиган ўлжадан олишни хоҳласа, уни ҳам айтсин», дедилар.

«Эй Аллоҳнинг Расули, биз кўнгилдан чиқардик!» деб нидо қилдилар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Биз сизлардан ким изн бердию, ким изн бермади, ажрата олмаймиз. Бориб маслаҳат қилинглар, вакилларингиз келиб ишингиз нималигини айтсин», дедилар. Одамлар қайтиб бориб вакиллари билан гаплашдилар. Кейин улар келиб одамлар чин кўнгилдан рози бўлганлари ва изн берганлари хабарини бердилар. Ҳавозонга асирлари қайтариб берилди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳавозонликлардан уларнинг бошлиғи Молик ибн Авф нима қилгани ҳақида сўрадилар. Улар:

«У Тоифда, сақифликлар билан», дедилар.

«Унга хабар беринглар. Агар у мусулмон бўлиб келса, унга аҳлини ҳам, молини ҳам, яна юзта туя ҳам бераман», дедилар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам. У кейинроқ келди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам унга аҳлини ҳам, молини ҳам, яна юзта туя ҳам бердилар. У Исломга кирди ва имони яхши бўлди.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Ҳунайн ғазоти ўлжасини тақсимлашда янги мусулмон бўлган маккаликларга алоҳида эътибор қилиб уларни Исломга қизиқтириш учун кўп ўлжа бердилар. Бу ишдан хайрон бўлган баъзи ёш ансорийлар:

«Аллоҳ Расулуллоҳни мағфират қилсин. Қурайшга берадилар-а?! Бизнинг қиличимиздан уларнинг қони томиб турибди-ку!» дедилар.

Бу гап Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга етиб борди. У зот ансорийларга одам юбордилар. Улар тайин қилинган жойга тўпланиб турдилар. Улардан бошқа бирор киши ҳам уларга қўшилишига ижозат берилмади. Сўнгра у зот уларга қарата ўз гапларини бошладилар. Аввал Аллоҳга ҳамду сано айтдилар ва:

«Эй ансорийлар жамоаси! Айтган гапларингиз менга етиб келди. Залолатда юрганингизда, мен туфайли Аллоҳ сизларни ҳидоятга солмадими?! Тафриқага тушган эдингиз, Аллоҳ мен туфайли сизларни жам қилмадими?! Камбағал эдингиз, Аллоҳ мен туфайли сизларни бой қилмадими?! (У зот бу гапларнинг ҳар бирини айтганларида улар «Худди шундоқ! Худди шундоқ! Аллоҳ ва Унинг Расули миннатли ва афзал», деб турдилар.) Сўнгра у зот:

«Менга жавоб бермайсизларми, эй ансорийлар жамоаси?!» дедилар. Улар:

«Сизга нима деб жавоб берамиз, эй Аллоҳнинг Расули! Миннат ва фазл Аллоҳга ва Унинг Расулигадир», дедилар. Шунда у зот:

«Аммо, Аллоҳга қасамки, агар хоҳласангиз гапирар эдингиз. Рост гапирар эдингиз ва тасдиқланар эдингиз; ёлғончига чиқарилган ҳолда келдингиз, биз сизни тасдиқладик, хорланган ҳолда келдингиз, биз сизга ёрдам бердик, қувилган ҳолда келдингиз, биз сизга жой бердик, камбағал ҳолда келдингиз, биз сизга кўмак бердик, дейишингиз мумкин эди», дедилар. Улар:

«Йўқ! Балки бизнинг зиммамизда Аллоҳнинг ва Унинг Расулининг миннати бор!» деб қичқиришди.

Сўнгра Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам сўзларини давом этдирдилар:

«Эй ансорийлар жамоаси! Дунёнинг арзимаган нарсаси учун кўнгилларингизга олдингизми?! Мен у билан бир қавмни мусулмон бўлиши учун қалбларини яқинлаштирмоқчи бўлдим. Сизларни эса Исломингизга вакил қилдим.

Эй ансорийлар жамоаси! Одамлар қўйу туяни олиб кетганда сизлар ўз қароргоҳингизга Расулуллоҳни олиб кетишдан рози бўлмайсизларми?! Аллоҳга қасамки, сиз олиб қайтадиган нарса улар олиб қайтадиган нарсадан яхшироқдир! Муҳаммаднинг нафси қўлида бўлган зот ила қасамки, агар ҳижрат бўлмаганида, албатта, ансорийлардан бири бўлган бўлар эдим. Одамлар бир йўлга юрсалару, ансорийлар бошқа йўлга юрсалар, албатта, ансорийлар йўлига юрган бўлар эдим. Эй бор Худоё, ансорларни, ансорларнинг болаларини ва ансорларнинг болаларининг болаларига ҳам раҳм қилгин!» дедилар.

Одамлар йўғлайвериб соқоллари ҳўл бўлиб кетди. Улар Аллоҳ ва Унинг Расули насибимиз ва улушимиз бўлганидан розимиз», дейишарди.

Аъробийлар Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ортларидан юриб яна кўпроқ ато беришларини талаб қилишар эди. Улар у зотнинг бир бутага қисиб қўйиб ридолари шохга илиниб ҳам қолди. Шунда у зот:

«Эй одамлар, ридоимни беринглар! Аллоҳга қасамки, агар Туҳоманинг дарахтлари ададича туялар бўлса ҳам сизларга бераман. Мен бахил ҳам, ёлғончи ҳам, кўрқоқ ҳам эмасман. Эй одамлар, сизларнинг ўлжангизда фақат бешдан бирига ҳаққим бор. Ўша бешдан бири сизларга», дедилар.

Бир аъробий келиб у зотнинг чопонлари ёқасидан ушлаб қаттиқ силтади. Чопоннинг изи бўйинларга чиқиб қолди. Ҳалиги одам: «Ҳузурингдаги Аллоҳнинг молидан менга ҳам амр қил!» деди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи

васаллам бурилиб унга қарадилар-да кулдилар ва унга ҳам мол берилишига амр қилдилар.

Кейин Жаъронадан ихром боғлаб тушиб, умра қилдилар ва Мадинаи Мунавварага равона бўлдилар. Ўшанда ҳижрий саккизинчи сананинг зулқаъда ойи эди.

ТАБУК ҒАЗОТИ

Аҳли китобларнинг яна бир тоифаси бўлмиш насоролар билан биринчи даврларда мусулмонлар яхши алоқада бўлганлар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам саҳобаларидан заифҳолларига Ҳабашистонга боришни, у ерда зулм кўрмасликларини айтганлар.

Қуръони каримда насоролар бошқаларга қараганда мусулмонларга яқинроқ эканликларини тасдиқловчи оятлар бор.

Айни чокда, худди яҳудийлар каби, насороларга ҳам уларнинг кофир эканликларини эслатадиган, хатоларини ўзларига баён қиладиган оятлар ҳам мавжуд. Маккаи Мукаррамага ҳам, Мадинаи Мунавварага ҳам баъзи насроний гуруҳлар келиб, Қуръони карим тинглашгани, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга турли саволлар беришгани, кўнгли таскин топганлари Исломни қабул қилганлари маълум ва машҳур. Баъзилари одоб доирасида тортишув ҳам олиб борганлар.

Мажусий Форс давлати билан насроний Рум давлати урушиб енгилганида, мусулмонлар аҳли китоб румликлар мағлубиятидан қаттиқ хафа бўлишган. Қуръони каримда Рум сураси нозил бўлиб, унда тезда румликлар форслар устидан ғалаба қозониши хабари берилган эди.

Лекин Арабистон ярим оролида Ислом давлати пайдо бўлганини эшитган румликлар ўзларининг форслар билан давом этиб келаётган душманликларини унутдилар. Улар

зудлик билан мусулмонларга қарши аскар тўплай бошладилар.

Улар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг Бусродаги рум ҳокимига юборган элчилари Ҳорис ибн Умайр ал-Аздийни ўлдирдилар.

Саккизинчи ҳижрий сананинг жумадул-ула ойида улар мусулмонларнинг Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам томонларидан юборилган уч мингга яқин аскари билан Мўъта урушида тўқнашдилар.

Кўриниб турибдики, насоролар Ислом ва мусулмонлар учун жиддий хавфга айланган эдилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга румликлар яна катта аскар тўплаётгани ҳақида хабар келди.

Шунда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам саҳобаларини Румга қарши ғазотга тайёргарлик кўришга буюрдилар.

Бу давр қийинчилик вақти эди. Каттиқ иссиқ бўлиб, курғоқчилик эди. Мевалар пишган, одамлар сояда мевалардан баҳраманд бўлиб дам олишни хоҳлайдиган вақт эди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам одатда бирор ғазотга чиқадиган бўлсалар очик айтмасдилар, бошқа томонга бормоқчи эканликларини айтиб туриб, кейин мақсад қилинган тарафга юрар эдилар. Аммо Табук ғазотида бундай қилмадилар. Машаққатли, узок ва шиддатли замонда, душманнинг кўплиги сабабидан одамлар ўзига яраша тайёргарликларини кўрсин, деб очикдан-очик айтдилар. Одамларни тайёргарлик кўришга буюрдилар. Ҳамда Рум билан уруш қилиш ниятида эканликларини билдирдилар.

Баъзи мунофиқлар рум қизларининг фитнасига тушишдан кўрқишларини айтиб, ортда қолишга изн сўради. Уларга изн бердилар. Бу ҳақда уларнинг ижтиҳодларини авф қилганини айтиб, итоб ояти нозил

бўлди. Унда:

«Аллоҳ сени афв қилди. Нима учун сенга рост сўзлаганлар аниқ бўлгунча ва ёлғончиларни билгунингча кутмай, уларга изн бердинг», дейилган эди.

Баъзи мунофиқлар жиҳоддан қочиб, Ҳаққа шак қилиб, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламни ташвишга солувчи миш-мишлар тўқиб, иссиқда сафарбарликка борманглар, деб гап тарқатишди. Улар ҳақида Аллоҳ таоло:

«Иссиқда кўзғолманглар», дедилар. Жаҳаннамнинг оташи иссиқроқ агар тушунсалар, деб айт. Бас, қилганлари туфайли оз қулиб, кўп йиғласинлар» (Тавба, 81-82) оятини нозил қилди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга баъзи мунофиқ одамлар Сувайлим исмли яҳудийнинг уйига тўпланиб олиб, Табук ғазотида одамларни Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан ортда қолишга чақираётганлари маълум бўлди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ўша ерга бир гуруҳ саҳобалар билан Толҳа ибн Убайдуллоҳ розияллоҳу анҳуни юбордилар ва уларга Сувайлимнинг уйига ўт қўйиб юборишга амр қилдилар. Толҳа розияллоҳу анҳу амрни бажо келтирди.

Сўнгра Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам жиддийлик билан сафарга отландилар. Одамларга керакли нарсаларни олиб, шошилишга амр қилдилар.

Бой кишиларни хайр-эҳсон этишга, улови йўк мужоҳидларга улов олиб беришга қизиқтирдилар.

Бундай эҳсон қилувчиларнинг пешқадами Усмон ибн Аффон розияллоҳу анҳу эдилар. У киши ҳеч ким қилмаган катта миқдордаги эҳсонни қилдилар. У кишининг бу сахийликларини тақдирлаб, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Эй бор Худоё, Усмондан рози бўлгин, мен ундан

розиман», дедилар.

Абдурроҳман ибн Авф розияллоҳу анҳу тўрт минг диноҳ келтирди ва:

«Эй Аллоҳнинг Расули, менинг молим саккиз минг эди, ярмини сизга олиб келдим, ярми ўзимга қолди», деди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Аллоҳ берганингга ҳам, олиб қолганингга ҳам барака берсин», дедилар.

Абу Уқайл розияллоҳу анҳу бир яҳудийнинг хизматини қилиб, икки соъ хурмо топар эди. У ҳам келиб:

«Эй Аллоҳнинг Расули, икки соъ хурмо бор эди, бир соъини Роббимга қарзга бераман, бир соъи аҳли аёлимга қолади», деди.

Кейин мусулмонлар ичида «йиғлоқилар» номини олган бир гуруҳ саҳобалар келиб, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан жиҳодга бориш учун улов сўрадилар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам уларга:

«Мен сизларни кўтарадиган нарса топа олмадим», дедилар. Улар кўзларидан ёшлари маржон-маржон тўкилиб, ортларига қайтдилар.

Ибн Ямин ибн Умайр ибн Каъб ан-Назрий ҳалиги йиғлаганлардан Абдурроҳман ибн Каъб ва Абдуллоҳ ибн Миғфални кўриб, нимага йиғлаяпсизлар, деб сўради. Улар:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига бориб, бизга улов беришларини сўраган эдик, у кишида бизни миндирадиган нарса йўқ экан. Ўзимизда ҳам жиҳодга чиқадиган ҳеч нарсамиз йўқ», дейишди.

Шунда у икковларига сув ташийдиган туясини ва бирмунча хурмо берди. Икковлари Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам билан жиҳодга бордилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ўттиз мингга яқин киши билан йўлга чиқдилар.

Бир гуруҳ мусулмонлар ҳеч шак ва шубҳалари бўлмаса ҳам, ўзларича, қолса бўлаверса керак, деган ният билан

жиходдан қолдилар ҳам. Уларнинг ичида Каъб ибн Молик, Мурора ибн Робиъ, Ҳилол ибн Умаййа, Абу Хусайма, Умайр ибн Ваҳб ва бошқалар бор эдилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Саниййатул Вадоъ номли жойга аскаргоҳ қурдилар. Мунофиқларнинг бошлиғи Убай ибн Салул эса, ундан пастроқда алоҳида аскаргоҳ қурди. Кейинроқ эса одамларини олиб йўлдан қайтди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам эса илгарилаб кетавердилар. Бирор киши ортда қолса, одамлар келиб:

«Эй Аллоҳнинг Расули, фалончи ортда қолди», дейишарди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам эса:

«Уни тек қўйинглар, унда бирор яхшилик бўлса, Аллоҳ уни сизларга етиштиради. Агар ундай бўлмаса, Аллоҳ сизни ундан қутқарган бўлади», дер эдилар.

Абу Зарр розияллоҳу анҳу ҳам ортда қолди. Унинг туяси юрмай қолган эди. Одамлар:

«Эй Аллоҳнинг Расули, Абу Зарр ортда қолди», дейишди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Уни тек қўйинглар, унда бирор яхшилик бўлса, Аллоҳ уни сизларга етиштиради. Агар ундай бўлмаса, Аллоҳ сизни ундан қутқарган бўлади», дедилар.

Абу Зарр туясини юришини кутиб турди. Юравермагач, туянинг устидаги нарсаларни олди-да елкасига ташлаб, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам изларидан юриб кетди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бир жойда дам олгани тўхтадилар. Мусулмонлардан бирлари узоқдан келаётган одам қорасини кўриб:

«Эй Аллоҳнинг Расули, бир одам ёлғиз пиёда келмоқда», деди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Абу Зарр бўлсайди», дедилар. Одамлар синчиклаб қараб, унинг Абу Зарр эканини танидилар ва:

«Эй Расулуллоҳ, Аллоҳга қасамки, ўша одам Абу

Зарр», дейишди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Аллоҳ Абу Заррга раҳмат қилсин, ёлғиз юради, ёлғиз ўлади, ёлғиз тирилади», дедилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам жиҳодга кетганларидан бир неча кун кейин Абу Ҳайсама ҳаво иссиқ кунда уйига келди. Қараса, иккита хотини боғда, икки сўрига жойларни солиб, сувларни сепиб, ҳамма ёқни саранжом-саришта қилиб, салқинлатиб уни кутиб ўтиришибди. Таом ҳам тайёрлаб қўйишибди. У кириб усти ёпиқ сўрилар олдида тўхтади. Икки хотинига ва улар қилган ишларга қаради. Ўзича:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам жазирама куёшда, шамолда ва иссиқда бўлсалару, Абу Ҳайсама соя-салқинда, тайёр таомда, гўзал хотинлар билан молу мулкида турса, бу бўлмаган гап», деди. Сўнгра:

«Аллоҳга қасамки, биттангизнинг ҳам сўрингизга кирмайман. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга етиб бораман, менинг сафар кийимларимни тайёрлаб беринглар», деди. Хотинлари айтганини қилдилар. Кейин туясини миниб Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга етиб олиш учун йўлга тушди.

Йўлда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга етиб олиш учун кетаётган Умайр ибн Ваҳбни кўриб қолди, икковлари биргалашиб юриб кетдилар. Табукка яқинлашганларида Абу Ҳайсама Умайр ибн Ваҳбга:

«Менинг гуноҳим бор, сен орқада туриб тур, мен Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига олдин борай», деди. У рози бўлди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Табукка тушиб турганларида у яқинлашиб кела бошлади. Одамлар:

«Йўлда бир улов минган одам шу ёққа қараб келмоқда», дейишди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Абу Ҳайсама бўлса эди», дедилар. Одамлар:

«Эй Аллоҳнинг Расули, бу Абу Ҳайсама», дейишди. У туясини чўктириб олдинга юриб келди-да, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга салом берди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам унга:

«Ҳа, шўри куриган, Абу Ҳайсама», дедилар. У бўлган гапни айтиб берди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам унга яхши сўзлар айтиб, ҳаққига яхши дуо қилдилар.

Тарихчи ва тафсирчиларимиз бу ғазотда мусулмонлар бошларидан кечирган мислсиз қийинчиликларни, ўша воқеа иштирокчиларидан таъсирли қилиб ривоят қиладилар.

Жумладан, Қатода розияллоҳу анҳудан қилинган ривоятда шундай дейилади:

«Табук йили Шом томонга ҳаво жуда исиган пайтда чиқдилар. Уларнинг чеккан машаққатларини Аллоҳнинг Ўзи билади.

Улар қаттиқ қийналган эдилар. Бизга зикр қилинишича, икки киши бир дона хурмони бўлиб баҳам кўришган экан. Баъзи ҳолларда эса бир неча киши бир дона хурмони ораларида айлантирган эканлар. Буниси хурмони сўриб устидан сув ичар экан, сўнгра ёнидаги кишига узатар экан. У ҳам худди шундай қилар экан. Аллоҳ таоло уларнинг тавбасини қабул қилиб, ғазотдан эсон-омон қайтарди».

Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоҳу анҳудан қилинган ривоятда қуйидагилар айтилади: «Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анҳуга қийинчилик ҳақида савол берилди. Шунда у киши: «Табукка Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам билан қаттиқ иссиқ пайтида чиқдик. Бир жойга тушганимизда жуда чанқадик. Ҳатто бўйинларимиз узилиб кетса керак, деб гумон қилдик. Одамлар сув излаб юриб-юриб ўлар ҳолатда қайтиб келишар эди. Баъзи одамлар туясини сўйиб, қорнини ёриб ичидаги ахлатни сиқиб

ичишгача борди. Ортиб қолганини жигарига босар эдилар». Шу вақт Абу Бакр:

«Эй Аллоҳнинг Расули! Аллоҳ сизни яхши дуога одатлантирган. Бизга бир дуо қилинг», деди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Шуни хоҳлайсанми?» дедилар. Абу Бакр:

«Ҳа», деди.

У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам қўлларини кўтариб дуо қилдилар. У киши қўлларини туширмасдан туриб ёмғир қуя бошлади. Сўнгра тўхтамади. Одамлар идишларини тўлғазиб олдилар. Кейин бориб қарасак, аскар турган жойдан бошқа ерга ёмғир ёлмаган экан».

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Табукда ўн кундан ортиқ турдилар. Уруш бўлмасдан ортга қайтдилар. Ана шундай қийинчиликларга Аллоҳнинг розилиги учун чидаганларга Аллоҳ Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам, муҳожирлар ва ансорийларнинг тавбасини қабул қилди.

МУНОФИҚЛАР СУИҚАСДИ

Имом Аҳмад розияллоҳу анҳу Абу Туфайл розияллоҳу анҳудан куйидагиларни ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Табук ғазотидан қайтаётганларида жарчига буюриб:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам тепалик йўлига юрдилар, ҳеч ким у йўлга юрмасин», деб жар чақиртирдилар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам уловларини Ҳузайфа етаклаб, Аммор ҳайдаб кетишаётган эди, тўсатдан бир гуруҳ юзини беркитиб олган отлиқлар тезлаб келиб, Аммор розияллоҳу анҳуни ўраб олишди. Аммор розияллоҳу анҳу ҳалиги отларнинг юзига уриб ҳайдай бошлади. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Ҳузайфага:

«Етакла, етакла!» дедилар. Сўнгра уловдан тушиб олдилар. Аммор қайтиб келди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Эй Аммор! Ҳалиги одамларни танидингми?» дедилар. Аммор розияллоҳу анҳу:

«Ҳамма отлиқларни билардим. Аммо булар юзларини беркитиб олган эканлар», деди. Расулуллоҳ алайҳиссалом:

«Нима қилишмоқчи бўлганларини билдингми?» дедилар. Аммор:

«Аллоҳ ва Унинг Расули билади», деди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Улар Расулуллоҳнинг минган уловини олиб қочиб, сўнгра уни йикитмоқчи бўлдилар», дедилар. Шунда Аммор розияллоҳу анҳу Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг саҳобаларидан бирига:

«Аллоҳ учун ростини айт, тепаликдаги ўтган одамлар нечта эди?» деб савол берди. У киши:

«Ўн тўрт киши эди», деб жавоб берди. Аммор розияллоҳу анҳу эса:

«Агар сен ҳам улар билан бўлсанг, ўн бешта экан», деди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам улардан учтасини (номини айтиб) санадилар. Улар:

«Аллоҳга қасамки, биз Расулуллоҳнинг жарчиларини эшитмабмиз, ҳалиги одамларнинг ниятидан ҳам беҳабар эдик», дейишди. Аммор розияллоҳу анҳу:

«Гувоҳлик бераманки, қолган ўн иккитаси бу дунёю у дунёда Аллоҳга ва Унинг Расулига уруш очганлардир», дедилар».

Кўриниб турибдики, мунофиқлар пайтини топсалар, хатто Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга суиқасд қилишдан ҳам тоймайдилар. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг вақтларида мунофиқлар бир неча бор куфр гапларни айтганларидан кейин тониб, айтганимиз йўқ, деб қасам ичишган. Ояти каримада ўша ҳақиқат

таъкидланиб, улар куфр гапни айтганлари ва шу билан мусулмонликдан чиқиб қайта кофир бўлганликлари баён қилинмоқда.

«Улар гапирмаганлари ҳақида Аллоҳнинг номи ила қасам ичарлар. Батаҳқиқ, куфр калимасини айтдилар ва Исломларидан кейин куфр келтирдилар ҳамда ета олмаган нарсаларга қасд қилдилар».

Оятдаги «ета олмаган нарсаларга қасд қилдилар»дан мурод Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламни ўлдирмоққа қасд қилганлари ва мақсадларига ета олмаганларидир.

БАЪЗИ МУНОФИҚЛАРНИНГ ТАВБАСИНИ ҚАБУЛ ҚИЛИНИШИ

Бу оятлар барча мунофиқларга тегишли бўлса ҳам, уларнинг нузулига бевосита сабаб бўлган ҳодисалар ҳақидаги ривоятларни уламоларимиз китобларида келтирганлар.

Жумладан, Муҳаммад ибн Исҳоқ розияллоҳу анҳу куйидаги ривоятни келтиради:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам Табук ғазотига жўнаётганларида бир гуруҳ мунофиқлар, жумладан, Водийъа ибн Собит ва Мухашшо ибн Ҳумайр ҳам бирга эдилар. Улар бир-бирларига: «Бани Асфарга қарши урушиш турли арбобларнинг бир-бирлари билан урушига тенг деб ўйлайсизларми? Аллоҳга қасамки, бизга худди эртага арқонга боғланган ҳолингиз кўриняпти», деб мўминларни кўрkitдилар.

Мухашшо ибн Ҳумайр:

«Аллоҳга қасамки, биздан ҳар бир кишига юз даррадан урилса, яхши бўлар эди. Сизнинг айтаётган бу гапларингиз учун биз ҳақимизда Қуръон нозил бўлсагина, нажот топишимиз мумкин», деди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Аммор ибн Ясирга:

«Анави қавмнинг олдига бор. Улар ёнмоқдалар. Улардан нима деганлари ҳақида сўра. Агар инкор қилсалар: «Йўқ, бундай-бундай дедингиз, деб айт» дедилар. Аммор уларнинг олдига бориб, ўша гапларни айтди. Улар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг хузурларига узр айтиб келдилар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам уловларига миниб турган эдилар. Водийъа ибн Собит уловнинг жиловидан ушлаб олиб:

«Эй Аллоҳнинг Расули, биз ўзимизча гаплашиб ўйнаган эдик, холос», дея бошлади.

Мухашшо ибн Ҳумайр эса:

«Менинг исмим ва отамнинг исми шунга бошлади», деди. (Ёмон маънодаги исмлар эканлигига ишора қилинмоқда.) Ушбу оятда, афв қилинади, дегани Мухашшо ибн Ҳумайрдир. У Абдурроҳман исмини олди ва Аллоҳдан шаҳид бўлишни ва қаерда ўлганини билинмаслигини сўради. Ямома урушида шаҳид бўлди ва унинг асари топилмади.

АБУ ЛУБОБА ВА ШЕРИКЛАРИ

«Бошқалар эса, гуноҳларини эътироф қилдилар; улар яхши ва ёмон амални аралаштириб қилганлардир. Шоядки, Аллоҳ уларнинг тавбасини қабул қилса. Албатта, Аллоҳ мағфиратли ва раҳмли зотдир».

Бу тоифадаги кишиларнинг яхшилик ва ёмонликлари тенгма-тенг келиб колгандир.

Ушбу оят тушишига сабаб бўлганлар Табук урушига бормай қолиб, сўнгра ўз ишларидан афсус-надомат қилиб тавба этган кишилардир. Улар ғазотдан қолиб жуда ёмон иш қилган, аммо чин кўнгилдан афсусланишлари яхши

ишдир. Энди бундай табақадаги кишиларнинг ишлари Аллоҳнинг Ўзига ҳавола қилинади.

Бу оятнинг нозил бўлиш сабаби ҳақида Ибн Жарир Табарий розияллоҳу анҳу Убайд ибн Салмондан қилган ривоятда қуйидагиларни айтади:

«Аз-Заҳҳокдан Аллоҳнинг: «Бошқалар эса, гуноҳларини эътироф қилдилар, улар яхши ва ёмон амални аралаштириб қилганлардир», деган ояти тўғрисида қуйидагиларни эшитдим:

«Бу оят Абу Лубоба ва унинг шериклари ҳақида нозил бўлган. Улар Табук ғазотига Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам билан бирга бормай ортда қолдилар. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам жўнаб кетганларидан кейин у кишидан ажраб қолганларига афсус-надомат чекдилар. «Биз соя-салқинда, овқатларни еб, хотинлар билан ўтирамиз-у, Аллоҳнинг Пайғамбари жиҳодда, қийинчиликда юрадимиз? Аллоҳга қасамки, ўзимизни устунларга боғлаб қўямиз, сўнгра то Аллоҳнинг Пайғамбари соллаллоҳу алайҳи васаллам ўзлари кечириб ечмагунча ўзимизни ечмаймиз», дедилар. Сўнгра ўзларини ўзлари боғлаб қўйдилар. Улардан уч киши ўзини устунга боғлаёлмай қолди. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ғазотдан қайтиб келдилар. Масжиддан ўтдилар. Масжид йўллари устида эди. Ҳалигиларни кўриб қолиб, улар ҳақида сўрадилар. У зот соллаллоҳу алайҳи васалламга:

«Булар Абу Лубоба ва унинг шериклари, сиз билан бормай ортда қолишган. Ўзларини, сиз кўриб турганингиздек, боғлаб қўйишди. Токи сиз уларни ечмагунингизча, ўзларини ўзлари ечмасликка Аллоҳни орага қўйиб аҳд қилишди», дейилди. Шунда Аллоҳнинг Пайғамбари соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Менга то уларни қўйиб юборишга амр қилингунча ечмайман. Токи Аллоҳ уларни авф этмагунча

кечирмайман. Улар ўзларича мусулмон ғазотидан юз ўгирдилар», дедилар. «Бас, Аллоҳ: «Бошқалар эса, гуноҳларини эътироф қиладилар»» оятини то «Шоядки Аллоҳ уларнинг тавбасини қабул қилса»гача нозил қилди. «Шоядки» Аллоҳдан бўлса, «вожиб»ни англатади. Бас, Аллоҳнинг Пайғамбари уларни қўйиб юбордилар ва кечирдилар».

МАСЖИДУЛ ЗИРОР

Масжидул Зирор қиссаси Табук ғазотига боғлиқ ҳодисалар ичида энг машҳурларидан биридир.

Имодуддин ибн Касир розияллоҳу анҳу тафсирларида мазкур масжид ва унга боғлиқ келаси оятларнинг нозил бўлиши ҳақида Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоҳу анҳудан қуйидаги ривоятни келтирадилар:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Мадинага келишларидан олдин у жойда Хазраж қабиласидан Абу Омир Роҳиб исмли бир одам бор эди. У жоҳилият пайтида насронийликни қабул қилган, аҳли китобларнинг илмини ҳам ўрганган эди. Жоҳилият вақтида ўзича ибодат қилиб ҳам юрарди. У Хазраж қабиласида катта обрўга эга эди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Мадинага хижрат қилиб келиб, мусулмонлар у зот соллаллоҳу алайҳи васалламнинг атрофларида тўпланиб, Исломнинг шаъни кўтарилиб, Аллоҳ уларни Бадр уруши куни зафар кучдирганида, лаънати Абу Омир Роҳиб очикдан-очик душманлик қила бошлади. Қочиб чиқиб, Макка кофирлари олдига борди. Қурайш мушрикларини Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга қарши урушга чорлади.

Улар ўзларига қўшилган араб қабилалари билан Ухуд урушига келдилар. Мусулмонларга нима бўлса бўлди. Аллоҳ уларни имтиҳон қилди. Оқибат такводорларники бўлиб чиқди. Мазкур фосиқ ўша урушда икки томон

орасига чуқурлар қазиб қўйган эди. Ўша чуқурларнинг бирига Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам йиқилиб тушдилар. У кишига мусибат етди. Юзлари жароҳатланди, тишлари синди, бошлари ёрилди. Уруш бошланишидан олдин Абу Омир ансорийлар орасидаги қавмига хитоб қилиб, уларни ёрдам беришга, унинг гапига киришга чақирди. Улар эса унинг гапини эшитиб:

«Аллоҳ сени кўзимизга кўрсатмасин! Эй фосиқ, эй Аллоҳнинг душмани», деб уни сўкдилар. У:

«Мендан кейин қавмимга ёмонлик етибди», деб орқасига қайтди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам уни қочиб кетишидан олдин Аллоҳнинг йўлига даъват қилиб, унга Қуръон ўқиб берган эдилар. У эса бош эгмай, Исломни қабул қилмай кетган эди.

Шунда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам уни узоқ жойларга қувғинда бўлишини сўраб дуо қилган эдилар. Дуо қуйидагича ижобат бўлди. Одамлар Уҳуд урушини тамом қилганларидан сўнг, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ишлари ривож топиб кетаётганини кўрган Абу Омир Рум подшоси Ҳеракл олдида қочиб бориб, ундан мусулмонларга қарши ёрдам сўради. Ҳеракл унга жой берди, ёрдам қилишга ваъда берди.

Шунда Абу Омир ансорийлар ичидаги ўз қавмидан бўлган мунофиқларга хат ёзиб, аскар билан келиб Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламни енгишини айтди. Уларга турли ваъдалар берди. Ҳамда уларга бирор марказ бўладиган жой қуришни буюрди. Токи ундан хат олиб борадиганлар ўша жойда учрашсинлар. Кейинроқ ўзи келганда ҳам ўша маскан кузатиш жойи бўлсин.

Бу хатдан кейин ҳалиги мунофиқлар Қубо масжиди яқинида бир масжид қура бошладилар. Уни яхшилаб битирдилар. Қурилиш Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи

васаллам Табук ғазотига чиқишларидан аввал битди. Улар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг олдиларига келиб, ўзларининг масжидларида намоз ўқишларини сўрашди. Бу билан мунофиқлар у зотнинг қўллашларига ва икромларига эришмоқчи эдилар. Улар масжидни қиш кунларида заифҳол ва бемор кишилар намоз ўқиб турсинлар, деб курганликларини айтдилар.

Аммо Аллоҳ Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламни унда намоз ўқишдан Ўзи асради. У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Мен сафарга жўнаб турибман, агар қайтиб келсак, иншааллоҳ», дедилар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Табукдан қайтиб келаётганларида Мадинага бир кунлик ёки ундан озроқ масофа қолганда Жибрил алайҳиссалом Масжидул Зирорнинг хабарини олиб тушди. Уни бино қилувчилар масжидларида мўминлар жамоаси орасига таҳлика солиш ниятида эканликларини билдирди.

Қубо масжиди биринчи кундан бошлаб такво асосида қурилганини хабар қилди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ўзлари Мадинага киришларидан олдин у масжидни бузиб қўйишни топшириб одамлар юбордилар».

Мазкур мунофиқлар курган масжиддан ҳеч қандай фойда йўқ эди. Чунки улар ўз масжидларини Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам биринчи бўлиб тиклаган Қубо масжиди ёнига курган эдилар. Шунинг учун бу масжид Масжидул Зирор — Зиён масжиди, деб номланди.

Имом Ибн Касир Масжидул Зирорнинг холи воқеъликда нима бўлгани ҳақида ҳам бир неча ривоятлар келтирган:

Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анҳу:

«Зирор учун қурилган масжиддан Расулуллоҳ даврларида тутун чиқиб турганини кўрдим», дейдилар.

Ибн Журайж эса:

«Бизга зикр қилинишича, баъзи одамлар ўша жойдан

чукур қазишганда ҳам тутун чиққан экан», дейди.

Халаф ибн Ясир ал-Куфий:

«Аллоҳ таоло Қуръонда зикр қилган мунофиқларнинг масжидини кўрдим. Унинг тошидан ҳам тутун чиқиб турибди. У бугунги кунда ахлатхона экан», дейди.

УЧЛИКНИНГ ТАВБАСИ ҚАБУЛ

Бу уч кишининг қиссаси ҳамма тарих китобларимизда, тафсир ва ҳадис китобларимизда ривоят қилинган. Деярли ҳаммалари қисса тафсилотларини мазкур уч кишидан энг машҳурлари Каъб ибн Молик розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар. Қиссанинг хулосаси қуйидагича.

Каъб ибн Молик бундай ҳикоя қиладилар:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам қилган ғазотлардан бирортасидан ҳам қолмаган эдим. Фақат Табук ғазотига иштирок этмадим. Яна айтиш керакки, Бадр ғазотига ҳам чиқмаган эдим. Аммо Бадрга чиқмаганлардан бирор киши итоб қилинмаган. Ўшанда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ва мусулмонлар Қурайшдан бошқани кўзлаб чиқишган эдилару, лекин Аллоҳ улар билан душманни кутилмаганда тўқнаштирди.

Ақаба кечасида Ислом учун аҳдлашилганда ҳам Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам билан бирга эдик. Гарчи Бадр одамлар ичида кўп зикр қилинадиган ва машҳурроқ бўлса ҳам, мен бу ишни Бадрга алмаштирмайман. Аммо Табук урушига келсак, мен ўша ғазотдан ортда қолган чоғимдагидек кучли ва имкониятли бўлмаганман. Аллоҳга қасамки, ўша ғазотгача ҳеч қачон иккита уловим бўлган эмас. Ўшанда иккита уловим бор эди. Одатда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бирор ғазотга борадиган бўлсалар, сиртдан бошқа томонга кетаётган қилиб кўрсатар эдилар. Лекин бу сафар ундай қилмадилар. Ғазотга қаттиқ иссиқ пайтида чиқдилар.

Сафар узок, душман кўп эди. Мусулмонлар тўлиқ тайёр бўлишлари учун ҳамма нарсани очик-ойдин қилдилар. Қаёққа кетаётганларини ҳам очик айтдилар. Мусулмонлар кўп эди. Уларни биров рўйхатга ҳам олмас эди. Агар бирор одам бормай қолмоқчи бўлса, Аллоҳдан вахий тушмаса, ҳеч ким билмай махфий қолиб кетадиган даражада эди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ғазотга чиққанларида роса мева пишган, салқин жойларни одам хоҳлайдиган пайт эди. Мен ўшандай нарсаларни яхши кўрардим. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ва у киши билан бирга мусулмонлар ғазотга тайёргарлик кўра бошладилар. Мен ҳам улар билан тайёргарлик кўрмоқчи бўлар эдим, аммо ҳеч нарса қилмасдим. Ўзимга ўзим: «Агар хоҳласам бирпасда қиламан», дер эдим. Расулуллоҳ ва мусулмонлар йўлга тушганларида ҳам мен кимирламадим. Улар кетганларидан сўнг ҳам мен иккиланар эдим. Орқаларидан етиб оларман, дердим. Кошки, шундай қилган бўлсам. Бироқ бу менга насиб этмади. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам изларидан одамларнинг орасига борсам, ўзимга ўзим мунофиқ ёки узрли одамга ўхшаб кўринавердим. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Табукка етиб боргунларича мени ёдга олмадилар. Табукда одамлар ичида ўтирганларида:

«Каъб ибн Молик нима қилди?» дедилар.

Бани Салама қабиласидан бир киши:

«Эй Аллоҳнинг Расули, уни икки чопони ва ёнбошига қараши тутиб қолди», деди.

Шунда ҳалиги одамга Муоз ибн Жабал:

«Яхши гап айтмадинг», деди ва «Эй Аллоҳнинг Расули, уни фақат яхшилигини биламиз, холос», дейишди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам индамадилар.

Расулуллоҳнинг соллаллоҳу алайҳи васаллам Табукдан қайтиб келаётгани хабарини эшитгач, мени ҳам босди.

Ёлғон гапиришни ўйлай бошладим. «Эртага у кишининг ғазабидан қандай қутуламан», дер эдим. Ҳар бир фикрли одамнинг олдига бориб бу ҳақда маслаҳат сўраб эдим.

Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам етиб келдилар. Сафардан қайтганда қиладиган одатлари бўйича, биринчи масжидга кирдилар, икки ракат намоз ўқидилар. Сўнгра ўтириб одамлар билан сўрашишни бошладилар. Ғазотга бормай қолганлар келиб у кишига узр айтиб, қасам ича бошладилар. Саксондан кўпроқ одам эдилар. Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам уларнинг сиртдан айтган узрларини, байъатларини қабул қилдилар, улар учун истиғфор айтдилар ва ичларидагини Аллоҳга ҳавола этдилар. Навбат менга келди. У кишига салом берувдим, заҳарханда жилмайдилар ва:

«Бу ёққа кел!» дедилар.

Юриб бориб олдиларига ўтирдим. У киши менга:

«Сени нима олиб қолди? Улов сотиб олган эдинг-ку?» дедилар.

«Эй Аллоҳнинг Расули, Аллоҳга қасамки, агар сиздан бошқа бирорта аҳли дунё қаршисида ўтирганимда, узр айтиб унинг ғазабидан қутулиб кетар эдим. Худо менга тортишиш қобилиятини берган. Лекин Аллоҳга қасамки, агар бугун ёлғон гапириб сизни рози қилсам, албатта, Аллоҳ мени сизнинг ғазабингизга дучор этади. Агар ростини айтсам, мендан хафа бўласиз. Нима бўлса ҳам Аллоҳдан кўрдим. Аллоҳга қасамки, менинг узрим йўқ эди. Аллоҳга қасамки, сиздан ортда қолган чоғимдек, ҳеч қачон кучли ва имкониятли бўлмаган эдим», дедим.

Расулulloҳ алайҳиссалом:

«Аммо манави рост гапирди. Тур, Аллоҳ ҳақингда ҳукм қилгунича кут», дедилар.

Туриб кетдим. Бани Салама қабиласи одамлари шошиб ортимдан етиб келдилар ва:

«Аллоҳга қасамки, бундан олдин ҳеч гуноҳ

қилганингни билмаган эдик. Бошқа ортда қолганлар каби узр айтишдан ҳам ожиз бўлдинг. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам гуноҳинг учун истиғфор айтсалар кифоя қилар эди», дейишди.

Аллоҳга қасамки, улар мени шунчалик айблашдики, ҳатто Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига бориб ўзимни ёлғончи қилсаммикин, деб ҳам қолдим. Сўнгра уларга:

«Бирорта одам менга ўхшаган гап айтдимми?» дедим.

«Ҳа. Яна икки киши сен айтган гапларни айтди ва уларга ҳам сенга айтилган гаплар айтилди», дедилар.

«Улар кимлар?» дедим.

«Мирора ибн Робиъ ва Ҳилол ибн Умаййа ал-Воқифий», дейишди.

Менга Бадрда иштирок этган икки аҳли солиҳ, улардан ўрнак олиб юрадиган кишиларни зикр қилишди. Икковларини айтишгандан сўнг йўлимда кетавердим.

Сўнгра Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ортда қолганлардан биз учовмизга одамларнинг гапиришини ман қилдилар. Одамлар биздан четландилар. Ҳатто менга ер ҳам ўзини олиб қочаётгандек кўриниб қолди. Ер мен танийдиган ерга ўхшамас эди. Шу ҳолда эллик кун ўтди. Иккала шеригим уйларида чикмай ўтирар эдилар.

Мен уларнинг ичида кучли ва қувватлиси эдим. Бориб мусулмонлар билан бирга намоз ўқирдим, бозорларни айланардим. Аммо ҳеч ким менга гапирмас эди. Намоз ўқиб бўлиб Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ўтирган жойларига келиб, у зотга салом берар эдим. Ўзимча: «Алик олиб, лабларини қимирлатдиларми ёки йўқми?» дер эдим.

Имкони борича у зотга яқин жойда намоз ўқир ва ўғринча назар солар эдим. Намоз ўқисам, менга қарар, у зотга қарасам, кўзларини олиб қочар эдилар. Мусулмонларнинг мендан ўзини олиб қочишлари чўзилиб

кетгандан сўнг, амакиваччам ва энг севган одамим Абу Қатоданинг уйига бордим. Унга салом бердим, алик олмади. Унга:

«Эй Абу Қатода, Аллоҳ ҳаққи айт-чи, менинг Аллоҳ ва Расулини севишимни биласанми?» дедим.

У индамади. Унга яна ўша гапларимни такрорладим. У индамади. Яна қайтадан мурожаат қилдим.

«Аллоҳ ва Расули билади», деди.

Икки кўзимдан ёшим қуйилиб ортимга қайтдим.

Бир куни Мадинанинг бозорида юрсам, таом сотиш учун келган кишилардан бири одамларга:

«Менга Каъб ибн Моликни ким кўрсатиб қўяди?» демокда. Одамлар унга мени ишора ила кўрсатиша бошлади. У олдимга келиб, Ғассон подшоҳининг мактубини берди. Ўқиш, ёзишни билар эдим. Очиб ўқисам: «Бизга соҳибинг сенга жафо қилгани хабари етиб келди. Аллоҳ сени хорлик ва зоелик диёрида қўймасин. Бизнинг ҳузуримизга кел, сенга яхшилик қиламиз», деб ёзилган эди. Мактубни ўқиб бўлиб:

«Бу ҳам бир бало-синов», дедим ва уни олиб бориб тандирга солдим. Эллик кундан қирқ кун ўтгандан сўнг Расулуллоҳнинг соллаллоҳу алайҳи васаллам вакили келиб:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам сенга хотинингдан четда бўлишни амр қилдилар», деди.

«Талоқ қилайми, нима қилай?» дедим.

«Йўқ, ундан четда бўл, яқинлашма», деди.

Икки шеригимга ҳам худди шундай амр бўлди.

Мен хотинимга:

«То Аллоҳ бу ишда ўз ҳукмини чиқаргунча қариндошларингникига бориб тур», дедим.

Ҳилол ибн Умаййанинг хотини Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига келиб:

«Эй Аллоҳнинг Расули! Ҳилол қартайиб қолган чол.

Унинг хизматчиси йўқ. Унга хизмат қилиб турсам, сизга ёкмайдими?» деди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Йўқ. Лекин сенга яқинлашмасин», дедилар.

«Аллоҳга қасамки, унинг бу нарсага ҳаракати йўқ ва Аллоҳга қасамки, сизнинг амрингиз бўлган кунидан бери йиғлайди», деди.

Баъзи қариндошларим:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан хотининг ҳақида изн сўрасанг-чи, Ҳилол ибн Умаййанинг хотинига унинг хизматини қилишга изн бердилар», дейишди.

«Аллоҳга қасамки, мен у ҳақида Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан изн сўрамайман, изн сўрасам нима дейишларини ҳам билмайман, ёш одам бўлсам», дедим.

Яна ўн кун ўтказдик. Бизга гапириш ман қилинганига эллик кун тўлди. Эллигинчи кеча Бомдод намозини уйлариимиздан бирининг устида ўқидим. Аллоҳ бизни зикр қилган ҳолдек, ўзимча юрагим сиқилиб, кенг ер тор кўришиб ўтирган эдим. Салъ тоғи устидан бир одамнинг баланд овоз билан:

«Эй Каъб ибн Молик! Хушнуд бўлавер!» деб кичкираётганини эшитдим ва дарҳол саждага йиқилдим. Кушойиш келганини билдим. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Бомдод намозини ўқиганларидан кейин Аллоҳ бизнинг тавбамизни қабул қилганини эълон этган эдилар. Одамлар бизга хушхабар келтира бошладилар. Шерикларим томон ҳам хушхабарчилар кетдилар.

Бир одам мен томон от чоптирган, бири пиёда югурган эди. Пиёда юрган тоққа чиқиб бақирган ва унинг овози отдан олдин етиб келган эди. Овозини эшитган одам олдимга етиб келганида кийимимни ечиб, суюнчисига унга кийгиздим.

Аллоҳга қасамки, ўзи ўша вақтда бошқа нарсам ҳам

йўқ эди. Бировдан кийим қарзга олиб кийдим-да, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам томон югурдим. Одамлар гуруҳ-гуруҳ бўлиб, тавбам қабул бўлгани билан табриклашар ва:

«Аллоҳ сенинг тавбангни қабул этгани муборак бўлсин!» дейишар эди.

Масжидга кирсам Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ўтирибдилар, атрофларида одамлар. Толҳа ибн Убайдуллоҳ туриб, шошилиб келиб, қўлимни олди ва табриклади.

Аллоҳга қасамки, муҳожирлардан ундан бошқа турмади. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга салом берган эдим, у киши хурсандликдан юзлари чарақлаб:

«Онанинг сени тўққандан бери қувончли кунингни хурсандчилигини қилавер», дедилар.

«Эй Аллоҳнинг Расули, сизнинг тарафингизданми ёки Аллоҳнинг тарафиданми?» дедим.

«Йўқ! Аллоҳнинг томонидан», дедилар у зот.

Одатда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам хурсанд бўлсалар, юзлари худди ойнинг парчасидек нурли бўлиб кетар эди. Биз буни яхши билар эдик. У кишининг олдиларига ўтирганимдан сўнг:

«Эй Аллоҳнинг Расули! Тавбам учун молимдан Аллоҳ ва Унинг Расулига садақа чиқарсам», дедим.

«Молингдан баъзисини ўзинг учун олиб қолганинг ўзингга яхши», дедилар у зот.

«Хайбардан теккан улушимни олиб қоламан, эй Аллоҳнинг Расули, Аллоҳ менга ростгўйлик туфайли нажот берди. Модомики, боқий эканман, рост сўзламоғим ҳам тавбамдандир», дедим.

Аллоҳга қасамки, мен Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга ўшани айтганимдан бери, мусулмонлардан ҳеч кимни тўғрисиўзликда мени синагандек кузатмаган бўлса керак. Аллоҳга қасамки, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи

васалламга ўша гапни гапирганимдан ҳозирги кунгача ҳеч ёлғон сўзламадим. Аллоҳ мени бундан буён ҳам Ўзи муҳофаза қилишига умид қиламан. Сўнг Аллоҳ таоло:

«Ва ортида қолган уч кишига ҳам. Уларга кенг ер тор бўлиб, юраклари сиқилиб, Аллоҳдан қочиб, ўзгага бориб бўлмаслигига ишонганларидан сўнг тавба қилишлари учун тавба эшигини очди» оятини нозил қилди.

Бу ояти карима ва қиссада олам-олам маъно ва ибрат бор. Баъзи уламоларимиз улар ҳақида батафсил гапириб ўтганлар. Агар ҳозирги мусулмонларда Каъб ибн Молик розияллоҳу анхунинг садоқати ва дину диёнат йўлидаги сафарбарликдан четда қолиш сабабидан хижолат бўлишининг миллиондан бир бўлаги бўлганда эди, дунё тамоман бошқача бўлган бўлар эди.

Табук ғазоти Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам даврларидаги охирги ғазот эди. Ундан кейин у зотнинг ҳаётларининг охиригача ғазот бўлмади.

БИРИНЧИ ИСЛОМИЙ ҲАЖ

Ҳаж ибодати Иброҳим алайҳиссалом даврларидан буён бўлиб келар эди. Ҳижрий тўққизинчи санада Аллоҳ таоло:

«Одамлардан йўлини топганларига Аллоҳ учун байтни ҳаж қилмоқ бурчдир» (*Оли Имрон, 97*), ояти ила мусулмонларга ҳам ҳаж ибодатини фарз қилди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ўша йили Абу Бакр розияллоҳу анхуни ҳаж амири қилиб Маккага жўнатдилар. У киши мусулмонларнинг ҳаж ишларини бошқаришлари керак эди. Абу Бакр розияллоҳу анху ҳаж қилишни истаган уч юз киши билан ҳажга жўнаб кетдилар.

Абу Бакр розияллоҳу анху ўз шериклари билан ҳажга жўнаб кетганларидан кейин Бароат сурасининг аввалида келадиган ояти карималар нозил бўлди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Али ибн Абу Толиб розияллоҳу анҳуни чақириб:

«Бароатнинг аввалидаги бу қисса ила чиқ, қурбонлик куни одамлар ичида эълон қил; кофир жаннатга кирмас. Бу йилдан кейин мушрик ҳаж қилмас. Байтни яланғоч тавоф қилмас. Кимнинг Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳузурларида аҳди бўлса, у ўз муддатига етказилур», дедилар.

Ҳазрати Али розияллоҳу анҳу Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг Азбо номли туяларини миниб йўлга тушдилар. Йўл давомида Абу Бакр розияллоҳу анҳуга етиб олдилар. У кишини кўрган Абу Бакр:

«Амир бўлибми, маъмурми?» деб сўрадилар.

«Маъмур», дедилар ҳазрати Али.

Икковлари йўлда давом этдилар. Абу Бакр розияллоҳу анҳу ҳажга амирлик қилдилар. Қурбонлик куни бўлганда Али ибн Абу Толиб розияллоҳу анҳу туриб одамлар ичида Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам амр қилган нарсаларни эълон қилдилар.

«(Бу) Аллоҳдан ва Унинг Расулидан мушрикларнинг сиз аҳдлашганларига «бароат» — ора очиклик(эълони)дир.

Яъни, эй мўминлар, сиз аҳднома тузган мушрикларга Аллоҳ ва Унинг Расулидан мана шу эълон—ора очиклик эълонидир. Бу оятлар нузулидан сўнг аҳдномаларга амал қилишда «ора очик» бўлади, яъни, улар амалдан тўхтатилади. Энди бир тараф иккинчи тарафга аҳдномани рўқач қила олмайди. У бузилди.

«Бас, ер юзида тўрт ой сайр қилиб юринглар ва билинглarki, албатта, сиз Аллоҳни ожиз қолдирувчи эмассиз ва, албатта, Аллоҳ кофирларни хор қилгувчидир».

Бу иш мусулмонлар билан аҳднома тузган ва сўнгра аҳдни бузган мушрикларга тегишлидир. Бу тўрт ой

тўққизинчи ҳижрий сана зулҳижжа ойининг ўнинчи кунидан бошланиб Рабийъул охир ойининг ўнинчи кунигача давом этади. Шунда зулҳижжа ойидан йигирма кун, муҳаррам, сафар ва робийъул аввал ойлари тўлиқ ҳолда, робийъул охир ойидан ўн кун бўлади. Мана шу муддат чиққандан кейин Аллоҳ ва Унинг Расули томонидан аҳдномага амал қилиш тўхтатилади. Бу «ора очиклик» эълонидир. Унгача, яъни, тўрт ойгача сизга биров тегмайди, ер юзида бемалол юраверишингиз мумкин. Юрсангиз юраверинг-у, аммо:

«...билингларки, албатта, сиз Аллоҳни ожиз қолдирувчи эмассиз».

Қаёққа ҳам борар эдингиз? Исломга ва мусулмонларга душманлик қилиб нима ҳам қила олар эдингиз? Яна билингларки:

«...албатта, Аллоҳ кофирларни хор қилгувчидир».

Сиз, албатта, хор бўласиз.

Кейинги оятда ора очиклик фақат икки томонга тегишли эълон эмас, балки ҳаммага тааллуқли эканлиги айтилади.

«(Бу) Аллоҳ ва Унинг Расулидан одамларга «ҳажжул акбар» кунги билдиришдир. Албатта, Аллоҳ ва Унинг Расулининг мушриклар билан оралари очикдир. Бас, агар тавба қилсангиз, у ўзингиз учун яхшидир. Агар юз ўгириб кетадиган бўлсангиз, билингларки, албатта, сизлар Аллоҳни ожиз қолдирувчи эмассиз. Куфр келтирганларга аламли азобнинг «башоратини» беравер».

Бу ерда «бароат»ни эълон қилиш куни, вақти ва жойи ҳам маълум қилинмоқда.

«(Бу) Аллоҳ ва Унинг Расулидан одамларга «ҳажжул акбар» кунги билдиришдир».

Эълон оммага ҳаж мавсумида, ҳажжул акбар куни муқаддас жойларда етказилган.

Имом Имодуддин ибн Касир тафсирларида Абу Маъшар ал-Маданийнинг Муҳаммад ибн Каъб ал-Қоразий ва бошқалардан қилган қуйидаги ривоятини келтирадилар:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам тўққизинчи йили Абу Бакрни ҳаж амири қилиб юбордилар. Али ибн Абу Толибни эса, Бароат сурасининг ўттиз ёки қирқ ояти билан жўнатдилар. У одамларга ўша оятларни арафа куни ўқиб берди. Мушрикларга тўрт ой тегилмайди, ер юзида сайр қилиб юрадилар. Уларга зулҳижжадан йигирма кун, муҳаррам, сафар, робийъул аввал тўлиқ ва робийъул охирдан ўн кун муҳлат берилди. Ҳазрати Али бу оятларни уларнинг манзилларида ўқиб эшиттиргач:

«Бу йилимиздан кейин мушрик ҳаж қилмайди, Байтуллоҳни яланғоч одам тавоф этмайди», деб эълон қилди.

Ўша йили ҳаж аввалгидек, яъни, мусулмонун мушрик аралаш ҳолда, ҳар ким билганича ҳаж амалларини бажарган ҳолда адо этилди.

Имом Аҳмад ибн Ҳанбал раҳматуллоҳи алайҳи Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан қилган ривоятда бу воқеа батафсил баён қилинган:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Али ибн Абу Толибни Макка аҳлига бароат билан юборганларида мен бирга бўлдим», деди Абу Ҳурайра ўғлига.

«Нима деб жар чақиргансизлар?»—деди ўғли.

«Жаннатга мўмин бўлмаган жон кирмайди. Байтуллоҳни ҳеч ким яланғоч тавоф қилмайди. Кимнинг Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам билан тузган аҳдномаси бўлса, муддати тўрт ойгача, тўрт ойдан кейин Аллоҳ ва Унинг Расулининг мушриклар билан оралари очик. Байтуллоҳни бу йилдан кейин мушрик ҳаж қилмайди, деб чақирар эдик», деди. Сўнгра:

«Қичқиравериб овозим бўғилиб қолган эди», деб кўшиб қўйди.

Ушбу эълонда аҳдга вафонинг бир кўриниши бор. Мушриклар аҳдга вафосизлик ва хиёнат қилган эди. Ҳеч қандай эълонсиз ҳам аҳдни бузилган ҳисоблашга мусулмонларнинг ҳаққи бор эди. Лекин Аллоҳ таоло аввал ора очикликни эълон қилишни ирода этди. Парвардигори Олам бирданига, ора очик, деб қўймасдан, уларга тўрт ой муҳлат берди. Гарчи аҳднома тўрт ойдан аввал тугаса-да, яхшилаб ўйлаб олишлари учун тўрт ойга муҳлат берди.

«Бас, агар тавба қилсангиз, у ўзингиз учун яхшидир», деб ҳидоятга тарғиб қилди.

Кимки иймонга келиб, Аллоҳга бўйсунса, албатта, ўзи учун яхшилик қилган бўлади. Шу билан бирга, залолатда юравериш ёмонлигини баён қилиб:

«Агар юз ўгириб кетадиган бўлсангиз, билинглarki, албатта, сизлар Аллоҳни ожиз қолдирувчи эмассиз», деди.

Юз ўгириб қаёққа борар эдилар? Аллоҳнинг азобидан қочиб қутулиб бўлармиди? Бу ҳақиқатни уларга етказишни Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга топшириб, оятнинг охирида:

«Куфр келтирганларга аламли азобнинг «башоратини» беравер», деди.

Булар кофирларни безовта этадиган, мўминларни хотиржам қиладиган гаплардир. Чунки Аллоҳ таоло оқибат нима бўлишини олдиндан айтиб қўйди.

Маълумки, Аллоҳ таоло инсонларни ширк ва куфр зулматларидан иймон нурига чиқаришни, турли нарса ва шахсларга сиғинишдан озод этишни, ягона Ўзигагина ибодат қилишларини хоҳлаб Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламга Пайғамбарлик мартабасини бериб, Қуръони каримни индирганида, мушриклар бир овоздан бунга қарши чиқдилар. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламни сеҳргар, Қуръонни сеҳр ва мусулмонларни сеҳрланганлар, дедилар. Жон-жаҳдлари билан Исломга қарши турдилар. Маккада оз сонли мусулмонларга қарши

ўн уч йил давомида қўлларидан келган барча ёмонликларни қилдилар.

Охири мусулмонлар пайғамбарлари Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам бошчилигида юртларини ташлаб ҳижрат қилишга мажбур бўлдилар. Чунки инсофга чорлаш, ёлвориш ва раҳм-шафқат сўрашлар мушрикларга қор қилмади. Улар мусулмонларни умуман ер юзидан йўқотиш ниятида эканликларини амалда кўрсатдилар.

Ҳатто Мадинага ҳижрат қилган мусулмонлар ҳам мушрикларнинг таъқибларидан қутула олмадилар. Ҳижратдан кейин ушбу оятлар тушгунча ўтган тўққиз йил давомида мусулмонлар билан мушриклар ўртасида йигирма марта уруш ва тўқнашувлар бўлди. Ислом янги келган вақтдан мазкур оятлар нузулига қадар ўтган йигирма икки йил ичида мусулмонлар мушрикларни оқилона иш юритишга, ҳеч бўлмаса, адолатли бўлишга чақириб келдилар.

Аммо мушриклар бу чақириқларга мутлоқ қулоқ осмадилар. Аксинча, уларнинг жаҳли чиқар ва душманликлари янада ортар эди. Бора-бора мушриклар Мадинадаги яҳудийларни ҳам ўз сафларига қўшиб олдилар. Ҳатто мунофиқларни ва атрофдаги саҳровий арабларни мусулмонларга қарши гиж-гижладилар.

Ислом томонидан алоқаларни яхшилаш учун ҳамма чоралар кўрилди. «Сизга ўз динингиз, бизга ўз динимиз», деб айтилди, аммо фойдаси бўлмади. Ҳижрат қилинди, бироқ нафи тегмади. Охири аҳдномалар тузишга қарор этилди. Мадинада яҳудийлар, Ҳудайбияда мушриклар билан алоҳида аҳднома тузилди. Шунингдек, бошқалар билан ҳам аҳдлашилди.

Лекин улар аҳдномаларни бузиб, яна Исломга ва мусулмонларга душманликларини давом эттиравердилар. Ана шундагина, чора-тадбир наф бермаганидан кейингина бароат эълон қилинди.

ЭЛЧИЛАР ЙИЛИ

Ҳижрий тўққизинчи сана «элчилар йили» номини олган. Чунки худди шу йилда турли қабилаларнинг элчилари Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг хузурларига келиб ўз қабилалари номидан Исломни қабул қилганларини эълон қилиб байъат қилганлар.

Бу вақтда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Макка фатҳини тамомлаб, Табукдан қайтиб келган ва атрофдаги подшоҳ ва амирларга ўз мактубларини юбориб бўлган эдилар.

Маккани Аллоҳ таоло Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга фатҳ қилиб берганидан сўнг, энг ашаддий душман — Қурайш Исломга киргач, Ислом қаршисидаги асосий тўсиқ олиб ташланди. Энди ҳамма гуруҳ-гуруҳ бўлиб Исломга кира бошлади.

Табук ғазоти ҳам Исломнинг кучи нақадар ўсганини ҳаммага яна бир бор яққол кўрсатди. Бу омил ҳам иккиланиб турганларга Исломга кириш учун катта туртки бўлди.

Расулуллоҳ алайҳиссаломнинг подшоҳларга ва амирларга юборган муктублари ҳам ўзига яраша таъсир ўтказди.

Шундоқ қилиб, Аллоҳ таолонинг инояти ила ҳижрий тўққизинчи санада Мадинаи Мунаввара томон турли элчилар оқиб кела бошлади.

САҚИФ ЭЛЧИЛАРИ

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Рамазон ойида Табукдан қайтиб келганларидан кейин У зотнинг хузурларига Тоифнинг туб аҳолиси бўлмиш Сақиф қабиласининг элчилари келди.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Тоифни бир оз камал қилиб туриб, кейин фатҳ қилмай кетганларидан кейин улар ўзаро маслаҳат қилиб урушга қувватлари етмаслигига икром бўлган эдилар.

Сақифликлар маслаҳатларини давом этдириб Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига ўз элчиларини юборишга қарор қилдилар. Кинона ибн Абду Ялийл исмли киши элчиларга бош бўлди. Улар Мадинаи Мунавварага яқинлашганларида ўзларининг қабиладошлари бўлган саҳобий Муғийра ибн Шўба олдиларини тўсиб чиқиб Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига кирганда қандоқ салом бериш ва бошқа одобларни ўргатди. Лекин улар у зотнинг ҳузурларига кирганларида ўзлари билган одатга биноан иш тутдилар.

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам булар Қуръони каримни тингласин, одамларнинг намоз ўқиганларини кўрсин деб уларга масжиднинг ичига чодир қурдириб, жой қилиб бердилар.

Ҳайъат Мадинаи Мунавварада бир неча кун турди. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам уларнинг олдига бориб узоқ суҳбат қилар эдилар. Гоҳида улар Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг олдиларига борар эдилар. Баъзида Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам улар билан узоқ гаплашганларидан оёқлари толиб кетар эди. Ҳар куни хуфтондан кейин сақифликлар учун вақт ажратар эдилар.

Мазкур ҳайъатнинг энг кичик аъзосининг исми Усмон ибн Абил Осс эди. Ҳайъат аъзолари Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг мажлисларига борсалар уни юқлар олдида қолдириб кетар эдилар. Улар қайтиб келиб кундузги уйкуга кетганларида Усмон бориб Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан дин ва Қуръони карим ўрганар эди. Ана шундоқ қилиб у динда

факих бўлиб олди. Агар борганида Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ухлаётган бўлсалар, Абу Бакр розияллоҳу анхудан таълим олар эди. Шу билан бирга, у ўз ишини шерикларидан беркитар эди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам уни яхши кўриб қолдилар.

Охири сақифликлар Исломи қабул қилдилар. Лекин шу билан бирга баъзи шартларни қўймоқчи бўлдилар. Улар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга:

«Зинога нима дейсиз? Биз ғурбатда юрадиган қавмимиз. У бизга керак», дедилар.

«У сизга ҳаромдир. Чунки Аллоҳ таоло: «Ва зинога яқинлашманглар. Албатта, у фоҳиша иш ва ёмон йўлдир» дегандир», дедилар у зот.

«Рибога нима дейсиз? Барча молларимиз ундандир», дедилар.

«Сизга сармоянгиз бўлур. Чунки Аллоҳ таоло: «Эй иймон келтирганлар! Агар мўмин бўлсангиз, Аллоҳга тақво қилинг ва рибонинг сарқитини ҳам тарк қилинг» деган», дедилар у зот.

«Хамрга нима дейсиз? Ахир у еримиз маҳсули. У биз учун жуда ҳам керак», дейишди.

«Албатта, уни Аллоҳ ҳаром қилгандир», деб хамрни ҳаром қилувчи оятни тиловат қилиб бердилар.

Улар у зотдан ўзларидан намозни соқит қилишни ҳам сўрадилар. Шунда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Намози йўқ диннинг хайри йўқ», дедилар.

Сақифликлар ўзлари холи қолиб тўпланишиб маслаҳат қилиша бошладилар. Сўнгра Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига келиб ҳалиги нарсаларнинг барчасига бўйсуниларини айтишди. Аммо у зотдан ўзлари ибодат қилиб юрган бутларини уч йилгача бузмай туришни сўрашди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам кўнмадилар. Улар бир йил-бир йилдан озайтириб

сўрашди. У зот кўнмадилар. Улар бориб-бориб бир ойдан кейин бузишни сўрадилар. У зот кўнмадилар. Улар бу билан қавмларини аста-секин йўлга солмоқчи бўлган эдилар. Аммо Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бу каби савдога кўнмадилар. Шунда улар у зотга:

«Ундок бўлса, уни бузишни ўзингиз зиммангизга олинг. Биз уни ўзимиз ҳечам бузмаймиз», дейишди.

«Сизларга бу ишни кифоясини қилувчи одамни юбораман», дедилар.

Сўнгра улар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан қайтишга изн сўрадилар. У зот уларга изн бердилар, икром қилдилар, табрикладилар ва Усмон ибн Абул Оссни уларга амир қилиб тайинладилар.

БАНИ ТАМИМ ЭЛЧИЛАРИ

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг хузурларига келган элчилар ичида Бани Тамим қабиласи элчилари ҳам бор эди. Ҳайъат қабиланинг кўзга кўринган аёнларидан ташкил топган эди. Уларнинг сўзловчи шоири билан мусулмонларнинг сўзловчи шоири ўртасида сўз тортишуви бўлиб ўтди. Бу тортишув сўнгида Исломнинг фазли зоҳир бўлди. Исломнинг сўзловчи шоири ғолиб келди. Бани Тамим элчилари аъзолари бунни эътироф этдилар. Улар очиқ кўнгил билан Исломни қабул қилдилар.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам уларга саҳийлик билан мукофотлар бердилар.

БАНИ ОМИР ЭЛЧИЛАРИ

Бани Омир қабиласи элчилари Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг хузурларига келиб: «Сиз бизнинг саййидимизсиз» деган эдилар, у зот: «Саййид Аллоҳдир»

дедилар. Бу ҳайъатнинг аъзолари мусулмон бўлган ҳолларида келган эдилар.

Аммо уларнинг ичида Омир ибн Туфайл исмли хиёнатчи номард ҳам бор эди. У ўзининг Арбид номли шериги билан Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламни ўлдирмоқчи эди. Омир Арбидга мен Муҳаммадни гапга солиб тураман, сен уни қилич билан чопасан, деган эди. У Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламни гапга солиб турди. Аммо шериги келишилган ишни уддалай олмади.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузуридан чиққанларидан кейин икковлари тортиша кетдилар.

«Нимага келишилган ишни қилмадинг?» деди Омир.

«Унга энди қилич ураман десам, орага сен кириб қолавердинг», деди Арбид.

Ана шундоқ қилиб, Аллоҳ таоло ўз Пайғамбарини ёмонларнинг ёмонлигидан сақлаб қолди. Омир ҳам, Арбид ҳам мақсадларига етолмай, ўлат тегиб ҳалок бўлдилар.

БАНИ САЪД ЭЛЧИЛИГИ

Бани Саъд ибн Бакр қабиласининг элчилиги бир киши — Зимом ибн Саълабадан иборат эди. У қавми ҳузурига даъватчи бўлган ҳолида қайтди. Унинг биринчи айтган гаплари қуйидагилардан иборат эди:

«Лот ва Уззо қандок ҳам ёмон бўлди!»—деди у.

«Тўхта! Эй Зимом! Пес бўлиб қолишдан кўрқ! Мохов бўлиб қолишдан кўрқ! Мажнун бўлиб қолишдан кўрқ!» дейишди қавми. У бўлса:

«Шўрингиз қурисин! Бу иккови, Аллоҳга қасамки, зарар ҳам, наф ҳам бера олмайдилар. Албатта, Аллоҳ Расул юборди. Унга китоб нозил қилди. У зот у билан сизни ўзингиз мубтало бўлган нарсадан кутқариб олади. Албатта, мен шохидлик бераманки, албатта, Аллоҳдан ўзга ибодатга сазовор зот йўқ. У Ўзи ёлғиздир. Унинг шериги йўқ.

Албатта, Муҳаммад Унинг бандаси ва Расулидир. Батаҳқиқ, мен сизга унинг ҳузуридан у зот амр ва наҳий қилган нарсалар ила келдим», деди.

Ўша куни унинг юртидаги барча эркагу аёл мусулмон бўлди.

АБДУЛ ҚАЙС ЭЛЧИЛАРИ

Абдул Қайс элчилари Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига келганида у зот уларни хурсандлик билан кутиб олдилар ва:

«Бу қавм кимдан?» деб сўрадилар.

«Робиъадан», дейишди улар.

Бу ҳайъат Исломдан кўнгиллари тўлиб уни қабул қилиш учун, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан унинг таълимотларини ўрганиш учун келган эди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам уларга керакли нарсаларни ўргатдилар, саволларига жавоб бердилар. Абдул Қайс элчилари хурсанд бўлиб қайтиб кетди.

БАНИ ҲАНИЙФА ЭЛЧИЛАРИ

Бани Ҳанийфа элчилари Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига келганда уларнинг ичида машҳур бузғунчи Мусайлама тул Каззоб ҳам бор эди. Бу набокор аввалроқ Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга мактуб юборган эди. Мактубда куйидагилар айтилганди:

«Аллоҳнинг Расули Мусайламадан, Аллоҳнинг Расули Муҳаммадга.

Аммо баъд. Мен бу ишда сенга шерик бўлдим. Бу ишнинг яrimi бизгадир. Унинг яrimi Қурайшгадир. Қурайш адолат қиладиган қавм эмаслар».

Ўшанда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам унга

қуйидаги жавобни ёзгандилар:

«Бисмиллаҳир роҳманир роҳийм. Аллоҳнинг Расули Муҳаммаддан Мусайламага. Ҳидоятга эргашганларга саломлар бўлсин. Аммо баъд. Албатта, ер Аллоҳнинг мулкидир. Уни Ўз бандаларидан кимга хоҳласа, ўшанга мерос қилур. Оқибат тақводорларникидир».

Бани Ҳанийфа элчилари Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига кирганларида Мусайламани у зотдан кийимлари билан тўсиб турар эдилар. Бу каззоб шу ерда ҳам ўз набокорлигини қилди. У Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан ўз султонлари остидаги нарсанинг бир қисмини беришларини сўради. Шунда у зот қўлларидаги чўпни кўрсатиб:

«Сенга мана шу чўпни ҳам бермайман», дедилар.

Бу ҳайъат шундоқ бир ноқулай ҳолда келиб, ўшандоқ ҳолда қайтди. Кейинчалик ҳам улар кўп ёмонликларга сабаб бўлдилар.

ТОЙ ЭЛЧИЛАРИ

Тарихда саховати ила машҳур бўлган Хотам Тойнинг қабиласи элчиларига Зайдул Хойл исмли киши бошлиқ бўлиб келди. Бу яхши инсонни Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам «Зайдул хайр» деб номладилар. Бу қавм олдингиларнинг акси ўлароқ жуда яхши ният билан келган хуш табиат кишилар эдилар. Улар яхшилик билан келиб, яхшилик билан қайтдилар.

КИНДА ЭЛЧИЛАРИ

Саксон кишилик Кинда элчиларига Ашъас ибн Қайс бошлиқ бўлиб келди. Улар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига қурол-аслаҳалари, зебу зийнатлари билан кирдилар. Улар ипакдан ҳошиялар

қилинган тўнлар кийиб олишган эдилар. Улар салом ҳам бермасдан кириб келдилар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам уларга қараб:

«Салом берсаларингиз бўлмайдими?!» дедилар.

«Бўлади», дейишди улар.

«Бўйинларингизга ипак осиб олганингиз нимаси?!» дедилар у зот.

Шунда улар кийимларидаги ипакларни йиртиб олиб ирғитдилар. Уларда ўз қабиласи устунлигини даъво қилувчи фикр ҳам бор эди. Сухбат давомида ҳамма нарса исломий ўлчовга қайтди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳайъатни яхши икром қилдилар. Улар имонини эълон қилдилар ва рози бўлган ҳолларида қайтиб кетдилар.

АШЪАРИЙЛАР ВА АҲЛИ ЯМАН ЭЛЧИЛАРИ

Бу ҳайъат Исломга ва Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга муҳаббат ила келди. Улар:

«Эртага маҳбубларни кўрамиз.

Муҳаммад ва ҳизбини кўрамиз».

деб шеър айтиб келишди. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Сизларга Яман аҳли келдилар. Улар кўнгли рақик ва қалби юмшоқ кишилардир. Иймон Ямандир. Ҳикмат Ямонийдир», дедилар.

НАЖРОН ЭЛЧИЛАРИ

Нажрон минтақасидаги араблар насроний динига кирган эдилар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам аҳли Нажронга мактуб ёзиб, уларни Исломга даъват қилдилар. Улар мактубни ўқиганларидан кейин Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига

хайъат юборишга қарор қилдилар. Ҳайъат олтмиш отликдан иборат бўлиб унга уларнинг епископлари Абу Ҳориса бошлиқ эди. Абу Ҳориса уларнинг ичида катта обрўга эга бўлиб, Рум подшоҳлари уни улуғлаб молу дунё, ходимлар бериб бир черков ҳам қуриб берган эдилар.

Ҳайъатни Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳурмат билан кутиб олдилар. Ривоятларда келишича, Оли Имрон сурасининг аввалидан то саксон нечанчи оятигача Пайғамбаримиз ҳузурларига Нажрон насороларининг элчилари келиб, дин ҳақида, Марям ва Ийсо ҳақида ва бошқа масалалар хусусида тортишган вақтда нозил бўлган. Улар билан бўлган тортишув бир мақомга етиб, Исломнинг ҳақлиги очиқ-ойдин бўлиб қолганда ҳам, рақиб тараф қайсарлик билан, ўзимники тўғри, деб туриб олган. Шунда Аллоҳ таоло Пайғамбар алайҳиссаломга уларни мубоҳалага, яъни, болалар ва аёлларни тўплаб, ўзлари ҳам кўшилиб, икки тараф ҳам: «Шу масалада ким ёлғон гапираётган бўлса, ўшанга Аллоҳнинг лаънати бўлсин», деб дуо қилишга чақиришни буюрди.

Пайғамбар алайҳиссалом мазкур насороларни мубоҳалага чақирганларида, улар кўнмадилар. Лекин мансабларини, обрўларини, мол-дунёларини йўқотишдан кўрқиб, Исломни ҳам қабул қилмадилар.

Эртасига яна учрашув ўтказилиб Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам уларга мактуб ёзиб бердилар, хароҷ солдилар ва Абу Убайда ал-Жарроҳ розияллоҳу анхуни бирга юбордилар. У зот Абу Убайда розияллоҳу анху ҳақларида «бу ушбу умматнинг аминийдир» дедилар.

ТАЖИЙБ ЭЛЧИЛАРИ

Тажийб элчилари келганда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам уларни хурсанд бўлиб кутиб олдилар ва катта икром кўрсатдилар. Улар Расулуллоҳ соллаллоҳу

алайҳи васалламдан баъзи нарсаларни сўраган эдилар У зот мактуб ёзиб бердилар. Сўнгра улар Қуръони каримдан, суннатдан сўрай бошладилар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг уларга бўлган рағбатлари яна ҳам ортди ва ҳазрати Билолга уларни яхшилаб зиёфат қилишни амр қилдилар. Улар қайтмоқчи бўлганларида:

«Сизларни нима шошилтириляпти?» дейилди.

«Ортимиздан қолганлар ҳузурига тезроқ борайлик. Уларга Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламни кўрганимизни, у зот билан гаплашганимизни ва бизга берган жавобларини етказайлик», дедилар.

Ўша йили Бани Физора, Бани Асад, Баҳро, Узра ва бошқа элчилар ҳам келдилар ва мусулмон бўлдилар.

Келган барча ҳайъатлар Исломни, дин аҳкомларини ўрганиб, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ахлоқларини, саҳобалар билан муомалаларини кўришар эди. Кўпинча уларга масжид ҳовлисига чодир қуриб берилар эди. Улар Қуръони карим тиловатини эшитишар, мусулмонларнинг намоз ўқишларини кўришар ва Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга турли саволлар беришар эдилар. Охир-оқибат мусулмон бўлиб ўз юртларига қайтишар эди.

Тўққизинчи ҳижрий санада Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам мусулмон бўлган юртларга закот йиғиш учун ўз амир ва омилларини юбордилар.

ВИДОЛАШУВ ҲАЖИ

Ўнинчи ҳижрий санада Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ўзларининг Исломдаги биринчи ва охири ҳажларини қилдилар. У зот бу ҳаждаги хатти-ҳаракатлари ва айтган сўзлари билан бу ҳаж видолашув ҳажи эканини билдирдилар. Шунинг учун ҳам ушбу ҳаж тарихда «видолашув ҳажи» номи билан қолган.

Ишончли ровийлар видолашув ҳажининг тафсилотларини аниқлик билан ривоят қилганлар. Бу ҳаж Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам йўлга отланганларидан бошлаб то қайтиб келгунларича барчанинг диққат-эътиборида бўлган. Ундаги ҳар бир ҳаракат, ҳар бир сўз саҳобалар томонидан зийраклик билан ўрганилган, ёд олинган.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам билан бирга видолашув ҳажида юз минг киши иштирок этган. Бу ўша вақтлар ўлчовида мисли кўрилмаган иш эди. Ана ўша одамлар ҳаммаси мазкур тарихий воқеанинг жонли гувоҳи бўлганлар.

Биз видолашув ҳажи борасидаги ривоятлар ичидан Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анҳунинг ривоятини ихтиёр қилдик. У киши видолашув ҳажида бориб келгунча Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг туяларини етакловчи бўлганлар. Шунинг учун ҳам ҳар бир нарсани тартиб билан ёдлаб олганлар ва айтиб берганлар. Ушбу ҳадис Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳажларини тўлиқ васф қилувчи ҳадисдир.

Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анҳу ўзларидан Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳажлари ҳақида гапириб беришни сўровга жавобан тўққиз бармоқларини юмиб кўрсатиб туриб, куйидагиларни айтганлар:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам тўққиз йил ҳаж қилмай турдилар. Сўнгра ўнинчи йили одамлар ичида «Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳаж қилурлар» деб эълон қилдирдилар. Мадинага жуда кўп одамлар етиб келдилар. Уларнинг барчаси Расулуллоҳ алайҳиссаломга иқтидо қилишни, у зотнинг амалига ўхшаш амал қилишни хоҳлар эдилар.

Бас, у зот билан чиқиб Зул Ҳулайфага етиб келдик. Шу ерда Асма бинти Умайс Муҳаммад ибн Абу Бакрни туғди

ва Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга «қандок қилай» деб одам юборди. У зот:

«Ғусл қилиб, қонни тўсувчи кийим қўйиб олиб, эҳромга киравер», дедилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам масжидда намоз ўқидилар. Сўнг Қасвога миндилар. Қачонки туялари Байдога тенглашганда қарасам, у зотнинг олдиларида кўз етмайдиган даражада уловли ва пиёда одам кетмоқда. Ўнг томонларида ҳам худди шундоқ. Чап томонларида ҳам худди шундоқ. Орқа томонларида ҳам худди шундоқ.

Расулуллоҳ алайҳиссалом орамизда кетмоқдалар. У зотга Қуръон нозил бўлиб турибди. У зот унинг таъвилини билиб турибди. У зот нима амал қилсалар, биз ҳам қилиб турибмиз. Бас, у зот:

«Лаббайкаллоҳумма лаббайк, лаббайка лаа шарийка лака лаббайк, иннал ҳамда, ван неъмата лака вал мулк. Лаа шарийка лак», деб тавҳид талбиясини айтдилар.

Одамлар ҳам шу, ўзлари айтиб юрган талбияни айтдилар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ундан бирор нарсани рад қилмадилар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам талбияларида давом этдилар.

Жобир розияллоҳу анҳу сўзида давом этиб яна шуларни айтди:

«Ҳаждан бошқа нарсани ният қилмаган эдик. Умрани билмас эдик. Токи у зот билан байтга етиб борганимизда рукни истилом қилдилар. Уч марта рамл тўрт марта юриш билан тавоф қилдилар. Сўнггра Иброҳим алайҳиссаломнинг мақомларига бордилар. «Ва мақоми Иброҳимдан намозгоҳ тутинглар»ни қироат қилдилар. Кейин мақомни ўзлари билан Байтнинг орасида қилдилар. Икки ракатда «Қул яа айюҳал кафируун» билан «Қул хуваллоҳу аҳад»ни қироат қилдилар. Сўнггра рукнга қайтиб бориб, уни истилом қилдилар.

Кейин эшикдан Сафога чиқдилар. Сафога яқинлашган

вақтларида «Албатта, Сафо ва Марва Аллоҳнинг (дини) аломатларидандир»ни қироат қилдилар. «Аллоҳ бошлаган нарсадан бошланглар», дедилар. Сўнгра Сафодан бошладилар. Унинг устига Байтни кўрадиган бўлиб чиқдилар. Аллоҳга тавҳид ва такбир айтдилар ва:

«Ла илаҳа иллаллоҳу. Ваҳдаҳу, лаа шарийка лаҳу. Лаҳул мулку валаҳул ҳамду. Ва ҳува ала кулли шайъин қодир. Лаа илаҳа иллаллоҳу ваҳдаҳу. Анжаза ваъдаҳу. Ва насара абдаҳу. Ва ҳазамал аҳзаба ваҳдаҳу», дедилар. Шу орада дуо ҳам қилдилар. Ушбу нарсани уч марта айтдилар.

Кейин Марва томон юриб кетдилар. Қадамлари водийга тегиши билан тезлаб, шахдам саъйи қилдилар. Водийдан чиқиб оддий юриш қилдилар. Марвага келганларида Сафода қилганларидек қилдилар. Тавофлари охирига етиб Марвада турганларида:

«Агар ишни қайта бошлаганимда орқага қайтмас эдим. Қурбонлик ҳайдаб келмас эдим. Умрани ният қилар эдим. Сизлардан кимнинг атаган қурбонлиги бўлмаса, қилганини умрага айлантирсин», дедилар.

Суроқа ибн Молик:

«Эй Аллоҳнинг Расули, ушбу йилимизгами ёки абадийликками?» деди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам панжаларини бир-бири ичига киритиб туриб, «умра ҳажнинг ичига кирди», деб икки марта айтдилар ва:

«Йўқ! Абадийга! Абадийга!» дедилар.

Али Ямандан Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг туяларини олиб келиб, Фотима розияллоҳу анҳонинг эҳромдан чиқиб, сурма кўйиб олганини кўриб инкор қилди. Шунда у:

«Отам менга шуни амр қилдилар», деди.

Али Ироқда юрганида:

«Ўшанда Фотиманинг қилган ишидан аччиқланиб, у зотдан у берган хабар ҳақида сўрагани Расулуллоҳ

соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига бордим. Мен унинг ишини инкор қилганим ҳақида хабар бердим. Бас, у зот:

«Рост айтибди. Рост айтибди. Ҳажни ният қилганингда нима деган эдинг?» дедилар.

«Эй бор Худоё! Расулинг нимани ният қилган бўлса ўшани ният қилдим, деб айтдим», дедим.

«Менинг атаган қурбонликларим бор. Эҳромдан чиқма», дедилар у зот.

Али Ямандан олиб келган қурбонликлар билан Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ўзлари ила олиб келган қурбонликлар жами бўлиб юзта эди. Одамлар ҳаммалари эҳромдан чиқиб сочларини қисқартирдилар. Фақат Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ва қурбонлиги борлар бундоқ қилмадилар.

Таврия куни бўлганда у зот Минога юзландилар ва ҳажни ният қилдилар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам (уловга) миниб жўнадилар. У ерда пешин, аср, шом, хуфтон ва бомдодни ўқидилар. Сўнгра қуёш чиққунча бироз кутиб турдилар.

Кейин жундан бўлган қуббаларини Намирага тикишга амр қилдилар. Сўнг Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам юриб кетдилар. Қурайшликлар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳам жоҳилият вақтида Қурайш турганидек, Машъарул Ҳаромда Вуқуф қилишларига ҳеч шубҳа қилмас эдилар. Бас, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ўтиб кетдилар ва Арафотга етиб бордилар. Қуббаларини Намирага тикиб қўйилганини кўриб, ўша ерга тушдилар.

Қуёш (қиёмдан) окканда у зот Қасвони олиб келишга амр қилдилар. Унга миниб водийнинг ўртасига бордилар. Бас, одамларга хутба қилдилар:

«Албатта, қонларингиз ва молларингиз ушбу ойингиз, ушбу юртингиз ва ушбу кунингиз ҳурматидек ҳаромдир.

Огоҳ бўлинглар! Жоҳилиятнинг ишларида ҳар бир нарсани менинг оёғим остига тўшалгандир. Жоҳилиятдаги қонлар қиймати ҳам тушди. Қонларимиздан биринчи бўлиб (қийматини) туширадиганим қон, Ибн Робиъа ибн Ҳориснинг қонидир. Бани Саъддага эмизиш учун берилган эди. Уни Ҳузайл (қабиласи) қатл қилди.

Жоҳилият рибосининг (қиймати) ҳам туширилгандир. Риболаримиздан биринчи бўлиб қийматини туширадиганим рибо, Аббос ибн Абдулмуттолибнинг рибосидир. Бас, унинг ҳаммаси туширилгандир.

Бас, аёллар ҳақида Аллоҳдан кўрқинглар! Чунки сиз уларни Аллоҳнинг омонати ила олгансизлар. Уларнинг фаржларини Аллоҳнинг калимаси ила ҳалол қилиб олгансизлар. Сизлар учун уларнинг зиммасида сиз ёмон кўрган бирор кишига тўшакларингизни бостирмаслик мажбурияти бор. Агар ўшани қилсалар уларни ачитмайдиган қилиб уринглар. Улар учун сизнинг зиммангизда маъруф йўл билан ризқлари ва кийимлари мажбурияти бор.

Батаҳқиқ, мен сизларга маҳкам ушласангиз ундан сўнг ҳеч ҳам залолатга кетмайдиган нарсани Аллоҳнинг китобини қолдирдим.

Сизлар мен ҳақимда сўралурсизлар. Хўш, нима дейсизлар?» дедилар.

«Албатта, етказганингизга, адо этганингизга ва насиҳат қилганингизга гувоҳлик берамиз», дейишди.

Шунда у зот кўрсаткич бармоқларини осмонга кўтариб, кейин одамларга қаратиб тушириб туриб:

«Эй бор Худоё! Ўзинг гувоҳ бўл!» деб уч марта айтдилар.

Сўнгра азон ва иқома айтдириб, пешинни ўқидилар. Кейин яна иқома айтдириб, асрни ўқидилар. Иккисининг орасида ҳеч нарсани ўқимадилар.

Сўнгра Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам (улов)

миниб мавқифга бордилар. Туялари Қасвонинг қорнини тошларга қилдилар. Пиёдалар қаршиларида бўлиб қолди. У зот қиблага қараб турдилар. Шу туришларида қуёш ботгунча турдилар.

Кейин Усомани орқаларига мингаштириб, қайтишни бошладилар. У зот Қасвонинг жиловини қаттиқ тортганларидан унинг боши эгарнинг қошига тегай деб қолди. У зот ўнг қўллари билан ишорат қилиб:

«Эй одамлар! Сокин бўлинглар! Сокин бўлинглар!» дер эдилар. Қачон қум тепачалардан бирига келганда туя унга чиқиб олиши учун жиловни бироз бўшатар эдилар.

Муздалифага етиб келганларидан кейин Шом ва Хуфтонни бир азон икки иқома билан ўқидилар. Икковлари орасида ҳеч нарса ўқимадилар.

Сўнгра Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам тонг отгунча ёнбошладилар. Ўзларига субҳ аён бўлганида азон ва иқома билан бомдодни ўқидилар.

Кейин Қасвога миниб Машъарул Ҳаромга келдилар. Қиблага қараб дуо қилдилар, такбир, таҳлил ва тавҳид сўзлари айтдилар. Тонг жуда ҳам ёришгунча шу ҳолда турдилар.

Бас, қуёш чикмасдан олдин жўнадилар. У зот Фазл ибн Аббосни мингаштириб олдилар. У гўзал сочли, оппоқ ва чиройли одам эди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам жўнаганларида аёллар (ҳавдажда) тезлаб ўтиб қолдилар. Фазл уларга назар сола бошлади. Шунда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам қўлларини Фазлнинг юзига қўйдилар ва унинг назар солиб турган юзини бошқа томонга бурдилар. У зот Ботни Муҳассарга келганларида бир оз тезладилар.

Сўнгра Жамратул Куброга чиқадиган ўрта йўлга тушдилар. Дарахт олдидаги Жамрага келиб етгита тошни ҳар бирини отганда такбир айтиб отдилар.

Кейин бурилиб қурбонлик сўядиган жойга бордилар.

Бас, олтмиш учта (қурбонлик)ни қўллари билан сўйдилар. Қолганларини Али сўйди. У зот уни қурбонликларига шерик қилдилар.

Сўнгра амр килиб, ҳар бир туядан бироздан гўшт олдириб, қозонга солдириб пиширтирдилар. Икковлари ундан еб, шўрвасидан ичдилар.

Кейин Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам (уловга) миниб ифоза (тавоф) қилдилар. Маккада пешинни ўқидилар. Замзам тарқатаётган Бани Абдулмуттолиблар олдига келиб:

«Тортинглар! Эй Бани Абдулмуттолиблар! Агар одамлар сизнинг сувчилигингизга ғолиб келиб кетиши бўлмаганида мен ҳам сиз билан сув тортар эдим», дедилар. Улар бир пақирда сув узатишди. У зот ундан ичдилар».

Имом Муслим ва Абу Довудлар ривоят қилган.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳажни тамом қилганларидан кейин Мадинаи Мунавварага қараб йўл олдилар.

ВАФОТ

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам видолашув ҳажини адо этароқ Арафот турарканлар Аллоҳ таоло у зотга Моида сурасидаги:

«Бугунги кунда Мен сизнинг динингизни мукамал қилиб бердим. Сизга неъматимни батамом қилдим. Ва сизга Исломни дин деб рози бўлдим», оятини нозил қилди.

Ушбу оят нозил бўлганда баъзи катта саҳобалар йиғладилар. Улардан нимага йиғлаётганлари сўралганда «ҳар бир нарса камолга етгандан сўнг нуқсони бўлади. Бу нуқсон Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг видолашувларидир» деган гапни айтдилар.

Дарҳақиқат, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам

ўзлари ҳам ҳажда юриб «шояд бундан кейин сизлар билан йўлиқмасам» деган эдилар.

Бунинг устига Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг муборак умрлари охирлаб қолганининг бошқа аломатлари ҳам кўриниб қолган эди.

Одатда ҳар йили рамазонда у зот ўн кун эътикоф ўтирар эдилар. Ўша йили эса одатдан ташқари йигирма кун эътикоф ўтирдилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳар йили Рамазонда Жибрил алайҳиссаломдан Қуръони каримни бир марта ўтказиб олар эдилар. Ўша йили икки марта ўтказдилар ва бу ўзларининг ажаллари ҳозир бўлгани аломати эканини таъкидладилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг тасарруфларида ва гап-сўзларида ҳам сафарга ҳозирлик аломатлари сезилиб қолди. У зот Уҳуд шаҳидларига қайтадан жаноза ўқидилар. Шунингдек:

«Мен умматимнинг фаратиман. Ҳеч менинг (вафотим)га ўхшаш мусийбатга учрамаслар» дедилар ва яна шу маънодаги ҳадисларни айтдилар.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳаждан Зул-ҳижжа оийдан беш кун қолганда қайтиб келдилар. Янги, ўн биринчи ҳижрий йилнинг биринчи ойи Мухаррам ҳам ўтди. Сафар ойининг охирига келиб, душанба куни ҳасталиклари бошланди.

Хаста бўлишларига қарамай Шом тарафга Усома ибн Зайд розияллоҳу анҳу бошлиқ сарийя юборишга аҳамият бердилар. Бу сарийя жўнамасдан олдин у зотнинг ҳасталиклари оғирлашиб қолди. Ҳоллари келмай қолганда жамоат намозига Абу Бакр розияллоҳу анҳу имом бўлишини ихтиёр қилдилар.

РАСУЛУЛЛОҲНИНГ БЕМОРЛИКЛАРИДА АБУ БАКРНИНГ ИМОМ БЎЛИШИ

Пайғамбар алайҳиссаломнинг вафотларидан олдинги беморликларида у зотнинг ўрниларига Абу Бакр розияллоху анху мусулмонларга имомлик қилдилар. Албатта, бу иш Расулуллоҳ алайҳиссаломнинг ўзларининг амрлари, балки, қаттиқ туришлари ила бўлди. Келинг, шу ишга боғлиқ ривоятларни ўрганайлик.

Имом Бухорий, Муслим ва Термизийлар Абу Мусо розияллоху анхудан ривоят қиладилар:

«Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам бемор бўлиб, оғирлашиб қолдилар. Бас, у зот:

«Абу Бакрга амр қилинлар одамларга намозга ўтсин» дедилар.

«У юмшоқ одам, агар сизнинг мақомингизга турса, одамларга намоз ўқиб бера олмайди», деди Оиша.

«Абу Бакрга амр қилинлар, одамларга намозга ўтсин», дедилар у зот. У яна ўз гапини қайтарди.

«Абу Бакрга айт. Одамларга намоз ўқиб берсин. Албатта, сиз(аёл)лар Юсуфнинг соҳибаларисиз», дедилар у зот.

Бас, унга хабар келди ва у Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам ҳаётликларида одамларга намозга ўтди».

Абу Бакр Сиддиқ розияллоху анху қўнгли юмшоқ, намозда қўп йиғлайдиган киши эдилар.

Бу ҳолни яхши билган қизлари Оиша онамиз, мазкур васф соҳиби бўлган оталари ҳазрати Абу Бакрнинг Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васалламнинг мақомларида туриб намозга ўтишлари мақсадга мувофиқ бўлармикан, деган мулоҳазага келдилар ва бу мулоҳазани Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васалламга айтдилар.

Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васаллам худди Оиша онамизнинг гапларини эшитмагандек яна аввалги гапларини такрорладилар.

Оиша онамиз Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам

беморлик туфайли гапимни яхши эшитмадилар шекилли, деб ўйлаб, ўзларининг аввалги гапларини такрорладилар.

Шунда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам мазкур ишни Оиша онамизнинг ўзларига топширдилар. Сен Абу Бакрга айт, одамларга намоз ўқиб берсин, дедилар. Шу билан бирга аёлларда шунга ўхшаш тасарруф олдиндан борлигини эслатиб, **«Албатта, сиз — аёллар Юсуфнинг соҳибаларисиз»**, дедилар.

Юсуф алайҳиссаломнинг қиссаларида аёлларнинг турли тасарруфлари ҳақида сўз кетган. Жумладан, Миср Азизининг хотини ва унинг тасарруфлари баён қилинган. Чунки ўша аёл зоҳирда бир ишни қилиб, ботинда бошқа нарсани кўзлагани бор. У зоҳирда уйига аёлларни чақириб меҳмон қилади. Аммо аслида уларга Юсуф алайҳиссаломни кўрсатиб ҳайрон қилмоқчи бўлади. Оиша онамиз розияллоҳу анҳо ҳам бу мақомда, Абу Бакр юмшоққўнгил, демоқдалар, аммо аслида у имом бўлса, одамлар тарқаб кетармикан, деган гап бор эди.

Ушбу ҳадисдан ҳазрати Абу Бакр Сиддиқ розияллоҳу анҳунинг улуғ мақом эгаси эканликлари кўринмоқда. Абу Бакр Сиддиқ розияллоҳу анҳунинг Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳаётлик чоғларида одамларга имом бўлиб намоз ўқиганлари ҳам собит бўлмоқда. Бу ҳол у зот соллаллоҳу алайҳи васаллам вафот этгунларича давом этган.

Имом Бухорий, Муслим ва Термизийлар Оиша розияллоҳу анҳодан ривоят қиладилар:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам беморлик чоғларида Абу Бакрга одамларга намозга ўтишга амр қилдилар. Бас, у уларга намозга ўтиб турди. Урва:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ўзларида энгиллик сезиб чиқдилар. У зот чиққанларида Абу Бакр имомлик қилаётган эди. Абу Бакр у зотни кўриб орқага тисарила бошлади. У зот унга, қандоқ бўлсанг, шундоқ

туравер, деб ишора қилдилар. Сўнгра Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Абу Бакрнинг ёнига, унга тенглашиб ўтирдилар. Абу Бакр Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг намозларига, одамлар Абу Бакрнинг намозига эргашиб намоз ўқидилар», деди».

Имом Термизий Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам беморликларида Абу Бакрнинг орқасидан, кийимга ўраниб олиб, ўтириб намоз ўқидилар».

Насайининг лафзида:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам қавм ила ўқиган охирги намоз, Абу Бакрнинг ортида бир кийимга ўралиб олиб ўқиган намозларидир», дейилган.

Имом Бухорий ва Муслим Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«Абу Бакр Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг вафотларидан олдинги беморликларида одамларга намоз ўқиб берар эди. Токи, душанба куни келиб, улар намоз сафида турганларида, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам хужранинг пардасини очдилар ва тик турган ҳолларида бизга назар сола бошладилар. Юзлари худди мусхафнинг варағига ўхшаш эди. Сўнгра табассум ила кулимсирадилар. Бас, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламни кўриб хурсанд бўлганимиздан фитнага тушай, дедик. Абу Бакр сафга етиб олиш учун орқасига тисарилди. У Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам намозга чиқадилар, деб ўйлади. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам қўллари билан намозингизни тугатаверинг, деб ишора қилдилар ва пардани туширдилар. У зот ўша куни вафот этдилар».

**ПАЙҒАМБАР СОЛЛАЛЛОҲУ АЛАЙҲИ ВАСАЛЛАМ
ВАФОТ ЭТГАНЛАРИДА НИМАЛАР ҚИЛИНГАН**

Оламларнинг сарвари, охирги замон Пайғамбари Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламнинг беморликлари оғирлашиб қолганда азвожи мутахҳараларидан Оиша онамизникида қолишга ижозат сўрадилар. Улар ижозат беришди.

لا يموت نبي حتى يخير بين الدنيا والآخرة

**ҲЕЧ БИР НАБИЙ ДУНЁ ВА ОХИРАТДАН БИРИНИ
ТАНЛАШ ИХТИЁРИГА ҚЎЙИЛМАГУНЧА ЎЛМАС**

2744- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّهَا سَمِعَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: قَبْلَ أَنْ يَمُوتَ وَهُوَ مُسْنِدٌ إِلَى صَدْرِهَا: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي وَأَلْحِفْنِي بِالرَّفِيقِ.

2744. Оиша розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади:

«У киши Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг вафот этишларидан олдин у кишининг кўкракларига суяниб туриб:

«Эй бор Худоё! Мени мағфират қилгин, раҳм қилгин ва рафиққа эриштиргин!» деганларини эшитган эканлар».

2745- وَعَنْهَا َ قَالَ: كُنْتُ أَسْمَعُ أَنَّهُ لَنْ يَمُوتَ نَبِيٌّ حَتَّى يُخَيَّرَ بَيْنَ الدُّنْيَا ، وَالْآخِرَةِ ، قَالَ: فَسَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ فِي مَرَضِهِ الَّذِي مَاتَ فِيهِ وَأَخَذَتْهُ بُحَّةٌ يَقُولُ: { مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ

النَّبِيِّينَ وَالصَّادِقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا { قَالَتْ: فَظَنَنْتُهُ خَيْرَ حَيٍّ رَوَاهُمَا مُسْلِمٌ.

2745. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Мен ҳеч бир набий дунё ва охиратдан бирини танлаш ихтиёрига қўйилмагунча ўлмаслигини эшитиб юрар эдим. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг вафотларидан олдинги хасталикларида овозлари хириллаб қолганда:

«Аллоҳ неъмат берган набийлар, сиддиқлар ва шаҳидлар билан бирга. Ва улар қандоқ ҳам яхши рафиқлар!» деганларини эшитдим. Ана ўшанда, у зотга ихтиёр қилиш вақти келганини англадим».

Иккисини Муслим ривоят қилган.

2746- وَعَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ وَهُوَ صَحِيحٌ: إِنَّهُ لَمْ يَقْبُضْ نَبِيٌّ قَطُّ حَتَّى يُرَى مَقْعَدُهُ فِي الْجَنَّةِ ثُمَّ يُخَيَّرُ قَالَتْ: فَلَمَّا نَزَلَ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَرَأْسُهُ عَلَى فَحْدِي غُشِّي عَلَيْهِ سَاعَةً ثُمَّ أَفَاقَ فَأَشْخَصَ بَصَرَهُ إِلَى السَّقْفِ ثُمَّ قَالَ: اللَّهُمَّ الرَّفِيقَ الْأَعْلَى قُلْتُ: إِذَا لَا يَجْتَارُنَا وَعَرَفْتُ الْحَدِيثَ الَّذِي كَانَ يَذْكُرُهُ وَهُوَ صَحِيحٌ فَكَأَنْتُ آخِرُ كَلِمَةٍ تَكَلَّمَ بِهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَوْلُهُ: اللَّهُمَّ الرَّفِيقَ الْأَعْلَى. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ.

2746. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам соғлиқ чоғларида:

«Хеч бир набий жаннатдаги ўз ўрнини кўрмай туриб, ихтиёрига қўйилмай туриб зинҳор қабз қилинмаган», дер эдилар. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўзларига (ўша ҳолат) келганда, бошлари сонимда турганда у зот бир муддат хушларидан кетдилар. Сўнгра кўзларини очиб шифтга тикилдилар ва:

«Эй бор Худоё! Рафиқи Аълога», дедилар. Шунда «У зот бизни ихтиёр қилмаётирлар» дедим ва соғлик вақтларида зикр қилган гапларини нималигини билдим. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам сўзлаган охириги сўз:

«Эй бор Худоё! Рафиқи Аълога», дейишлари бўлди».

Икки шайх ривоят қилган.

2747- وَعَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ بَيْنَ يَدَيْهِ رَكُوعٌ أَوْ غُلْبَةٌ

فِيهَا مَاءٌ فَجَعَلَ يُدْخِلُ يَدَهُ فِي الْمَاءِ وَيَمْسَحُ بِهَا وَجْهَهُ وَيَقُولُ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ إِنَّ لِلْمَوْتِ سَكْرَاتٍ ثُمَّ نَصَبَ يَدَهُ فَجَعَلَ يَقُولُ فِي الرَّفِيقِ الْأَعْلَى حَتَّى قُبِضَ وَمَالَتْ يَدُهُ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

2747. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«У зотнинг олдиларида сувли бир мешча ёки коса бор эди. У зот кўллариини сувга солиб, юзларига сурта бошладилар ва:

«Ла илаҳа иллоллоҳ. Албатта, ўлимнинг сакароти бор, дер эдилар. Кейин кўллариини тик қилиб, Рафиқи Аълога, дея бошладилар. Охири қабз бўлиб, кўллари осилиб тушди».

Бухорий ривоят қилган.

Шарҳ: Бу мен Аъло Рафикка, Аллоҳнинг ҳузурига

кетмоқдаман, деганлари эди. Шунинг учун ҳам Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга нисбатан ўлим ва вафот сўзлари ўрнига тушунган доираларда, Рафиқи Аълога интиқол қилдилар, истилоҳи ишлатилади.

У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам ана шундоқ ҳолатда турганларида руҳлари қабз қилиндилар, қўллари пастга тушди. Одам боласининг афзали, Пайғамбарларнинг охиргиси, оламларнинг сарвари бўлган зот ана шу тариқа фоний дунёдан боқий дунёга ўтдилар.

Бу ҳодиса ўн биринчи ҳижрий сана ўн иккинчи робийъул аввал, душанба куни завождан кейин бўлди. Ўшанда у зоти бобаракотнинг ёшлари олтмиш учда эди.

Бу ёзишга ёки айтишга осон гапга ўхшайди. Ҳа, у зот соллаллоҳу алайҳи васалламни яхши танимаган, маълум тарбия кўрмаган, алоҳида севги билан боғлиқ бўлмаган, кадр-қийматларини тўлиқ тушуниб етмаган киши учунгина осон. Лекин Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг шахсларини яхши таниган, маълум тарбия кўрган, У зотга алоҳида севги билан боғлиқ бўлган ва кадр-қийматларини тўлиқ тушуниб етган одам бунга ўхшаш гапларни оддий гап сифатида айтиб, ёзиб ёки эшитиб кета олмайди. Балки Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга тегишли ҳар бир гапни, хусусан, Рафиқи Аълога интиқол қилишларига тегишли ҳар бир сўзни алоҳида дард билан, алоҳида ҳис билан, алоҳида ҳол билан айтиш, ёзиш ёки эшитиш мумкин, ҳолос.

Тажрибанинг кўрсатишича, қалбларнинг ҳабиби бўлмиш Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳақларидаги гаплар ва маълумотлар қайтадан эсланганда ҳар сафар янгича руҳоният, янгича шавқу завқ, янгича севги, янгича бир ҳолат касб этади.

Албатта, бу ҳолни қалам билан сатрларда ифода этиб бўлмайди. Ҳар нарсага қодир Аллоҳдан тилагимиз шулки, бу ҳис, бу туйғу, бу ҳолни яхшилик томон яна ҳам зиёда

қилсин.

Оиша розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам вафот этганларида ҳибара кийими ила ўраб қўйилдилар».

Учовлари ривоят қилганлар.

«Ҳибара» — чизиқли матоҳдан тикилган яманча чопон эди. Уни Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга Ямандан келтириб берилган бўлиб, алоҳида муносабатларда, жумладан, жума кунлари кияр эдилар. У зот қабзи руҳ қилинганларида ўша чопон билан муборак юзларини беркитиладиган қилиб ўраб қўйилганлар.

Оиша розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади:

«Абу Бакр отига миниб, Сулҳдаги маконидан етиб келиб тушди. Масжидга кирди. Одамларга гапирмади. Тўғри Оишанинг жойига кирди. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламни қасд қилди. У зот чизиқли Яман чопонига ўраб қўйилган эдилар. Бас, у зотнинг юзларини очди-да, устларига энгашиб бўса олди. Сўнгра йиғлаб туриб:

«Отам сизга фидо бўлсин! Эй Аллоҳнинг Пайғамбари, Аллоҳ сизга икки ўлимни жам қилмайди. Сизга битилган ўлимни ўлибсиз» деди.

Бухорий ва Насайи ривоят қилган.

Сарвари олам Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам Рафиқул Аълога интиқол қилган пайтларида ҳазрати Абу Бакр Сиддиқ Мадинаи Мунавваранинг юқори тарафидаги Бани Ҳорис ибн ал-Хазраж манзилларида бўлмиш Сулҳ номли масканларида эдилар.

Машъум хабарни эшитганларидан кейин отларига миниб келадилар ва отдан тушиб тўғри Оиша онамизнинг хужраларига кирадилар. Чунки, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам ўша хужрада жон таслим қилган эдилар. Саҳобаи киромлар у зот соллаллоҳу алайҳи васалламнинг муборак юзларини Ямандан олинган

чизикли ҳибара деб номланадиган чопон билан ёпиб кўйган эдилар.

Бутун оламнинг сарвари бўлган зот, охириги илоҳий китобни Роббул оламиёндан қабул қилиб олиб, умматга омонат билан етказган зот, ўша мўъжиз китобни ўз ҳаётларида татбиқ қилиб кўрсатган зот, омонатни адо қилиб бўлиб, рисолатни етказиб бўлиб, кичкина хужрада сокин ётар эдилар.

У зоти баракотнинг муборак юзларини кўриб Абу Бакр Сиддиқ чидаб тура олмади. Энгашиб, пешоналаридан, юзларидан бўса олдилар. Чидай олмай, йиғладилар.

«Отам сизга фидо бўлсин, эй Аллоҳнинг Пайғамбари!» дедилар.

Абу Бакр Сиддиқ, араб одати бўйича айтган бўлсалар керак. Бўлмаса, тайёрланиб гапирганларида бир оталари эмас, бошқа ҳамма нарсаларини ҳам фидо қилар эдилар. Ҳа, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга дунёдаги ҳамма нарса фидо бўлса ҳам оз.

«Аллоҳ сизга икки ўлимни жам қилмайди. Сизга битилган ўлимни ўлибсиз» деди».

Бу гапларни ҳазрати Абу Бакр Сиддиқ розияллоҳу анҳуга Аллоҳ таолонинг Ўзи илҳом қилган бўлса керак. Бўлмаса, оддий ҳолатда ҳеч ким бу гапни айта олмайди. Чунки Аллоҳ билан оламини боғловчи ваҳийга эга бўлган зотнинг ўлиб қолишлари бировнинг ақлига сиғмас эди.

Ҳақиқатда ҳам Абу Бакр розияллоҳу анҳу бу гапларни айтаётган бир пайтда бошқа саҳобалар бунга ишонмаётган эдилар. Уларнинг ичида энг ботири, энг удабурони Умар розияллоҳу анҳу бўлса, қиличини чиқариб ҳовлида айланиб юрар ва ҳадеб, ким Муҳаммад ўлди, деса, бошини чопаман, дер эди.

Абу Бакр Сиддиқ эса ҳақиқатни, бутун дунёнинг улкан кайғусини биринчи бўлиб англаб етган эдилар. У кишига Аллоҳнинг Ўзи илҳом берган бўлса керак, Аллоҳ таоло

Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламни вафот этишларини Куръонда айтиб қўйганини ҳам шу киши биринчи бўлиб эсга олдилар.

Ҳазрати Абу Бакрнинг Аллоҳ сизга икки ўлимни жам қилмайди, дейишлари ҳам аини ҳикмат эди. Чунки, Пайғамбар алайҳиссалом ўлганларидан кейин яна тирилиб келадилар, баъзи одамларнинг оёқ ва қўлларини кесадилар, деювчилар ҳам бор эди.

Абу Бакр розияллоҳу анҳунинг Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг муборак юзларини очиб ўпишлари, ихтиёрсиз қилинган иш эмас эди. Бу шариатда рухсат берилган иш эди. Агар рухсат бўлмаса, у киши бундоқ қилмас эдилар. Маййитнинг юзини ўпиш Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан собит бўлган эди.

Омир аш-Шаъбий розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламни Али, Фазл ва Усома ибн Зайдлар ювишган. Улар у зотни қабрга ҳам қўйишган. Фориф бўлгандан сўнг Али кишига акраболари валий бўлади, деган».

Абу Довуд ривоят қилган.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламни ювиб, қабрга қўйган кишилар, бахтли кишилар. Бу улуғ иш насиб этгани учун ҳам бахтлилар. Али ибн Абу Толиб розияллоҳу анҳу у зотнинг амакиваччалари, куёвлари. Фазл ибн Аббос амакилари, Аббос ибн Абдулмуттоllibнинг ўғиллари. Усома ибн Зайд Пайғамбаримизнинг маҳбублари, у зотнинг мавлолари Зайд ибн Ҳориса розияллоҳу анҳунинг ўғиллари.

Бошқа ривоятларда зикр қилинишича, мазкур уч кишига яна уч киши ёрдам бериб туришган: Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг амакилари Аббос ибн Абдулмуттолиб, Пайғамбаримиз соллаллоҳу

алайҳи васалламнинг озод қилган куллари Шакрон розияллоҳу анҳу ва ҳазрати Аббоснинг яна бир ўғиллари Қусам ибн Аббос. (Бу киши розияллоҳу анҳу Самарқандда дафн бўлганлар.)

Ҳазрати Али розияллоҳу анҳунинг: «Кишига акраболари валий бўлади», деганлари, ўлгандан кейин шунга ўхшаш дафн ишлари қариндошларининг ҳаққидир, деганлари.

Оиша розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламни ювмоқчи бўлганларида, нима қилсак экан, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг кийимларини ҳам бошқа майитларимизникини ечганимиз каби ечсакмикан ёки кийимларини устларида қолдириб юваверсакмикан, дейишди. Ихтилофга тушганларида Аллоҳ уларга уйқу солди, улардан бирор киши ҳам қолмай ҳаммасининг жағи кўксига тиралиб қолди. Сўнгра уларга уй томондан бир гапирувчи гап гапирди, уни кимлигини билинмас эди:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг кийимларини устларида турғазиб ювинглар», деди.

Шунда туриб Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламни кўйлаклари устидан ювдилар. Кўйлакнинг устидан сув қуйишар, қўлларини (баданга) теккизмасдан кўйлакни ишқашар эдилар.

Оиша:

«Агар иш янгидан бўладиган бўлса, буни қайтармас эдим. У зотни аёлларидан бошқа ҳеч ким ювмасди», дер эди.

Абу Довуд, Ибн Ҳиббон ва Ҳоким ривоят қилганлар.

Саҳобаи киромлар Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ювиш пайтида кийимларини ечиш ёки ечмаслик ҳақида турли фикрга бориб, нима қилишни билмай қолганларидан ухлаб қолишлари, сўнгра ғойибдан овоз келиб, кийимни ечмасликни айтиши Аллоҳ таолонинг

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга бўлган иноятидир.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламни ривоятда васф қилинганидек қилиб ҳазрати Али розияллоҳу анҳу ювганлар, Фазл ибн Аббос ва Усома ибн Зайд розияллоҳу анҳумо сув қуйиб туришган.

Оиша онамизнинг «агар иш янгидан бўладиган бўлса, буни қайтармас эдим» деганлари Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламни бундоқ қилиб ювдирмас эдим, деганлари.

«У зотни аёлларидан бошқа ҳеч ким ювмас эди», деганлари эса, Пайғамбар алайҳиссаломни ювиш шарафига эришиш иштиёқларини кўрсатади. Оиша онамиз бу гапни фақат иштиёқ юзасидан айтган эмаслар. Балки, дафн маросими ўтиб, мусибат яраси бироз енгиллаб, баъзи бир нарсаларни хотирлаш имкони пайдо бўлганда Пайғамбар алайҳиссаломнинг, эй Оиша агар сен мендан олдин вафот этадиган бўлсанг сени ўзим ювиб, ўзим кафанлаб, ўзим кўмаман, деганларини эслаб туриб айтганлар. Бу гап Оиша онамиз розияллоҳу анҳонинг ижтиҳодлари, фикрлари. Шунинг учун у кишининг ушбу ўрганаётган ривоятимиздаги айтган гапларидан Пайғамбар алайҳиссаломни ювиш афзал тариқада бўлмаган экан-да, у зотни завжаи мутаҳҳаралари ювса яхши бўлар экан-у, бўлмай қолган экан-да, деган фикр туғилмаслиги керак.

Аллоҳ таоло Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга нимани ихтиёр қилса, ўша афзал. Агар ўша ювиш афзал бўлмаганда кўйлакни ечмай ювиш ҳақида ғойибдан овоз келганидек, овоз ҳам келар ва афзал тариқани кўрсатган бўлар эди.

Имом Баззор келтирган ривоятда ҳазрати Али:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам ўзларини мендан бошқа ҳеч ким ювмаслигини васият қилганлар», деган.

Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам пахтадан бўлган тоза учта яманий кийимга кафанландилар, уларнинг ичида кўйлак ва салла йўқ эди».

Бешовлари ривоят қилишган.

Шунинг учун ҳам кафан оқ сурп матодан қилинади.

Ҳабиби Роббил олабийнни ювиб, кафанлаб бўлингандан кейин тобутлари уйлари ичига қўйилди. Сўнгра эркак саҳобалар кириб ҳар ким ўзи жаноза ўқиб чиқди. Улардан кейин аёллар, энг охирида болалар ёлғиз-ёлғиз жаноза ўқидилар. Ҳеч ким имом бўлиб жаноза ўқилмади. Ўша куни сешанба куни эди.

Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам қабз қилинганларидан кейин дафнлари ҳақида ихтилоф қилишди. Шунда Абу Бакр розияллоҳу анҳу:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан бир нарсани эшитганман, унутганим йўқ, Аллоҳ қайси Пайғамбарни қабз қилган бўлса, фақат қаерга дафн қилинишини ёқтирса, ўша ерда қабз қилади, деганлар. Бас, у зотни тўшаклари ўрнига дафн қилинганлар», деди.

Бу жой Оиша онамизнинг хужралари эди. Сўнгра саҳобалар, аниқроғи, Абу Толҳа Ансорий розияллоҳу анҳу Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга у зоти шариф жон таслим қилган ердан жой қазиди.

Бундан олдин саҳобалар ўртасида Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам учун қабрни қандоқ қазилади ва ким қазийди, деган савол ҳам туғилган эди. Ўша пайтда Мадинаи Мунавварада икки киши қабр қазир эди.

Бирлари Абу Убайда ибн Жарроҳ бўлиб, у киши шакқ, яъни, ёрма усулида қабр қазир эдилар.

Иккинчилари Абу Толҳа Зайд ибн Саҳл Ансорий розияллоҳу анҳу бўлиб, у киши лаҳад усулида қабр қазир эдилар.

Саҳобаи киромлар мазкур икки кишидан қайси бири

олдин келса ўз ишини қилади, деб келишдилар. Абу Толҳа розияллоҳу анҳу олдин келдилар ва Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам учун лаҳад қазидилар. Аллоҳ таоло Ўз Пайғамбарига шуни ихтиёр қилган эди.

Жаъфар ибн Муҳаммаддан, у отасидан ривоят қилади:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қабрларини лаҳад қилиб қазиган Абу Толҳа, тағларига қатийфани ташлаган Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг мавлолари Шакрон эди. У:

«Аллоҳга қасамки, Мен Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг тағларига қатийфани қабрга ташладим», деган.

Икки ривоятни Термизий қилган.

«Қатийфа» дегани киши устидан ёпиниб юрадиган энги йўқ кийимдир. Ўша мазкур қатийфа қизил рангда бўлгани бир неча ривоятларда келган. Шакрон розияллоҳу анҳу Пайғамбаримиз томонидан қулликдан озод қилинган киши эдилар. У киши қатийфани қабри шарифга шаръий бир ҳукм асосида ташлаган эмаслар.

Кейинчалик, Шакрон розияллоҳу анҳунинг ўзлари Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан сўнг уни бирор киши киймасин, деб қабрга ташладим, деган.

Қолаверса, бу иш Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўзларига хосдир. У зот тирикликларида ҳам ўзларига хос ҳукмлар бўлганидек, қабрларида ҳам ўзларига хос ҳукм бўлиши ғариб эмас. Бунинг устига Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг муборак жасадларини Аллоҳ таоло ерга ҳаром қилган, ер бу муборак жасадни чирита олмайди.

Шундан эътиборан, бошқа қабрларга кийим ташлаб бўлмайди.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламини Али ибн Абу Толиб, Фазл ибн Аббос ва Усома ибн Зайд розияллоҳу анҳум қабрга қўйганлар.

عمر النبي ρ ومدة رسالته

ПАЙҒАМБАР АЛАЙҲИССАЛОМНИНГ УМРЛАРИ ВА ПАЙҒАМБАРЛИКЛАРИ МУДДАТИ

2748- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ τ قَالَ: بُعِثَ رَسُولُ اللَّهِ ρ لِأَرْبَعِينَ سَنَةً فَمَكَثَ بِمَكَّةَ ثَلَاثَ عَشْرَةَ سَنَةً يُوحَى إِلَيْهِ ثُمَّ أُمِرَ بِالْهَجْرَةِ أَيَّ إِلَى الْمَدِينَةِ فَهَاجَرَ وَأَقَامَ بِهَا عَشَرَ سِنِينَ وَمَاتَ وَهُوَ ابْنُ ثَلَاثٍ وَسِتِّينَ سَنَةً. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2748. Ибн Аббос розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloх соллаллоху алайҳи васаллам қирқ ёшларида юборилдилар. Маккада у зотга ўн уч йил ваҳий юборилиб турдилар. Сўнгра ҳижратга амр қилиндилар. Яъни, Мадинага. Бас, унга ҳижрат қилдилар ва у ерда ўн йил истиқомат қилдилар. У зотнинг ёшлари олтмиш уч йилдир».

Икки шайх ва Термизий ривоят қилган.

2749- وَعَنْهُ قَالَ: تُوفِّيَ رَسُولُ اللَّهِ ρ وَهُوَ ابْنُ خَمْسٍ وَسِتِّينَ سَنَةً. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2749. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Расулulloх соллаллоху алайҳи васаллам олтмиш беш ёшларида вафот этдилар».

Муслим ва Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Бунда туғилган йиллари бир йил, вафот этган йиллари бир йил ҳисобланган. Ана ўшанда олтмиш уч йил яшаган бўладилар.

2750- وَقَالَ أَنَسٌ ط: قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ ابْنُ ثَلَاثٍ وَسِتِّينَ وَأَبُو بَكْرٍ وَهُوَ ابْنُ ثَلَاثٍ وَسِتِّينَ وَعُمَرُ وَهُوَ ابْنُ ثَلَاثٍ وَسِتِّينَ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

2750. Анас розияллоҳу анҳу айтадилар:

«Расулulloҳ соллалллоҳу алайҳи васаллам олтмиш уч ёшларида қабз қилинди. Абу Бакр ҳам олтмиш уч ёшида. Умар ҳам олтмиш уч ёшида.

Муслим ривоят қилган.

2751- وَقَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: تُوِيَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ ابْنُ ثَلَاثٍ وَسِتِّينَ سَنَةً.

2751. Оиша розияллоҳу анҳо айтадилар:

«Расулulloҳ соллалллоҳу алайҳи васаллам олтмиш уч ёшларида қабз қилинди».

2752- وَقَالَ جَرِيرٌ ط: كُنَّا قُعُودًا عِنْدَ مُعَاوِيَةَ فَذَكَرُوا سِنِي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ مُعَاوِيَةُ: قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ ابْنُ ثَلَاثٍ وَسِتِّينَ سَنَةً وَمَاتَ أَبُو بَكْرٍ وَهُوَ ابْنُ ثَلَاثٍ وَسِتِّينَ وَقُتِلَ عُمَرُ وَهُوَ ابْنُ ثَلَاثٍ وَسِتِّينَ وَأَنَا ابْنُ ثَلَاثٍ وَسِتِّينَ. رَوَاهُمَا مُسْلِمٌ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2752. *Жарир розияллоҳу анҳу айтадилар:*

«Муовиянинг олдида ўтирган эдик. Бас, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ёшларини зикр қилиб қолди. Шунда у:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам олтмиш уч ёшларида қабз қилиндилар. Абу Бакр олтмиш уч ёшида вафот этди. Умар олтмиш уч ёшида қатл қилинди. Мен ҳам олтмиш уч ёшдаман», деди».

Иккисини Муслим ва Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Ҳа, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам олтмиш уч ёшларида бу фоний дунёни тарк этдилар. У зоти бобаракотнинг фироқлари мисилсиз оғир жудолик эди. Бу ҳолат саҳобаи киромларда яққол билинди. Лекин Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўзлари уларни сабрга ўргатганлари учун сабр қилдилар ва ув солиб йиғламасликка ўргатганлари учун бирор киши ҳам ув солиб йиғламади.

Хар бир жоннинг, жумладан, Муҳаммад алайҳиссаломнинг ҳам ўлим шаробини татиб кўришлари лозимлиги оддий қуръоний ҳақиқат эди. Бу хусусда Аллоҳ таоло, жумладан, Оли Имрон сурасида:

«Муҳаммад ҳам бир пайғамбар, холос. Ундан аввал ҳам пайғамбарлар ўтган. Агар у ўлса, ёки қатл қилинса, орқангизга қайтасизми?! Кимки орқасига қайтса, Аллоҳга ҳеч зарар келтира олмас. Ва Аллоҳ шукр қилувчиларни мукофотлар», деган эди.

Шунинг учун ҳам саҳобаи киромлар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг вафотларини сабр ила қабул қилдилар ва у зотнинг вафотлари туфайли орқаларига қайтмадилар. Балки олға интилиб у зотнинг ишларини мисли кўрилмаган ғайрат ва шижоат билар давом этдирдилар. Қисқа муддат ичида Аллоҳ таоло ер юзининг кўп қисмини Ислому нури ила мунаввар қилди.

Алҳамдулиллаҳ, ҳозиргача бу иш давом этиб келмоқда,

бундан кейин яна ҳам яхши бўлиши муқаррар, Чунки Исломни муҳофаза қилиш, уни қиёматгача бардавом этишни Аллоҳ таолонинг Ўзи зиммасига олиб, Ҳижр сурасида:

«Албатта, зикрни Биз нозил қилдик ва, албатта, уни Биз муҳофаза қилурмиз», деган ваъдаси ҳақдир.

ПАЙҒАМБАР СОЛЛАЛЛОҲУ АЛАЙҲИ ВАСАЛЛАМНИНГ ЗАВЖАИ МУТОҲҲАРАЛАРИ

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бир вақтнинг ўзида тўққиз аёлни никоҳларида олиб турганлар. Бу у зотнинг ўзларига хос равишда Аллоҳ таоло томонидан берилган изн ила амалга ошган.

Исломда кўпхотинлиликка рухсат берилгани душманларнинг беҳисоб туҳмат ва бўҳтонларига восита қилинганидек, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг тўрттадан ҳам кўп хотинли бўлганлари ҳам талай иғво ва туҳматга сабаб бўлган.

Ислом душманларининг бу борада тўқиган бўҳтонларининг хулосаси қуйидагича:

«Муҳаммад шахвоний одам бўлган, у лаззат учун, шахват учун ҳар нарсани қилишга тайёр эди. Шунинг учун ҳам битта хотин билан кифояланмай, ўзига эргашганларга жорий қилган тўрт хотинга ҳам қаноат қилмай, ўнта хотин олган», дейдилар.

Бу туҳматларга уламоларимиз жуда коникарли жавоблар берганлар.

Аввало, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг аёллари у зот алайҳиссалом олтмиш ёшга яқинлашиб қолганларида кўпайган. Бу ҳам маълум ҳикматлар юзасидан. Қолаверса, оналаримизнинг кўплари Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламдан катта ёшда бўлишган.

Энди ўйлаб кўрайлик, олтмишга яқинлашиб қолган одам шахвоний ниятда уйланадиган бўлса, ўзидан катта ёшдаги кампирга уйланадими?!

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам ёшлик чоғларида уйланган биринчи аёллари Хадийжа онамиз у кишидан ўн беш ёш катта бўлганлар. Йигитлик чоғлари худди шу онамиз билан бирга кечган. Хадийжа онамиз вафот этганларида Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам эллик ёшда эдилар. Қани бу ерда шахват ортидан юриш?

Оиша онамиздан бошқа оналаримиз бир ёки бир нечта эрга теккан аёллар эдилар. Шахватга берилган одам шундай қиладими?

Энди аёллари сонига келайлик. Аввал айтганимиздек, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам умрларининг кўп қисмини Хадийжа онамиз билан ўтказдилар. Йигирма беш йил бирга умр кўрдилар. Хадийжа онамиз вафотларидан сўнг яна уч йил Маккаи Мукаррамада яшадилар. Сўнгра ҳижрат қилдилар. Ҳижратдан кейин ҳам аёллари дарҳол кўпайгани йўқ. Турли ҳодисалар, илоҳий ҳикматлар тақозосига кўра оналаримизга уйланганлар.

Пайғамбарлар учун кўпхотинли бўлиш фақат Ҳазрати Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламга хос эмаслигини ҳам билиб қўймоқ керак. У кишидан аввалги пайғамбарлар ҳам кўпхотинли бўлишган. Пайғамбарлик мақоми шуни талаб қилган бўлса, ажаб эмас. Довуд алайҳиссаломнинг юзта, Сулаймон алайҳиссаломнинг уч юзта хотинлари бўлгани айтилади.

Турли ижтимоий, сиёсий, таълимий, қонуний ва бошқа ҳикматларга кўра Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг аёллари сони тўққизтага етган бўлса, ҳеч ажабланадиган жойи йўқ.

Аввало, дин таълимотлари ва ҳукмларини мусулмон умматининг аёлларига етказиш ва Пайғамбарлик

хонадонини бошқариб туриш учун тўртта аёл эмас, кўпроқ аёллар бўлганлари маъқул.

Исломдан олдин хотинлар сони чегараланмаган эди. Ким нечта хоҳласа, шунчага уйланаверарди. Бу борада эркакларнинг иштаҳаларини чегаралаб, бир эркак бир вақтнинг ўзида тўрттадан ортиқ аёлга эр бўла олмаслигини Ислом ҳукм қилди. Бу чегарани Қуръони карим қўйди. Бу ҳақда Нисо сурасининг оятлари нозил бўлганида, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг завжаи мутоҳҳаралари тўққизта эди. Уларнинг ҳар бири «Мўминларнинг онаси» деб Аллоҳ томонидан аллақачон атаб қўйилган эди. Бунинг устига, мабодо Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам уларнинг тўрттадан ортиғини талоқ қилсалар, бошқа эрга тегишлари мумкин эмас эди. Аллоҳ буни ман қилган. Уларга уйланишларидан кўзланган ҳикмат ҳам ботилга айланар эди. Шунинг учун Аллоҳ таолонинг Ўзи Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламни тўрт хотинли бўлиш ҳукмидан истисно қилди.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг аёллари кўп бўлишининг турли ҳикматлари борлигини аввал ҳам айтиб ўтилди. Бу ҳикматлар икки турга бўлинади: умумий ва хусусий. Умумий ҳикматлар қуйидагилардан иборат:

1. Таълим-тарбияга оид ҳикматлар.

Расули акрам соллаллоҳу алайҳи васалламнинг аёллари сони кўпайиши, асосан, Ислом уммати аёлларига дину диёнат ва шариат аҳкомларини ўргатувчи устозлар тайёрлаш билан боғлиқ бўлган. Маълумки, Ислом ижтимоий ҳаётнинг барча соҳасини, каттаю кичигини илоҳий қонун асосида қайтадан қуриб чиқди. Жамиятнинг ярми эса, аёллардан иборат. Умумий таълимни Расули акрам соллаллоҳу алайҳи васаллам берсалар ҳам, унинг кўпгина қирраларини аёлларга аёл киши етказиши керак эди. Шу сабабдан, Пайғамбаримизнинг рисолатини

аёлларга тўқис етказишда оналаримиз хизмат қилганлар. Улар бу ишни шараф билан уддалаганлар. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламдан энг кўп ҳадис ривоят қилган шахс Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳу бўлсалар, иккинчи ўринда Оиша онамиз турадилар. Шунинг эслашнинг ўзи кифоя бўлса керак. Бунинг устига, Пайғамбаримизнинг суннатлари фақат гапларидан иборат эмас. У зот соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қилган амаллари ва иқрорлари ҳам суннатдир. Оналаримиз Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам билан бирга яшашлари давомида у зотдан кўрган амал ва ҳолатларини ҳам Ислом умматиға етказганлар.

2. Шариат қонунларини жорий қилиш билан боғлиқ ҳикматлар.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг аёллари кўп бўлишининг яна бир ҳикмати баъзи шаръий ҳукмларни жорий қилишда кўринади. Жоҳилиятда кенг тарқалган «асранди бола тутиш» одатини ботил қилиб, унинг ўрнига исломий ҳукмни жорий этиш учун Аллоҳ таоло Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламға ўзларининг аввалги асранди ўғиллари Зайд ибн Ҳориса розияллоҳу анҳу талоқ қилган Зайнаб бинти Жаҳш розияллоҳу анҳо-ға уйланишни буюрди. Бу никоҳда ҳеч қандай шахвоний мақсад бўлмай, бош масала жоҳилият қонунини ботил қилиб, Ислом қонунини жорий этишдир.

3. Ижтимоий ҳикматлар.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг аёллари кўп бўлишининг умумий ҳикматларидан яна бири ижтимоий масалаларда кўринади. Мисол учун, у зот соллаллоҳу алайҳи васалламнинг Оиша онамизға уйланишларини олайлик. Бунда ижтимоий алоқаларни мустаҳкамлаш ҳикмати бордир. Абу Бақр розияллоҳу анҳунинг Исломға, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламға қилган фидокорликларини тақдирлаш,

ўртадаги алоқани янада мустаҳкамлаш учун у кишининг кизларига уйланганлар. Худди шу гапни Ҳазрати Умар розияллоҳу анхунинг қизлари Ҳафса онамизга уйланишлари ҳақида ҳам айтишимиз мумкин.

4. Сиёсий ҳикматлар.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг баъзи аёлларга уйланишларида сиёсий ҳикматлар ҳам бор. У зотнинг баъзи оналаримизга уйланишлари сабаб бўлиб, баъзи қабилалар, жамоа ва тоифалар Исломга кирган, мусулмонлар янада кучайганлар.

Мисол учун, Бани Мустаълиқ қабиласи билан бўлган урушда Жувайрия бинти Ҳорис онамиз асирга тушадилар. У киши фидя тўлаб, асирликдан озод бўлмоқни истаб, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан ёрдам сўрайдилар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам у киши учун фидя бериб, ўзлари уйланиш ниятлари борлигини айтадилар. Жувайрия онамиз рози бўладилар. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг Жувайрия онамизга уйланганларини кўрган мусулмонлар, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам куёви бўлган қавмни асирликда ушлаб турамизми, деб барча Бани мусталақлик асирларни озод қиладилар. Бундай олижаноблик ва мардликни кўрган Бани Мусталиқ қабиласи бирдан Исломга киради.

Мавзу муносабати ила шу ерда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг завжаи мутоҳҳаралари ҳақларида қисқача тўхталайлик:

1. Ҳадийжа бинти Хувайлид розияллоҳу анҳо.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг биринчи аёллари Ҳадийжа онамиз розияллоҳу анҳога уйланганларида йигирма беш ёшда, Ҳадийжа онамиз эса, қирқ ёшда эдилар. Кўриниб турибдики, бу никоҳдан кўзланган бош мақсад шахвоний мақсад эмас.

Аллоҳ таоло Ўз ҳикмати ила Ҳазрати Муҳаммад

соллаллоху алайҳи васалламни пайғамбарликни қабул қилиб олишга шу тариқа тайёрлаган. Дарҳақиқат, Жибрил алайҳиссалом биринчи бор ваҳий олиб келганида, у зот соллаллоху алайҳи васалламга энг биринчи иймон келтирган инсон Хадийжа онамиз бўлдилар.

Кейинчалик ҳам энг оғир пайтларда Хадийжа онамиз Пайғамбаримизга энг ишончли ёрдамчилардан бўлдилар. Ўзларининг мол-мулкларини, жамиятдаги обрўларини, бор имкониятларини Ислом йўлида сарфладилар. Ўша пайтда Хадийжа онамиз ўринларида тажрибасиз ёш келин бўлганида, бундай оқилона ишларни қила олармиди, йўқмиди, Аллоҳ билади. Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васаллам ўзларининг гуллаган ёшлик чоғларини Хадийжа онамиз билан ўтказдилар. У киши билан йигирма беш йил умр кечирдилар. Хадийжа онамиз вафот этган йилни «махзунлик йили» деб эълон қилдилар.

Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васаллам Хадийжа онамизнинг устларига хотин олмадилар. У киши алайҳиссалом Хадийжа онамизни яхши кўрганлар ва кадрлаганлар. У зот соллаллоху алайҳи васаллам Хадийжа онамиз ҳақларида:

«Аллоҳга қасамки, Аллоҳ менга унинг ўрнига ундан яхшироғини бермади. Одамлар менга куфр келтирганида, у менга иймон келтирди. Одамлар мени ёлғончи қилганларида, у мени тасдиқлади. Одамлар мендан нарсаларини беркитганида, у молини мен учун сарфлади. Аллоҳ таоло менга бошқа аёллардан эмас, ундан фарзанд берди», деган эдилар.

2. Савда бинти Замъа розияллоху анҳо.

Савда онамиз аввал Сакрон ибн Амр ал-Ансорий деган киши билан турмуш қурган эдилар. У онамизнинг ёшлари ҳам Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васалламнинг ёшларидан катта бўлган. Савда онамиз эрлари билан Ҳабашистонга ҳижрат қилган Ислом фидойиларидан

эдилар. У ердан Маккаи Мукаррамага қайтиб келганларида эрлари вафот этади. Катта ёшли аёл, Ислон учун жонини фидо қилган инсон ёлғиз, қаровсиз қолади. Расули акрам ана ўша кекса аёлнинг кўнглини кўтариш учун ҳамда онасидан етим қолган кичкина Фотимага қараб туриши учун ўзларига никоҳлаб оладилар. Агар Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам шахват учун уйланадиган бўлсалар, дунёдаги энг гўзал қизларни ота-оналари у зот алайҳиссаломга жон деб тутадиган бир пайтда олтмишнинг атрофидаги бева аёлни никоҳларига олар эдиларми? Ривоят қилинишича, Савда онамиз семизгина аёл бўлганлар. У кишининг кичик Фотимага қарашда, уй ишларига уринишда ўнғайсизланишларини кўриб, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам табассум қилиб кўяр эканлар.

3. Оиша бинти Абу Бакр Сиддиқ розияллоҳу анҳо.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қиз ҳолатида уйланган бирдан-бир хотинлари Оиша онамиздир. У зот оналаримиз ичидаги энг заковатли, ёдлашга қобилиятли, илмлиси эдилар. Улуғ саҳобалар ҳам ўзлари еча олмаган масалаларда Оиша онамизга мурожаат қилишарди.

Оиша онамиз Абу Ҳурайрадан кейин энг кўп ҳадис ривоят қилган, фикҳ, тиб ва шеър илмида ҳам тенгсиз зотдирлар. Расули акрам соллаллоҳу алайҳи васалламнинг Оиша онамизга уйланишларида, юкорида айтиб ўтганимиздек, Абу Бакр Сиддиқ розияллоҳу анхунинг Ислон учун, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам учун кўрсатган чексиз фидокорликларидан миннатдорлик кайфияти ҳам бор эди.

4. Ҳафса бинти Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анҳо.

Ҳафса онамизнинг аввалги эрлари Хунайс ибн Хузофа розияллоҳу анху эди. У киши энг жасур ва шижоатли паҳлавонлардан бўлиб, Бадр урушида шаҳид кетдилар.

Шундан кейин Ҳазрати Умар қизини Ҳазрати Абу Бакр ва Ҳазрати Усмонлардан бирига бермоқчи бўлдилар. Аммо Расули акрам соллаллоҳу алайҳи васаллам у кишига улуг илтифот кўрсатиб, қизлари Ҳафсани ўз никоҳларига олдилар. Ҳафса онамиз ҳам олима бўлганлар. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламдан кўплаб ҳадислар ривоят қилганлар.

5. Зайнаб бинти Хузайма розияллоҳу анҳо.

У кишининг аввалги эрлари Ислом йўлидаги дастлабки шаҳидлардан бири Убайда ибн Ҳорис розияллоҳу анҳу эди. У киши Бадр урушидаги яккама-якка олишувда шаҳид бўлган. Бу пайтда Зайнаб онамиз ярадор мужоҳидларга ёрдам берардилар. У киши эрлари шаҳид бўлганига қарамасдан, то мусулмонлар урушда ғолиб келгунларича тиним билмадилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Зайнаб бинти Хузайма онамизнинг жиҳодлари, сабрлари ва жасоратларини, Аллоҳнинг дини йўлидаги фидокорликларини ва эрлари шаҳид бўлиб, ёлғиз қолганини билганларидан кейин никоҳларига олдилар. Ўша пайтда Зайнаб онамиз олтмиш ёшда эдилар. Бу никоҳни шахват учун деб айтиб бўладими?! Икки йилдан сўнг Зайнаб онамиз вафот этдилар, Аллоҳ у кишидан рози бўлсин.

6. Зайнаб бинти Жаҳш розияллоҳу анҳо.

У киши аввал Зайд ибн Ҳориса розияллоҳу анҳуга турмушга чиққанлари, кейин қайси ҳикматлар юзасидан Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга завжа бўлганлари ҳақида юқорида батафсил сўз юритдик. Бу ҳақидаги хабарлар Куръони каримда ҳам, ҳадиси шарифда ҳам кўп.

Зайнаб бинти Жаҳш онамизнинг Зайд ибн Ҳориса розияллоҳу анҳуга никоҳланишлари ҳам Аллоҳнинг амри билан бўлган эди. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи

васалламга никоҳланишлари ҳам Аллоҳ таоло нозил қилган ояти карима билан бўлди.

7. Умму Салама Ҳинд бинти Умаййа ал-Махзумия розияллоҳу анҳо.

Умму Салама онамиз ўзларининг биринчи эрлари Абдуллоҳ ибн Абдул Асад розияллоҳу анҳу билан Ҳабашистонга ҳижрат қилиб, Ислом йўлидаги фидокорлар сафидан ўрин олишган эди. Эрлари Уҳуд жангида шаҳид бўлиб, тўрт боласи билан тул ва қаровсиз қолади. Ана шу ҳолатларни эътиборга олиб, Расулуллоҳ у кишини никоҳларига олмоқчи бўлганларида, узр айтиб, етимларим бор, ўзим қари ва рашкчиман, дедилар. Лекин Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам етимларни тарбияларига олмоқчи эканликларини, ёшнинг аҳамияти йўқлигини ва рашк кўтарилиши учун дуо қилишларини айтдилар.

Умму Салама онамизнинг ҳам бошқа оналаримиз каби фазилатлари, яхши хислатлари ва хизматлари жуда кўп. Айниқса, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга тадбирли фикр билан маслаҳат берганлари машҳур. Хусусан, Ҳудайбия сулҳи чоғида.

8. Умму Ҳабиба Рамла бинти Абу Суфён розияллоҳу анҳо.

Бу онамиз ҳам Ҳабашистонга ҳижрат қилган мужоҳидлардан эдилар. Эрлари Убайдуллоҳ ибн Жаҳш Ҳабашистонда вафот этади. Олис юртларда яқин кишисидан айрилиб, ёлғизлик ичида қолган мўминанинг кўнглини кўтариш учун Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам унга уйланишга қарор қилдилар. Ҳабашистон подшоҳи Нажошийдан Умму Ҳабибага совчи бўлиб боришини сўрайдилар. Нажоший бу илтимосни амалга оширади ва Умму Ҳабиба онамизга Пайғамбаримизнинг номларидан тўрт минг дирҳам маҳр беради. Умму Ҳабиба онамизнинг оталари Абу Суфён ўша пайтда Исломнинг ва Пайғамбар алайҳиссаломнинг энг ашаддий душмани эди.

Шунга қарамай, у бу никоҳдан хурсанд бўлди. Албатта, бу иш Абу Суфённинг душманлигини кесиш йўлида хизмат қилганига шубҳа йўқ.

9. Жувайрия бинти Ҳорис розияллоҳу анҳо.

Жувайрия онамиз Бани Мусталиқ қабиласи бошлиғи Ҳорис ибн Зирорнинг қизи эдилар. У кишининг аввалги эрлари Мусо ибн Сафвон деган одам эди. Жувайрия онамизнинг урушда асир тушганлари, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам у кишини озод қилиб, ўз никоҳларига олганлари ва шу сабабдан Бани мусталиқликларнинг ҳаммаси мусулмон бўлганлари ҳақида юқорида айтиб ўтилди.

10. София бинти Ҳайй ибн Ахтоб розияллоҳу анҳо.

Хайбарда у кишининг эрлари мусулмонларга қарши урушда қатл этилиб, ўзлари асирга тушдилар. Мусулмонлар Бани Қурайза қабиласининг улуғи Ҳайй ибн Ахтобнинг қизи Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга муносиб, деб асира–Софияни у зот соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига олиб келишди. Шунда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Софияга икки нарсани таклиф қилдилар. Ё уни асирликдан озод қилиб, никоҳларига оладилар ёки шундай озод қилиб юборадилар ва у бориб, қариндошларига қўшилиб олади. София онамиз биринчи таклифни қабул қилиб, аввалдан Исломга кирмоқчи бўлиб юрганларини айтдилар.

11. Маймуна бинти Ҳорис ал-Ҳилолия розияллоҳу анҳо.

Бу онамизнинг исмлари Барра бўлган, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Маймуна деб ўзгартирганлар. У кишининг аввалги эрлари Абу Раҳм ибн Абдул Уззо бўлган. Маймуна онамиз розияллоҳу анҳо Пайғамбаримиз никоҳларига олган охирги аёл бўлиб, Ҳазрати Аббоснинг тавсияларига биноан уйланганлар. Бу никоҳ Расулуллоҳга катта ёрдам кўрсатган Бани Ҳилол қабиласини тақдирлаш

ва Маймуна онамизнинг ўзларига яхшилик қилиш учун бўлган эди. Маймуна онамиз оналаримиз ичида энг тақводорлари ва силаи раҳмини кўп қиладигани эдилар.

ПАЙҒАМБАР СОЛЛАЛЛОҲУ АЛАЙҲИ ВАСАЛЛАМНИНГ ФАРЗАНДЛАРИ

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг фарзандлари асосан, Хадийжа онамиздан бўлган.

1. Қосим.

У зотнинг бу ўғиллари гўдаклик чоғида вафот этган. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг кунялари шу ўғилларидан олинган бўлиб, У зотни «Абулқосим» дейилар эди.

2. Зайнаб.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг катта кизлари бўлмиш Зайнаб розияллоҳу анҳо Абул Осс ибн Робийъга турмушга чиққан эдилар. У Хадийжа онамизнинг сингилларининг ўғли эди. Яъни, Зайнаб розияллоҳу анҳо холаларининг ўғилларига турмушга чиққан эдилар. Уларнинг оила қуришлари Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга ваҳий келишидан олдин бўлган эди. У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам Пайғамбар бўлганларидан кейин Зайнаб иймон келтирди. Аммо Абул Осс иймон келтирмади.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Мадинаи Мунавварага ҳижрат қилиб кетганларида ҳам улар Маккада қолдилар. Аммо мушриклар Абул Оссни хотинидан ажрашга мажбур қилдилар.

Зайнаб розияллоҳу анҳо ҳомиладорлик ҳолида аёл боши билан Мадинаи Мунавварага ҳижрат қилишга мажбур бўлдилар. Йўлда мушриклар у кишига ҳужум қилиб, ҳомилаи тушиб кетди. Ўзи бировларнинг ёрдамида зўрға кутилиб қолди.

Олтинчи ҳижрий санада Абул Осс ҳам мусулмон бўлиб келди ва Зайнаб розияллоҳу анҳо билан оилавий ҳаётларини давом этдирдилар.

Зайнаб розияллоҳу анҳо ҳижрий саккизинчи сана бошида вафот этдилар. Расулуллоҳ алайҳиссалом ўзлари у кишини юваётган аёлларга нималар қилиш кераклигини айтиб турдилар. Кейин масжидларида жанозасини ўқиб дафн қилдилар.

3. Руқайя.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг бу қизлари ҳам жоҳилият пайтида турмушга чиққан эдилар. У кишига Абу Лаҳаб совчи қўйиб, ўғли Утбага сўратган ва икки томон рози бўлишиб тўйлари бўлган эди.

Аммо Муҳаммад алайҳиссалом Пайғамбар бўлганларидан сўнг у зотга озор беришнинг бир кўриниши ўлароқ мушриклар, «уни қизлари билан овора қилиб қўйиш керак» деб Утбага хотинини талоқ қилишни буюрдилар. Утба бу ишни хурсандлик билан амалга оширди.

Лекин мушрикларнинг асосий нияти амалга ошмади. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам қизлари билан машғул бўлиб қолмадилар. Руқайяни ўша пайтнинг энг обрўли одамларидан бири Усмон ибн Аффон розияллоҳу анҳу ўзларига сўратдилар. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам рози бўлдилар. Тўй бўлиб ўтди.

Аммо янги турмуш қурганлар тезда мушрикларнинг тазйиқларидан қочиб Ҳабашистонга ҳижрат қилишга мажбур бўлдилар.

Маккада ҳолат яхши бўлган эмиш, деган гапни эшитиб Руқайя розияллоҳу анҳо ҳам эрлари билан қайтиб келдилар.

Аммо кўп ўтмай иккинчи марта, энди Мадинаи Мунавварага ҳижрат қилишга мажбур бўлдилар. Шунинг учун ҳам Руқайя розияллоҳу анҳо «икки ҳижрат соҳибаси»

деб номланадилар.

Мадинаи Мунавварада Руқайя розияллоҳу анҳо Бадр уруши пайтида хаста бўлганлари туфайли у кишига қараб Усмон розияллоҳу анҳу ғазотда қатнаша олмадилар. Руқайя розияллоҳу анҳо ўша хасталикдан тузалмасдан иккинчи ҳижрий санада вафот этадилар.

У кишининг жанозаларини оталари, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўзлари ўқийдилар.

4. Умму Кулсум.

Умму Кулсум розияллоҳу анҳо Руқайядан бир оз кичикроқ эди, холос. Улар бирга ўсдилар. Абу Лаҳаб уларни икки ўғли Утба ва Утайбага қайлиқликка сўратганда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам рози бўлган эдилар.

Шундоқ қилиб, Умму Кулсум розияллоҳу анҳо опалари Руқайяга кўшилиб келажакда ширкнинг кўзга кўринган арбоби, Исломнинг ашаддий душмани Абу Лаҳаб ва унинг хотини Ҳаммолатул Ҳатобга келин бўладилар.

Аммо Умму Кулсум розияллоҳу анҳонинг биринчи оилавий турмушлари муваффақиятли чиқмади. Унинг ашаддий мушрик эри Утайба Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга душманлик қилиш ниятида талоқ қилди.

Эридан ажраган Умму Кулсум розияллоҳу анҳо оналарининг уйига қайтиб уларга ёрдам бериб, кичик сингиллари Фотимага қараб юрдилар. Ота-оналари билан бирга мушрикларнинг барча озорларини, душманликларини баҳам кўрдилар. У киши оналарининг вафотларидан кейин байти нубувватни қўлга олдилар. Оталарига ва сингиллари Фотимага қарадилар.

Умму Кулсум Фотимани олиб Зайд ибн Ҳориса розияллоҳу анҳунинг ҳамроҳлигида ҳижрат қилдилар.

Иккинчи ҳижрий санада опалари Руқайянинг вафотидан кейин Усмон ибн Аффон розияллоҳу анҳуга

турмушга чикдилар.

Умму Кулсум розияллоху анҳо ҳижрий тўққизинчи сана рамазон ойида вафот этдилар.

5. Фотима.

Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламнинг энг маҳбуб фарзандлари Фотима кўплаб ҳодисаларда иштирок этганлар. Фотима розияллоху анҳо шижоатлари, уддабуронликлари билан шуҳрат топганлар.

Фотима онамиз ҳазрати Али розияллоху анҳуга турмушга чикиб фарзандлар кўрдилар. У киши Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламдан кейин яшаб қолган бирдан-бир фарзандлари бўлган.

Фотиماи Заҳро сарвари олам Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламдан олти ойдан сўнг вафот этганлар.

6. Абдуллоҳ.

Кўпчилик уламоларимиз гўдаклигида вафот этиб кетган Абдуллоҳ ҳам, ривоятларда келган Тоййиб ва Тохир ҳам бир шахс эканини айтадилар. Яъни, Абдуллоҳнинг иккита лақаби ҳам бўлган, бири, Тоййиб, иккинчиси, Тохир.

7. Иброҳим.

Иброҳимни Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам чўрилари Мория Қибтия онамиздан кўрганлар. Иброҳим гўдаклигида вафот этган.

ПАЙҒАМБАР СОЛЛАЛЛОҲУ АЛАЙҲИ ВАСАЛЛАМНИНГ НАБИРАЛАРИ

1. Али.

Зайнабнинг Абул Оссдан бўлган ўғли.

2. Амома.

Зайнабнинг Абул Оссдан бўлган қизи.

3. Абдуллоҳ.

Руқайянинг Усмон ибн Аффон розияллоху анхудан

бўлган ўғли.

4. Ҳасан.

Фотима розияллоҳу анҳонинг Али розияллоҳу анҳудан бўлган ўғли. Имом Ҳасан кимлигини ҳамма мусулмонлар яхши биладилар.

5. Ҳусайн.

Фотима розияллоҳу анҳонинг Али розияллоҳу анҳудан бўлган ўғли. Имом Ҳусайн ҳам Ислом тарихидаги энг машҳур шахслардан биридир. У киши ва акалари Имом Ҳасан ҳақида алоҳида китоблар ёзилган.

6. Зайнаб.

Фотима розияллоҳу анҳонинг Али розияллоҳу анҳудан бўлган қизи.

7. Умму Кулсум.

Фотима розияллоҳу анҳонинг Али розияллоҳу анҳудан бўлган қизи.

الفصل الثامن

САККИЗИНЧИ ФАСЛ

في معجزات النبي ﷺ

ПАЙҒАМБАР СОЛЛАЛЛОҲУ АЛАЙҲИ ВАСАЛЛАМНИНГ МЎЎЖИЗАЛАРИ

«Мўъжиза» сўзи луғатда «ожиз қолдирувчи» деган маънони англатади. Яъни, мўъжиза нарсани бошқалар қилишдан ожиз қоладилар.

Истилоҳда эса, Аллоҳнинг изни ила Пайғамбарларга уларнинг пайғамбарлигини тасдиқлаш учун берилган одатдан ташқари, бошқаларнинг қўлидан келмайдиган иш.

Кофирлар одатда пайғамбарларни инкор қилиш билан бирга доимо ўз номаъқулчиликларини хаспўшлаш мақсадида турли баҳона, таклифлар қилиб мўъжиза кўрсатишни талаб қилиб туришади. Аввалги ўтган барча пайғамбарларга худди шундай таклифлар қилганлар. Аллоҳ ўз пайғамбарларининг ҳақлигини тасдиқлаш, кофирларни ожиз қолдириш, мўминларнинг имконини мустаҳкамлаш учун пайғамбарларга ўз замонаси ва қавмига мос мўъжизаларни берган.

Мисол учун, сеҳргарлик авж олган бир замонда юборилган Мусо алайҳиссаломга Аллоҳ таоло уларнинг сеҳридан бир неча марта устун турувчи мўъжизаларни берган.

Моддапарастлик авж олиб, ҳар бир нарса моддий асосга эга деган эътиқодда бўлган қавмга юборилган Ийсо алайҳиссаломга Аллоҳ таоло турли тузалмайдиган беморликларни тузатиш, ўликни тирилтириш каби

мўъжизаларни берган.

Ўтган пайғамбарлар ўзларига берилган мазкур моддий мўъжизаларни ўз ўрнида ишлатганлар. Лекин уларнинг вафотлари билан барча мўъжизалари ҳам амалдан қолган. Чунки уларнинг пайғамбарликлари маълум бир қавмга, маълум бир маконга ва маълум бир замонга боғлиқ бўлган.

Муҳаммад алайҳиссаломга эса абадий ва улкан мўъжиза қилиб Қуръони карим берилган. Чунки у зотнинг пайғамбарликлари қиёмат қоим бўлгунча барча халқлар, маконлар ва замонлар учун бардавомдир. Шунинг учун у зотга моддий эмас, маънавий ва боқий мўъжиза — Қуръони карим берилган.

У зоти бобарокат ўтганларидан сўнг ҳам мўъжизалари бўлмиш Қуръон то қиёмат тургунча боқийдир. Шунинг учун ҳам қачон мушрик ва кофирлар у кишидан пайғамбарликларини тасдиқловчи мўъжиза талаб қилишса, Қуръони каримни рўқач қилганлар.

Бошқа пайғамбарларга улкан мўъжиза бўлиб хизмат қилган нарсалар Муҳаммад алайҳиссалом учун оддий бир иш эди. Деярли ҳамма пайғамбарларга берилган мўъжизаларга ўхшаш ишлар Муҳаммад алайҳиссалом ҳаётларида ҳам бўлиб ўтган. Бу ҳақдаги хабарлар ҳадис китобларида бор. Лекин бу нарсалар такрорланавериб оддий бир ҳолатга айланиб қолгандан, катта шов-шув қилинмасди.

Ўзини билган одамлар учун ҳатто Исро ва Меърож каби катта ҳодисалар ҳам оддий бир иш бўлган. Пайғамбаримиз алайҳиссалом Исро ва Меърож қилганликлари ҳақида одамларга хабар берганларида ҳар ким ўзини ҳар хил тутди ва ҳар хил гап айтди.

Бир гуруҳ одамлар Ҳазрати Абу Бакр розияллоху анхунинг олдиларига югуриб боришди. У киши хабарни эшитгандан сўнг:

«У зот шу гапларни айтдимиз?» деб сўрадилар.

«Ҳа», дедилар.

«Агар у зот айтган бўлсалар, тўғри айтибдилар, мен бунга шохидлик бераман», деди.

«Шомга бир кечада бориб, яна Маккага тонг отмай туриб қайтиб келишига ишонасанми?!» дейишди.

«Мен у кишининг бундан ғариброқ нарсасини ҳам тасдиқлайман. Осмондан хабар айтишини ҳам тасдиқлайман», деди.

Ҳа, осмоннинг хабари бўлмиш ваҳийни қабул қилиб олиш, Аллоҳнинг каломи Қуръонни қабул қилиб олиб кишиларга етказиш ва уни татбиқ қилиш Муҳаммад алайҳиссаломнинг бош мўъжизалари эди.

Шунинг учун ҳам Пайғамбаримиз алайҳиссаломнинг бошқа мўъжизалари у зотнинг пайғамбарликларининг тасдиғи сифатида ҳужжат қилинмас эди.

Шундоқ бўлса ҳам мазкур мўъжизалар у зотнинг ҳаётларида кўп марталаб содир бўлганини ҳамма таъкидлайди. Бу ҳақида алоҳида китоблар ҳам битилган. Қуйида ана ўша мўъжизаларнинг баъзилари билан танишиб чиқамиз

منها نبع الماء من بين أصابعه ρ

У ЗОТ СОЛЛАЛЛОҲУ АЛАЙҲИ ВАСАЛЛАМНИНГ ПАНЖАЛАРИ ОРАСИДАН СУВ ЧИҚИШИ

2753- عَنْ أَنَسٍ τ قَالَ: أُتِيَ النَّبِيُّ ρ بِإِنَاءٍ وَهُوَ بِالزَّوْرَاءِ مَعَ

أَصْحَابِهِ فَوَضَعَ يَدَهُ فِي الْإِنَاءِ فَجَعَلَ الْمَاءُ يَنْبُعُ مِنْ بَيْنِ أَصَابِعِهِ

فَتَوَضَّأَ الْقَوْمُ. قَالَ: قَتَادَةُ قُلْتُ لَأَنْسِ كَمْ كُنْتُمْ؟ قَالَ: ثَلَاثَ مِائَةٍ أَوْ

زُهَاءٌ ثَلَاثِ مِائَةٍ. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ.

2753. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам Заврода саҳобалари билан турганларида у зотга бир идиш келтирилди. Шунда у зот қўлларини идишга солдилар. Бас, у зотнинг панжалари орасидан сув чиқа бошлади. Қавм таҳорат қилди. Қатода айтди:

«Мен Анасга: «Нечта эдинглар?» дедим.

«Уч юзта ёки уч юзта атрофида», деди».

Икки шайх ривоят қилганлар.

2754- وَعَنْهُ قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَحَانتَ صَلَاةُ الْعَصْرِ

فَالْتَمَسَ الْوُضُوءَ فَلَمْ يَجِدْهُ فَأَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بِوَضُوءٍ فَوَضَعَ يَدَهُ فِي ذَلِكَ الْإِنَاءِ فَأَمَرَ النَّاسَ أَنْ يَتَوَضَّأُوا مِنْهُ فَرَأَيْتُ الْمَاءَ يَنْبُعُ مِنْ بَيْنِ أَصَابِعِهِ فَتَوَضَّأَ النَّاسُ حَتَّى تَوَضَّأُوا مِنْ عِنْدِ آخِرِهِمْ. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2754. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламни аср намози вақти бўлганда кўрдим. Таҳорат суви изланди. Уни топа олмадилар. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга таҳорат суви келтирилди. Бас, у зот ўша идишга қўлларини солдилар ва одамларга ундан таҳорат қилишга амр қидилар. У зотнинг панжалари орасидан сув чиқаётганини кўрдим. Бас, одамлар таҳорат қилдилар. Битгалари ҳам қолмай таҳорат қилдилар».

Икки шайх ва Термизий ривоят қилганлар.

2755- وَعَنْهُ قَالَ: خَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ فِي بَعْضِ مَخَارِجِهِ وَمَعَهُ نَاسٌ

مِنْ أَصْحَابِهِ فَأَنْطَلَقُوا يَسِيرُونَ فَحَضَرَتِ الصَّلَاةُ فَلَمْ يَجِدُوا مَاءً
يَتَوَضَّأُونَ فَأَنْطَلَقَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ فَجَاءَ بِقَدَحٍ مِنْ مَاءٍ يَسِيرٍ فَتَوَضَّأَ
النَّبِيُّ ﷺ ثُمَّ مَدَّ أَصَابِعَهُ الْأَرْبَعَ عَلَى الْقَدَحِ ثُمَّ قَالَ: قُومُوا تَوَضَّأُوا أَوْ
فَتَوَضَّأَ الْقَوْمُ حَتَّى بَلَغُوا مَا يُرِيدُونَ مِنَ الْوُضُوءِ وَكَانُوا سَبْعِينَ أَوْ نَحْوَهُ.
رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

2755. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам баъзи бир чиқишларига чиқдилар. У зот билан саҳобадаридан баъзи кишилар бор эди. Улар юриб кетдилар. Намоз вақти бўлди. Таҳорат қилгани сув топмадилар. Қавмдан бир киши бориб бир қадахда озгина сув келтирди. Бас, Набий соллаллоху алайҳи васаллам унда таҳорат қилдилар. Кейин тўрт бармоқларини қадахга чўздилар ва:

«Туринглар, таҳорат қилинглар», дедилар. Бас, қавм хоҳлаганларича таҳорат қилдилар. Улар етмиш ёки шу атрофида эдилар».

Бухорий ривоят қилган.

2756- عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: عَطِشَ النَّاسُ يَوْمَ الْحُدَيْبِيَةِ وَالنَّبِيُّ ﷺ

بَيْنَ يَدَيْهِ رَكْوَةٌ فَتَوَضَّأَ فَجَهِشَ النَّاسُ نَحْوَهُ فَقَالَ: مَا لَكُمْ؟ قَالُوا: لَيْسَ
عِنْدَنَا مَاءٌ نَتَوَضَّأُ وَلَا نَشْرَبُ إِلَّا مَا بَيْنَ يَدَيْكَ، فَوَضَعَ يَدَهُ فِي الرِّكْوَةِ

فَجَعَلَ الْمَاءَ يَنْفُورُ بَيْنَ أَصَابِعِهِ كَأَمْثَالِ الْغُيُونِ فَشَرِبْنَا وَتَوَضَّأْنَا قِيْلًا:
كَمْ كُنْتُمْ؟ قَالَ: لَوْ كُنَّا مِائَةَ أَلْفٍ لَكَفَّأْنَا كُنَّا خَمْسَ عَشْرَةَ مِائَةً. رَوَاهُ
الشَّيْخَانِ.

2756. Жобир розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Худайбия куни одамлар чанқаб қолдилар. Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг олдиларида кичик меш турарди. Бас, у зот таҳорат қилдилар. Одамлар у зот томон шошилдилар. Шунда у зот:

«Сизларга нима бўлди?» дедилар.

«Ҳузурингиздагидан бошқа таҳорат қилишимизга ҳам, ичишимизга ҳам сув йўқ», дейишди.

Бас, у зот қўлларини кичик мешкоб ичига солдилар. Шунда панжалари орасидан худди булоқларга ўхшаб сув отилиб чиқа бошлади. Биз ҳам ичдик, ҳам таҳорат қилдик.

«Неча киши эдинглар?» дейилди.

«Юз мингта бўлганимизда ҳам етар эди. Ўн беш юзта эдик», деди».

Икки шайх ривоят қилганлар.

منها تكثير الماء القليل ببركته

У ЗОТ СОЛЛАЛЛОҲУ АЛАЙҲИ
ВАСАЛЛАМНИНГ БАРАКАЛАРИ ИЛА ОЗ
СУВНИНГ КЎПАЙИШИ

2757- عَنْ الْبَرَاءِ ر قَالَ: كُنَّا يَوْمَ الْحُدَيْبِيَةِ أَرْبَعَ عَشْرَةَ مِائَةً

وَالْحَدِيثُ بِئْرٌ فَنَزَحْنَاهَا حَتَّى لَمْ نَتْرُكْ فِيهَا قَطْرَةً فَجَلَسَ النَّبِيُّ ρ عَلَى شَفِيرِ الْبَيْرِ فَدَعَا بِمَاءٍ فَمَضْمَضَ وَمَجَّ فِي الْبَيْرِ فَمَكَّنْنَا غَيْرَ بَعِيدٍ ثُمَّ اسْتَقَيْنَا حَتَّى رَوَيْنَا وَرَوْتُ أَوْ صَدَرْتُ رَكَائِنَا.

2757. Баро розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Худайбия куни ўн тўрт юзта эдик. Худайбия бир қудукдир. Биз унинг сувини тортиб олдик. Ҳатто унда бир қатра ҳам қолдирмадик. Бас, Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам қудукнинг четига ўтирдилар. Сўнгра сув сўрадилар. Кейин оғизларини чайиб туриб, қудукқа пуфладилар. Бир оз кутиб турдик. Сўнгра ичиб-ичиб сероб бўлдик. Уловларимиз ҳам сероб бўлдилар».

2758- عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ τ قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ρ فِي مَسِيرٍ وَجَعَلَنِي فِي رَكُوبٍ بَيْنَ يَدَيْهِ وَعَطِشْنَا عَطَشًا شَدِيدًا فَبَيْنَمَا نَحْنُ نَسِيرُ إِذَا نَحْنُ بِامْرَأَةٍ سَادِلَةٍ رَجُلَيْهَا بَيْنَ مَرَادَتَيْنِ فَقُلْنَا لَهَا: أَيْنَ الْمَاءُ؟ فَقَالَتْ: إِنَّهُ لَا مَاءَ فَقُلْنَا: كَمْ بَيْنَ أَهْلِكَ وَبَيْنَ الْمَاءِ؟ قَالَتْ: يَوْمٌ وَلَيْلَةٌ فَقُلْنَا: انْطَلِقِي إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ρ، قَالَتْ: وَمَا رَسُولُ اللَّهِ، فَلَمْ نَمْلِكْهَا مِنْ أَمْرِهَا حَتَّى اسْتَقْبَلْنَا بِهَا النَّبِيُّ ρ فَحَدَّثَتْهُ بِمِثْلِ الَّذِي حَدَّثْتَنَا غَيْرَ أَنَّهَا حَدَّثَتْهُ أَنَّهَا مُؤَمَّمَةٌ فَأَمَرَ بِمَرَادَتَيْهَا فَمَسَحَ فِي الْعِزْلَاوَيْنِ فَشَرِبْنَا عِطَاشًا أَرْبَعِينَ رَجُلًا حَتَّى رَوَيْنَا فَمَلَأْنَا كُلَّ قَرْيَةٍ مَعَنَا وَإِدَاوَةَ، غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ نَسْقِ بَعِيرًا وَهِيَ تَكَادُ تَنْضُ مِنَ الْمِلءِ ثُمَّ قَالَ:

هَاتُوا مَا عِنْدَكُمْ فَجُمِعَ لَهَا مِنَ الْكِسْرِ وَالْتَمَرِ حَتَّى أَتَتْ أَهْلَهَا قَالَتْ:
لَقِيتُ أَشْحَرَ النَّاسِ أَوْ هُوَ نَبِيٌّ كَمَا زَعَمُوا فَهَدَى اللَّهُ ذَاكَ الصِّرْمَ
بِتِلْكَ الْمَرْأَةِ فَأَسْلَمَتْ وَأَسْلَمُوا. رَوَاهُمَا الْبُخَارِيُّ.

2758. Имрон ибн Хусойн розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам билан бир юришда бирга эдик. У зот мени ўз олдиларидаги маркабга қўйдилар. Жуда ҳам қаттиқ чанқадик. Юриб бораётсак, бир аёл икки кўзанинг орасида оёғини осилтириб ўтирибди. Биз унга:

«Сув қаерда?» дедик.

«Сув йўқ», деди у.

«Сенинг аҳлинг билан сувнинг ораси қанча?» дедик.

«Бир кечаю бир кундуз», деди у.

«Юр, Расулulloх соллаллоху алайҳи васалламнинг олдиларга!» дедик.

«Расулulloх нима?» деди у.

Биз уни ҳоли жонига қўймай Набий соллаллоху алайҳи васалламнинг қаршиларига олиб бордик. У бизга айтган гапларини у зотга ҳам айтди. Фақат у зотга етим болалари борлигини ҳам айтди. Бас, у зот унинг икки кўзасини олиб келишга амр қилдилар ва қўллари ила уларнинг оғзини силадилар. Биз, чанқоқ қирқ киши ичиб сероб бўлдик. Ўзимизнинг барча кўза ва мешкобларимизни тўлғазиб олдик. Туялар сувга тўйганидан ёрилиб кетай деди. Сўнгра у зот:

«Ўзингизда бор нарсаларни келтиринглар», дедилар. Биз у аёлга ўзимиздаги нон бурдалари ва хурмоларни жамлаб бердик. У ўз аҳлига бориб:

«Мен одамларнинг энг сеҳргарига ёки улар даъво

қилаётганидек Пайғамбарга учрадим», деди.

Аллоҳ ўша аёл сабабли у кўчманчиларни хидоят қилди. У ҳам мусулмон бўлди. Улар ҳам мусулмон бўлдилар».

Иккисини Бухорий ривоят қилган.

ومنها تكثير الطعام حتى وفى بالقوم وزاد

ТАОМНИ ҚАВМГА ЕТИБ ОРТИБ КОЛГУНЧА КЎПАЙТИРИЛИШИ

2759- عَنْ أَنَسٍ τ يَقُولُ: قَالَ أَبُو طَلْحَةَ لَأُمِّ سُلَيْمٍ لَقَدْ سَمِعْتُ صَوْتَ رَسُولِ اللَّهِ ρ ضَعِيفًا أَعْرَفُ فِيهِ الْجُوعَ فَهَلْ عِنْدَكَ مِنْ شَيْءٍ؟ قَالَتْ: نَعَمْ فَأَخْرَجَتْ أَقْرَاصًا مِنْ شَعِيرٍ ثُمَّ أَخْرَجَتْ خِمَارًا لَهَا فَلَقَّتِ الْخُبْزَ بِبَعْضِهِ ثُمَّ دَسَّتْهُ تَحْتَ يَدَيَّ وَلَا تَنِي بِبَعْضِهِ ثُمَّ أَرْسَلْتَنِي إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ρ فَذَهَبْتُ فَوَجَدْتُهُ فِي الْمَسْجِدِ وَمَعَهُ النَّاسُ فَقُمْتُ عَلَيْهِمْ فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ρ : أَرْسَلَكَ أَبُو طَلْحَةَ؟ فَقُلْتُ: نَعَمْ، قَالَ: بِطَعَامٍ؟ فَقُلْتُ: نَعَمْ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ρ لِمَنْ مَعَهُ: قُومُوا فَانْطَلِقُوا وَانْطَلَقْتُ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ حَتَّى جِئْتُ أَبَا طَلْحَةَ فَأَخْبَرْتُهُ فَقَالَ أَبُو طَلْحَةَ: يَا أُمُّ سُلَيْمٍ قَدْ جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ρ بِالنَّاسِ وَلَيْسَ عِنْدَنَا مَا نَطْعِمُهُمْ فَقَالَتْ: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، فَانْطَلَقَ أَبُو طَلْحَةَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ρ فَجَاءَ مَعَهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ρ : هَلُمِّي يَا أُمُّ سُلَيْمٍ مَا عِنْدَكَ فَأَتَتْ

بَذَلِكَ الْحَبْزِ فَأَمَرَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقُتَّ وَعَصَرَتْ أُمُّ سَلَيْمٍ عُنْكَهَ
 فَأَذَمَّتْهُ ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِيهِ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَقُولَ ، ثُمَّ قَالَ: ائْذَنْ
 لِعَشْرَةٍ فَأَذِنَ لَهُمْ فَأَكَلُوا حَتَّى شَبِعُوا ثُمَّ خَرَجُوا ، ثُمَّ قَالَ: ائْذَنْ لِعَشْرَةٍ
 فَأَذِنَ لَهُمْ فَأَكَلُوا حَتَّى شَبِعُوا ثُمَّ خَرَجُوا ، ثُمَّ قَالَ: ائْذَنْ لِعَشْرَةٍ فَأَذِنَ
 لَهُمْ فَأَكَلُوا حَتَّى شَبِعُوا ثُمَّ خَرَجُوا ، ثُمَّ قَالَ: ائْذَنْ لِعَشْرَةٍ فَأَكَلَ الْقَوْمُ
 كُلُّهُمْ وَشَبِعُوا وَالْقَوْمُ سَبْعُونَ أَوْ ثَمَانُونَ رَجُلًا. رَوَاهُ الْحُمْسَةُ إِلَّا أَبَا
 دَاوُدَ.

2759. Анас розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«Абу Толҳа Умму Сулаймга:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг овозлари заифлигини эшитдим. У зотнинг оч эканликларини биламан. Сенда бирор нарса борми?» деди. У:

«Ҳа», деди-да, бир неча арпа нони олиб чиқди. Кейин рўмолини олиб чиқиб унинг бир тарафи ила нонни ўради. Сўнгра уни менинг қўлтиғимга қистириб туриб у(рўмол)нинг баъзиси билан мени ўради. Кейин мени Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг хузурларига юборди. Мен бориб У зотни масжиддан топдим. У зот билан бошқа одамлар ҳам бор эди. Мен уларнинг тепаларига бориб индамай туравердим. Шунда Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам менга:

«Сени Абу Толҳа юбордими?» дедилар.

«Ҳа», дедим.

«Таом биланми?» дедилар.

«Ҳа», дедим.

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ўзлари

билан бирга бўлганларга:

«Туринглар», дедилар-да, юриб қолдилар, мен ҳам олдиларига тушиб олиб, юриб кетавердим. Абу Толҳанинг олдига бориб хабарни айтдим. Абу Толҳа:

«Эй Умму Сулайм! Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам одамларни олиб келдилар. Бизнинг эса уларга берадиган таомимиз йўқ-ку!» деди.

«Аллоҳ ва Унинг Расули билгувчи», деди Умму Сулайм.

Абу Толҳа Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг олдиларига бориб, у зотни бошлаб келди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Эй Умму Сулайм, ўзингда борини олиб кел», дедилар.

Умму Сулайм ҳалиги нонларни олиб келди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам амр қилдилар, уларни синдирилди. Умму Сулайм ёғ мешини сиқиб ичидаги бор нарсани чиқарди. Сўнгра Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам унга қараб Аллоҳ хоҳлаган нарсаларни айтдилар. Кейин:

«Ўнтага изн бер», дедилар. Уларга изн берди. Улар тўйгунларича еб, кейин чиқдилар. Сўнг у зот:

«Ўнтага изн бер», дедилар. Уларга изн берди. Улар тўйгунларича еб, кейин чиқдилар. Сўнг у зот:

«Ўнтага изн бер», дедилар. Уларга изн берди. Улар тўйгунларича еб, кейин чиқдилар. Сўнг у зот:

«Ўнтага изн бер», дедилар. Уларга изн берди. Бас, қавмнинг ҳаммаси тўйгунларича едилар. Қавм етмиш ёки саксон киши эдилар».

Бешовларидан фақат Абу Довуд ривоят қилмаган.

2760- عَنْ جَابِرٍ τ قَالَ: لَمَّا حُفِرَ الْحَنْدَقُ رَأَيْتُ يَسْئُلُ اللَّهَ

ρ خَمَصًا شَدِيدًا فَانْكَفَأْتُ إِلَى امْرَأَتِي فَقُلْتُ: هَلْ عِنْدَكَ شَيْءٌ فَإِنِّي

رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ حَمَصًا شَدِيدًا فَأَخْرَجَتْ إِلَيَّ جِرَابًا فِيهِ صَاعٌ مِنْ
شَعِيرٍ وَلَنَا بُهَيْمَةٌ دَاجِنٌ فَذَبَحْتُهَا وَطَحَنْتِ الشَّعِيرَ فَفَرَعْتُ إِلَى فَرَاعِي
وَقَطَعْتُهَا فِي بُرْمَتِهَا ثُمَّ وَلَّيْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: لَا تَفْضَحْنِي
بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَبِمَنْ مَعَهُ فَجِئْتُهُ فَسَارَرْتُهُ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ ذَبَحْنَا
بُهَيْمَةً لَنَا وَطَحْنَا صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ كَانَ عِنْدَنَا فَتَعَالَ أَنْتَ وَنَقَرْ مَعَكَ
فَصَاحَ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ: يَا أَهْلَ الْخُنْدَقِ إِنَّ جَابِرًا قَدْ صَنَعَ سُورًا فَحَيَّ
هَلَا بِكُمْ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: لَا تُنْزِلَنَّ بُرْمَتَكُمْ وَلَا تُخْزِنَنَّ عَجِينَكُمْ
حَتَّى أَجِيءَ فَجِئْتُ وَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقْدُمُ النَّاسَ حَتَّى جِئْتُ امْرَأَتِي
فَقَالَ: بِكَ وَبِكَ فَقُلْتُ: قَدْ قُلْتُ الَّذِي قُلْتُ فَأَخْرَجَتْ لِي عَجِينًا
فَبَصَقَ فِيهِ وَبَارَكَ ثُمَّ عَمَدَ إِلَى بُرْمَتِنَا فَبَصَقَ وَبَارَكَ ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ
ﷺ: ادْعِي خَابِرَةَ فَلْتُخْزِبْ مَعَكَ وَاقْدَحِي مِنْ بُرْمَتِكُمْ وَلَا تُنْزِلُوهَا وَهُمْ
أَلْفٌ فَأُقْسِمُ بِاللَّهِ لَقَدْ أَكَلُوا حَتَّى تَرَكُوهُ وَانْحَرَفُوا وَإِنَّ بُرْمَتَنَا لَتَغِطُّ كَمَا
هِيَ وَإِنَّ عَجِينَنَا لَيُخْبِزُ كَمَا هُوَ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

2760. Жобир розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Хандақ қазилганда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи
васалламда қаттиқ очлик кўрдим. Аёлимнинг олдига
бориб:

«Сенда бирор нарса борми? Мен Расулуллоҳ
соллаллоҳу алайҳи васалламда қаттиқ очлик кўрдим»,
дедим. Бас, у менга ичида бир соъ арпа бор халта олиб
чиқиб берди. Бизнинг бир дона кичкина совлиқчамиз

бор эди. Мен уни сўйдим. У арпани янчди. Мен ишимни битирганимда у ҳам ишини битирди. Мен у(қўй)ни декчага майдалаб солдим. Сўнгра Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам тамон қайтдим. Шунда у:

«Яна Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам билан бирга у зот билан бирга бўлганларни ҳам олиб келиб мени шарманда қилмагин», деди. Мен бориб у зотга пичирлаб:

«Эй Аллоҳнинг Расули, кичкина ҳайвончамиз бор эди, сўйдик. Бир соъ арпани янчдик. Ўзингиз бироз кишиларни олиб марҳамат қилинг», дедим.

Шунда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Эй аҳли хандақлар! Албатта, Жобир маросим қилибди. Тезроқ юринглар!» деб қичқирдилар.

Сўнгра Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Мен боргунча декчангизни зинҳор туширмай ва хамирингизни нон қилмай туринглар», дедилар.

Мен келдим. Мен билан бирга Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳам одамларни эргаштириб келдилар. Хотиним мени кўриши билан «Ундоқ бўлгур, бундоқ бўлгур!» деди. Мен унга:

«Мен сен айтганни қилдим», дедим. Ул у зотга хамирни олиб чиқиб берди. У зот унга туфладилар ва барака тилаб дуо қилдилар. Сўнгра декчамизни қасд қилдилар. Унга ҳам туфуриб туриб, барака тилаб дуо қилдилар. Сўнгра Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Бир нон қилувчи аёлни чақиргин, сен билан у ҳам нон қилсин. Декчадан қуявер, уни туширманглар», дедилар. Улар мингта эдилар. Аллоҳ номи ила қасам ичаманки, батаҳқиқ, ундан тўйгунларича едилар ва қайтиб кетдилар. Декчамиз аввал қандоқ бўлса, худди ўшандоқ тўлиб турар ва хамиримиздан аввал қандоқ бўлса, худди ўшандоқ нон қилинар эди».

Бухорий ривоят қилган.

2761- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَوْ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ τ قَالَ: لَمَّا كَانَ غَزْوُهُ تَبَوَّكَ أَصَابَ النَّاسَ مَجَاعَةٌ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ لَوْ أَذْنَتْ لَنَا فَتَحَرَّنا نَوَاضِحَنَا فَأَكَلْنَا وَادَّهَنَّا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ρ افْعَلُوا. فَجَاءَ عُمَرُ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنْ فَعَلْتَ قَلَّ الظَّهْرُ وَلَكِنْ ادْعُهُمْ بِفَضْلِ أَرْوَادِهِمْ ثُمَّ ادْعُ اللَّهُ لَهُمْ عَلَيْهَا بِالْبَرَكَةِ لَعَلَّ اللَّهَ يَجْعَلُ فِي ذَلِكَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ρ: نَعَمْ، فَدَعَا بِنِطْعٍ فَبَسَطَهُ ثُمَّ دَعَا بِفَضْلِ أَرْوَادِهِمْ فَجَعَلَ الرَّجُلُ يَجِيءُ بِكَفٍّ ذُرَّةٍ وَيَجِيءُ الْآخَرُ بِكَفٍّ تَمْرٍ وَيَجِيءُ الْآخَرُ بِكَسْرَةٍ حَتَّى اجْتَمَعَ عَلَى النَّطْعِ مِنْ ذَلِكَ شَيْءٌ يَسِيرٌ ، قَالَ: فَدَعَا رَسُولُ اللَّهِ ρ عَلَيْهِ بِالْبَرَكَةِ ثُمَّ قَالَ: خُذُوا فِي أَوْعِيَّتِكُمْ، قَالَ: فَأَحْذُوا فِي أَوْعِيَّتِهِمْ حَتَّى مَا تَرَكُوا فِي الْعَسْكَرِ وَعَاءً إِلَّا مَلَأُوهُ ، قَالَ: فَأَكَلُوا حَتَّى شَبِعُوا وَفَضَلَتْ فَضْلَةً فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ρ: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنِّي رَسُولُ اللَّهِ لَا يَلْقَى اللَّهُ بِهَمَّا عَبْدٌ غَيْرَ شَاكٍّ فَيُحْجَبَ عَنِ الْجَنَّةِ.

2761. Абу Хурайра ёки Абу Саъид розияллоху анхудан ривоят қилинади:

«Табуқ ғазоти бўлганда кишиларни очлик тутди.

Улар:

«Эй Аллоҳнинг Расули, изн берсангиз, сувчи туяларни сўйиб, гўштини еб, мойини суртсак», дедилар.

Бас, у зот:

«Ўшандок қилинглар», дедилар. Шунда Умар

келиб:

«Эй Аллохнинг Расули! Бундоқ қилсангиз улов камаяди. Лекин, сиз уларнинг зодларидан ортиб қолганини келтиришларига амр қилинг. Сўнгра уларга уни баракали қилишни Аллохдан сўраб дуо қилинг. Шояд, Аллох ўшанда бир нарса қилса», деди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Хўп», дедилар-да, бир тери дастурхон келтиришларини сўрадилар. Уни олдиларига ёздилар. Сўнгра зодларининг ортиб қолганини келтиришга амр қилдилар. Бас, бир киши бир сиқим жўхори, бошқаси бир сиқим хурмо, яна бошқаси бир бурда нон келтира бошлади. Шундоқ қилиб тери дастурхонга озгина нарса йиғилди.

Кейин Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам барака сўраб дуо қилдилар-да:

«Идишларингизга олинглар», дедилар.

Бас, улар идишларига олдилар. Ҳаттоки, аскаргоҳда битта ҳам идиш қўймай тўлдирдилар. Тўйгунарларича едилар ва ортиб ҳам қолди.

Шунда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ашҳаду алла илаҳа иллаллоҳу ва анни Расулуллоҳи, қай бир банда шу иккиси ила шак қилмаган ҳолида Аллоҳга рўбарў бўлса, зинҳор жаннатдан тўсилмас», дедилар».

2762- عَنْ جَابِرٍ τ أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ ρ يَسْتَطْعِمُهُ فَأَطْعَمَهُ

شَطْرَ وَسْقٍ شَعِيرٍ فَمَا زَالَ الرَّجُلُ يَأْكُلُ مِنْهُ وَ زَوْجَتُهُ وَضَيْفُهُمَا حَتَّى

كَأَلَهُ فَأَتَى النَّبِيَّ ρ فَقَالَ: لَوْ لَمْ تَكِلْهُ لَأَكَلْتُمْ مِنْهُ وَلَقَامَ لَكُمْ. رَوَاهُمَا

مُسْلِمٌ.

2762. Жобир розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Бир одам келиб, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан таом сўради. Бас, у зот унга ярим васак арпа бердилар. Ҳалиги одам, унинг хотини ва уларнинг меҳмонлари уни (торозида) тортгунча еб турдилар. Бас, у Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг хузурларига келди. У зот унга:

«Агар тортмаганингда ундан ейяверар эдинг-лар, у тураверар эди», дедилар».

Иккисини Муслим ривоят қилган.

2763- عَنْ سُمَرَةَ بْنِ جُنْدَبٍ ط قَالَ: كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

نَتَدَاوُلُ فِي فَصْعَةٍ عَنْ عُذْوَةٍ حَتَّى اللَّيْلِ يَقُومُ عَشْرَةٌ وَيَقْعُدُ عَشْرَةٌ قُلْنَا:

فَمَا كَانَتْ تُمَدُّ قَالَ: مِنْ أَيِّ شَيْءٍ تَعْجَبُ مَا كَانَتْ تُمَدُّ إِلَّا مِنْ

هَاهُنَا وَأَشَارَ بِيَدِهِ نَحْوَ السَّمَاءِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ بِسَنَدٍ صَحِيحٍ.

2763. Самура ибн Жундаб розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам билан бирга бир лагандаги таомни эрталабдан кечасигача ейяверар эдик. Ўн киши турса, ўнтаси келиб ўтираверар эди», деди.

«У мададни нимадан олар эди?» дедик.

«Нимадан ажабланасан!? Анави ердан бошқадан мадад олмас эди», деб осмонга қўли билан ишора қилди.

Термизий ривоят қилган.

ومنها تسييح الطعام بين يديه ﷺ

У ЗОТ АЛАЙҲИССАЛОМНИНГ ҲУЗУРЛАРИДА ТАОМНИНГ ТАСБИҲ АЙТИШИ

2764- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ت قَالَ: كُنَّا نَعُدُّ الْآيَاتِ بَرَكَةً وَأَنْتُمْ
تَعُدُّونَهَا تَخْوِيفًا كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ρ فِي سَفَرٍ فَقَلَّ الْمَاءُ فَقَالَ:
اطْلُبُوا فَضْلَةً مِنْ مَاءٍ فَجَاءُوا بِإِنَاءٍ فِيهِ مَاءٌ قَلِيلٌ فَأَدْخَلَ رَسُولُ اللَّهِ ρ
يَدَهُ فِي الْإِنَاءِ ثُمَّ قَالَ: حَيَّ عَلَى الطَّهْوَرِ الْمُبَارَكِ وَالْبَرَكَةُ مِنَ اللَّهِ فَلَقَدْ
رَأَيْتُ الْمَاءَ يَنْبُعُ مِنْ بَيْنِ أَصَابِعِهِ ρ وَلَقَدْ كُنَّا نَسْمَعُ تَسْبِيحَ الطَّعَامِ
وَهُوَ يُؤْكَلُ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَالتِّرْمِذِيُّ بِلَفْظٍ: كُنَّا نَأْكُلُ الطَّعَامَ مَعَ
النَّبِيِّ ρ وَنَحْنُ نَسْمَعُ تَسْبِيحَ الطَّعَامِ.

2764. Абдуллоҳ розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Биз оятларни барака деб ҳисоблар эдик. Сизлар уларни кўрқитиш деб ҳисоблайсизлар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам билан сафарда эдик. Сув оз бўлиб қолди. Бас, у зот:

«Ортиб қолган сув бўлса олиб келинглар», дедилар. Озгина суви бор бир идишни олиб келдилар. Расулуллоҳ алайҳиссалом қўлларини идишга киритиб туриб:

«Муборақ таҳорат сувига шошилинглар! Барака Аллоҳдан», дедилар. Батаҳқиқ, сувни у зотнинг пажалари орасидан отилиб чиқаётганини кўрдим. Шубҳасиз, биз ейиляётган таомнинг тасбиҳ айтаётганини эшитар эдик».

Бухорий ва Термизий ривоят қилган. Унинг лафзида:

«Батаҳқиқ, таомни Набий соллаллоҳу алайҳи

васаллам билан бирга ер эдик. Биз таомнинг тасбиҳини эшитар эдик», дейилган.

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шарифдаги «оят»дан мурод мўъжизадир.

ومنها تكثير التمر القليل حتى إستوفى الغرماء

ОЗ ХУРМОНИ КЎПАЙТИРИБ ҲАҚДОРЛАРГА ЕТКАЗИШ

2765- عَنْ جَابِرٍ ر قَالَ: ثَوَيْتُ أَبِي وَعَلَيْهِ دَيْنٌ فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ ر فَقُلْتُ: إِنَّ أَبِي تَرَكَ عَلَيْهِ دَيْنًا وَلَيْسَ عِنْدِي إِلَّا مَا يُخْرِجُ نَخْلَهُ وَلَا يَبْلُغُ مَا يُخْرِجُ سِنِينَ مَا عَلَيْهِ فَأَنْطَلِقُ مَعِيَ لِكَيْ لَا يُفْحِشَ عَلَيَّ الْغُرْمَاءُ فَمَشَى حَوْلَ بَيْدَرٍ مِنْ بِيَادِرِ التَّمْرِ فَدَعَا اللَّهَ ثُمَّ آخَرَ ثُمَّ جَلَسَ عَلَيْهِ فَقَالَ: انْزِعُوهُ فَأَوْفَاهُمُ الَّذِي لَهُمْ وَبَقِيَ مِثْلُ مَا أَعْطَاهُمْ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

2765. Жобир розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Отам вафот қилди. Унинг зиммасида қарзи бор эди. Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг хузурларига бориб:

«Отам ўз зиммасидаги қарзни қолдирди. Менда унинг хурмоси чиқарадиган нарсдан бошқа ҳеч нарса йўқ. Унинг йиллар бўйи чиқаргани ҳам зиммасидаги қарзга етмайди. Мен билан борсангиз, ҳақдорлар менга қаттиқ тегмасалар», дедим.

У зот мен билан хурмо хирмонларидан бир хирмон

атрофида юрдилар-да, Аллохга дуо қилдилар. Кейин бошқасини ҳам шундоқ қилдилар ва унинг устига ўтириб олиб:

«Уни ўлчаб олинглар», дедилар.

Уларга ҳақларини тўлиқ қилиб бердилар. Яна уларга берган нарсаларича ортиб қолди».

Бухорий ривоят қилган.

ومنها حنين الجذع له ρ

ХУРМО ШОХИНИНГ У ЗОТГА ЗОРЛАНИШИ

2766- عَنْ جَابِرٍ τ قَالَ: كَانَ الْمَسْجِدُ مَسْفُوفًا عَلَى
جُذُوعٍ مِنْ نَخْلٍ فَكَانَ النَّبِيُّ ρ إِذَا خَطَبَ يَقُومُ إِلَى جِذْعٍ مِنْهَا فَلَمَّا
صُنِعَ الْمِنْبَرُ فَكَانَ عَلَيْهِ سَمْعًا لِذَلِكَ الْجَذْعِ صَوْتًا كَصَوْتِ الْعِشَارِ
حَتَّى جَاءَ النَّبِيُّ ρ فَوَضَعَ يَدَهُ عَلَيْهَا فَسَكَتَتْ. وَفِي رِوَايَةٍ: فَلَمَّا كَانَ
يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَرُفِعَ إِلَى الْمِنْبَرِ فَصَاحَتِ النَّخْلَةُ صِيَاحَ الصَّيِّ. رَوَاهُ
الْبُخَارِيُّ وَالنَّسَائِيُّ وَالتِّرْمِذِيُّ بِلَفْظٍ: فَحَنَّ الْجَذْعُ حَنِينَ النَّاقَةِ فَتَزَلَّ
النَّبِيُّ ρ فَمَسَّهُ فَسَكَتَ.

2766. Жобир розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«Масжиднинг шифти хурмо шохлари устига ёпилган эди. Набий соллаллоху алайхи васаллам ўша шохлардан ёнида туриб хутба қилар эдилар. У зотга минбар қилиб берилганда ва у зот унинг устига чиққанларида халиги шохнинг ҳомиласига ўн ой тўлган туянинг овозига ўхшаш овозини эшитдик.

Шунда Набий соллаллоху алайҳи васаллам келиб унинг устига қўлларини қўйган эдилар, у жим бўлди.

Бошқа бир ривоятда:

«Жума куни бўлганда ва у зот минбарга қўтарилганларида хурмо бувак йиғлагандек овоз чикарди», дейилган.

Бухорий ва Насайй ривоят қилганлар.

Термизийнинг лафзида:

«Бас, хурмо шохи урғочи туя зорлангандек зорланди. Набий соллаллоху алайҳи васаллам тушиб уни ушлаган эдилар, сокин бўлди», дейилган».

ومنها إنقياد الشجر له ρ

ДАРАХТНИНГ У ЗОТГА БЎЙСУНИШИ

2767- عَنْ جَابِرٍ τ قُلْتُ: سَرْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ρ حَتَّى نَزَلْنَا

وَادِيًا أَفِيحَ فَذَهَبَ رَسُولُ اللَّهِ ρ يَقْضِي حَاجَتَهُ فَاتَّبَعْتُهُ بِإِدَاوَةٍ مِنْ

مَاءٍ فَنَظَرَ رَسُولُ اللَّهِ ρ فَلَمْ يَرَ شَيْئًا يَسْتَتِرُ بِهِ فَإِذَا شَجَرَتَانِ بِشَاطِئِ

الْوَادِي فَانْطَلَقَ رَسُولُ اللَّهِ ρ إِلَى إِحْدَاهُمَا فَأَخَذَ بَعْضِنِ مِنْ أَعْصَاهُمَا

فَقَالَ: انْقَادِي عَلَيَّ بِإِذْنِ اللَّهِ فَانْقَادَتْ مَعَهُ كَالْبَعِيرِ الْمَخْشُوشِ الَّذِي

يُصَانِعُ قَائِدُهُ حَتَّى أَتَى الشَّجَرَةَ الْأُخْرَى فَأَخَذَ بَعْضِنِ مِنْ أَعْصَاهُمَا

فَقَالَ: انْقَادِي عَلَيَّ بِإِذْنِ اللَّهِ فَانْقَادَتْ مَعَهُ كَذَلِكَ حَتَّى إِذَا كَانَ

بِالْمَنْصَفِ مِمَّا بَيْنَهُمَا لَأَمْ بَيْنَهُمَا فَقَالَ: التَّمَّ عَلَيَّ بِإِذْنِ اللَّهِ

فَالْتَأَمَّتَا. قَالَ جَابِرٌ: فَخَرَجْتُ أَحْضِرُ مَخَافَةَ أَنْ يُحِيسَ رَسُولُ اللَّهِ ρ

بِقُرْبِي فَيَتَّبِعِدَ أَوْفَيْتَبَعَدَ فَجَلَسْتُ أُحَدِّثُ نَفْسِي فَحَانَتْ مِنِّي لَفْتَةٌ فَإِذَا
 أَنَا بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ مُقْبِلًا وَإِذَا الشَّجَرَتَانِ قَدْ افْتَرَقَتَا فَقَامَتْ كُلُّ وَاحِدَةٍ
 مِنْهُمَا عَلَى سَاقٍ فَرَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَقَفَ وَقَفَةً فَقَالَ بِرَأْسِهِ هَكَذَا
 ثُمَّ أَقْبَلَ فَلَمَّا انْتَهَى إِلَيَّ قَالَ: يَا جَابِرُ هَلْ رَأَيْتَ مَقَامِي؟ قُلْتُ: نَعَمْ
 يَا رَسُولَ اللَّهِ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

2767. Жобир розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам билан юриб бориб кенг водийга тушдик. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам қазои ҳожат учун кетдилар. Мен ортларидан бир идишда сув олиб бордим.

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам назар солиб, ўзларига тўсиқ бўладиган нарса кўрмадилар. Водийнинг четида икки дарахт кўриниб қолди. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам уларнинг бири томон юриб қолдилар. Унинг шохларидан бирини тутиб туриб «Аллоҳнинг изни ила менга эргаш», дедилар.

Бас, ул у зотга худди бурнидан ҳалқа ўтказилган туя ўз етакчисига эргашганига ўхшаб эргашиб кетди. У зот бошқа дарахтнинг олдига келиб, унинг шохларидан бирини тутиб туриб «Аллоҳнинг изни ила менга эргаш», дедилар. Бас, ул ҳам у зотга эргашди. Икковларининг ўртасига етганда икковларини улаб туриб, «иккинги Аллоҳнинг изни ила мени тўсингиз», дедилар. Улар бир-бирларига киришдилар. Жобир айтади:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам менинг яқиндалигимни сезиб, узоқлашмасинлар деб тезлаб у

ердан узоқлашдим. Ўтириб ўзимга ўзим гапириб туриб, бироз вақтни ўтказибман. Қарасам, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам мен томон келмоқдалар. Икки дарахт эса ажраб ҳар бири ўз ўрнига ўрнашибди. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг бошларини қимирлатиб, бундоқ-бундоқ, деганларини кўрдим. Сўнгра юриб олдимга келдилар ва:

«Эй Жобир, менинг мақомимни кўрдингми?» дедилар.

«Ҳа», дедим мен».

Муслим ривоят қилган.

ومنها سرعة إجابة دعوه

У ЗОТ СОЛЛАЛЛОҲУ АЛАЙҲИ ВАСАЛЛАМНИНГ ДУОЛАРИНИ ТЕЗ ҚАБУЛ БЎЛИШИ

2768- عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَصَابَ أَهْلَ الْمَدِينَةِ قَحْطٌ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَبَيْنَا هُوَ يَخْطُبُ يَوْمَ جُمُعَةٍ إِذْ قَامَ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ هَلَكْتَ الْكُرَاعُ هَلَكْتَ الشَّاءُ فَادْعُ اللَّهَ يَسْقِينَا فَمَدَّ يَدَيْهِ وَدَعَا. قَالَ أَنَسٌ: وَإِنَّ السَّمَاءَ لَكُمِثْلِ الزُّجَاجَةِ فَهَاجَتْ رِيحٌ أَنْشَأَتْ سَحَابًا ثُمَّ اجْتَمَعَ ثُمَّ أَرْسَلَتِ السَّمَاءُ عَزَائِلَهَا فَخَرَجْنَا نَحْوُ السَّحَابِ حَتَّى أَتَيْنَا مَنْازِلَنَا فَلَمْ نَزَلْ مُنْطَرِّ إِلَى الْجُمُعَةِ الْأُخْرَى ، فَقَامَ إِلَيْهِ ذَلِكَ الرَّجُلُ أَوْ غَيْرُهُ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ تَهَدَّمَتِ الْبُيُوتُ فَادْعُ اللَّهَ يَجْبِسْهُ فَتَبَسَّمَ النَّبِيُّ ﷺ قَالَ: حَوَالَيْنَا وَلَا عَلَيْنَا فَنَظَرْتُ إِلَى السَّحَابِ

تَصَدَّعَ حَوْلَ الْمَدِينَةِ كَأَنَّهُ إِكْلِيلٌ. رَوَاهُ الْخُمْسَةُ إِلَّا التِّرْمِذِيَّ.

2768. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллалллоҳу алайҳи васалламнинг даврларида аҳли Мадинага қаҳатчилик етди. У зот жума куни хутба қилиб турганларида бир киши ўрнидан туриб:

«Эй Аллоҳнинг Расули, отлар ҳалок бўлди, қўйлар ҳалок бўлди. Аллоҳга дуо қилинг, бизларни сероб қилсин!» деди. Бас, у зот икки қўлларини кўтариб дуо қилдилар. Жобир айтадики:

«Осмон ойнадек мусаффо эди. Бирдан шамол туриб, булут пайдо қилди. Сўнгра жам бўлди. Кейин осмон мешларининг оғзини очиб юборди. Чиқиб, сувда сузиб юриб уйларимизга етиб келдик. Янаги жумагача ёмғирда қолдик. Бас, ҳалиги одам ёки ундан бошқа биров туриб:

«Эй Аллоҳнинг Расули, уйлар йиқилиб кетди. Аллоҳга дуо қилинг уни тўхтатсин!» деди.

Набий соллалллоҳу алайҳи васаллам табассум қилдилар ва:

«Атрофимизга, устимизга эмас», дедилар. Булутларга назар солсам, ёрилиб худди гулчамбарга ўхшаб Мадина атрофига тарқалди».

Бешовларидан фақат Термизий ривоят қилмаган.

ومنها إخبار بالم غيبات

ҒАЙБИЁТЛАРДАН ХАБАР БЕРИШЛАРИ

2769- عَنْ عَبْدِ بْنِ حَاتِمٍ τ قَالَ: بَيْنَا أَنَا عِنْدَ النَّبِيِّ ρ إِذْ

أَتَاهُ رَجُلٌ فَشَكَا إِلَيْهِ الْفَاقَةَ ثُمَّ أَتَاهُ آخَرُ فَشَكَا قَطَعَ السَّبِيلَ فَقَالَ: يَا
 عَدِيُّ هَلْ رَأَيْتَ الْحَيْرَةَ قُلْتُ: لَمْ أَرَهَا وَقَدْ أُنبِئْتُ عَنْهَا ، قَالَ: فَإِنْ
 طَالَتْ بِكَ حَيَاةٌ لَتَرَيَنَّ الظَّعِينَةَ تَرْتَحِلُ مِنَ الْحَيْرَةِ حَتَّى تَطُوفَ بِالْكَعْبَةِ
 لَا تَخَافُ أَحَدًا إِلَّا اللَّهَ ، قُلْتُ: فِيمَا بَيْنِي وَبَيْنَ نَفْسِي: فَأَيْنَ دُعَاؤُ
 طَبِئِ الَّذِينَ قَدْ سَعَرُوا الْبِلَادَ ، وَلَئِنْ طَالَتْ بِكَ حَيَاةٌ لَتَفْتَحَنَّ كُنُوزَ
 كِسْرَى. قُلْتُ: كِسْرَى بِنِ هُرْمَزٍ قَالَ: نَعَمْ وَلَئِنْ طَالَتْ بِكَ حَيَاةٌ
 لَتَرَيَنَّ الرَّجُلَ يُخْرِجُ مِلءَ كَفِّهِ مِنْ ذَهَبٍ أَوْ فِضَّةٍ فَلَا يَجِدُ مَنْ يَقْبَلُهُ .
 وَلَيَلْقِيَنَّ اللَّهَ أَحَدَكُمْ يَوْمَ يَلْقَاهُ وَلَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ تَرْجُمَانٌ يُتَرْجِمُ لَهُ
 فَلْيَقُولَنَّ لَهُ: أَمْ أَبْعَثَ إِلَيْكَ رَسُولًا فَيُبَلِّغَكَ فَيَقُولُ: بَلَى ، فَيَقُولُ: أَمْ
 أُعْطِكَ مَالًا وَوَلَدًا وَأَفْضَلَ عَلَيْكَ فَيَقُولُ: بَلَى ، فَيَنْظُرُ عَنْ يَمِينِهِ فَلَا
 يَرَى إِلَّا جَهَنَّمَ وَيَنْظُرُ عَنْ يَسَارِهِ فَلَا يَرَى إِلَّا جَهَنَّمَ ، فَاتَّقُوا النَّارَ وَلَوْ
 بِشِقَّةِ تَمْرَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ شِقَّةَ تَمْرَةٍ فَبِكَلِمَةٍ طَيِّبَةٍ . قَالَ عَدِيُّ: فَرَأَيْتَ
 الظَّعِينَةَ تَرْتَحِلُ مِنَ الْحَيْرَةِ حَتَّى تَطُوفَ بِالْكَعْبَةِ لَا تَخَافُ إِلَّا اللَّهَ وَكُنْتُ
 فِيمَنْ افْتَتَحَ كُنُوزَ كِسْرَى ، وَلَئِنْ طَالَتْ بِكُمْ حَيَاةٌ لَتَرَوْنَّ مَا قَالَ أَبُو
 الْقَاسِمِ . ρ رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

2769. Адий ибн Ҳотим розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларида эдим. Бир одам келиб, у зотга

фақирликдан шикоят қилди. Сўнгра бошқа бири келиб йўлтўсарликдан шикоят қилди. Шунда у зот:

«Эй Адий, Ҳийрани кўрганмисан?» дедилар.

«Хабарини эшитганман-у, кўрганим йўқ», дедим.

«Агар ҳаётинг узун бўлса, албатта, аёл кишининг фақат Аллоҳдан бошқа бирор нарсадан кўрқмасдан Ҳийрадан сафар қилиб келиб, Каъбани тавоф қилишини кўрасан. (Ўзимча «Тойнинг юртни фасодга тўлдирган шайтонлари қани?» дедим.) Агар ҳаётинг узун бўлса, албатта, Кисронинг хазиналари фатҳ қилинур», дедилар.

«Кисро ибн Ҳурмузними?» дедим.

«Ҳа. Агар ҳаётинг узун бўлса, албатта, кишининг ховучини тилло ёки кумушга тўлдириб чиқиб уни қабул қилиб оладиган одам топа олмаслигини кўрасан. Ва, албатта, сиздан бирингиз Аллоҳга учрашув куни учрашганда у билан У зотнинг орасида таржима қиладиган таржимон бўлмаганда, албатта, У зот унга:

«Мен сенга етказиш учун Расул юбормаган эдимми?» дейди.

«Оре», дейди банда. Шунда у зот:

«Мен сенга молу дунё, бола-чақа бермадимми, фазл кўрсатмадимми?» дейди.

«Оре», дейди банда ва ўнгига қараб жаҳаннамдан бошқа нарсани кўрмайди. Чапига қараб, жаҳаннамдан бошқа нарсани кўрмайди. Бир дона хурмонинг парчаси билан бўлса ҳам оловдан сақланинглар. Ким уни ҳам топа олмаса, бир оғиз ширин сўз билан бўлса ҳам», дедилар.

Адий айтади:

«Бас, мен аёл кишининг фақат Аллоҳдан бошқа бирор нарсадан кўрқмасдан Ҳийрадан сафар қилиб келиб, Каъбани тавоф қилишини кўрдим. Кисронинг хазинасини фатҳ қилганлар ичида мен ҳам бор эдим.

Агар ҳаётингиз узун бўлса, албатта, Абул Қосим соллаллоҳу алайҳи васалламнинг айтган нарсаларини кўрасизлар», деди».

Бухорий ривоят қилган.

2770- عَنْ حَبَّابِ بْنِ الْأَرْثِ ط قَالَ: شَكُونَا إِلَى النَّبِيِّ ρ

وَهُوَ مُتَوَسِّدٌ بُرْدَةً لَهُ فِي ظِلِّ الْكَعْبَةِ ، قُلْنَا لَهُ: أَلَا تَسْتَنْصِرُ لَنَا أَلَا تَدْعُو اللَّهَ لَنَا ، قَالَ: كَانَ الرَّجُلُ فِيمَنْ قَبْلَكُمْ يُحْفَرُ لَهُ فِيهِ الْأَرْضُ فَيُجْعَلُ فِيهِ فَيَجَاءُ بِالْمِنْشَارِ فَيُوضَعُ عَلَى رَأْسِهِ فَيُشَقُّ بِاثْنَتَيْنِ وَمَا يَصُدُّهُ ذَلِكَ عَنْ دِينِهِ وَيُمَشِّطُ بِأَمْشَاطِ الْحَدِيدِ مَا دُونَ حِمِّهِ مِنْ عَظْمٍ أَوْ عَصَبٍ وَمَا يَصُدُّهُ ذَلِكَ عَنْ دِينِهِ ، وَاللَّهُ لَيَتِمَّنَّ هَذَا الْأَمْرَ حَتَّى يَسِيرَ الرَّكِيبُ مِنْ صَنْعَاءَ إِلَى حَضْرَمَوْتَ لَا يَخَافُ إِلَّا اللَّهَ أَوْ الذَّنْبَ عَلَى غَنَمِهِ وَلَكِنَّكُمْ تَسْتَعْجِلُونَ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ.

2770. Хаббоб ибн Арт розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламга шикоят қилдик. У зот Каъбанинг соясида чопонларига ёнбошлаб ётган эдилар. Биз у зотга:

«Аллоҳдан биз учун нусрат сўрамайсизми? Аллоҳга биз учун дуо қилмайсизми?» дедик. У зот:

«Сизлардан олдин ўтганлардан бир кишини ердан чуқур қазиб, ўшани ичига солинарди. Аррани бошига кўйиб арралаб иккига бўлинар эди. Бу уни ўз динидан қайтара олмас эди. Уни темир тароқ ила тараб, гўштини суяги ва пайдан ажратиб олинар эди. Бу уни ўз динидан қайтара олмас эди. Аллоҳга қасамки,

албатта, Аллоҳ ушбу ишни батамом қилур. Ҳаттоки, отлиқ киши Санъодан Ҳазармавтгача Аллоҳдан бошқа ҳеч нарсадан қўрқмасдан ва қўйи учун бўридан бошқа нарсадан қўрқмасдан борадиган бўлур. Лекин сизлар шошиласизлар, холос», дедилар».

Бухорий ва Абу Довуд ривоят қилган.

2771- عَنْ ابْنِ عُمَرَ ر قَالَ: صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ذَاتَ

لَيْلَةٍ صَلَاةَ الْعِشَاءِ فِي آخِرِ حَيَاتِهِ فَلَمَّا سَلَّمَ قَامَ فَقَالَ: أَرَأَيْتَكُمْ لَيْلَتَكُمْ هَذِهِ فَإِنَّ عَلَى رَأْسِ مِائَةِ سَنَةٍ مِنْهَا لَا يَبْقَى مِنْهُ هُوَ عَلَى ظَهْرِ الْأَرْضِ أَحَدٌ. قَالَ ابْنُ عُمَرَ: فَوَهَلِ النَّاسُ فِي هَذَا وَتَحَدَّثُوا عَنْ مِائَةِ سَنَةٍ كُلُّ بِمَا فَهَمَهُ وَلَكِنْ مَعْنَاهُ بَعْدَ مِائَةِ سَنَةٍ لَا يَبْقَى أَحَدٌ مِمَّنْ هُوَ الْيَوْمَ عَلَى ظَهْرِ الْأَرْضِ فَيَنْخَرِمَ ذَلِكَ الْقَرْنُ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2771. Ибн Умар розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам ҳаётларининг охирида бир кечаси бизларга хуфтон номозини ўқиб бердилар. Салом берганларидан кейин ўринларидан туриб:

«Ушбу кечангизни яхшилаб эслаб қолинг. Албатта, бундан юз йил ўтгандан сўнг ундагилардан бирортаси ер юзида қолмас», дедилар.

Ибн Умар айтади:

«Одамлар бу ҳақда нима десалар, дедилар. Юз йил ҳақида ким нимани фаҳмласа, шуни гапирди. Лекин маъноси, юз йилдан сўнг бугунги кунда ер юзида турганлардан бирортаси боқий қолмас. Ул аср туғаб

кетар», деганидир».

Муслим, Абу Довуд ва Термизий ривоят қилганлар.

2772- وَقَالَ جَابِرٌ τ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ρ يَقُولُ قَبْلَ مَوْتِهِ

بِشَهْرٍ: تَسْأَلُونِي عَنِ السَّاعَةِ وَإِنَّمَا عَلِمُهَا عِنْدَ اللَّهِ وَأُقْسِمُ بِاللَّهِ مَا عَلَى الْأَرْضِ مِنْ نَفْسٍ مَنُوقَسَةٍ تَأْتِي عَلَيْهَا مِائَةُ سَنَةٍ وَهِيَ حَيَّةٌ يَوْمَئِذٍ.
رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2772. Жобир розияллоҳу анҳу айтадилар:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг вафотларидан бир ой илгари қуйидагиларни айтаётганларини эшитдим:

«Сиз мендан соат (қиёмат) ҳақида сўрайсизлар. Албатта, Унинг илми Аллоҳнинг ҳузуридадир. Ва Аллоҳ номи ила қасам ичаманки, бугунги кунда ер юзида халқ қилинган жон борки юз йил ўтгандан сўнг ҳаёт қолмас», дедилар».

Муслим ва Термизий ривоят қилганлар.

2773- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: صِنْفَانِ مِنْ أَهْلِ

النَّارِ لَمْ أَرَهُمَا قَوْمٌ مَعَهُمْ سِيَاطٌ كَأَذْنَابِ الْبَقَرِ يَضْرِبُونَ بِهَا النَّاسَ
وَنِسَاءٌ كَاسِيَاتٌ عَارِيَاتٌ مُمِيلَاتٌ مَائِلَاتٌ رُءُوسُهُنَّ كَأَسْنِمَةِ الْبُخْتِ
الْمَائِلَةِ لَا يَدْخُلْنَ الْجَنَّةَ وَلَا يَجِدْنَ رِيحَهَا وَإِنَّ رِيحَهَا لَيُوجَدُ مِنْ مَسِيرَةِ
كَذَا وَكَذَا.

2773. Абу Хурайра розияллоҳу анҳудан ривоят

қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Дўзах аҳлидан икки тоифасини кўрмадим. Бир қавмики, қўлларида сигирнинг думига ўхшаш қамчилари бору улар ила одамларни урурлар. Бир аёлларики, улар кийимли ялонғочлар, йўлдан оздирувчилар, йўлдан озувчилар, бошлари худди туянинг қийшайган ўркачига ўхшайди. Улар жаннатга кирмаслар ва унинг ҳидини ҳам топмаслар. Албатта, унинг ҳиди бунча ва бунча масофадан келиб турур», дедилар».

Шарҳ: Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ушбу ҳадиси шарифда зикр қилган мўъжизалари ҳам воқеъ бўлди. Одамларни турли асбоблар билан азоблайдиган золимлар, жаллодлар чиқдилар. Улар ўзларининг одамларга азоб беришлари билан ўзларини бадбахт қилдилар ва қилмоқдалар. Улар ушбу ҳадисда айтилганидек жаннатга кириш у ёқда турсин, унинг ҳидини ҳам топмаслар.

Шунингдек, «кийимли ялонғоч»—кийган кийими баданини тўсмайдиган ва бошига турли парику ясама сочлар қўйган аёллар ҳам ҳаммаёқни босиб кетди. Улар ўзлари йўлдан озганлари етмагандек ўзгаларни ҳам йўлдан оздирдилар. Уларнинг ҳам охиратда ҳоллари нима бўлиши маълум.

2774- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: يُوشِكُ أَنْ طَالَتْ بِكَ مَدَّةٌ

أَنْ تَرَى قَوْمًا فِي أَيْدِيهِمْ مِثْلُ أَذْنَابِ الْبَقَرِ يَعْتَدُونَ فِي غَضَبِ اللَّهِ وَيَرْوَحُونَ فِي سَخَطِ اللَّهِ. رَوَاهُمَا مُسْلِمٌ.

2774. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Агар сенинг муддатинг узун бўлса, қўлларида сигирнинг думига ўхшаш нарса борларни кўрурсан. Эрталаб Аллоҳнинг ғазабида, кечқурун Аллоҳнинг қаҳрида бўлурлар», дедилар».

Иккисини Муслим ривоят қилган.

2775- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: إِذَا هَلَكَ كِسْرَى فَلَا كِسْرَى بَعْدَهُ، وَإِذَا هَلَكَ قَيْصَرٌ فَلَا قَيْصَرَ بَعْدَهُ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَتُنْفَقَنَّ كُنُوزُهُمَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَابْنُ خَارِشٍ وَمُسْلِمٌ.

2775. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Қачон Кисро ҳалок бўлса, ундан кейин бош-қа Кисро бўлмас. Қачон Қайсар ҳалок бўлса, ундан кейин бошқа Қайсар бўлмас. Менинг нафсим қўлида бўлган зот ила қасамки, албатта, иккисининг хазиналарини Аллоҳнинг йўлида инфоқ қилурсизлар», дедилар».

Термизий, Бухорий ва Муслим ривоят қилишган.

Шарҳ: Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг бу мўъжизалари юзага чиқди. У зот ушбу муборақ ҳадиси шарифни айтган пайтдаги Кисродан кейин бошқа Кисро, Қайсардан кейин бошқа Қайсар чикмади. Ўша вақтда дунёга эгалик даъвосини қилиб турган Форс ва Рум империялари парчаланиб кетди. Кисродан ҳам Қайсардан ҳам, ному нишон қолмади.

ومنها إنكشاف الغيب له ﷺ

У ЗОТ СОЛЛАЛЛОҲУ АЛАЙҲИ ВАСАЛЛАМГА
ҒАЙБНИНГ КАШФ БЎЛИШИ

2776- عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ رَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ خَرَجَ يَوْمًا

فَصَلَّى عَلَى أَهْلِ أَحَدٍ صَلَاتَهُ عَلَى الْمَيِّتِ ثُمَّ انْصَرَفَ إِلَى الْمِنْبَرِ
فَقَالَ: إِنِّي فَرَطُ لَكُمْ وَأَنَا شَهِيدٌ عَلَيْكُمْ، وَإِنِّي وَاللَّهِ لَأَنْظُرُ إِلَى حَوْضِي
الْآنَ وَإِنِّي أُعْطِيتُ مَفَاتِيحَ خَزَائِنِ الْأَرْضِ أَوْ مَفَاتِيحَ الْأَرْضِ وَإِنِّي وَاللَّهِ
مَا أَخَافُ عَلَيْكُمْ أَنْ تُشْرِكُوا بَعْدِي وَلَكِنْ أَخَافُ عَلَيْكُمْ أَنْ تَنَافَسُوا
فِيهَا. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ.

2776. Уқба ибн Омир розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloх соллаллоху алайҳи васаллам бир куни чиқиб маййитга ўқийдиган намозларини аҳли Уҳудга ўқидилар. Сўнгра минбарга қайтиб бориб:

«Мен сизнинг фаратингизман. Мен сизга гувоҳман. Албатта, мен, Аллоҳга қасамки, ҳозир ўз ҳавзимга назар солиб турибман. Албатта, менга ер хазиналари калитлари ёки ер калитлари берилгандир. Албатта, мен, Аллоҳга қасамки, сизларнинг мендан кейин ширк келтиришларингиздан қўрқмайман. Лекин сизларнинг у(дунё)ни талашишларингиздан қўрқаман», дедилар».

Икки шайх ривоят қилган.

Шарҳ: Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васалламнинг ушбу мўъжизалари ҳам тўлиқ юзага чиқди. Ўн тўрт асрдан ортиқ вақт давомида бутун дунёдаги барча кучлар турли услублар билан мусулмонларнинг ширк келтиришлари учун ҳаракат қилди, лекин мақсадига эриша олмади. Аммо мусулмонларнинг асосий мусибати бу дунё матоҳини ўзаро талашиш ила бўлди ва давом этмоқда.

2777- عَنْ أَنَسٍ ِ τ أَنَّ النَّاسَ سَأَلُوا نَبِيَّ اللَّهِ ρ حَتَّى أَحْفَوْهُ
بِالْمَسْأَلَةِ فَخَرَجَ ذَاتَ يَوْمٍ فَصَعِدَ الْمِنْبَرَ فَقَالَ: سَلُونِي ، لَا تَسْأَلُونِي
عَنْ شَيْءٍ إِلَّا يَبَيِّنْتُهُ لَكُمْ، فَلَمَّا سَمِعَ الْقَوْمَ ذَلِكَ أَرْمَوْا وَرَهْبُوا أَنْ يَكُونَ
بَيْنَ يَدَيْ أَمْرِ قَدْ حَضَرَ . قَالَ أَنَسٌ: فَجَعَلْتُ أَلْتَفِتُ يَمِينًا وَشِمَالًا فَإِذَا
كُلُّ رَجُلٍ لَأَفَّ رَأْسَهُ فِي ثَوْبِهِ يَبْكِي ، وَكَانَ رَجُلٌ يُلَاحِظُ فَيُدْعَى لِغَيْرِ
أَيِّهِ فَقَالَ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ مَنْ أَبِي ؟ قَالَ أَبُوكَ حُدَافَةُ ثُمَّ أَنْشَأَ عُمَرُ بْنُ
الْخَطَّابِ τ فَقَالَ: رَضِينَا بِاللَّهِ رَبًّا وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا وَبِمُحَمَّدٍ رَسُولًا
عَائِدًا بِاللَّهِ مِنْ سُوءِ الْفِتَنِ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ρ لَمْ أَرْ كَالْيَوْمِ قَطُّ فِي
الْخَيْرِ وَالشَّرِّ، إِنِّي صَوَّرْتُ لِي الْجَنَّةَ وَالنَّارَ فَرَأَيْتُهُمَا دُونَ هَذَا الْحَاظِ .
وَفِي رِوَايَةٍ: قَالَتْ أُمُّ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حُدَافَةَ لِعَبْدِ اللَّهِ: مَا سَمِعْتُ بِابْنٍ قَطُّ
أَعَقَّ مِنْكَ أَمْنْتَ أَنْ تَكُونَ أُمُّكَ قَدْ قَارَفَتْ بَعْضَ مَا تُقَارِفُ نِسَاءَ
الْجَاهِلِيَّةِ فَتَفْضَحْهَا عَلَى أَعْيُنِ النَّاسِ ، قَالَ: عَبْدُ اللَّهِ وَاللَّهِ لَوْ أَحَقَّنِي
بِعَبْدٍ أَسْوَدَ لَلْحَقِّقَتُهُ .

2777. Анас розияллоу анхудан ривоят қилинади:

«Одамлар Набий соллаллоху алайҳи васалламдан савол сўраб, у зотни саволга кўмиб ташладилар. У зот бир куни чиқиб, минбарга кўтарилдилар ва:

«Менга савол беринглар. Албатта, мен нимани сўрасангиз баён қилиб берурман», дедилар. Қавм буни эшитиб жим қолдилар. Бирор хозир бўлган ишдан олдин бўлаётган гапми деб қўрқдилар.

Анас айтадилар:

«Мен ўннга-сўлга бурилиб қарай бошладим. Қарасам ҳар бир киши бошини кийимига ўраб олиб йиғламокда. Одамлар билан айтишиб қолганда отасидан бошқага нисбат бериладиган бир одам:

«Эй Аллоҳнинг Набийси, отам ким?» деди.

«Отанг Ҳузофа!» дедилар у зот. Сўнгра Умар:

«Аллоҳни Робб, Исломни дин ва Мухаммадни Расул деб рози бўлдик. Аллоҳдан ёмон фитналардан паноҳ тилаган ҳолимизда», деди.

Шунда Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ҳеч қачон бугунгидек хайр ва шарни кўрмаганман. Албатта, менга жаннат ва дўзах тасвир қилинди. Бас, иккисини манави деворни ортида кўрдим», дедилар».

Бошқа бир ривоятда:

«Абдуллоҳ ибн Ҳузофанинг онаси Абдуллоҳга:

«Сендан кўра окроқ ўғил хакида ҳеч ҳам эшитмаганман. Сенинг онанг жоҳилият аёллари қиладиган нарсаларидан баъзисини қилиб қўйганидан эмин эдингми?! Уни одамлар орасида шарманда қилиб қўйсанг нима бўларди?!» деди. Абдуллоҳ:

«Аллоҳга қасамки, агар у зот мени бир қора қулга нисбат берганларида ўшанга илашиб қолар эдим», деди».

2778- عَنْ أُسَامَةَ ت قَالَ: أَشْرَفَ النَّبِيِّ ر عَلَى أَطْمٍ مِنْ
الْأَطَامِ فَقَالَ: هَلْ تَرَوْنَ مَا أَرَى ؟ إِنِّي أَرَى الْفَيْئَ تَقَعُ خِلَالَ بُيُوتِكُمْ
مَوَاقِعَ الْقَطْرِ. رَوَاهُمَا الشَّيْخَانِ.

2778. Усома розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам

тепаликлардан бир тепаликка чикдилар-да:

«Мен кўрган нарсани сизлар ҳам кўраяпсизларми? Албатта, мен фитналарни уйлариңиз орасига ёмғир тушгандек тушаётганини кўрмоқдаман», дедилар».

Иккисини икки шайх ривоят қилган.

Шарҳ: Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг бу мўъжизалари ҳам юзага чикди. Мусулмон олами турли фитналардан катта зарарлар тортди ва бу нарса ҳозиргача давом этмоқда.

2779- عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ τ قَالَ: قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ρ فِي الصَّلَاةِ فَسَمِعَنَاهُ يَقُولُ: أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْكَ ، ثُمَّ قَالَ: أَلْعَنُكَ بِلَعْنَةِ اللَّهِ ثَلَاثًا ، وَبَسَطَ يَدَهُ كَأَنَّهُ يَتَنَاوَلُ شَيْئًا فَلَمَّا فَرَغَ مِنَ الصَّلَاةِ قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ قَدْ سَمِعْنَاكَ تَقُولُ فِي الصَّلَاةِ شَيْئًا لَمْ نَسْمَعْكَ تَقُولُهُ قَبْلَ ذَلِكَ ، وَرَأَيْنَاكَ بَسَطْتَ يَدَكَ قَالَ: إِنَّ عَدُوَّ اللَّهِ إِبْلِيسَ جَاءَ بِشَهَابٍ مِنْ نَارٍ لِيَجْعَلَهُ فِي وَجْهِهِ فَقُلْتُ أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْكَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ، ثُمَّ قُلْتُ أَلْعَنُكَ بِلَعْنَةِ اللَّهِ الثَّامَةِ فَلَمْ يَسْتَأْخِرْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ، ثُمَّ أَرَدْتُ أَخْذَهُ ، وَاللَّهِ لَوْلَا دَعْوُهُ أَحْيَيْنَا سُلَيْمَانَ لِأَصْبَحَ مُوثَقًا يَلْعَبُ بِهِ وَلَدَانُ أَهْلِ الْمَدِينَةِ. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ.

2779. Абу Дардо розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам намозда турганларида:

«Аллоҳдан сениң шарриңдан паноҳ тилайман», дедилар. Сўнгра:

«Сени Аллоҳнинг лаънати ила лаънатлайман» деб

уч марта айтдилар ва худди бир нарсани олгандек қўлларини чўздилар. Намоздан фориг бўлганларидан кейин биз у зотга:

«Эй Аллоҳнинг Расули, биз сизни намозда бундан олдин айтганингизни, эшитмаган нарсаларимизни айтганингизни эшитдик. Сизни қўлингизни чўзганингизни кўрдик», дедик. У зот:

«Аллоҳнинг душмани иблис оловдан бир учқун олиб келиб юзимга урмоқчи бўлди. Шунда уч марта «Аллоҳдан сенинг шаррингдан паноҳ тилайман», дедим. Сўнгра «сени Аллоҳнинг лаънати ила лаънатлайман» деб уч марта айтдим. У ортга чекинмади. Кейин уни тутмоқчи бўлдим. Агар биродаримиз Сулаймоннинг дуоси бўлмаганида у боғланган ҳолида бўлиб, Мадина аҳлининг болалари уни ўйин қилишар эди», дедилар».

Икки шайх ривоят қилган.

АҲЛИ СУННА ВА ЖАМОА МАЗҲАБИНИНГ МУҲАММАД АЛАЙҲИССАЛОМ ҲАҚЛАРИДАГИ АҚИЙДАСИ

I. Албатта, Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам Аллоҳнинг мустафо бандаси, мужтабо набийси ва муртазо Расулидир.

Шарҳ: Билингки, мустафо, мужтабо ва муртазо сўзларининг маъноси бир-бирига жуда ҳам яқин бўлиб, танлаб олинган, саралаб олинган, рози бўлинган маъноларини билдиради.

Бу сўзлар қуйидаги оятларда ҳам худди ана шу маъноларда ишлатилган.

«Албатта, Аллоҳ Одамини, Нухни, Оли Иброҳимни ва Оли Имронни оламлар ичидан танлаб олди» (*Оли Имрон сураси, 33-оят*).

«Бас, Роббиси уни саралаб олди ва солиҳлардан қилди» (*Қалам сураси, 50-оят*).

«Магар Ўзи рози бўлган расули бўлса, бас, албатта, У зот унинг олдидан ва ортидан кузатувчи йўллайдир» (*Жин сураси, 27-оят*).

Бу сўзларнинг учови ҳам анбиёлар шанида истеъмом қилинган. Аллоҳ таоло бошқа анбиёлар ҳақида алоҳида-алоҳида келган нарсани Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳақларида жамлаб зикр қилди.

ПАЙҒАМБАР АЛАЙҲИСАЛОМНИНГ БАНДАЛИКЛАРИ ЭНГ ШАРАФЛИ КАМОЛОТ ЭКАНЛИГИГА ДАЛИЛ

Билингки, махлуқнинг камолоти – унинг Аллоҳ таолога бўлган бандалигининг юзага чиқаришда. Банда бандаликни юзага чиқаришликни қанчалик зиёда қилса, унинг камолати шунчалик зиёда бўлади, даражаси шунчалик олий бўлади. Чунки фаришталар шанида куйидаги оят келган:

«Йўқ, улар ҳурматланган бандалардир» (*Анбиё сураси, 26-оят*).

Аллоҳ таоло Ўз Пайғамбари Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламни энг шарафли мақомларда, банда, деб номлаган. Исронинг зикрида:

«Ўз бандасини исро қилдирган зот пок бўлди» (*Исро сураси, 1-оят*) деган. Шунингдек, бошқа оятларда:

«Албатта, Аллоҳнинг бандаси туриб, Унга дуо қилганда» (*Жин сураси, 19-оят*).

«Бас, Ўз бандасига ваҳий қилган нарсани ваҳий қилди» (*Нажм сураси, 10-оят*).

«Агар бандамизга нозил қилган нарсамизда шубҳада бўлсангиз» (*Бақара сураси, 23-оят*) деган.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўзлари

умматларига ташахҳудда:

«Ашҳаду алла илаҳа иллаллоҳу ва ашҳаду анна Муҳаммадан абдуҳу ва Расулуҳи» демокни ўргатганлар, амр қилганлар.

У ЗОТ СОЛЛАЛЛОҲУ АЛАЙҲИ ВАСАЛЛАМНИНГ ПАЙҒАМБАРЛИКЛАРИ ДАЛИЛИ

1. **«Муҳаммад бир Пайғамбар, холос. Ундан олдин ҳам Пайғамбарлар ўтган»** (*Оли Имрон сураси, 144-оят*).

2. **«Муҳаммад Аллоҳнинг Пайғамбаридир. У билан бирга бўлганлар кофирларга шиддатли...»** (*Фатҳ сураси, 29-оят*).

3. **«Ва Муҳаммадга нозил қилинган нарсага иймон келтирдилар. У Роббиларидан бўлган ҳақдир».** (*Муҳаммад сураси, 2-оят*).

4. **«Ва Қуръони Ҳакийм ила қасамки, албатта, сен Пайғамбар этиб юборилганлардансан. Тўғри йўлдасан»** (*Ўсин сураси, 2—4-оятлар*).

II. «Ва, албатта, у киши соллаллоҳу алайҳи васаллам анбиёларнинг охиргисидирлар.»

Шарҳ: Яъни, Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламнинг пайғамбарликларидан кейин анбиёлар келиши охирлади, кесилди, тугади. У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам пайғамбарлик қасрининг охирги ғиштидирлар. Аллоҳ таоло у зот соллаллоҳу алайҳи васаллам билан пайғамбарлик қасрини камолга етказиб, эшигини ёпди.

Далил:

«Лекин Аллоҳнинг Расули ва набийларнинг охиргисидир» (*Аҳзоб сураси, 40-оят*).

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қуйидаги ҳадислари:

1. «Менинг ва анбиёларнинг мисоли, худди биноси

гўзал бир қасрга ўхшайди. Унда бир ғишт ўрни тарк қилингандир. Бас, назар солувчилар уни айланиб кўриб, биносининг гўзаллигидан ажабланадилар. Фақат ҳалиги ғишт ўрнидан бошқа айб топа олмайдилар.

Бас, мен ўша ғиштнинг ўрнини тўлғаздим. Мен билан бино хотимасига етди. Пайғамбарлар охирига етдилар» (Бухорий, Муслим).

2. «Албатта, менинг бир неча исмларим бор. Мен Муҳаммадман. Мен Аҳмадман. Мен Моҳий — ўчирувчиман. Аллоҳ мен билан куфрни ўчиради. Мен Хашр — тўпловчиман. Одамлар қадамим остида тўпланадилар. Мен, Оқибман. Оқиб — ортдан келувчи, ундан кейин набий келмайдиган зотдир» (Бухорий, Муслим).

3. «Албатта, келажакда менинг умматимда ўттизта каззоб бўлади. Ҳаммаси ўзини набий, деб даъво қилади. Ҳолбуки, мен набийларни охиргисиман. Мендан кейин набий йўқдир» (Муслим Савбондан ривоят қилган).

4. «Бошқа анбиёлардан олти нарсга ила афзал қилиндим:

1. Менга жамловчи калом берилди.

2. Менга душманамга кўрқинч солиш ила нусрат берилди.

3. Менга ўлжалар ҳалол қилинди.

4. Менга ер покловчи ва масжид қилинди.

5. Мен ҳамма ҳалойиққа юборилдим.

6. Мен билан набийлар тугатилди».

(Муслим, Термизий ривоят қилган).

III. Ва у киши соллаллоҳу алайҳи васаллам тақводорларнинг имомидирлар.

Шарҳ: Яъни, Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам тақводорларнинг пешвосидирлар. Ким тақводорликни ирода қилса, фақат у кишига иқтидо қилиш билангина етишади.

Имом ортидан бошқалар эргашадиган шахс, деганидир. Бас, тақводорлар у зот соллаллоҳу алайҳи васалламга эргашадилар. У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам иқтидо учун юборилганлар. Ким у кишига эргашса, иқтидо қилса, тақводорлардан бўлади.

Далил:

«Сен: Агар Аллоҳга муҳаббат қиладиган бўлсангиз, менга эргашинг. Аллоҳ сизга муҳаббат қиладир», деб айтгин» (*Оли Имрон сураси, 31-оят*).

Ҳамда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг:

«Сиздан ҳеч ким, токи ҳавоий нафси мен келтирган нарсга тобеъ бўлмагунча, ҳаргиз мўмин бўла олмайди», деган ҳадислари (Бухорий).

IV. У киши Пайғамбарларнинг улуғидирлар.

Шарҳ: Яъни, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳамма набийлар ва расуллардан кўра афзал ва шарафлидирлар.

Далил:

1. «Мен қиёмат куни одам боласининг улуғидирман. Устидан қабр биринчи ёриладиган шахс-менман. Аввалги шафоатчи-менман. Аввалги шафоат қилинувчи менман» (Муслим).

2. Шафоат ҳадиснинг аввалида: «Қиёмат куни мен одамларнинг улуғидирман».

3. «Албатта, Аллоҳ Кинона (қабиласи)ни Исмоил авлодидан танлаб олгандир. Қурайшни Кинонадан, Қурайшдан эса, Бани Ҳошимни танлаб олгандир. Бани Ҳошимдан мени танлаб олгандир» (Муслим, Термизий ривоят қилган).

V. Ва Роббил оламиннинг ҳабибидирлар.

Шарҳ: Яъни, Аллоҳ таоло Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламни Ўз ҳабиби қилган. Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳам Аллоҳга муҳаббат қилганлар.

Далил: Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламдан ривоят қилинган қуйидаги икки ҳадис:

1. «Албатта, Аллоҳ худди Иброҳимни халил этиб олганидек мени ҳам халили этиб олди» (Муслим, Абу Авона).

2. «Агар ер аҳлидан ўзимга халил олганимда, албатта, Абу Бакрни халил этиб олардим. Лекин сизнинг соҳибингиз Раҳмоннинг халилидир» (Муслим, Термизий).

РИСОЛАИ МУҲАММАДИЯНИНГ ИНСОНИЯТГА ФАЗЛИ ВА УНИНГ ОЛАМШУМУЛ АРҒУМОНЛАРИ РИСОЛАТ ВА ДИЁНАТЛАР ТАРИХИДАГИ БЕНАЗИР ЭЪЛОН

Аллоҳ таоло Ўз пайғамбари Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаламга хитоб қилиб:

«Биз сени фақат оламларга раҳмат қилиб юбордик», (*Анбиё, 107*) дейди.

Бу ўзига хос тенги йўқ эълон ўзига хос мангу китобда, Аллоҳ таоло уни барча замон ва маконларда тиловат қилинишини ирода қилган китобда келмишдир. Унинг ўқувчилари милён-милёндир. У зот унинг ҳақида:

«Албатта, зикрни Биз нозил қилдик ва, албатта, уни Биз муҳофаза қилурмиз», демишдир.

Албатта, бу эълоннинг кенглиги ва замон ҳамда макон жиҳатидан кўламининг катталиги унга фавқулотда аҳамият касб этдиради. Ҳар бир онгли инсон унинг олдида эътиборсиз ўтиб кета олмайди. Унинг замонга боғлиқ кўлами рисолаи Муҳаммадиядан кейинги барча замонлар ва тарихий босқичларни ўз ичига олади. Унинг маконга боғлиқ кўлами эса бутун дунёни ўз ичига олади. Аллоҳ субҳанаҳу ва таоло Биз сени Арабистон ярим оролига раҳмат қилиб юбордик, дегани йўқ. Ёки шарққа, ғарбга, ёхуд бир қитъага, мисол учун Осиёга дегани йўқ. Балки У

307:

«Биз сени фақат оламларга раҳмат қилиб юбордик», деди.

Ҳақиқатда ушбу эълоннинг кенглиги, шомиллиги, улуғворлиги, олий мақомлиги, бардавомлиги ва абадийлиги, буларнинг ҳаммаси, дунё тарихчилари, файласуфлари, доҳийлари ва укалолари унинг қаршисида ҳайрону лол қолишларини тақозо қилади. Балки, инсон фикри бутун боши ила ҳайрону лол бўлиб, бу масалага бир муддат бутунлай ажраб ушбу эълоннинг ҳақлиги, ушбу воқеъликнинг тўғрилиги ҳақида тўхталмоғи лозим. Чунки биз динлар ва фирқалари тарихида, сивилизисиялар ва фалсафалар тарихида, ислоҳий ҳаракатлар ва инқилобий уринишлар тарихида, балки бутун олам тарихида ҳамда бутун бошли инсоният кутубхонасида ушбу барча борлиқни, барча башарият авлодларини, барча тарихий босқичларни қамраб олган эълонни учратмаймиз. Ҳаттоки бизгача етиб келган ўтган анбиёлар таълимотларининг хулосаси, уларнинг сийратлари ва аҳволлари мағизи ҳам бу эълонга ўхшаш нарсани мутлақо кўрмаган.

Яҳудийлик қадимги ва машҳур диёнатдир. У Аллоҳга Бани Исроилнинг Роббиси, илоҳи сифатида қарайди. Яҳудийларнинг қадимий аҳд саҳифалари ва диний муқаддас китоблари Аллоҳни оламлар Роббиси, бутун борлиқнинг Роббиси деб зикр қилишдан холидир. Шунинг учун ҳам уларнинг Мусо, Ҳорун, Довуд ва Сулаймон каби анбиёларидан бирор набийнинг сийратидан бунга ўхшаш эълонни ахтариш беҳуда ва вақтни зое қилишдан бошқа нарса эмас.

Бу диёнат ўзининг босқичларидан ҳеч бирида, ҳеч бир инсон авлодига ирқчиликсиз раҳмат ва тенглик рисоласи бўлган эмас. Бани Исроилдан бошқаларни бу диёнатга қақришнинг ўзи ҳеч қачон бўлмаган.

Ўзининг кенгбағрлиги, даъватга ҳирси ва инсониятга

меҳри билан машҳур бўлган масиҳийлик эса, Инжилда айтилишича, Масийҳнинг ўзининг айтишича, Бани Исроилнинг адашган кўйларини боқиш учун келган экан. (Мутто Инжили боб-15. Оят-24)

У зот Бани Исроилга насаб ёки қариндошлик алоқаси ила боғланмайдиган баъзи беморларни кўрганида узр айтиб, мен болаларнинг нонини итларга берадиган киши эмасман (Мутто Инжили, 15-боб, 26-оят), деган эканлар.

Шарқий ва осиевий диёнатлар бўлса, юқорида зикр қилинганлардан фарқ қилмайди. Балки улар олдинги диёнатлардан насаб ва сулолани муқаддаслаштиришда ҳамда одамларни золимона турли табақаларга тақсимлашда ўзиб кетадилар. Улар бу масалада юмшоқлик ёки муросани билмайдилар.

Ҳинд жамиятида паст табақадагилар барча ҳурмат, шараф, тенглик ва энг оддий инсоний ҳуқуқлардан ҳам маҳрум эдилар. Улар учун илм олиш, таълим бериш ва дарс ўтиш ва руҳий юксакликларни орзу қилиш мумкин эмас.

«Вайда»ни ўрганиш, қурбонлик қилиш, олиҳалар ва бутларга назр аташ фақатгина бараҳманларга хос қилинган.

«Вайда» китобларига назар солиш ва уларни ўрганиш Шутри ва Вайш тоифаларининг ҳақидир.

«Манушаштир»нинг айтишича, паст табақадагилар фақат бир мақсад учун, олдин зикр этилган уч табақага хизмат қилиш учунгина яратилганлар, холос.

Қадимги Ҳинд аҳли Ҳимолай тоғлари ортидаги дунёни билмас эдилар. Уларнинг хорижий олам билан, бошқа халқлар билан алоқалари йўқ эди. Уларнинг бундоқ қилишга рағбатлари ҳам йўқ эди. Шунинг учун ҳам уларнинг ичидан бирор набий, валий ёки ислоҳотчидан мазкур эълонга ўхшаш нарсани кутиш беҳуда ва вақтни зое қилишдан иборатдир.

Дарҳақиқат, «Роббул оламиён» ақийдасига эга бўлмаган диёнатдан оламларга раҳмат бўладиган Пайғамбарни излашнинг ўзи ақлга сиғмайдиган ишдир.

РИСОЛАИ МУҲАММАДИЯДАГИ РАҲМАТНИНГ СОН ВА СИФАТ ЖИҲАТИДАН ҚИЙМАТИ

Бир нарсани тақдирлаш ва уни ўзига муносиб жойга қўйишнинг икки хил ўлчови бўлади.

Биринчиси, сон жиҳатидан бўлган ўлчов.

Иккинчиси, сифат жиҳатидан бўлган ўлчов.

Ушбу Қуръон қилган эълон, мазкур икки ўлчовнинг икки томонини ҳам ўз ичига олган. Албатта, Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламнинг рисолатлари ва улуғ шахсиятлари, олиймақом ва бардавом таълимотлари инсониятга янгича ҳаёт ва фаолият бахш этди.

Бу нарсалар инсониятнинг дарду аламларидан шифо топишига, муаммоларини ҳал бўлишига, ғам-ғуссаларини тугашига ва қакраб ётган майдонига раҳмат, барака, бахт, саодат, хайрот ва нажот ёмғирини ёғишига бевосита сабаб бўлди. Ушбу бебаҳо Муҳаммадий атолар ўзининг кенглиги, кўплиги, ҳажми, сони, манфаати, фойдаси, жавҳари ва сифати жиҳатидан беназирдир.

«Раҳмат» сўзи кундалик ҳаётимизда кўп ишлатиладиган сўздир. Инсонга наф ва роҳат етказадиган ҳар бир нарсага «раҳмат» деса бўлади. Раҳматнинг турлари, навлари, даражалари ва мартабаларини санаб адоғига етиб бўлмайди. Биримиз ўзининг иссиқ кунда чанқаган биродарига сув тутати. Мусофир ва ғарибга йўл кўрсатади. Ёзнинг иссиқ кунида уни елпиб қўяди. Она боласига меҳр кўрсатади. Ота фарзандига тарбия беради, илм ўргатади ва ҳаётга керакли нарсалар ила таъминлайди. Мударрис ўз шогирдларига дарс беради ва уларга ўзидаги илмларни тақдим этади. Очга таом бериш, меҳмонни

зиёфат қилиш, ялонғочга кийим бериш ҳам шунга ўхшашдир. Буларнинг барчаси умумий раҳматнинг кўринишларидан бир кўриниш, унинг алвон рангларидан бир рангдир. Бу бизнинг тақдирлашимизга, ҳурматимизга ва ташаккуримизга лойиқдир.

Аммо раҳматнинг энг улкан кўринишларидан бири бизлардан биримизнинг ўз биродарини ўлим чангалидан кутқариб қолишидир. Бир бегуноҳ мурғак гўдакни жони чиқай деб турганини кўрмоқдамиз. У ўзининг охирига нафасини олмоқда. Онаси унинг ёнида йиғлаб турибди. Унинг назарида дунё қоронғи. Жигаргўшаси, маҳбуби ва меҳрдийдасидан умиди узилган. Ота бўлса ўзини кўярга жой топа олмай типирчилайди. Бирор дам солувчи, далда берувчи топа олмай хуноб. Шунда худди осмондан фаришта тушгандай ҳозиқ табиб пайдо бўлади ва:

«Шошманг! Ташвишланишга ўрин йўқ! Ноумид бўлманг!» дейди. Гўдакнинг оғзига табиб бир неча қатра давони томизиши билан у кўзини очиб, ҳаракатга тушади. Тасаввур қилинг-а, бу табибни Аллоҳ ушбу гўдакни кутқариш учун, уни ҳаётга қайтариш учун юборган раҳмат фариштаси деса бўлмайdimи?

Мана шу жойда аввал санаб ўтган раҳматларимизнинг барчаси чиппакка чиқади ва ушбу раҳматнинг ажойиб кўриниши олдида эриб кетади. Албатта, у фақат гўдаккагина эмас, балки, унинг бутун оиласига раҳматдир.

Ҳассасига суяниб кетаётган кўзи ожиз кишини чуқур ўра ёки қудуқ бўйига бориб қолганини кўрамиз. Унинг келгуси қадами ўлим томон босиладиган қадам бўлиши мумкин. Шунда Аллоҳнинг бандаларидан бир банда тезлик билан бориб уни чуқурга қулашдан сақлаб қолади. Уни раҳмат фариштаси десак бўлмайdimи?

Мана бу гўзал, ёш йигитни қаранг. Ота-онасининг кўз қорачиғи. Фақир оиланинг боқувчиси. Тезоқар дарёга чўкмоқда. Сувдан чиқишга ҳаракат қилмоқда. Аммо иложи

йўқ. Бир одам ўз ҳаётини хавф остига қўйиб сувга сакрадида, уни нажот соҳилига олиб чиқди. Ҳалиги йигитнинг отаси ёки акалари уни елкаларига кўтариб, кучоқларига меҳр ила босадилар. Умр бўйи ўз оилаларига қилган яхшилигини унутмайдилар. Айтинг-чи, раҳматнинг аввалги кўринишлари ушбу улуғ ва қимматли раҳматга тенг кела оладими?

РИСОЛАИ МУҲАММАДИЯ БАШАРИЯТНИ БАДБАХТЛИК ВА ҲАЛОКАТДАН САҚЛАБ ҚОЛГАН

Раҳматнинг кўринишларидан энг улуғи ва олий чўққиси бир киши бутун бошли инсониятни ҳалокатдан сақлаб қолишидир. Ҳалокат билан ҳалокат, хатар билан хатар ўртасида катта фарқ бор. Анависи чегараланган, сатҳий ҳалокат ва ўткинчи хатар. Мана буниси эса, абадий ҳалокат ва доимий хатар. Шунинг учун ҳам бошқа раҳматлар муҳим ва улуғ бўлса ҳам анбиёларнинг башариятга кўрсатган раҳматларига тенг кела олмайдилар.

Қаршимизда ҳаётнинг қутуриб, мавж уриб турган денгизи бор. У нафақат ёлғиз кишиларни, балки бутун бошли халқлар ва юртларни ютиб юборган. Ҳазорот ва маданиятларни ҳазм қилиб юборган. Унинг улкан ва саркаш тўлқинлари худди тимсоҳнинг ўра каби оғзига ўхшаб очилади ва башар жамоаларига худди қутурган шердек ташланади. Ушбу ваҳший раҳмсиз денгиздан қандоқ қилиб ўтиб оламиз? Инсоният кемасини омонлик киргоғига қандоқ олиб чиқамиз? Ушбу қаттиқ довулларда қолган, тоғдек мавжлар орасига тушиб қолган, йўловчига тўлган, денгизчиси ҳам, кемачиси ҳам йўқ кемани нажот соҳилига олиб чиқадиған кишигина инсониятнинг энг улкан қутқарувчиси ва унга фазл кўрсатган киши бўлиши мумкин.

Албатта, инсоният ўзига илм берганларга ташаккур айтади. Шунингдек, ўзига турли маълумотларни йиғиб берган, енгилликлар яратиб берган, роҳат-фароғат воситаларини тақдим этган, ҳаёт оғирликларини енгиллаштирган ва унинг довларини ошиб ўтганларга ташаккур айтади. Албатта, у мазкурлардан бирортасининг ҳам ҳаққини поймол қилмайди. Уларнинг фазлини инкор ҳам қилмайди. Аммо инсониятнинг бош муаммоси ўзини уни пойлаб турган душманларидан қутқариб, кемасини саломатлик ва омонлик қирғоғига олиб чиқиб олишдадир. Ушбу денгизнинг тўлқинлари нимадан иборат? Ушбу денгизнинг йиртқич тимсоҳлари нимадан иборат?

Албатта, у ушбу борликни яратган Роббул оламинни танимаслик, Унинг олий сифатларини ва гўзал исмларини билмасликдир. Ширк, бутпарастлик ва санамларга ибодат қилиш тўрига тушиб қолишликдир. Бидъат, хурофот ва турли ваҳималарга берилишдир. У инсониятнинг табининг қирлашиши, Яратувчисидан ғофил қолишидир. У модда ва қорин бандаси бўлишдир. У ҳаддан ошишдир. У ҳаром қилинган нарсаларни бузишдир. У ёмонликка амр қилувчи нафснинг қўйига тушишдир. У ўз бурчини адо этишдан қочишдир. У ўз манфаати ортидангина қувишдир.

Инсоният учун энг улкан хатар ўз биносини бузишидир. Унинг асосий ғиштини ўз ўрнидан қўчиришидир. Инсон ўзининг қийматини, идрокини ва ҳаётдаги ғоясини унутишидир. У ўзини бўри, кўзойнакли ёки бўғма илон деб ҳис қилишидир. Инсон ушбу улкан ҳақиқатларни унутган чоғида бу дунё ҳаётининг денгизи алангаланиб турган оловга айланади. Ана шунда инсон ўз биродари инсонни овлашга ўтади. Илонлар, чаёнлар, бўрилар ва йўлбарсларга ҳожат қолмайди. Инсон ушбу инсоният ўрмонининг унинг олдида ҳақиқий бўрилар хижолат бўладиган энг катта бўрисига айланади. У ўзининг олдида ҳақиқий шайтонлар ҳам хижолат

бўладиган бебош шайтонга айланади. Ана ўшанда инсон ўзи ёққан оловдан куйиб, ковуриладиган бўлади. Ундок оловни бошқа ердан олиб келишга ҳожат қолмайди.

Ана шундок зулматли ва қўрқинчли бир пайтда раҳмати илоҳийнинг майин шамоли эсади. Инсониятнинг чириган суяклари жонланади. Унинг кемасини маҳорат ва муваффақият ила бошқарадиган кемачилар пайдо бўлади.

НУБУВВАТНИНГ ВАЗИФАСИ. УНИНГ ҚУТҚАРИШ ВА САОДАТМАНД ҚИЛИШДАГИ ЎРНИ. АНБИЁЛАР АМАЛИНИНГ ТАБИАТИ

Нубувватнинг вазифасини ва анбиёлар амалининг табиатини баён қилиш учун бир мисол келтираман. Ундан фалсафий далилларсиз ҳам нубувватнинг вазифасини ва ўрнини тушуниб оламиз.

Ҳикоя қилинишича, бир гуруҳ талабалар денгизда сайр қилиш учун кемага минибдилар. Уларнинг ўзлари тетик, вақтлари кўп эди. Умида дарс ўқимаган уммий кемачи ҳазил-мутойиба, қочирим гап қилиб кулиш учун яхши ҳадаф эди. Талабалардан бири унга:

«Амаки, илмлардан нимани ўргангансиз?» деди.

«Азизим, ҳеч нарса ўргана олмадим», деди кемачи.

«Табиий илмларни ўрганмаганмисиз?» деди толиб.

«Йўқ. Улар ҳақида эшитмаганман ҳам», деди кемачи.

Шунда бошқа бир толиб гапга аралашиб:

«Математика, алгебраларни ўқигансиз-а?» деди.

«Ишонинглар, бу ғалати номларни биринчи марта эшитиб турибман», деб жавоб берди кемачи.

Учинчи бир шўхроқ толиб:

«Ишончим комилки, жўғрофия билан тарихни қотириб ўқиб қўйгансиз-а?» деди. Кемачи унга қараб:

«Бу иккиси шаҳар номими, одам номими?» деди.

Шу ерга келганда ёшлар ўзларини тута олмай кулиб юбордилар. Уларнинг қаҳқаҳаси атрофга тарқалди.

«Ёшингиз нечада?» дейишди кулиб бўлиб.

«Қирққа кириб қолдим», деди у.

«Умрингизнинг тенг яримини зое қилибсиз-да амаки!» дейишди ёшлар. Саводсиз кемачи маъюс ҳолда жим қолди. У ўз навбатини кутарди.

Бирдан денгиз тўлқинланиб, довул бошланди. Кучли тўлқин келиб кемага урила бошлади. Кема қаттиқ чайқалиб, тўлқинлар уни ютиб юборгудей бўлиб оғзиларини очиб ҳамла қила бошлади. Ёшлар изтиробга тушдилар. Улар биринчи бор денгизга чиққан эдилар. Кема ғарқ бўлиши муқаррар бўлиб қолди.

Энди саводсиз кемачининг навбати келган эди. У хотиржамлик ва виқор билан:

«Ҳа, болалар! Қандоқ илмларни ўрганган эдингиз?» деди.

Ёшлар ўзлари ўрганган илмларнинг узундан-узоқ рўйхатини айта кетишди. Аммо улар кемачининг мақсадини англашмас эди. Улар кўплаб номи улуғ илмларнинг исмларини санаб бўлишганидан кейин кемачи виқор билан ғолибона гердайиб:

«Болаларим, ушбу илмларни ўрганибсиз. Айтинг-чи сузиш илмини ҳам ўргандингизми? Худо кўрсатмасин, агар кема ағдарилиб кетадиган бўлса, соҳилгача қандоқ қилиб сузиб боришни биласизми?» деди.

«Йўқ! Аллоҳга қасамки, бу илм биз ўрганмаган ягона илм экан», деди толиблар.

Бу гапни эшитиб кемачи маза қилиб кулди-да:

«Агар мен умримнинг яримини зое кетказган бўлсам, сизлар умрингизнинг ҳаммасини қўлдан берибсизлар. Чунки бу илмларингиз манави тўфонда сизга ёрдам бера олмайди. Сизларга фойда берадиган ягона илм сузиш илмидир. Уни эса сизлар билмайсизлар», деди.

Ғарқ бўлиш ҳолига келиб қолган инсониятни қутқаришда нубувватнинг вазифаси ва ўрни ана шундан иборат. Анбиё ва расулларнинг амалининг табиати, бошқа таълим-тарбиялардан ажраладиган жойи ҳам шунда. Улар башариятга «нажот илми»ни берурлар. Улар башариатга сузишни ва ҳаёт кемасини бошқаришни ўргатурулар.

Инсоният тарихи одамларнинг ахлоқининг бузилиши ва ёмон ишлари туфайли ҳаёт кемаси ғарқ бўлганда у билан қўшилиб барча башариат, цивилизация, фикрий, илмий, фалсафий маҳсуллар, шунингдек, барча шеърӣ, адабий ва баёний дурдоналар ҳам биргаликда ғарқ бўлишини кўрсатади. Ушбу кема ҳеч қачон адабий тушкунлик туфайли ғарқ бўлган эмас. Мадраса ёки дорилфунунларнинг озлигидан ғарқ бўлган эмас. Олий таълимнинг йўқлигидан ғарқ бўлган эмас. Ёки молу дунёнинг озлигидан, турмуш савиясининг пастлигидан ғарқ бўлган эмас. Бу кема инсон ўзини ўзи ўлдиришга тайёрлангани учун, ўзи яшаётган уйни бузувчи чўқморга айлангани учун ғарқ бўлган. Тарих инсон ақли кўпинча асабий хуружларга учраб яратувчилик ўрнига бузувчилик, барпо қилиш ўрнига йўқ қилиш йўлига кириб кетганига далолат қилади.

Ғарбпарастларнинг ҳайрат ва даҳшатга тушганларини кўрдик. Биз ҳолатнинг хунуклиги ва ишнинг ёмонлигидан ишонгимиз келмаса ҳам одамлар шавқу завқ билан ўз асосларини бузаётганларини ўз кўзимиз билан кўрдик. Ҳолбуки, худди ўша асосга уларнинг улуғ фикрий ва маданий қасрлари бино қилинган эди. Ўша нобакорлар бу аҳмоқона ишларини худди оламшумул яхшилик қилаётгандек, ажойиб хизмат адо этаётгандек ихлос билан бажарар эдилар. Бу билан улар ўзларини ўзлари ўлим чоҳига тортар эдилар.

ЖОҲИЛИЯТ АСРИ ВА УНИНГ АҒДАРИЛИШГА

ҲАМДА ЎЗИНИ ЎЗИ ЎЛДИРИШГА ТАЙЁРЛАНИШИ ТАСВИРИ

Олтинчи масиҳий асрда оламда ана шундоқ ҳолат ҳукм сураб эди. Биз унда ўзини ўзи ўлдиришга оммавий тайёргарлик кўрилганини мулоҳаза қиламиз. Ўша даврда инсоният ўзини ўзи ўлдиришга рози бўлибгина қолмай, балки бу ишга ошиқар эди. Гўёки у бу ишни қилиш учун назр атаган ёки қасам ичгану, атаган назрию ичган қасамини амалга оширишга тиришаётганга ўхшар эди.

Қуръони карим ушбу манзарани ҳеч бир рассом, адиб, ривоятчи ёки тарихчи тасвирлай олмайдиган даражада аниқ тасвирлаб берган:

«Ва Аллоҳнинг сизга берган неъматини эсланг: бир вақтлар душман эдингиз, бас, қалбларингизни улфат қилди. Унинг неъматини ила биродар бўлдингиз. Оловли жар ёқасида эдингиз, ундан сизни қутқарди» (Оли Имрон, 103).

Тарихчиларни Аллоҳ раҳмат айласин. Улар бизга рисолаи Муҳаммадия воқеаларини тасвирлаб бераётганларида жоҳилиятни тўғри ва дақиқ тасвирлаб бермаганлар. Улар маъзурлар, ажру савоб эгасидирлар ва уларга ташаккур. Чунки адабиёт ва луғат захираси уларга ёрдам бера олмаган. Аслида бу нарса ҳайбатли ва катта, дақиқ ва муъаққад бир нарсадир. Уни қалам билан, луғавий қудрат билан ва баёний салоҳият билан васф қилиб бўлмайди.

Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам Пайғамбар этиб юборилган аср ижтимоий ва ахлоқий тушқунлик муаммоси асри эдими? Ёки бутпарастлик муаммоси асри эдими? Ёки у ароқхўрлик, қиморбозлик, беъманилик, зулму истибдод муаммоси асри эдими? Ёки золимона иқтисодий қонунлар ва ситамкор ҳокимлар муаммоси асри эдими? Ёки қизларни тириклай кўмиш муаммоси асри эдими? Йўқ! У аср бутун бошли инсониятни тириклай

кўмиш муаммоси асри эди!

Бу босқич тугаб битди. У авлод инқирозга учради. Мазкур хунук кўриниш кишилар тасаввуридан ғойиб бўлди. Энди уни қандоқ тасаввур қила оламиз? Қандоқ қилиб уни кўз билан кўриб, қўл билан ушлайдиган қиламиз? Бу ҳақда, у жоҳилият асрида бўлиб, уни тўла тушиниш учун унда яшаш ва унинг ўтида куйиш керак, дея оламиз, холос.

Агар бирор суратчи ўша пайт инсонини тасвирламоқчи бўлса ғоятда чиройли, саломат, хушбичим ва сарвиқомат бир одам суратини чизарди. Инсон ҳамма нарсани яхшилаб яратувчи Аллоҳнинг санъати намунасидир. Унга фаришталар ҳам ҳавас қилганлар. Аллоҳ уни Ўзининг халифаси қилган. У бутун мавжудоднинг зийнатидир. У ҳақиқат ва ирфонинг мағзидир. Унинг сабабидан ушбу ер харобадан ободга айлангандир. Ҳалиги суратда ана ўша инсон, ўзини ичида олов ловуллаб турган катта хандаққа ташламоқчи бўлиб тургани тасвирланган. У ўзининг бор кучини йиғиб, кийимларини йиғиштиб, бир оёғини хандақ томон кўтариб турибди. Бир неча лаҳзадан сўнг ўлим зулматига ўзини уради. Ушбу тасвир Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам Пайғамбар этиб юборилган пайтдаги инсоният ҳолини бир оз тасвирлаган бўлади. Қуръон бу ҳолатга ишора қилиб, қисқа этиб:

«Оловли жар ёқасида эдингиз, ундан сизни қутқарди», дейди.

Ушбу ҳолатни тасвирлаб Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам айтадилар:

«Албатта, мен ва менинг умматимнинг мисоли, худди олов ёқиб ўтирган одам ҳамда унга келиб тушаётган ҳайвон ва капалакларга ўхшайди. Мен сизнинг белбоғингиздан тутиб турувчиман, сиз эса ўзингизни оловга урасиз».

Ушбу қиссадаги катта муаммо инсоният кемасининг

Аллоҳнинг ҳифзу ҳимоятида нажот қирғоғига соғ-саломат чикиб олмоғи эди. Чунки инсон рисоладагидек бўлиб, унинг табиати мўътадил, ҳаёти мувозанатли бўлганда барча бунёдкорлик ва тарақиётга оид режалари, адабий ва илмий режалари амалга ошади.

Шундан келиб чикиб, бутун инсоният анбиё алайҳиссаломлар олдида қарздордир, деймиз. Чунки улар инсониятни бўйнида қиличдек осилиб турган турли хатарлардан қутқарганлар. Барча илмий режалар, ижтимоий лойиҳалар, фикрий ёки фалсафий мактаблар уларнинг фазлидан холи эмас. Шунингдек, ҳозирги олам ҳам уларнинг олдида ўзининг боқий қолгани, бардавом бўлгани ва ҳаёт ҳаққига эришгани учун қарздордир.

Чунки, инсоният тили билан эътироф қилмаса ҳам, холи билан кўп марта бу ҳақиқатни эътироф қилгандир. У кўп марта ўзида ҳаёт ҳақи қолмаганини, раҳм-шафқат қолмаганини, файзу барака, яхшилик қолмаганини тан олган.

Инсоният илоҳий маҳкамада бир неча бор ўзига қарши ўзи даъво очган ва ўзига қарши гувоҳлик ҳам берган. Унинг иши бўйича тўлган дафтарлар охири ва одил ҳукм чиқиши учун тайёр ҳам бўлганди. Инсон ўзини тасаввур қилиш мумкин бўлган энг катта укубатга тутган эди. Балки ўлим ҳукмига сазовор бўлган эди. Бунинг ажабланидиган жойи ҳам йўқ. Маданият ўзининг табиий чегарасидан, ўз қобиғидан чиққанда, ахлоқий қадриятларни бутунлай унутганда ёки уларга очиқ-ойдин куфр келтирганда ва инсон барча гўзал ғоялардан, шарафли мақсадлардан ғофил бўлганда, моддий манфаатлардан бошқа ҳамма манфаатларни ёддан чиқарганда, унинг қалби бўрининг, қоплоннинг ёки йўлбарснинг қалбига айланиб қолади. Ана ўшанда унинг жисмида бир ҳаёлий ёки сунъий қорин пайдо бўлади. Уни ёмонликка амр қиладиган нафс пайдо бўлади. У беқарор бўлиб қолади. Ҳеч бир нарсa унинг

йўлини тўсмай кўяди. Инсониятни жунуннинг шиддатли хуружи тутганда Аллоҳ унга бир гуруҳ жарроҳларни ёки бир тўп қонхўрларни юборади. Пичоқлар ишга тушиб шиш ва яраларни кесиб, тозалай бошлайди.

Албатта, маданиятнинг бузилиши, унинг қутуриши ва жинни бўлиши подшоҳлик ва диктатуранинг жиннилигидан кўра ашаддийроқ, ёмонлиги ундан кўра хунукроқдир. Чунки бир кишининг жинни бўлиши бир маҳалланинг тинчини бузиши мумкин. Аммо инсониятнинг барчаси жинни бўлганда, маданият ифлосланганда, инсоний табиат бузилганда нима бўлишини тасаввур қилиб кўринг-а! Унинг давоси бўлиши мумкинми?

Жоҳилият даврида маданият бузилибгина қолмай, балки унинг вужуди ҳам сасиб кетган эди. Инсон ўз биродари инсонни овлар, уни ўлдиришдан, ўлими олдидаги қийналишидан ҳузурланар эди. Бу худди бизлардан биримиз боғу роғларни, гулзорларни кўриб ҳузурлангани сингари эди. Ўша пайт инсони азобланаётган инсоннинг инграшидан, дод-войидан ва зорланишидан ёқимли шароб, иштаҳали таом ёки гўзал манзарадан ҳузурлангандек ҳузурланар эди.

Оврупо қаҳрамонликлари, улуғворлиги, қонунлари ва маданиятини қўшиқ қилиб кўйлайдиган Рим тарихига назар солиб кўринг. Унда инсон бемехрлигининг жонли мисолини кўрасиз.

Ликий «Оврупо ахлоқи тарихи» номли китобида инсоннинг нодир ваҳшийлигидан бир кўринишни кўйидагича тасвирлайди:

«Рим аҳлининг сеҳрлаган манзаралардан энг олийси, улар учун энг яхши ва ҳузурбахш нарсаларнинг бири ўз жинсидан бирининг галадиаторлар олишувида қонга беланиб йиқилиши эди. Ана ўшанда одамлар ўзларини тута олмай қолар эдилар. Мазкур ваҳшиёна манзарани

якинрокдан кўриш учун ёшу қари, эркагу аёл, ҳатто болалар ҳам бир-бирини туртиб олдинга ташланишар эди. Улар ўз қавмидан, юртидан бўлган бир кишининг қийналиб ўлишини шунчалик шодлик билан олқишлашар эди. Унинг ўлими олдидаги инграши улар учун ҳар қандай мусийқо, кўшиқ ва қушларнинг сайрашидан кўра ёқимлироқ эди. Тартибни сақлашлари лозим бўлган миршаблар ҳам бундоқ тўполоннинг олдида қўлларида бир нарса келмай лол қолар эдилар».

Ўша пайтда жоҳилиятнинг пойдевори ўз ўрнидан кўчган эди. Балки у парчаланиб кетган ва уни ислоҳ қилишдан умид йўқ эди. Инсоният илоҳий маҳкама қаршисида туриб ўзининг охирги ҳукмини кутар эди. Ана шундоқ бир пайтда Муҳаммад соллаллоху алайҳи васаллам юборилдилар ва осмондан у зотга:

«Биз сени Ҳаққат оламларга раҳмат қилиб юбордик», деб нидо қилинди.

РИСОЛАИ МУҲАММАДИЯ ҲИСОБИДА ЯНГИ ОЛАМ

Биз яшаб турган авлод ҳам, биздан кейин келадиган авлодлар ҳам, ҳамма-ҳаммаси рисолаи Муҳаммадиянинг ва унинг шомил ва боқий даъватининг ҳамда самарали уринишларининг ҳисобида борлиги инкор этиб бўлмайдиган ҳақиқатдир. Чунки у, энг аввало, инсониятга таҳдид солиб турган қилични унинг бошидан олди ва унга кўплаб яхшиликлар, ҳадялар ва атолар арғумон этди. У инсониятга янги рух, янги ҳаракат, ҳиммат, орзу, иззат ва қаромат, тўғри мақсад, олиймақом ғоя берди. Ушбу арғумонлар туфайли инсоният янгича улуғворликка, маданиятга, дунёқарашга, ихлосга ва бошқа кўпгина ўзи учун зарур бўлган нарсаларга эга бўлди.

РИСОЛАИ МУҲАММАДИЯНИНГ ОЛТИ АРҒУМОНИ ВА УЛАРНИНГ ИНСОНИЯТ ТАРИХИДАГИ ТАЪСИРИ

Энди рисолаи Муҳаммадиянинг башариятни ислоҳ қилиш, тўғри йўлга бошлаш, уйғотиш ва ривожлантириш учун тақдим қилган кўплаб арғумонларидан олти арғумонни мисол тариқасида зикр қиламиз. Улар аввалги қолақ оламга бутунлай ўхшамайдиган янги бир олам барпо қилгандир.

ПОҚ ВА РАВШАН ТАВҲИД АҚИЙДАСИ

У зот соллаллоҳу алайҳи васалламнинг биринчи катта хизматлари, инсониятга поқ ва равшан тавҳид ақийдаси арғумон қилганларидир. Бу ақийда инқилобий ва мўъжизавий бир ақийдадир. У қувват ва ҳаётийлик ила отилиб чиқадир. У вазиятларни ўзгартириб юбурувчидир. У ботил олиҳаларни парчаловчидир. Инсоният унга ўхшаш нарсани кўрмаган ва қиёматгача кўрмайди ҳам.

Ўзича бўлмағур даъволарни кўтариб юрган, шеър, фалсафа, сиёсат ва жамиятшунослиқдан иборат пуч гапларни опичлаб юрган инсон, халқлар ва юртларни қайта-қайта мустамлақа қилган, тошлардан гул ясаган, тоғлардан анҳорлар чиқарган инсон, гоҳида худоликни даъво қилган инсон, ҳа, ўша инсон турли бўлмағур, зарар ҳам, фойда ҳам бермайдиган нарсаларга сажда қилар эди.

«Ва агар пашша улардан бирон нарсани тортиб олса, ундан ўшани қутқариб ололмаслар. Талаб қилувчи ҳам, талаб қилинган ҳам ожиз бўлди» (*Ҳаж*, 73).

У ўзи ясаган нарсаларга рукуъ қилар эди. Ундан кўрқар эди. Ундан яхшилиқни умид қилар эди. У тоғлар, анҳорлар, дарахтлар, ҳайвонлар, руҳлар, шайтонлар ва

бошқа табиий нарсаларга сажда қилибгина қолмасдан, балки ҳашорот ва қурт-қумурскаларга ҳам сажда қилар эди. У ўз ҳаётини бор бўйича турли васвасалар, ҳаёллар, ваҳималар, хомҳаёллар ва алғов-далғов фикрлар билан ўтказар эди. Бунинг табиий натижаси ўлароқ у қўрқоқ, заифҳол, фикран тутуриқсиз, нафсан изтиробли, ишончи ва истикрори йўқ шахсга айланган эди.

Мухаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам ана шундоқ аянчли ҳолга тушиб қолган инсониятга пок, дақиқ, содда ва осону равшан тавҳид ақийдасини арғумон этдилар. Бу ақийда ҳимматларни қўзувчидир. Ҳаётнинг боисидир. У ила инсоният барча хавф ва қўрқинчлардан холос бўлди. Аллоҳдан бошқа ҳеч кимдан қўрқмайдиган бўлди. Инсон Аллоҳнинг Ўзигина фойда ва зарар келтирувчи, берувчи ва олувчи эканлигига ҳамда У зотнинг ягона Ўзигина башариятнинг ҳожатларини чиқарувчи эканига аниқ ишонди. Ушбу янги маърифат туфайли унинг назарида бутун олам ўзгача бўлди. У барча қуллик ва қарамликдан озод бўлди. У махлуқлардан умидвор бўлиш ёки қўрқиш ҳиссидан ҳам озод бўлди. Ҳаёлни учириб, фикрни чалғитадиган барча нарсалардан ҳам қутулди. У ўзининг Аллоҳнинг энг шарафли халқи, ер юзининг улуғи, Аллоҳнинг халифаси эканини англаб етди. У ўз Роббиси ва Холиқиға итоат қилиб, Унинг амрларини бажаришга ўтди. У шу билан инсонийликнинг улуғ шарафини юзага чиқарди.

Ҳа, рисолаи Мухаммадия инсониятга «тавҳид ақийдаси» номли улкан тухфани арғумон этди. Бу ақийда авваллари бошқа ақийдалар олдида мажҳул ва мазлум эди. Энди унинг садоси бутун оламга тарқалди. Дунёдаги оламшумул фалсафалар ва даъватлар ундан таъсирландилар.

Баъзи ширк ва кўпхудолик асосида пайдо бўлган ва бу нарсалар қон-қонига сингиб кетган катта диёнатлар охири

келиб паст овоз билан бўлса ҳам, қулоққа шивирлаш ила бўлса ҳам Аллоҳ ягона ва Унинг шериги йўқлигини тан олишга мажбур бўлдилар. Улар ўзларининг ширкка оид ақийдаларини фалсафий тавил қилиб ширк ва бидъатлардан ўзларини олиб қоча бошладилар. Улар ўзларининг ақийдаларини Исломдаги тавҳид ақийдасига ўхшата бошладилар. У диёнатларнинг бошлиқлари ширкни зикр қилишдан хижолат бўладиган бўлиб қолишди. Ушбу тухфа рисолаи Муҳаммадия инсониятга ҳадя қилган тухфаларнинг энг қимматлиси бўлди.

ИНСОНИЯТ БИРЛИГИ ВА БАШАРИЯТ ТЕНГЛИГИ АСОСИ

Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламнинг оламга тақдим қилган улкан хизматларидан иккинчиси инсоният бирлиги ва башарият тенглиги тасаввуридир.

Авваллари инсонлар турли халқлар, қабилалар, ирқлар ва табақаларга бўлинар эди. Улардан баъзилар устин, бошқалари остин ҳисобланарди. Мазкур табақалар орасидаги тафовут жуда ҳам улкан бўлиб, баъзида инсон билан ҳайвон, ҳур билан кул ва обид билан маъбуд орасидаги тафовутга тенг келар эди. Бу ерда инсоният бирлиги ва башарият тенглиги ҳақида мутлақо фикр ҳам юритилмас эди. Бас, Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам узоқ давом этган сукунатдан ва зулматдан сўнг мазкур инқилобий, ақлларни даҳшатга солувчи ва вазиятларни ўзгартирувчи эълонни қилдилар:

«Эй одамлар! Албатта, сизнинг Роббингиз бирдир. Албатта, сизнинг отангиз бирдир. Ҳаммангиз Одамдансиз. Одам тупроқдандир. Албатта, Аллоҳнинг ҳузурида мукаррамроғингиз тақводорроғингиздир. Арабнинг аямдан фазли йўқ, магар тақво ила», дедилар.

Ушбу эълон ўзида икки эълонни мужассам қилган.

Иккиси ҳам эминлик ва тинчликнинг асосий таянчларидир. Барча замонлар ва маконларда шу иккиси асосида тинчлик бўлган. Уларнинг бири, Роббнинг бирлигидир. Иккинчиси, башариятнинг бирлигидир. Инсон икки тарафлама инсонга биродардир. Инсон икки марта инсонга биродардир. Биринчи марта Роббнинг бирлиги туфайли. Иккинчи марта отанинг бирлиги туфайли.

«Эй одамлар! Сизларни бир жондан яратган ва ундан унинг жуфтини яратиб, икковларидан кўплаб эркагу аёллар таратган Роббингиздан кўрқинглар! Номини ишлатиб бир-бирингиздан сўровда бўладиганингиз Аллоҳдан ва қариндошлик (алоқалари)дан кўрқинг. Албатта, Аллоҳ устингиздан рақобат этувчи зотдир» (Нисо, 1).

«Эй одамлар! Биз сизларни бир эркак ва аёлдан яратдик ва сизларни ўзаро танишишингиз учун халқлар ва қабилалар қилиб қўйдик. Албатта, Аллоҳнинг ҳузурида энг ҳурматлигингиз энг тақводорингиздир. Албатта, Аллоҳ билувчи ва хабардор зотдир» (Ҳужурот, 13).

Албатта, бу боқий калималарни Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам видолашув ҳажида ўз тиллари ила эълон қилдилар. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ушбу калималарни эълон қилган пайтда олам улардаги журъат ва ошкораликни ҳазм қила оладиган ҳолатда эмас эди. Бу эълон ўша пайтдаги олам учун катта ва шиддатли зилзиладан ўзга нарса эмас эди.

Бугунги кунда инсоният босиб ўтган илм, фахм ва инсоний фикр йўлидаги узоқ ва машаққатли йўл Ислом даъвати, исломий жамият пайдо бўлиши, даъватчилар, ислоҳчилар, мураббийларнинг ҳаракати фазли ила ушбу улкан ва оламшумул эълонни оддий кундалик ҳақиқатга айлантирди. Бугунги кунда мазкур эълонни дунёдаги барча сиёсий ва ижтимоий муассасалар ўзининг шиори қилиб

олганлар. Жумладан, БМТ байроғини кўтарган «Инсон ҳуқуқлари хартияси» ҳам. Ҳар бир давлат, ҳар бир ташкилот инсон ҳуқуқлари ва тенглиги тўғрисида қиладиган баёлотлар ҳам Ислом таълимотларидан кўчирмадир. Аммо аввалги вақтларда, баъзи халқлар ва оилалар ичида ашрофлик эътиқоди давр сурган, ўзларини башарлик савиясидан юқори тутган, баъзи оила ва сулолалар ўз насабини ой, қуёш ёки Аллоҳга «Аллоҳ золимлар айтадиган нарсадан жуда ҳам олий бўлди» деб нисбат берганда инсоният қаерда эди?! Қуръони карим бизларга яҳудий ва насороларнинг гапини ҳикоя қилиб берган:

«Яҳудий ва насоролар: «Биз Аллоҳнинг ўғилларимиз ва Унинг маҳбубларимиз», дедилар» (*Моида, 18*).

Миср фиръавнлари ўзларини қуёш худоси Раунинг бир кўриниши деб даъво қилар эдилар.

Ҳиндистонда бўлса «Сурж банси» — қуёш ўғиллари ва «Жундур банси» — ой ўғиллари номли икки машҳур оила бор эди. Эроннинг кисро(подшо)лари ўз томирларида илоҳнинг қони оқишини даъво қилардилар. Аҳоли уларга мукаддас ва илоҳий шахслар сифатида қарар эдилар. Милодий 590—628 йилларда яшаб ўтган кисро Абрувезнинг васфида: «Олиҳаларда фоний бўлмас инсондир. Башарда иккинчиси йўқ илоҳдир. Калимаси олийдир. Мажди юқоридир. Қуёш ила ўз ёғдуси ила чикадир. Қоронғу кечаларда ўз нури ила мунаввар қиладир», дейиларди.

Қайсарларнинг ҳам олиҳалари бор эди. Ким юртнинг бошқаришни ўз қўлига олса унинг ўз илоҳи бўларди. Уларнинг лақаби «август», яъни маҳобатли ва буюк эди.

Хитойликлар императорни осмоннинг ўғли деб эътиқод қилишарди. Уларнинг ақийдаси бўйича осмон эркак, ер аёл бўлиб иккисининг бирлашишидан борлиқ

туғилган эмиш. Император эса ушбу эру хотиннинг биринчи ўғиллари экан.

Араблар эса ўзларидан бошқаларни ажам ҳисоблашар эди. Қурайш қабиласи ўзини араб қабилаларининг энг шарафлиси деб биларди. Ҳаж мавсумида ўзини имтиёзли тутарди. У одамлардан бошқа жойда туриб, бошқа алоҳида бир жойда юрарди. Ҳожиларга қўшилиб Арафотда турмас эди. Балки ҳарамда қолиб, Муздалифада турар эди. Улар, биз Аллоҳнинг юртидаги аҳлларимиз, биз Унинг байтининг аҳлимиз, дер эдилар.

ИНСОННИНГ МУКАРРАМЛИГИ ВА УЛУҒЛИГИ ЭЪЛОНИ

Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламнинг башариятга тақдим қилган улкан хизматларининг учинчиси инсоннинг мукаррамлиги ва улуғлиги эълонидир.

Бу инсоннинг шарафи ва қадари олийлиги эълонидир. Рисолаи Муҳаммадиядан аввал инсон хорлик ва зорликнинг энг паст даражасига тушган эди. Ер юзида ундан кўра кичикроқ ва ҳақирроқ нарса йўқ эди. Баъзи бир турли афсона ҳамда эътиқодлар ила қамралган «муқаддас» ҳайвон ва дарахтлар ҳам ўз «банда»лари наздида инсондан кўра улуғ эди. Уларга инсонлар қони ва гўшtidан виждонлар қийналмаган ҳолда қурбонликлар қилинар эди. Бу нарсаларнинг баъзи манфур намуналарини йигирманчи асрда Ҳиндистонга ўхшаш тараққий этган юртларда кўрдик.

Саййидимиз Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам инсониятга унинг шарафини ва кароматини қайтариб бердилар. У зот унга унинг эътиборини ва кадр-қийматини қайтардилар. У зот инсон ушбу борлиқдаги энг азиз мавжудот эканини, бу оламдаги энг қимматбаҳо жавҳар

эканини эълон қилдилар. Инсондан кўра муҳаббатга, муҳофаза қилишга ҳақлироқ ва лойикроқ ҳеч нарса йўқдир. Ислонда инсоннинг мартабаси энг юқори нуқтага кўтарилди. У Аллоҳнинг ердаги халифаси бўлиш даражасига эришди. Аллоҳ олами унинг учун халқ қилгандир. У ёлғиз Аллоҳнинг халқидир.

«У сизлар учун ер юзидаги барча нарсани яратган зот» (Бақара, 29).

«Батаҳқиқ, Биз Бани Одамини мукаррам қилиб қўйдик ва уларни қуруқлигу денгизда (улов-ла) кўтардик ҳамда уларни пок нарсалар ила ризқлантирдик ва уни Ўзимиз яратган кўп нарсалардан мутлақо афзал қилиб қўйдик» (Исро, 70).

Инсоннинг мукаррамлиги ва унинг улуғлиги эътирофига у зот соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қуйидаги сўзларидан кўра яхшироқ далил йўқ:

«Халойиқ Аллоҳнинг аҳлидир. Халойиқнинг Аллоҳ ҳузурида энг маҳбуби У зотнинг аҳлига яхшилик қилганлардир».

Инсоннинг улуғворлиги ва унга хизмат ва меҳрибонлик қилиб Аллоҳга қурбат ҳосил қилиш эканлигига энг кучли далил қуйидаги ҳадиси шарифдир.

Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Албатта, Аллоҳ азза ва жалла киёмат куни:

«Эй Одам боласи, бемор бўлдим, кўргани келмадинг?!» дейди.

«Эй Роббим, қандок қилиб Сени кўргани бораман? Сен Роббул Олабийн бўлсанг?» дер.

«Билмадингми? Бандам фалончи бемор бўлди. Сен уни кўргани бормадинг. Билмадингми? Агар сен уни кўргани борганинда Мени унинг ҳузурида топган бўлар эдинг. Эй Одам боласи, сендан таом сўрадим, Менга таом бермадинг?!» дейди.

«Эй Роббим, қандоқ қилиб Сенга таом берайин? Сен Роббул Олабийн бўлсанг?» дер.

«Билмадингми? Бандам фалончи сендан таом сўради. Сен унга таом бермадинг. Билмадингми? Агар сен унга таом берганингда, ўшани Менинг хузуримда топган бўлар эдинг. Эй Одам боласи, сендан сероб қилишни сўрадим, Мени сероб қилмадинг?!» дейди.

«Эй Роббим, қандоқ қилиб, Сени сероб қилай? Сен Роббул Олабийн бўлсанг?» дер. Шунда у зот:

«Бандам фалончи сендан сероб қилишни сўради. Сен уни сероб қилмадинг. Агар сен уни сероб қилганингда, ўшани Менинг хузуримда топган бўлар эдинг», дейди».

Муслим ривоят қилган.

Инсоннинг улуғворлигини, унинг олий мартабалигини ушбу эълондан кўра равшанроқ ва фасоҳатлироқ эълон қилиш мумкинми?! Инсон ушбу олий мартабага ва шарафга қадимда ҳам, ҳозирда ҳам ҳеч бир диёнат ёки фалсафада етганми?!

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Аллоҳнинг раҳматига эришиш учун Бани Одамга раҳм кўрсатишни асосий шарт қилиб қўйдилар.

У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Раҳм қилувчиларни Роҳман раҳм қилур. Ер юзидаги бандаларга раҳм қилсангиз, сизни осмондаги зот раҳм қилур», дедилар.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам инсоният бирлиги ва каромати ҳақидаги ушбу даъват ила чиқишларидан ҳамда бу ғоя йўлида керакли жиҳод қилишларидан олдин оламнинг ижтимоий ва сиёсий ҳолати қандоқ эканини биласизми?

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг юборилишларидан олдин бир одамнинг шахватининг, ҳавои нафсининг баҳоси минглаб, юз минглаб одамларнинг жонидан кўра қимматроқ ва юқорироқ турар

эди. Бир подшоҳми ёки императорми ҳушига тушиб қолса юртларни кул, халкларни кул қилиши ҳеч гап эмас эди. У ўзининг пасткаш ниятига эришиш йўлида одамларни чопиб, наслларни ва ҳосилларни янчиб, ҳўлу қуруқни пайҳон қилиб битириши ҳеч гап эмас эди.

Искандар дегани чиқиб, Ҳиндистонга етгунича ўз йўлидаги барча цивилизация ва маданиятларни маҳв этди. Хисрав дегани туриб, одамларни ҳайвон овлагандек овлади.

Бизнинг замонимизда икки марта жаҳон уруши бўлди. Уларда ўн милёнлаб одамлар қурбон бўлди. Бу нарсаларнинг барчаси ирқчилик, шахсий манманлик, ҳокимият шаҳвати ва бозор талашиб бўлди.

УМИДСИЗЛИК ВА ШУМЛАНИШГА ҚАРШИ КУРАШ. ИНСОНДА ОРЗУ-УМИДНИ ВА ЎЗИГА ИШОНЧ РУҲИНИ ТИРИЛТИРИШ

Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламнинг оламга тақдим қилган улкан хизматларидан тўртинчиси умидсизлик ва шумланишга қарши кураш ва инсонда орзу-умидни ва ўзига ишонч руҳини тирилтиришдир.

Ислом келишидан олдин одамлар Аллоҳнинг раҳматидан ноумид ва инсондаги яхшиликларни инкор этиш ҳолига тушиб қолган эдилар. Уларнинг бундоқ ҳолга тушишларида ўша вақтдаги қадимий шарқий диёнатларнинг ва Оврупо ва Яқин Шарқдаги бузилган масиҳийликнинг ҳиссаси катта эди.

Ҳиндистондаги қадимий диёнатлар таносух ақийдасига эътиқод қилар эдилар. Бу эътиқод бўйича инсон иродасига ва тасарруфига мутлақо ўрин йўқ эди. Ҳар бир инсон иложсиз қандайдир укубат тортмоғи лозим эди. Бунинг учун у қандайдир ёввойи йиртқич, уй ҳайвони ёки пасткаш

хайвон ёхуд азобланган инсон шаклига кирмоғи зурур эди.

Масихий диёнати эса, инсон туғилишидан ва яратилишидан осий ва гуноҳкор бўлиши, Масих ана ўша гуноҳлар учун каффорот ва қурбон бўлганлиги ҳақидаги эътиқодни олға сураб эди. Албатта, бу эътиқод ўз-ўзидан оламнинг маданиятли ўлкаларидаги масийҳийликка эргашган милёнлаб кишилар қалбида шумланиш, келажакдан ва илоҳий раҳматдан умидсизлик руҳини жо қилди.

Мана шундай бир вақтда Пайғамбар алайҳиссалом инсон табиати пок-покиза эканлиги, унга ҳали бирор нарса битилмагани, унга энг гўзал нарсалар нақш қилиниши, энг гўзал ёзувлар ёзилиши мумкинлигини эълон қилдилар. Ҳар бир инсон ўз ҳаётини ўзи бошлаши, савоб, гуноҳ ва жаннат дўзах унинг ўзининг амалига қараб бўлишини эълон қилдилар. Қуръони карим кўплаб жойларда ҳар бир инсон фақат ўз амалидангина масъул эканлиги, ўз қилганига қарабгина савоб ёки иқоб олишини таъкидлади:

«Ҳеч бир гуноҳкор жон бошқанинг гуноҳини кўтармас. Ҳар бир инсонга ўз қилганидан бошқа нарса йўқ. Ва, албатта, унинг қилмиши тезда кўринар. Сўнгра жазо ёки мукофоти тўлиқ берилар», деб» (Нажм, 38—41).

Ушбу эълон инсонга ўз табиатига ва табиий имкониятларига бўлган йўқолган ишочни қайта тиклади. У ўзига Исломотомонидан берилган кучли азиймат, зиёда ҳиммат ва янгича қувват ила ўз келажagini ва инсоният келажagini барпо қилишга киришди.

Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам маъсиятлар, гуноҳлар, хатолар ва адашувлар инсон ҳаётида ўткинчи нарсалар эканлигини, инсон уларни билмасдан, ғурурга кетиб, тушунмасдан, шайтоннинг иғвосига учиб, ҳавон нафсининг куйига тушиб қилишини эълон қилдилар. У зот яхшилик, гуноҳни эътироф қилиш, афсус-надомат

инсоннинг жавҳарида борлигини ва Аллоҳга ёлбориш, тазарруъ қилиш ва гуноҳдан бутунлай қайтишга азму қарор қилиш инсоннинг шарафи эканлиги ва Одам отадан қолган мерослигини ҳам эълон қилдилар.

Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам гуноҳ ва разолатга қулоқларидан ботган хатокорларга тавбанинг эшигини кенг очиб қўйдилар ва унга одамларни умумий равишда даъват қилдилар. У зот тавбанинг фазлини етарлича шарҳ қилиб бердилар. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам диннинг бу улуғ асосини қайта тирилтирдилар ва шунинг учун ўзларининг гўзал исмлари қатори «набийюттавба»—тавба Пайғамбари лақабини олдилар. Чунки у зот тавбага зарур бўлиб қолганда ишлатиладиган нарса деб эмас, балки энг афзал ибодатлардан бири деб қарадилар. Инсон тавба воситаси ила тез вақтда қурбат ва валийликнинг олий даражаларига эришадиган бўлди. Бу даражага Аллоҳнинг обид, зоҳид, аброр ва ахёр бандалари ҳавас билан қарайдиган бўлди.

Қуръон тавбанинг фазлини ва кенглигини ҳамда инсонни энг катта гуноҳлардан покланиш йўлларини қалбларни ларзага соладиган ажойиб бир услубда баён қилиб берган. У осий ва гуноҳкорларни, ҳавои нафс ва шайтон қулларини Аллоҳдан паноҳ сўраш, У зотга қараб қочишга чақирди.

«Сен менинг тарафимдан: «Эй ўз жонларига исроф (жабр) қилган бандаларим, Аллоҳнинг раҳматидан ноумид бўлманг! Албатта, Аллоҳ барча гуноҳларни мағфират этар. Албатта, унинг Ўзи ўта мағфиратли ва ўта раҳмли зотдир», деб айт» (Зумар, 53).

«Тавба» сурасидан олинган келаси оятда Аллоҳ таоло Ўзининг солиҳ бандаларидан бир неча тоифасини зикр қилади ва ушбу рўйхатни тавба қилувчиларни эслаш билан бошлайди:

«Улар тавба қилувчилар, ибодат қилувчилар, ҳамд

айтувчилар, рўза тутувчилар, рукуъ килувчилар, сажда килувчилар, яхшиликка буюриб, ёмонликдан қайтарувчилар, Аллохнинг чегарасида турувчилардир. Ва мўминларга хушхабар бер!» (*Тавба, 112*).

Ўз гуноҳидан қайтиб тавба қилган бандага бўладиган бундоқ улуғ мартаба Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг саҳобаларидан бўлиб туриб узрсиз Табук ғазотига бормай қолган уч кишининг тавбасининг қабул бўлганини эълон қилганда яққол кўринди. Аввало Қуръон мазкур ғазотдан қолмаган Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам, муҳожирлар ва ансорийларни зикр қилишдан бошлади. Ундан кейингина ҳалиги уч кишини зикр қилди. Буни ўша ғазотдан узрсиз қолганлар ўзларини ноқулай сезмасликлари учун қилди. Дунё тарихида, динлар тарихида, фалсафалар ва тузумлар тарихида бундан гўзалроқ тавба қабул қилиш борми, ўзи?!

«Батаҳқиқ, Аллоҳ Пайғамбарининг, муҳожир ва ансорларнинг тавбасини қабул қилди. Улардан баъзиларининг қалблари тойиб кетай дегандан сўнг тавбаларини қабул қилди. Албатта, У зот уларга марҳаматли ва меҳрибондир.

Ва ортда қолган уч кишига ҳам. Уларга кенг ер тор бўлиб, юраклари сиқилиб, Аллоҳдан қочиб, ўзгага бориб бўлмаслигига ишонганларидан сўнг тавба қилишлари учун тавба эшиги очилди. Албатта, Аллоҳ тавбаларни қабул килувчи ва раҳмли зотдир» (*Тавба сураси, 117—118-оятлар*).

Сўнгра Қуръон асосий қоида сифатида Аллохнинг раҳмати кенглигини ва У зотнинг раҳмати ғазабидан олдин эканлигини эълон қилди.

«Раҳматим эса, ҳамма нарсадан кенгдир» (*Аъроф сураси, 156-оят*).

Ҳадиси кудусийлардан бирида:

«Албатта, Менинг раҳматим ғазабимдан ўзиб

кетгандир», дейилган.

Аллоҳ Қуръонда Яъқуб алайҳиссалом тилларидан:

«Ҳақиқатда Аллоҳнинг раҳматидан фақат кофир қавмларгина ноумид бўлурлар» (*Юсуф сураси, 87-оят*).

Бошқа бир жойда Иброҳим алайҳиссаломнинг гаплари зикр қилинади:

«Фақат залолатга кетган кишиларгина ўз Роббининг раҳматидан ноумид бўлурлар» (*Ҳижр сураси, 56-оят*).

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ушбу тавбага оммавий очиқ даъват ила, унинг фазлини, кенглигини ва шомиллигини баён қилиш ила ҳоли танг бўлиб қолган инсониятни умидсизлик, шумланиш дардидан кутқариб қолдилар.

ДИН ВА ДУНЁНИ ЖАМЛАШ ВА ТАРҚОҚ САФЛАРНИ ҲАМДА ТИЖОРИЙ ЖАМОАТЛАРНИ БИРЛАШТИРИШ

Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам инсониятга тақдим қилган улкан хизматларнинг бешинчиси дин ва дунёни жамлаш ва тарқоқ сафларни ҳамда тижорий жамоатларни бирлаштиришдир.

Қадимги диёнатлар, хусусан, масийхийлик инсон ҳаётини икки қисмга: дин ва дунёга тақсимлаган. Улар ер куurrasини икки лагерга: дин одамлари ва дунё одамларига бўлгандир. Бу икки тоифа иккига бўлинибгина қолмай, уларнинг орасида қалин тўсиқ ҳам бор эди. Икки томон бир-бири билан бардавом келишмовчиликда эди. Улардан ҳар бири дин билан дунё ўртасида хусумат бор деб эътикод қилар эди. Агар инсон мазкур икки нарсадан бирини ихтиёр қилмоқчи бўлса, албатта, иккинчисидан воз кечиши, унга қарши уруш эълон қилиши керак эди. Уларнинг айтишларича, бир одам бир вақтнинг ўзида икки

кемага миниши мумкин эмас эди. Иқтисодий ҳаракат қилиш ва бу соҳада муваффақиятга эришиш охиратдан ғофил қолиш ва осмонлару ернинг Холиқидан юз ўгириш туфайли бўлмоғи керак эди. Диний ва ахлоқий таълимотларни тарқ қилмай туриб ҳеч бир ҳукм ёки раҳбарликка эришиб бўлмас эди. Аксинча тарқи дунё қилмай туриб диндорлик қилиб бўлмасди.

Инсон енгилликни яхши кўриши маълум ва машҳур. Одатда ҳалол ҳузур-ҳаловат, тараққиёт, иззат, куч-қувват ва раҳбарликка изн бермайдиган ҳар бир диний фикр башарият учун керакли бўла олмайди. Чунки бундоқ иш соф инсоний табиатга қарши курашдан иборатдир. Ана ўша кураш натижасида кўплаб ақл-заковат ва илму ирфон соҳиби бўлган кишилар диндан юз ўгириб, дунёга юз тутган эдилар. Улар бу ишни ижтимоий ҳолатмандлик, воқеъдаги ҳақиқат деб билишган эди. Шунинг учун улар ҳаётни яхшилашга, унинг лаззатлари ортидан қувишга ўтиб кетдилар. Уларда диний ва руҳий тараққиёт учун имкон қолмаган эди.

Динни тарқ этганларнинг кўплари уни дунё билан чиқиша олмайди деган гумон асосида тарқ этган эдилар. Дунё вакили бўлган ҳукм ва сарой эгалари динга қарши исён қилдилар. Унинг қайдларидан ажраб чиқишга ҳаракат қилдилар. Дин билан дунё орасидаги ушбу ажраш, дин арбоблари билан дунё асҳоблари орасидаги ўзаро душманлик худосизлик ва динсизликка кенг йўл очди. Бунинг биринчи қурбони ғарб бўлди. Кейин унга фикр, маданият ва илмда қарам бўлган халқлар бўлди.

Ишни янада чигаллашишига масиҳийликнинг мутаассиб даъватчилари сабаб бўлдилар. Улар инсоний табиатни руҳий покланиш, осмон ила боғланиш йўлидаги энг катта тўсиқ ҳисоблашар эдилар. Улар инсоннинг тўғри маънодаги хоҳишларини турли шафқатсиз ҳукмлар ва зулмкор таълимотлар ила хорлашда, азоблашда, пастга

уришда барча куч-ғайратларини аямадилар. Улар динни иймон келтирганларнинг терилари жунжикиб кетадиган равишда ваҳшийлик сурати қилиб кўрсатишди. Охир-оқибатда диннинг ҳайбати йўқолди. Ҳавои нафсга ибодат қилиш ўз чўққисига чиқди. Дунё икки қарама-қарши тараф ўртасида чайқала бошлади. Ва ниҳоят дин заифлашиб, дунё динсизлик ва ахлокий бузуқлик жарига қулаб тушди.

Рисолаи Муҳамадия амаллар ва ахлоқларнинг асоси улардан кўзлаган мақсад эканини барча уфқларга баланд овоз ила нидо қилиб етказди. У нарсасага «ният» деган ном берди. У зот:

«Албатта, амаллар ниятларга боғлиқдир. Албатта, ҳар бир кишига ният қилганига яраша», дедилар.

Инсон ихлос ила Аллоҳнинг розилиги учун, Унинг амрига бўйсуниб, қайтарганидан қайтиб қилган ҳар бир амали Аллоҳга қурбат ҳосил қилиш воситадир. Ана ўша восита ила иймоннинг олий мақомларига, диннинг юксак мартабаларига етиш мумкин бўлди. Агар ўша иш жиҳод, уруш, ҳукм, идора, ернинг пок нарсаларидан ҳузурланиш, нафснинг талабларини қондириш, ризқ талаб қилиш, вазифа бажариш, ҳалол йўл билан кўнгил ёзиш, оилавий ва эр хотинлик ҳаёти бўлса ҳам барибир. Буларнинг барчаси ибодат ва диний хизмат ҳисобланади.

Аксинча, агар амал Аллоҳнинг розилигини талаб қилишдан, Унинг амрларига бўйсунишдан, қайтарганларидан қайтишдан холи бўлса, дунё ҳисобланади. Агар ўша амал фарз намоз, ҳижрат, жиҳод, зикр, тасбиҳ ва Аллоҳнинг йўлидаги уруш бўлса ҳам барибир. Уларни қилган одам савоб олмайди, унга офат бўлиб қайтади.

Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам инсониятга арғумон этган бешинчи улкан хизмат туфайли дин билан дунё орасидаги ажраш йўқ бўлди. Доимий хусумат ва душманликда келаётган бу икки нарса бир-бири билан

дўстлашди. У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам бирлик ва дўстлик Пайғамбаридилар.

У зот инсониятни икки бир-бирига қарама-қарши жабҳадан олиб иймон ва савоб, башариятга меҳр, Аллоҳнинг розилигини талаб қилиш жабҳасида бирлаштирдилар. У зот бизга қуйидаги жамловчи дуони таълим бердилар:

«Роббимиз, бизга бу дунёда ҳам яхшиликни, охиратда ҳам яхшиликни бергин ва бизни дўзах олови азобидан сақлагин» (*Бақара, 201*).

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Қуръони каримдаги:

«Албатта, менинг намозим, ибодатларим, ҳаёт ва мамотим оламларнинг Робби Аллоҳ учундир» (*Анъом, 162*) ояти ила мўминнинг ҳаёти бир-бирига зид турлитуман бўлақларнинг йиғиндиси эмас, балки, ибодат ва савоб руҳи соҳиби бўлган яхлит бирлик эканини эълон қилдилар. У ҳаётни Аллоҳга иймон ва Унинг амрларига таслим бўлиш бошқариб боради. У ҳаётнинг барча шўъбаларини, кураш майдонларини, ҳамма турдаги амалларни ўз ичига олади. Фақатгина ихлос, яхши ният ва Аллоҳнинг розилиги ирода қилинса ва пайғамбарлар келтирган тўғри йўналишда бўлса бўлди. Мана шуларнинг ўзи у зот соллаллоҳу алайҳи васалламни бирлик, иноқлик, жипслик, камолот Пайғамбари эканликларига ёрқин далилдир. Шу билан бирга, башорат берувчи ва огоҳлантирувчи эканликларига далолатдир. У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам дин билан дунёнинг орасидаги айрилишга барҳам бердилар. Ҳаётни борлигича ибодатга айлантирдилар. Ерни борлигича масжидга айлантирдилар.

У зоти бобаракот инсониятнинг кўлидан тутиб, бир-бирига қарама-қарши уришаётган жойларидан амали солих, инсониятга фойдали хизматлар ва Аллоҳнинг

розилигини изловчи жабҳага олиб келдилар. Бунда подшоҳларни фақирлар жандасида, зоҳидларни подшоҳлар зийнатида, хилм тоғларини, илм уммонларини, тунги обидларни, кунги отлиқларни ажойиб бир уйғунликда кўрасан.

МАҚСАДУ ҒОЯ, АМАЛ ВА КУРАШ МАЙДОНИНИ ТАЙИН ҚИЛИШ

Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам инсониятга арғумон этган олтинчи улкан хизмат мақсаду ғоя, амал ва кураш майдонини тайин қилишдан иборатдир.

У зот инсонни ўзига яраша жойга қўйиб, унга куч-қувватини ва имкониятларини энг тўғри ва фойдали равишда сарфлашни ўргатдилар.

Инсоният рисолаи Муҳаммадиядан аввал ўз мақсадини аниқ билмас эди. Қай тарафга юзланишини идрок эта олмасди. Борар жойи қаерлигини ҳам англамасди. У ўз куч-қувватини, имкониятларини ва саъйи кўшишилари кандоқ тасарруф қилишни ҳам билмас эди.

У ўзи учун ҳаёлий ва сунъий мақсадларни танлаб олган эди. Ўзини тор доирага киритиб олган эди. Ўша пайтдаги инсон учун энг олий мақом кўпроқ молу дунёли бўлиш, кўпроқ одамлар устидан ҳоким бўлишга ўхшаган нарсалар эди. Милёнлаб кишиларнинг бирдан бир орзуси яхши таом, чиройли ранг ва ширали овоздан иборат эди. Улар бунда қўй, мол ва бошқа ҳайвонлардан фарқ қилмас эдилар. Минглаб одамлар эса подшоҳларнинг саройларида бутун ақл-заковатларини амирлар, бойлар ва задагонларнинг кўнглини овлашга сарфлар эдилар.

Муҳаммад алайҳиссалом келиб инсоннинг ҳақиқий мақсадини ва асл ғоясини кўз олдига олиб келиб қўйдилар. У зоти бобаракот инсон қалбига унинг меҳнати, саъйи ҳаракати, қобилияти, орзу- нияти қай томонга йўналган

бўлишини кўрсатдилар. У ҳам бўлса осмонлару ернинг Холиқини таниш, У зотнинг сифатларини, қудратини, ҳикматини ва осмонлару ернинг малакути кенглигини, улуғлигини, абадийлигини билиш, иймон ва яқийнга эришиш, Аллоҳнинг розилигини қозониш, Ундан, Унинг қадаридан рози бўлиш, ўзининг ички қувватларини ва руҳий иқтидорини ўстириб бориш, қурбатнинг олий даражаларига етиш, инсоният хизматига, бошқаларни ўзидан устун қўйишга, фидокорликка уриниш, ана шулар ила муқарраб фаришталар ҳам эриша олмайдиган даражаларга эришишдир. Ана ўша инсоннинг ҳақиқий саодатидир. Унинг камолининг ниҳоясидир. Унинг қалби ва руҳининг меърожидир.

ЯНГИ ОЛАМ ВА ИНСОННИНГ ТУҒИЛИШИ

Муҳаммад алайҳиссалом Пайғамбар бўлиб келганларидан кейин, Исломот таълимотлари туфайли олам худди об-ҳаво ўзгаргандек бутунлай ўзгариб кетди. Инсоният қурғоқчилик, куз, иссиқ шамол ва қисир бир фаслдан баҳор, гуллар, дарахтлари остидан анҳорлар оқиб турган боғлар фаслига ўтди. Одамларнинг табиатлари ҳам ўзгарди. Қалблар Роббиининг нури ила мунаввар бўлди. Аллоҳга юзланиш умумий бўлди. Инсон ўзи аввал билмаган янги таъм, татиб кўрмаган завқ ва олдин билмаган ҳузурни топди.

Бўшаб, совиб ва қуриб қолган қалблар иймон ҳарорати ва меҳр қуввати ила жонланди. Ақллар янги нур ила нурланди. Қалблар янги ҳузур ила ҳузурланди. Инсоният гуруҳ-гуруҳ бўлиб чиқиб янги йўлни, ўзининг янги мақомини излай бошлади. Қай бир халқни ёки юртни кўрсанг мазкур соҳада мусобақа қилаётган бўлди. Араблару ажамлар, Мисру Шом, Туркистонун Эрон, Ироқу Хуросон, Шимолий Африқою Андалус, Ҳиндистону

Жазоир барча-барчаси олий муҳаббат ва самовий файздан сармаст бўлдилар. Олий мақсаднинг ошиқлари бўлдилар.

Ҳа, инсоният асрлар бўйи давом этган қаттиқ уйқудан кўз очиб, уйғониб ўзига келган эди. У энди авваллари кўлдан чиқарган имкониятларни ҳам қайтариб олишга уринар эди. Оламнинг барча томонлари мухлислар, мужоҳидлар, муслихлар, мураббийлар, орифлар ва роббоний даъватчиларга тўлди. Улар Аллоҳнинг халқи учун куйиб ёндилар. Инсоният хайри учун бору будларини ва жонларини тутдилар. Улар фаришталарнинг ҳасадини келтирадиган кишилар эдилар. Улар совуқ қалбларда ишқи илоҳий оловини ёқдилар. Илоҳий муҳаббат шуъласини покладилар. Илмлар, адаблар, ҳикматлар ва маърифатлар анҳорларини отилтирдилар. Илму ирфон ва иймону ханон булоқларининг кўзини очдилар. Одамлар кўнглида зулм, жабр, душманлик ва кўролмасликка қарши қаҳру ғазаб уйғотдилар. Хорланган халқларга тенглик ҳақида дарслар ўтдилар. Ўғтибордан четда қолган, ҳаёт четига улоктирилганни меҳру муҳаббатга тўла бағирларига босдилар. Дунёнинг қай бурчагига борсанг уларнинг меҳнати самарасини кўрасан.

Сен уларнинг қилган ишининг сонига эмас, сифатига назар сол. Уларнинг фикрларининг олижаноблигига ва юқори уфқларда қанот қоқишига қара. Уларнинг ҳассос сезгиларига, латиф ва рақиб руҳларига, ўткир зеҳнларига ва соғлом табиатларига назар сол. Уларнинг нафслари ва руҳлари ҳалойикка меҳр-шафқат ўти алангаси ила ёнар эди. Улар ҳалойикқа фойдали бўлган нарсаларга ҳарис эдилар. Улар одамларни қутқазиш, улардан балоларни даф қилиш учун ўзларини бало-офатларга урар эдилар. Уларнинг ҳокимлар ва волийлари масъулиятни ҳис қилар, кечалари тиним билмай халқ хизматида бўлар эдилар. Халқ эса улар билан жипслашган ва уларга итоат қилган эди.

Шунингдек, уларнинг ибодатлари, соҳидликлари ва дуо қилишдаги ҳолатлари, ахлоқларининг олиймақомлиги, ўзларига қарши бўлса ҳам ҳақ шаҳодат беришлари, кичикларга ва заифларга меҳрлари, дўстлар ва оғайниларга муҳаббатлари, душманларга бўлган қарамлари, афвлари ҳақидаги хабарларни ўқиб кўр. Ана ўшанда шоирлару адиблар ҳаёли ҳам аввалги мусулмонлар эришган олий чўққиларга ета олмаслигини кўрасан. Бу ҳақдаги хабарлар дўсту душман бирдек кўрган, гувоҳ бўлган воқеъликдаги улкан ҳақиқат бўлмаганида, тарихнинг ишончли гувоҳлиги бўлмаганида афсона деб ўйлаш мумкин эди.

Албатта, ушбу буюк инқилоб Муҳаммад алай-ҳиссаломнинг мўъжизаларидан бир мўъжизадир. У зот қолдирган излардан бир издир. Барча замонлар ва маконларни қамраб олган илоҳий раҳматнинг файзидир.

Улуғ Аллоҳ тўғри айтади:

«Биз сени оламларга раҳмат қилиб юбордик».

Ушбу мақола асримизнинг буюк алломаси Абул Ҳасан Али Ҳасаний Надавий ҳазратларининг Лакнов шаҳрида қилган маърузаларидир. Уни ўзларининг сийрат ҳақидаги китоблари охирига қўйган эдилар. Бизнинг ушбу китобимиз охирига етай деб қолганда улуғ устозимизнинг вафотлари хабари келиб қолди. Устозга вафо тариқасида эркинроқ таржима қилиб шу ерга қўйишни муносиб топдик. Аллоҳ у кишини раҳмат айласин. Омиён!

МУҲИМ САНАЛАР

1. Пайғамбар алайҳиссаломнинг туғилишлари—Фил йили, 12-Робийъул Аввал.

2. Пайғамбар алайҳиссаломнинг оналари билан Мадинага боришлари ва оналарининг вафоти — туғилганларининг олтинчи йили.

3. Пайғамбар алайҳиссаломнинг боболари

Абдулмуттолибнинг вафоти ва у зот амакилари Абу Толибнинг кафолатига ўтишлари — туғилганларининг саккизинчи йили.

4. Пайғамбар алайҳиссаломнинг амакилари Абу Толиб билан Шом сафарига чиқишлари—туғилганларининг ўн иккинчи йили.

5. Пайғамбар алайҳиссаломнинг Фижор урушида ҳозир бўлишлари—туғилганларининг ўн тўртинчи йили.

6. Пайғамбар алайҳиссаломнинг Фузул шартномасида ҳозир бўлишлари—туғилганларининг йигирманчи йили.

7. Пайғамбар алайҳиссаломнинг Хадийжанинг ғуломи Майсара билан тижоратга чиқишлари—туғилганларининг йигирма бешинчи йили.

8. Пайғамбар алайҳиссаломнинг Хадийжа бинти Хувайлид розияллоҳу анҳога уйланишлари—туғилганларининг йигирма бешинчи йили.

9. Пайғамбар алайҳиссаломнинг Каъбани қайта қуришда иштирок этишлари—туғилганларининг ўттиз бешинчи йили.

10. Пайғамбар алайҳиссаломга ваҳий тушишининг бошланиши—туғилганларининг қирқинчи йили—пайғамбарликнинг биринчи йили.

11. Ҳабашистонга биринчи хижрат—пайғамбарликнинг бешинчи йили.

12. Ҳабашистонга иккинчи хижрат—пайғамбарликнинг олтинчи йили.

13. Қамал саҳифаси—пайғамбарликнинг еттинчи йили.

14. Қамал саҳифасининг бекор қилиниши—пайғамбарликнинг тўққизинчи йили.

14. Абу Толибнинг вафоти—пайғамбарликнинг ўнинчи йили.

15. Хадийжа розияллоҳу анҳонинг вафоти—пайғамбарликнинг ўнинчи йили.

16. Пайғамбар алайҳиссаломнинг Савда бинти Замъа

розияллоҳу анҳога уйланишлари–пайғамбарликнинг ўнинчи йили.

17. Қурайшнинг пайғамбар алайҳиссаломга озорининг шиддатланиши–пайғамбарликнинг ўнинчи йили.

18. Пайғамбар алайҳиссаломнинг Тоифга чиқишлари–пайғамбарликнинг ўнинчи йили.

19. Пайғамбар алайҳиссаломнинг ўзларини қабилаларга таништиришлари–пайғамбарликнинг ўнинчи йили.

20. Оиша розияллоҳу анҳога ақди никоҳ қилишлари–пайғамбарликнинг ўн биринчи йили.

21. Исро ва Меърож–пайғамбарликнинг ўн иккинчи йили.

22. Намознинг фарз бўлиши–пайғамбарликнинг ўн иккинчи йили.

23. Ансорлар билан танишув–пайғамбарликнинг ўн иккинчи йили, зулҳижжа ойи.

24. Биринчи Ақоба байъати–пайғамбарликнинг ўн иккинчи йили, зулҳижжа ойи.

25. Мисъаб ибн Умайр розияллоҳу анхунинг Мадинага юборилиши–пайғамбарликнинг ўн иккинчи йили.

26. Иккинчи Ақоба байъати–пайғамбарликнинг ўн учинчи йили.

27. Пайғамбар алайҳиссаломнинг Мадинага ҳижратлари–пайғамбарликнинг ўн тўртинчи йили, сафар ойи, биринчи ҳижрий сана.

27. Масжиди Набавийни қуриш–биринчи ҳижрий сана, сафар ойи.

28. Азонни жорий қилиниши–биринчи ҳижрий сана.

29. Мусулмонларни биродарлаштириш–биринчи ҳижрий сана, жумадул ула ойи.

30. Урушга изн берилиши–биринчи ҳижрий сана.

31. Пайғамбар алайҳиссаломнинг Оиша розияллоҳу анҳога уйланишлари–биринчи ҳижрий сана, шаввол ойи.

32. Қибланинг ўзгартирилиши–иккинчи ҳижрий сана, ражаб ойи.

33. Рўза ва закотнинг фарз қилиниши–иккинчи ҳижрий сана, шаъбон ойи.

34. Бадр ғазоти–иккинчи ҳижрий сана, 12-рамазон.

35. Пайғамбар алайҳиссаломнинг қизлари Руқайя розияллоҳу анҳонинг вафотлари–иккинчи ҳижрий сана, рамазон ойи.

36. Ҳазрати Али ва Фотималарнинг никоҳлари–иккинчи ҳижрий сана.

37. Бану Қайниқоъ уруши–иккинчи ҳижрий сана, шаввол ойи.

38. Сувайқ уруши–иккинчи ҳижрий сана, шаввол ойи.

39. Пайғамбар алайҳиссаломнинг Ҳафса розияллоҳу анҳога уйланишлари–учинчи ҳижрий сана, рамазон ойи.

40. Пайғамбар алайҳиссаломнинг Зайнаб бинти Хузайма розияллоҳу анҳога уйланишлари–учинчи ҳижрий сана, 14-шаввол.

41. Уҳуд уруши–учинчи ҳижрий сана, 15-шаввол.

42. Хамрнинг ҳаром қилиниши–тўртинчи ҳижрий сана, шаъбон ойи.

43. Пайғамбар алайҳиссаломнинг Умму Салама розияллоҳу анҳога уйланишлари–тўртинчи ҳижрий сана, шаввол ойи.

44. Давматул жандал ғазоти–бешинчи ҳижрий сана, робийъул аввал ойи.

45. Бани Мусталиқ ғазоти–бешинчи ҳижрий сана, шаъбон ойи.

46. Ифк ҳодисаси–бешинчи ҳижрий сана, шаъбон ойи.

47. Пайғамбар алайҳиссаломнинг Зайнаб бинти Жаҳш розияллоҳу анҳога уйланишлари–бешинчи ҳижрий сана, зулқаъда ойи.

48. Пайғамбар алайҳиссаломнинг Жувайрия бинти Ҳорис розияллоҳу анҳога уйланишлари–бешинчи ҳижрий

сана, шаъбон ойи.

49. Хандақ уруши–бешинчи ҳижрий сана, шаввол ойи.

50. Бани Қурайза ғазоти–бешинчи ҳижрий сана, зулқаъда ойи.

51. Ҳудайбия сулҳи–олтинчи ҳижрий сана, зулқаъда ойи.

52. Пайғамбар алайҳиссаломнинг подшоҳларга мактуб юборишлари–еттинчи ҳижрий сана, муҳаррам ойи.

53. Хайбар уруши–еттинчи ҳижрий сана, сафар ойи.

54. Пайғамбар алайҳиссаломнинг София бинти Ҳуяй розияллоҳу анҳога уйланишлари–еттинчи ҳижрий сана.

55. Пайғамбар алайҳиссаломнинг Умму Ҳабиба бинти Абу Суфён розияллоҳу анҳога уйланишлари–еттинчи ҳижрий сана.

56. Зотур Риқоъ ғазоти–еттинчи ҳижрий сана.

57. Қазо умраси–еттинчи ҳижрий сана, зулқаъда ойи.

58. Пайғамбар алайҳиссаломнинг Маймуна бинти Ҳорис розияллоҳу анҳога уйланишлари–еттинчи ҳижрий сана, зулқаъда ойининг охири.

59. Пайғамбар алайҳиссаломнинг қизлари Зайнаб розияллоҳу анҳонинг вафотлари–саккизинчи ҳижрий сана, муҳаррам ойи.

60. Муъта ғазоти–саккизинчи ҳижрий сана, жумадул ула ойи.

61. Макканинг фатҳ қилиниши–саккизинчи ҳижрий сана, рамазон ойи.

62. Хамр ва ўлимтик сотиш ва Мутъа никоҳини ҳаром қилиниши–саккизинчи ҳижрий сана, рамазон ойи.

63. Ҳунайн ғазоти–саккизинчи ҳижрий сана, рамазон ойи.

64. Тоиф ғазоти–саккизинчи ҳижрий сана, шаввол ойи.

65. Жаърона умраси–саккизинчи ҳижрий сана, зулқаъда ойи.

66. Пайғамбар алайҳиссаломнинг ўғиллари

Иброҳимнинг туғилиши—саккизинчи ҳижрий сана, зулҳижжа ойи.

67. Вакиллар келиши йили—тўққизинчи ҳижрий сана.

68. Нажоший розияллоҳу анҳунинг вафоти—тўққизинчи ҳижрий сана, ражаб ойи.

69. Табук ғазоти—тўққизинчи ҳижрий сана, ражаб ойи.

70. Умму Кулсум розияллоҳу анҳонинг вафотлари—тўққизинчи ҳижрий сана, шаъбон ойи.

71. Рибонинг ҳаром қилиниши—тўққизинчи ҳижрий сана.

72. Абу Бакр розияллоҳу анҳунинг одамлар билан ҳаж қилиши—тўққизинчи ҳижрий сана, зулҳижжа ойи.

73. Пайғамбар алайҳиссаломнинг ўғиллари Иброҳимнинг вафоти—ўнинчи ҳижрий сана, робийъул Аввал ойи.

74. Видолашув ҳажи—ўнинчи ҳижрий сана, зулҳижжа ойи.

75. Пайғамбар алайҳиссаломнинг вафотлари —ўн биринчи ҳижрий сана, иккинчи робийъул аввал.

МАНБАЛАР РЎЙХАТИ

Қуръони карим

Имодиддин Ибн Касир. «Тафсири Ибн Касир».

Муҳаммад Содик Муҳаммад Юсуф. «Тафсири Ҳилол».

«Тафсири Насафий».

«Тафсири Жалолайн».

«Саҳиҳи Бухорий».

«Саҳиҳи Муслим».

«Сунани Термизий».

«Сунани Абу Довуд».

«Сунани Насай».

«Сунани Ибн Можа».

Али Қори. «Мирқотул Мишкот».

Бадриддин Айний. «Умдатул Қорий».
 Ибн Ҳишом. «Ас-Сийра ан-Набавия».
 Ибн Касир. «Ас-Сийра ан-Набавия».
 Ан-Надавий. «Ас-Сийра ан-Набавия».
 Абу Заҳра. «Хотаминнабийин».
 Муҳаммад Ғаззолий. «Фикҳус сийра».
 Муҳаммад Саъид Рамазон Бутий. «Фикҳус сийра».
 Маҳмуд Шокир Танвийрул ҳаволик. «Тарихул Ислом».
 «Ал-исобату фи тамйизис саҳоба».
 «Усудул Ғобати фи маърифатис саҳоба».
 Самийн. «Умдатул ҳуфғоз».
 «Мухтасари минҳожил қосидийн».
 «Мин равойиҳи ҳазоратина».
 «Эълоус Суннан».
 «Ҳаётус саҳоба Кандеҳлавий».
 Қози Иёз. «Аш-Шифаа».
 Ибн Қайюм ал-Жавзийя. «Зодул маъад».
 Деҳлавий. «Хужжатуллоҳил болиға».
 Ас-Суҳайбий. «Ар-Ровз ал-унф».
 «Тарих ат-Тобарий».
 Ибн Касир. «Ал-Бидаяту ван-Нихая».
 Ва бошқалар.

МУНДАРИЖА

Муқаддима	3
Пайғамбар алайҳиссаломнинг фазилатлари ҳақида	5
Пайғамбар алайҳиссаломнинг туғилишлари, насаблари ва исмлари	46
У зот соллаллоҳу алайҳи васалламнинг туғилишлари.....	61
У зот соллаллоҳу алайҳи васалламнинг туғилишларига боғлиқ ажойиботлар	62
У ЗОТ СОЛЛАЛЛОҲУ АЛАЙҲИ ВАСАЛЛАМНИНГ ЭМИЗИЛИШЛАРИ.....	66

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг кўксиларини ёриш	68
Оминанинг вафотлари	70
Амакилари Абу Толиб ила бўлишлари	71
Хадийжа онамизга уйланишлари	72
Каъбани қайта куриш	72
Фузул шартномасида иштирок этишлари	73
У зот алайҳиссаломнинг жисми шарифларининг васфи....	75
Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг сочлари.....	80
Пайғамбар алайҳиссалом ҳидларининг хушбўйлиги.....	84
Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг каломлари..	87
Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг кулгулари...	88
Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг уйқулари...	90
Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ахлоқлари ҳақида	93
У зот алайҳиссаломнинг умматга шафқатлари	104
Нубувват муҳри	108
РОҲИБНИНГ У ЗОТНИНГ ПАЙҒАМБАРЛИКЛАРИ	
ҲАҚИДА ОЛДИНДАН ХАБАР БЕРИШИ.....	110
У зот соллаллоҳу алайҳи васалламга тошу дарахтнинг салом бериши.....	115
Жин ва ғоиб овозларни Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳақида хабар бериши	116
Ҳиро ғорида	120
Ваҳий, нубувват ва рисолат ҳақида	123
НАБИЙ СОЛЛАЛЛОҲУ АЛАЙҲИ ВАСАЛЛАМГА	
ВАҲИЙ ҚАНДОҚ НОЗИЛ БЎЛАР ЭДИ	128
Рисолат ва нубувват ила ваҳий тушишининг бошланиши.....	130
Ваҳийнинг узилиб қолиши	134
Биринчи мусулмонлар	138
Ошкора даъватга ўтиш	140
Мусулмонларнинг азобланиши	143
Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга етган	

озорлар.....	146
Кофирларнинг Пайғамбар алайҳиссаломга қарши ташвиқот ҳақида маслаҳатлари	148
Ҳамза ибн Абдулмуттолибнинг Исломга кириши.....	150
Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга кофирлар томонидан ваъдалар қилингани	151
Қамал	153
Ҳабашистон ҳижрати	156
Қурайшнинг Ҳабашистонга элчи юбориши	157
Ҳабашистонлик гуруҳнинг Пайғамбар алайҳиссалом хузурларига келиши	161
Ҳазрати Умарнинг Исломга кириши	163
Қуръони каримнинг одамларга таъсири	167
Туфайл ад-Давсий қиссаси	168
Маҳзунлик йили	170
Тоиф сафари	172
Дуонинг қабули ва кушойишнинг бошланиши.....	173
Маккага қайтиш	174
Ойнинг бўлиниши.....	175
Исро ҳақида.....	178
Пайғамбар алайҳиссаломнинг ўзларини қабилаларга таништиришлари	197
Ясрибликлар билан учрашув	198
Биринчи Ақаба байъати	199
ИККИНЧИ АҚАБА БАЙЪАТИ.....	200
Ҳижратга изн берилиши	202
Ҳижрат ҳақида	205
Кема соҳибларининг ҳижрати	231
Ислом жамияти қуришнинг бошланиши	235
Муҳожирлар ва ансорийларни биродарлаштириш.....	236
Яҳудийлар билан аҳднома тузиш	237
Азоннинг бошланиши	237
Мунофиқликни зоҳир бўлиши	237
Қибланинг ўзгартирилиши	239

Урушга изн берилиши	243
Жангчи гурухларни юборишнинг бошланиши	244
Рамазон рўзаси фарз бўлиши	249
Бадр уруши	250
Бадрга отланиш	250
Карвон яқинлашмоқда	251
Маккадан ёрдам сўраш	252
Қурайш урушга тайёрланмоқда	252
Қурайш юришни бошлади	253
Карвон ўтиб кетди	253
Қурайш урушга ўч	253
Мусулмонлар Бадр яқинида	254
Шуро мажлиси	254
Қатъий қарор	256
Биринчи асирлар	257
Жой танлаш	258
Душмандан хабар олиш.....	259
Илтижо	260
Қурайшда иккиланиш	261
Яккама-якка олишувлар	263
Тўқнашув	264
Биринчи шаҳид	264
«Шаҳатил вужух!»	265
Жангдан кейин	265
Ўлжалар	267
Асирлар муомаласи	267
Таълим бериш—асирликдан озод бўлиш	270
Фаришталар ёрдамга тушганлар	270
Бани Қайникоъ ғазоти	273
Ухуд уруши	275
Абу Суфён уруш истайди	276
Шуро мажлиси	276
Пайғамбар совет кийдилар	277
Урушга отланилди	278

Ёшлар урушда қатнашмоқчи	279
Қурайш тайёрланмоқда	279
Жанг	280
Камончилар	280
Ортдан ҳужум	281
Пайғамбар жароҳатландилар	281
«Эй мусулмонлар, суюнчилик!»	282
Жангдан сўнг	283
Душман изидан	284
Мислсиз қаҳрамонликлар	290
Шаҳидлар саййиди	292
Шаҳидларни дафн этиш	294
Рожийъ ҳодисаси	295
Бани Асад ҳодисаси	297
Беъри маъуна	298
Бани Назир ғазоти	299
Бани Назир аҳд тузди	299
Хиёнат	300
Бани Назир қамалда	301
Зотирриқоъ ғазоти	302
Жанг бўлмаган ғазотлар	303
Хандақ уруши	304
Аҳзоблар Исломга қарши	304
Душманга қарши тайёргарлик	305
Хандақ қазиш	306
Душман етиб келди	310
Яҳудийлар хиёнати	310
Қамал	312
Янги мусулмон — қаҳрамон	314
Олишув	316
Аллоҳнинг аскарлари кўп	317
БАНИ ҚУРАЙЗА ҒАЗОТИ.....	319
Хиёнат рост экан	319
«Лекин фаришталар қуролларини қўйганлари йўқ».....	320

Бани Қурайза қамалда	321
Абу Лубоба элчилиги	322
Саъд ибн Муоз ҳакам	323
Бани Мусталақ ғазоти	325
Қайтишдаги жанжал.....	325
Мунофиқ хор бўлди.....	326
Ифк ҳодисаси	328
Ҳудайбия сулҳи	339
Расуллulloҳ туш кўрдилар	340
Умрага отланилди	340
Қуриб кетсин ўша Қурайш!	341
Йўл ўзгартирилди	341
Элчилар	342
Мусулмонлар элчиси	345
«Ризвон» байъати	346
«Аллоҳ ишимизни енгиллаштирадиганга ўхшайди».....	346
Сулҳ	347
Эй Абу Жандал, сабр қил!	349
Саҳобалар ҳайрон	350
ДОНО МАСЛАҲАТ	350
Қайтиш	351
Абу Жандал гуруҳи	352
Ҳудайбия натижалари	354
Амр ибн Осснинг Ислomга кириши	357
Подшоҳ ва амирларни Ислomга даъват қилиш	357
Рум Қайсарига юборилган мактуб	358
Форс Кисросига юборилган мактуб	363
Нажошийга юборилган мактуб	365
Муқавқисга юборилган мактуб	366
Араб амирларига йўлланган мактублар	366
Бани Лeҳён ва Бани Қирд ғазотлари	367
Хайбар ғазоти	367
Қора қул ҳодисаси	370
Аъробий ҳодисаси	371

Хайбар урушининг ниҳояси	372
Диний бағрикенглик	373
Яҳудийлар жинояти	373
Жаъфарнинг келиши	374
Хайбар ғазоти натижаси	375
Бошқа фатҳлар	376
Олижаноблик	377
Қазо умра	377
Исломий ўзгаришлардан бири	380
Мўъта ғазоти	381
Холид аскарбоши	384
Жанг хабари	385
Лашкарнинг қайтиши	386
Баъзи сарийялар	387
Макка фатҳи	387
Қурайш ва Бани Бакр томонидан сулҳни бузулиши.....	388
Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламдан ёрдам сўраш.....	389
Абу Суфённинг узр сўраши	390
Макка томон отланиш	391
Абу Суфён Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам хузурларида.....	394
Жоҳилият ва бутпарастлик белгиларини йўқотиши.....	401
Макка фатҳи аҳамияти	402
ҲУНАЙН ҒАЗОТИ	403
Тоиф ғазоти	408
Қамал	409
Ўлжа тасимлаш	410
Табук ғазоти	414
Мунофиқлар суиқасди	421
Баъзи мунофиқларнинг тавбасини қабул қилиниши.....	422
Абу Лубоба ва шериклари	424
Масжиди зирор	425
Учликнинг тавбаси қабул	428

Биринчи исломий ҳаж	435
Элчилар йили	440
Сақиф элчилари	441
Бани Тамим элчилари	443
Бани Омир элчилари	444
Бани Саъд элчилиги	444
Абдул Қайс элчилари	445
Бани Ҳанийфа элчилари	445
Той элчилари	446
Кинда элчилари	447
Ашъарийлар ва аҳли яман элчилари	447
Нажрон элчилари	447
Тажийб элчилари	448
ВИДОЛАШУВ ҲАЖИ	449
ВАФОТ	456
РАСУЛУЛЛОҲНИНГ БЕМОРЛИКЛАРИДА АБУ	
БАКРНИНГ ИМОМ БЎЛИШИ	457
ПАЙҒАМБАР СОЛЛАЛЛОҲУ АЛАЙҲИ ВАСАЛЛАМ	
ВАФОТ ЭТГАНЛАРИДА НИМАЛАР ҚИЛИНГАН..	460
ҲЕЧ БИР НАБИЙ ДУНЁ ВА ОХИРАТДАН БИРИНИ	
ТАНЛАШ ИХТИЁРИГА ҚЎЙИЛМАГУНЧА	
ЎЛМАС.....	461
ПАЙҒАМБАР АЛАЙҲИССАЛОМНИНГ УМРЛАРИ	
ВА ПАЙҒАМБАРЛИКЛАРИ МУДДАТИ.....	471
Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг завжаи мутоҳҳаралари	474
Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг фарзандлари.....	484
Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг набиралари.....	487
Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг мўъжизалари.....	489
У зот соллаллоҳу алайҳи васалламнинг панжалари орасидан сув чиқиши	491

У зот соллаллоҳу алайҳи васалламнинг баракалари ила оз сувнинг кўпайиши	494
Таомни қавмга етиб ортиб қолгунча кўпайтирилиши.....	496
У зот алайҳиссаломнинг ҳузурларида таомнинг тасбиҳ айтиши	505
Оз хурмони кўпайтириб ҳақдорларга етказиш	506
Хурмо шохининг У зотга зорланиши	507
Дарахтнинг У зотга бўйсунishi	508
У зот соллаллоҳу алайҳи васалламнинг дуоларини тез қабул бўлиши	510
Ғайбиётлардан хабар беришлари	512
У зот соллаллоҳу алайҳи васалламга ғайбнинг кашф бўлиши	519
Аҳли сунна вал жамоа мазҳабининг Муҳаммад алайҳиссалом ҳақларидаги ақийдаси	524
Пайғамбар алайҳиссаломнинг бандаликлари энг шарафли камолот эканлигига далил	524
У зот соллаллоҳу алайҳи васалламнинг пайғамбарликлари далили	525
Рисолаи Муҳаммадиянинг инсониятга фазли ва унинг оламшумул арғумонлари	528
Рисолаи Муҳаммадиядаги раҳматнинг сон ва сифат жиҳатидан қиймати	531
Рисолаи Муҳаммадия башариятни бадбахтлик ва ҳалокатдан сақлаб қолган	533
Анбиёлар амалининг табиати	535
Жоҳилият асри ва унинг ағдарилишига ҳамда ўзини-ўзи ўлдиришга тайёрланиши тасвири	538
Рисолаи Муҳаммадия ҳисобида янги олам	542
Рисолаи Муҳаммадиянинг олти арғумони ва уларнинг инсоният тарихидаги таъсири	542
Пок ва равшан тавҳид ақийдаси	543
Инсоният бирлиги ва башарият тенглиги асоси	545
Инсоннинг мукаррамлиги ва улуғлиги эълони	547

Инсонда орзу-умидни ва ўзига ишонч руҳини тирилтириш.....	550
Дин ва давлатни жамлаш ва тарқоқ сафларни ҳамда тижорий жамоатларни бирлаштириш	554
Мақсаду ғоя, амал ва кураш майдонини тайин қилиш.....	558
Янги олам ва инсоннинг туғилиши	559
Муҳим саналар	561
Манбалар рўйхати	